

MAGYARÖRMÉNY TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a Magyarörmény Tudástár ingyenes digitális könyvtárból töltötték le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

www.MagyarormenyTudastar.hu

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 203. szám
2014. január

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Örmény kőkereszt
részlete

Az örmény liturgiában az utolsó vacsorai szavakat követően, a megemlékezések között olvashatjuk: **Szent Khoszrov imája** (ünnepi liturgiában)*

A szentről a nevéen kívül semmit sem tudunk (mint sok más örmény szentről sem!), de ha már részese lett az örmény liturgia megalkotóinak, hadd idézzük az évi liturgikus gondolatként imáját!

Diakónus: **Hálaadást és dicsőítést ajánlunk fel Néked, Urunk Istenünk e szent és halhatatlan áldozatért, amely ezen szent oltáron van, azért, hogy azt nekünk életünk megszentelésére ajándékoztad.**

Méltó az újesztendő küszöbén is hálát adni minden addigi Isten-től kapott ajándékért, s bizalommal tekinteni a jövőbe.

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Várady Mária

Szent karácsony ünnepén

*Angyalok ajkán zeng az ének, / Hogy földre szállott az élet.
Pásztorok jönnek Betlehembe, / Imádni Téged, Kisdedet.
Légy üdvözölve szent karácsony, / Mely földre hoztad az eget!
Ím elmúlik a bűn homálya, / Mert Te az üdvöt hirdeted!*

– szól az egyházi ének, melynek soraival *dr. Issekutz Sarolta* elnök asszony köszöntötte a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferenciatermét zsúfolásig megtöltő közönséget. A Fővárosi Örmény Klubban már 18. alkalommal ünnepelt együtt a magyar-örmények közössége, mely – a

Vörösváry Márton

részvevők örömteli észrevételét idézve – „nagykorúvá vált”.

Fiatalkorunk, a bravúros technikájáról méltán elismert *Vörösváry Márton* H. Wieniawski caprice-át – No. 8 op.10 – majd a D-dúr polonézt játszotta ügyesen. Ezúttal nem az angyalok jelentek meg, hanem vidám krampuszok derítették jobb kedvre szívünket.

Dr. Szabó András előadó-művész igencsak távoli múltból hozott nekünk ajándékot. Talán letelepedő őseink a XVII. században figyelheték volna ámulattal azt a csodálatos derűs, érzéletes nyelvezetet, szellemes magabiztosságot, mellyel szólt a *Szent karácsony napján* vers szerzője,

Dr. Szabó András

az akkor 14 éves! versfaragó diák – *Lizkán*. Ha minden jókívánása beteljesedik rajtunk, bőséges esztendőnek nézünk elébe!

A hagyományhoz híven *Elnöki beszámoló* következett a 2013-as esztendőről. Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesü-*

let ebben az évben is – lehetőségein túl – vállalta az örmény identitás minden megnyilvánulásának gazdagítását. Őseink tisztelete, kulturális hagyatékunk rendszerezése és megismertetése a széles magyar társadalommal, mind-mind sürgető feladat. Az EÖGYKE maradandót hoz létre emléktábla állításával, könyvek kiadásá-

val, és a mindenki számára elérhető Füzetekkel. Hitéletünk nagy eseménye volt Bejrutból Avedik Hovhanniszjan örmény atya látogatása és öt gyermek megkeresztelése, bérmálása. Ezenkívül számunkra, a Kárpát-medencében élő örmények, magyar-örmények számára mérföldkönek számít a *Távol az Ararától* kiállítás és a hozzá kapcsolódó konferencia megrendezése.

Dr. Szabó András előadásában *Babits Mihály Csillag után* című verse választotta el a tények hosszú sorát a szintén tényeket felsorakoztató laudációktól. Mert mint minden karácsonyi ünnepen, idén is egységünk Szongott Kristóf-díjjal jutalmazta az örménységért legtöbbet fáradozó kiváló személyeket. Idén *dr. Kovács Bálint* történész, armenológus és *dr. Pál Emese* művészettörténész vehette át elismerésünk jelét, az oklevelet (34. oldal) és a Szongott Kristóf érmet. Ezúton is szívból

gratulálunk kinttettjeinknek! Milyen makacs elszántság hajtja e két fiatalel, hogy ami volt, az nyomtalanul el ne tűnjön; az igazság, történelmünk ne lehessen át-színezhető. Megbízhatóságuk, tudományos fokozataik mind garancia arra, hogy munkásságuk ezután további kutatások forrása lehet, műveik hivatkozási alapot jelentenek, mely a nemzetközi örmény identitást kutatók széles csoportjával kapcsolatban áll. Úgy közvetít, hogy közben Örményország tudós társadalma elismeri kompetenciájukat a múlt, jelen és jövő kérdéseinek megválaszolásában.

Jólesett lelkünknek az a választékos szerény megnyilvánulás, amellyel a többdiplomás, több nyelvet beszélő fiatal, nemzetközi szinten számon-tartott tudós megköszönte kinttetését. Bár örmények között nehéz elismerést elérni, méltatásuk hallatán kivívták mindannyiunk nagyrabecsülését.

Szólunk kell *Vörösváry Márton* második megszólalásáról. P. I. Csajkovszkij D-dúr hegedűverseny I. tételének – op. 35 – bravúros, andalító hangjait bámulatra méltó biztossággal szólaltatta meg. A *Petrás Mária* kiváló előadótól is ismert zenemű hibátlan technikával, érzékeny ívekben csendült fel hegedűjén, – mint az nagy versenyeken hallható. Az élő zene varázsa megejtette a közönséget és hatalmas tapssal jutalmazta az előadó virtuóz játékát, aki „itt cseperedett fel a szemünk előtt”.

Petrás Mária Primiissima díjas csángó énekes keramikumművész megjelenését nagy várakozás előzte meg. Sok-sok éve EÖGYKE szimpatizáns, kiállításait gyak-

dr. Kovács Bálint és dr. Pál Emese

ran látogattuk, domborműveit szeretjük. Az anyaságot Mária Istenanyaságából úgy vezeti le, ahogyan a sokgyerekes csángó családok megélik a születés szakrális pillanatát. Az Ő munkáin az Istenszülő nem magányos nő, ahogyan a Bibliában is: mellette áll Szent Anna, Erzsébet, és mindazon rokon nők, akik az anyaság örömeiben és fájdalmában egyaránt osztoznak.

Gyönyörű archaikus imádságokat kellett életre, zengő moldvai magyar nyelven. Régóta várt angyalok szálltak közénk... (*Adj három angyalt...* kezdetű); a kereszt is a mi örmény hacskárunkhoz hasonlóan rügyezve, virágozva jelenik meg, „beléjek ill Szűz Mária”....

A mi *Petrás Mária*nk kitaró munkáját, sokoldalúságát a magyar közélet és közönség *Primiissima* elismerésben részesítette, mi pedig vastappsal gratuláltunk!

Végezetül *dr. Issekutz Sarolta* elnök-asszony megköszönte munkatársainak fáradozását, minden megjelent értékes karácsonyi ajándékot kapott és pezsgővel koccintottunk egymást köszöntve és boldog új-évet kívánva!

Az estét Szergio „terülj-terülj asztalkám” finom falatjai zárták mindannyiunk baráti beszélgetései középette.

A karácsonyi ünnepek rég nem látott arcokat hozott vissza, akik gondjaikat, talán betegségüket félretéve újra együtt voltak velünk, hogy erőt meríthessünk a magyar-örmény közösség kiapadhatatlan forrásából!

Laudáció

Dr. Kovács Bálint

1981. július 29-én Zircen született, 32 éves fiatalember. Egy dunántúli kis faluban, Kiscsősön nőtt fel, édesapját korán elvesztette, azóta édesanyja egyedül él, „akinek igazán sok türelme és szeretete kellett ahhoz, hogy szívből tudja elengedni a hosszú külföldi utakra fiát”, vallja önéletrajzában.

Húga a pedagógiai és az államigazgatási főiskolát végezte el, jelenleg kormánytisztviselő.

Még csak 32 éves, aki az eddigi életét azzal töltötte, hogy sokat és sokfélét tanuljon, kutasson, magas

szívnálul tudásra tegyen szert, azt be is bizonyítsa, járja a tudományos világ helyszíneit, tudása révén sokoldalú kapcsolatokat teremt, jól kamatoztatja úgy tudását, mint kapcsolatait. Ő az az ember, aki „még nem tudja magáról, hogy örmény gyökerű”, de az élete és munkássága már végérvényesen összeforrt az örmény történelemmel és kultúrával, a Kárpát-medencei örmény diaszpórával, ezen belül főleg az erdélyi erzsébetvárosi örmény katolikus egyházzal, s talán szerénység nélkül állíthatjuk, hogy a budapesti magyarörmény közösséggel is.

Tanulmányai

1999-ben Veszprémben érettségizett a Padányi Biró Márton Római Katolikus Gimnáziumban. Mivel a Pázmány Péter tanulmányi versenyen első helyezést ért el, felvételi nélkül felvették a Pázmány

Szongoth Gábor, dr. Kovács Bálint és dr. Issekutz Sarolta (Az oklevél a 34. oldalon látható)

Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelem szakára nappali tagozatos hallgatóként, ahol 2005-ben diplomázik.

Ezzel párhuzamosan végzi a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen a Hittudományi Kar Hittanár Szak levelező tagozatát, amelyen ugyancsak 2005-ben szerez diplomát.

2005-2008-ig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Karon Doktori tanulmányokat folytat, állami ösztöndíjas hallgatói státuszban.

2006-tól a Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Jogász szakát végzi levelező tagozaton, egyéni tanulmányi rend szerint, ahol abszolvált, az államvizsga folyamatban van.

2010-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán Történettudomány területén PhD fokozatot szerez, summa cum laude minősítéssel. Doktori értekezését az erdélyi örmények 17-18. századi egyháztörténetéről és művelődési életéről, ezen belül az eddig ismeretlen erzsébetvárosi örmény katolikus egyház könyvtáráról, levéltáráról írja.

Amint teheti, rögtön munkába áll. 2005 szeptembertől 2006 augusztusig a Veszprémi Érseki Könyvtárban könyvtáros, majd 2008. szeptember 1-től folyamatosan a Lipcsei Egyetem – Kelet-Közép-Európa Centrum (GWZO – Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas an der Universität

Leipzig) projektkoordinátora, tudományos munkatársa.

A tanulás és a munka mellett is állandóan továbbképezi magát, kutat, nemzetközi részképzéseken vesz részt, ezekre ösztöndíjakat szerez. Alaposság és mély alázat jellemzi kutatómunkáját, egész lényét.

2002. március – április között a Babeş-Bolyai Egyetemen, Kolozsváron CEEPUS ösztöndíjjal tanul, 2003. október – 2004. február között ERASMUS ösztöndíjjal a Johannes-Gutenberg-Universität-en, Mainzban tanul a történelem szakon, majd 2004. március és június között Rómában Államközi Ösztöndíjjal kutatómunkát végez a Vatikáni Levéltárban, a Vatikáni Könyvtárban, a Propaganda Fide Kongregáció Történeti Levéltárában és a Jezsuiták Római Levéltárában.

2006. március-április között CEEPUS ösztöndíjjal levéltári kutatómunkát végez Kolozsváron, Szamosújváron, majd 2007 februárban Varsóban Klebelsberg ösztöndíjjal kutat a Varsói Állami Könyvtárban, valamint a galíciai örmények varsói hagyatékában.

2007. március-augusztus között doktori tanulmányokat folytat KAAD ösztöndíjas hallgatóként (Katholischer Akademischer Ausländer Dienst) a Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Institut für Orientalistik-ben (Christlicher Orient und Armenologie).

2008. február-augusztus között Jerevánban az Örmény Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének vendégkutatója.

2012. április-május között az ENSZ Jereváni Szervezeténél jogász szakos szakmai gyakorlaton vesz részt (Internship).

2011-től egyetemi oktatói tevékenységet folytat a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán, mint

megbízott előadó a Történelem BA, Történelem MA, valamint Vallástörténet MA szakokon, 2012. április – május között pedig a Jereváni Állami Egyetem megbízott előadója volt az UNESCO Művészettörténeti Tanszéken.

Számptalan konferenciát szervezett

2005. április 22.-én a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán az *Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében* tudományos konferencia szervezője Dr. Őze Sándorral, majd megrendezik ugyanitt a II. tudományos konferenciát is 2006. április 25.-én.

2007. szeptember 26-27. között ugyanitt az *Örmény diaszpóra Közép-Európában* nemzetközi tudományos konferenciát szervezik meg.

2011. november 24-25. között a GWZO Leipzig „Armenier in Wirtschaft, Kultur und Politik des östlichen Europa (1000-1900) – Jahrestagung des GWZO” c. konferencia tudományos titkára.

2013. április 4-5. között Budapesten az Országos Széchényi Könyvtár – GWZO Leipzig szervezésében „A kulturális transzfer lehetőségei. Örmények Közép- és Kelet Európában” c. nemzetközi tudományos konferencia tudományos titkára, végül 2013. április 5.-szeptember 15. között a Budapest Történeti Múzeum – Országos Széchényi Könyvtár – GWZO Leipzig közös szervezésében a „Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében” c. nemzetközi kiállítás kurátora.

Több tudományos szervezet tagja.

Dr. Kovács Bálint 2013-ban a *Fiatal Kutatók Díját* kapja meg a Jeruzsálemi Örmény Patriárkátus Gulbenkian Könyvtárától.

Több nyelvet elsajátított már a magyaron kívül: német, angol, örmény (keleti) és latin

nyelvet, doktori disszertációját német nyelven védte meg.

Számtalan konferencián tartott előadást kedves témáiban és számtalan szakmai publikációja jelent meg, melyek közül csupán néhányat említünk: pl. társszerzőként az Armenuhi Drost-Abgarjan – **Bálint Kovács** – Tibor Martí: Catalogue of the Armenian Library in Elisabethopolis. Leipzig – Eger, 2011. (Armenian Cultural Heritage in the Carpathian Basin. Vol. 1.), amely az erzsébetvárosi örmény katolikus egyház könyvtárának a katalógusa, valamint

Rita Bernád – **Bálint Kovács**: The Armenian Catholic Collective Archive in Armenopolis. Repertory. Budapest–Gyulafehérvár–Leipzig, 2011, mely a Szamosújvár székhelyű örmény katolikus egyházközségek gyűjtőlevéltári anyagának repertórium.

Szerkesztői tevékenységét dicséri többek között a Pál Emese kurátortársával együtt rendezett kiállítás magas színvonalú katalógusa *Távol az Ararától – örmény kultúra a Kárpát-medencében* létrehozása angol és magyar nyelven, amely minden erdélyi örmény gyökerű család számára a gyökerek ápolásának szükségességét hirdeti.

Számtalan tanulmánya jelent meg periodikákban, tanulmánykötetekben magyar, német, angol, örmény, román nyelven.

Laudáció

Pál Emese

1986. május 22-én született Gyergyószentmiklóson. Felmenői között örményeket is számon tarthat. Édesapja állatorvos, édesanyja anyakönyvvezető. Egy színésznő húga van, Pál Emőke. Már gyerekkortól erős volt a művészet és történelem iránti érdeklődése, melyet a szülei örömmel fo-

2005-ben Oszváth Judit egy hosszú interjút készített az akkor 24 éves kutatóval, amelyből kiderül, hogy megtalálta azt a kutatási területet, amely alig ismert a történészek számára: az erdélyi örmények története, ezen belül az addig ismeretlen és igen gazdag erzsébetvárosi örmény katolikus egyház könyvtára, levéltára.

Elmondható, hogy a most 32 éves kutató máris a legavatottabb ismerője az erdélyi örményeknek. Neki köszönheti az EÖGYKE, hogy 2002-től nyomon követhettük érdeklünkben végzett kutatásait, folyamatosan előadásokon, konferenciákon ismertette meg velünk azokat, 2005-ben beszerezte számunkra a Vatikáni Könyvtárban talált 10 darabból álló Codices Vaticani Armeni sorozat három Erzsébetvárosból elszármazott kéziratát filmmásolatban, amely így általunk adományozva nemcsak az OSZK könyvtárába, hanem a jereváni Matenadaranba és az Örmény Nemzeti Könyvtárba is elkerülhetett.

Köszönjük, hogy az erdélyi örmények történelmét, kultúráját tudományos szinten az egyetemes kultúrtörténet számára feltárja, az örmény identitásunk megőrzését tudományos munkáival, kutatásaival segíti, hogy ezáltal is biztosítani tudjuk az erdélyi örmények kultúrájának megmaradását itthon is és otthon is.

gadtak. Nagyon sok energiát fordítottak taníttatására, nem csak a hivatalos, iskolai keretekben, hanem pl. zongora, tánc, énekórákra is jártatták.

Az általános iskolát szülőfalujában, Gyergyóremetén végezte, majd középiskolai tanulmányait a székelyudvarhelyi Ta-

mási Áron Gimnáziumban. 2005–2008 között a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Művészet-történet szakos hallgatója volt, szakdolgozatát 19. századi székelyföldi oltárokról készítette el. 2008-2010 között a Kulturális Örökségvédelem mesterképző hallgatója, szintén a kolozsvári egyetemen. 2009-ben egy félétvet a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen, 2010 második félévében pedig a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen tanult. A 18–19. századi egyházművészet iránti érdeklődése a mesterképző alatt is megmaradt.

2009-ben ismerkedett meg a szamosújvári örmény plébániatemplom egyházművészeti gyűjteményével, mely meghatározó élményt jelentett számára. Ekkortól az erdélyi örmények művészeti örökségének kutatása mondhatni szenvedélyévé vált, doktori dolgozatának témájául is ezt választotta. 2010 és 2013 között a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Történettudományi doktori iskolájának ösztöndíjasa, *Örmény katolikus templomi berendezések Erdélyben* című doktori dolgozatát 2013. december 16-án védte meg. Az erdélyi örmények művészetének témáján belül különösen foglalkoztatják Világosító Szent Gergely ábrázolásai, a kegyképek és kegyzobrok tisztelete, az örmény katolikus templomok berendezéstörténete és az Örmény Múzeum Egyesület munkássága.

Kutatásainak eredményeit számos hazai és nemzetközi konferencián és különféle tanulmányokban ismertette a tágabb művészettörténeti szakmával. Ugyanakkor fon-

Szongoth Gábor, dr. Pál Emese és dr. Issekutz Sarolta (Az oklevél szövege a 34. oldalon olvasható.)

tosnak tartja, hogy a helyi örmény közösségek is megismerjék kulturális hagyatékat, így több előadást tartott Szamosújváron, de Gyergyószentmiklóson és Marosvásárhelyen is. Emellett az erdélyi örmény gyűjtemények állagmegővését, felmérését is fő feladatának tekinti. 2010-ben végezte el a szamosújvári örmény gyűjtemény leltározását, rendszerezését és elkészítette a gyűjtemény katalógusát. A munkát szeretné tovább folytatni más örmény katolikus templomokban is.

Doktori tanulmányai alatt a kolozsvári egyetemen a 19–20. század művészete tantárgyat oktatja, ennek keretében a 20. századi és kortárs művészet is érdeklődésének előterébe kerül.

2012 májusától kapcsolódott be az Országos Széchényi Könyvtár és a Budapesti Történeti Múzeum Távol az Ararától – örmény kultúra a Kárpát-medencében c. kiállításának szervezésébe, mint kurátor, Dr. Kovács Bálint mellé társulva, amely 2013. április 5-én nyílt meg és nagyon nagy sikert aratott.

Az ugyanakkor az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója tiszteletére rendezett „A kulturális transzfer lehetőségei – Örmények Közép- és Kelet-Európában” c. nemzetközi konferencián „Az erdélyi örmények szentkultuszának művészettörténeti sajátosságai” c. előadásával részt vett. A kiállításról megjelentetett katalógus és tanulmánykötet társszerkesztőjeként ugyancsak kiváló munkát tett le az asztalra a Kárpát-medencei örményekről, a magyar-örményekről.

Beszámoló az EÖGYKE 2013. évi működéséről

Az egyesület működéséhez, a tagdíj bevételeket, adományokat és az adózó állampolgárok személyi jövedelemadó 1 %-a felajánlásait (208 581 Ft) használtuk fel. A projektek megvalósításához együttműködtünk a Fővárosi Örmény Önkormányzattal és több kerületi örmény nemzetiségi önkormányzattal – amelyek az egyesület képviselőiből alakultak –, így tudtuk közösen megvalósítani, kiadványaink megjelentetését biztosítani.

Köszönet az adományozóknak, az együttműködő örmény önkormányzatoknak a nyújtott támogatásokért, illetve a közös projektekben részfinanszírozással való részvételért. Ezen közös projektek mind az örmény kultúra megismertetését, terjesztését célozták.

Az egyesület idén sem fizetett személyi juttatást az egyesületi munka vezetéséért, és alkalmazottat sem foglalkoztatott, sem irodai rezsiköltségeket nem fizetett, de fizette a telefon-, internet- és a helyiségbérleti díjat.

A Fővárosi Örmény Klub 18. évét zárjuk, ez a karácsonyi est a 18. Változatlanul sikeres klubdelutánjaink érdekes programjainak és a közösségi összetartásnak köszönhetően. Felváltva rendezik a kerületek, a főváros és az egyesület a havi klubdelutánokat, amelyekről képes beszámoló cikkek jelennek meg a füzetekben.

Idén is átadtuk a *Szongott Kristóf díjat* – immár 15. alkalommal – Dr. Kovács Bálint és Dr. Pál Emese részére, akiknek gratulálunk fiatal koruk ellenére elért magas színvonalú eredményeikért, különösen az erdélyi örmény kultúra feltárása, megismertetése területén.

A mai ünnepi karácsonyi klubestet az EÖGYKE, a Fővárosi Örmény Önkormányzat és a II. ker. Örmény Önkormányzat rendezte, melyhez rendkívüli támogatást nyújtott a Ferencvárosi- és XII. kerületi Örmény

Nemzetiségi Önkormányzat. Köszönjük. Az Egyesület több klubest rendezésébe is beegített, valamint változatlanul minden hónapban a klubestek vezetését, műszaki berendezések és eszközök biztosítását, szállítását és üzemeltetését is végzi.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, kulturális és információs havilapunk XVII. évfolyama jelent meg idén 1150 példányban, valamint 100 példányban a 2013. füzetek évkönyv két kötetben. Nagy jelentősége van lapnak, hiszen ez az egyetlen magyar nyelvű örmény havilap a Kárpát-medencében, amely az örmény identitás fenntartásának fontos eszköze. A füzetek megjelenésének kiemelt támogatója volt a Fővárosi Örmény Önkormányzat, amely a kiadás túlnyomó többségét viselte, de a II. kerületi- és a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat is, amelyek egy-egy havi lapszám teljes költségét viselték. A füzetek és meghívók, beszámolók a www.magyarormeny.hu honlapunkon is olvashatók, amely olvasói kör egyre bővül. Idén is eljutott a füzetek és évkönyv a közgyűjtemények olvasópólcára és gyűjteményébe.

Idén az Erdélyi Örmény Múzeum könyvsorozat 19. köteteként kiadtuk *Benedek Katalin: Élő magyarörmény művészet* c. kislexikont, amely a magyarörmény képző- és iparművészek közül 42 személyt mutat be életrajzi adatokkal, alkotásaikkal. Mint minden könyvünk, ez is eljutott közel 100 közgyűjteménybe, itthon és külföldön, ezzel is gazdagítva a hazai örménységéről létrehozott örmény alkönyvtárakat.

Jelentős támogatásunkkal jelent meg idén a *Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében* c. csodálatos katalógus az OSZK-BTM közös kiadásában.

Részt vettünk több kerületi rendezvény létrehozásában, így pl. a II. kerületben az *Ízek ut-*

cája gasztronómiai bemutató a Kerület Napja keretén belül; az Aradi Vértanúk emlékműsor Budapesten, valamint Jászkiáséren ugyancsak az Aradi Vértanúk megemlékezésén.

Segítséget nyújtottunk az *Örmény Katolikus Plébánia* működésének javításához, egyes rendezvények lebonyolításához nyújtottunk segítséget, búcsúnapokon valamint koszorúzási ünnepségeken való részvétellel (március 15., október 6.) segítettük az egyház köré szerveződő közösséget. Az év kiemelkedő eseményei voltak a libanoni pátriárka XIX. Nerszesz Bedrosz által küldött Avedik Hovannisiján örmény katolikus atya által celebrált szentmisék, örmény katolikus rítus szerinti keresztlő.

Részt vettünk *világi* (III.15., Örmény Genocídium április 24., október 6. és október 23.) és *egyházi ünnepeinken* itthon és otthon Erdélyben: így pl. Világosító Szent Gergely búcsún, Szamosújváron, Nagyboldogasszony-napi búcsún, Erzsébetvárosban, Fogolykiváltó Boldogasszony búcsún és az aradi vértanúk megemlékezésén az Orlay u-i templomunkban. Az Aradi Vértanúinkra október 2-án nagyszabású rendezvényvel emlékeztünk Budapesten.

Számtalan örmény vonatkozású kiállításon, előadáson, koncerten, emléktábla avatáson, megemlékezésen vettünk részt, továbbá Gyergyószentmiklóson a Magyarörmények Romániai Szövetsége megalakulásának ünnepségén, valamint a Gyergyói napok rendezvénysorozatban.

Barangoltunk örmény őseink nyomában Délvidéken és az Al-Duna vidékén. Megtartottuk a barangolás nosztalgia klubját is, amelyről mindenki boldogan vitte haza a szép emlékeket felelevenítő fotókat – sokak által készített fotókból összeszerkesztett – DVD-n, hagyományunkhoz híven.

A legnagyobb – évek óta szervezett projekt valósult meg idén áprilisban: megnyílt

az Országos Széchényi Könyvtár és a Budapesti Történeti Múzeum „*Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében*” c. nagyszabású kiállítás, ezzel együtt „*A kulturális transfer lehetőségei. Örmények Közép- és Kelet Európában*” c. nemzetközi tudományos konferencia, melyek szervezésében, támogatásában összegyűjtésében nagy szerepet vállaltunk. A kiállítás megtekintésére ingyenes csoportos tárlatlátogatást szerveztünk, több alkalommal magunk vezettük a csoportokat. A kiállítás és katalógus költségeihez igen jelentős támogatást gyűjtöttünk, melyért köszönet a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, valamint a Bp. Főv. II. kerületi-, Józsefvárosi-, Ferencvárosi- és a XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatnak.

Részt vettünk jelentős hozzájárulásunkkal a XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat által szervezett *Hollósy Simon festőművész emléktábla avatásában*, és megrendeztük a róla szóló megemlékezést és filmvetítést.

Ez évben is számtalan segítséget nyújtottunk az örmény témakörökben kutatóknak, érdeklődőknek, elnökünk több előadást, rádióriportot, filmriportot adott a hazai magyarörménységről, kultúrájáról. Elnök részt vett sok olyan rendezvényen, megemlékezésen, amely magyarörmény-örmény

A Fővárosi Örmény Klub decemberi közönsége dr. Issekutz Sarolta beszámolóját hallgatja

vonatközös volt vagy tárgyát, vagy személyt illetően.

Részt vettünk – a jogszabályok változása miatt – számtalan nemzetiségekkel, civil szervezetekkel kapcsolatos kerekasztal beszélgetésen, konferencián és részt vettünk a Székely Autónmia ügyében szervezett megmozdulásokon, rendezvényeken is, miután a közösség többsége székely-magyar-örmény vegyes házasságból származik.

A kevés anyagi alapot próbáltuk minél több munkával és szervezéssel kipótolni, hogy a gazdag éves feladattervünket teljesíteni tudjuk. A tervek sikeres megvalósításáról rendszeresen beszámoltunk a füzetek hátsó oldalain.

dr. Issekutz Sarolta elnök

(Elhangzott 2013. december 19-én, a Fővárosi Örmény Klubban)

Fővárosi Örmény Klub

2014. január 16. csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Műsor

- Dr. Szentpétery Tibor, a fotográfus (1916. január 5. – 2005. február 20.)
Előadó: **Szentpétery Márta** – Dokumentumfilm Dr. Szentpétery Tibor életéről
- Kegeleti barangolás: Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszt-öböl vidékein (2014. július 27-augusztus 1.) – programajánló
Dr. Szarka György vetített képes előadása

Rendező: Budapest Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Fővárosi Örmény Önkormányzat

Tájékoztató

2014 a választások éve lesz. Úgy a parlamenti, mint az önkormányzati, nemzetiségi önkormányzati választásokra sor fog kerülni a később kitűzendő időpontban.

Amit már tudni lehet, hogy január elsejétől általános tájékoztatót fognak bedobni valamennyiünk postaládájába a Nemzeti Választási Irodától, melyben szerepelni fog a nemzetiségi regisztrációra történő felhívás is, hasonlóan, mint az előző választás előtt. A jogszabályok megváltozása miatt szervezetünk beszerzi a részletes írásbeli hivatalos tájékoztatót és azt időben a füzetekben megjelentetjük, illetve e-mail útján megküldjük. Ennek megtörténteig szíves türelmet kérünk, addig ne töltsenek ki regisztrációs lapot. Amit feltétlenül minden örmény gyökerűnek tudnia kell: a magyarörmények *magyar anyanyelvűségét* a 2011. évben meghozott nemzetiségi törvény elismerte, tehát bátran válaszolhatunk arra a kérdésre a regisztráció során, hogy ismerjük-e a nemzetiség nyelvét, ami esetünkben a magyar.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Karácsonyi üdvözetek

+ Tisztelt Szerkesztőség! Tisztelt Elnök!

Köszönöm az EÖGYKE hűséges küldését elektromos és nyomtatott formában. ISTEN fizesse!

Kegelemteljes Karácsonyt és áldott új esztendőt kívánok tisztelettel és sok szeretettel
+ *Jakubinyi György* érsek, örmény apostoli kormányzó

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük azt a sok jókívánságot, amelyeket karácsony ünnepére tekintettel szóban és írásban, telefonon, e-mail útján kedves olvasóink, közösségünk tagjai eljuttattak hozzánk és kérték további kitartó munkánkat az új esztendőben. Ehhez kérjük azonban a segítségüket is – különösen az olvasók segítségét, visszaigazolásaikat, hozzászólásaikat a füzetekben megjelentekhez, hogy kitartásunk szárnyakat kapjon, egyúttal lapunk is gazdagodjon.

*

Hálásan köszönjük az Egyesületnek 2013. évben küldött személyi jövedelemadó 1 %-okat (208.581 Ft), valamint a pénzben befizetett, vagy átutalt adományokat. Az 5 eFt feletti adományozók nevét – szokásunkhoz híven – az alábbiakban közöljük: Borosné dr. Lakos Kornélia, Dr. Csulak Levente, Dr. Dettai Miklósné és Dettai Cecília, Dr. Dobribán Mária Magdolna, Heim Pál, Lehmann László, Dr. Mayer József, Szegediné Mikes Borbála, Tüzes László, Zakariás Gáborné.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
dr. Issekutz Sarolta elnök

Benedek Elek

Újesztendei ének

Adjon Isten ami nincs, az új esztendőben!
Így énekelt Arany János rég elmúlt időben.
Adjon Isten, ami nincsen, én sem kérek másat;
Hogy mi nincsen, nem kell ahhoz semmi magyarázat.

Minden ember maga tudja, mi neki hiányos,
Azért kérte azt, mi nincsen a jó Arany János.
Ami megvan, bolond kéri, meg a telhetetlen,
Kérjük hát csak, ami nincsen, egyezzünk meg ebben.

1951 karácsonján az Örmény Katolikus Egyházközség helyiségében (Bp. V. Semmelweis u. II. 6.) rendezett Karácsonyi Mystérium Játék szereplői. (A füzetek 2013. decemberi szám 32. oldalán olvasható a Meghívó, benne a szereplők felsorolásával.)

Kevés a „van”, sok a „nincsen” ma is miként régen,
De a sok közt, hogy egy nincsen rettentő nagy szegényen.
Nincs szeretet a szívekben, ez a legfőbb nincsen,
SZERETETET A SZÍVEKBE: EZT ADJON AZ ISTEN!!!

Molnár Melinda

Nem volt még ilyen ünnep Udvarhelyen!

Az esztendő utolsó templomszentelési emléknapiján Máriának a templomban történt bemutatását ünnepli a keleti és a római katolikus egyház. A kétéves székelyudvarhelyi Magyar–Örmény Kulturális Egyesület tagsága és pártolói védősztentjük ünnepét pénteken a ferences templomban tartott szentmisével, zászlóáldással, majd kulturális műsorral és örmény díszvacsorával ülték.

A megérintően szép liturgián Mátyás Károly székelyudvarhelyi főesperes-plébános az ünnep eredetéről is szólt, a jeruzsálemi, 543-ban a Szűzanyának szentelt templomról. A szentmisén az örmény nemzet városunkban élő tagjait és tevékenységüket a Szűzanya oltalmába ajánlották.

„Bár az egykori székely anyaváros nem rendelkezik olyan örmény múlttal, mint Erdély több települése (Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros, Csíkszépvíz), biztosak lehetünk abban, hogy a 19. század második felétől már tekintélyes létszámban öregbítették a város kulturális és gazdasági fejlődését – mondta az ünnep szónoka. – Gróf Majláth Gusztáv Károly, Erdély főpáspátora 1906-ban felszólította a plébánosokat, hogy azokban a helységekből, ahol több örmény család él, Világosító Szent Gergely napján az örmény híveknek ünnepélyes szentmisét végezzenek, s a papi zsolozsmát is a szentről válasszák. Ebből az alkalomból magyar nyelven megjelentette az örmények nagy szentjének életét. Az akkori székelyudvarhelyi főesperes-plébános Gróf Zabolai Mikes János nagy szeretettel fogadta és igénybe vette az udvarhelyi örmények segítségét a lelkipásztori munkában. Az egyháztanács tagjai között pedig ott találjuk Dragomán Domokost, Esztegar Gerőt, Flórián Kristófot, valamint az Ol-táregylet elnökeként dr. Vass Lajosné.”

Az ünneplő egyesület az örmény hagyományokat, szokásokat, a kultúrát, a gasztronómiát szeretné megőrizni és megismertetni a székelyudvarhelyiekkel, ugyanakkor helyi kultúránkat gazdagítani, gyarapítani. Azért imádkoztak, hogy tudjanak olyan polgárok lenni, mint nagy eleik, akiknek nevét megörökítette a várostörténet. Végül áldást kértek a Szalasy Mária és Szalay Dénes által készített örmény zászlóra. A templomi ünnepség az Örmény Köztársaság himnuszának elénekülésével zárult.

A Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskolában folytatódott esten „hajszályököereiket táplálták”: az iskola diákjai örmény zeneszerzők műveit mutatták be, Gyarmathy Melinda örmény költők magyarul megjelent verseit tolmácsolta, majd a „szellemi vacsora” keretében Bálintné Kovács Júlia örmény-magyar kötődésekről mesélt. Szalasy Ferenc elnök pedig beszámolt tevékenységeikről. Zárásképpen a díszvacsora fogásai az ízgazdag keletre emlékeztették az ünneplőket.

(Udvarhelyi Híradó, Hit-Vallás rovat – 2013. nov. 23.)

Nagy-Bodó Tibor

Az Örmények Háza Marosvásárhelyen

Erről az épületről mindenekelőtt azt érdemes tudni, hogy hosszú évtizedeken keresztül nagyon sokan azt hitték róla, hogy a Bornemisza család tulajdonába tartozik. Tévesen. Az okiratokból kitűnt, hogy ez bizony nem így van. Minden jel arra mutat, hogy az épületet az örmény Csiki Márton építtette. Családja a XVIII. század második felében költözött ide, és telepedett le Marosvásárhelyen. Az Örmények Házának is megvan a maga múltja, és története igencsak érdekes.

Tévedtek a történészek

A történészek évtizedeken át abban a hitben éltek, hogy ez az épület egy híres magyar nemes háza volt. Egy restaurálási szakértői tanulmány azonban felborította ezt az elméletet. Kiderült, hogy az úgynevezett Bornemisza-házat tulajdonképpen egy örmény ember építette.

Orbán János művészettörténésztől származik ez a felmérés, aki ezzel új fejezetet nyitott a város történetében. Azonban szem előtt kell tartanunk azt a tényt is, hogy a marosvásárhelyi örmény közösségről igencsak keveset tudunk. Az örmények a császári fővárosból hozott luxuscikkkel kereskedtek, és ők szállították például Bécsből Vátságshelyre a Teleki Téka számos kiadványát.

A Haller-ház volt a Bornemiszáké! A város meséi című könyv szerzője is tudni véli, hogy az egykori Sáros utca 1-es szám alatti épületről hosszú ideig azt hitték, hogy a

Fotók: Nagy-Bodó Szilárd

híres Bornemisza család tulajdonát képezte. 2010-ben az ingatlan renoválásakor elkészült egy szakértői tanulmány, ami aztán teljesen más dolgokra derített fényt. A levéltárban talált adatok teljesen a feje tetejére állítottak mindent, amit eddig erről a házról tudni lehetett. Kiderült ugyanis, hogy tulajdonképpen a szomszédos ingatlan, a Haller-ház volt a Bornemisza család tulajdona.

1803-ban készült el az épület

Ami az ingatlan történetét illeti: azt is leírták, hogy a házat Csiki Márton építtette. Az örmény család a tizenharmadik század második felében telepedett le Marosvásárhelyen, és ő maga a második generáció képviselője volt. Sajnos nincs túl sok konkrét adatunk az építési folyamatról, nem tudjuk, ki vezette a munkálatokat, vagy, hogy

ki tervezte az ingatlant, de az épület méreteiből és a koncepcióból ítélve biztosan lehet állítani, hogy létezett egy tervező. Levéltári adatok szerint 1803-ban készült el az egyszintes épület. 1811-ben pedig húztak rá még egy emeletet. Így lett végül 27 szobás a ház.

Hasonló árkádsorokat találunk a Teleki Téka udvarán. A szakemberek szerint építészeti szempontból is méltók a ház impozáns méretei, és nem utolsó sorban a belső udvar félköríves árkádsora. Ehhez hasonlókat találunk a Teleki Téka udvarán, vagy a Bolyai utcában, a régi vármegyeháza épületének udvarán, ahol most a képzőművészek műhelyei vannak.

Egyébként, amint azt még említik, a könyvtár és a Csiki-ház ugyanabban az időszakban épült: a tizenkilencedik század első évtizedében, amikor nagy lendületnek indult az építkezés Vásárhelyen. A félköríves árkádok mellett a homlokzat és a magas manzárdtető is jelzi, hogy barokk stílusú épülettel van dolgunk.

Méretét tekintve a ház különlegesnek számít. Az írásos dokumentumok szerint a szóban forgó ház egy nagyon gazdag marosvásárhelyi örmény kereskedőé volt.

A tizenkilencedik században épített ingatlan elsősorban a mérete miatt számít különlegesnek. Ez volt ugyanis az egyetlen olyan nagy ház a városban, amit egy egyszerű kereskedő építtetett, nem pedig valamilyen arisztokrata család sarja. Akkoriban az arisztokraták az összlakosság mindössze öt százalékát tették ki, de csakis ők engedhették meg maguknak anyagilag, hogy olyan emeletes házakat építsenek, amelyek kibírják az idő viszontagságait.

A szakemberek vélekedései szerint ezzel magyarázható azon tény is, hogy több olyan épületünk van ma is, amelyeket például a Teleki vagy a Toldalagi család emeltetett.

És az, hogy egy kereskedő, vagy egy egyszerű polgár huszonzét szobás házat építhessen magának, mindenképpen rendkívülinek számított. Ez a ház arról is tanúskodik, hogy örmény közösség is élt egykor Marosvásárhelyen. Csak hogy a várostörténet eme fejezetéről igen keveset tudunk.

A kutatás tárja fel az érdekes tudnivalókat

Amint az már pár évvel ezelőtt is napvilágra került, igen keveset tudunk tehát a marosvásárhelyi örmény közösségről. A házzal kapcsolatos kutatás során azonban a szakembereknek sikerült feltárni néhány nagyon érdekes információt.

Levéltári adatok szerint 1750-ben jelentek meg Marosvásárhelyen az első örmény családok. Ilyen például a Csiki és a Patrubby család. A helybeliek azonban tartottak az örmények pénzügyi hatalmától, ezért II. József trónra kerüléséig, vagyis a 18. század háromnegyedéig nem adtak nekik mai kifejezéssel élve „marosvásárhelyi személyi igazolványt”. Ez azt jelentette, hogy nem ismerték el őket a város polgáraként, s így nem volt joguk itt házat vagy területet vásárolni. Ezért óriási előrelépést jelentett számukra az 1780-as év, amikor letelepedési engedélyt kaptak.

Noha nincsenek erről konkrét adataink, de arra a következtetésre lehet jutni, hogy ennek az indokolatlanul nagyra tervezett – mert kétségkívül egy családnak nincs szüksége huszonzét szobára – háznak a felépítésével az örmények be akarták bizonyítani, hogy márpedig nekik is van pénzük, és ők is képesek olyan nagy és szép házakat emeltetni, mint a magyar arisztokraták.

III. Csiki Márton könyveket szállít Teleki grófnak

Ismeretes, hogy az örmények többsége elsősorban kereskedelemről élt. A tör-

ténészek tanulmányozták a Csiki családot, mégpedig három generációra visszamenőleg, kiderült, hogy mindenki közülük bundák meg egyéb luxuscikkek forgalmazásával foglalkozott. Tudni vélik, hogy Bécsből hozták az árut. A család karavánjai évente kétszer-háromszor is megtették a császári főváros és Marosvásárhely közötti utat. Emellett szállítással is foglalkoztak. 1820-ban például III. Csiki Márton – mindegyik generációban volt egy-egy Márton – szállította a könyveket Teleki grófnak. A híres könyvtáralapító ugyanis akkor Bécsben élt, ott is vásárolt kiadványokat, és amikor összegyűlt vagy hét-nyolc ládányi, akkor hazaküldte Csiki karavánjával.

A Csikiak, a kor leggazdagabb örmény családja Vásárhelyen

A kutatók véleménye szerint a tizenkilencedik század elején ez volt az egyik leggazdagabb család Marosvásárhelyen. Ha nem a leggazdagabb. Sok mezőgazdasági területet vásároltak fel a városban és a környékén, főleg a Maros mellett, a mai Egyesülés negyedben.

A történések tudni vélik: Csiki Mártonnak tizenkét gyermeke volt, akik lassan asszimilálódtak, az egész erdélyi örmény közösséghez hasonlóan. Ez a folyamat a XIX. század közepén következett be: noha az örményeknek koherens egységes identitásuk volt, kulturális szempontból beolvadtak a többségi magyar lakosságba.

(Erdélyi ma – 2013. 12. 27.)

Petőfi elveszett levelei

Szenzációs hír bejelentésére került sor a *Kultúr-Kör* című népszerű irodalmi folyóirat hasábjain. Dr. Vasváry Kálmán, egyetemi professzor, régész és elismert műértő szót ejtett ugyanis nemzetünk legnagyobb költőjének, Petőfi Sándornak forradalom korában elvesztett *Esthajnal-ciklust* tartalmazó apró bőrkötésű füzetéről. Budapest VII. kerületében, egy reformkori lakóház lebontása során bukkantak rá e különleges dokumentumra. Egy erősen elhasznált, barna bőr fedőlapu füzet bukkant elő a mélyből, mely egy tucatnyi romantika korabeli – egész pontosan 1849 júliusából származó – szerelmes verset tartalmazott. A rombolásra ítélt ház pincéjében talált felbecsülhetetlen értékű dokumentumot ezután laboratóriumi körülmények közé helyezve tartóztatásnak vetették alá.

Összehasonlították a költő egyéb, kéziratban fennmaradt munkáival, s a vizsgálatok eredményeképp 98 százalékos bizonyossággal megállapították, hogy az újonnan fellelt versek mindegyike, Petőfi Sándor tollából származnak. Költőnk legutolsó, az irodalom könyvekből mindeddig kimaradt verseiről van tehát szó. A fellelt versek mindegyike a hitvesi szerelem emlékező – vágyakozó hevet viselik magukon, a boldog együttlétek korának emlékét, melyet Petrovics oly nagy szeretettel idézett fel magában. A Szendrey Júliának címzett szerelmes levelek s a benne foglalt gyönyörű költemény, mely júliusnak derekán vettett papírra, sajnálatos módon sohasem kerültek Júlia kezébe. A költő halálát követően ugyanis az *Esthajnal – ciklus* elveszett és csak most, 163 évvel később került újra nyilvánosságra. A drága Szendrey Júlia tehát sohasem olvashatta férje gyönyörű, táborban írott sorait.

(Erdélyi Szemmel – Erdélyi Magyarok Ausztriai Egyesülete, 2013/36 karácsonyi szám)

dr. Sasvári László

A neoarmenizmus jövője...

A Fővárosi Örmény Klub résztvevői 2013 augusztusában hallhatták (majd a füzetek szeptember-októberi számában olvashatták) dr. Kali Kinga előadását „*Kulturális stratégiák: armenizmus és neoarmenizmus*” címmel. Lehet, hogy merész dolog, de úgy vélem, hogy valahol idecsatlakozik a Budapesti Történelmi Múzeumban ez év folyamán áprilistól szeptemberig nyitva tartó, „*Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében*” című kiállítás.

Ezt a kiállítást – véleményem szerint – jó részt azért lehetett megrendezni, mert néhány éve a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen dr. Kovács Bálinttal az élen alakult egy kutatócsoport, mely az erdélyi örmények hagyatékából rég elfeledett emlékeket tárt fel. Ezt a kutatócsoportot – saját véleményem szerint – a neoarmenizmus szellemiségében résztvevőnek és munkálkodónak tekintem.

A nem oly nagy létszámú erdélyi örménység – mely ma is él és tevékenykedik (ha jóval kisebb számban is) – óriási, s mondhatni rejtett, vagy legalábbis eddig rejtett örökséggel rendelkezik. És még mennyi mindent nem ismerünk! Nem kívánok nagyon részletes elemzésekbe menni, de a kiállítás áttekintést nyújtott a XVII. századtól, mondhatni a XX. század közepéig. Sajnos volt, amit nem tudtak bemutatni emlékek híján, mint például az Újvidéken élt örmény közösséget. S hadd említsem meg, hogy ez olyan közösség volt a XVIII. század közepétől a XIX. század végéig, mely Erdélyen kívüli volt. Talán nem sokan tudják, hogy voltak törekvések további örmény közösségek létesítésére is, pld. Arad közelében, vagy voltak arra tervek, hogy Máramarosban is le-

gyen örmény közösség, de csak szórvány alakult ki. Békés városában is ígérkezett ilyen lehetőség, az örmények templomot kívántak emelni, de végülis egy görög ortodox templom létesült. Nagyobb történelmi fíntor az, hogy nem alakult örmény szertartású katolikus egyházmegye, csak igen későn egy apostoli kormányzóság (1930).

Ennek ellenére az örmény örökség nagyon jelentős szellemi kincs és sokat jelenthet számunkra, hisz jómagam az örmény katolikus egyház iránt érdeklődve jutottam el az örmények megismeréséhez. Mind a mai napig fontos lelki olvasmányt jelentenek számomra az örmény liturgikus szövegek.

Ha valaki nem láthatta a kiállítást, az is képet alkothat magának, mert kiválóan viszi tovább az emléket a kiállítás címével megjelent tanulmánykötet s egyben kiállítási katalógus (részletes elemző leírásokkal).

Könyvárusi forgalomba – tudtommal – nem került, de egy idő után talán antikváriumokba eljut. A könyvgyűjtőknek is megtetszene. A Budapesti Történelmi Múzeum segíthet a megszerzésében! Akik pedig a programokba kívánnak bekapcsolódni, kapcsolódjanak be a közösségbe, például az EÖGYKE rendezvényein! (www.magyarormeny.hu)

Még óriási anyag vár ismertetésre. Erdélyben és itthon továbbra is élnek az örménység intézményei és munkálkodnak, köztük a már említett kutatócsoport. A továbbiakban is várunk kiállításokat és köteteket, melyek megtanítanak az ősök szellemiségére. S így válnak számunkra példaképekké és sugalmazzák, hogy kövessük őket! (Szerk.megj.: a kiállítás katalógusa a Budapesti Történelmi Múzeumban megvásárolható.)

Nyelvművelés

Aki, amely, ami...

Az ősi magyar szó, az it- már az 1055-ből való Tihanyi Alapítólevélben előfordul; ez a tő magyarázza az **ital, itat, ittas, megittasul, italos, itkányos, itóka** származékszavakat. Az eredetileg **it-** igető a magyar leíró nyelvtan szerint **sz-**szel és **v-**vel bővülő alakjai adták az **iszik**, az **iszogat** alakokat, a **v-**és tőre az **ivó, ivás, ivászat** a példa. A fenti példák között az **iszákos** alakot azért nem említettem, mert bár a nyelvérzék az **iszik** családjába sorolja, kialakulása más. Benne a 'tarisnya, átalvető, tömlő' jelentésű **iszák** szavunk rejtőzik. A régi **boriszák** szavunk jelentése 'bortömlő'. Átvitt értelemben a 'nagy borivót', a 'részes ember' jelentette a **borzsák, boroshordó, boriszák** is, ez utóbbi szó utótagjának elvonásából keletkezett a mai **iszákos** szavunk. Az **iszogat** rokon értelmű párja az **iddogál** (< **it-dogál**) meg a nyelvjárás **illogat** is. Az ivásnak szép számmal vannak konkrét síkon is állandósult szókapcsolatai.

Iszik, mint a gödény – mondjuk. A régi gödény szavunk jelentése: pelikán. A 'sokat ivó ember' értelme abból érthető, hogy a pelikánok (a gödények) merítőhálószerű csőrükkel a vízből nagymennyiségű halat fognak, s sok vízzel együtt nyelik le. Ilyen szó-láshasonlat továbbá az **Iszik, mint a csap**, meg az **Iszik, mint a kefekötő**. Érthető, hogy a csapból ömlik a folyadék, akár a víz, akár a bor, de hogy a mesteremberek közül miért éppen a kefekötő iszik a legtöbbet, az már magyarázatra szorul. A szegény **kefekötő**ket bizony ártatlanul keveri rossz hírbe ez a szó-láshasonlat, hiszen a kefekötők sem szeretik jobban az itókat, az italt a más mester-ségbelieknél. A **kefekötő** csak a nyelvi tréfa kedvéért került a szó-lásba, mégpedig nem a magyarban, hanem a németben. **Az iszik**,

mint a kefekötő ugyanis szó szerinti fordítása ennek a német szólásnak: **Ein trinkt wie ein Bürstenbinder**. Ám a magyarban annyira meggyökeresedett, hogy ma már nem tekinthető idegenszerűségnek. Petőfi is él vele: „Bebaktat egy közel eső/ Kocsmába/ S iszik, mint a kefekötő/ Bújába.”

Aki **pertut iszik valakivel**, az koccintás közben a távortartó magázásról áttér a bensőséges kapcsolatot ígérő tegezésre. Aki viszont **leissza magát a sárga földig**, az olyan részeg lesz, hogy a lábán sem tud megállni, részegségében a földön fekszik. A **sárga földig** szó szerkezete valami nagyobb mértéket jelent, mint a jelző nélküli pusztá **földig** határozó. Az ilyen embert, ahogy mondani szokták, **az asztal alá isszák** az italt jobban bíró cimborák.

Előre **iszik a medve bőrére** – mondjuk akkor, ha valaki előre örül olyasminnek, aminek fölöttébb kétséges a megnyerése. Ez esetben olyan világiáró anekdotáról van szó, amely az európai népek csaknem mind egyikénél megtalálható. Az értelmezésének is sokféle a magyarázata. Az anekdotát Andrad Sámuel, a XVIII. század végén élt háromszéki származású bécsi orvos így meséli el: Összebeszélt egyszer három cimborára, hogy ártalmatlanná teszik a közeli erdőben garázdálkodó medvét. Hogy bátorságot merítsenek, betértek egy csapszékbe, s ott jót ettek, ittak. Mivel azonban pénzüik nem volt, azt ígérték a csaplárosnak, hogy tartozásukat majd a medve bőrének árából fizetik ki. A vadászat azonban balul ütött ki. Amikor a medvét meglátták, az egyik elszaladt, a másik felmászott a fára, a harmadik földre feküdve halottnak tetette magát. Ehhez ment a medve, körülszaglászta, és abban a hiszemben, hogy döggel van dolga, otthagya-

ta. Mikor már túl voltak a veszélyen, kérdeztek a földön fekvő társukat: Mit sügött a medve a füledbe? – Csak azt mondta, hogy máskor sohase igyunk a bőrére, amíg őt magát meg nem fogjuk.

Az ital az állandósult szókapcsolatokban többnyire bor: **Borban az igazság; Borba fojtja a bánatát; A jó bornak nem kell céger.** A víz, mint ital kevésbé szerepel a szó-

kapcsolatokban: Van, aki **a vizet csak mosdásra használja; Vizet csak keresztelesekor látott; Vihar egy pohár vízben; Úgy gyűlöli, hogy megfojtaná egy pohár vagy kanál vízben.**

Murádin László

(*Erdélyi Szemmel – Erdélyi Magyarok Ausztriai Egyesülete, 2013/36 karácsony*)

Szilva Ingrid

A lélek kulcsai

Edvard Mirzoján emlékére (1921.máj.12.-2012.okt.5.)

Vannak pillanatok, melyek kiemelnek a könyörtelenül zajló időből. Vannak emberek, akik ezt lehetővé teszik: ők életünk kulcsfigurái. Vannak szavak, melyek ezekben az elvarázsolt pillanatokban lelkünkbe hatolnak, és meghatározzák dolgainkat.

Az Örmény Nemzeti Könyvtár 2007-ben fennállásának 175. évfordulóját ünnepelte. A kerek dátum tiszteletére okt.24-26 között nemzetközi tudományos konferenciát tartottak Jerevánban. Dr. Issekutz Saroltával és Zsigmond Benedekkel jómagam is résztvettem a rendezvénysorozaton, melynek nyitókoncertje egyben lemezbemutató-hangverseny is volt. Az év tavaszán jelent meg *Örmény miniatűrök zongorára* c. lemez. Ez a CD hajdanvolt és kortárs örmény komponisták műveiből állt össze.

Mindig fontosnak éreztem, hogy röviden bemutassam szóban is az elhangzó műveket, és szerzőikről is szóljak. Idehaza ez főként helyenvalónak tűnik, hisz az örmény zenét kevesen ismerik. De képzelje a nyájas olvasó a helyembe magát: Örményország fővárosában én, a Magyarországról jövő, az örmény zenéről beszélek, méghozzá a két élő zeneszerző jelenlétében... Szerencsémre oroszul elfogadhatóan tudok, így „majd-

nem szabadon” számyalhattak a gondolatok. A zene is, mint tudjuk, nyelv, bár más eszköztárral rendelkezik. Nos, a zongoramuzsika és a beszélt szöveg egyre lendületesebben váltogatta egymást, és olybá tűnt, a nagyszámú közönség nemcsak értette, de szeretettel nyílt meg az elhangzottaknak. Komitasz, Alekszandr Szpendiarján, Aram Hacsaturján már a szférák zenéjét hallják, de a koncerten elhangzottak Vahram Babaján és Edvard Mirzoján művei is, akik jelenléttükkel tisztelték meg a rendezvényt. Sok mindenről szó esett. Beszéltem az örmény és magyar népzene között fellelhető párhuzamokról, az erdélyi gyökerű magyarországi örmény diaszpóráról is, megpróbálván bemutatni azt a zenei közeget, amibe annak idején belecsöppentek. Zongorista létemre eléneltem (meglepetésnek szánva) a Bartók Béla által 1910-ben egy cigány vándorzenésztől gyűjtött Zádíg, Zádíg...kezdetű erdélyi örmény húsvéti dalt, melyről feltehetően ő is csak sejtette, hogy ez a mélabús dallam keleti eredetű lehet... Majd az örmény zenék után ráadásként hangzottak el a Román táncok 4. darabja a húsvéti dal Bucsumi tánc címmel), a Három csíkmegyei népdal és az Este a székyeknél.

Soha leglelkesebb és értőbb hallgatóságot! Ezek azok a pillanatok, amik kárpótolnak a sokévi küzdelemért, melyet a művész a gravitáció ellen folytat... A közönség malomkerékny virágcsokrokkal halmozott el, sugárzó tekintetek tüzeiben fürödtem, sokan meg akartak érinteni, simogatni...

Ekkor vettem észre az első sorban egy különös öregurat, aki felesége karjára támaszkodva jött be a terembe koncert közben. Magas, szikár, hófehér hajú arisztokratikus jelenség... Ő Edvard Mirzoján zeneszerző, az örmény kortárs zene doyenje, nemzetközi zongoraversenyek zsűritagja, Kodály Zoltán barátja, pianisták és komponisták nemzedékeinek mestere, aki végighallgatta Album unokámnak c. általa írt sorozatát is az előadásomban. A sok gratu-

láció engem legbelül mindig visszabilent a józan önkritika mezejére, így az ő megtisztelő szavai után valami olyasmit találtam kérdezni, hogy a félreütött, fals hangok ellenére is tetszett neki a zeném? Ekkor hangzottak el azok a kulcsszavak, melyeket mint kincset őrzök a szívemben: „Kislány, jegyezd meg: nincsenek fals hangok, csak fals lélek van!”

Sokszor jutnak eszembe égszínké szemei és az a szelíd hang, amin szólt hozzám. Nemrég jutott tudomásomra, hogy már ő is a halhatatlanok társaságában hallgatja a menyeyi muzsikát... Rajtam kívül bizonyára másoknak is hiányzik fénylő jelenléte! Minden bizonnyal sokan birtokolnak tőle kapott, kincsként őrzött kulcsszavakat...

Az örök világhosság fényeskedjék neki!

A Titanic 13 széky áldozata

Valószínűleg kevesen tudják, hogy az 1912-ben elsüllyedt Titanic luxusgőzös fedélzetén 14 széky férfi is szolgált, és közülük csak egy élte túl a katasztrófát, a tusnádi születésű Jováki Ferenc személyében.

A széky fiatalemberek kálváriájáról a gyergyószentmiklósi Bencze Géza bácsi szerzett tudomást, akit 1936 őszén megharapott egy veszett kutya, és ezért Bukarestbe került kezelésre, ahol őt egy tusnádi származású széky család vette pártfogásba. Akkor tudta meg, hogy a Sántha család egyik gyermeke is odaveszett a Titanicon.

Hogyan kerültek a széky legények a Titanicra?

Az 1800-es évek végétől egyre több széky mesterember ment el a román fővárosba szerencsét próbálni, néhány esztendő múlva a Bukaresti iparosok nagy része székyföldi mesteremberekből állott.

Európa nagyvárosaiban segédtüzelőket toboroztak különböző nagy hajókra – köztük

az akkor elkészült Titanicra is – a segédtüzelők pedig nem kellett jegyet vegyenek, kosztot kaptak, így ingyen juthattak át Amerikába – mesélte Bencze Géza bácsi.

A jobb életben reménykedő széky legények alig várták, hogy munkába állhassanak a luxushajón és az óceánon átkelve Amerikába érjenek. Csakhogy nem így történt, a Titanic jéghegynék ütközése idején mind a 14-en a kazánoknál voltak, közülük csak egy maradt életben, Jováki Ferenc, ő számolt be a társai tragédiájáról – magyarázta a gyergyószentmiklósi bácsi.

A 100 évvel ezelőtt történt tragédia színhegyére elsőnek a Kárpátia nevű gőzös sietett, amelynek orvosa Lengyel Árpád volt, aki talán találkozott is a széky túlélővel. Az 1523 odaveszett utast a krónikák név szerint említik, de a legénység 688 vízbefulladt emberéről kevés adat van.

(*erdély. ma, 2013. május 05. – Bálintné Kovács Júlia tallózása*)

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzséreiből postamesterek

(1. rész)

Az erzsébetvárosi Lukácsok tímár és marhatózsér tevékenységéről szóló összefoglalómat azzal fejeztem be, hogy a XVIII. század végére a nehézségek fokozódása és jövedelmezőség csökkenése miatt az addig a távolsági, nagybani marhakereskedésben élenjáró, legsikeresebb örmények – így az erzsébetvárosi Lukácsok is – célszerűnek látták áttérni valami más jövedelemszerző tevékenységre. Az erzsébetvárosi¹ Lukácsok kiterjedt famíliájának sok ága volt és a különböző ágak történetében háromféle „profilváltási” próbálkozásra láthatunk példát: a földszerzési, a postamesteri és a bányavállalkozói „foglalkozás” irányába. A birtokszerző Lukácsokról korábban² már meséltem: Lukács Miklós leszármazottai nemesi címereslevél szerzésével és a töröktől legkésőbb felszabadult Bánság kincstári földjeinek megvásárlásával teljes jogú magyar nemessé váltak. A ránk maradt adatok fényében úgy látszik, hogy Miklós bátyjának, Lukács Jakabnak a leszármazottai inkább az akkoriban dinamikus bővülő postahálózatban látták az „előre menekülés” útját.

Mai ésszel el se tudjuk képzelni, milyen volt a közlekedés két-háromszáz évvel ezelőtt! Épített út alig volt.³ A birtokhatárok szerint kanyargó utakat szekerek vágták, esőben sárosak, száraz időben porosak és göröngyösek voltak. A nagyobb kátyúkat a vármegye rabokkal, a magánutakon a földbirtokos a jobbágyok robotmunkájával töltötte fel (ha törődött vele). Hidak alig voltak, az úton járók a vizeken gázlók-nál vagy réveknél keltek át, sokszor hatalmas kitérőkre kényszerülve. Ahol híd volt,

ott a fenntartást az áthaladóktól szedett vámokból fedezték – hacsak nem volt nemes az átkelni kényszerülő.

Postaszolgáltatárra minden szervezett államban mindig szükség volt, de a megvalósítása koronként változott. A Mohács előtti magyar királyságban „futókövetek”, „levélviselők” biztosították a kormányzat számára szükséges üzenetek és küldemények továbbítását. A magánemberek közül csak a vagyonosak engedhették meg maguknak küldönc megfizetését, ezért a leveleket alkalmi kézbesítőkre – épp arra utazni tervezőkre – bízták, aztán a küldemény vagy megérkezett valamikor, vagy nem... (A nagy távolságokat bejáró örmény kereskedők mindig szívesen vállalták és megbízhatóan teljesítették a levelek továbbítását.)

A felvilágosodott abszolutizmus felismerte a közlekedés fontosságát és a kapcsolattartás lehetőségét a királyi székváros és a fontosabb városok közti a mai vasúthálózatához hasonló postavonal-hálózat létrehozásával kívánta biztosítani. Mivel a török kiűzése óta a Magyarország királyaként és Erdély (nagy)fejedelmeként uralkodó Habsburgoknak minden anyagi erejét lekötötte az állandó hadsereg felállítására és az ezzel járó feltételek megteremtésére (kaszárnyák, öltözék, fegyverzet, élelmiszer, szállítóeszközök, adminisztráció stb., mind-mind soktízezer főre), ezért az uralkodó a postahálózat felállítását haszonbérbe adta tőkeerős vállalkozóknak. (A Thurn und Taxis⁴ család, majd később a Paar család nevei postatörténeti nevezetességek⁵.) Ahogy a török kiűzésével a Habsburg hatalom egyre jobban megerősödött, előbb

a királyi Magyarországra, majd Erdélyre is kiterjesztették a birodalom más részein már jól bevált postarendszert. Erdélynek Habsburg kézre kerülésekor a Bécs-központú császári posta hálózat már Madridtól Szentpétervárig, sőt, Indiáig is terjedő „infrastruktúrává” fejlődött. A XVIII. század közepén Erdélyben is lendületet vett a postahálózat építése. A már „bejártott” postát később a Kincstár alá rendelték, vagyis a működtetés egységes szabályait és díjait központilag írták elő, de a postaállomások működtetését továbbra is magánosokra bízták. A tőkeerős vállalkozók megpályázhatták és siker esetén haszonbérbe vehették a postamesteri állást: fix összeg ellenében – a Kincstár által megszabott díjak beszedésével – működtethették a postaállomást, amelynek többletbevétele a postamester haszna volt, ami így az ügyes postamesternek jelentős jövedelmet biztosíthatott.

A postaútvonalakat a kormányzat jelölte ki, politikai és katonai szempontok alapján, a földrajzi és települési adottságok figyelembe vételével. Az útviszonyok miatt a tereptől függően két-három mérföldenként (15–20 kilométerenként) postaállomásokat kellett létesíteni, amik kezdetben a fogatok cseréjét voltak hivatottak biztosítani.

A királyi postautakon kezdetben csak „állami” küldeményeket lehetett továbbítani. Az államérdek védelmében a posta működését szigorú védelemben részesítették: érdemes beleolvasni az egyik XVIII. századi postatörvénybe!

„A posta törvény mindenkire nézve egyenlően kötelező (nincs nemesi előjog!) ... A posta szolgálatban állók a posta ügyekben a postai törvényhozás alá tartoznak, miért is más törvényhatóság idézése és végzése nemcsak semmisnek nyilvánítatik, hanem az törvénysértésnek is vétetik.

A posta épületek és állomások, a postai tárgyak és szerelvények megőrzésére szolgáló színek és raktárak, postai jószágok és szerek, úgyszintén a postautak a legtágabb kiváltságok és szabadalmakkal láttatnak el, és éppen olyan szent- és sérthetetleneknek tekintendők, mint ... akár az uralkodó fejedelem palotája. Ennek bizonyosságul a postahivatali és posta-állomási épületekre az uralkodó fejedelem címere kiakasztandó, a postalegények szolgálati idejük alatt szintoly színekből viseljék a posta-síp, -zsinór és -ruházatot, minőt az uralkodó fejedelem udvari cselédsége visel.

A postának útközben rablók általi megtámadtatása, vagy elveszése esetén, köteles mindenki – kinek erről bármi módon tudomása van – azt a hatóságnak jelenteni, mely esetben haladéktalanul katonaság, sőt szükség esetén a falvak lakosságának felhasználásával is, – az erdők, házak és rejtkehelyek a legnagyobb figyelemmel kiirtására nézve minden elkövetendő⁶.

A posta-személyzet, hogy éjjel és nappal szolgálatának kötelességszerűen eleget tehessen, mindennemű lefoglalás, vám-, út- és hídpénz, adó, gyámság, őrség, sánczépítés és katonai beszállásolás alól (mindazon országokban, hol a nyilvános postajarat berendezve van) felmentetik.

A posta állomási épületek az úttól ne eszenek félre. A postamestereknek a lovak, tarkomány és egyéb postai szükségletek beszerzésénél minden alkalommal elvitáztatlan elsőseg adatik...

A posta-sípjelre a posta úton minden utazó és könnyű jármű kitérni, a teherkocsi megállni, a menetben levő katonai csapat pedig utat engedni – köteleztetik, míg a posta keresztül halad.

A posta-legény szolgálatteljesítés közben polgári ügyben le nem tartóztatható, ha

azonban bűnügyben elfogatnék, köteles az előljárásság egy megbízható embert a posta továbbításának céljából a legközelebbi lóváltó állomásig kirendelni.

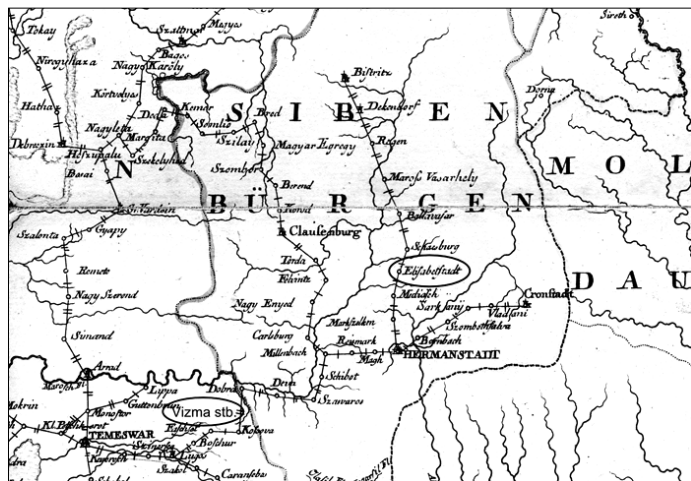
Ha a posta-legények a nyilvános posta továbbítása alkalmával – előre nem látható szerencsétlenség következtében, – az úton lovaiktól megfosztatnak, vagy a lovak használhatatlannokká lesznek, szabadságukban áll bármely, az úton vagy mezőn található lovakat lefoglalni, kifogni és a legközelebbi váltó állomásig a posta továbbítására felhasználni. Hogyha pedig a posta-legény a szerencsétlenség áldozatául esett volna, kötelessége bármely legelőbb érkezett utazónak az elmaradt postát a legközelebbi helység- vagy faluig kísérni, onnan pedig az ottani földesúr, bíró vagy előljárásság köteleztetik a postának a legelső posta-állomásig leendő továbbítását haladék-talanul előmozdítani.

A posta-szolga és posta legényeket szolgáló működés és a postajárat közben feltartóztatni, őket túlhajtani, azoknak ruházata, a posta-síp és zsinórral visszaélni, őket zavarba hozni vagy nekik kárt okozni, – a legközelebbi polgári vagy katonai hatóság általi letartóztatás, pénzbürtó vagy testi büntetés terhe alatt – tiltatik.

A közügy és a közönségnek érdekében lévén, hogy a postajáratok a rendes időben megérkezzenek, illetőleg a rendes kiszabott érkezési idők megtartassanak, ennél fogva felhatalmaztatnak a

posta legények, hogy nedves időben a mély és rossz állapotban levő utakat kikerülve (hol feltartóztatva és akadályozva lehetnének) a mező és rétekre – a kerítések és akadályok áttörésével – kitérhessenek és jobb utat kereshessenek. Ha ez által a földbirtokosok károsodva lennének, ezen kárt maguknak tulajdonítsák, mivel kötelességük lett volna az ... ily rossz utakat használható állapotba helyezni és fenntartani.

Zárt helyeken (fallal kerített településeken), melyeken a posta keresztül megy és melyek ki nem kerülhetők, az érkező rendes postáknál (ha az érkezési óra ösmeretes) a kapuk a posta-síp jelre minden tévővázás nélkül kinyitandók. Kötelességévé tétetik a hatóság és parancsnoknak az iránt intézkedni, hogy a kulcsok elhozásával sok idő el ne vesztegessék, nehogy a postajárat ez által késedelmet szenvedjen a közügy kárára. Azon várak és erődökben pedig, melyek éjjel zárva tartatnak, az éjjeli záróra után érkező posta, egy a kapu felett vastag sodronyból alkalmazott készülék segítségével

Erdély postaút-hálózata („Készítetett Georg Ignaz Freyherrn von Mezburg abbé úr, a bécsi egyetem császári királyi matematikaprofesszora által, 1794”)

vel az őrségi tiszthez, s onnan a hatósághoz juttatandó.”

Látható, hogy a postaszolgálatot teljesítő kiemelt védelemben részesültek, „közalkalmazotti” státusukban ők is részesültek a kormányzat tekintélyében. (Ez éppen eléggé megnehezíti a családjutató utódok munkáját, mert az egyszer postamesterséget nyert személyek a nagy társadalmi tekintélyt biztosító postamester titlust rendszerint nyugállományba vonulásuk után is, halálukig viselték, még akkor is, ha közben szolgálati helyüket bezárták, vagy ha ők maguk más helységbe költöztek.)

A birodalmat behálózó postautakat postatérképeken ábrázolták.

Érdeemes e postatérképen egy kicsit nézelődni! A térkép mai szemmel ugyan nem túl arányos, inkább csak az egyes posta-állomások közti postaútvonalak egyfajta szemléltetése. Erdélyt Magyarország felől akkortájt már két postavonalon is el lehetett émi: Debrecen felől Kolozsvár (Clausenburg⁷), Gyulafehérvár (Carlsburg) és Nagyszeben (Hermanstadt) érintésével egész Brassóig (Cronstadt) el lehet jutni. Ugyancsak Nagyszebenen át Brassóig vezetett a másik, kelet-nyugati postavonal, Szegedtől Temesváron (Temeswar) át. Végezetül Nagyszeben és Beszterce (Bistritz) között húzódott Erdély észak-déli „posta-főútja”.

Ha szemügyre vesszük a térkép déli szélét, ahol a Temesvár—Lugos—Déva—Szászsebes (Millenbach)—Nagyszeben vonal haladt, akkor megállapíthatjuk, hogy ezen útvonal Facsád (Faschet) környéki északi mellékvölgyeiben feküdtek a vizmai, krivobarai, bresztováci és kékesi Lukácsbirtokok (a korábbi marhahajtó utak pihe-nőhelyein). Hiába keressük azonban Gyulafehérvár (Clausenburg) közelében (attól nyugatra) Zalatnát (Goldenmarkt⁸), illetve

Kolozsvár (Clausenburg) közelében (tőle északra) Szamosújvárt (Armenierstadt), ezeknél ekkor még nem épült ki a postahálózat. (A zalatnai és a szamosújvári posta-állomás tehát csak 1794 után létesülhetett.) Hasonlóképpen még nem köti össze postaut Nagyváradot (Gr. Wardein) Kolozsvárral (Clausenburg).

Erdély észak-déli fő postavonala Nagyszebentől Besztercéig haladt, mégpedig Erzsébetvároson és Marosvásárhelyen át. Erzsébetváros postaállomása tehát már 1794 előtt megnyílt és ezen az egyetlen, igen fontos észak-déli postavonalon fekvén, jelentős forgalmat bonyolított.

A már kialakult postahálózat nyereségesége akkor kezdett igazán megnőni, amikor a postai szolgáltatásokat megnyitották polgári célokra is. A XVIII. században Debrecenből Pestre 4 napig utazott a közönséges postajárat (száz évvel később gyorskocsival már csak (!) másfél napig). A meglehetősen kényelmetlen, fűthetetlen postakocsik óránként 6–7 kilométert tettek meg, és 2–3 óránként a postaállomásokon a lovakat le kellett cserélni. A postaállomás bonyolult üzem volt: a postamester felelt a továbbítandó levelek, csomagok átvételéért és a díjak beszedéséért, ő fogadta és indította a postajáratokat, gondoskodott pihent lovakról a továbbhaladáshoz és a postamester volt a „gazdája” a postalegényeknek, akik a lovakat ellátták, szükség esetén a váltó lovakat eredeti állomáshelyükre visszajuttatták. A postamester számára többletfeladat és többletbevétel forrása volt a csatlakozó „infrastruktúra” megszervezése, ami különféle mesterek és műhelyek révén megszervezte a tengelyeket, javította a törött szerkezetet és a szakadt istrángot, pótolta a lovak patkóit stb. A postaállomásokon az utasok megmozgathatták elgémberedett tagjaikat, ehettek-ihattak és hideg időben megmele-

gíthették a lábukhoz csomagolandó követ, téglát, amivel a fűtetlen postakocsiban elkerülhették a megfagyást. Szükség esetén akár meg is hálhattak a postaállomás fogadóijában, hiszen 1822-ig a postakocsiknak nem volt lámpása, így jószerivel csak nappal közlekedhettek.

Az egyes vonalak által érintett településekről, a járatok indulásáról, az utazás időtartamáról és díjáról a mai menetrendekhez hasonló vastag Kursbuch-ok tájékoztatták az érdekelteket. Bécs és Pozsony között 1752. szeptember 18-tól hetente egyszer Bécs és Buda között is megindult a rendszeres közlekedés, hetente egyszer: Bécsből hétfőnként reggel 8-kor indult, és győri éjszakázás után érkezett meg a célállomásra, míg Budáról vasárnap indult és kedden ért Bécsbe. Az útiköltség 2 aranyforint volt. Az 1770-es évektől kéthetente indult kocsis a Temesi Bánságba. Pozsonyból havonta egyszer ekkor már Nagyszében is elérhető volt, de csak nyáron, kedvező időjárásban, és az út 8 napig tartott. A menetrendszerinti delizsánsz járatok megjelenése előtt a személyszállítás ún. extrapostán történhetett, (dupla áron!), amikor postalovakat béreltek a saját, vagy a postamester fogata elé. Ilyenkor egy postalegény hajtott a fogatot és kezelte a postakürtöt.

Jegyzetek

1 Az „erzsébetvárosi” jelzővel az erdélyi örmény Lukács család minden leszármazottját illetem, függetlenül attól, hogy magát erzsébetvárosinak (netán „erzsébetvári”-nak), vizmainak vagy gyulaféhérvárinak nevezték, azon az alapon, hogy közös őstől származtak és történetüknek ugyan értékes, de nem egyetlen eleme az a nemesítés, amiben Miklós és Jakab, valamint utódaik részeseültek.

2 Lásd: Gyarmati Béla: „Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzséreiből birtokos nemesek”! (Erdélyi Örmény Gyökerek 2013. november, 26. o.)

3 Még Széchenyi Ferenc grófnál is forradalmi-nak számított, hogy birtokán közúzalékkal „csinált utat” építtetett! Fia, Széchenyi István pedig 1830-ban a „Hitel”-ben így ír az országban akkor uralkodó útviszonyokról: „Az ország sok tájéka zsíros, fekete vagy ragadó agyag földeken ásatik 5–6 öltre egymástól két mély árok, s az áldott termékeny föld árkok közé domboltatik fel, száz meg száz szekér, ezer meg ezer ember mozog, s a ráfordított fizikai erő iszonyú. Ki kisdedkorától fogva ilyen manipulációkhoz nem szokott, azt gondolná, hogy a lakosok valamely igen nehéz fogamzású plánta alá készítik el a helyet, s bámulva értené, hogy a munkások képzeletük szerint országotat készítenek, mely minden tréfán kívül hazánkban sok helyen búza alá alkalmasabb lenne, mint utazók és társzekerek számára.”

4 Az interneten kapható „Thurn und Taxis” postahálózat-építő társasjáték ismertetője így indít: „1490-ben járunk, itt az ideje, hogy a német tartományokat ellássuk postakocsi-állomásokkal. Építs ki postakocsi-útvonalakat, majd építsd meg az útvonalnak megfelelő állomásokat!”

5 A magyarországi postajáratok monopóliumával 1743-ig a Paar család rendelkezett, akik ezen jócskán meggazdagodtak és privilégiumukat az Udvar visszavásárolta, kárpótlásul még birodalmi nemességet is kaptak.

6 A váratlan rajtaütés lehetetlenné tételére a postautak mentén még a növényzetet is kellő távolságig ki kellett irtani, hogy a postajáratot meg ne lephessék az út mentén rejtőzködő rablók!

7 A térképen használt német településnevek magyar és román megfelelői: Clausenburg = Kolozsvár = Cluj-Napoca, Carlsburg = Gyulaféhérvár = Alba Iulia, Millenbach = Szászsebes = Sebeș, Hermanstadt = Nagyszében = Sibiu, Faschet = Facsád = Făget, Cronstadt = Brassó = Brasov...

8 Zalatna (egyik) német neve sokat sejtető, magyarul: „Aranypiac”

A XX. század bő kétharmadát végigfényképező, a doni fronton haditudósítóként dolgozó, az '56-os eseményeket megörökítő, a Budapestet városvédőként dokumentáló, a Krisztinavárosi Budai Gyermekefotó műterem portréfotósa, a szenvedélyes ország- és természetjáró dr. Szentpétery Tibor munkásságát és életútját bemutató, a Klebelsberg Kultúrkúriában (1028 Budapest, Templom utca 2-10.) 2013. április 20-án elhangzott emlékülés előadásait folyamatosan közöljük.

Kerny Terézia

Az Olttól a Küküllőig, avagy hogyan lettem botcsinálta erődtemplom-kutató

Az utóbbi években egyre gyakrabban szövegek be előadásaimba, megnyitóbeszédeimbe személyes emlékeket. A visszajelzések szerint e *memoáriáddá*kat hallgatóság általában szívesen veszi. Valószínűleg egykori tanárom, László Gyula (1910–1998) és Zádor Anna (1904–1996) egyetemi kurzusai, Szilárdfy Zoltán ikonográfiai előadásai is közrejátszhatnak ebben, de van egy másik nyomos oka is amiért megteszem, ez pedig nem más, mint az évek múltával szinte kivétel nélkül mindenkinél megjelenő szemtanú, a kortárs, a tanú attitűdje, aki-ben kényszerítő erővel merül fel az elmúlt események minél hitelesebb átadása az utódoknak, az utókoroknak, ami nem pusztán az egykori személyes élmények áthagyományozódását jelenti csupán. Tudománytörténeti szerepe is jelentős lehet olykor, mert gyakran az írott források hiányában hiányt pótló láncszemé válhat, többek között egy-egy életmű feltárása, értékelése során, így néhai Szentpétery Tibor (1916–2005) esetében is. Az alábbi rövid visszaemlékezés egy közösen jegyzett kötet születéséről talán némi adalékkal szolgálhat majd a remélhetőleg minél előbb megírandó monográfiájához.

1990 januárjában még nem sejtettem, hogy utolsó nyugalmas évemet töltöm kollégáimmal munkahelyemen, az MTA Mű-

vészettörténeti Kutató Csoport Úri utca 62. számú épületében, azaz az esztergomi érsekek budai palotájában, melyet egy hatvan évre kötött kényszerbérleti szerződés értelmében használt a Magyar Tudományos Akadémia. Ebben az egyébként politikailag igen visszhangos, felpezsdült időben szólt át telefonon Marosi Ernő, a Kutatócsoport igazgatóhelyettese, hogy vár rám a szobájában. Kissé szorongva mentem át hozzá, mint aki rossz fát tett a tűzre, az épület főhomlokzati szárnyába, mert fogalmam sem volt arról, hogy mit szeretne. Nem volt egyedül. Egy hölgygel, Gáspár Zsuzsával, az *Officina Nova* Kiadó egyik szerkesztőjével beszélgetett. A rendszerváltást követően alakult kiadóról addig nem igazán hallottam. A két világháború között megjelent *Officina képeskönyvekről* viszont annál többet tudtam, hiszen a kis formátumú igényes kiállítású, tartalmas művelődéstörténeti, művészettörténeti köteteket, például az erdélyi városokról vagy a régi magyar fényképezésről, gyakorta forgattam, s használok, hivatkozom rájuk ma is, mert nem egy közülük gazdag adatoltsága, kiváló illusztrációs anyaga miatt máig alapműnek számít.

Kíváncsi voltam persze, de bevallom, gyanakodtam is, hogy vajon miben sántíthat nagy tudású főnököm, vajon mibe

akar belerángatni? Az ember ugyanis általában mindig a legrosszabbra gondol... A beszélgetésből percek alatt kiderült, hogy szó sincs egy újabb rám löcsölt kötelező intézeti munkáról. Föllélegeztem, de rögtön rám zúdult a hideg zuhany. „Szívesen megírnám, de egyszerűen nem érek rá”, kezdte mondandóját Marosi Ernő, „ezért arra gondoltam, hogy elvállalhatnád helyettem a Kiadó legújabb, az erdélyi szász erődtemplomokat bemutató képes albumába a bevezető tanulmány és az egyes templomok megírását a képaláírásokkal együtt.” Hozzátette még, hogy a határidő, ahogy általában lenni szokott, eléggé szűkös. Korrekten azt is elmondta, hogy először volt kollégánkra, az erdélyi műemlékügyekben járatos Entz Géza Antalra gondolt, aki azaz hártotta el a megbízást, hogy egyáltalán nem jutna ideje rá, mert az energiáját teljesen lekötik magas politikai megbízásai. Teljesen érthető volt részéről a szabadkozás, hiszen 1989–1990 között a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi titkárságon dolgozott. 1990–1992 között pedig a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, a Tudománypolitikai Kollégium alelnöke volt. Maradtam tehát én.

Bár kétségtelenül megtisztelő feladatot jelentett számomra a fölkérés, az első reakciónak is a tiltakozást volt. Megpróbáltam arra hivatkozni, hogy soha nem foglalkoztam a témával, s nekem sincs rá időm. Veszprém megyei műemléki topográfiai kiállításokra jártam azokban az években, s egyéb ugyancsak sürgős határidős intézeti munkáim is voltak. Az első szigorlati vizsgámról valami rémlött persze a XV–XVI. században emelt szász templomerdődítések építészeti-hadászati sajátosságairól, a híres prázsmári erődtemplom szuroköntős, sok lépcsős kerítőfaláról, a padlásokon, tornyokban tárolt szalonnáról és sonkáról, de

nem maradt időm a további merengésre, mert Marosi Ernő rám dörrent: Ugyan mit akadémizálod, van helyismereted, hiszen állandóan Erdélybe járkálsz. Ha nem is állandóan, de az 1984–1987 között kétségtelenül sűrűn megfordultam Kolozsvárott és környékén, illetve Szilágy megyében.

Ezek teljességgel magántermészetű utazások voltak, amit persze minden alkalommal összekacsoltam az ott látható emlékek tanulmányozásával is. 1987-ben például egy csíksomlyói zarándokútból hazatérve a nagyváradi püspöki palota kertjében kidobott középkori és reneszánsz kőfaragványokra lettem figyelmes. Hazatérve sikerült beszerveznem egy-két lelkes kollégát, s néhány, izgalomtól sem mentes kiszállás keretében, felmértük a teljes hányódó kőanyagot. Csak utólag belegondolva borzadtam el azon, hogy milyen nagy veszélynek tettük ki magunkat fényes nappal, a járókelők szeme láttára. Szerencsére épségben túléltük.

Munkánk sem bizonyult teljesen hiábavalónak, mert a Magyar Nemzeti Galéria és munkahelyem vezetőségének köszönhetően hamarosan egy kötet született belőle. Szakmai körökben gyakorta hivatkoznak rá, de, mint utólag döbbenetesen konstatáltam a *Holt könyvek háza* kísértetkönyvtár installáción, mely a magyar könyvtárak 1989 óta olvasatlan állományát modellezte, könyvtárból még sohasem kölcsönözték ki. Habent sua fata libelli... Tehát körülbelül erre a vidékre terjedt ki valamelyest az úgynevezett erdélyi szakmai kompetenciám. Szászföldön azonban sohasem nem jártam, bár néhány, a középkori Szent László ikonográfia szempontjából fontos emlékével, például a nagyszebeni Rozsnyai János által 1445-ben festett monumentális Kálvária falképpel („Hoc opus fecit magister Johannes de Rozenau Anno Domini

millesimo Quadringentesimo XLV.”) és klenódiummal (szászkezdői kehely) kétségtelenül foglalkoztam. Marosi Ernő és Gáspár Zsuzsa azonban megnyugtattak, hogy nem nagymonográfiát kell írni, hanem nagyközönségnek szánt rövid ismeretterjesztő írásokat. Marosi Ernő még azt is hozzátette, hogy ne idegeskedjek, nem lesznek teljesen magamra hagyatva, mert minden időközben fölmerülő kérdéssel, szakirodalommal nyugodtam fordulhatok hozzá konzultálni. Egyéként pedig ő és Entz Géza Antal lesz majd a kötet lektora.

A rábeszélések és győzködések hatására, némi további habozás után végül igent mondtam. Visszagondolva idestova három évtizedes pályafutásomra, tulajdonképpen nem igazán hártottam el egyetlen felkínált munkát sem, s talán mondanom sem kell, ezt a mi szakmánkban nem a pénz miatt tesszük. Egyrészt már az egyetemen „úgy voltunk szocializálva”, hogy ezzel a csúnya szóhasználattal éljek, hogy egy kezdőnek nem illik visszautasítani semmit sem, másrészt minden új feladatot egyfajta kihívásként fogtam fel, melyből tanulni lehet.

Hamarosan megkezdődött az érdemi munka. Először könyvtárakban, kéziratárakban, adattárakban, a Magyar Országos Levéltárban, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Tervtárában búvárkodtam a vonatkozó bibliográfia után kutatva. Szakirodalom tengernyi volt, mert a szászok saját épített örökségüket, liturgikus emlékeiket, szárnyasoltárait, középkori kelyheiket, címeres emlékeiket külső támogatással már a XIX. század óta szisztematikusan feldolgozták különféle korpuszokban, adattárakban, forráskiadványokban. Az 1872-től intézményessé vált hazai műemlékvédelem is kiemelt figyelmet fordított az erődtemplomokra 1918-ig, tehát ide vonatkozó iratanyag is akadt bőszégesen. Ebből a ha-

talmas dokumentációból természetesen nagyon erősen kellett szelektálni. A kutatást követően kerülhetett sor a színes képek, a Szentpétery Tibor által leadott felvételek kiválogatására a Kálmán Imre utcai Kiadóban. Ezt a munkát Gáspár Zsuzsával közösen végeztük igen jó hangulatban. Az átnézett profi minőségű fényképek ugyan bőven elegendőnek bizonyultak egy albumhoz, de Zsuzsa csendesen megjegyezte, hogy Tibor bácsinál, Gábor Áron utcai lakásában még jócskán találni további ide vonatkozó képeket, s ha netalán úgy gondolnám, hogy még szükség lehet rájuk, csak nyugodtan szóljak, ő majd megszervezi vele egy találkozót az újabb válogatásra. Bár, mint említettem, egyáltalán nem kellett már több anyag, sőt a kelleténél jóval több is volt már belőle, szívesen beleegyeztem a találkozásba. Egyrészt, mert közös műről volt szó, s gondoltam az sem nem árt, sőt nagyon hasznos lehet, ha megismerem szerzőtársamat, másrészt szerettem volna elbeszélgetni is vele arról, hogy milyen célból, kinek a megbízásából, mikor készítette a felvételeket, mert bevallom őszintén, hogy nem csak a szász erődtemplomokról, de Szentpétery Tiborról sem tudtam addig jószerivel semmit. A neve előtt szereplő doktor rövidítés alapján jogászt sejtettem benne, aki nyilván hobbiból, amatőr kedvtelésből készítget fényképeket, mint hozzá hasonlóan sokan mások. A találkozóra azonban nem került sor. A megbeszélte időpontban elmentünk ugyan hozzá, ám csöngetésünkre senki sem nyitott kaput. Egy nappal később felhívott. Megnyerő, barátságos hangja volt. Elnézést kért, de egy váratlanul közbejött hivatalos elintéznivaló miatt kellett elmennie otthonról, de ha bármiben segíthet, csak szóljak, szívesen a rendelkezésemre áll. Néhány szót váltottunk csupán. Sajnos később sem került sor a személyes találkozó-

ra. sőt a könyvbemutatón sem lehettem jelen, mert egy krakkói ösztöndíj éppen arra az időpontra esett. Be kell utólag vallanom, s a felelősség egyértelműen engem terhel, hogy később sem kerestem meg, pedig lett volna rá bőven alkalom...

Ami Szentpétery Tibor a szászöldi fényképező útjainak közvetlen előzményeit illeti, arról idestova negyedszázad múlva tudtam csak meg a konkrétumokat. Lánya, Márta mesélte el 2013 telén legelső találkozásunkkor, mely ugyancsak, mint az egykori megbízás a munkahelyem, immár az Országház utca 30-ban zajlott. A megbeszélgetésnek konkrét oka volt: fölkerés az áprilisa tervezett Szentpétery Tibor emlékülésre, amit, akárcsak két évtizeddel korábban, szintén megpróbáltam elhárítani, mondván nem ismertem személyen Tibor bácsit. Márta elbeszélése nyomán hamarosan kiderült az igazság, s akkor döbbsentem rá ismét, hogy mit halasztottam el azzal, hogy annakidején nem kerestem Tibor bácsival a találkozást. Hiszen ha 1990-ben elmondja a Szászföldre vezetett kalandokban is bővelkedő felderítő útjait, akkor a történet minden gond nélkül szerepelhetett volna a könyvben, s mennyivel színesebbé, érdekfeszítőbbé válhatott volna a személyes visszaemlékezés-től! Nem beszélve arról, hogy az olvasó is hiteles, megrendítő képet kaphatott volna arról, hogy milyen nehézségekkel, veszélyekkel járt még a Ceaușescu rezsim végóráiban is egy ilyen vállalkozás. Egészen másképp szemléljük ugyanis a képeket, ha tudjuk, hogy milyen áldozatokkal, veszélyekkel járt megszületésük. Amikor elhatározta erdélyi utazásokat a politikai helyzet igen feszült volt a két ország között. Ki ilyen, ki olyan okból, de mind a magyar, mind a román rendszer gyanakvással nézte az erdélyi utazásokat.

Jól emlékszem, hogy munkahelyemen egyik felettesem gyakori erdélyi útjaimat gúnyosan az Erdély induló egyik strófájából vett „Édes Erdély” jelzővel illette, kedvesen hozzátéve még, hogy meglátod, előbb-utóbb te fogsz a határ egyik oldalán lógni, a másik oldalán meg az egyik kollégád. Akár gépkocsival, akár vonaton utazott az ember, mindig leselkedett rá valamilyen veszély, ami a lehető legváratlanabb pillanatban tört elő. Sokan tudnának az átélt embert próbáló izgalmakról mesélni mindazok, akik az 1970-es, 1980-as években megfordultak Erdélyben. A határon való több órás értelmetlen, idegtépő veszteglésről, az arrogáns és megalázó vámvizsgálatokról. Nekem viszonylag szerencsém volt, én csupán két alkalommal tapasztalhattam meg, hogy mit jelent ez. Senkinek sem kívánom! A Balt Orient Expresszen, amivel utaztam már Biharkeresztes előtt érződött a nyugtalanság az utasokon. Megkezdődött a gyomorremegés, mely csak a határ túloldalán, Biharpüspökön túljutva kezdett el fokozatosan fölengedni a román vámvizsgálat után. Mert kivétel nélkül mindenkinek volt mitől rettegnie. Félt a profi csempész, aki a csepcselni való áruk tömegét rejtegette a szerelvény legkülönbözőbb zugaiiban, de félt a magamfajta jámbor balek is, aki csupán könyvet, kéziratot, levelet, gyermekruhát vagy némi élelmet próbált eljuttatni szeretteihez, barátaihoz. Az írott, nyomtatott termék volt egyébként a legveszedelmesebb. Többnyire szerencsével jártam, mert időközben megtanultam, hogy nem csak a történelemkönyvben létezik a baksis rendszer. Megtanultam, hogy milyen ajándékokkal, cigarettával, karórával kell lekenyerezni a zord smaszereket. Ha pedig átjutott a határon, jött az újabb rémálom. Kizárólag elsőfokú rokonnál lehetett megszállni, ismerősnél, barátnál tilos volt, s ennek betartá-

sát a lehető leghigorúbban ellenőrizték is. A nap bármelyik órájában jöhetett egy váratlan vendég a securitatétől igazoltatni. A befogadók rendőrségi zaklatásnak, különféle retorzióknak voltak kitéve, de ennek ellenére nyugodtan elmondhatom, hogy egészen kiválóan és zökkenőmentesen működött a mechanizmus. Tetézte a kilátástalan helyzetet a katasztrofális élelmiszerhiány, miközben a román kormány a legelképesztőbb intézkedésekkel, falukorszerűsítési elképzelésekkel próbálta sovíniszta politikáját sikeressé tenni.

Szentpétery Tibor akkor határozta el, hogy szisztematikusan lefényképezni a szászöldi erődtplomokat, amikor Romániában meghirdették a közkeletűen falurombolásnak nevezett településrendezési programot. Hogy ez pontosan mit jelentett, s milyen hazai reakciója volt, álljon itt néhány adat, csupán azért, hogy világosan lássuk, hogy mi volt az a politikai háttér, amely döntő befolyással bírt Szentpétery Tibor példamutató, áldozatkész vállalkozására. 1988. április 29-én Nicolae Ceaușescu bejelentette a román településszerkezet átalakításának programját. E megalomán terv szerint 2000-ig közel kétezer falut kell felszámolni. A falvakat fejlesztendő, megmaradó és felszámolandó kategóriákba osztották. Bár a program nem tartalmazott pontos számokat, körülbelül 3500–7000 között határozta meg a korszerűsítés által érintett települések számát. Ez az eszelős terv mind az erdélyi magyar, szász és román falvak etnikai egységének teljes átrendezését, illetve végső megszüntetését jelentette volna.

A falurombolás ellen világszerte tiltakoztak, s nemzetközi mozgalom indult a romániai falvak védelmében. Budapesten 1988. június 27-én a Hősök terén mintegy nyolcvanezren tüntetnek ellene. Másnap Romániában – válaszul a „településrendezés” el-

leni magyar tiltakozásra – bezárták a kolozsvári magyar főkonzulátust, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának határozata szerint azért, mert „Magyarországon újabb nacionalista és szocialistaelenes megnyilvánulások zajlottak hivatalos jóváhagyással.” 1988. július 2-án Grósz Károly az MSZMP főtitkára, miniszterelnök kijelentette, hogy változatlanul kész eleget tenni a kormányfőként kapott bukaresti meghívásnak, hogy közvetlen párbeszédet folytasson a településrendezési tervek által kiélezett ellentétéről. Hangsúlyozza: Magyarország ezután sem kívánja felülvizsgálni a II. világháború utáni határokat, és a nézeteltérések feloldására sem akar igénybe venni semmilyen nemzetközi szervezetet, de az enyhülést akadályozná, ha Közép-Európában tartósan megromlana a viszony a két szomszédos ország között. 1988. augusztus 28-án Aradon a magyar román csúcstalálkozóon Grósz és Ceaușescu szakértők bevonása nélkül négyszemközt tárgyalt. A találkozót, melyet akkor és azóta is súlyos kudarcnak tartanak a politikai elemzők, egyértelműen jelezte, hogy a romániai falurombolás tervének ügyében tényleges tárgyalásra nincs lehetőség. A végveszélybe került kulturális örökség megmentésére tehát semmi, illetve csak igen csekély lehetőség kínálkozott. Az értékmérés szinte egyetlen lehetséges módjává a fényképezés, az archiválás vált, hogy a következő generációk legalább képen láthassák azt, amitől megfosztotta őket egy esztelen politika.

Szentpétery Tibor tehát nem hivatalos megbízásból, nem pénzért, nem személyes dicsőségért, „pusztán” a figyelemfelkeltés, a megmentés szándékával kezdte meg felderítő útjait, abban a reményben, hogy talán akad egyszer egy kiadó Magyarországon, mely közli majd képeit, s ország világ

elé tárja annak a régióknak a felbecsülhetetlen építészeti értékeit, mely a tervezett településrendezés, illetve a már korábban megindult legalizált emberkereskedelem folytán fokozatosan elnéptelenedett. A Német Szövetségi Köztársaság a Romániával kötött egyezség értelmében ugyanis a szó legszorosabb értelmében meg-, egész pontosan kivásárolta a szászokat harmincezer márkát fizetve fejenként. Magam is találkoztam 1984-ben Kolozsvárott egy éppen Németországba induló, a hazáját kényszerből elhagyó családdal. Ne szépítsük a dolgot! Egy genocídium zajlott szemünk láttára Európa szívében, egy ostoba, embertelen döntés következtében, melyet mindenki döbbenet és teljesen tehetetlenül nézett, akárcsak az 1990-es években az ugyancsak a közvetlen szomszédunkban zajló dél-szláv népirtást. A statisztikai adatok szerint 1910-ben 250 000 volt az erdélyi szászok létszáma, 2004-re már csak 15 000, és számuk jelenleg is rohamosan csökken. Az otthon maradtak átlagéletkora 69 év körül mozog. Egy olyan nemzet több évszázados öröksége, hagyatéka vált egyik napról a másikra gazdátlanná, s került ebek harmincadjára ily módon, mely XII. századi betelepítése óta az erdélyi társadalom egyik legmegbecsültebb, legszorgalmasabb közösségét alkotta. Szentpétery Tibor fényképfelvételeit éppen emiatt haditudósítással érnek fel, jóllehet békés, idilli tájakat, épségben álló és használt templomokat ábrázolnak. Vihar előtti csönd azonban ez, mely ki tudja, hogy mikor fog kitörni. Haditudósítások tehát fényképei, éppen úgy, mint azok a páratlan felvételei, melyeket a II. világháború egyik legborzasztóbb katalizmájában, a Don kanyarban, vagy 1956-ban Budapest utcáin örökített meg. Hogy vállalkozása milyen óriási horderejű tettek számított, csak az tudja igazán értékel-

ni és megbecsülni, aki személyesen is meg tapasztalta Ceaușescu sötét diktatúráját.

Időközben a kötet munkálatai folyamatosan haladtak, s a témában elmélyedve engem is egyre jobban kezdtek érdekelni a szász erődtplomok építészeti sajátosságai. Először sehogyan sem akartam elhinni, hogy abból a kásahegyből, amit összegyűjtöttem, hamarosan egy könyv születik, de amikor egyre jobban kialakult a formája, megszilárdult a szerkezete, amikor már túl voltam az első korrektúrákon, s már a betördelt szöveget is elolvashattam, egyre jobban belelkedtem, és kétségtelenül az a jóleső érzés is elhatalmasodott rajtam, hogy ez lesz az első könyvem! A kötetet az *Officina Nova Kiadó* jóvoltából hamarosan németül is megjelentették *Gottes feste Burgen* címmel. Megjelenése után hetekig, hónapokig izgatott voltam, vajon mit szólnak majd hozzá a kollégák, lesz-e valamilyen szakmai visszhangja? Az aggodalmam nem volt teljesen alaptalan, mert pontosan tisztában voltam hiányosságaival. A rövid határidőből adódó felületességgel, az autopszia hiányából, illetve a régebbi szakirodalom nyomán berögzült időrendi vagy tárgyi tévedésekkel. Hiszen nem láttam ezeket a templomokat személyesen, s pusztán fénykép alapján, nem lehet, mert egyszerűen lehetetlen korrekt leírásokat adni. „Amiről az ember ír, azt legalább látni kell” mondta a nyolcvan éves Entz Géza, akinek száz éves születésnapjára a jövő héten, április 24-én emlékezünk a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat emlékülésén. (Lővei Pál születésnapján beszélgetése a 80 éves Entz Gézával. (Tudósportré). Új Művészet [1993/3.] 74–75.) Tökéletesen igaza volt. A könyvet, s ez egyértelműen Szentpétery Tibor érdeme, azonban megdicsérték és a téma avatott kutatójától, Gustav Gündischtlől egy recenzió is született róla a patinás *Zeitschrift*

für Siebenbürgische Landeskunde-ban (15. 1992/1. 104.) Az albumot gyorsan szétkapkodták, s ma már antikváriumi könyvritkaságnak számít. Bár gáláns módon én is kaptam negyven tiszteletpéldányt, egyetlen egy sem maradt belőle. Minden szerénytelenség nélkül elmondhatom azt is, hogy a könyv határozottan mintaképpé vált a később egyre másra kiadott, összehasonlíthatatlanul kedvezőbb körülmények között született újabb és újabb Erdélyt bemutató albumokhoz (Thaler Tamás – Zsidi Vilmos: Szász erődtplomok Erdélyben. Barangolások Királyföldön és Barcaságban. Budapest, Anno kiadó, 2006), képeslap sorozatokhoz. Alighanem azért hathatott inspirálóan, mert Tibor bácsi mindent föltérképezett. A települést, az utcákat éppen úgy, mint az erődtplomok egyes részleteit, melyek a legszigorúbb műemléki topográfiai kritériumokat is megállják. Megtaláljuk felvételei között a templomok fő- és hátsó- és oldal- homlokzatait. Bemutatta a hajó építészeti részleteit berendezéseivel együtt, külön kiemelve az ol-tárok, s ha engedték fényképezni, az egyházi felszerelési tárgyakat, a klenódiúmok is. Mint a szakmai visszajelzések egyértelműen jelzik, hatott a hamarosan meginduló fölmérésekre, tanulmányokra, doktori disszertációkra. Értékmentő, figyelemfelkeltő szándéka tehát nem volt hiábavaló. Egyértelműen kiderült – részben ebből az albumból is –, hogy lenne még mit kutatni a szászok monumentális építészeti örökségében. Szentpétery Tibor magányos, heroikus vállalkozást a megváltozott politikai viszonyoknak köszönhetően hamarosan intézményi háttérrel is megtámogatott erdélyi műemlékfeldmérő munkák sorozata követte. Legnagyobb hozadéka kétségtelenül az az 1992-es nemzetközi egyezmény volt, mely az ICOMOS Német Nemzeti Bizottsága

és a Román Műemlékvédelmi Bizottsága között jött létre az erdélyi szász kulturális örökség dokumentálására a német kormány támogatásával. Rendszeressé vált az együttműködés a határon túli kollégákkal, számos konferenciát, előadásorozatot, kirándulást szerveztek. Megindult a falképek és templomi faberendezések inventarizációja Lángi József és Mihály Ferenc közreműködésével, a Teleki László Alapítvány segítségével megkezdődhetett egyes, különös veszélynek kitett, leromlott állapotú épületek helyreállítása. 1997-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszékén megkezdődött a *Pusztuló építészeti örökség* program, alighanem az 1940-es években, a Rados Jenő által vezetett nyári szünidei fölmérések nyomán. 1998-tól a Nemzeti Örökség Program keretében végzik a szakemberek kisebb-nagyobb zökkenővel a határon túli értékek mentését. A fölmérés egyik fő területe éppen a Szászföld, ahol a helyzet a fölvázolt okok miatt talán a legkatasztrofálisabb. Elnéptelenedett üres falvak, hívők nélkül maradt, gazdátlan, fosztogatásoknak kitett, nemegyszer ortodoxizált templomok, idegen, a szászok kulturális hagyatékával mit sem törődő idegen etnikumok fogadják az arra látogatót.

A helyzet kilencvenes évek végére, mint ezt például a rádosi (Roadeș, Radenthal) templomból ellopott és átcsempészett XVI. századi szárnyasoltár esete is mutatja, egyre tarthatatlanabbá vált. A művészettörténeti irodalomban gyakorta szereplő oltár előbb Nyugat-Európa országaiban, majd Magyarországon, egy jó nevű hazai műkereskedőn keresztül sikerült volna értékesíteni. Talán a sors keze működött közre abban, hogy véletlenül éppen akkor segédkeztem neki ott-honi raktárában a soron következő árveréshez, amikor megállt a ház előtt egy rozoga

Barkas, határozottan gyanús küllemű emberekkel. Legnagyobb megdöbbenésemre az egyik szállító egy Evangélista Szent János olajban főzését ábrázoló középkori fatáblát csomagolt ki. A kép számomra határozottan ismerősnek tűnt. Hazatérve azonnal utánanézttem az otthon fellelhető szakirodalomban és természetesen *Az Ottól a Kükiüllőig* albumban is. Szerencsére Szentpétery Tibor is megörökítette az oltárt, s ennek alapján teljesen egyértelműen azonosítani lehetett a rádos evangélikus templom oltárával. Este felhívtam a műkereskedőt, hogy talán mégsem kellene aukcionálni! Ezt követően felgyorsultak az események, s a hathatós rendőri intézkedések nyomán az oltár rövid időn belül visszakerülhetett Erdélybe.

Szentpétery Tibor a szász templomokról készített fényképeit mintegy belső megérintéstől vezérelve, akárcsak korábbi, sorsfordító történelmi idők dokumentáló felvételeit, éppen időben, a legeslegutolsó pillanatban készítette, akárcsak 1918 előtt Divald Kornél (1872–1931), aki a felvidéki vármegyéket járta, hiszen utazásait követően már soha nem nyílt lehetőség annak a teljességnek a megörökítésére, amelyet ő még viszonylag épségben láthatott. Talán nem egészen véletlen az sem, hogy az interneten jelenleg 976 hivatkozás kereshető rá.

Mint e visszaemlékezés elején említettem, minden feladatból lehet valami hasznosat tanulni. Bevallom, hogy én nagyon sokat tanultam ebből a munkából, s számos megszívlelendő tanulsággal is szolgált a továbbiakban számomra. Biztos, hogy ma már nem vállalnék el olyan fölkerést, amikor nem vagy alig tudok valamit a témáról, de az se fordulhatna elő, hogy ne konzultáljak a társszerzővel. Visszatekintve azonban mégsem bántam meg, hogy huszonhárom évvel ezelőtt belefogtam, mert minden, kizárólag nekem tudható hibája ellenére hasz-

nosnak bizonyult számomra ez a feladat. Az albumnak tudományos pályámra nézve is pozitív következményei lettek. Megjelenése után néhány egy-két évvel ugyanis sorban kaptam a hasonló jellegű megbízásokat (*Kárpátalja műemlékei, Magyar kódex, Katolikus templomok Magyarországon*). 1994-ben a *Tájak – Korok – Múzeumok Egyesület* vezetője, néhai Éri István (1929–2009) kért fel Sarudi Sebestyén Józseffel együtt, hogy rendezzük sajtó alá egy erdélyi kolléga, Gyöngyössi János a székelyföldi vártemplomokról írt kéziratát. 2005 telén fölkeresett egy megszállott fotográfus, számtalan CD és könyv kiadója, Thaler Tamás. Olvasta *Az Ottól a Kükiüllőig* könyvet, s elhatározta, hogy ő is megjelentett egy hasonló témájú albumot a *Barangolások a Kárpát-medencében* sorozata keretében, mely 2006-ban meg is jelen *Szász erődtemplomok Erdélyben* címmel. A beszélgetésből egy tartós munkakapcsolat alakult ki. Első közös könyvünk *Középkori templomaink a Bórszönytől a Zemplénig* 2007-ben jelent meg. A második 2009-ben *Középkori Templomok a Felső-Tisza vidékén* címmel. Egy harmadik még kiadásra vár (*Falképlegendárium*). 2009 szeptemberében a Néprajzi Múzeum, részben szász földi templomokat bemutató kamarakiállítás (rendezte Tasnádi Zsuzsanna) tudományos megnyitójára kértek fel. A tárlatról kiadott kötetet éppen az emlékülés előtt egy nappal kaptam meg. Nincsenek véletlenek! Egészen biztos vagyok benne, hogy az újabb és újabb feladatok nem jöhettek volna létre a szász erődtemplom kötet nélkül. Szentpétery Tibor, még ha nem is tudott róla, láthatatlan jötevőként tovább egyengette, egyengeti pályámat, s most már egészen bizonyos vagyok benne, hogy azt szeretné, hogy soha ne hagyjam abba a Kárpát-medence műemlékeivel való intenzív foglalatalkodást.

Jakobovits Miklós festőművész

2013. december 16-án 19 órai kezdettel Jakobovits Miklós, örmény származású festőművészre emlékeztek a Budapest V., Semmelweis u. 17. szám alatti Örmény Kulturális és Dokumentációs Központban, aki egy esztendője, ezen a napon hunyt el. Először a barát és művésztárs, Jovián György festőművész osztotta meg gondolatait a jelenlévőkkel, majd a művész munkásságáról, életrajzáról gondolatokat olvasott fel Flórián Antal színművész, a régi jó barát.

Jankovics Marcell alkotóművészete Magyar Örökség

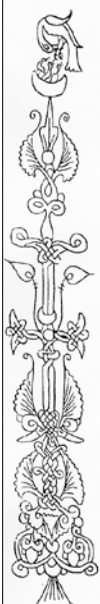
A Magyar Tudományos Akadémián 2013. december 21-én került sor a Magyar Örökség díjátadó ünnepségre, amelyen **Jankovics Marcell alkotóművészete** Magyar Örökség-díjat kapott, nevét az Aranykönyvbe bejegyezték. A magyarörmény közösség szívből gratulál a díjazottnak.

A laudátor *Orosz István* grafikusművész rövidített méltatását az alábbiakban közöljük:

– Na és melyik Jankovicsról? – kérdezte állítólag az egyszerű diák, amikor felszólított. Csodálkozunk-e rajta? Bizonyára sokan vannak kívülről is széles e hazában, akik szerint több Jankovics Marcell nevű csillag is világlík kultúránk égén. Vannak, akik tudnak az animátorról, az első egész estés rajzjátékfilm, a János vitéz Kossuth-díjas rendezőjéről, és már többször is látták a „legek moziját”, a nemrég bemutatott filmkolosszust, az Ember tragédiáját; vannak, akik ismerik Jankovicsot, a művelődéstörténészt és néprajztudóst, aki oly magától értetődő könnyedséggel beszél a mítoszok, a népmesék és a csillagos égbolt kapcsolatáról, hogy azonnal megértjük, mi több, el is hisszük, amit mond; mások grafikusként, könyvillusztrátorként ismerik, galériák kiállító művészeként, és olyanok is akadnak, akik számon tartják, hogy valaha kultúrpolitikusként, a Duna TV egyik alapítójaként és a Nemzeti Kulturális Alap elnökeként próbálta segíteni a rendszert váltó közművelődést. Persze azok, akik vették a fáradságot, hogy belekóstoljanak az életműbe (a teljes megismerés ugyanis eleve reménytelen, sőt „sziszifuszi” munka lenne - figyelmeztet kedves szarkazmussal már a legelső remekmű, egy melleleg Oscarra is nominált film címe), szóval a kószolgtatók számára is hamar kiderül, hogy a sok Jankovics igencsak jól ismeri egymást. Filmrendezőként a történelem- és a néprajztudomány tapasztalatait hasznosítja, mondhatnánk, azokkal „kapszol be” (a „kikapcsolódás” édes, együgyű divatját sosem vállalta), a képzőművész Jankovics állóképei magától értetődő természetességgel őrzik a snittek lendületét, az animált filmkockák dinamizmusát, az író Jankovics könnyed és olvasmányos mondatfűzése mögött Jankovicsnak, a filmdramaturgnak sok órányi filmen és száznál is több forgatókönyvön iskolázott professzionalizmusa sejlik elő; és ha a kulturális szaktanácsadók hivatalnokaként a gyakorló művészeket vagy tudósokat kell képviselnie, hát az igazán nem eshet nehezére, hiszen maga is az: művész és tudós. E méltatás szerkesztője, Jankovics sok évtizedes pályatársa, amikor felkérték, hogy a Magyar Örökség-díj alkalmából laudációt írjon, annak az imént idézett egyszerű diáknak a naivitásával kérdezett vissza: miért, még nem kapta meg? Aztán tudatlanságát elszégyellve, nevetve tette hozzá: hogyhogy, az egyik Jankovics sem?

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális
Egyesület
hálája és elismerése jeléül

Szongott Kristóf-díjat
adományoz

Dr. Kovács Bálint
történész, hittanár, jogász, armenológusnak,
aki elévülhetetlen érdemeket szerzett

a Kárpát-medencei örménység kultúrtörténetének feltárása, tárgyi emlékeinek felkutatása, megőrzése, bemutatása terén – különösen az erdélyi örmény katolikus egyházi könyvtárak és levéltárak anyagának feldolgozása területén, valamint a *Távol az Ararattól – örmény kultúra a Kárpát-medencében* c. nemzetközi kiállítás kurátoraként, a nemzetközi konferencia tudományos titkáráként, a kiállítás katalógus szerkesztőjeként – a hazai örménység, különösen a magyar anyanyelvű erdélyi örménység kultúrájának megmaradása, terjesztése, az őseink által kivívott közmegebecsülés megóvása érdekében.

Budapest, 2013. december 19.

dr. Issekutz Sarolta
az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
elnöke

Dr. Pál Emese
művészettörténész,
kulturális
örökségvédőnek,
aki elévülhetetlen
érdemeket szerzett

a Kárpát-medencei örménység kultúrtörténetének feltárása, tárgyi emlékeinek felkutatása, megőrzése, bemutatása terén – különösen a szamosújvári örmény katolikus gyűjtemény leltározása, rendszerezése, katalógus elkészítése, valamint a *Távol az Ararattól – örmény kultúra a Kárpát-medencében* c. nemzetközi kiállítás kurátoraként, a kiállítás katalógus szerkesztőjeként – a hazai örménység, különösen a magyar anyanyelvű erdélyi örménység kultúrájának megmaradása, terjesztése, az őseink által kivívott közmegebecsülés megóvása érdekében.

Felhívás

A tavaly és idén megjelent 2 kötetes lexikonszerű mű feldolgozta 78 magyarörmény képző- és iparművész, művészettörténész munkásságát, bemutatva néhány alkotásaikat is. Ezzel sokat tettünk az erdélyi magyarörmények magyar kultúrába beágyazott művészetének megismertetéséért. Azóta már bővült a kör, várunk további művészek jelentkezését, bejelentését.

Ezen sorozatba illően szeretnénk csokorba gyűjteni és megjelentetni az irodalom területén ismertté vált magyarörmény írókat, költőket, irodalomtörténészeket is. Ugyancsak megkezdjük a *színészek, filmszínészek, előadóművészek* lexikonjához is a gyűjtést.

Kérjük minden kedves Olvasónkat, hogy segítsenek minél több örmény gyökerű művészt felkutatni, örmény gyökereiket megismertetni! Ezzel tudjuk biztosítani azt, hogy a magyarörmény gyökerűek művészetét, mint a magyar kultúra részét, megismerje és megőrizze a jövőnek nemcsak az örmény közösség, hanem a magyar művelődéstörténet is.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó (magyar.ormeny@t-online.hu)

Egyházi hírlevél

Kedves Testvérek!

Kicsit megkésve, mégis nagy szeretettel kívánok áldott karácsonyt, szép további ünneplést! Ugyancsak kívánok áldásokban gazdag új évet!

December 29-én a Szent családot ünnepeltük a 16.30-kor kezdődő Szentmisén.

Január 5-én, vasárnap Vízkeresztet ünnepeljük. Sajnos *Avedik atya* lemondta részvételét, ígérete szerint február 2-án jön misézni. Ettől függetlenül szentmisével ünnepeljük vízkereszt ünnepét 16.30-kor.

Szeretném megköszönni az elmúlt évben kapott támogatást, és kérem, a következő évben is támogassák lelkesységünk működését!

Ákos atya

Ünnepeljük Gyertyaszentelő Boldogasszonyt Avedik atyával

2014. február 2-án ismét Budapestre jön *Avedik Hovanessian* atya Bejrutból, és ünnepélyes örménynyelvű szentmisét mutat be az Orlay utcai örmény katolikus templomban. A szentmisén közreműködik az *INPERATRIX énekegyüttes*.

Avedik atya azért vállalja a hosszú és fárasztó utazást, hogy hozzájáruljon a Lelkeség hitéletének fellendítéséhez.

Híveink minél nagyobb számú megjelenésükkel tudják támogatni a közösség és a hitéleti megújulást.

(a gondnokság)

Zeneagapé 2014-ben, az Örmény Katolikus Plébánián

Az 5. évet kezdte meg a zeneagapé 2013. december 22-én, amelyen *Szongoth Gábor* és *Heim Pál* a Blue Christmas közismert karácsonyi dal 15 változatát játszotta le CD-ről, illetve DVD-ről.

A következő zeneagapé február 2-án, vasárnap lesz a mise után. *Szilvay Ingrid* zongoraművész fogja felavatni a plébánia remek új zongoráját. (A régit Avanesian Alex és társai kérték kölcsön a Deák Ferenc u-i Örmény Kulturális Központ avatójára még 1996-ban, amit aztán nem voltak hajlandók visszaadni az Örmény Katolikus Plébániának.)

A 2014-es év második zeneagapéja március 2-án lesz, amikor *Vörösváry Márton* ifjú konzervatóriumi hallgató fog – az eddigi hegedű koncertek után – zongorán és hegedűn rövid előadást adni.

Március 30-án is lesz Zeneagapé, ekkor – várhatóan – *Mártonffy Miklós* előadóművész fog zongorázni és énekelni.

Szongoth Gábor

Helyreigazítás

„A lap 2013. decemberi számában, Béres L. Attila kettős könyvbemutatóról írott, remek beszámolójába egy véletlen hiba lopakodott be. Dédanyámat (azaz Dávid Katalin művészettörténész és Dávid Antal Iván író nagyanyját) **Erzsébetvárosi Csiky Idának** hívták, nem pedig Lillának, mint a 15. oldalon elírásaként szerepel.

Köszönettel Dávid Csaba”

Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programajánlata 2014

Ars Poetica: Szabó Dezső jelmondatával, hogy „minden magyar felelős minden magyarért” az emlékezésben, a jelenben és a jövőre nézve, bejárjuk a doberdói, isonzói I. világháborús csatateret, leróva kegyeletünket az elesett hősök előtt, hogy áldoztuk történelmi tanulságait továbbadhassuk utódainknak.

Útvonal: Budapest – Siófok – Tornyiszentmiklós – Bántornya – Lendva – Maribor – Cilli – Ljubljana – Nova-Gorica – Kanal – Bovec – Trenta – Soča – Nova-Gorica – Tolmin – Javorca – Kobarid-Nova-Gorica – Doberdo del Lago – San Martino del Carso – Visintini – Redipuglia – Fogliano-Gorizia – Nova Gorica-Duino – Skocjan– Gorjansko – Predjama –Lendva – Tornyiszentmiklós – Siófok – Budapest

Időtartam: 6 nap (2014. 07. 27.–08. 01.)
Autóbuszos útvonalhossz: kb. 1900 km
Ellátás: Félpanziós (reggeli, estebéd)
Szállás és ellátás: az 1.,2.,3.,4. és 5. napon Nova-Goricában, hostelben (2 ágyas fürdő-fülkés szobák)
Szükséges felszerelés: könnyű túraruházat, sportcipő, fűrdőruha, fűrdőpapucs (kavicsos tengerpartra)

Főbb események:

Kegyeleti tiszteletadás a hősi emlékművek-nél és jelképes koszorúzás az Isonzón

A doberdói harcok Magyar emlékkápolnája Visintinin

Osztrák-Magyar Monarchia isonzói hadikápolnája Javorcán

Nagyváradi 4. sz. honvéd gyalogezred gúlája San Martino del Carso

Kavernák, földalatti ágyúállások, lövész-árkok Monte San Michelen a világháború Golgotáján

Predil-hágó középkori védőbástyája, a Kluze erőd

Magyar hősi halottak temetője Solkanban és Gorjanskoban; Osztrák-magyar katonai temető Foglianoban

Monumentális olasz katonai temető Redipuglián

Az I. világháború kitüntetett emlékmúzeuma a szlovéniai Kobaridban (Caporetto)

A Nagy Háború (Grande Guerra) emlékmúzeuma az olaszországi Goriziában Duinoi kastély a Trieszti öbölben, ahonnan Ferenc Ferdinánd elindult Szarajevóba

Napóleon híd és túra a Kozjak vízesés-hez Kobaridban

A legnyugatibb Szent László legendárium falképei Bántornyán a Szűz Mária templomban

Városnézés:

Ljubljában (vár, városháza, Szent Miklós székesegyház, Hármashíd, Sárkányos híd, óváros)

Goriziában (vár, fő tér, Szent Ignác templom)

Lendván (Makovecz Imre tervezte kultúrpalota, Szent Katalin templom, Bánffy várkastély)

Júliai-Alpok panorámaútja a Predil-hágón

Julius Kugy a Júliai-Alpok apostolának emlékműve és könnyű túra a Mlinarica szurdokba

Szlovénia legnagyobb (106 m) vízesése a Boka-völgyében

Karszt hegység monumentális barlang-rendszere Skocjanban (San Canziano) a Reka folyó földalatti járatával

Lueger Erasmus romantikus rablólovag-vára a Predjama barlang bejáratában

Fürdés az Adriában

Cuk család borháza a lendvai szőlőhegyen és borkóstolóval egybekötött szeretetvendégség

Részletes program:

1. nap: Indulás Budapestről reggel 6 órakor (Batthyány tér felső rkp.)

Határátkelő: Tornyiszentmiklós

Látnivalók: Bántornya (Boldogaszony búcsújáráhely, Aquila János által festett Szent László legendárium falké-

pei), Ljubljana (városközpont – szabad program)

2. nap: Látnivalók: Isonzó-völgye, Boka-vízesés (félórás gyalogtúra), Bovec Kluze-erőd, Predil-hágó, Isonzó (Soča) forrásvidéke, Julius Kugy emlékműve, Mlinarica-szurdok (félórás gyalogtúra)

3. nap: Látnivalók: Tolmin (Monarchia hőseinek Szentlélek kápolnája Javorcán – különbusszal és kb. félórás gyalogút), Kobarid (Szlovén I. világháborús múzeum, Napóleon híd, 1 órás túra a Kozjak vízesés-hez), Solkan (katonai temető)

4. nap: Látnivalók: Monte San Michele (I. világháborús hadszíntér), San Martino del Carso (Honvéd emlékmű), Visintini (Magyar kápolna), Doberdo del Lago, Redipuglia (Olasz katonai temető), Fogliano (Osztrák-magyar katonai temető), Gorizia (Olasz I. világháborús múzeum, várlátogatás, városnézés – szabad program)

5. nap: Látnivalók: Duino (történelmi kastély, fürdés az Adriai tengerben), Gorjansko (Magyar katonai temető), Skočjani jama – világörökség (1,5 órás barlangjárás)

6. nap: Látnivalók: Predjama lovagvár előtt fotószünet, Lendva (városközpont, borkóstoló Cuk Lajos pincészetében)

Határátkelő: Tornyiszentmiklós

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 250 € / fő, ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 50 € / fő

Az összeg tartalmazza a vezetést, félpanziót, szállást, belépőket, javorcai különbuszt és a borkóstoló árát, kivéve a busz költséget.

Busz-költség, ami a foglalót is jelenti 20 e Ft/fő, minimum 35 résztvevő esetén.

A bejárt helyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal és Somogyváry Gyula, Keresztury Dezső, Ernest Hemingway, Giuseppe Ungaretti, France Preseren műveivel idézzük fel.

Karácsonyi Zeneagapé

December 22-én a Szentmise után Zeneagapé volt az Orlay utcai Örmény Katolikus Plébánián. Immár hagyományosan (ötödik alkalommal) Szongoth Gábor tartott karácsonyi CD bemutatót. Idén a Blue Christmas volt a műsoron, 15 változatban, 15 különböző előadót megszólaltatva. A karácsonyi dal 1949-ben született meg, Ernest Tubb country énekes adta először elő. A lemezbemutatót időrendben követték egymást az előadók (Elvis Presley, Beach Boys, Johnny Cash, Jim Reeves, majd az újabbak Shakin Stevens, Bon Jovi és a legújabbak Michael Bublé, majd Andrea Bocelli). Az est különlegessége volt, hogy most először lehetőség nyílt videó clippek bemutatására is, ami még élvezhetőbbé tette a gyönyörű zenét. Az újabb felvételek már a kivetítőn is követhetőek voltak, kitűnő minőségben. Mindezt az tette lehetővé, hogy a Plébánia – pályázati pénzből (hála Zakariás A. Diránnak) – korszerű hangosító és vetítő berendezést vásárolhatott, amelyet Heim Pál állított üzembe, sőt a multimédiás előadást is Ő szerkesztette. Köszönet érte mindkettőjüknek. Kár, hogy csak 25-en voltunk, lehetünk volna többen is. Talán majd jövőre...

Szongoth Gábor

Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

Helyszín: a XI. Bp. **Gazdagrét-Csikihegyek Általános Iskola**
fsz. technika terme. 1118. Bp. Csiki-hegyek u.13-15.

Időpont: 2013. **október 7-től** hétfőnként **16 órától 18 óráig** gyermek alkotóműhely,
18 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás.

Részvétel: anyagköltség, támogatásoktól függően változhat.
4000Ft/hó gyermekeknek, **5000Ft/hó** felnőtteknek Testvérkedvezmény!

Lehetőséget nyújtunk az **ötvös** kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás**, **forrasztás**, **öltözködés-kiegészítők** készítésére, **tűzománcozás**, **huzaltechnikák**, **kőfogalás** megismerésére és kipróbálására.

Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítik **játszóházaink**, táboraink.

Az elkészített tárgyak a **tanulók tulajdonát** képezik.

Igény szerint különböző művészeti szakiskolákra **felkészítő tanfolyamot** indítunk.

Mindenkiben ott az alkotó ember, mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.

Jelentkezés: **Borosnyay Klára** ötvösművésznél

T.: 06 20 534 1563 borosnyay.klara@szeptpeteri-studio.hu www.szeptpeteri-studio.hu

Felhívás

Az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMÖSZ) elkezdi az Erdélyben élő és innen elszármazott örmények helyzetének szakszerű feltérképezését és feldolgozását. A felmérés célja az örmény identitás, az érdeklődési körök és igények felkutatása a jövő építése céljából, a történelmi és családfakutatások segítése.

A szokásos papír formában eljuttatott kérdőív mellett (amit szándékunkban van mindenkihez eljuttatni) a felmérést nagyban megkönnyíti az elektronikus változat, amelyet a következő adatlapon lehet elérni:

facebook.com/emosz2013, vagy egyszerűen a saját Facebook oldalon az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége-re való rákeresés útján.

dr. Puskás Attila elnök, EMÖSZ

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%
Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennyolcadik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011**, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma! Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Szent karácsony ünnepén átadott Szongott Kristóf-díj két boldog tulajdonosa, dr. Kovács Bálint és dr. Pál Emese (Cikkünk a 2-8. oldalon)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(felfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 204. szám
2014. február

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

A diakónus folytatja az imát:

Általa add meg a szeretetet, állhatatosságot és az óhajtott békét az egész világnak, a szent Egyháznak és minden igazhitű püspöknek!

A szent liturgiára, mint áldozatra utal, amely meghozhatja a szeretetet, mely nélkül nincs emberi s keresztény élet. De igen fontos az állhatatosság is, hogy kitartsunk a jóban, ne tántorodjunk el, ne adjuk fel törekvéseinket, kitartsunk a kítűzött célok mellett életünk során. Ehhez nagyon kell óhajtanunk a békét. Enélkül az egyház sem élhet, nem tudja teljesíteni küldetését. De az ima még tovább megy, követve az ősi keresztény mondást: ahol a püspök (az apostolutód), ott az egyház; ezért említi őket!

Dr. Sasvári László

Örmény kódex-
mottóvum

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Nagy családi körben emlékeztünk és terveztünk

A Fővárosi Örmény Klub januári műsorára késve érkezőknek már csak állóhely jutott a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferenciatermében. A rendező Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat meghívójában szereplő Dr. Szentpétery Tibor, valamint Dr. Szarka György nevére zsúfolásig megtelt a terem. A jelenlévők nem csalódtak a programban.

A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta, a rendező önkormányzat elnöke köszöntő szavai után bejelentette, a II. kerületi Örmény Önkormányzat döntött arról, hogy Dr. Szentpétery Tibort a kerület díszpolgárának jelöli, és halálának tízedik évfordulója előtt, már ez évben emléktáblát kíván állítani az Orlay utcában. Felelevenítette azt is,

dr. Issekutz Sarolta

hogy 2000-ben „az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Szongott Kristóf-díjat adományozott Dr. Szentpétery Tibor úrnak, a magyar történelmi sorsfordulók és épített örökségünk fotóművészeti dokumentálásáért, valamint a magyar-örménység kultúrájának

fenntartásáért, és a budapesti örmény katolikus lelkesedés egyházi gondnokaként végzett áldozatos munkájáért, hálája és elismerése jeléül.”

Nagy taps köszöntötte a *Szentpétery család* megjelent tagjait. Sarolta felkérte *Padányi Gulyás Gáborné Szentpétery Mártát*, hogy „mintha otthon lenne családi körben”, tartson

előadást édesapja szerzteágazó tevékenységéről a filmbejátszás előtt. Márta összefoglalta édesapja életének legfontosabb momentumait, amelyről az előadás után a filmben részletesen is láttunk-hallottunk. (Az előadás szerkesztett változatát a 4–8. oldalon közreadjuk.) Az 56-os intézet munkatársa, Sárközy Réka által készített dokumentumfilmben a 83 éves Dr. Szentpétery Tibor felidézte azokat az emlékeit, amelyekre nagy szeretettel gondol vissza.

A januári program második részében Dr. Szarka György rendhagyó barangolást

A Fővárosi Örmény Klub januári közönsége

hirdetett meg őseink véráztatva földjére, az Isonzó-Doberdó hadszíntereire. „A száz évvel ezelőtt kezdődött I. világháború magyar hősei, áldozatai révén született meg a kicsi, csonka, de önálló Magyarország – kezdte Gyuri bácsi. – Ez a barangolás nem lesz záródokút, nem megy végig minden temetőn, nem lesz hadtörténeti tanulmányút, de mindenből lesz egy-egy kicsi. Az út során eljuttunk néhány múzeumba, temetőbe, szembeülünk a háború borzalmaival, szembeülünk azzal, hogy a háború Isten elleni véték. Ezzel szemben az út során ott lesz a csodálatos természet, az isteni teremtés nagyszerűsége, a természet harmóniája, a Júlia-Alpok szikláinak hófehérsége, az Isonzó smaragdzöldje, az Adria mélykékje. Ezért az utunk a szeretetről fog szólni, mert a szeretet az ellenpontja a gyűlölet tobzódásának. A korábbi három utazáson résztvevők szerint ez az út tulajdonképpen lelki gyakorlat.” A bevezető után fi-

Dr. Szarka György

gyelemmel végignéztük a több mint 120 kilométeres frontszakaszhoz kapcsolódó, a történeti emlékhelyeket és a természeti szépségeket bemutató vetített képeket Gyuri bácsi kommentálásában. (Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület ez évi programjának a 30-31. oldalon közreadjuk.)

Végül a klubest háziasszonya a soron következő programok ismertetését követően jó étvágyat és jó beszélgetést kívánt a pogácsa és az ásványvíz mellé.

A műsor végén dedikáltam Szentpétery Mártával a Pesthidegkúti Helytörténeti Füzetek sorozatban megjelent Dr. Szentpétery Tibor tiszteletére 2013. április 20-án, a Klebelsberg Kultúrkúriában tartott Emlékezés dokumentumértékű kiadványát. (Az emlékezés előadásait a füzetekben is folyamatosan közzéadjuk.) Szentpétery Mártával az előadás és a filmvetítés kapcsán arról is beszélgettünk, hogy minden pályázatot fel-

Fővárosi Örmény Klub

2014. február 20. csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Műsor

Kali Kinga:

Örmény karakterológia a magyar irodalomban

Az örmény ember portréja magyar,
illetve magyar-örmény írók műveiben

Rendező: Fővárosi Örmény Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

kutatnak, és a Klebelsberg Kultúrkúria, valamint a Pesthidegkúti Helytörténeti Kör a hagyaték megmentése érdekében miként keresi a kapcsolatokat az anyagi bázis előteremtésére azért, hogy édesapja életének és munkásságának tárgyi emlékei, teljes hagyatéka a kutatók és a nagyközönség számára hozzáfér-

hetővé váljon. A fotótár bázisa megoldás előtt áll, a fotográfus Dr. Szentpétery Tibor életművének méltó bemutatását szolgáló kiállítóhely megteremtését vállalta a Klebelsberg Kultúrkúria, amely a hagyatékot a most még romos, de felújítás alatt álló régi pesthidegkúti községházában kívánja elhelyezni.

Padányi Gulyás Gáborné Szentpétery Márta

Dr. Szentpétery Tibor életéről

Tisztelt egybegyűltek, szeretettel köszöntöm Önöket!

Engedjék meg, hogy Édesapámról, **dr. Szentpétery Tiborról** néhány szót szóljak, mielőtt megtekintik az '56-os Intézet munkatársa, Sárközy Réka által 1989-ben készített portréfilmet.

dr. Szentpétery Tibor 1916. január 5-én született Budapesten régi magyar-örmény családban. Édesapja pénzügyminisztériumi főtisztviselő, édesanyja tanítónői végzettséggel rendelkezett. Egész életét Budapesten élte, szüleivel a Rottenbiller utcából az érettségi évében költöztek ki az akkor frissen parcelázott Gábor Áron utcai telken épült családi villába, amelyben élete végéig élt.

Az akkori Pasarétről nagy szeretettel beszélt: a Pasaréti út fölött teljes zöld alagutat képező fasorról (egyik oldalát az 5-ös buszjárat miatt kellett kivágni, mert két busz nem fért el egymással szemben); a Pasaréti ferences templomról és kolostorról, melynek az építési munkálataiban önkéntesként tevékenykedet, a környékbeli kertek gyümölcsöseiről, az akkor a környéket még meg-

Padányi Gulyás Gáborné Szentpétery Márta

határozó kukoricaföldekről, de a hamar megszerveződött társasági életéről is.

A Szent István Gimnáziumban érettségizett, majd 1937-ben szerzett jogi diplomát a budapesti Pázmány Péter Egyetemen. Önkéntesként jelentkezett a frontra, és amikor hajmáskéri kiképzése után nem sokkal haditudósító pályázatot hirdettek, három anonim borítékban küldött be fotókat – ezekkel megnyerte mind az I., a II., és a III. helyezést. Ekkor élete nagy élménye, hogy a Bécsi Döntések eredményeképpen visszacsatolt Erdélyt a reguláris sereg előtt járva végig elmondhatatlan szeretetet tapasztalt katonai előfutárként.

A Don kanyarhoz 26 évesen, 1942 májusában egy haditudósító egység vezetőjeként került ki. Azelőtt is, a fronton is sokat fotózta Horthy István kormányzó-helyettest, haditudósítóként többször repült az általa vezetett gépen. A kormányzó-helyettes halála előtt 5 nappal, 1942. augusztus 15-én, mialatt itthon a Máriaremetei kegytemplomban misét mondtak szülei a hazatéréséért, sebesült meg a fronton, úgy, hogy a szeme előtt tartott Leica fényképe-

zőgépe fogta fel és térítette el a neki szánt lövedéket, ezzel megmentve életét. Augusztus végére érkezett haza a sebesülteket szállító vonattal, és csak Verebélyi professzor sebészi bravúrjának köszönhetően sikerült megmenteni karját az amputálástól. Sebesülése helyszínére nyolcvan évesen zárandokolt el ismét.

Felépülése után 1944-ben a haditudósító egység egyik parancsnokaként a ténylegi Lanária laktanyában reprókat készített saját Don-kanyari képeiről – az eredeti tekercek az egész haditudósító anyaggal együtt később megsemmisültek.

1945-ben a német frontra vezényelték szintén haditudósítóként, ahol amerikai fogságba esett. A fogság ideje alatt az amerikaiak felismerték, hogy jó fotóssal van dolguk, ezért a legkorszerűbb fotóműhely- és labort rendezték be a tábor területén „Doktor Tibor” számára, akkor már polgári alkalmazottként. Az hadvezetés többször vette igénybe szolgálatait – a Sasfészekbe, több munkatáborba is a legelső amerikai felszabadító egységekkel vitték el, hogy dokumentumfotókat készítsen. Ezeket a negatív tekerceket azonban a képek elkészülte után a helyszínen elvették tőle, nála ezekből a történelmi felvételekből semmi nem maradt – emlékei azonban igen...

1945 szilveszterén úgy határozott, hogy nem tartja meg a neki felajánlott és már meglehetősen ismertségre és népszerűsége tette fotólabort Bad Aiblingban, 1946 tavaszán kalandos körülmények között hazaindult. Budapesthez közeledve a korábban egy patakmederben sziklahasadékba rejtett és vízmentesen – reá jellemző precizitással- csomagolt fényképezőgépet magához vette, ez lesz majdani fotóműtermi munkásságának első kelléke. Sok kaland után 1946 májusában érke-

zett meg Budapestre, ahol hazaérkeztekor édesanyja azonnal a Széher úti Szent Ferenc kórházba irányította, ahol nagybeteg édesapja „megvárta” fiát, akinek megérkezte utáni éjszaka halt meg.

1946 és 1950 között a Krisztina körúton üzemeltett egy nagyon népszerűvé vált műtermet Budai Gyermekek Fotó néven – elsősorban az I, II és XII kerületi családok vették igénybe nagy számban a szolgáltatásait.

Az eddigi fotós életútját „amatőrként” járta, saját intuíciói, önszorgalomból szerzett ismeretei felhasználásával. Azért, hogy a műtermet jogszerűen üzemeltethesse, 1947 októberében megszerezte a Fényképészek Ipartestületének Segédlevelét – a Mesterlevelet majd csak 1960-ban állították ki dr. Szentpétery Tibor számára.

A műtermi életnek egyik pillanatról a másikra véget kellett vetni 1950-ben: a Pénzügyminisztériumból megsúgták neki, hogy május 1-én államosítani fogják a fotóműtermeket. Egyetlen éjszaka csomagolta össze és vitte haza a műteremből mindazt, amit fontosnak gondolt (ma is megvannak a szórólapok, dekorációk, és főleg: a negatívok, valamint a fényképek regiszterei és adatolt csíkmásolatai) – és kezdett új lehetőségek felkutatásába.

1950-ben néhány hónapig a Kohó- és Gépipari Minisztériumban dolgozott, de egy díjnyertes fotója miatt, amelyet 1942-ben a csíksomlyói remetéről készített (*képünk) úgy rúgták ki, hogy még az fotólaborba sem mehetett vissza, csak a portán vehette át személyes holmijait.

Múzeumoknál próbált meg elhelyezkedni – a Nemzetinél, a Budai Várban, a Néprajzinál, stb. – mindegyiknél kb. 6 hónapot tölthetett el, mígnem menetrend-

szerűen megérkezett munkáltatójához az ú.n. „MIL”-lap (munkáltatói igazolólap) a „klerikális riporter” minősítéssel, ami miatt azonnal véget vetettek alkalmazásának. Végül 1953-ban egy kutatóintézetben, a HIKI-ben (Híradástechnikai Ipari Kutató Intézet) helyezkedett el barátai segítségével, és ennek jogutódjától, a Tungsramtól ment nyugdíjba.

1952-ben nősült meg, felesége Scossa Piroska nyelvtanár volt, a Pasarét „Pirkó nénije”, aki nemcsak angolt, németet és franciát oktatott diákoknak-felnőtteknek egyaránt, hanem németet is tanító magánóvodájában 1957-től a nyolcvanas évekig a Rózsadomb és Pasarét gyermekeinek százainak adott megbízható alapokat az életre, iskolakezdésre.

Három lánya született: Márta, Mónika és Melitta.

Az 1956-os eseményeket az első perctől követte. Hajnalonként elment otthonról, a kabátja alá rejtett fényképezőgéppel dokumentálta az eseményeket. A képek egy részét még az események alatt kijuttatta a külföldi sajtónak. A negatívokat a padláson egy lomokkal feltöltött katonaláda alján elrejtve őrizte 1988-ig, amikor Felesége betegsége alatt ezeket az addigra már elfeledett Don-kanyari anyagokkal együtt újra elővette, kinyitotta.

Történelminek mondható kiállításokat rendeztek ezekből a képekből (1991-ben az '56-os képekből, 1992-ben a haditudósító anyagból rendezett kiállítást a Legújabb-kori Történeti Múzeum, majd a Hadtörténeti Múzeum, stb.), melyek az újdonság erejével lepték meg mind a szakmai, mind a laikus érdeklődőket. A kilencvenes évek elejétől felfigyelt rá a sajtó, közölték képeit, riportokat, filmanyagokat készítettek vele.

A nevezetes címlapkép
(Pesti Hírlap. Melléklet: Képes Vasárnap. 1943. június 8. A képen Kissomlyó remetéje, Jakab Imre látható. Márk József atya, Országos Ferences Misszió, szíves közlése)

A budapesti örmény egyházközség gondnoka volt bő 3 évtizedig, szervezte az ottani életet, vezette az új templom építését az Orlay utcában, felelt az ottani gazdálkodásért.

Tevékeny életet élt mindvégig annak ellenére, hogy 85 éves korában, 2000-ben amputálták egyik lábát. A kényszerűen zártabb életvitelt azzal tette teljessé, hogy Márta lánya segítségével feldolgozta az addigi munkásságát, albumokat szerkesztett, számos további kiállításra készített tablót, előadásokat tartott iskolákban – és élte tovább szerteágazó társadalmi életét számos hűséges barátja segítségével.

2005. február 20-án hunyt el 89 évesen. Hamvait – kérésének megfelelően – a

Börzsönybeli Tűzköves forrásnál szórták a patakba a Reá emlékezők.

Dr. Szentpétery Tibor hivatalos munkája mellett végzett tevékenységei szerteágazóak voltak.

Egyfelől a megélhetési kényszer diktálta családi- és portréfotózás végigkísérte életét: a Krisztina körüli műterem közönsége továbbra is igényt tartott szolgálataira, saját maguk és ismeretségi körük mindvégig rendszeresen hívta dr. Szentpétery Tibort a családi események megörökítésére. Éjszakánként hívta elő a picit, egy négyzetméteres otthon berendezett laborjában a képeket, melyeket kis papírzacskókban adtuk át az érte jövő, szinte már baráti ügyfeleknek.

Másfelől elkötelezett természetjáró volt. Egyetemista korában barátaival turistatársaságot alapítottak, melyet „Taplósoknak” neveztek el, és amely a mai napig létezik: a többedik generáció évente legalább egyszer találkozik. Részben a Taplósokkal, részben más barátokkal, de sokszor egyedül túrázva bejárta Magyarország és a környező országok akkor látogatható hegyeit, természeti szépségeit – így a Tátrában, Erdély havasaiban is többször megfordult (határkőről-határköre végigjárta- és fotózta Nagy-Magyarország ezeréves határait Orsovától Dévényig a Kárpátok csúcsain, gerinctúra keretében, talán 5 részre bontva). Útjairól mindig fényképekkel (fekete-fehér képekkel és színes diapozitívokkal) tért haza.

Rendszeres előadója volt a TIT-nek és sok egyéb ismeretterjesztő klubnak, szervezettek. A természetjáráshoz kapcsolódott a tájékoztatósi futóversenyek szervezése, fotózása is – az első tájfutó szabályzat elkészítésében is részt vett 1948-ban.

Egyik mátrai túrája alkalmával (1953) az éppen elhagyott – és akkor még tit-

kolt - recski haláltáborba tévedt, ahol már nem volt senki, csak egy csajka az asztalon...

Nemcsak Magyarországon fotózott, hanem – főleg – Erdélyben is, ahol pl. a háború alatt, amikor kb. egy évig állomásozott Csíksomlyón (Csíkszereda katonai parancsnoka volt 1942-ben). Ekkor készített emblematis fényképet Jakab Imre remetéről, amint a Salvator kápolna előtti kőkeresztnél imádkozik, mely a Vasárnapi Újságban, mint díjnyertes fotó szerepelt a címlapon – ezért a képért veszítette el az állását 1950-ben.

Amikor Ceaucescu falurombolási határozatáról tudomást szerzett, egy barátját kérte meg, hogy rozzant Trabantjával vigye el Erdélybe (ő politikai megbízhatatlansága miatt, bár az ötvenes években levizsgázott autózéletről, jogosítványt nem kaphatott, később pedig, mivel gépkocsi-vásárlásra úgysem gondolhatott a család, már nem is ambicionálta a vezetői engedély megszerzését). Saját elhatározásból és költségen az általa feltérképezett erdélyi száz erődtemplomok jelentős részét felkereste dokumentálási szándékkal. Bár nem gondolta, hogy az ott készült anyagot valaha is publikálja, később két nyelven is kiadott az Officina Nova egy albumot ezekből a képekből. A magyar nyelvű album címe: Az Olttól a Küküllőig 25,000, a német nyelvű Gottes feste Burgen 17,000 példányban jelent meg. Ma már mindkettő antikváriumi ritkaságnak számít.

A múzeumoknak elkötelezett dokumentaristájává vált. A Budai Vár háború utáni feltárását végigfotózta, azok a nagyméretű nagyítások, melyek évtizedekig a Vár belső termeit díszítették, majdnem mind az ő felvételei voltak. A Néprajzi Múzeum teljes cseréptárát ő fotózta

dr. Kresz Mária „Panni néni” munkatársaként. Az Aquincumi Múzeum ásatásait, a víziorgona teljes restaurálását dr. Kaba Melinda vezetésével követte végig – ez idő tájt a múzeológusok publikációinak jelentős részét dr. Szentpétery Tibor fotóanyaga illusztrálta.

Budapestet szenedélyesen szeretete és nagyon ismerte. Nyugdíjba vonulása után a Ráday-féle Városszépítő/Városvédő Egyesület fotóegységét évtizedekig vezette, az épületek dokumentálását megszervezte, kiállításokat rendezett, és az egyesületi klubélet meghatározó személyisége volt. Az egész „városvédő” anyaga megtalálható a hagyatékában. Ennek a tevékenységnek az egyik „mellékterméke” Az atlaszok, hermák és kariatidák c. könyv, amely a budapesti homlokzatokon található emberábrázolásokat örökíti meg – ez a kereskedelmi forgalomba nem került kiadvány évekig a Városvédő Egyesület reprezentatív ajándéka volt.

Szintén ennek a tevékenységnek egyik sajátos oldalhajtása, hogy feltérképezte, majd fizikailag is felkutatta a Budapestet övező határköveket. Éveken keresztül tanulmányozta a kőállítás rendszerét, majd ásóval, kamerával járta a helyszíneket, kaparta ki az árkok mélyéről, kutatta fel a kertek sarkaiban fekvő vagy álló köveket, és kérte az illetékes kerületi tanácsot/önkormányzatot, az illetékes múzeumokat a megtalált kövek helyreállítására, konzerválására, szükség esetén biztonságba helyezésére. Ebből is önszorgalomból készített egy hiánypótló kiadványt, mely a Városvédő Egyesület gondozásában jelent meg.

Ugyancsak az épített örökség iránti tisztelettől és szeretettől hajtva dokumentálta végig többek között a Budai Várban az épület-homlokzatokat, a Szentendrei

Óvárost, és Veszprém régi épületeit is.

Elkötelezett, polgári, keresztény beállítottságú ember volt mindvégig, a hazáját, városát és a természetet szerető, az elvehez és barátaihoz hű, a XX. század második harmadától minden lehetséges eseményt és látnivalót dokumentáló, a kor szakos hagyatékot rendezetten hátrahagyó dr. Szentpétery Tibor.

Honlapjára (www.szentpetyerfoto.hu) eddig csak az 1956-os fotói kerültek fel – a hagyaték nagy része, a kb. 12,000 színes, keretezett diapozitív (amelyek fakulnak, az idő múlásával egyre rosszabb állapotba kerülnek), és a kb. 110,000 fekete-fehér negatív feldolgozásra vár. Az örökösök úgy döntöttek, hogy bár több múzeum is igényt tart a szakirányú fotókra, az egész fotóanyagot egyben tartva, a tárgyi emlékekkel (fotólabor, műtermi kellékek, világáborús relikviák, turista-felszerelések) kiegészítve közös elhelyezést kerestek az egész hagyatékna. A Pesthidegkúton működő Klebelsberg Kultúrkúria a tervei szerint szívesen befogadja, sőt, egy tudás- és oktatáscentrum magjaként kezeli majd a hagyatékot, de annak a feldolgozására saját anyagi forrásai nincsenek. Az örökösök a Kultúrkúriával együttműködve keresik a lehetőséget a szükséges erőforrások – pályázati, vagy egyéb- úton történő előteremtésére, hogy dr. Szentpétery Tibor korszerű életművét megmenthessék, bemutathatóvá és kutathatóvá tegyék az utókor számára – minden erre irányuló segítséget, támogatást hálással fogadva.

(A Fővárosi Örmény Klubban 2014. január 16-án elhangzott előadás szerkesztett változata)

Házzszentelés az Erdélyi Örmény Gyökerek irodájában

Február 3-án délben váratlanul meglátogatta *Avedik Hovaneszján* atya dr. *Issekutz Saroltát* az egyesület irodájában, hogy házzszentelést végezzen, *Zsigmond Benedek* közreműködésével. A házzszentelés előtt rövid magyarázatot tartott a házzszentelés lényegéről és szimbólumairól. A szertartás célja, hogy távol tartsa a látható és láthatatlan ellenségeket. A házzszentelés során a pap megáldja a vizet, a sőt és a kenyeret. A víz a keresztségre emlékeztet bennünket. A keresztség révén keresztények lettünk, a mennyei Atya gyermekeivé váltunk, és nem vagyunk többé egyedül életünk nehézségeiben. Krisztus szavai szerint a keresztények a föld sója. Ahogyan a só ízt ad az ételnek, ugyanígy a keresztények ízt adnak a világnak, közvetítik az evangéliumot. Végül a kenyér az Oltáriszentségre emlékeztet, amely Krisztus teste. A kenyér erőt ad ahhoz, hogy munkánkat végezzük, ugyanígy az

Oltáriszentség erőt ad nekünk, hogy keresztény küldetésünket teljesítsük.

Köszönjük, hogy megerősített hitünkben, a magyarörmény közösség összetartásának, jövőjének sikeres megvalósításában, a 2014. évi választások győzelmében.

M-ZS

Zsigmond Benedek, Avedik Hovaneszján és dr. Issekutz Sarolta

Felhívás

A tavaly és idén megjelent 2 kötetes lexikonszerű mű feldolgozta 78 magyarörmény képző- és iparművész, művészettörténész munkásságát, bemutatva néhány alkotásaikat is. Ezzel sokat tettünk az erdélyi magyarörmények magyar kultúrába beágyazott művészetének megismertetéséért. Azóta már bővült a kör, várunk további művészek jelentkezését, bejelentését.

Ezen sorozatba illően szeretnénk csokorba gyűjteni és megjelentetni az irodalom területén ismertté vált magyarörmény írókat, költőket, irodalomtörténészeket is. Ugyancsak megkezdjük a *színészek, filmszínészek, előadóművészek* lexikonjához is a gyűjtést.

Kérjük minden kedves Olvasónkat, hogy segítsenek minél több örmény gyökerű művészt felkutatni, örmény gyökereiket megismertetni! Ezzel tudjuk biztosítani azt, hogy a magyarörmény gyökerűek művészetét, mint a magyar kultúra részét, megismerje és megőrizze a jövőnek nemcsak az örmény közösség, hanem a magyar művelődéstörténet is.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó (magyar.ormeny@t-online.hu)

Simó Márton

Két könyv az Örmény Klubban

A székelyudvarhelyi Magyar-Örmény Kulturális Egyesület által működtetett Örmény Klub igen gyakran szervez emlékezetes programokat.

Luca napján is ilyen rendkívüli estet tartottak. Bodurján János zenetanár, a Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskola igazgatója, nagybátyja, néhai Bodurian Magardici János örmény katolikus pap Vörös Hold című kötetét dolgozta át és adta ki újra, Szálasy Ferenc nyugalmazott bankhivatalnok és vállalkozó pedig, aki mindössze tíz éve ír, ötödik önálló kötetét tette le az olvasó asztalára.

A Bodurján (Bodurian) család kálváriája 1915 áprilisában kezdődött, amikor a török hatóságok kitelepítés ürügyén sivatagos vidékekre kényszerítették az örmény civil lakosságot, ahol gyakorlatilag magukra hagyták őket – több százezer áldozatról van szó –, akik aztán a következő hetekben-hónapokban az éhínség és a betegségek következtében pusztultak el. Törökországban egykor kétmillió örmény élt. Volt ugyan egy jelentős diaszpórájuk Konstantinápolyban és környékén, de nagyobb tömbben Kelet-Anatóliában éltek. A mai Örményország tulajdonképpen önmagával határos, szent hegyük, az Ararat is ma török területen található. Mivel az örmények – akik az egyik legősibb államilag is elismert keresztény egyházal rendelkeznek – Európa és Ázsia találkozásánál élnek, folyamatosan harcban álltak az átvonuló népekkel, illetve a legkülönbözőbb kultúrákkal. Az örmények vándorlása jórészt ebből az állandó bizonytalanságból és a kereskedőszellemből fakadt. Első közösségeik már a 14-15. században feltűntek Moldvában, majd onnan

Erdélybe telepedtek át. Erdélyi közösségeik is több száz évesek. A Bodurian család is sikeresen asszimilálódott, Erdélyben, Székelyföldön a magyar identitást választotta. Az örmény plébános írásai éppen ebből a szempontból vizsgálva a legizgalmasabbak, hiszen szó esik benne arról a folyamatról, amikor meg-megszakad, majd a történelmi töréspontok mentén (első világháború) ismét kiújul a moldvai ággal való kapcsolattartás, amelyben immár nem a nyelv, hanem a családi ereklyék és a vallási hagyományok által villan fel bennük az örmény öntudat utolsó szikrája.

Ebben a beilleszkedési folyamatban látni, hogy a moldvai környezetben megmaradók új hazájukhoz olyan hűséggel ragaszkodnak, mint a kisebbségi sorba kényszerülő erdélyi véreik, akik immár magyar-örményekként osztoznak a mi sorsunkban 1918 után. Jó lett volna ilyen szempontok szerint gondozni a szöveget, és tüdősebb lett volna részletekre kitérő elő- vagy utószóval is el látni, hogy könnyebben tájékozódhasson az időben és földrajzilag távolabb tartózkodó, késői olvasó.

Szálasy Ferenc A székely havasok kincse című több műfajú könyvében azt a mesélő-kedvét látjuk viszont, amelyet korábbi munkáiban már megismerhettünk. Az a székely világ villan fel, amelyet zsenge gyermekkorától, a múlt század harmincas éveitől kezdődően láthatott maga körül, azok az élmények képezik egyik-másik történetének szövetét, amelyeket később tapasztalt meg az udvarhelyszéki barangolások során. Tagadhatatlan, hogy Sütő András emléke és hatása is jelenlevő, hiszen Sikaszóban vilaszomszédok voltak, számtalan közös be-

szelgetés, téma lappangott Szálasyban, aki aztán „igazi” nyugalomba vonulása, az íróbarát halála után ébredt rá arra, hogy ez az élményréteg írott formában is papírra kívánkozik. A míves novellák és elbeszélések mellett igen érdekes a szénégetőkkel készített riport. Olyan szegmensét fedezte fel a mai székely valóságnak, amelyért a homoródalmási és a lövétei határ legel-

dugottabb zugaiba kellett elmenni. Szálasy Ferenc nyolcvanévesen is értő szemmel és füllel jár a világban. Figyel, jegyzetel, értelmez és következtet. Azt nyilatkozta a minap, hogy van mondanivalója bőven, s azt egy következő regény keretei közt készülni majd közreadni. Jó egészséget, sok olvasást és jó találkozást a következő könyvvel!
(*Udvarhelyi Híradó – 2013. dec. 16.*)

Gross Arnold képeit saját tanárai is megvették

A II. kerületben élő, világszerte elismert művész képeiből 84. születésnapja alkalmából a Gellért Fürdőben, valamint egy belvárosi kávézóban nyílt kiállítás. Gross Arnold gyerekkoráról, művészetéről és szenvedélyeiről mesélt lapunknak.

Gross Arnold életvidám, restaurátori aprólékossággal készített képeibe könnyű beleszeretni. Rézkarcaiban minden benne van, ami az ember szívét jókedvre hangolja: az öröm színei, a gyerekkort idéző kedves játékok, álomszerű tájak repülő csodalényekkel, nagyvárosi bérházak apró díszítésekkel megfestve, titkos mesélő kertek.

gozik. Egy-két művet minden évben megalkot, legutóbb például egy karácsonyi témájú képet készített.

Már fiatal korában is sokan vették a képeit – igaz, akkor még fillérekért. Gross Arnold büszkén mesélte, hogy a tanárai is vásároltak tőle. Képei bejárták a nagyvilágot, Ma-

gyarországon kívül Los Angelesből Londonon át Bombay-ig kiállították az alkotásait. A művész mesélt szenvedélyéről is. Lelkes madártartó és megszállott játékgyűjtő. Régebben különleges madarai is volta, például kakaduja, most pintyet tart. Gyerekkora óta gyűjti a vonatokat, van köztük olyan nem mindennapi típus is, amely néhány milliméteres sínen közlekedik.

Játékmozdonyait nagyon szereti, nem véletlen, hogy sok képének főszereplői.

NZSA

(*Budai Polgár 2013/23 – december 9.*)

Magyar Örökség-díjas az EKE

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület országos küldöttsége 2013. szeptember 21-én vehette át a Magyar Örökség-díjat Budapesten. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermébe székely ruhában és kalotaszegi népviseletben érkeztek a képviselők: Dezső László elnök, Deák László, Kiss Tibor és Péterffy Anna-Erzsébet alelnökök, Veres Ágnes titkár, valamint Balázs Katalin, Dukrét Géza és Ferenczi Júlia.

Dr. Polgárdy Géza

Nagy Elődeink:

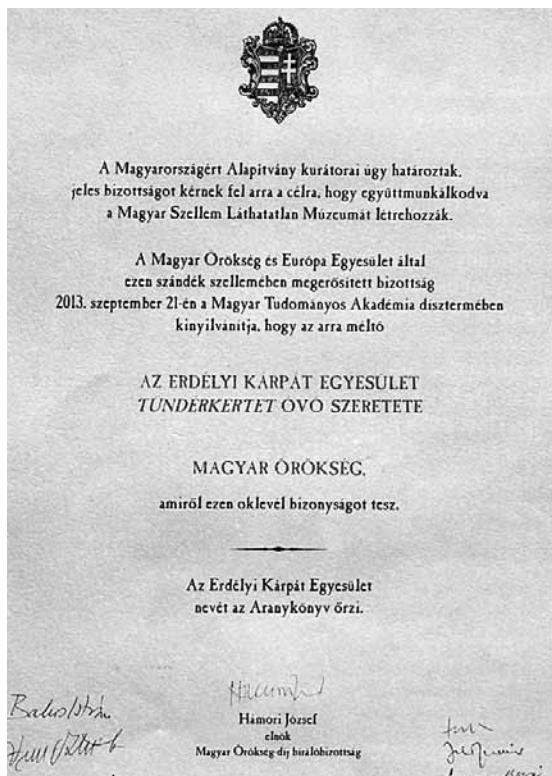
Merza Gyula, az EKE első krónikása

„1891. január 12-én 300 taggal megalakult az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) gr. Bethlen Bálint Torda–Aranyos megyei főispán elnökle és Radnóti Dezső hírlapíró titkársága mellett... A turistaság eszméje gyorsan terjedt, rendre alakultak a vidéki osztályok, majd Feilitzsch Arthur báró erdőigazgató, mint alelnök, később elnök rendezni kezdte emlékezetes sziklaavató kirándulásait, melyeken az erdélyi társadalom színe-java részt vett, Erdély történeti családjaival az élen” – olvashatók dr. Siklóssy László *A magyar sport ezer éve* (Bp. 1929) című könyvében Merza Gyula sorai, aki Erdély turistavilágáról írt itt

De nem csak itt!

Az EKE első krónikása, több mint 300 turistatárgyú írás szerzője már 1921. június 30-án jelentkezett a kolozsvári *Ellenzék* című lapban *Az EKE 30 éve* című írásával, majd az ugyanitt megjelenő Erdély című honismertető folyóirat 1930. évi 4-5. számában jelentette meg *Az Erdélyi Kárpát-*

Egyesület története. 1891–1930. című, 47 oldalas tanulmányát. De említsük meg a

30 éves EKE múzeum című írását is, amely a Keleti Újság 1932. november 1-jei számában látott napvilágot.

A hasonló témájú Merza-íráskor még hosszasan sorolhatók lennének, itt és most csupán találmokra említetünk meg közülük néhány korai keltezésűt. Mégpedig azt bizonyítandó, hogy valóban az erdélyi turisztika első, mindenki mást megelőző krónikását tisztelhetjük személyében.

Merza Gyula fiatalon

Örmény származású családban, Merza Joachim és Simai Jozefa fiaként Kolozsváron született 1861. február 25-én. Gimnáziumi tanulmányait 1879-ben fejezte be szülővárosában, s ugyanitt kezdte meg, majd Bécsben folytatta egyetemi stúdiumait az orvosi karon. Szemgyengése miatt azonban felsőfokú tanulmányai abbahagyására kényszerült. Ezután gazdasági pályára lépett, s 1890–91-ben Szabó József szászfenesi uradalmában kezdte meg a gyakornokoskodást. Innen rendszeresen elsétált a Leányvárra, és a Bükk erdeibe is, közben pedig – szinte észrevétlenül – egész lényét áthatotta a természet szeretete. Életének innen számítva két meghatározó eszméje volt: az örménység kultúrájának kutatása és ápolása, amely családjá, ősei iránti feltétlen tiszteletéből fakadt, valamint a turisztika, melyet több mint öt évtizeden át, szinte példa nélküli szívóssággal és kitartással „művelt”. Mint armenológus, egyik kezdeményezője volt a szamosújvári Örmény Múzeum létrehozásának, az Armenia című örmény lap cikkeinek pedig gyakori szerzője.

Az EKE iránt már akkor érdeklődött, amikor még csupán e szervezet létreho-

zásán fáradoztak a kezdeményezők, s persze, hogy az alakuló közgyűlésen is jelen volt Kolozsvárott, a városháza dísztermében. A megalakulást követő 1892-es évben az egyesület helyi osztálya jegyzőjévé választotta, két év múlva pedig már az EKE főpénztárosa lett. Közben 1893-ban, atyja halála révén Bihar megyei földbirtokos lett, s ez megélhetését a továbbiakban önmagában is biztosította.

1896-ban – a Millennium alkalmából – javasolta az EKE-nek, hogy Kolozsvár közvetlen környékének legmagasabb, 833 m magas pontját nevezzék el Árpád-csúcsnak. Indítványát elfogadták. Az EKE építő-műszaki, irodalmi és útjelző bizottságai feladatainak ellátásában éppen úgy részt vett, ahogy kivette részét a balneológiai szakosztály munkájából is.

Legtöbb eredménnyel járó egyesületi tevékenysége azonban az EKE külföldi kapcsolatainak létrehozása terén mutatkozott meg. Amikor 1898-ban megalakult az EKE külföldi bizottsága, elnöke Merza Gyula lett. Ezután rendszeresen tett látogatásokat a nagyobb külföldi alpesi kluboknál, s kifejezetten az ő szervező és kapcsolatteremtő tevékenységének köszönhetően az EKE-nek 1914-re harminckét külföldi egyesülettel volt állandó összeköttetése.

Mindeközben arra is futotta erejéből és idejéből, hogy kedvtelésből, a saját örömeire, az utazás szeretetétől áthatva beutazza Európa csaknem valamennyi országát.

Élményeiről számtalan cikkben és útirajzban számolt be, így *Úti emlékek a tavak országából* (Kolozsvár, 1895.) és *Svájci képek* (Kolozsvár, 1897.) című könyveiben.

Elmondható, hogy Merza Gyula az erdélyi turistaság történetének azon nagyjai közé sorolható, akiknek tevékeny és alkotó életük minden jelentős mozzanatára egy rövid évfordulós megemlékezés keretei között lehetetlen kitérni. Ám ezt előrebocsátva sem hagyhatjuk említés nélkül azt a kiemelkedő szerepet, amelyet az EKE Néprajzi Múzeumának létrehozásában betöltött. Emlékeztessünk rá, hogy ennek megnyitására 1902. október 12-én, (Hunyadi) Mátyás kolozsvári szobrának leleplezése napján, a Fadrusz János alkotta szobor közelében, a Mátyás-szülőházban került sor. Csak természetes ezek után, hogy a múzeum egyik vezetője Merza Gyula lett...

Fentebb már említettük az Erdélyben 1930-ban közzétett egyesület-történetét. Tegyük most hozzá, hogy az EKE említett folyóiratának öt éven keresztül (1903–1908 között) Merza szerkesztője is volt, azaz idejéből lapszerkesztésre is futotta.

Aztán valaha nagy divat volt kirándulásokra ún. „lépésmérő” műszert vinni, amelynek mutatója a turista minden egyes lépésénél eggyel tovább haladt, így mutatva ki a túra végén az összes megtett lépés számát. Merza a körülötte gyülekező turistákból megszervezte a Lépésmérő Társaságot, s ennek tagjai minden útjukra magukkal vitték műszerüket, annak rend-

Az idős Merza Gyula

je és módja szerint pontosan mérték a megtett lépéseket, majd hazatérve ezen adatokat gondosan adminisztrálták is.

Merza Gyula 1933. július 23-án legkedvesebb túrahelyszínén, a Kolozsvár közeli Bükk-erdőben ünnepelte ezredik itteni, a Lépésmérő Társaság tagjaként tett kirándulását. Ebből az ünnepi alkalomból dr. Tompa Kamill indítványára Merza Gyulát Turista ezredes címmel tüntették ki, a Rókadombot pedig Merza-kilátónak nevezték el. Majd a Bükkbe

járásának 60. évfordulóján, 1936. szeptember 15-én a lépésmérők ismét köszöntötték a „nagy öreg”-et, aki ekkor már 1047. bükki kirándulását tette, s ez egyben 10 ezer kilométer gyalogos megtételét is jelentette. 1942. október 27-én az EKE díszközgyűlése menedékházat is elnevezett a jeles turistáról, a november 21-i közgyűlésen pedig tiszteletbeli elnöknek választották.

Utolsó kirándulását 1943. október 24-én tette a Hójába, amely már az 1120. Kolozsvár környéki túrája volt. Kevéssel ezt követően, 1943. december 15-én Merza Gyula, az EKE korai történetének (is) atyja, s hiteles első krónikása elhunyt.

Ennek pedig 2013 végén, vagyis hamarosan lesz hetvenedik évfordulója.

Az alkalom adott, az említett napon pedig az EKE egészen biztos, hogy megemlékezik majd Merza Gyuláról, házsongárdi sírjára pedig virág is kerül. Megérdemli...

(Erdélyi Gyopár – 2013. 5. szám)

Dr. Puskás Attila

A házszentelés a teológia tükrében

Sokan úgy vélik, hogy a házszentelés egy szép, de alapvetően vidéki szokás. A jelet mindannyiunk számára ismerős. Havas-ködös utcán megjelennek a csengettyűsök, hogy bejelentsek a házszentelő papot. A ház asszonya a nagy-, vagy tisztaszobában előkészíti, majd meggyújtja a gyertyát, amikor megjelenik a házszentelő pap, a kántor és néhány ministráns kíséretében. Felcsendül az ismerős ősi ének: „A királyok királyának, Jézus Krisztusnak...”. Az imádság után a pap szenteltvízzel meghinti a házat, a karácsonyfát, majd a kántor krétával az ajtófélfára felírja az évszámot és közéje a három királyokat jelző GMB betűket.

Az emberek többsége általában mindebben egy, elsősorban katolikus szokást lát, és csak kevesen tudják, ismerik az ünnep mélyebb teológiai, és ami talán ennél értetlenebb, a vallásoktól és felekezetektől független antropológiai összefüggéseit, vagyis azt, hogy ez az ünnep alapvető és mély emberi igényekre válaszol.

Valóban igazuk van azoknak, akik úgy tudják, hogy a szokás elsősorban a keleti és nyugati egyházak gyakorlatához kötődik. Liturgikus ismereteink szerint az egyházak január 6-án ünneplik Vízkereszt ünnepét, és ezután, a vízszenteléssel kezdődött a házszentelés. Az ünnep egyetemesen 312–325 között kezdett terjedni, mint Krisztus születésének, keresztségének, a kánai menyegzőnek és a Háromkirályok (napkeleti bölcsek) látogatásának ünnepe. Hamarosan eltolódtak a hangsúlyok: míg a keleti kereszténység inkább *Urunk keresztségére* emlékezik (ezzel függ össze a vízszentelés), addig a nyugati egyház a hang-

súlyt inkább a *Háromkirályok* látogatására helyezte, minekutána Karácsony átkerült a *Sol Invictus* római ünnepének, és Mithrász születésének napjára, december 25-ére. A nyugati egyházban némely helyen ehhez kapcsolódik még a tömjénszentelés szertartása. Liturgikus szempontból tehát ezt a sokrétű és gazdag jelentéstartalmat hordozza a házszentelés. Az év eleji házszentelésről Magyarországon legkorábban Mátyás király idejéből tudunk.

Ezen rövid előadásomban az ünnep alapvető antropológiai jelentését, héttérét szeretném boncolgatni, majd bemutatni a szokásban szerepet játszó szimbólumok jelentéstartalmát.

Az első alapvető kérdés tehát, hogy miért is igénylik az emberek, hogy évente egy alkalommal a pap megszentelje házukat. Pusztán szokás lenne? Egészen biztos, hogy az esetek többségében az. A házszentelés „igényének” mélyén azonban egy alapvető emberi tény fedezhető fel. A Rudolf Otto nyomán kialakuló vallástörténet kihangsúlyozza, hogy nem csak a vallásos ember, hanem az ember számára „a tér nem homogén”, azaz nem egységes, törések vannak benne. Vannak vidékek és helyek az ember életében, amelyek *többletjelentés-tartalommal* bírnak, mert minőségileg különböznek a többi helytől: ilyen lehet az otthon, az első szerelmet övező táj, a tanulmányok vagy első munka helye, stb. – ezek az ember egyénenként változó magánvilágának „szent” helyei.¹ Az ember állandóan vágyik és vonzódik ezekre a helyekre, és amikor ott van, akkor egy mély boldogság-

¹ Vö. Eliade, M., *A szent és a profán*, Európa, Budapest 1999, 15 k.

ézés, nyugodtság, vagy ahogyan mondani szoktuk, nosztalgia keríti hatalmába. Ezek a helyek tehát mások, mint a többi, mondhatni profán helyek, és „elnosztalgizunk”, amikor ott vagyunk.

A vallási megtapasztalás nem különbözik ettől, csak minőségében más. A természetfeletti nyitottságban élő ember számára a természetfölötti világ betörése is megtöri a tér homogenitását. Mindenki tudja, hogy a templom szent hely, mert az ajtón, a küszöbön túl „Isten lakozik”. Szent hely az isteni hierophánia, az Epifánia, a megmutatózkodás helye, és megváltozik a hely jellege, mert többlet-tartalmat kap. Bizonyára ismerős a Kivonulás könyvében az égő csipkebokorról szóló történet. „*Ne jöjj ide közel* – szól az Úr Mózeshez – *vedd le sarudat lábadról, mert a föld, amelyen állsz, szent.*” (Kiv. 3,5). Szent, mert Isten van ott.

A két tapasztalatot – a nem-vallásos és vallásos tapasztalatot – az köti össze, hogy az ember számára a szent hely az igazi, jelentőséggel bíró hely és tér a többi mellett. Itt nosztalgizik az ember, és a nagyváros utcájából a nyugodt templomba lépő embert „mellbe vágja” az „egészen más” világ nyugodtsága.

De milyen többlet-tartalommal bír ez hely? A házszenelés kifejezés a latin *benedictio domorum* szerencsétlen fordítása. A latinban ui. nem a házak megszenteléséről van szó, hanem (csak) *benedictio* – ami szószerinti fordításban egy „jó-mondást” jelent, vagyis, hogy erről a házról jól mondanak, ennek a háznak jól kívánnak Isten nevében, aki minden szentség forrása és minden áldás adója. A megfelelő teológiai szak kifejezés azonban az *áldás* fogalma. Ószövetségi értelemben a *berakhat* kifejezés az isteni áldás elhangzásával fel szabaduló *egészséget, termékenységet, szerencsét, sikert* jelöli, amely Istentől szá-

mazik, és amely már a teremtés első pillanataiban felcsendül: „*Legyetek termékek, szaporodjatok, töltsétek be a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön.*” (Ter 1,22). Jahwe bőségesen megáldja teremtményeit, az ösátyákat, Ábrahámot, a hűségeseket, mint Jóbót, családjukkal együtt, Izrael egész háza népét, ahogyan ezt a zsoltáros nagyon szépen kifejti: „*hiszen te megáldod, Uram, az igazat, kegyelmed pajzsként borul följe*” (Zsolt 5,13).² Isten áldása tehát erő, egészség, jólét, szerencse, bőség az igaznak, azaz annak, aki Isten útján jár.

Ugyanezt a gondolatmenetet találjuk az Újszövetségben is, elmélyítve. Kifejeződik, hogy azért küldte Jézust az Atya, hogy megáldjon bennünket: „*Az Isten elsősorban nektek támasztotta szolgáját, hogy megáldjon titeket, s így mindegyikőtök elforduljon a bűntől.*” (Ap Csel 3,26) Az áldásnak nem (csak) „külső” hatása van, mint a bőség, a szerencse, a jólét, stb., hanem lelki hatása kerül előtérbe, ahogyan Szt. Pál apostol is fogalmaz: „*Krisztusban Isten minden lelki áldással megáldott minket.*” (Ef 1,3). És talán ez az, amit az ember Istentől vár, és amire a leginkább vágyik: a lelki békére, arra, hogy elfogadott legyen, hogy szeretve legyen.

Talán erre utal a házba belépő papnak a felhívása, az un. köszöntés: „*Békesség e háznak*” – amire a válasz: „*és a benne lakóknak*”, „*minden lakójának*”. Áldás, béke, szeretet, jólét, biztonság, szerencse, tehát megannyi pozitív töltetű tartalom kíséretében az a személy és helyet, akire és amire Isten bőséges áldása száll – ez a hatása az áldást fogadó emberre és hajlékára.

A kereszténység is egy nagyon konkrét vallás, az embernek és emberről szól,
² Vö. J. Scharbert, *Segen*, in LThK, Band 9, Herder, 1964, 589-591.old.

aki térben és időben élő lény. Ezért szükség van külső jelekre is az életében: nem elég szeretni valakit, a szeretetet ki is kell mutatni. A házszenelésben előforduló külső jelek az előbb vázolt jelentéstartalmat fejezik ki, emberileg látható és érthető módon.

A Kárpát-medencében a leggyakrabban a következő három jellel találkozunk:

1. A szenteltvíz: a Vízkereszt ünnepén megáldott vízzel hinti meg a pap a házat, és általában a Karácsonyfát is. A víz minden kultúrában fenyegető hatása mellett az élet, a termékenység, a megtisztulás és újjászületés szimbóluma. Ebben az értelemben használjuk a házszenelésnél is. Bizonyos helyeken szokásban van, hogy a vízszentelés után a nép a szenteltvizet hazaviszi, és van ahol betegség esetén még a jószágnak is adnak belőle. A falakra és emberekre hulló vízcseppek erőt, életet adnak, megtisztítják és megújítják gondolatainkat és az érzéseinket.
2. A gyertya: fényével az Egyház Krisztus világosságát szemléleti, de jelöli a Krisztust váró éberséget is, amely hiteles keresztény életre és a keresztény értékek hirdetésére kell, hogy ösztönözön minket. Ez nekünk ősi, szentistváni feladatunk nem csak a Kárpát-medencében, hanem a liberális Európában is.
3. A „háromkirályok” monogramja – GMB a zsidó mezuzá mintájára kerül az ajtófélfára, és a három napkeleti bölcsöt jelzik, akik a csillagot követve a megjövendölt világmegváltót jelölték. A Kárpát-medencében ez a három betű jelenik meg, és nem a CMB-t, vagyis *Christus mansionem benedicat* – *Krisztus áldja meg e hajlékot*. Többen mesés figuráknak tartották a három bölcsöt, hiszen mi lenne, ha nem egy szép legenda Máté

evangélista elbeszélése, hogy néhány napkeleti bölcs csillagok állásából, azt követve Betlehembe jutott és ajándékot hozott a Kisdednek? A legújabb tudományos kutatások pont az ellenkezőjét igazolják. Teres Ágoston jezsuita szerzetes, a vatikáni csillagvizsgáló egykori munkatársa magyarul is közzétette a kutatócsoportjuk által évekig végzett asztronómiai kutatások eredményeit, amelyek bizonyítják a Jupiter és Szaturnusz együtt járását a Halak csillagképben Kr. e. 7-ben, és azt, hogy „*pályájuk nyugati fordulópontján a zodiákus fény csúcsán álltak, éppen Jeruzsálem és Betlehem délkörében*”.³ Eszerint Jézus tulajdonképpen Kr. e. 7-ben született, és a három bölcs méltán viseli a bölcs jelzőt, mert a babiloni (bábeli) Marduk templom tudós csillagászaik voltak, akik a babiloni templom irattárában található dokumentumok alapján indultak a betlehemi követésére. Ennek a keresésnek az alapján válhatnak példaképpé Isten tudatos keresésében.

E három jelen kívül a Kárpát-medencében más szimbólumokkal is találkozunk, amelyek használata más népek révén jöttek szokásba. Gondolok itt elsősorban a több mint 350 éve Apaffy fejedelem hívására Erdélybe érkező örményekre, akik mint örmény-katolikusok több külső jelet is meghonosítottak. Két ilyen jelt ismertünk:

1. A só. A só használatának ősi bibliai gyökerei vannak. A Levitikák könyvében olvassuk „*Sózz meg minden áldozatot, amelyet felajánlatsz, és ne szűnjél meg a te Istened szövegségének sóját hinteni áldozatodra. Minden ajándékkal mutass be sót Uradnak, Istenednek.*” (2,13). Ezen sószövetség értelmében a

³ Teres Á., *Biblia és asztronómia*, Sprigner orvosi kiadó, 1999, 12. old.

sónak kenyérral való fogyasztása a felbonthatatlan barátság jele. A házszen-telésnél használt só szimbolizálja azt a köteléket, amelyre Isten a ház népének tesz meghívást és ígéretet, de emlékeztet arra is, hogy az itt élők egymás igazi barátai kell, hogy legyenek, a szó cicerói értelmében, aki szerint a barátság a legszebb dolog a bölcsesség mellett, amit a hallhatatlan istenek az embernek adtak, és ami nem más, mint a szeretet és a jóakarát együttese.

2. A kenyér. Egy keresztény hagyomány szerint Bételből, ahol ósátyánk Ábrahám kőoltárt állított Istennek és Isten Háza lett (Bet-el) az Újszövetségben Bet-lehem lett, vagyis Isten kenyere. Jé-

zus önmagát adja a világnak, mint tápláló kenyér az Eukharishtiában/Úrvacsorában. Isten jelen van itt is, és ő kell az itt dolgozók igazi tápláléka legyen.

Összegezve azt lehet kívánni a nemzet számára, hogy legyen élet benne és legyen termékeny, a stratégia alapján álljanak új gondolatok és őszinte érzelmek, és érvényesüljön a szentistváni kötelező keresztény értékrend, minden kutatás induljon ki az istenkeresésből, és mindenki között szövődjön őszinte barátság, éljünk lelki és anyagi bőségben és békességben.

(Elhangzott Budapesten, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet házszen-telésének ünnepén 2014. január 21-én)

Kis Kornél Iván

Hollósy Budán

Isten az embert társas lénynek teremtette, ezért mihamarabb párt is adott neki azal a megbízással: népesítsétek be a földet! Ezért van az, hogy az ember ragaszkodik tartozni egy családhoz, egy emberi közösséghez, vallási csoportosuláshoz, és nem kevésbé valamely nemzethez. Akikhez, vagy amihez tartozik, ahhoz alkalmazkodik, igyekszik velük egyetértésben élni, támaszkodni társaira és hasznosnak látszani.

Ezek a gondolatok fordultak meg fejemben, amikor február 8-án Budapesten a Hollósy Simon utcában emléktábla avatási ünnepségen vehettem részt. Egyfajta büszkeséggel álltam a tábla előtt, mert magam is nagybányai vagyok, vagyis egy olyan közösséghez tartozom, melyhez valaha *Hollósy* is tartozott, és marandót alkotott, mely városunkat olyan hírnévvel ajándékozta meg, ami kontinenseken át rangot jelent. Nagybánya ma már egy fogalom a képzőművészetben, melyet megismerni minden ecsetforgató művésznek szükségszerűen kötelessége.

Hollósy csupán hat évet alkotott Bányán, de az akkor már hírneves művész iskolát hozott, és iskolát alapított, melyet túl a százöt éves történelmén, *Nagybányai Művésztelep* néven minden művészettörténet számon tart. Alig volt túl a harmincadik életévén, amikor Münchenben festő iskolát nyitott, mely hamarosan olyan befutott lett, hogy hatvan-hetven növendéke tanult a mestertől, a világ különböző országaiból. Pedig nem mondható, hogy szórakoztató programmal működött ez az iskola, mivel a mester igen kemény tempót diktált. Itt mutatkozott meg először

Hollósy nagyszerű tanítói képessége, és ez folytatódott Nagybányán is. A pedagógusi munka mellett a táj, a környezet olyan hatással volt rá, hogy az egykori akadémista és naturalisztikus ábrázolómódból felismeri a levegő, a fény és színek lehetőségeit a művészetben és eljut a plein-air stílushoz, mely teljes mértékben meghatározta a festőtelep jellegét. Tanítványai a mestert szigorú, de kellemes vitapartnernek ítélték, bár a társaságban „vitte a hangot”, pedig *Réti István* úgy jellemzi: „...fázott minden nyilvánosságtól, minden akciótól, minden változástól: érthetetlennek, természetével ellentmondónak tűnik fel a forradalmári vezér szerep.” Nagybánya tette őt igazi mesterré, mint ahogyan az ő tanítása nyomán lett ez a város a piktorok városává. Távozása után az iskola megmaradt és ma is él, mert a mag, melyet elvette, éltető talajba hullott.

Budapesten 1953-tól vicseli utca a *Hollósy* nevet, itt kapott helyet az emléktábla, melyet a 12. kerület Önkormányzata kezdeményezett, és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület támogatott. Az avatáson részt vett és felszólalt *Jankovics Marcell*, a kerület díszpolgára, *Fonti Krisztina* alpolgármester, valamint *dr. Issekutz Sarolta*, az örmény egyesület elnökasszonya, aki ecsetelte a történelmi tény, ahogyan az

örmények Erdélybe menekültek, letelepedtek, szorgalmasan dolgoztak, megdagodtak és jó magyarokká lettek. *Hollósy* édesapja még a *Korbuly* nevet viselte, ezt később változtatta *Hollósyra*. Az emléktábla, melyet *Slavei Tamás* készített, jellegzetessége egy bronz gesztenyelevél, mely Nagybánya szimbóluma.

A táblaavatás után a Hegyvidéki Önkormányzat gyűléstermében bemutatták Az öreg című *Hollósy*ról készített filmet, mely *Bogdán Pál* alkotása. A filmben megszólalt *Murádin Jenő* művészettörténész mellett *Mazalik Alfréd* Máramarosszigetről, *Véső Ágoston* Nagybányáról és *Szölösi Tibor* Técsőről. Az eseményt nagy érdeklődés kísérte, melyen a szépszájú jelenlévők között több bányait is láthattunk. (*Bányavidéki Új Szó* 2013)

dr. Issekutz Sarolta, Fonti Krisztina és Jankovics Marcell

Választások 2014

Tájékoztató a választási jogszabályokról

A közelgő országgyűlési, önkormányzati, nemzetiségi önkormányzati választásokkal kapcsolatosan a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, *dr. Issekutz Sarolta* felkérésére az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzetiségi Főosztálytól *Paulik Antal* főosztályvezető 2014. január 30-án tartott tájékoztató Budapest, az V. kerület, Akadémia utca 1. szám alatt. Előadónk a választópolgárok számára is könnyen megérthetően magyarázta a jogszabályokat, majd a választásokkal kapcsolatos kérdésekre is készséggel válaszolt, a válaszokat tartalmazza a tájékoztató. Az alábbiakban közreadjuk lapunknak megküldött hivatalos részletes tájékoztató szerkesztett változatát. (A Nemzeti Választási Iroda a 06-1-795-3310 telefonszámon, illetve a *valasztas.hu* honlapon, és a *visz@nvi.hu* e-mail címen érhető el.) (Béres)

Országgyűlési választások

2014. április 6-án az országgyűlési képviselők választása – első ízben – egy forduló lesz, a választáson magyarországi lakóhellyel rendelkező választópolgár **egyéni választókerületi jelöltre** és **pártlistára** szavazhat. A magyarországi lakóhellyel rendelkező, a névjegyzékben **nemzetiségi választópolgárként** szereplő választópolgár egyéni választókerületi jelöltön kívül – választása szerint – nemzetiségének listájára vagy pártlistára szavazhat.

2014-ben 199 országgyűlési képviselőt, közülük 106 képviselőt egyéni választókerületben, 93 képviselőt pedig országos listán választanak meg. Országos lista pártlistaként, vagy nemzetiségi listaként állítható. Nemzetiségi listát az országos nemzetiségi önkormányzatok állíthatnak, a listaállításhoz a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok legalább egy százalékanak ajánlása, de legfeljebb ezeröttszáz ajánlás szükséges. Jelölt csak a névjegyzéken a nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgár lehet, a listán legalább 3 jelöltnek szerepelnie kell.

Jelöltajánlásra a szavazást megelőző **48. és 34. nap között (2014. február 17. és 2014. március 3. között)** van lehetőség. Minden választópolgár, aki az adott választókerületben választójoggal rendelkezik, az ajánlóívet kitöltve és aláírva ajánlhat jelöltet. Egy választópolgár több jelöltet is ajánlhat, egy jelölt viszont csak egy ajánlással támogatható. Az ajánlás nem vonható vissza.

Mi az a nemzetiségi regisztráció?

Az, aki valamely nemzetiségi közösséghez tartozik, 2014. január 1-jét követően kérheti, hogy nemzetiségi választópolgárként szerepeljen a névjegyzéken. (Az interneten is lehet regisztrálni. Csak az választhat, aki regisztrált!) Így 2014 októberében a nemzetiségi önkormányzati választásokon is szavazhat majd. A nemzetiségiként regisztrált választópolgár az országgyűlési választásokon ugyanúgy szavaz, mint a nem nemzetiségi választópolgárok (egy egyéni jelöltre és az országos pártlistára), vagy ha a nemzetiségi regisztráció benyújtásakor kifejezetten kéri, hogy az országgyűlési választásra is terjedjen ki nem-

zetiségi regisztrációjának hatálya, pártlista helyett nemzetiségi listára szavazhat (az egyéni jelölt mellett). A szavazókörök értesítik a szavazókat, hol szavazhatnak.

Mozgásukban egészségi állapotuk (illetve fogyatékoságuk) miatt **mozgórúgót** a szavazást megelőző második napon **2014. április 4-én (pénteken) 16.00 óráig** attól a helyi **választási irodától**, a **szavazás napján 2014. április 6-án (vasárnap) 15 óráig** pedig attól a **szavazatszámlláló bizottságtól** lehet igényelni, ahol a választópolgár a névjegyzékben szerepel.

A szavazóhelyiségben az a választópolgár szavazhat, aki a kinyomtatott szavazóköri névjegyzékben szerepel. A választópolgárnak igazolnia kell személyazonosságát (érvényes személyazonosító igazolvánnyal, útlevéllel vagy vezetői engedéllyel), valamint a lakcímét vagy személyi azonosítóját. A választópolgár a fentiek után megkapja a lebélyegzett szavazólapo(ka)t, az átvételt aláírással igazolja.

Az **átjelentkezési kérelmet** azok nyújthatják be, akik a szavazás napján Magyarországon, de a magyarországi lakóhelyüktől eltérő helyen kívánnak szavazni. A kérelmet a választópolgár lakcíme szerint illetékes helyi választási irodában (de személyes ügyintézés esetén a bejelentett tartózkodási hely szerinti helyi választási irodában is) lehet intézni **legkésőbb a szavazást megelőző péntek (2014. április 4-én) 16 óráig**. A helyi választási iroda vezetője (vagyis a jegyző) nem papíralapú igazolást ad ki, hanem közvetlenül felveszi a választópolgárt az érintett szavazókör névjegyzékébe. Fontos, hogy átjelentkezéskor is a lakóhely szerinti jelöltekre lehet szavazni!

Nemzetiségi önkormányzati választások

A nemzetiségi önkormányzati képviselők általános választását a Nemzeti Választási Bizottság 5 évenként, legkésőbb a szavazás napja előtti hetvenötödik napon, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános választásának napjára tűzi ki.

Az egyes nemzetiségek közvetlen választással a községben, a városban és a fővárosi kerületben **települési**, a fővárosban és a megyében **területi**, valamint **országos** nemzetiségi önkormányzatot hozhatnak létre.

A települési nemzetiségi önkormányzati képviselők száma három fő, ha a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a választás kifizésének napján a településen kevesebb, mint száz fő, előlött négy fős testület alakítható. A területi nemzetiségi önkormányzati képviselők száma hét fő. Az országos nemzetiségi önkormányzati képviselők száma a névjegyzékbe feliratkozottak számától függ. (pl. 31, ha több mint 10 ezer, 37, ha több mint 25 ezer, 39, ha több mint 50 ezer)

A települési nemzetiségi önkormányzati képviselők választását ki kell tűzni, ha a településen az adott nemzetiséghez tartozó személyek száma – a legutolsó népszámlálásnak az adott nemzetiséghez tartozásra vonatkozó kérdéseire nyújtott adatszolgáltatás nemzetiségenként összeített adatai szerint – **a huszonöt** főt éri. A területi nemzetiségi önkormányzati képviselők választását ki kell tűzni, ha a fővárosban, megyében kifizűzött települési választások száma legalább tíz. Az országos nemzetiségi önkormányzati képviselők választását ki kell tűzni.

*

A nemzetiségi önkormányzati választások előtt ismét részletes tájékoztatást adunk.

Választások 2014

Megkérdeztük dr. Issekutz Sarolta EÖGYKE elnököt

Béres Attila: Bár titkos a választás, mégis megkérdezem, Ön hogyan fog szavazni a parlamenti választásokon?

dr. Issekutz Sarolta: Én ebben is nyitott vagyok, ezért nem titkolom. Én magyarként - magyarörményként a parlamenti választásokon a **parlamenti** pártlistákra fogok szavazni, mert nagyon fontos számomra a **magyar nemzet** jövőjének alakítása, az én szavazatom által is. Mi magyarok vagyunk, magyar anyanyelvű örmény gyökerűek, tehát **nemzetünk** jövője mindennél fontosabb. Egyébként is a nemzetiségi parlamenti képviselet elérhetetlen a kislétszámú nemzetiségek, **így** az örmények számára, mert nem érjük el a kb 20 000 fős szükséges szavazószámot.

Béres Attila: És az őszi nemzetiségi választásokon?

dr. Issekutz Sarolta: Számomra az őszi nemzetiségi választás a legfontosabb a magyarörmény közösség szempontjából. Végre szabadon megmutathatjuk magunkat és kötődésünket az erdélyi örmény gyökerű közösséghez. Megvédehetjük jogainkat, értekeinket és biztosíthatjuk jövőnket. Mindenki bátran bejelölheti az örmény rubrikát, **hiszen a 2011. évi nemzetiségi törvény elfogadta a hazai örmények magyar anyanyelvűségét is**, tehát választóként és képviselőjelöltként is **bátran jelentkezhetnek azok is, akik magyar anyanyelvű örmény gyökerűek**. Nagyon fontos, hogy az országban *minden örmény gyökerű* regisztráltassa magát örménynek, hogy végre kimutathassuk számosságunkat.

Tudni kell, hogy mindenhol lehet szavazni az örmény önkormányzatokra, még ott is,

ahol nem indul helyi örmény önkormányzati választás. Mindenki számára felelősségteljes döntést igényel, hogy milyen összetételű lesz az országos és a fővárosi örmény önkormányzat.

Így Budapesten pl. bármely kerületben lakik a regisztrált örmény gyökerű, ha nincs is helyi örmény kerületi választás kitűzve, szavazni tud az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** által indított fővárosi és országos választási listákra, tehát senkinek sem vész el a szavazata. És ez az ország bármely településére érvényes. Nagyon fontos, hogy végre megmutassuk igazi létszámunkat, hogy az új ciklusban folytatni tudjuk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek kiadását, a klubot, könyvek kiadását, kiállításokat, barangolásokat őseink nyomában, stb.

Én április közepén regisztráltam magam a postán megküldött *Nemzetiségi választópolgárként történő nyilvántartásba-vétel iránti kérelemmel*, amelyen a személyes adatok kitöltése után *a nemzetiségi névjegyzékbe való felvétel iránti kérelem* A pontjában az **örményt** ikszelem be. Ha valakinek van a 2. oldalon kitöltési igénye, az megteszi, de mindenkinek kötelessége keltezésel ellátni és aláírni a kérelmet (Budapest 2014....), majd benyújtani a helyi választási irodához, jegyzőhöz. A kérelem elbírálásáról 3 napon belül döntés születik, amelyről értesítést küldenek.

Az biztos, hogy az EÖGYKE még az őszi választások előtt jelentkezni fog a Füzeteken keresztül további részletes tájékoztatással.

Béres Attila: Olvasóink nevében köszönöm az őszinte választát!

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzséreiből postamesterek

(2., befejező rész)

Eddigre az erzsébetvárosi Lukácsok már régen felhagytak az érdemi marhakereskedéssel (a Moldovában még javában üzött timárkodásról nem is szólva), és nyugodtan mondhatjuk, hogy már pénzük ügyes befektetéseiből éltek. Míg egyes Lukácsok (elsősorban Miklós gyermekei és Gergely, valamint fiai) a Bánságban földbe fektették vagyoniukat (és helyismeretüket!), addig a Lukácsok egy másik – egyes források által „zalatnai”-nak nevezet – ága a postamesteri állás bérbevitelében látta a család jövőjének biztosítását. A XVIII. században a polgárosodás felé megindult erdélyi örmények közül többen is a postamesteri állásba fektették felhalmozott tőkéjüket.

Aki ezt a befektetést 1816 tavasza előtt megtette, az óriási veszteségtől menekülhetett meg: ez év március elsején ugyanis az országban óriási devalvációt hajtottak végre, ami azzal járt, hogy a készpénz elvesztette az értékének 4/5 részét! A távolsági nagykereskedéshez szükséges viszonylag nagy készpénzmennyiséget maguknál tartó kereskedők számára ez katasztrofális veszteséget jelentett, így a Lukácsok közül is sokan jelentős vagyonesztést szenvedtek el. (Szerencsére, az erzsébetvárosi Lukácsok még a devalváció előtt, időben meglépték a váltást.)

Nyilvánvaló, hogy a nemzetközi kereskedelem jártas tőkeeros örményeket nem az abrakoltatás, vagy az utasok elszállásolása vonzotta a postamesteri állásra, hanem a tőkeigényes, nagy felelősséggel járó bonyolult üzem igazgatása (akár közvetlenül, akár csak a pénzügyeket illetően), illetve az abból húzható biztos és tisztas jövedelem.

A betöltendő postamesteri hivatalt pályázat útján lehetett elnyerni. A számunkra érdekes időszakban a postaállomások egyfajta „állami franchise” rendszerben működtek. A postaállomást a jelentkező saját költségére kellett megvalósítani, illetve – a hatósági szabályozás előírásainak megfelelően – működtetni. Az elsődleges feladat az állami levél és csomagforgalom gyors és megbízható lebonyolítása volt, amivel jól megfért a személyforgalom és a magánküldemények (levelek, csomagok) továbbítása.

A postamesteri állás betöltéséhez Lukácsainknak (és a hasonló vállalkozásba fogó erdélyi örmény nagykereskedőknek) a szükséges tőkén kívül rendelkezésre állott a távolsági kereskedelem természetessé vált idegennyelv-tudás és a forgalomban előforduló sokféle pénz ismerete. A nyugati örmény nyelvjáráshoz közeli kipcsák-örmény anyanyelv mellett természetes volt a Moldovában kizárólagos és Erdélyben is természetesen használt román, a postaszolgálatban birodalmi köznyelvként a német, a magyar nemesi társadalom felé való kapcsolatokban az erdélyi örmények nemzeti hovatartozásának érzetét kifejező magyar. A távolsági kereskedőkkel való kapcsolattartás feltételezte a görög, rác és török nyelv legalább alapszintű ismeretét. A pénzeket illetően csupán jelzéseként sorolok fel néhányat a forgalomban volt pénzfajták közül: birodalmi tallér, rajnai forint (Gulden Conventions-Münze, féltalléros forint), magyar forint, dénár, krajcár, garas, máriás, öreg garas, poltura.⁹ Feltehető, hogy a pénzek átváltásában szerzett ismertsége okán

neveztek Zalatnán Lukács Lukácsot „örmény pénzváltó”-nak.¹⁰

A távolsági kereskedésben jártas örmények számára természetes dolog volt a távoli vidékekkel való kapcsolattartás, a sokféle emberrel való találkozás, a számtalan pénzfajta ismerete. A postaállomások kialakítása ugyan jelentős beruházást igényelt (amit a postamesternek kellett előteremteni), a bonyolult „üzem” működtetése pedig jó szervezőkészséget igényelt, mert a postaállomások és a köré épült „háttérpar” működtetése bonyolult feladat volt. A postamester azonban nem feltétlenül élt a postaállomáson, sőt, még csak ugyanazon településen se: elég volt, ha neki felelős megbízott („ágens”) vitte a normál ügyeket.

Mivel egy postaállomáson felnőtt fiúgyerek alaposan ismerhette a „szakma” minden fortélyát és maga mögött tudhatta az atyai támogatást, ezért üresedés esetén a kívülállóknál kedvezőbb pozícióból pályázhatott. Kedvező feltételek révén így jöhettek létre több nemzedékes postamesterdinasztiák¹¹. Egyedül az elődök rokonsági köréből tudomásunk van három Lukácsról (Erzsébetvárosban 1829 táján Lukács Lukács, Zalatnán 1847-ben Tódor, valamint 1848 után János¹² (Tódor örökében).

A sokágú Lukács családnak egyetlen erzsébetvárosi postamesteri állás nem volt elég, ezért megcélzották és elnyerték a zalatnai postamesterséget is. Ezzel függhet össze, hogy a mi Lukácsaink alig két nemzedék után Erzsébetvárosból Zalatnára telepedtek. Érdekes, hogy az az utca, amiben egykor Lukács Lukács (és később több fia), meg Lukács Simon házai állottak, Trianon előtt a Posta utca nevet viselte – nem véletlenül.

A postamesteri szolgálat aranykorának az 1750 és 1850 közti évszázad tekinthető¹³: az erzsébetvárosi Lukácsokról éppen ebből az időszakból maradtak fenn az emlékek.

- Lukács Lukács (a nemességet nyert Miklós és Jakab testvéreinek leszármazottja): Erzsébetváros, 1829-ben ő volt az erzsébetvárosi postamester, amint azt a fia, Lukács Konstantin a gyógyszerészeti tanulmányainak elején az egyetemi matrikulába bediktálta,
- Lukács Lukács: „erzsébetvárosi szénátor és postamester Zalatnán”,
- Lukács János: (volt „zalatnai postamester”, 1880),
- Lukács Antal¹⁴: a talán legfiatalabb, és bizonyosan a legrövidebb ideig működött postamester (Erzsébetváros, 1853).

Zalatna postabélyegzője a XIX. sz. közepéről

Egy áttekintő hivatalos postatérkép alapján úgy tudni, hogy a zalatnai postahivatal 1850 előtt megszűnteték. (álló, akkor bezárása összefüggött a Zalatnát 1848-49-ben ért pusztítások következményeivel.)

A postamesterség abban hasonlított a tímármesterséghez, hogy a kínálat meglehetősen rugalmatlan volt: ha egy családban sok fiúgyermek nő fel, akkor közülük rendszerint csak egy lehet az atya utóda egy

adott postamesteri státusban, a többi fiúnak más pénzkereseti hivatást kell találnia. És mibe lehet a további tőkét (például a postamesterségből képződött hasznot) befektetni Zalatnán, ha a család már megszerezte a postamesterséget? Lukácsaink számára a válasz kézenfekvő volt: bányákba! Ez a lehetőség szinte felkínálta magát a figyelmes szemlélő számára, mert az erdélyi bányászat a XVIII. század második felében jelen-

tős fejlődésen ment keresztül. A történelem viharaiiban edzett örmények fontosnak tartották, hogy a család több lábón álljon (ezért foglalkoztak a zalatnai Lukácsok a postamesterség mellett pénzváltással is), és később, a bányaipari fellendülést érzékelve ezért kapcsolódtak be az arany és egyéb ércek Zalatna-környéki bányászatába is. A Lukácsok aranybányáiról azonban majd egy következő alkalommal szövelünk...

Jegyzetek

⁹ Az átszámításokról csak annyit, hogy a felsorolt pénzek használata során az alábbi váltószámokkal lehetett találkozni: 2; 2,5; 3; 4; 5–6(!); 10; 17; 20; 40; 50; 60; 100; (és persze, ezek kombinációival)...

¹⁰ Lukács Lukács pénzváltói tevékenysége talán kapcsolatban állhatott az 1816-os nagy devaluációval, ekkor ugyanis a pénzváltásba – jutalék ellenében – tőkeerős magánosokat is bevontak. Vagyona és „szakmai” adottságai alapján Lukácsunk eszményi pénzváltó lehetett!

¹¹ A vagyonosabb örményeknek a postamesterség iránti érdeklődésére az erzsébetvárosi Lukácsokon kívül tudunk más példákról is: Szamosújvárott 1800 táján két egymást követő Zakariás Istvánról, atya- és fiáról, majd több Temesváriáról (kezdve az idősebb és az ifjabb Istvánról, 1900 táján), akik részben atyáról fiúra, részben szűk rokonsági körben áthagyományozva folytatták a postamesterséget.

¹² Lukács Jánosra még 1880-ban is úgy utalnak, mint zalatnai postamesterre.

¹³ Később a kiépülő vasúthálózat tönkretette a lófogatós postát és a kiegyezés utáni világban

Lukács Antal postamester sírja az erzsébetvárosi örmény temetőben¹⁵

a posta szigorúan állami kézbe véve betagozódott az államigazgatás egyéb intézményei közé.

¹⁴ E Lukács Antal származását az erdélyi örmény nemesekkel foglalkozó munkák (Gudenus, Rozsos) nem tudják megmagyarázni. Száva Tibor kutatásai nyomán azonban tudjuk, hogy a két nemességszerző Lukácsnak volt öt közrendűnek maradt fiútestvére, akikről csak kevés adat maradt fenn (1. Tódor (1683–1769), aki testvéreinek Gyergyóba költözése után is Ebesfalván/Erzsébetvárosban maradt, ott 1742-ben arannyal és ezüsttel hímezett oltárterítőt adományozott a Szent Szűz oltárára és 1747-ben bíró volt, aki a bánsági Nagyszőn-

pusztát bérelt. 2. Márton (*1685, aki 1727-ben ebesfalvi kereskedő volt), 3. Karácson (1689–1763, Karácsony János erzsébetvárosi esperes atyja), 4. Donig (*1695) és 5. János (*1698, Gyergyószentmiklósról települt át). E testvérek közül négynek számos leszármazottja élt Erzsébetvárosban, akikről – kutyabőr híjján – alig van adatunk. A postamesteri állás családon belül tartásának igyekezetét ismerve bizonyosra vehető, hogy e rövid életű postamester Antal is az ott élt közrendű erzsébetvárosi Lukácsok közé tartozott.

¹⁵ Felirata: Itt hamvadnak / földi részei / volt cs. k. posta mester / boldog emlékü / iff. Lukács Antal / szeretett férjemnek / ki élte tavaszának / 25ik évében / 1853ik év october 16án / jobb létre szenderült / nyugodjanak porai / örök emlény / és szeretett jeléül. / E sír követ / emelte 1854ik év / június 22én / neje / ns Wikol Joseffa / ki szintén itt nyugszik / született 1829, meghalt 1907ik évben

Új könyvet írt Jankovics Marcell

Mese, film és álom címmel írt kétkötetes könyvet Jankovics Marcell Kossuth- és Balázs Béla-díjas filmrendező, művelődéstörténész. A kötetet hétfőn este a magyar népmese napja alkalmából a Litea Könyvszalomban mutatják be. (MTI, 2013. szeptember 30.)

Mint a könyv ajánlójában olvasható, Jankovics Marcell munkásságának egyfajta szintézise a most megjelent kétkötetes kiadvány, amely az álmok, jelképek, az egyetemes és magyar kulturális hagyomány, valamint a rájuk épülő mese- és hitvilág teljességre törekvő rendszerezésének, különleges feldolgozásának és értelmezésének eredményeit summázza. Jankovics Marcell az MTI-nek elmondta: a mesék tekintetében igaz ez a fajta szintézis, de pályafutását még semmilyen módon nem tervezi lezárni.

„Elég sok írásom jelent meg a mesékről, és valóban a mese témának egyfajta lezárása a kötet, de ahogy filmet is fogok készíteni, úgy könyveken is dolgozom még a jövőben” - hangsúlyozta. A szerző kifejtette, hogy a könyvben az álmokon keresztül emlékirat jellegű elemek is fellelhetőek, előfutáraként az író egyik készülő művének. „Szeretném megírni a filmes munkáim, a filmes pályafutásom történetét, ami bizonyos értelemben egy emlékirat lesz” – tette hozzá.

A mostani kétkötetes művében szereplő írásai háttérét Jankovics Marcell 2001 és 2010 között vezetett naplója adta, amelybe nemcsak arról írt, ami éber pillanataiban történt vele, hanem álmairól is. „Az én felfogásomban az éjszaka ugyanannyira fontos, mint a nappal, hiszen az álmainkban éljük át a fontos elemeket, olykor inspirációkat nappalainkból” - fogalmazott a filmes. A könyv per sze nem egyszerű álmoskönyv, tárgya nem az álmofejtés, hanem a mese, a film és az álom kapcsolatának feltárásán keresztül a teljesség keresése. Az álom és a mese, két egy-

mást átfedő világ, bennünk és rajtunk keresztül részei a valóságnak, a film pedig maga az álomvilág. „Mindazok a technikák, amelyeket a filmekben alkalmaznak, például ráközelítés, áttűnés, azok csak álmainkban léteznek, a való életben nem. Gondoljunk csak bele, hogy a filmet úgy hívjuk, álom világ. Mind ez közhelyszámba megy, de soha nem gondolunk bele, hogy ez szó szerint is így kezelendő” - mondta a művész az MTI-nek.

A most 71 éves Jankovics Marcell 1960-ban került a Pannónia Rajzfilmstúdióba fázisrajzolónak. 1963-ban készítette önállóan animációs filmjeit, előtte Nepp József az ő Gusztáv-figuráját választotta a későbbi nagy sikerű filmsorozat főhőséül, őt pedig társrendezőnek vette maga mellé. Jankovics Marcell nevéhez fűződik az első egészestés magyar rajzfilm, a János vitéz 1973-ból. Kapcsolata a magyar népművészettel és néprajzzal egész későbbi művészetére jellemzővé vált. A *Magyar népmesék*, a *Mondák a magyar történelemből* című sorozat, a *Fehérlófia* és a *Csodaszarvas* mára már legendás példái ennek a vonzalomnak. Stílusa mozgalmas, erőteljesen karakteres és mégis tömör. A 2011-ben elkészült *Az ember tragédiáján* több mint húsz éven át dolgozott.

1975-ben Oscar-díjra jelölték a *Sisyphus* című filmjéért, 1977-ben Cannes-ban Arany Pálmát kapott a *Küzdők*, a *Fehérlófia* 1984-ben Los Angelesben a Minden idők legjobb rajzfilmje díjat kapta. Filmes munkái mellett rajzolt képregényeket is, illusztrált mesekönyveket és más szépirodalmi műveket, továbbá saját könyveit is. Rendszeresen ké-

szített ismeretterjesztő és művelődéstörténeti sorozatokat televíziók számára, cikkei, tanulmányai és könyvei jelentek meg. 1994 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja,

1998-2002 között, majd 2010. augusztus 1. és 2011. október 15. között a Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának elnöki posztját töltötte be.

Bajusz István

Roska Márton és az erdélyi régészet (tegnap és ma)

Kritikai megjegyzések az erdélyi örménymagyar tudós kora középkori tanulmányaihoz

ROSKA MÁRTON (Magyarközlös, 1880. június 15. – Budapest, 1961. július 16.) 2011-ben volt 50 éve, hogy 81 éves korában Budapesten elhunyt az erdélyi magyar régészeti iskola kiemelkedő személyisége, Roska Márton. Posta Béla, a „Mester” (ahogy Ő emlegette) tanítványa volt, és jó megérzéssel jegyezte meg: ezt az utókor „mint Posta Béla-korszakot fogja nyilvántartani és megörökíteni”. És valóban így van! Az erdélyi magyar régészetnek voltak kiemelkedő személyiségei, akiket kikerülni nem lehet. Ilyen volt Roska Márton is. Az, aki Erdély régészetével foglalkozik, az őskortól az Árpád-korig, de akár néprajzzal is, nevével találkozni fog. Végigjárta az erdélyi magyar régészek „Golgotá”-ját: tisztelték, üldözték, megálázták. Nem adatott meg neki az, hogy ott térjen végső nyugalomra, ahol igazán ott-hon érezte magát és ahol „köz munkás”-nak tartotta önmagát: Erdélyben, Kolozsvárott.

És most szóljon hozzánk Roska Márton néhány olyan gondolattal, amelyekre érdemes odafigyelni: „(...) Egykori tanítványa a Mester [Posta Béla] nyomdokain kíván és köteles is haladni, mert ez vezet a célhoz, amelyet Ő tűzött ki: tanítványok nevelése,

Erdély földjének a múlt emlékei felszínrehozatala érdekében való megvallatása, ezeknek az emlékeknek a közönség és szakemberek részére való hozzáférhetővé tétele, mert csak így bizonyosodunk meg arról, hogy ez az országrész a Kelet és Nyugat mezsgyéjén milyen fontos tényezője volt az egyetemes emberi művelődésnek és a különböző írá-

nyokból jött kulturális hatások egy nevezőre hozásának.” „Nyomatékosan arra kell figyelmeztetnem munkatársaimat, hogy (...) ne befolyásoltassák magukat sem érzelmi momentumoktól, sem politikai szempontoktól, mert ezzel veszélyeztetik munkásságunk komolyságát, csökkentik eredményeik tudományos értékét és sok időre megbénítják az egyes kérdésekkel szigorúan tudományosan foglalkozók munkáját. A hamisítások, az elfogultan, vagy rosszul felvett megfigyelések szappanbuborékok, melyeken egy másodpercig megakad a szemünk, de az igaz és pontosan megfigyelt tények erején megsemmisülnek. (...) A végső ki-mondásában el kell némulniuk az érzelmi és politikai momentumoknak, ott a színigazság kerül mérlegre.” Életművének értékelésével még mindig adósok vagyunk!

Haza, Aniba!

Örmények nyomában Kelet-Anatóliában: 7 éj 8 nap (2014. augusztus 4–11.)

1. nap: repülőút Bukarestből isztanbuli átszállással Karsba. Este vacsora a szállodában.

2. nap: Kars – Ani

Az örmény határtól 45 km-re fekvő Kars egykor a Bagratida dinasztia fővárosa volt, jelenleg Anatólia közigazgatási központja. A városban az örmény, grúz, török, orosz és bizánci építészet stílusjegyeit fedezhetjük fel. Reggeli után meglátogatjuk az oszmán-orosz időkben épített várat. A vár alatt fekszik a X. századi örmény apostoli templom, amit a 16. századtól mecsetként használnak. A karsi városnézés után az egykori ősi örmény fővárosba, Aniba utazunk, a középkori Örményország „1001 templomának” városában, ami a jelenlegi örmény-török határon fekszik. Meglátogatjuk a város északi részén található örmény és grúz romtemplomokat és az un. Északi Palota romjait. Vacsora és szállás Karsban.

3. nap: Kars-Ararát-hegy – Dogubeyazit

Reggeli után az örmények szent hegyéhez, az Ararát hegy lábához kirándulunk. A kirándulás után az ősi urartu városba, Dogubeyazitbe utazunk, ahol megtekintjük a XVII. században épült Ishak pasa palotát, ami az UNESCO világörökségi kincs. A palotán örmény, szeldzsuk, oszmán építészeti stílusjegyeket fedezhetünk fel, kövei mintha horgolva lennének. Ishak Pasa Palotája egy vár és egy keleti kéjlak egyedi keveréke, megkapóan szép belső udvara, mecsete és háreme. A palotából csodálatos kilátás nyílik

a fennsíkra. Lehetőség adódik Noé Bárkájának meglátogatására is. Vacsora és szállás Dogubeyazitban.

4. nap: Dogubeyazit – Van

Reggeli után Anatólia egyik legszebb természeti jelenségét, a Muradiye Vízesést tekintjük meg. Innen a Van tóhoz utazunk, Vanba. A város 4 km-re keletre fekszik a Van Kalesi földnyelven, Van ősi örmény városának korábban termálvízzel fűtött kertjében. Kr. e. 2000-től lakott, de csak az Urartu-Birodalom idejéből vannak ismereteink I. Sarduri király udvarából (840–825 Kr. e.). A médek, szkíták, perzsa, örmény, szeldzsuk történelmi emlékeit a Van Kalesi csúcsán elhelyezkedő várban ismerjük meg, amelynek építése a Kr. e. 1. évezredben kezdődött. Vacsora és szállás Vanban.

5. nap: Van és környéke: Hosap – Cavustepe

Reggeli után a titokzatos tájon át a kurdok által épített Hosap festői romjaihoz utazunk, ami Yaşar Kemal regényéből (*Az Ararát legenda*) ismerős. A vár meglátogatása és egy kirándulás után Cavustepebe utazunk, Sarduris városába, ami Urartu

Birodalom fővárosába, Tuspaba vezető katonai úton fekszik. A várat Kr.e. 764-ben, a Birodalom fénykorában kezdték építeni, és jelenleg egy régészeti lelőhely található itt. Az ásatások és múzeum meglátogatása során megismerkedünk az örmények őseinek tekintett urartuk művészetével, építészetével, szokásaival, életvitelével, vallási hiedelmeivel. Visszatérésünk után Vanban lehetőség adódik egy esti sétára is. Vacsora és szállás ugyanitt.

6. nap: Van – Aghtamar-szigete, fürdés

Reggeli után Aghtamar-szigetre csónakázunk, ami a történelmi Örményország második legnagyobb szigete. A sziget az Artsruni dinasztia korától királyi rezidenciának ad otthont, és a dwini katolikosz székhelye is volt. Az itt látható kolostort az örmény kultúra fellegrájának tartják Kelet-Anatóliában. A Szent Kereszt örmény templom az örmény építészet kiemelkedő alkotása. Külső falain csodálatos ószövetségi reliefeket láthatunk, belső falfelületén újszövetségi jeleneteket találunk. A kolostor látogatása során egyben szép örmény kultúrtörténeti bevezetőben is részesülünk. A kolostorlátogatás után fürdési lehetőség a Van tóban. Vacsora és szállás Vanban.

7. nap: Van és környéke

Reggeli után Vanban egy kurd, örmény, és perzsaszőnyeget készítő műhelybe látogatunk. Ezután Altintac örmény faluba utazunk, ahol gyalogosan elzarándokolunk

Szt. Tamás templomához. A templomtól csodálatos kilátás nyílik a Van tóra és környékére. Este szabad program Vanban. Szállás és vacsora ugyanott.

8. nap: hazautazás, érkezés Bukarestbe

Részvételi díj

10 személy esetén = 1340 euro
15 személy esetén = 1300 euro
20 személy esetén = 1230 euro
25 személy esetén = 1210 euro
30 személy esetén = 1200 euro
35 személy esetén = 1170 euro
Egyágyas felár: 190 euro

Szolgáltatások: repülőgép, szálloda, autóbuszos szállítás, félpanziós ellátás, szakszerű német nyelvű helyi idegenvezetés – amin még mi is hozzáteszünk egyet s más... , múzeumi belépők.

Az ár nem tartalmazza az utasbiztosítást és a személyes kiadásokat.

Jelentkezési határidő: 2014. február 28.

Budapesten: dr. Issekutz Saroltánál, 201-1011, vagy
e-mail: magyar.ormeny@t-online.hu
Erdélyben: Puskás Attila (0742181537) vagy Szász Ávéd Rózsa (0742192047) elérhetősen

Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programajánlata 2014

Ars Poetica: Szabó Dezső jelmondatával, hogy „minden magyar felelős minden magyarért” az emlékezésben, a jelenben és a jövőre nézve, bejárjuk a doberdói, isonzói I. világháborús csatateret, leróva kegyeletünket az elesett hősök előtt, hogy áldozatuk történelmi tanulságát továbbadhassuk utódainknak.

Útvonal: Budapest – Siófok – Tornyiszentmiklós – Bántornya – Lendva – Maribor – Cilli – Ljubljana – Nova-Gorica – Kanal – Bovec – Trenta – Soča – Nova-Gorica – Tolmin – Javorca – Kobarid-Nova-Gorica – Doberdo del Lago – San Martino del Carso – Visintini – Redipuglia – Fogliano-Gorizia – Nova Gorica-Duino – Skocjan– Gorjansko – Predjama –Lendva – Tornyiszentmiklós – Siófok – Budapest

Időtartam: 6 nap (2014. 07. 27.–08. 01.)
Autóbuszos útvonalhossz: kb. 1900 km
Ellátás: Félpanziós (reggeli, estebéd)
Szállás és ellátás: az 1.,2.,3.,4. és 5. napon Nova-Goricában, hostelben (2 ágyas fürdő-fülkés szobák)
Szükséges felszerelés: könnyű túraruházat, sportcipő, fűrdőruha, fűrdőpapucs (kavicsos tengerpartra)

Főbb események:

Kegyeleti tiszteletadás a hősi emlékművek-nél és jelképes koszorúzás az Isonzón

A doberdói harcok Magyar emlékkápol-nája Visintinin

Osztrák-Magyar Monarchia isonzói ha-dikápolnájára Javorcán

Nagyváradi 4. sz. honvéd gyalogezred gúlájára San Martino del Carso

Kavernák, földalatti ágyúállások, lövész-árkok Monte San Michelen a világháború Golgotáján

Predil-hágó középkori védőbástya, a Kluzer erőd

Magyar hősi halottak temetője Solkanban és Gorjanskoban; Osztrák-ma-gyar katonai temető Foglianoban

Monumentális olasz katonai temető Redipuglián

Az I. világháború kitüntetett em-lékmúzeuma a szlovéniai Kobaridban (Caporetto)

A Nagy Háború (Grande Guerra) em-lékmúzeuma az olaszországi Goriziában Duinoi kastély a Trieszti öbölben, ahonnan Ferenc Ferdinánd elindult Sza-rajevóba

Napóleon híd és túra a Kozjak vízesés-hez Kobaridban

A legnyugatibb Szent László legendá-rium falképei Bántornyán a Szűz Mária templomban

Városnézés:

Ljubljában (vár, városháza, Szent Mik-lós székesegyház, Hármashíd, Sárkányos híd, óváros)

Goriziában (vár, fő tér, Szent Ignác temp-lom)

Lendván (Makovecz Imre tervezte kul-túrpalota, Szent Katalin templom, Bánffy várkastély)

Júliai-Alpok panorámaútja a Predil-hágón

Julius Kugy a Júliai-Alpok apostolának emlékműve és könnyű túra a Mlinarica szurdokba

Szlovénia legnagyobb (106 m) vízesése a Boka-völgyében

Karszt hegység monumentális barlang-rendszere Skocjanban (San Canziano) a Reka folyó földalatti járatával

Lueger Erasmus romantikus rablólovag-vára a Predjama barlang bejáratában

Fürdés az Adriában

Cuk család borháza a lendvai szőlőhe-gyzen és borkóstolóval egybekötött szeretet-vendégség

Részletes program:

1. nap: Indulás Budapestről reggel 6 óra-kor (Batthyány tér felső rkp.)

Határátkelő: Tornyiszentmiklós

Látnivalók: Bántornya (Boldogasz-zony búcsújárárhely, Aquila János által festett Szent László legendárium falké-

pei), Ljubljana (városközpont – szabad program)

2. nap: Látnivalók: Isonzó-völgye, Bo-ka-vízesés (félórás gyalogtúra), Bovec Kluzer-erőd, Predil-hágó, Isonzó (Soča) forrásvidéke, Julius Kugy emlékműve, Mlinarica-szurdok (félórás gyalogtúra)

3. nap: Látnivalók: Tolmin (Monarchia hőseinek Szentlélek kápolnája Javorcán – különbusszal és kb. félórás gyalogút), Kobarid (Szlovén I. világháborús múzeum, Napóleon híd, 1 órás túra a Kozjak vízesés-hez), Solkan (katonai temető)

4. nap: Látnivalók: Monte San Michele (I. világháborús hadszíntér), San Martino del Carso (Honvéd emlékmű), Visintini (Magyar kápolna), Doberdo del Lago, Redipuglia (Olasz katonai temető), Fogliano (Osztrák-magyar katonai temető), Gorizia (Olasz I. világháborús múzeum, várlátogatás, városnézés – szabad program)

5. nap: Látnivalók: Duino (történelmi kas-tély, fürdés az Adriai tengerben), Gorjansko (Magyar katonai temető), Skočjani jama – világörökség (1,5 órás barlangjárás)

6. nap: Látnivalók: Predjama lovagvár előtt fotószünet, Lendva (városközpont, borkóstoló Cuk Lajos pincészetében)

Határátkelő: Tornyiszentmiklós

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 250 € / fő, ifjúsági ked-vezmény 18 év alatt 50 € / fő

Az összeg tartalmazza a vezetés, félpan-zió, szállás, belépők, javorcai különbusz és a borkóstoló árát, kivéve a busz költséget.

Buszköltség, ami a foglalót is jelenti:

20 e Ft/fő, minimum 35 résztvevő esetén.

A bejárt helyek hangulatát tájba illő ze-nével, felolvasásokkal és Somogyváry Gyula, Keresztury Dezső, Ernest Heming-way, Giuseppe Ungaretti, France Preseren műveivel idézzük fel.

Elhunyt Senkálzsky Endre színművész

Életének 100. évében vasárnap (2014. január 5-én – a szerk.) meghalt Senkálzsky Endre, a Kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagja – közölte Facebook-oldalán az intézmény.

Senkálzsky Endre 1914. október 2-án született Kolozsvárott. Színpadi pályafutását amatőr színjátszóként kezdte, az 1930-as években vándorszínészkedett. Tanulmányait 1935-1937 között végezte Hetényi Elemér színiiskolájában. Szabadkai József, majd Jódy Kámlly színtársulatában játszott (1937–1939), 1939-től a kolozsvári Thália, a Magyar Színház, a Nemzeti Színház, az Állami Magyar Színház tagja, 1948–1949 között művészeti igazgatóhelyettese, majd igazgatója is volt a legnehezebb időkben, 1964 és 1969 között. 1949-1954 között tanított a kolozsvári Magyar Művészeti Intézetben. 1977-ben vonult nyugdíjba, de 96 éves koráig megszakítás nélkül tovább játszott a kolozsvári színház produkcióiban. Hosszú ideig Európa egyik legidősebb aktív színésze volt. Vendégként Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Marosvásárhelyen szere-

99 éves korában

pelt, Szatmáron és Nagyváradon rendezett is. 1992-től volt a Kolozsvári Állami Magyar Színház Örökös tagja.

Pályafutása során eljátszotta Ádám szerepét Madách Az ember tragédiájában, és megformálta Bánk bán alakját is Katona József drámájában. Színészi munkája mellett rendezőként is dolgozott: 1978-tól három éven át 14 görög tragédiából álló ciklust rendezett.

Munkásságát számos kitüntetéssel, köztük a Színházi Kritikusok Céhe életműdíjával ismerték el. Az életműdíj 2012-es átadásakor Tompa Gábor, a kolozsvári színház igazgató-főrendezője hangsúlyozta, hogy Senkálzsky Endre mellett nem kevesebb, mint hét generáció nőtt fel, és ő mind a hét generációt örökifjú szívvel és mentalitással figyelte, segítette. Tompa Gábor szerint nagy mértékben köszönhető Senkálzsky Endrének, hogy a kolozsvári magyar színház ma erős, sikeres társulatot tudhat magáénak.

(MTI – 2014. január 5. és a Magyar Nemzet online – 2014. január 5. szerkesztett változata)

„Ha tudtok, szegezzetek rá új zászlót!”

Senkálzsky Endre Érdemes Művész koporsójánál, a Kolozsvári Állami Magyar Színház előcsarnokában, 2014. január 9-én.

Senkálzsky Endre, sokszorosan is kitüntetett Érdemes Művész koporsójánál az egyházi búcsúbeszédet a magyar pró-

za atyjának, Pázmány Péter bíborosnak a szavaival kezdem: „*Valamint a kaszás a füvekben válogatást nem téveszen, hanem, noha egyik magasabb a másikkal, egyik szebb a másikkal, de egyaránt mind levágja, egyrakásba hányja: úgy a halál sem nézi, hogy emez hatalmas vagy*

gazdagb, szebb vagy ifjabb, erősebb vagy bölcsebb: hanem egyenlőképpen lekaszál, földhöz ver, és oly egyarányúvá téveszen mindeneket, hogy a holt csontok között megválogatható különbsége nem marad az embereknek.... Az üdő és a halál vetten-vészi részeit életünknek. Gyermekségünk elfogy, mikor ifjúságát érünk: ifjúságunk meghal, mikor emberkorra jutunk: megállapodott emberségünk véget ér és elolvad, mikor megvénhedünk: úgy-hogy ez a mindennapi fogyás nem egyéb hosszú halálnál: és mikor vége leszen életünknek, vagy inkább egész halálunknak, akkor szűnünk meg a halástul.”

Ugyanezt a megcáfolhatatlan gondolat-sort a Pázmány korabeli spanyol író, Cervantes, Don Quijote című regényében így mondja el: „nem láttál-e még olyan színdarabot, melyben királyok, császárok, főpapok, lovagok, úrhölgyek s más egyéb személyek szerepelnek? Az egyik a rablót játssza, a másik a csalót, az a kereskedőt, amaz a katonát, egy másik az okos bolondot, a harmadik a szerelmes bolondot, – mikor aztán a darabnak vége, azaz, ha vége az életnek: a halál minden szereplőt kivetkőztet öltözetéből, mely a többitől megkülönböztette, s a sírban aztán egyenlőkké lesznek valamennyien”.

Ennek a kemény valóságnak a fájdalmát és szomorúságát viszont reménykeltően oldja fel Pál apostol azzal a vigaszt nyújtani tudó tanítással, mely szerint (mint hallottuk): „akár élünk, akár halunk, egyaránt az Úréi vagyunk”. Ezért, bár a szereteteinktől való kényszerű elválás pillanatában mindig sajog a lelkünk és bánatunkban (befelé legalábbis) könnyeket hullatunk, reménytelen-ségbe és kétségbe még sem esünk. Nem, mert a halálban ugyan megváltozik, de nem szűnik meg az életünk. A gyászmise

prefációjával latinul szólva: Vita mutatur, sed non tollitur! Teológiai megalapozása mindennek az a győzedelmes húsvéti hit, mely szerint: az enyészet fölött is él Isten hatalma, s tovább élnek azok, akik benne hittek és benne haltak meg. Nos, Senkálzsky Endre benne hitt és benne is halt meg, magához véve betegágán a lelket erősítő szentségeket, őszinte gyónásban és bűnbánatban kiengesztelődve önmagával, környezetével, és nem utolsósorban Istenével.

Nagyon régi ismeretség, illetve fokozatosan elmélyült barátság fűz engem a koporsóban nyugvó Mesterhez. Közel fél évszázad óta mindvégig tisztelője és rajongója voltam az ő senki máséval össze nem téveszthető színpadi művészetének. 2000-ben, a magyar kereszténység ezredik, s az egyetemes kereszténység kétezredik jubileumi évében a *Vasárnap* című katolikus hetilap olvasói számára egy hosszabb interjút is készítettem vele. Akkor, 13 évvel ezelőtt, többek között ezt kérdeztem tőle: „Mester, kik a máig ható példaképei?” És ezt a határozott, egyértelmű választ adta: „Márton Áron püspök, az emberebb ember! Az ő példaadó élete győzött meg arról, hogy a kereszténység lényege a másokért való élésben rejlik.

Példaképeim között tartom számon Puskás Lajos cserkészparancsnokot. Ő vezetett rá arra, hogy az ember igazság-érzete az önismerettel kezdődik. Az önismeret azonban ne váljék önámítássá, mert valódi értelmé: önmagunk keresése abban a világban, amelyben élünk. Az igazságot nem lehet egyetlen csalhatatlan módszerrel megközelíteni, de kétféle erkölcssel sem. Továbbá Szentgyörgyi István színész, valamint Janovics Jenő színigazgató élete – a helyben maradás, új-

rakedés példaképe volt és maradt számomra”.

Mindennek szeretetteljes és hálás megvallása persze nem jelentette azt, hogy megérdemelt művészi sikerei és örömei mellett ne lettek volna lélekmarcangoló bánatai is, lelki fájdalmai a Mesternek. Ugyanebben az interjúban erre irányuló kérdésemre szó szerint ezt válaszolta: „A bánatomat Reményik Sándor fogalmazta meg *Egymás mellett soha?* című versében”. S idézte is rögtön a költeményt: „*Hát így is kell mindig lennie: / Föül az egyik, s a másik alul? / Hatalmi kérdés emberek között, / S a hatalomban egyik elvadul? / Mindig csak elnyomott és elnyomó, / Kis különbség a módszerek között / És árnyalatok kocka fordulásakor, / S meztelen önzés mindenek mögött?*” Mondandóját nagyon keserű szájjal így fejezte be: „Választ a feltett kérdésre Reményik sem tud adni”. Sajnos, „összmagyar” vonatkozásban a helyzet azóta sem változott sokat, sem odaát, az anyaországban, sem itthon, erdélyi világunkban.

Imént idézett válaszában Senkálzky Mester külön említette Szentgyörgyi István nevét. Ő, hozzá hasonló korú idős emberként, 1931. április 14-én, születésének 90. évfordulóján már nem bírt elmenni a színházba, hogy ott még egyszer fellépjen. Viszont, mint elkötelezett és vérbeli színész, figyelemre méltó levelet írt nagyra becsült közönségének. Ez a szó szoros értelmében búcsúlevél volt, amit ott és akkor fel is olvastak. Ezeket írta: Olyanformán érzem magam, mint ha zászlótartó lettem volna egész életemben. Tartottam a zászlót, mikor a régi Farkas utcai színházban lobogtattuk, aztán az új nemzeti színházban – aztán a mai színpadon.

Peregtek a kegyetlen évek, és lassan ronggyá lett a zászló, csak a rúdja maradt egy vénember kezében. Odaadom most nektek azt is, ha tudtok, szegezzetek rá új zászlót!” Halljátok jelen levő pályatársak?! Ha tudtok, szegezzetek rá új zászlót! Azt gondolom, akár Bandi bátyám ajkáról is elhangozhattak volna ugyanezek a testamentumként ható, végrendeletszerű szavak: Ha tudtok, szegezzetek rá (a rúdra) új zászlót.

Tíz évvel ezelőtt, 2004-ben, 86. születésnapján, fizikai távollétem miatt léleklében álltam be a tisztelgők sorába, és a távolból levélben köszöntöttem őt a következő sorokkal: „Kedves Mester, Bandi bátyám! A tavalyi színházi világnapon a színpadon játszókat (a mindenkori színészeket) és a színházat látogatókat (a mindenkori Nagyérdeműt) köszöntő Tankred Dorst, német drámaíró többek között ezeket mondta: „Színház mindaddig lesz, amíg az emberek szükségét érzik annak, hogy megmutassák egymásnak: milyenek ők, milyenek nem, és milyenek szeretnének lenni”. Hát Te, Bandi bátyám, éppen ennek a fajta Színháznak voltál Isten kegyelméből évtizedeken keresztül s vagy még mindig (akkor 90 évesen!) mindannyiunk nagyrabecsült, makacsul kitarító és optimizmussal teli munkása, amit most hálásan megköszönve imáimban, Isten oltalmazó szeretetébe ajánlak. Áldjon meg ő Téged továbbra is szellemi frissességgel, (költői szavakat idézve) a „belső táj nélkülözhetetlen békéjével és testi egészségével, munkabírással - mindannyiunk öröme és megelégedésére”. Válaszul egy Kötő József által összeállított, most itt a kezemben tartott szép könyvet, *A színház fanatikusa* címűt kaptam tőle ajándékba, a következő dedikációval: „Jakab Gábornak, lelki nyugalmam pász-

torának! Köszönöm, hogy imáidban Isten oltalmazó szeretetébe ajánlasz és kéred, áldjon meg engem továbbra is szellemi frissességgel, a „belső táj nélkülözhetetlen békéjével”, testi egészségével és munkabírással. Az Isten áldjon meg Téged is! Kedves Gábor, hálám jeléül fogadd ÉLETREGÉNYEMET – szeretettel Bandi bátyád”.

Kedves Bandi bátyám! Gyakran idézik színházi körökben a színházzal kapcsolatosan Hamlet nagyon is megalapozott kifakadását, idézem: „Lelkem facsarodik belé, ha egy tagbaszakadt, parókás fejű fickót hallok, hogyan tépi foszlánnyá, csupa rongyokká a szenvedélyt, csakhogy a földszinten állók fülét megrepessze... Én az ilyen fickót megcsapatnám, amiért a különcöt is túlozza és heródesebb Heródesnél”. Bandi bátyám, állíthatom, hogy te soha nem tartoztál az ilyenfajta ripacs színészek közé. Azt a színházat képviselted, melynek mindig is az a célja (Shakespeare-t idézve), hogy „tükröt tartson a természetnek, hogy felmutassa az erénynek önábrázatát, a gúnynak önnön képét, és maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát”. Ez a gondolat egyébként évszázadokkal korábbi időből való, hiszen eredetileg Cicerótól származik, aki szerint, idézem: „a színdarabnak az emberi élet tükrének, az erkölcsök példájának s az igazság képének kell lennie”.

Amit Friedrich von Schiller gondolt a 19. században, amikor Ciceróhoz hasonlóan ő is erkölcsi intézménynek nevezte a színházat, azt jóval korábban Shakespeare váltotta igazán valóra. Igen, ő mindenféle tendencia nélkül magasatos erkölcsi eszmének lett a világgraszoló hathatós hírnöke, és így: egy Lear, egy Hamlet, egy III. Richárd többet tett az emberi nem megtisztítására és felemelésére, mint a legékesebb politi-

kai szónoklat. Hadd jegyezzem meg itt zárójelben gyakori színházlátogatóként nagyon szerényen, ha valamit manapság személy szerint hiányolok néha mégis a színházból, az a CSEND, a meditációra is alkalmas adó csend, az elmét és a lelket egyaránt megoldoztató és meggondoloztató filozófiai és vallási mélységű csend, s nyomában a valóságos és nem csak mondva-csinált katarzis, illetve olyanfajta (különbben) banálisnak tűnő igazságoknak a felfedezése, amilyeneket a 100 éve született Weöres Sándor fogalmazott meg a kolozsvári színház jelenlegi műsorán szereplő A teljesség felé című művében: „alattam a föld, fölöttem az ég, bennem a létra”.

Bandi bátyám, szóban kifejezett személyes kívánságodnak eleget téve (a Teodora-házban többször is meglátogattalak, legutóbb éppen Szilveszter napján), katolikus egyházunk papjaként imádságos lélekkel elkísérlek utolsó utadra, a Házsongárdba. De tudd meg, az én gyászom ma azért nagy, mert a Tündérországoknak is nevezett Erdély szellemi és kulturális erdejében szemem láttára ismét kidőlt egy hatalmas fa. Igaz ugyan, hogy senki sem pótolhatatlan, de hiányozni fogsz - és nemcsak nekem, sokaknak... A horizonton túli viszontlátás reményében veszek ezért búcsút tőled „a” színésztől, a színház fanatikusától, az egyenes testtartású, elegáns megjelenésű, komoly gondolkodású, jellemes és talpig becsületes embertől. Mivel pedig a szépet és eszményt kereső, a kultúra iránt érdeklődő magyar közönség (illetve közösség) szolgálatában fogyott el égő gyertyaként 100 évig tartó földi életed, Isten-Atyánknak a kebelén legyen jutalmad a mennyei Requiem! Ámen.

Jakab Gábor

(Szabadság – 2014. január 11.)

Drága Bandi bácsi,

mint ki végleg, mint ki örökre, mint ki nemes szövésű emlékebe öltözött s búcsúzni mégis tétova, készületlen, álllok a pillanat megmásíthatatlan felismerésében kissé irigykedve, hogy ez igen, ez az átváltozás remekül sikerült, hogy ezt vajon hogy kell csinálni?... mint ki titokban keresi a függönyt, hogy már lemeget, vége a jelenetnek, fel lehet kelni, lehet tapsolni, meghajolni, mint ki felméri mégis, hogy megharabolták, hogy szálfagyenes gerincet vízszintessé szenderített a vég, mint ki fejet hajt most az alázat, a szeretet, a kintartás, a tudás, a bölcsesség előtt... „Zsolt, gyere ide, mondani akarok valamit. Néztem a jelenetet, nem rossz, amit csinálsz, csak

nem lehet érteni semmit. Ne befele. Kifele. És halld meg, amit mondasz, ne vágass át a szövegen, ne rohanj”. „De Bandi bácsi, a rendező azt mondta, hogy...” „Úgy kell csinálni fiam, ahogy a rendező mondta, de kicsit úgy is, ahogy én mondom, a kettő nem mond ellent...” Köszönöm, úgy fogom csinálni Bandi bácsi, úgy fogjuk csinálni. Most már semmi nem ragadhatja el tőlünk... a test már nem fog elvágódni a padlóburkolaton, a lélek szabadon száguld és mégis velünk marad, mint ki nemes szövésű emlékebe költözött, mint aki örökre, mint aki végleg. Drága Bandi bácsi. Isten veled, nyugodj békében!

Bogdán Zsolt

Szomorújelentés

Szívünk mély fájalmával de Isten akaratában megnyugodva tudatjuk, hogy a drága jó férj, pótolhatatlan édesapa, nagypapa, testvér, rokon, szomszéd és ismerős

Keresztes János
nyug. könyvelő

életének 80-dik, házasságának 55-dik évében, rövid szenvedés után 2014. január 9-én szerető szíve megszűnt dobogni. Nehéz szívvel, de Isten akaratában megnyugodva búcsúztunk Tőled, 2014. január 11-én 15 órakor az örmény katolikus temetőben. Virrasztás 2014. január 10-én 17 óras szentmise után lesz az örmény katolikus templomban. Béke poraira, emléked szívünkben örökké élni fog!

A gyászoló család

Gyergyószentmiklós, 2014. január 9.

*

Keresztes János nyugdíjba vonulásáig a Fafeldolgozó vállalat főkönyvelője volt, becsülettel végezte munkáját. Hosszú évekig tevékenykedett mint egyháztanácsos. Ügyelt és könyvelte az egyház pénzét. Mindenre gondja volt, ami az egyház vagyonát képezte. Személyesen foglalkozott az egyház érdejeivel. Részt vett a Gyergyószentmiklói Örmény Katolikus Egyesület alapításában is. Köszönjük munkásságodat, örvendünk, hogy velünk voltál. Emlékedet szívünkbe őrizzük, nyugodj békében!

Kulcsár László Gy.Ö.K.E. elnök

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe Avedik Hovaneszján atyával

Budapesten, *Avedik Hovaneszján* atya ünnepélyes örmény katolikus szentmisét mutatott be öményül az Orly utcai örmény katolikus templomban 2014. február 2-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén. Az oltárnál szolgált *Fülöp Ákos* plébániai kormányzó úr és *Zsigmond Benedek* armenológus. A szentmisén közreműködött az *INPERATRIX énekegyüttes*. A zsúfolásig megtelt templomba Avedik atya hosszú és fáradságos út után érkezett Bejrutból, közvetlen modorával hozzájárult a Lelkészség hitéletének fel lendítéséhez. A szentmise után, az év első zeneagapóján *Szilvay Ingrid* gyönyörű játékkal felavatta a plébánia vadonatúj zongoráját. (Részletes beszámoló a miséről és a zeneagapéról a következő füzetekben. Fotók: Kabdebó János és Heim Pál.)

Részlet a miséből

Szongoth Gábor köszönti a zeneagapén megjelenteket

Avedik Hovaneszján atya áldást oszt

Szilvay Ingrid zongoraművész

Az IMPERATRIX énekegyüttes

A februári zeneagapé közönsége

Zeneagapé az Örmény Katolikus Plébánián

(Budapest XI. ker., Orlay u. 6.)

Az év második zeneagapéja március 2-án lesz,

Vörösváry Márton

ifjú konzervatóriumi hallgató fog – az eddigi hegedű koncertek után – zongorán és hegedűn rövid előadást adni.

Március 30-án is lesz zeneagapé, ekkor – várhatóan –

Mártonffy Miklós

előadóművész zongorázik és énekel.

Szongoth Gábor

A BUDAVÁRI ÖRMÉNY NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZAT
Szeretettel meghívja Önt, kedves Családját és Barátait

Lepsénye! még megvolt!

című farsangi multságára zenével, tombolával,
a Márványmenyasszony Étterembe
2014. február 22-én, szombaton

11 órakor Sasvári-Merza Krisztina várja a fiatalokat!
Örmény motívumok – ötvös- és kódexműhely
Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

16 órakor Nóti Károly pesti kabaré!
Köszöntőt mond **Dr. Jeney Jánosné** alpolgármester asszony
Előadóják: **Simon András, Várady Mária, Csergőffy László, Máté Krisztián, Schupp Gabriella, Németh Anna, Ott József, Szekeres Máté mh., Hamrák Viktor mh., Nemes Gusztáv mh., és Jeges Krisztián** színművészek
Bevezetőt mond **Kovács Dezső** színikritikus

Sztárvendégünk **Szöke Mirjam** Miss Hastánc Hungary

Most is muzsikál a **Gáti-Németh Duó**

Zárszót mond **Dr. Issekutz Sarolta** az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületének elnök-asszonya

Szerkesztette: **Várady Mária**
Rendezte: **Szöke István**

Helyszín a **Márványmenyasszony Étterem**
Budapest I. kerület, Márvány utca 6. Megközelíthető a 18 és 56-os villamos Mikló utcai megállójától, vagy a 178-as autóbusz Krisztina téri megállójától.

Támogatók:

Felhívás

Az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMÖSZ) elkezdi az Erdélyben élő és innen elszármazott örmények helyzetének szakszerű feltérképezését és feldolgozását. A felmérés célja az örmény identitás, az érdeklődési körök és igények felkutatása a jövő építése céljából, a történelmi és családfakutatások segítése.

A szokásos papír formában eljuttatott kérdőív mellett (amit szándékunkban van mindenkihez eljuttatni) a felmérést nagyban megkönnyíti az elektronikus változat, amelyet a következő adatlapon lehet elérni:

facebook.com/emosz2013, vagy egyszerűen a saját Facebook oldalon az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége-re való rákeresés útján.

dr. Puskás Attila elnök, EMÖSZ

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tízennyolcadik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,** amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma! Köszönjük, hogy gondolt ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Budapesten, Avedik Hovaneszján atya ünnepélyes örmény katolikus szentmisét mutatott be örményül Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén, az oltárnál szolgált Zsigmond Benedek armenológus (37–38. o.)
(Fotó: Kabdebó János)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(felfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 205. szám
2014. március

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Legfőképpen, őszinteségének, N. pápánknak és tiszteletreméltó N. pátriárkánknak (N. érsekünknek, püspökünknek) és ennek a papnak, aki ezt az áldozatot bemutatja; valamint add meg a hatalmat és a győzelmet a keresztény királyoknak és a jámbor fejedelmeknek.

Örmény kódex-motívum

Részletezi az ima az egyház szervezetét (fentről lefelé), a hierarchiát, mikor megemlékezik a pápáról és a pátriárkáról (illetve, ahogyan területileg aktuális, az érsekről meg a püspökről). De fontos imádkozni azért a papért is, aki az áldozatot bemutatja. A világi hatalmasságok sem maradhatnak ki – az ókori világ királyokban és fejedelmekben gondolkodott –, hisz ők tudják javarészt hatalmuknál fogva a békét biztosítani. Tegyük magunkévá: az egyházi s világi vezetőkért kötelességünk nekünk is imádkozni!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Ön mit gondol: milyenek az örmények?

„Ahhoz, hogy az örmény karakterológiát megragadjuk, először azt kell megvizsgálunk, hogyan tekint egy etnikai csoport önmagára – illetve hogyan látja a kisebbséget a befogadó társadalom” – mondta *Kali Kinga* író, antropológus, diaszpóra-kutató, nemcsak az erdélyi örmény gyökerű közösséghez tartozók számára rendezett Fővárosi Örmény Klub februári programján. Az *Örmény karakterológia a magyar irodalomban* című műsort a rendező, Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, *dr. Issekutz Sarolta* nyitotta meg a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia-termében.

Ezúttal a klubest interaktív játékkal indult, egy (amúgy igenis komoly) karakterológiai felmérés kérdőívét osztották ki a közönség között. A címben feltett kérdéssről tervei szerint *Kali Kinga* egy újabb örmény karakterológiai témájú előadást tart az év második felében, amely bizonyos értelemben az idei első előadásának folytatása lesz, és amely azt kívánja a publikum elé tárni, mit gondolnak a magyar-örmény közösségben az örmény emberről.

A februári előadás vezérgondolata a meghívón feltüntetett mondat: *Az örmény ember portréja magyar, illetve magyar-örmény írók műveiben*. Habár a feldolgozandó irodalmi anyag igencsak terjedelmes, *Kali Kinga* bevallása szerint a *Sas Péter* által gyűjtött, összeállított és szerkesztett *Örmények – Magyar írók az örmény városokról, az örmény emberről* című prózagyűjtemény – amely 2008-ban a Noran Kiadónál látott napvilágot, s melyet jó szívvel ajánlott figyelmünkbe, – nagyban megkönnyítette munkáját.

Az előadásban elhangzott megállapításokat *dr. Szabó András* előadóművész demonstratív felolvasása tarkította, aki igencsak plasztikusan tolmácsolta a láthatólag jól szórakozó közönség felé a *Kali Kinga* által a magyar, illetve magyar-örmény

Kali Kinga és Dr. Szabó András

írók műveiből kiválasztott tárcanovellákat, karcolatokat – az előadás mintegy ezek köré a szövegek köré épült fel. Az elsőnek felolvasott *Törös Tivadar: Áfgánistán Vártán a szamosújvári kaszinuban* tárcája a szórakoztatóan reprodukált „örmény tájszóval” felejthetetlen élményt nyújtott. A másik örmény-magyar író, *Bányai Elemér* anekdotája, *Az örmény Harpagon* is nagy tapsot kapott, csakúgy, mint a magyar író, *Pálffy Gyula: Marci tudóbajos* című tárcája, valamint szintén nem örmény származású *Csulak Lajos: Egy ember s egy pipa* című karcolata. A szemléltetés jól sikerült: a szövegek egyrészt reprezentatívak, másrészt jól felolvashatók, szórakoztatók voltak, és nem utolsó sorban: jól visszaigazolták az előadás mondanivalóját – a nyugdí-

jas közönség is figyelmesen hallgatta a több mint két órás műsort. De amint *Kali Kinga* az örmény karakterológiának az előadásban felvezetett összefoglalásáról kihangsúlyozta, a vizsgálódás nem lehet kimerítő, hiszen az minimum egy akadémiai székfoglaló méreteit ölténé... Az előadás felvezetőjében az örmény karakterológia irodalmi alakulásának történelmi-társadalmi feltételeit vázolta fel, először is az örmények idegenségét kiemelve. Az örmények jövevények voltak, úgy épültek be lassacskán a magyar nemzetbe – mindennek természetesen látható nyomai vannak az irodalomban is. Saját kultúrájukat hozták magukkal, ágyazták be a magyar kultúrába, kezdetben a mindennapok szintjén – de ennél sokkal összetettebb a probléma. Ugyanis egy diaszpórának a kontinuitása megváltozik egy másik közegben, az együttélő nációk, etnikumok, etnikus csoportok kölcsönhatásában vannak egymással. A kölcsönhatás dinamikus, alakulhat, visszaalakulhat, elfejlődhet egymástól, koronként változó lehet: mindennek függvényében változott az örménységről alkotott kép az irodalomban is.

Az előadásban elhangzott, hogy az örmények társadalmi rést töltöttek ki, köztes pozíciót foglaltak el a feudális urak és a parasztok között. Idegenségük „gyanús” volt – a szászoknak azért, mert ők maguk is kereskedtek, így vetyéltársat látták az örményekben. A nemeseknek viszont azért voltak gyanúsak, mert nagyon sokat utaztak, a nemesek pedig fél-

tették pozíciójukat és gyakran a kémet látták az örményekben. 1776-ban azonban sor került az örmények jogi integrációjára; emancipációjukkal eltűnt az addigi különleges jogállásuk: már nem csak kereskedéssel foglalkozhattak, hanem állami hivatalokat is betölthettek – orvosok, tanárok, politikusok, hivatásos katonák is kikerülhettek sorraikból. Mindezt győzelemként élték meg, és igyekeztek minél jobban magyarrá lenni. Amint kialakult bennük az úgymond „magyar nemzeti érzés”, úgy elkezdett csökkenni az irántuk érzett előítélet is – az irodalomban az idők folyamán megrajzolt örménykép is erről tesz tanúbizonyságot. Sokan nemességet szereznek, egyéni utakat keresve az érvényesülésre, a domináns politikai csoporthoz csatlakoznak, és nagyon gyorsan asszimilálódnak. (Törös Tivadar, a szamosújvári örmény író ezeket a nemességet szerzett örményeket, különösen szamosújvári honfitársait, „aranyparasztoknak” hívja. A felolvasásból az is kiderült, miért...) Ez idők szerint, az örmény „identitásválságban” nem lehetett egyszerre elfogadhatni magukat a magyarokkal „jó ma-

A Fővárosi Örmény Klub februári közönsége

gyarokként”, ugyanakkor megőrizni saját tradicionális örmény értékeiket, kultúrájukat, örökségüket – mindez meghasonulással járt. Az örményeknek igencsak kapóra jött az 1848-as forradalom és szabadságharc, amikor bizonyíthatták a magyarok felé – megmutathatták nekik, hogy ők is legalább annyira, sőt: még nagyobb hazafiak, mint a magyarok. Az 1848-as forradalmat megelőzően 57 örmény család kapott, illetve vásárolt nemességet, így rövid időn belül integrálódtak a magyar nemességbe. Az örmények negatív megítélése a 19. század első harmadában kezdett igazán megváltozni.

„A magyar irodalomban jelent meg először az örmények figurája, ugyanis magyar-örmény irodalomról akkor még nem beszélhetünk. A jogi integráció után nagy késéssel megjelentek a magyar-örmény újságírók az Armenia magyar-örmény szemle köré csoportosultak, és a magyar-örmény szépirodák is, mint például Törös Tivadar és Bányai Elemér.

Jóikainál és kortársainál az örmény kizárólag boltos, vagy valamiféle tradicionális örmény szakmában dolgozik. Szép lassan, amint az armenizmus mozgalma, az Arménia és a köré csoportosuló értelmiségiek által indukált örményidentitás-mentő mozgalom az örményekre irányítja a figyelmet, megváltozik ez a kép. Az örmény később „kikerül a pudli mellől”, viszont ez inkább a magyarörmények műveiben történik meg. A későbbi magyar irodalomban, főleg a székely íróknál, azt látjuk, hogy az örmény mindig boltos, megmarad ugyanabban a szerepkörben.

Általánosan azonban megjegyezhető, hogy az örmények felé tanúsított mentalitás változásával az örmény ember megítélése is változik: az örmény már nemcsak boltos lehet, nemcsak kereskedő vagy, ne

adj Isten, uszoras, hanem más szakmákban is sikerrel működhet, akár csak a társadalomban. A kiválasztott novellákban jól látható, hogyan lehet más.” – mondta Kali Kinga.

Az előadó megvizsgálta, hogy speciálisan az örmény származású írók műveiben hogyan jelentkezik az örmény figurája. Törös Tivadar felolvasott tárcája után megismertük az örmény író rövid életrajzát is. „Törös Tivadar az egyik olyan markáns író, aki a 19-20. század fordulóján kibontakozó armenizmusnak, a korszak örményidentitás-mentő mozgalmanak az előhírnöke. Az *Armeniába* is ír egy darabig, de a korszakra oly jellemző élclapokban is: már 23 évesen a *Bolond Istóknak* dolgozik. A feltörekvő, magát magyarrá küzdő örmény karikatúrája az „aranyparaszt” – Törös Áfgánistán Vártán nevű, fiktív szamosújvári polgár szájába adva a kritikát, kipellengézi kortársait. A felolvasott részletből kiderül, ezek a kifigurázott „aranyparasztok” nem beszéltek annyira jól magyarul. (...) Az író arra próbálja figyelmeztetni a figurával kortársait, a hozzá hasonlóan elmagyarosodott örményeket, hogy ha már elmagyarosodtak, próbáljanak haladni is – mindez természetesen nem tetszik a kortársainak, hiszen Törös kíméletlenül rámutat a kedvezőtlen tulajdonságaikra, a haladásra való képtelenségükre, a tradícióhoz foggal-körömmel való ragaszkodásukra.”

Kali Kinga azt is elmesélte, „Áfgánistán Vártán figuráját a *Bolond Istók* élclap felkérésére alkotta meg Törös. Az *örmény nemzet története* című írásának megjelenése után a szamosújvári örmények szakítottak vele, közösségtették. Ebből az Áfgánistán Vártán alakból azonban következtethetünk az akkori örmények világnézetére, nyelvhasználatára, problémáira. Viszont nemcsak szapulja az örményeket, nemcsak cinikusan szól, hanem olykor örmény büszkeség is sugárzik

írásaiból.” Néhány újabb Törös idézet felolvasása után Kali Kinga megjegyezte: reméli, hogy az est után gyarapodik a Törös-rajongók tábora... aki Áfgánistán Vártán által azt vallotta, hogy „Szamosújváron az egész élet egy nagy evés”.

Ezután – időben távoli – magyar író, Hunyady Sándort idézett, az örményekre jellemző, hogy folyton esznek, vidágnak. Hunyady Sándor *A jókedvű örmény temetésében* például ezt egyáltalán nem elítélően írja, hanem csodálattal – tette hozzá Kali Kinga; a folytatásban aztán szintén örmény származású íróról beszélt. „A másik örmény író, Bányai Elemér sokkal visszafogottabb, mint Törös, habár kortársak voltak. Bányainál az anekdotázó hangnem egészen más és sokkal kedvesebbek a figurái, a szamosújvári valós életből vett szereplők. Ő is szól az örmények árnyékos oldaláról, negatív tulajdonságairól *Az örmény Harpagonban*, de valahogy mégis kedvesebben ír az egykoron valóban élt örmény fősvényről.”

Érdekeség egy örmény író, Petelei István tollából: úgy ír egy örmény boltosról, hogy az homlokegyenest más tulajdonságokkal rendelkezik, mint általában az örmény boltosok. Ez valamiféle provokáció, fogalmazódhat meg az olvasóban. *Az öreglegény* tárcanovellájában csak azért is olyan figuráról ír, aki nem fukar, egyáltalán nem kapzsi, nem akarja átvágni az embereket, hanem adakozó és önfeláldozó, nem a saját érdekét hajítja. Amikor a történet szerint a lottónyeremény a nyakába szakad, azt nem tudja feldolgozni, és belerokkan, megbolondul.

A magyar-örmény irodalomban fokozatosan kikerül az örmény a pudli mellől, így szólunk kell egy kortárs író, Dávid Csaba tavaly októberben bemutatott regényéről, a *Dzurkithján Ábel útjai* címűről. „Ott

sem boltos már az örmény, hanem a Királyi Táblának dolgozó jurátus, aki a regény végére hős magyar hazafivá válik – a napjainkban jelentkező nearmenizmus mozgalma (melyhez a regényt is sorolhatjuk) meg akarja magyarázni az asszimilációt, akár csak az armenizmus mozgalma, fel akarja dolgozni az elmagyarosodást: hogyan lehetséges, hogy örmények vagyunk, de mégis magyarok, hogy lehet e kettősséget összehangolni és megélni?”

Ezt követően arról hallottunk, hogy a nem örmény tollakból származó örmény karakter a magyar és székely írók műveiben hogyan jelenik meg. „Pálffy Gyula *Szenkovits Marci mókái* című, 1909-es kiadású novellafüzérére a marosvásárhelyi Teleki Tékában bukkantam rá.” – Kali Kinga bevallotta, dédnagyapját is Szentkovits Mártonnak hívták, így azzal az izgalommal vette kezébe a könyvet, hogy hátha az író *valóban* ismerte elődjét, és *valóban* róla (is) mintázta szereplőjét – de a harmadik oldal után már inkább azt remélte, hogy Marci Marosvásárhely körüli története nem az ő rokonairól szól... – „A mű kedvesen, ugyanakkor elmarasztalóan szól a kóborló, csavargó örményről, a lézengő vidéki *flâneurról* (a kor franciás divatja szerint), aki céltalan csatangolásai és számos viszontagsága során mindenkét lóvá tesz, vagy ha őt teszik lóvá, azonnal megválaszol egy másik csavarral, ami által az őt megviccelő jár pórul.” Mindezt nagyon izgalmasan, frappánsan írta meg Pálffy Gyula – mondja az előadó, a könyvet olvasásra ajánlva.

Az előadás során megtudjuk azt is, az örmény nőkről kevesen írtak, de például *Gyallay Domokos: Viperák a virágos kosárban* című, igen frappáns írása, ahol kiderül az örmény nők is furfangosak, és ők is meg tudják védeni magukat, amikor az uruk nincsen otthon. *Gyalui Farkas: Az ígé-*

ret című írásában pedig tisztelettel és csodálattal adózik Dájbukát Gergelynek, aki tűzön-vízen keresztül betartja ígérését. Mindezek a fent említett, örményekről szóló prózagyűjteményben olvashatók.

A székely írók közül többek közt Nyírő József, Tamási Áron, Benedek Elek, Csulak Lajos írt az örményekről. Közülük Csulak Lajos szól a legendyebberről – az ő novelláját választja ki az előadó felolvasásra. Tamási valósággal letolvajozza az örmény boltost, Benedek Eleknél majdnem meglincselik, mert több pénzt kínál egy földért, ellehenítlenítve így a székely helyzetét („Úgy kell neki, ki hívta őt ide?” – adja a súlyos kérdést Benedek Elek egyik mellékszereplője szájába...) Nyírőnél pedig a dúsgazdag örmény túljár ugyan a székely eszén, de a két furfangos székely válaszképpen túljár az örmény eszén, anyagi csődbe sodorva őt – csak hogy kioktassák a jövevényt a keresztényi becsületről, így a novella végén a tanulság.

Levonhatunk-e bármiféle általános következtetést ezekből az írásokból arra vonatkozólag, hogy milyenek az örmények? A válasz nyilván nem – foglalja össze Kali Kinga. „Mert minden felemlített tulajdonság igaz – viszont az ellenkezője is igaz. Az örmények ezekben az írásokban életvidámak, kedvelik az élet örömeit, nagyvonalúak – de ugyanakkor fősvények, megvonják maguktól az élet élvezeteit, hogy kuporgathassanak beláthatatlan célokra. Jól forgatják pénzüket: gazdaságosak vagy fősvények? Hol a határ mindebben? Hiába töltöttük el itt az időt arra, hogy kiderítsük, milyenek az örmények; remélem, a kérdőívekből ez körvonalazottabban ki fog derülni!”

A kutató végezetül említésre méltónak tartotta, hogy szóljon arról, a nem örmény származású írók, a magyar írók kiemelik az örmények fizikai tulajdonságait is (ami tekintve az idegenséget, a másságot, nyilván-

való): mint például a nagy orr, fekete szem, sötét színek. „Ez is szembetűnő különbség a magyar és örmény írók művei között, amit meg kell említeni: amit az örmény író természetesen vesz a fajtájánál, azt a magyar megjegyzi: és hosszan ecseteli a fizikai másságot. Azt sem áttolja megírni, hogy az örmények szőrösök – így például Hunyady Sándor *Az örmény úr majmai* című tárcájában, vagy Szép Ernő *Az örmény isten* című álmatag novellájában, ami ugyancsak egy megindító írás az örményekről.”

Zárszóként az előadó Kali Kinga felolvasta, miként ír Szongott Kristóf a *Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900* című művében az örményekről a *Nemzeti vonások, erények és hibák* fejezetben. Kiemelte, hogy Szongott deklarálta összegyűjtött jellemzéseket ad közre az örményekről, és a felolvasott részlet éppen egy örményeket igen jól ismerő, de nem örmény származású ember tollából származott – a felolvasott részlet méltán alátámasztotta a kutató téziséit, miszerint az armenizmus idejére, a 19-20. század fordulójára az örményekkel szembeni előítélet megváltozóban van, a könyvek lapjain is.

A klubműsor végén a klub háziasszonya fontos információkat nyújtott át a soron következő programokról, a nyári utazásokról, illetve az áprilisi parlamenti választásokról. Hangsúlyozta, „mi magyarok vagyunk örmény gyökerekkel, számunkra az országunk sorsa a legfontosabb.” (A választásokkal kapcsolatos cikkünk a 16–19. oldalon.) Megtudtuk azt is, hogy a március 2-ai Orlay utcai zeneagapé előadója, az ifjú konzervatóriumi hallgató, *Vörösváry Márton* hegedű- és zongoraművész a fiatal virtuózok nemzetközi versenyén tizenhat művésszel együtt szerepelt, Magyarországot egyedül képviselte, és harmadik díjat kapott. (Írásunk a 33–35. oldalon)

dr. Sasvári László

Történelmi távlatban a magyarországi örmények

Az örmény a világ egyik legősibb kultúrmezete. A magyarság már a vándorlások során kapcsolatba került velük. Sőt, voltak olyanok is, akik csatlakoztak hozzájuk, mint azt egyes régészeti emlékek sejtetik. Vannak olyan Árpád-kori templomaink, melyeknek egyes elemei örmény jelleget mutatnak, ilyen például Heves megyében Tamászentmária temploma és a közeli Feldebrő.¹ De idekötethetők a körtemplomok (belül hatkarélyos templomaink) is.² (Kiszombor, Karcsa stb.)

Hadd idézzük néhai Guzsik Tamás építészettörténész szavait! (Az ő személye ismert volt a budapesti örmény katolikus templom – Budapest XI. kerület, Orlay utca 6. – látogatói körében!) „... Feldebrő és Tamászentmária templománál... az oltár terét nem lehetett a templomhajóból tengelyesen, lépcsőn megközelíteni. A szentély egy kb. egy méter magas pódiumon áll, ahová csak kétoldalt vezetett föl lépcső. Ismereteink szerint csak az örmény liturgiára jellemző.”³

Építészeti örökség, hazánkban dolgozó örmény építésszek, vagy örmény szertartású hívősereg van a háttérben? Erre nem tudunk válaszolni!

A középkor folyamán is voltak örmények Magyarországon, egyes kutatók említenek Esztergomban örményeket, de sokat ezekről nem tudunk. Örményekkel főként a XVII. századtól találkozunk, s ezek elsősorban Erdélyhez kötődnek.

Szót kell ejtenünk a „bűvös” 1672-es évszámról. Úton-útfélen idézik, hogy ekkortól vannak Erdély földjén örmények: I. Apafi Mihály hívta őket, s mintegy 3000 család jött 12 000-15 000 fővel.⁴

A számadatok nagyon magasak. Külön kutatás tárgyát képezné ezek helyesbítése.

(Tudomásom szerint egyes közelmúltban megjelent tanulmányok érintették ezt a kérdést!) Volt persze visszavándorlás is.

Az erdélyi örmény bevándorlás okai részben a megélhetés kereséséből fakadnak, s itt meg kell említenünk, hogy nagyrésztük szarvasmarha-kereskedő volt. Beszélő név: Kapdebó (cap de bou) = ökörfej, románul. Kapcsolódik hozzájuk a tímár mesterség. Részben jöttek vallási okokból, mert más hitre akarták őket kényszeríteni, főként Lengyelországban.⁵ Végül az erdélyiek mégis örmény katolikusokká lettek. Nem alakult ki – néhány helyi jellegű egyházközösségen túlmenően – nagyobb mérvű örmény katolikus egyházszervezet, különféle ellentétek miatt. A négy történelmi örmény katolikus egyházközösség (Csíkszépvíz, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Szamosújvár) főhatósága a gyulafehérvári püspök lett. Csak 1930-ban alakul egy apostoli kormányzó-ság, melynek élén egymásutánban 4 örmény szertartású lelkész állt. 1992 óta a címet a gyulafehérvári érsek viseli.⁶

Érdemes volna az örmények, s a másik kereskedő nép, a görögök között párhuzamot vonni. Egy ilyen összehasonlítás nyomán feltűnne, hogy az erdélyi örményeknek a körében kialakult egy sajátos folklór, míg a görögöknél kevésbé, bár azok több közösséggel rendelkeztek. Az erdélyi örmény folklórnak szép szakirodalma van. Említjük meg Szongott Kristóf nevét, a XX. századiakból Tarisznyás Györgyi és Tarisznyás Márton nevét. Előbbi az örmény karácsonyi ünnepkört, az utóbbi a gyergyói örmények néprajzát dolgozta fel.

Az örmény gyökerű Dániel Ernő (1843–1923), kereskedelmi miniszter, a millenniu-

mi kiállítás (1896) főszervezője elérte, hogy „a kiállítás etnográfiai csarnokában örmény stand is volt.⁷ S felvetődik bennem a kérdés, mondván, hogy a Szentendrei Szabadtéri Múzeum tervez egy erdélyi tájegységet, nem kaphatnának ott – legalább – egy saroknyi helyet az örmények is? (Felvetődött még bennem az is, hogy mondjuk a felföldi mezőváros tájegységben helyet kaphatnának a görögök?)

Nagy a családszeretet és a származástudat, jóval nagyobb, mint a görögökben, ugyanígy nagyobb valamivel még a valláshoz való ragaszkodás is, s ennek volt köszönhető, hogy az 1920-as években létrejött a budapesti örmény katolikus közösség, melynek a történetéről napjainkban is jelent meg írás.⁸ Ma is – számos nehézség ellenére – fennáll azok számára, akik egyházjogiilag örmény szertartású katolikusok. Számukat nehéz meghatározni, de voltak idők, mikor az volt az egyetlen hivatalosan fennálló szervezete a hazai örménységnek.

Az örmények elhagyván a kereskedést, értelmiségi pályákra mentek. Szerepet vittek a társadalmi életben. Pl. a Magyar Cserkészszövetség elnöke 1932–1942 között az örmény gyökerekkel rendelkező dr. Papp Gyula volt. Erről még az örmény lelkeség épületében levő múzeum is tanúsodik. Kisdíák koromban Zakariás nevű, veszprémi cserkészfiúkkal, mint cserkészekkel találkoztam, akik zenéltek is! (Lábjegyzet: Szerk. megjegyzés: Zakariás Antal Dirán és +Zakariás Oszkár Áram testvérekről van szó, akik közül véletlenül Antal Dirán az EÖGYKE Elnökségi tagja ugyanúgy, mint ahogy a cikk írója is.) Egy csapatban voltam Lengyel Endre cselóművésszel, egy cserkész társam nagyanyja is örmény volt. Az örmények megtalálhatók voltak a XX. század folyamán is a társadalmi élet minden területén.

Sajátos neveik alapján könnyen megtalálhatóak. Már fiatal koromban felfigyeltem erre. Anyai ágon gyöngyösi vagyok, s az általam ismert gyöngyösi lakosok között négy személlyel kapcsolatban gondoltam örmény eredetre. Hadd említsem őket:

1. Kabdebó János városi főmérnök;
2. Papp István gimnáziumi tanár – aki előzőleg Szamosújváron is tanított – tudtommal felesége: Govrik-lány;
3. Bedros családnevű temetkezési vállalkozó, (Bedrosz = Péter, örményül)
4. Bogdán családnevű fűszeres.

A két utóbbi feltételezés!

Gyöngyösön volt Gorove utca is. (Gorove nevű földbirtokos volt a szomszédos Szolnok megyében!)

Az 1915-ös menekültek nem voltak nagy számmal, köztük több neves szőnyegkereskedő és -szakértő.

A hazai örmények létszám szerint a 13. helyen állnak.⁹

Nemzetiség	kulturális kötődés	anyanyelv	nyelvhasználat
620	836	294	300

Magam részéről a 836-os számot úgy tekintetem, hogy abban benne foglaltatik a három másik számadat, bár lehet, hogy van átfedés, főként az 1. és 2. kérdés számait tekintve!

Az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkezők – pár fő kivételével – nem tudnak örményül, a 3-4. kérdésekre adott válaszok elsődlegesen az utóbbi évtizedekben hazánkat választó örményekre vonatkoznak (s közöttük vannak olyanok is, akik még az 1915-ös megszárlások után hazánkba kerülők leszármazottai). Az örmény katolikusokat pedig a 2. kérdésre válaszoló körében keresném.

(A 2011-es adatokat írásunk elkészítésekor még nem tették közzé!) Az örmény önkormányzatok, egyesületek is foglalkoznak hagyományörzéssel.

Végezetül szeretném megemlíteni, hogy Kali Kinga kutató mélyrehatóan foglalkozott a hazai örmény kisebbség helyzetével, rétegződésével. Előadásban elhangzott s nyomtatásban is megjelent több ízben.¹⁰

Ugyanakkor áprilistól szeptember közepéig a Budapesti Történeti Múzeumban volt látható: Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében, melyet egy tanulmánykötet–kiállítási katalógus¹¹ ismertet igen színvonalasan!

¹ Horváth Zoltán – Gondos Béla: Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai, Budapest, 2003, 140-147., 148-149. oldal

² I.m. 10. oldal

³ I.m. 12-13. oldal

⁴ Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények történetéből, Kolozsvár, 2000, 29. oldal

⁵ I.m. 17. oldal

⁶ A romániai katolikus örmények ordináriátusa, Kolozsvár, 2001, 35. oldal

⁷ Gazdovits: i.m. 78. oldal

⁸ Balogh Margit: Az örmény katolikus fogolykiváltó Boldogasszony és Világosító Szent Gergely személyi plébánia, In: A katolikus Budapest I., Budapest, 2013.

⁹ Népszámlálás, 2001., 4. Nemzetiségi kötet, Budapest, 2002, 203. oldal

¹⁰ Kali Kinga: Kulturális stratégiák: armenizmus és neoarmenizmus, In: Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek, 2013 szeptember, 4-9. oldal, október, 40-44. oldal

¹¹ Kovács Bálint–Pál Emese szerk.: Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében, Budapest, 2013

(Elhangzott 2013. november 14-én A magyarországi nemzetiségek hagyományos kultúrája c. konferencián. Rendezte a Magyar Művészeti Akadémia Néprajzi, Népművészeti Tagozata és az MTA BTK Zenetudományi Intézet)

A kínai naptár

A kínai naptár szerint **2014 a Ló éve**, amely a „vetés” és az „alapozás” éve. Alaposan, megfontoltan, lépésről lépésre tudjuk lefektetni jövőnk alapköveit.

A Ló éve pozitív változásokat tartogat anyagi helyzetünkre vonatkozóan, valamint ebben az évben lehetőségünk nyílik arra, hogy lefektessük jövőnk alapköveit. A lehetőséggel tudni kell élni, megfontoltan és egyben magabiztosan dönteni. Év elején nagy lendülettel kell belevágni a dolgokba, és főként a nagy jelentőséggel bíró lehetőségekre összpontosítsunk. A nagy döntéseknél mindig legyen „B” tervünk is. Anyagi helyzetünk stabilizálódását a tavasz vagy az őszi hozza meg. Az idei évben különösen ügyeljünk lelki egyensúlyunkra, valamint erősítsük szívünket és érrendszerünket. Mellőzzük a túlzott energiabevitelt az étkezések során, és igyekezzünk higgadtan kezelni a stresszes helyzeteket. A Ló évének fő sajátossága magabiztosságunkban, akaratérőnkben, határozottságunkban, felelősségteljes cselekedeteinkben és megértő hozzáállásunkban mutatkozik meg.

Az egészség az egy (1), azonkívül minden nulla (0). Ha nincs egy, az utána következő összes nulla fölösleges.

Hracsja Kocsar

Honvág

Az író a modern örmény próza egyik legkiemelkedőbb alakja az 1915-ös törökországi megszállások menekültje-árvája volt. Nehéz sors, kemény küzdelmek után lett a háború után az örmény irodalmi élet egyik vezéralakja. Írásaiban az új társadalmi rend és erkölcsiség problémakörét dolgozta fel, a történelmi múlt és a jelen között kereste a kapcsolódási pontokat. Élete utolsó évében írta meg hattyúdialát, a „Fehér könyv” elbeszéléskötetet, mely a Nahapet című kisregény mellett négy hosszabb elbeszélést tartalmaz (A fehér könyv, Honvág, Az Eufrátesz hídján, Édes anyanyelvünk).

Hracsja Kocsar e kötetében a poklokból szabadult egyszerű örmény ember hazaszeretetét, emberségét, jóságát, életrevalóságát rajzolja meg. A Honvág című elbeszélés mezőirét, Arakelt, aki külsőre épp olyan hatalmas termetű, mint Nahapet, Ohan apó, vagy épp az öreg történész – Kocsar szeretettel ábrázolt nagy öregjei – az elveszett haza utáni vágyakozás valóban visszaviszi a szülőföldre. (Az író a főhős prototípusát személyesen is ismerte: Bale Ajvajant, a hoktemberjani Dzsanfida falu lakosát tiltott határátlépésért kétszer is bebörtönözték.) Az egyre embertelenebbé váló sztálini diktatúra háttére és ellenpólusa az elbeszélésben felragyogtatott emberségnek, őszinte érzelmeknek és örök értékeknek.

A falu az Araksz partjára épült. Olyan közel a folyóhoz, hogy nemcsak a tavaszi áradás habjainak zúgása, de az őszi hullámok szelíd csapdosása is behallatszott a házakba. Reggelente olyan közelinek tűnt, olyan tisztán kivehető volt az Ararát és a Bardughjan-hegyvonulat, még a hegyoldalban zöldellő paréj és útifű is, akár szakítani lehetne belőle. A holdfényes nyári éjjeleken sem volt gyönyörűsebb látvány, mint a karnyújtásnyira hullámzó Araksz a messzeségbe vesző örmény hegyek karéjával.

Arakel azon az emlékezetes napon is a háza előtti farönkön üldögélt. Szeme a távoli hegyeket kémlelte, mint rendesen, s lelke legmélyéből szakadt fel a sóhajtás, de csak úgy, magamagának:

– Héj, Sztálin elvtárs, hogy löknének le a trónodról, amért odadobtad a kutya töröknek a mi szép hazánkat...

Aram meghallotta a fohászt, szörnyen megharagudott az apjára, és keményen összeteremtette. Estére Tigran is hazajött. Akkor a két testvér kétfelől esett neki az öregnek, s hogy mi mindent nem vágtak szegény fejéhez! Az anyjuk is a fiúk partjára állt, ő is rátámadt Arakelre.

... Addig veszekedtek vele, míg Arakel megbánta azt is, hogy egyáltalán szóra nyitotta a száját, s bocsánatot kért a fiaitól.

– Tanulatlan ember vagyok én, édes gyermekeim, bocsássatok meg apátoknak... Hogy lennék én szovjetellenes, édes fiacskám, hát még ellenség... Erre akár most megesküszök neked... Amit mondtam, az se idegen szájból jött, szívemből fakadt az... Hogyne volnék hálás a szovjethatalomnak, gyermekem... De ládd-e, ha az elveszett hazánkat visszaadnák, annak örülnék igazán, örömben még tán bolsheviknek is beáll-

lanék. Szavamat adom neked, lelkem fiam, beállanék én, be bizony...

Arakel értetlenül nézett, mert „szívéből fakadt”; őszinte bocsánatkérése csak olaj volt a tűzre.

– A gyerekeid ellensége vagy, öreg – kiabált felpaprikázva a felesége; mit ártod bele magad olyanba, ami nem a te eszednek való? Jól mondják, hogy félnótás vagy, úgy igaz...

Az eset után a fiúk egy hétig nem szóltak az apjukhoz, mások előtt meg zavartan viselkedtek, sőt, némi riadtság látszott az arcukon.

A falu lakói régen hozzászóltak már az Araksz partján épült faluhoz, beleszóltak új életük rendjébe is. Gyümölcsöt termeltek, sárga- és őszibarackot, meg szőlőt, aminek hírért sem hallották „otthon” azelőtt, s jókedvűen gyűjtötték be a bőséges termést, vígan szüretelték a gyümölcsöt. Belevetették magukat a tengernyi munkába, s az új gondok között teljesen elfelejtkeztek arról, hogy annak idején éppen azért telepedtek a határ menti Araksz közvetlen partjára, mert szerettek volna minél közelebb maradni az elhagyott szülőházához. Ám teltek-múltak az évek, lassacskán elhagyogatták az otthoni viselet darabjait, beszédjükből kikoptak az otthoni idióma ízes fordulatai. Arakel szívfájdalommal nyugtázta a változást, de nem panaszkodott, nem is lázadozott miatta. Hogy is érthetné meg ezt az új világot ő, a hajdani mezőőr?

Éjszaka nyugtalanul aludt. Álmában hangosan beszélt, értelmetlen szavakat hadart, sóhajtozott. Egyszer fel is kiáltott, azon a rettentő otthoni hangon, mint amikor meglátta, hogy a nyáj szabadult a búzamezőbe, s letaposta a vetést. Akkor kiáltott, hogy megrendült bele a hegy és a völgy.

Szanam megrázta a férjét. – Mi lelt, öreg?

Arakel kinyitotta a szemét, szétnézett, nem értette, hol van.

– Mit álmodtál?

– Otthon vótam... osztán a nyáj belément a vetésbe... legázolta... én meg felharagudtam...

– A csuda vigyen el! – fakadt nevetésre az asszony. – Otthon, mindig csak az otthon... Otthonnal a szádon fogsz meghalni...

Moszkva hivatalos levelet küldött a Török Köztársaság külügyminisztériumába, a külügyminiszter úr őexcellenciájának. A levélben részletezték Arakel eltűnésének körülményeit, s azzal a kéréssel fordultak a baráti Törökország kormányához – hivatkozva a két állam által kölcsönösen aláírt ilyen és ilyen megállapodásra –, hogy kéri a fent nevezett Arakel Jelojan letartóztatását, s ezt követő kiadatását a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányának a célból, hogy nevezett Arakel Jelojan államellenes cselekedetei miatt törvény előtt vonassék felelősségre. A szovjet fél kifejezi azon meggyőződését, hogy a baráti Törökország mindent megtesz a szovjet kormány kérésének teljesítése érdekében. A levelet aláíró diplomata őszinte nagyrabecsülését és mély tiszteletét fejezi ki Törökország külügyminisztere őexcellenciájának, és várja a török fél választát. Moszkva, 1930. szeptember...

A beállt szünet után az elnök régi ismerősként mosolyodott Arakelre.

– Arakel Jelojan, hány éves is vagy te?

– Hogy hány éves vónék?

– Igen.

– A ter-gukaszovi háború idején, ha nem családok, mán bornyút őriztem, lehettem úgy tizenkettő, tizenhárom... .

Az elnök utánaszámolt.

– Akkor most hatvanöt-hatvanhat éves vagy.

– Úgy biza.

– Miféle munkád volt ott, a régi házban?

– Mezőőr voltam én, csász.

– Aztán a menekülés után, itt a faluban?

– Akkor is mezőőr.

– És most?

– Mostan itten megtettek Júdásnak, üldögélek nálatok, a ti rabotok vagyok...

Ismét megrekedt a beszélgetés. Leesett a süveg Arakel térdéről, lehajolt, felvette, s tanácstalanul nézett az elnökre, aztán tétován elmosolyodott.

– Arakel Jelojan! – kezdte újra az elnök.

– Parancsára! – válaszolt készségesen Arakel.

– Én kérem tőled, hogy minden kérdésre őszintén válaszolj, ha ki akarsz innen szabadulni, ha nem akarsz ártani a fiaidnak. De jaj lesz neked, Arakel Jelojan, ha megpróbálsz félrevezetni bennünket.

– Az igaz bíró vesse lelkemet az örök tűzre, ne temessenek szentelt földbe, tépjen szét a farkas és a mező vadja, ha hazudnék neked, elvtárs lelkem...

– Na, akkor megegyeztünk. Őszinte valomást teszel?

– Őszintét.

– Először is azt mondd meg, ki küldött téged Törökországba?

Arakel csak nézte az elnököt, gondolkodott, mélyet sóhajtott.

– Hogy ki küldött?

– Igen.

– A szívem... a szívem súgta, hogy eredj haza, Arakel, nézd meg az otthoni földet, eredj! A szívem a bűnös egyedül...

– Arakel bátya!

– Mondjad, lelkem...

– Nekem az igazat mondd, Arakel bátya. ..

– Örök szégyen szálljon a fejemre, meg a nemzetségemre, ha hazudok neked...

– Miért mentél Törökországba?

– Az otthoni föld után vágyódtam én. ..

– De hát a honvágy csak nem viszi az embert Törökországba?

– De bizony, odaviszi.

– A többieket miért nem vitte oda?

– Gyenge az én szívem. .., a többieké erős. ..

– Aztán minek jöttél vissza?

– Hát itt a családom, az egész nemzetiségem, a népem, itten van most már Örményország...

– De ha itt van neked Örményország, akkor mi dolgod volt odaát? – erősködött az elnök.

– A szívem húzott oda, lelkem...

– Az embert az értelme vezesse, ne a szíve!

– Nem jártam én iskolát, a szívem vót az én tanítóm, a szívem, akit se szó, se tanács nem kormányoz... A vágyódástul megháborodik, osztán nem ismer se határt, se törvényt...

Az elnök feszülten hallgatta Arakelt; közben az arcát, önkéntelen mozdulatait is figyelte.

– Ezt a honvágyat el kell felejtened! – mondta kimérten, pártfogói modorban; kíváncsi volt, mit szól rá az öreg.

– Nem lehet azt – válaszolta egyszerű határozottsággal Arakel.

– Lehet, hogy te nem felejtéd, de a fiaid, az következő nemzedék majd elfelejti.

Arakel mélyet sóhajtott.

– Nem hinném. A honvágy olyan, mint a tonírtűzhely hamuja alatt a parázs. Nincs lángja, füstje; azt véled, kialudt, de csak kotord meg a hamut, ott izzik alatta a parázs. Ott kojtol alatta a tűz. A tűz örök, akár az igazság. .. A honvágy se alszik el, akárcsak a tűz... Az új nemzedék még éretlen, ződ, s amíg ződ, nedves a gyökere. Ha megérik, majd megpirosodik, meg is szomjazik... A honvágy is folyton szomjazik, mint a tűz.

Krajcsir Piroska fordítása

Retezár Péter

Govrik – Kovrig család

Retezár család krónikája (5. rész)*

1986-ban Mónika leányom a bécsi Mechitarista rend templomában egyházi házasságot kötött nagykeri Tóth Györgygyel. Ennek a rendháznak volt főapátja 1909-től egészen 1923-ban bekövetkezett haláláig egyik távoli ősöm, Govrik Gergely.

Govrik Gergely 1841-ben Szamosújváron született. Már fiatalon a bécsi Mechitaristák rendházába került, ahol 1861-ben pappá szentelték. Ezután évekig Erzsébetvárosban működött, mint káplán, majd Bécsben, Erdélyben és Konstantinápolyban fejtett ki tanári tevékenységet. 1910-ben, egy évre a bécsi Mechitaristák apátjává való választása után, érseki méltóságot nyert. Úgy az ötvenéves, mint a hatvanéves papi jubileumát a magyarországi örmények is megünnepelték. Több földrajzi és történelmi munkája is megjelent, népszerű imakönyvei pedig több kiadást értek meg. Nemcsak itthon, hanem Ausztriában és Törökországban is nagy tudásával, áldásos működésével és kiváló egyéniségével a magyar névre is dicsőséget hozott.

Govrik Gergely nagypjának a testvére Govrik Anna, aki Retezár János felesége lett.

Íme a családja:

Retezár János (1798 Szamosújvár)

Govrik Anna (1798 Szamosújvár)

Retezár Katalin (1824–1886)

(lásd Apponyi Antalnál a családja folytatását)

* Részlet Retezár Péter: A Retezár család krónikája és a rokonság kiemelkedő személyiségei c. házikiadványból. (2001. december.31.)

Govrik Gergelynek unokaöccse Kovrig Béla miniszteri tanácsos, egyetemi magántanár. A vezetéknev különböző írása egy családon belül elég gyakori jelenség, amint azt a Páll, illetve Paál családról szóló részben kifejttem.

Kovrig Béla 1900-ban született. Már fiatal korában foglalkozott szociálpolitikai kérdésekkel. 1927-ben a Népjóléti minisztérium szolgálatába lépett, ahol Vass József akkori miniszter mellett az Öregségi és Rokkantsági Biztosítási Törvény tervezetét készítette, amit „Lex Vass II” néven ismer a jogászvilág. A Népjóléti minisztérium megszűnte után a miniszterelnökséghez került, ahol 1938-ban, alig 38 éves korában, mint miniszteri tanácsos a szociális ügyosztálynak vezetője lett. Kovrig Béla jelentős irodalmi tevékenységet fejtette ki.

Éveken át szerkesztette a „Társadalompolitika” és a „Munkaügyi Szemle” című szaklapokat. „Az öregségi és rokkantsági biztosításról” című hatalmas munkája nem csak értékes elméleti szakkönyv, hanem valóságos jogforrás is. „Fasizmusról és Hitlerizmusról” című 1934-ben megjelent munkája is nem politikai, hanem szociálpolitikai szempontból foglalkozik a kérdéssel és igen érdekesen világítja meg a két akkori nagyhatalom, mármint Németország és Olaszország politikai vonalvezetésének szociális kihatásait. „Korfordulón” című könyve az európai népek világnézeti életformáinak államrendszerű kialakításának ismertetését nyújtja.

Folytatjuk

Hankó Ildikó

Az Ararát népe

Örmény kultúra a Kárpát-medencében

Egy népcsoport ritkán marad meg azon a szállásterületen, ahol valaha ötvöződött.

Külső vagy belső hatások adják meg az utolsó lökést annak a csoportnak, netán az egész etnikumnak, amelyik elhagyja szülőföldjét, azt a területet, amelyet jól ismert, amelynek éghajlatához, szomszédaihoz, élővilágához addig alkalmazkodott. Életmódjuk is az előbbiekhöz kapcsolódik, így igen csak nagy vállalkozás elindulni a messzi idegenbe, más nyelvű, más szokású, más külsejű népek felé. A vándorlásból az is következik, hogy az út során kapcsolatba került népekkel vagy megbarátkoztak, vagy ellenségekké váltak. A vándor úton egy-egy kisebb közösség időnként leszakadt, és a számukra barátságos népek körében letelepedett, majd beolvadt. Ebből következően több olyan nép él a világon, amelyek befogadták a számukra előnyös, kellemes tulajdonságokkal rendelkező csoportokat. Törvényszerű, hogy a korai időkben főleg a jómódú, erős, szervezett katonai hatalommal, ősi kultúrával, ismerős vallással rendelkező népeket részesítették előnyben a letelepedni szándékozók. Így történhetett, hogy a magyarok is „megörökölték” olyan népeket, amelyek magyarrá lettek olyannyira, hogy később nyelvüket is elfelejtették, és származásukra csak családfájuk kutatása vagy külső megjelenésük ad útmutatást.

A magyarok számára ilyen beolvadt, ősi kultúrnép az örmény, amely ázsiai eredetű, többségük, mintegy 4,2 millió a volt Szovjetunió (mint szövetségi köztársaság), Örményország, Grú-

zia és Azerbajdzsán területén él, kisebb részük Közép-Európában (szerk. megj.: legnagyobb diaszpóra Franciaországban), **Törökországban, Közél-Keleten és az amerikai földrészen szóródott szét. Ősi, magas kultúrájú nép, mégsem sokat tudnak róluk. Magyarországhoz akkor kerültek közel, amikor a tatárok és a törökök elől a vallásüldözés okán Moldvában telepedtek meg és két várost építve maguknak 250 évig éltek ott. 1669-ben azt a területet is el kellett hagyniuk, mivel a lengyel Kameniec végvár ellen indított török támadás elérte a lakóhelyüket. Az örmények ortodox keresztények, és mint ilyenek, az iszlám szemében mindig is szállakó voltak. A menekülés után évekig bolyongtak (a Kárpátokban 3 évig), amikor Dániel Tódor vezetésével és I. Apafi Mihály engedélyével 1672-ben mintegy háromezer család Erdélyben telepedett le.**

Olyan ősi keresztények, hogy a hagyomány szerint még Tádé (szerk. megj.: és Bertalan) apostol hirdette nekik az evangéliumot. Világosító Szent Gergelyt Cezáreában 302-ben püspökké szentelték, majd ő Tiridátész örmény királyt és az örményeket Kr. u. 305-ben megtérítette. (szerk. megj.: egyes források szerint 301-ben) A perzsa uralom alatt, hosszú harcok után szabad vallásgyakorlást vívtak ki maguknak. **Az örmények egyesülése a katolikus egyházzal sok egyházi és politikai erőfeszítésbe került, végül 1439-ben a firenzei zsinat után bekövet-**

kezni látszott. Hogy tető alá hozzák az ügyet, VIII. Orbán pápa örmény katolikus fiakat is fölvetett a kollégiumába. Egy szakadár örmény kisebbség sokáig akadályozta az egyesülést. Végül a római katolikusokkal létrejött unió folytán különállásuk megszűnt, és a XVIII. század eleje óta az örmény katolikus egyházat alkotják (szerk. megj.: 1691 óta).

Történelmük dokumentumai szerint Ani városából származtak, őseik innen indultak el Észak-Kaukázusba, majd átköltöztek a Krímbe, onnan Moldvába és végül – mint említettük – Erdélybe. Történelmük és kultúrájuk olyan fejlett és gazdag, hogy ismertetésére könyvtárnyi anyagot lehetne szánni. Armenia folyói az Eufrátesz, a Tigris és a Kur folyamrendszeréhez tartoznak, amelyek a Fekete-tengerbe ömlenek. Nevezetes az 1600 méter magasan található Van-tó. Az örmények magukat hájknak, uraknak nevezik. Szent jelképük – körülbelül úgy, mint a japánoknak a Fuji – a híres, 5156 méter magas Ararát hegy.

Erdélyben négy központjuk alakult ki: Csíkszépvíz, Erzsébetváros,

Gyergyószentmiklós, Szamosújvár. Az utóbbit az elpusztult középkori Gerla falu helyén alapították. Erdély unióját Magyarországgal az örmény városok mind megszavazták.

A XIX–XX. század fordulóján identitásukat megtartva a Kárpát-medencében élők felvették a magyar nyelvet (szerk. megj.: 1800-tól). Azt mondják, szinte minden erdélyi családban akad egy örmény. Külsejük eléggé hozza eredetüket, középmagas, sötét, gyakran göndör-hullámos hajú emberek. Orruk jellegzetesen nagy, de az orrhát egyenletesen széles.

A magyar történelem számos örmény származású, nevezetes személyt tart számon: két aradi vértanút (szerk. megj.: Kiss Ernő altábornagy és Lázár Vilmos ezredes), Hollósy Simon festőt, az Issekutz családot, Ávedik Félixet, Gopcsa Lászlót, Gábrus Zakart és másokat.

Az örmények példáján szemtanúi lehetünk egy identitását megőrző nép beolvadásának egy másik, számára elfogadott etnikumba. Hűségük példát mutat.

(Magyar Demokrata – 2013. 09. 04.)

Felhívás

A tavaly és idén megjelent 2 kötetes lexikonszerű mű feldolgozta 78 magyarörmény képző- és iparművész, művészettörténész munkásságát, bemutatva néhány alkotásaikat is. Ezzel sokat tettünk az erdélyi magyarörmények magyar kultúrába beágyazott művészetének megismertetéséért. Azóta már bővült a kör, várunk további művészek jelentkezését, bejelentését.

Ezen sorozatba illően szeretnénk csokorba gyűjteni és megjelentetni az irodalom területén ismertté vált magyarörmény írókat, költőket, irodalomtörténészeket is. Ugyancsak megkezdjük a *színeszek*, *filmszínészek*, *előadóművészek* lexikonjához is a gyűjtést.

Kérjük minden kedves Olvasónkat, hogy segítsenek minél több örmény gyökerű művészt felkutatni, örmény gyökereiket megismertetni! Ezzel tudjuk biztosítani azt, hogy a magyarörmény gyökerűek művészetét, mint a magyar kultúra részét, megismerje és megőrizze a jövőnek nemcsak az örmény közösség, hanem a magyar művelődéstörténet is.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó (magyar.ormeny@t-online.hu)

Választások 2014

Tájékoztató a választási jogszabályokról

A közelgő országgyűlési, önkormányzati, nemzetiségi önkormányzati választásokkal kapcsolatosan a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta felkérésére az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzetiségi Főosztályától Paulik Antal főosztályvezető 2014. január 30-án tartott tájékoztatót Budapesten, az V. kerület, Akadémia utca 1. szám alatt. Előadónk a választópolgárok számára is könnyen megérthetően magyarázta a jogszabályokat, majd a választásokkal kapcsolatos kérdésekre is készséggel válaszolt, a válaszokat tartalmazza a tájékoztató. Az alábbiakban közreadjuk lapunknak megküldött hivatalos részletes tájékoztató szerkesztett változatát. (A Nemzeti Választási Iroda a 06-1-795-3310 telefonszámon, illetve a valasztas.hu honlapon, és a visz@nvi.hu e-mail címen érhető el.)

(Béres)

Országgyűlési választások

2014. április 6-án az országgyűlési képviselők választása – első ízben – egy forduló lesz, a választáson magyarországi lakóhellyel rendelkező választópolgár **egyéni választókerületi jelöltre** és **pártlistára** szavazhat. A magyarországi lakóhellyel rendelkező, a névjegyzékben **nemzetiségi választópolgárként** szereplő választópolgár egyéni választókerületi jelöltön kívül – választása szerint – nemzetiségének listájára **vagy** pártlistára szavazhat.

2014-ben 199 országgyűlési képviselőt, közülük 106 képviselőt egyéni választókerületben, 93 képviselőt pedig országos listán választanak meg. Országos lista pártlistaként, vagy nemzetiségi listaként állítható. Nemzetiségi listát az országos nemzetiségi önkormányzatok, esetünkben az Országos Örmény Önkormányzat állíthat, a listaállításához a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok legalább egy százalékának ajánlása, de legfeljebb ezeröttszáz ajánlás szükséges. Jelölt csak a névjegyzéken nemzetiségi választópolgárként szereplő választó-

polgár lehet, a listán legalább 3 jelöltnek szerepelnie kell.

Jelöltajánlásra a szavazást megelőző **48. és 34. nap között (2014. február 17. és 2014. március 3. között)** van lehetőség. Minden választópolgár, aki az adott választókerületben választójoggal rendelkezik, az ajánlóívet kitöltve és aláírva ajánlhat jelöltet. Egy választópolgár több jelöltet is ajánlhat, egy jelölt viszont csak egy ajánlással támogatható. Az ajánlás nem vonható vissza.

Mi az a nemzetiségi regisztráció? Az, aki valamely nemzetiségi közösséghez tartozik, 2014. január 1-jét követően kérheti, hogy nemzetiségi választópolgárként szerepeljen a névjegyzéken. (Az interneten is lehet regisztrálni. Csak az választhat, aki regisztrált!) Így 2014 októberében a nemzetiségi önkormányzati választásokon is szavazhat majd. A nemzetiségiként regisztrált választópolgár az országgyűlési választásokon ugyanúgy szavaz, mint a nem nemzetiségi választópolgárok (egy egyéni jelöltre és az országos pártlistára), vagy ha a nemzetiségi regisztráció benyújtásakor kifejezetten kéri, hogy az országgyűlési választó-

ásra is terjedjen ki nemzetiségi regisztrációjának hatálya, pártlista helyett nemzetiségi listára szavazhat (az egyéni jelölt mellett). Az örménység azonban kis létszáma miatt semmiképpen sem tud örmény *parlament*i képviselőt választani, tehát nem célszerű bejelölni *A nemzetiségi névjegyzékbe való felvétel iránti kérelem* B pontját.

A szavazókörök értesítik a szavazókat, hol szavazhatnak.

Mozgásukban egészségi állapotuk (illetve fogyatékoságuk) miatt **mozgóurnát** a szavazást megelőző második napon **2014. április 4-én (pénteken) 16.00 óráig** attól a helyi **választási irodától**, a **szavazás napján 2014. április 6-án (vasárnap) 15 óráig** pedig attól a **szavazatszámiláló bizottságtól** lehet igényelni, ahol a választópolgár a névjegyzékben szerepel.

A szavazóhelyiségben az a választópolgár szavazhat, aki a kinyomtatott szavazóköri névjegyzékben szerepel. A választópolgárnak igazolnia kell személyazonosságát (érvényes személyazonosító igazolvánnyal, útlevelel vagy vezetői engedéllyel), valamint a lakcímét vagy személyi azonosítóját. A választópolgár a fentiek után megkapja a lebélyezett szavazólap(ka)t, az átvételt aláírással igazolja.

Az **átjelentkezési kérelmet** azok nyújthatják be, akik a szavazás napján Magyarországon, de a magyarországi lakóhelyüktől eltérő helyen kívánnak szavazni. A kérelmet a választópolgár lakcíme szerint illetékes helyi választási irodában (de személyes ügyintézés esetén a bejelentett tartózkodási hely szerinti helyi választási irodában is) lehet intézni **legkésőbb a szavazást megelőző péntek (2014. április 4-én) 16 óráig**. A helyi választási iroda vezetője (vagyis a jegyző) nem papíralapú igazolást ad ki, hanem közvetlenül felveszi a választópolgárt az érintett szavazókör névjegyzéké-

be. Fontos, hogy átjelentkezéskor is a lakóhely szerinti jelöltekre lehet szavazni!

Nemzetiségi önkormányzati választások

A nemzetiségi önkormányzati képviselők általános választását a Nemzeti Választási Bizottság 5 évenként, legkésőbb a szavazás napja előtti hetvenötödik napon, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános választásának napjára tűzi ki.

Az egyes nemzetiségek *közvetlen* választással a községben, a városban és a fővárosi kerületben **települési**, a fővárosban és a megyében **területi**, valamint **országos** nemzetiségi önkormányzatot hozhatnak létre.

A települési nemzetiségi önkormányzati képviselők száma három fő, ha a nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma a választás kitézésének napján a településen kevesebb, mint száz fő, e fölött négy fős testület alakítható. A területi nemzetiségi önkormányzati képviselők száma hét fő. Az országos nemzetiségi önkormányzati képviselők száma a névjegyzékbe feliratkozottak számától függ. (pl. 31, ha több mint 10 ezer, 37, ha több mint 25 ezer, 39, ha több mint 50 ezer)

A települési nemzetiségi önkormányzati képviselők választását ki kell tűzni, ha a településen az adott nemzetiséghez tartozó személyek száma – a legutolsó népszámlálásnak az adott nemzetiséghez tartozásra vonatkozó kérdéseire nyújtott adatszolgáltatás nemzetiségenként összesített adatai szerint – **a huszonöt** főt eléri. A területi nemzetiségi önkormányzati képviselők választását ki kell tűzni, ha a fővárosban, megyében kitézett települési választások száma legalább tíz. Az országos nemzetiségi önkormányzati képviselők választását ki kell tűzni.

A nemzetiségi önkormányzati választások előtt ismét részletes tájékoztatót adunk.

Választások 2014

Megkérdeztük dr. Issekutz Sarolta EÖGYKE elnököt

Béres Attila: Bár már februárban kérdeztem és a füzetek februári számában meg is jelentettük, mégis megismétlem, hogy Ön hogyan fog szavazni a parlamenti választásokon?

dr. Issekutz Sarolta: Örmény gyökerű magyarként a legfontosabb számomra, hogy hazánk jövőjének alakításában az én szavazatom is részt vegyen. Kiss Ernő aradi vértanú ősöm a vértanúhalált is vállalta a hazáért, ma már erre nincs szükség. De a véleményünkre, a következetes és bátor kiállásra igenis szükség van. Az egész magyarörmény közösség megmaradása azóta biztosított akadálymentesen az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület számára, amióta 2011.-ben megszületett végre az új nemzetiségi törvény és elismerte a hazai örménység **magyar anyanyelvűségét** is. Ezért 17 évet küzdöttem, de sikerült elérni. Addig szembeszéll kellett küzdenünk az örmény kultúránk megőrzése ügyében, most hátszéllel tesszük a dolgunkat. Ehhez azonban kell a nyugodt és kiegyensúlyozott politikai környezet, amely miatt én a tavaszi választásokon **magyarként** az egyéni parlamenti képviselőjelölt mellett a politikai pártok közül választok pártlistát.

Béres Attila: És az őszi nemzetiségi választásokon?

dr. Issekutz Sarolta: Számomra az őszi nemzetiségi választás a legfontosabb a magyarörmény közösség szempontjából. Végre szabadon megmutathatjuk magunkat és kötődésünket az erdélyi örmény gyökerű közösséghez. Megvédhetjük jo-

gainkat, értékeinket és biztosíthatjuk jövőnket. Mindenki bátran bejelölheti az örmény rubrikát, **hiszen a 2011. évi nemzetiségi törvény elfogadta a hazai örmények magyar anyanyelvűségét is**, tehát választóként és képviselőjelöltként is **bátran jelentkezhetnek azok, akik magyar anyanyelvű örmény gyökerűek**. Nagyon fontos, hogy az országban *minden örmény gyökerű* regisztráltassa magát örménynek, hogy végre kimutathassuk számosságunkat.

Tudni kell, hogy ha regisztráltatta magát a választó örmény nemzetiségiként, akkor minden településen lehet szavazni az örmény önkormányzatokra, még ott is, ahol nem indul helyi örmény önkormányzati választás. Mindenki számára felelősségteljes döntést igényel, hogy milyen összetételű lesz az országos és a fővárosi örmény önkormányzat.

Így Budapesten pl. bármely kerületben lakik a regisztrált örmény gyökerű, ha nincs is helyi örmény kerületi választás kitűzve, szavazni tud az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)** által indított fővárosi választási listára. Ha Magyarország legeldugottabb kis településén él az örmény regisztrált, szavazni tud az Országos Örmény Önkormányzat létrehozása érdekében az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület listájára**. Tehát senkinek sem vész el a szavazata. Nagyon fontos, hogy végre megmutassuk igazi létszámunkat, hogy az új ciklusban folytathatjuk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek kiadását, a Fővárosi Örmény Klubi-

bot, könyvek kiadását, kiállításokat, barangolásokat ősaink nyomában Erdélyben, stb.

Én április közepén regisztráltatom magam a postán megküldött *Nemzetiségi választópolgárként történő nyilvántartásba-vétel iránti kérelemmel*, amelyen a személyes adatok kitöltése után a *nemzetiségi névjegyzékbe való felvétel iránti kérelem A* pontjában az **örmény** rubrikát ikszelem be. Ha valakinek van a 2. oldal kitöltési igénye, az megteszi, de min-

denkinek kötelessége keltezéssel ellátni és aláírni a kérelmet (Budapest 2014....), majd benyújtani a helyi választási irodához, jegyzőhöz. A kérelem elbírálásáról 3 napon belül döntés születik, amelyről értesítést küldenek.

Az biztos, hogy az EÖGYKE folyamatosan jelentkezni fog a füzetek hasábjain keresztül egészen az őszi választásokig, majd beszámol annak eredményéről is.

Béres Attila: Olvasóink nevében köszönöm válaszait!

Mátyássy László: Mária Anya bronzszobor a Budai Vár fokán

„A szobor térbe állította, és ezzel megelevenítette az ősi bizánci, győzelmet hozó Isten anyját” – ezt már Dávid Katalin európai hírű művészettörténész írta a budavári Mária-

anyáról a szobor honlapján.

„A vertikálitást hangsúlyozó kompozíciója pedig, mintha egy jelenés volna, annak csodálatos hangulatát idézi. Nincs Mária glóriája, gyermekének sincs, mégis a Szent Szűz és isteni Fia áll előttünk. A glória hiánya mégis jelentős, mert Mária és a gyermekének alakját ezzel beemeli egy általános emberi világba, ennek a világnak legnemesebb szférájába: az anya és a gyermeke egységének szakrális humanitásába.”

Erdélyi Zsuzsanna Kossuth-díjas néprajztudós szerint a szobor spirituális erőt sugároz. „Ez a bizánci Szűz Mária, itt most Jézus anyja, de maga az Anya, az Örök Anya. Jelenti a létet, az oltalmat a szeretetet és még sok mindent, aminek forrása az anya életet adó ereje.”

(Részlet az Immaculata Alapítvány a Köztéri Szobrok Emeléséért szakmai és pénzügyi beszámolójából, amelyet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, a Fővárosi Örmény Önkormányzat és a Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat részére küldött a szobor felállításához nyújtott támogatásért.)

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái

(1. rész)

A XVIII. század végén, több nemzedéknyi erdélyi tartózkodás után, immáron jelentősen elmagyarosodva a legsikeresebb örmények – köztük a mi Lukácsaink is – célszerűnek látták áttérni a szűkülő lehetőségű távolsági marhakereskedelemtől valami más jövedelemszerző tevékenységre. Korábban beszámoltam a Lukácsok földbirtokosi¹ és a postamesteri² „profilváltási” kísérleteiről. A gazdag erdélyi örmények a harmadik kívánatosnak látszó előre-menkülségi lehetőséget a XIX. század második felében a bányavállalkozói foglalkozásban látták. Ismeretes a Zakariás család Balán-környéki rézbányabirtoklása³ és bodvajai vashámora (ezek is megérnének egy beszámolót!), de minket most a Lukácsok aranybányái érdekelnek.

Lukács Róza ükanyám utódainak családi emlékezetében nemzedékről nemzedékre átörökítődött az a hagyomány, hogy Róza ükanyám fivére, Lukács Dávid „Zalatnán aranybánya-tulajdonos volt”. Egy megőrzött különleges arany ékszer – amelyet Lukács

¹ Lásd: Gyarmati Béla: „Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzsérekéből birtokos nemesek” (a Füzetek 2013. novemberi számában)!

² Lásd: Gyarmati Béla: „Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzsérekéből postamesteriek” (a Füzetek 2014. január–februári számaiban)!

³ Lukács Róza férje, Wojciechowski József 1877-ben a baláni rézművek „főkönyvelője” volt...

M-betűt formázó termésarany-melltű. Anyaga a családi hagyomány szerint Lukács Dávid bányájából származik.

Róza fia ajándékozott a menyaszszonyának, Nuridsán Máriának –, Lukács Dávid bányájának aranyából készült. A valóság azonban ennél százszor érdekesebb!

Erdélyben ősi hagyománya volt a bányászkodásnak. Az ókorig visszamenően ismertek a híradások Erdélynek a különféle földalatti kincsekben való bővelkedéséről: arany, ezüst és sóbányái egykor nagy gazdagságot biztosítottak. Szokás mondani, hogy a rómaiak kezdték meg a bányászatot Erdélyben, ez azonban így pontatlan, mert már a rómaiak is művelt bányákat találtak, amikor Erdélyt meghódították: Erdély szerte már ősidők

óta zajlik a kősó és különböző ércek bányászata, természetesen koronként változó intenzitással és mindig a kornak megfelelő technikával. Erdély nem csak a török hódítás előtti Magyar Királyság számára volt igen értékes, de később Habsburg hatalom alá vetve is hosszú időn át Erdély adta a birodalom aranyának több mint 60%-át.

A köztudatban az él, hogy a XIX. században Zalatna környékén élénk aranybányászat folyt.⁴ Lukács Béla, érintett szemtanúként így írt:⁵ „A XIX. század első felében már 135 000 darab arany-értéket termelnek és

⁴ Zalatna egyik ókori neve Auraria minor („Kis-aranybánya”), német nevei közt pedig előfordult a Goldenmarkt („Arany piac”)

⁵ Lukács Béla: „Az erdélyi aranybányászat”. (In: Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben, Budapest, 1889)

2500 nemesfém-bánya, 1500 zúzó van működésben s az aranymosókat is beszámítva, több mint 10 000 ember foglalkozik a nemesfém-bányászattal. E század végén még munkásabb, élénkebb és sikeresebb a bányaművelése.” Ezt festi meg élénk színekkel Jókai a „Szegény gazdagok”-ban, hiszen az ott leírt Lúcia barlang-beli hamispénzverés alapja a be nem váltott aranyérc volt. Egy, a mi Lukácsaink koránál majd 200 évvel korábban írott vers már így írt a zalatnai aranybányászatról⁶:

„Mindenütt arany van. Habzó patak ágya Aranyból vetve, aranykőbe vájva. Röghöz ragadt népség — együgyű parasztok A patak' ágyából színarany halat fog. Mindenütt arany van. Sziklabérczek gyomra Aranyat gyűjtött fel titkosan halomra. Halovány bányász nép: sziklabérczek férge Utat vág, utat fur anyaföld' méhébe, S betevő falatát kincseit orozva Föld' színére hozza. Itt van ember, ország, fogd, boldogulj vele Kárhozzál el tőle !”

Kevéssé ismert, hogy Erdélyben a nemesfémeken (meg természetesen vasércen és kőszézen) kívül nagy mennyiségben és viszonylag könnyen volt bányászható egyebek között a réz, a higany⁷ és a kén, illetve ezek

⁶ Opitz Martin (Bethlen Gábor gyulafehérvári kollégiuma professzorának) 1622-ben írott verse: „Zalathna vagy Erdély nyugalma”

⁷ A jó minőségű és olcsó zalatnai „kénésó” Hamburgig, Amszterdamiig, Velencéig ismert és keletre fordult. Az erdélyi fejedelmek korában évi 500 mázsányi is piacra került, és a bármennyit el lehetett adni belőle Európában, de Mária Terézia iparpolitikája jelentősen visszavetette a kitermelését. Számunkra a higanybányászat azért érdekes, mert a korabeli aranykinyerés egyik eszköze volt a higanyal történő amalgamozás, amit megkönnyített, hogy az erdélyi higanyérc-bányák az aranybányák közelében fordultak elő.

ásványai, ércei. (A máig kimeríthetetlen kősóóról nem is beszélve!) Kevesen tudják, hogy a XVIII. század végén elsőként Zalatna környékén fedezték fel a tellurt is.

Bár a föld mélyének kincsei elvben mindig az uralkodót illették, de a bányászat üzése sokszor igen laza feltételek között zajlott. A minket érdeklő időszakban bárki nyithatott bányát a saját földjén, ha volt hozzá elég tőkéje és vállalta az urbura (bányajáradék) befizetését. Mivel akkoriban az örmények nem számítottak az erdélyi magyar nemzet tagjainak, ezért földet nem birtokolhattak, tehát vagy a Kincstártól béreltek, vagy magánbirtokosok által létrehozott bányatársulatokban szereztek részhányadot. (Közel 50 kincstartósági bánya 6000 részvényének többsége kis-tőkés magánosok kezében volt.)

A bányák művelésében érintettek jogi ügyeit a bányajog különleges szabályai regulálták. Az aranybányászat szabályozása azért volt viszonylag laza, mert az arany amalgamozásához szükséges (de kincsképzésre alkalmatlan) higany bányászata viszont szigorú állami ellenőrzés alatt állott. Ez, és a bányászott érc kötelező beváltása biztosította a Kincstár számára az elvárt részesedést.

Az aranybányászat közel sem volt olyan egyszerű, mint amilyenek Opitz uram versei leírta. Az arany folyóvízből való mosása kevéssé volt hatékony, így az csak kiegészítő jövedelemforrásként volt szóba jöhető. Érdemi hozamot az aranytelérek bányászattal való feltárása biztosíthatott, ámbar meglehetősen nagy ráfordítás árán.⁸

⁸ Az aranybányászat jövedelmezőségéhez adalékul: a XVIII. században Zalatna környékén egy grammnyi színarany kinyeréséhez mintegy 50–200 kg nyers ércet kellett kifejteni, felapritani, megtisztítani és végül megolvasztani...

A bányaművelés alapja a hagyományosan szabványosított nagyságú *bányatelek* volt, ami rendszerint két, néha négy, kivételesen még több „bányamérték”-ből állott. (A bányamérték nagyjából 4,5 ha-nak megfelelő földterület volt.) A bányatelken, illetve alatta, a mindenkori bányajog szabályai alapján folyhatott a földmélyi bányászat. A bányatelket a bányászatra jogosultak néha birtokolták, de sokszor csak bérelték a Kincstártól. Az erdélyi aranybányászat fénykorában ezernél több kicsiny és vagy harminc nagyobb bánya működött az úgynevezett „arany négy-szög”-ben (a nagyjából Aranyosbánya [Baia de Arieș]—Körösbánya [Baia de Criș]—Nagyág [Săcărâmb]—Zalatna [Zlatna] által határolt terület).

Maga az ércbányászat (részben az ércetek viszonylag könnyű hozzáférhetősége miatt) a XIX. század elejéig középkori módszerekkel folyt: kézi erővel kivájt⁹, később esetleg puskaporral robbantott tárnákban. A meddő kőzet kibontása mind veszteséget jelent,¹⁰ ezért az aranybányák vágatai a lehetőségek határáig szűkek és

Bánya a XX. sz. elején (Képeslap a Legendi család gyűjteményéből)

⁹ „ütesz és feszék segélyével”, ahogy a nyelvújításkor a kalapács és véső német megnevezését (Schlegel, Eisen) magyarították...

¹⁰ Zalatna környékén az arany-telérek alig félméteres vastagságúak voltak!

girbe-gurbák voltak, bennük csákányozni alig lehetett (nem úgy, mint a nevezetes sóbányákban, ahol soktíz méteres vastagságú kőso- rétegben lehetett vajúrkodni).

A kibontott érc tartalmú kőzetet évszázadokon keresztül bőrszakba vagy favödörbe gyűjtve hordták a felszínre, mert csilléket is csak a szélesebb gyűjtővágatokban volt érdemes telepíteni¹¹. A felszíntől távolodva a vajúróknak egyre nagyobb nehézségekkel kellett megbirkóznia: a világításhoz használt mécsesek és fáklyák elhasználták a levegőt, tehát mesterséges szellőztetésről kellett gondoskodni, a mélyebben fekvő tárnákba beszivárgó talajvizet pedig ki kellett vezetni (szivattyúzni) a szabadba. A nagyobb mélységben való bányászat tehát már komolyabb gépezeti felszerelést, azaz komolyabb tőke befektetést igényelte, ami szükségesé tette az egyes kistőkések összefogását, akik részvénytársaságként működő „bányatársulatok”-ba szövetkeztek. E társulatok rendszerint szentekről vett kegyes elnevezést viseltek, mert a bányász-nép a föld alatt igencsak szükségét érezte az égiek támogatásának.

A bányákhoz szükség volt a bánya környéki erdőkből való fa kitermelésére: nem csak a tárnák aládúcolásához volt szükség fára, hanem szinte minden fából készült: a patakok zsilipjei és mederbélelései, a zúzó-művek és malmok épületei és berendezései, a bányászathoz és ércfeldolgozáshoz szükséges valamennyi épület nagy része is fából épült, sőt, eleinte még a csillék vágányai is! És akkor nem beszélünk a műhelyek, iro-

¹¹ A modern bányászat más alapokon áll: ha úgy gazdaságosabb, akkor nagyteljesítményű fejtőgépekkel az egész hegyet elhordják, nagyipari módszerrel kinyerik a szükséges anyagokat, majd – jó esetben – visszahordják a meddőt és helyreállítják a növénytakarót.

dák és szállások bútor- és szerszámkészítési faanyag-igényéről, de legfőképpen a kohóművek folyamatos és egyre növekvő faigényéről!¹²) A Zalatna-környéki bányászatnak tehát régóta igen szoros kapcsolata volt az erdőgazdálkodással. A Zalatna-környéki erdők kincstári tulajdonban voltak. Az erdők anyagának hasznosítása örök súrlódási forrás volt a tulajdonos (esetünkben a Kincstár) és a fát különféle, nagyrészt ősi, már igazolhatatlan előjogok alapján használni kívánók között, akik Lukács Béla későbbi szavai szerint: „túlnyomó számmal az oláh¹³ köznép” tagjai voltak: eleinte inkább a hegyek közt vándorló pásztorok, később egyre nagyobb számban a bányák és kohók körül munkát találó „proletárok”. A Zalatna körül újra és újra magasra csapó indulatoknak az egyik oka az volt, hogy az erdők és a bányák tulajdonosai-kezelői sokszor földesúrként álltak szemben a környékbeli jobbágyokkal.

A kibányászott nyers, úgynevezett „zúzóérc”-ben az átlagos aranytartalom viszonylag kicsiny volt. Az arany hatékony kinyeréséhez a zúzóércet fel kellett aprítani. Az ércdarabok aprításához a római időkben igen egyszerű módszert használtak: kő mozsárban törték-morzsolták kellően finomra az ércet. (A római kori bányaművelés nyomairól az 1870-es években Lukács Béla több közleményt jelentetett meg.) A XIX. századra az ércaprítás fásztó munkáját már régen gépesítették: a hegyi patakok mentén vízajtású ércetörő zúzó-műveket építettek. A hegyek közt rend-

¹² A XVIII. században a zalatnai kohó fűtése még a környékbeli hegyek erdeiből kitermelt faszénnel történt!

¹³ Az oláh népnév csak 1848 után vált sokak számára becsmerlő jelzővé, amikortól az érintettek egyre inkább elvárták a maguk számára a román megnevezést

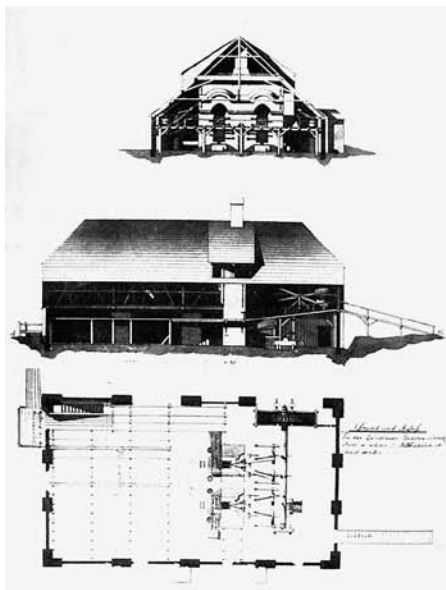
szerint bőven előforduló hegyi patakok vizét felduzzasztották és úgy szabályozták, hogy a vízhozam ne az időjárás szerint, hanem az ércfeldolgozás igényei szerint változzon. A víz erejével meghajtott malomkerék forgását a tengelyéből kiálló csapok révén az úgynevezett zúzónyilak megemelésére használták. A nyilak függőlegesen mozgó vasalt végű súlyos gerendák voltak, amik felemelkedésük után saját súlyuknál fogva hullottak alá, miáltal az alájuk juttatott ércrögöket kellően apróbb darabokra zúzták. A XIX. század közepén a Zalatnán átfolyó Vulkoj patak völgyében is több száz (!) zúzómű dohogott éjjel-nappal. Amint azt Jókai a „Szegény gazdagok”-ban írja (némi ironiával): „*A bányákat magánosok míveltetik, mindenfelé a patakok mentében egész sorozatait látni az ércztörőknek; egyik csinosabb, a másik rongyosabb, némelyiknek vagy vize nincs, vagy aranya, az nyugszik, a többi nagy gondolkodva hullatja kopogó kallóit, a völgyek oldalait századok óta felhordott kőhányások fedik, a mikben mind arany volt valaha.*” Máshol: „*az erdős hegyoldalakból távoli hámorok vérvörös fénye világít messze, s (a zúzó-művekből származó) gépies zörgés egyhangú kongása veri fel a csendet...*”

Egy hagyományos érczúzó kallómalom (Verespatak környéke, képeslap a Legendi család szívesességéből)

A folyóvíz rögtön bizonyos mosást-válogatást is végzett, azonban további tisztítás céljából a megfelelően felaprított és mosott ércet különféle eljárásokkal, például higanyal¹⁴ történő amalgamozással, vagy savazással tovább kellett kezelni. Végül a megnövelt aranykoncentrációjú elegyet kohóban megolvasztva végezték el a végső tisztítást, illetve tömörítést (és nyerték vissza a higany egy részét).

A zalatnai első kohómű vázrajza

Sokszor a munkások bérét is félkész állapotú ércel fizették ki, amit azután a hivatalos beváltóhelyen válthattak törvényes pénzre. A megfelelő tisztaságúra finomított nemesfémeket kötelezően előírt árfolyamon be kellett váltani a Kincstár javára. (A bányászok a nyers ércnek jó esetben nagyjá-

ból a felét kapták meg aranyértékben, ami az elégedetlenségnek örökös forrása volt.)

Az aranybányászat nem csak a megverselt kárhozát forrása volt, sőt, sok szegény jobbágy, vagy nincstelen pór számára biztosította a vājárként való megélhetést, továbbá az „infrastruktúrát” működtető sok „kékruhás” szakembernek: építőmestereknek, kovácsoknak, ácsoknak, kohómestereknek, gépészeknek, számvivőknek, üzemorvosoknak¹⁵, és persze a bányák tulajdonosainak, vagy részvényeseinek (az Uralkodót képviselő Kincstárról nem szólva).

Hogy mennyire meghatározó volt Zalatna életében a XVIII. században a bányászat, azt a zalatnai római katolikus keresztelési anyakönyv 1772. évi címoldalán látható színes rajz is mutatja.

A címoldali felirat felett az angyaloktól közrefogott Szentháromság látható, de kétoldalt és alul a bányászat motívumait ábrázolták. Baloldalt az Aranymosó víz a fején egy tálat tele ércel, mögötte az érczúzó malom kallója. Jobb oldalon a Bányatiszt látható: a felemelt kalapács a bányászatra, az oldalán lévő tör a hivatali rangjára utal. Mindkettőjük ruházata élethűen megrajzolt, a foglalkozásukra jellemző. A címfelirat alatt egy talicskát emelő vājár és egy fa(!) „vágányon” ércel megrakott csillét vontató lovacska látható, valamint egy sereg hosszúnyelű szerszám (csákány, lapát stb.).

Gazdaságtörténetesek elemzése szerint a XVIII. század közepén Erdélyben fellelőült a bányászat, így az aranybányászat is: többféle technikai újítást vezettek be, nőtt a bányák jövedelmezősége. Zalatna az erdő-

¹⁵ A zalatnai vérengzésről súlyosan érintett szemtanúként a leghitelesebb beszámoló a zalatnai kohóművek üzemorvosa, dr. med. Ignaz Reinhold szolgáltatja, egy 1881-es adat szerint pedig Balánbányának is volt „üzemorvosa”, az örmény dr. Zakariás István.

Az aranybányászat ábrázolása a zalatnai anyakönyvben

közi pásztortanyákat is felölelő bányászfalvak széles hálózatától körítve egyre fontosabb medenceközponttá fejlődött. Zalatna a felvirágzását a környező bányákon kívül egyrészt az 1748-ban felépített első kohóműnek köszönhetette – hiszen az egyébként ipari méretekben kevésbé gazdaságos aranybányászatot az együttbányászott különféle kísérő ércet egyidejű feldolgozása tette egyenletesen nyereségessé¹⁶ –, másrészt a bányatörvényesség 1748-ban történt odatelepítésének, majd 1788-ban a zalatnai

bányakapitányság létrehozásának.¹⁷ Lukács Simonék háza¹⁸ éppen átellenben áll a bányakapitányság hivatali épületével, ami 1848-ban valószínűleg hozzá járult a család sorsának alakulásához...

A Zalatnán működő kincstári aranybevéltő hely ugyan igen sok zalatnai, illetve Zalatna-környéki bányásznak biztosított megélhetést, de a beváltási ár – az ércnek a „kémszemplész által” (vegyvizsgálattal) megállapított finomságától függően – változó volt, és rendszerint a bányászok által méltánytalannak vélt árfolyammal történt, ami megint csak sokszor keltett társadalmi feszültséget.

1815-ben I. Ferenc király és Karolina királyné erdélyi utazása során augusztus 27-én Gyulafehérvárról szállt meg, és a környékén, így Zalatna vidékén¹⁹ is több kirándulást tett. E zalatnai kirándulásoknak egyik oka lehetett a táj szépsége, de az uralkodó számára valószínűleg érdekesebb cél volt a zalatnai aranybányák, kohóművek és a Kincstár számára jelentős bevételi forrást jelentő bányakapitányság, illetve az aranybevéltő hivatal megtekintése. Az erzsébetvárosi Lukácsok egyik ága ekkor már régóta Zalatnán élt (ha lehetett volna birtokuk, bizonyosan zalatnaira változtatták volna az előnevüket).

Folytatjuk

¹⁷ A köztudatban Simon fia, Lukács Béla nevéhez kötődik, mivel a '48–49-es események után ő újította fel és bővítette ki. A helybeliek által Lukács Béla gróf(!) kastélyaként emlegetett épület az I. világháború óta folyamatosan pusztult, míg az utolsó pillanatban, uniós segítséggel sikerült megmenteni. (Teljes körű felújítása napjainkban a befejezéshez közeledik.)

¹⁸ Zalatna Gyulafehérvártól (Alba Julia) 35 km-re nyugatra fekszik, a ma DN74 jelű úton.

¹⁹ Más utalás szerint a bányát Schafkovitsék nem megnyitották, hanem csak újrantították...

Híres szülötteink

100 éve született Dávid Antal regényíró

„A nép megszülte a kor hőseit, s ők furfanggal, szorgalommal, haraggal és szenvedéllyel formálták a történelmet. A világ egy ideig bámulja a szabadságért küzdő népet, aztán elfelejti. Késői hódolat ez a könyv a szülőföld és hősei iránt” – írta Dávid Antal Háromszék nem alkuszik című regénye előszavában. A ma már ritkaságszámba menő könyv szerzőjét Ivánként

anyakönyvezték Kézdivásárhelyen, 1913. július 30-án, és Budapesten hunyt el 1988. július 26-án. Jancsó Katalin

A Kézdivásárhelyt és környékét ábrázoló történelmi regény a 48-as idők olyan dokumentált leírását adja, amelyhez az itt töltött ifjúkori években még élő helyi emlékezést is segítségül hívta a szereplők megformálásában. Egy 1973-ban, a Megyei Tükörben megjelent recenzióban Veres Dániel a regény nyelvezetének székelységére utalva kifejti, hogy csak akkor hatna modorosként, ha eltávolodna attól a nyelvjárástól, amely szerint felénk ma is ejtik a szót.

A katolikus örmény családból származó író a kantai gimnáziumban érettségizett,

majd vegyésznek készült Innsbruckban, nagybátyja a szege-di gyógyszerészképzés megszervezője, dr. Dávid Lajos példája nyomán, de tanulmányait nem fejezhette be, mert egyik hazautazásakor fényképész szenvedélyének hódolva, a vonatból lefotózta a gyimesfelsőlöki vasúti hidat. E tettéért a román csendőrség lecsukta, mivel Ausztriában

kiképzett magyar kémnek tekintették, és szabadulása után nem kapott útlevelet. Itthon maradvá újágyírásba kezdett a Brassói Lapoknál, és a sors e kényszerpályája nyomán vált később több székely személyiséget is megörökítő hiteles regényíróvá.

Regényei: Hazátlan voltam (Kolozsvár 1941); Üstökös a kéményen (Kolozsvár, 1941); Muzsikáló kút (Bp., 1969); A kolozsvári futár (Bp., 1972); Háromszék nem alkuszik (Bp., 1973); Erdély nagy romlása (1-3. kötet Bp., 1977); A tanú (Bp., 1981); Az első felvonás (Bp., 1982); A szolgadiák (Bp., 1983).

(*Székely Hírmondó* – 2013. 07. 17.)

Tallózta: Bálintné Kovács Júlia

Dr. Kabdebó Lóránt prof. emeritus, irodalomtörténész

Epizódok a XX. századi irodalom történetéből

c. előadása nagy sikert aratott 2014. február 6-án a Lipták Villa Tükörtermében (1146 Budapest Zugló, Hermina út 3.). Ifjú- és érettkori rajongásairól beszélt kötetlenül Ady és Radnóti verseivel kapcsolatban, utazási élményeit is beszélt, közvetlenül és magával ragadóan. Megmutatta, hogy a leírt szöveg mögött mi is rejlik, amit az olvasó nem biztos, hogy észrevesz. Magyarörmény kedvességgel és hatalmas tudással varázsolta el nagyszámú magyarörmény hallgatóságát. Az estet a Zuglói Örmény Önkormányzat és a Rákos Mezeje Egyesület rendezte.

M

Bálintné Kovács Júlia

Örmények Magyarfenesen

Magyarfenes kb. 20 km-re található Kolozsvártól, a Gyalui-havasok lábánál és Tordaszentlászló községhez tartozik. Az EÖGYKE barangolásainak alkalmával sokszor és sokan megszálltunk, ettünk-ittünk ezen a vidéken.

Ebben a faluban él és dolgozik nagy ügyszeretettel, elhivatottsággal Lengyel István református lelkipásztor feleségével, Saroltával együtt.

Nagy gondot fordítanak a közösségszervezésre, és bevezették, hogy havonta egyszer „összetrombitálják” azokat, akiknek van fülük a hallásra, és idejük is megengedi, hogy vegyenek részt a „Magyarfenesi Estek” rendezvényén, ami minden alkalommal szeretetvendégséggel zárul. Tehát a templomban kihirdetik, plakátokon kifüggesztik, vonalas és maroktelefonon közhírré teszik, hogy mi az esedékes program.

2014. február 19-én, szerdán velünk, erdélyi örménymagyarokkal ismerkedtek a megjelentek, és finom örmény étkeket fogyasztottak, melyeknek a receptjeit fénymásolva ajándékba kapták, hogy majd otthon, a saját konyhájukban is elkészíthessék őket.

A Tiszteletes úr bevezetője után Dr. Kirkósa Júliát hallgattuk szent áhítattal, akit fia, Köpeczi Sándor kísért. A kis koncert záró száma az örmény Miatyánk volt.

Az est további részében Bálintné Kovács Júlia ismertette az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság megalakulásának körülményeit, célkitűzéseit, kapcsolatát a budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel, beszélt néhány közösen megvalósított rendezvényről, levetítetük a Keresztes Lajosról, az 1928-as olimpia aranyérmes örménymagyar birkózójá-

ról készült kisfilmet, emlékeztünk Keresztes Zoltánra, és az előadó ismertette az örmények erdélyi megjelenésével kapcsolatos legújabb kutatásokat, kiemelve Dr. Garda Dezső történész munkáit a gyergyói örményekről.

Az új történelmi dokumentumok fényében módosítanunk kell az eddig berögződött ismereteinket, hiszen ma már történelmi bizonyítékok vannak arra, hogy már 1603-tól megjelentek az örmények Erdélyben is, és először Gyergyószentmiklós volt a központjuk. Innen „hálózták be” aztán Erdélyt, a Partiumot, a Bánságot, majd a történelmi Magyarországot. Kalotaszeg vidékén is, talán mind a 33 idetartozó faluban volt egy-két örmény család.

Magyarfenesen éppen Meskó Károly tanító bácsi volt az, aki felfigyelt a kis Balázs Péter rajzaira, és elvitte a gyermeket Kós Károlyhoz, hogy “nyisson tért” a kisfiú tehetségének.

S következett a LAKOMA.

A tiszteletes asszony, maga is lelkész és tanár, ezúttal kötényt kötött, asszonytársával reggeltől formálta a fülecskéket, – a finom húsleves már egy nappal hamarabb elkészült – készítette a fánkot, örölte a diót, a mákot pergelte a mézet.

Fejedelmi, „bücsüi” vacsora volt. Elkészült az angadzsabur gulyás, egytálételnek is felérő sűrűséggel a fülecskék mellett apró húsgombócokkal, sok zöltséggel. Utána mézben forgatott fánkkal, finom daluzival, és sok-sok baráti szóval kényeztetettük egymást, és mint a falusi lakodalmakban szokás, fel is tarisznyáltak bennünket a házigazdák.

Köszönjük szépen!

Lepsénynél még megvolt!

Február 22-én a Márványmenyasszony Étterem adott otthon közösségünk vidám kulturális eseményének.

Délelőtt **Szentpéteri József Ötvös- és Iparművészeti Stúdió Borosnyay Klára** vezetésével rézdomborításra csábította el a gyerekeket. Aki még nem látta, hogyan készül a rézlapok-tányérok domborítása... szurokban, annak ajánlom, jelentkezzék egy szórakoztató, örömteli foglalkozásra Kláránál!!

A vésők és kalapácsok hamar gazdára leltek, és kis kezek a kis kalapáccsal rendületlenül püfölve a vésőt, bizony a részlemezen kirajzolt keresztet, rozettát, madarat, virágot, házat vagy Napot alkotássá varázsolták.

Díjazottak:

III. díj: Zoikasz Nikolasz

II. díj: megosztva Horváth Árpád, Sinka Sára, Balla Sarolt Kincső

I. díj: Borján Gergő

Különdíj: Berezvai Szénia, dicséretben részesültek: Balla E. Csanád, Balla Kálmán Dániel, Horváth Mátyás, Balla Tímea Kerka és Sinka Dániel.

A Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió művészei tanítják a gyerekeket

Ez a bevezetés az örmény művészetbe remekül sikerült.

Délután a felnőttek műsora következett. Örmény származású színészeink emléket ápoljuk, ha újra felidézzük remek alakításait. **Mály Gerő, Dajbukát Ilona, Agárdi Gábor, Senkálcsy Endre**, a Női kabaréalakok kiváló jellemábrázolásával maradandót alkottak, közönségünkben élnek tovább. **László Károly**, a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház művésze sok-sok kabaré előadással vidámította a székelyeket a diktatúra nehéz éveiben.

Flórián Anti tavaly velünk Női örületben nevettek, most a Szegedi Nemzeti Színházban játszik.

Már hatvan éve nincs köztük Női Károly, a nagy nevetető, de hihetetlen gazdag munkássága velünk maradt. **Kovács Dezső színháztörténész** szívügyének tekintik műveinek gondozását, s mi örömmel hallgattuk tömör-szép ismertetőjét az egyenlők közt is első Női Károlyról.

A Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat farsangján a délelőtt a gyerekeké volt

Az óvatos ember és a Lepsénynél még megvolt jelenetek adták az est gerincét. Valóban az igazi elképesztő váratlan humor hordozói ezek az alkotások, amelyek nyolcvan évvel megírásuk után ugyanolyan elevenen hatnak. Kiváló színészi munka eredményeképpen a közönség pillanatonként robbant a nevetéstől és sápadt el a hihetetlen „hallatlan” nehéz helyzetbe került szereplőkért szurkolva.

A jelenetekben annyi kincs van, amelyet a színészek felszínre tudnak hozni belőle. **Szöke István rendező** immár negyven éves pályája alatt mindig tudta, hogyan válik az előadás aktív alkotójává a közönség. És íme, most is, korra és nemre való tekintet

A farsangi multság közönsége, középen, az első sorban Székely András Bertalan osztályvezető (Emberi Erőforrások Minisztériuma)

nélkül (hiszen a közönség három évestől kilencvenkét évesig ott volt) mindenkit érdekelt, hogy Doberman Harry-Lieberman Harry kire ugrott, mit szakított le – és harapott-e? No meg a nagyságos asszony Polgárdi és Lepsény között veszett-e el

vagy Lepsénynél már nem volt meg?

Nagyszerű csapat dolgozott a sikerért: **Máté Krisztián, Jeges Krisztián, Simon András, Várady Mária, Schupp Gabriella, Németh Anna, Ott József, Nemes Gusztáv, Szekeres Máté, Berkes István.**

A túlélhető sorscsapások nevetető sorozatát a Gáti-Németh Duó remekül oldotta az odaiálló muzsikával. Külön meglepe-

A farsangi multság közönsége a Márványmenyasszony Étteremben

tés közösségünkben, hogy egy újabb művészeti ágban is képviselve vagyunk. **Szöke Mirjam** a keleti táncok királynője megtevéstően hasonlít az örmény származású **Cher**-re. (Cherilyn Sarkisyan) Amit láthattunk, az magas színvonalú, briliáns táncművészet. Igen, ilyenek az örmények, mindenben kiválóságra törekszünk! Ő a *Miss Hastánc Hungary* verseny győztese, ezért viseli Szöke Mirjam a királynő titlust.

Ezen az estén zsúfolásig megtelt a Krisztina-terem mindkét szárnya, sokan álltak, még a színpadi szék sem volt biztonságban. Örömmel fedeztem fel a közönség soraiban **Dr. Székely András Bertalan** minisztériumi főtanácsadó urat, aki pártfogó figyelemmel látogatja rendezvényeinket, nehéz helyzetünkben mindig támogat. Idézem a műsor utáni észrevételét: „Így születik a színház.” S ha ez igaz, akkor a Premier most volt, mely után jó hangulatú vacsora következett. (Rozmaringos-

A mulatságot szervező Várady Mária színművész, a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke

aszaltszilvás-birsalmás csirkecomb, mazsolás-currys rizzsel—örmény módra. A diós aranygaluska desszert a dióban gazdag Örményországra utal, és a bor is.) Meghitt, békés beszélgetések, új barátságok, tombola, könyvek, – tán mindenki jól érezte magát. Képviselőink önzetlen munkája nyomán visszatért az örmények boldog múltja. **Böjtös Jenőné Opra Györgyi** elnökhelyettes, **Sasvári-Merza Krisztina**, **Szűcs Enikő** képviselő, **Várady Mária** elnök összehangolt munkája tette ezt lehetővé.

Dr. Issekutz Sarolta az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnök-asszonya az idei komoly, tétre menő választásokról tájékoztatta közösségünket. Jövőnk alakításában tevékenyen részt kell vennünk. Igazán nem

Jelenet Nóti Károly egyik pesti kabaréjából

dr. Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

teher a regisztrálás és majd a szavazás napján séta a szavazófülkéig. Mi jó magyarok és jó örmények vagyunk egyaránt. Nincs fontosabb dolog azon a Napon, bizony rajtunk múlik, hogy lesz-e még kultúránk, együtt lehetünk-e még?

Nóti Károly, a pesti kabaré virtuóza

Nóti Károlyt mindenki ismeri, az is, aki azt hiszi, hogy nem ismeri.

Azt a szólásmondást, hogy „Lepsénynél még megvolt”, vagy „Én régi motoros vagyok” ma is halljuk, úton-útfélen. Ezek Nóti Károly szállóigévé lett mondatai, kiszólásai a Lepsénynél még megvolt című örökzöld bohózatból. „A helyzet a következő”, mondjuk gyakran és nem is sejtjük, hogy ez a fordulat is Nótiból jön. Mert szavai, szentenciaszerű mondatai, kiszólásai a köznyelv, s az irodalmi nyelv részévé váltak. Ez is mutatja Nóti Károly nyelvt teremő erejét, s töretlen népszerűségét.

Ugyancsak mindenki ismeri a Hippolyt a lakáj című híres filmet a harmincas évekből, Kabos Gyulával és Csontos Gyulá-

A frasangi mulatság zenével, tombolával, fogadással zárult a Márványenyasszony Ététkoromban

Most újra fordul a kocka, vigyázzunk arra, ami négy évig „még megvolt”, aztán se vesszen el.

Várady Mária

val a főszerepekben. E film forgatókönyvét, társszerzőként, Zágon Istvánnal együtt Nóti Károly írta. A párbeszéddek, dialógusok Nóti Károly szerzeményei. Az is, amikor Hippolyt közlésére, miszerint este hatkor „szervírozzák a szupét”, Kabos vissza-kérdez: „Micsinálnak a micsodával?”

Vagy: „hagymát hagymával” eszem, ha kedvem tartja, mondja a filmben Kabos.

De ki ez az író, akit ismerünk ugyan, mégis keveset tudunk róla?

A magyar kabaré és a magyar bohózat egyik megeremője, és kiváló művelője.

Nóti Károly a húszas, harmincas, negyvenes évek szerzője. Író, költő, forgatókönyvíró, bohózatszerző. Elsősorban egyfelvonásosaival, rövid jeleneteivel, bohózataival és filmjeivel aratott sikert.

Egy nagy nemzedék tagja, amelynek képviselői Karinthy Frigyes, Molnár Ferenc, Szomory Dezső, Heltai Jenő, Szép Ernő, majd Nagy Endre, Kellér Dezső, Vadnai László, Rejtő Jenő. A Nyugat vígjátékírói köre, és az utánuk következő nemzedékek, valamennyien polgári írók, kabarészerzők.

Nóti Adynak is kortársa, bár pár nemzedékkel később alkotott. 1892-ben született, a partiumi Tasnádon. Jogot végzett Kolozsvárott, majd újságíró lett. A húszas években a Teréz körüli Színpadnak dolgozik. Itt találunk egymásra Salamon Bélával, aki megannyi vígjátékának, köztük a Lepsénynek a főszerepét játszotta. Salamon a tenyeres-talpas (és lúdtalpas), csetlő-botló, de furfangos pesti kispolgár megtestesítője Nóti vígjátékaiban.

Ahogy Nóti Károly is az örök pesti polgár és kispolgár színpadra fogalmazója. Molnár Ferencnél grófok, hercegek, vagy gyakran arisztokraták a főhősök. Nótinál mindig kispolgárok. Módos pesti ügyvédek, kistisztviselők, ügynökök, kedves pesti linkek, lecsúszott egzisztenciák. Nóti bohózatok témái: könnyű szerelmek, házastársi hűtlenkedések, megcsalások, félrelépések, és örökös félreértések. A vígjátéki helyzetek alapja: a félreértés. Úgy belegabalyodnak a vígjátéki helyzetekbe a szereplők, hogy végül nem tudnak kimászni belőlük. A bohózatok helyszíne legtöbbször a pesti polgár lakása. „Mondd, fiam” – kezdődik gyakran a dialógus a házastársak között, akik mindig zsörtölődnek, civakodnak, féltékenykednek.

Nóti sok száz híres bohózatot írt, nagy részük a hajdani Színházi Életben jelent

meg: a Lepsénynél még megvolt, A csillár, Majd a jegénye, az Óvatos ember, A nagy költő, és így tovább.

Salamon Bélán kívül a kor neves komikusai játszották alakjait, Latabár Kálmántól Kazal Lászlóig, Kiss Manyitól Feleki Kamillig, Greguss Zoltántól Haumann Péterig.

A harmincas évek első éveiben Nóti Berlinben él, forgatókönyveket ír. Egyiket a másik után. (Három-négy év alatt kb. harminc film forgatókönyvét.) Berlin akkor a filmvilág központja. Sok német, magyar, és angol film stábjában szerepel a neve. Sokszor négerben kényeszerűl írni.

Hitler 1933-ban hatalomra jut, ekkor Nóti nem Amerikába megy, mint sok pályatársa, hanem, kalandvágyból, hazajön Pestre. Folytatja vígjátékszerzői munkáját, legtöbbször négerként. A fasizmus, a nyilas korszak után pár év múlva vigasztalóként végigkacaghatja a Rákosi korszakot. Szocialista kabarébrigádban kényeszerűl építeni a kommunizmust. Hatvan éve, 1954-ben hunyt el. Sok száz bohózat, százötvennél több filmforgatókönyv és film marad utána.

A poénjai ma is briliánsak. Mert eleven az a pesti humor, aminek utolérhetetlen mestere és művésze volt.

Nevetni a legjobb dolgok közé tartozik. Nevettetni az egyik legnehezebb színpadi feladat.

Jól nevetetni kevesen tudnak. Egyikük Nóti Károly.

Kovács Dezső
színháztörténész, a *Criticai lapok*,
Színház c. folyóirat színházkritikusa

Kovács Dezső

Zongoraavató a februári Zeneagapén

2014. február 2-án az örmény katolikus szentmise után zenei agapéra gyűltünk össze, mely összejövetel zongoraavató is volt egyben: a jóreg bécsi mechanikájú hangszer helyett új zongorája lett az Orlay utcai örmény gyűjtemény szalonjának.

Kerek évfordulókhoz kapcsolódott ez a zenei est. Frédéric Chopin halálának 165-ik, valamint George Sand születésének 200-ik évfordulójára emlékeztünk. F. Chopin, a romantikus zenei stílus meghatározó alakjának, kora ünnepezt zongoraművészenek és zeneszerzőjének életútját és utolsó műveit hallhatuk *Szilvay Ingrid* lebilincselő előadásában.

A mai napig a legnépszerűbb, legtöbbet játszott, legkönnyebben felismerhető és megjegyezhető komponista csaknem kizárólag zongorára írt, mely hangszer az emberi hangot hivatott életre kelteni a szerző szándékai szerint. A „zongora poétájának” zenéje hihetetlen gazdagsággal fejezi ki a lélek legbelsőbb, titkos rezdüléseit, és az általa létrehozott hangulatok a leggyöngédebb érzelmektől a drámai szenvedélyig, a himnikus emelkedettségtől a filozofikus elmélyültség millió árnyalatát járnak be.

Megtudtuk, hogy kora, az 1830-40 évek a zongora virágkora és a népies romantikus muzsika megjelenésének kora volt. Chopin, a lengyel anyától és francia apától született világjáró lángész ugyanakkor lánglelkű lengyel hazafi is volt, aki a lengyel népzene számos fordulatát emelte be a műzenébe. Klasszikus mestereken iskolázott formaérzékelével az új műfajokban, mint a mazurka és polonéz is utánozhatatlanul eredetileg alkotott.

Szilvay Ingrid és
Vörösváry Márton

Tragikusan rövid (39 éves) életét a zene mellett az akkor halálos kórral, a tuberkulózissal vívott harc és egy ellentmondásokkal teli, viharos szerelem határozta meg. Amandin Aurore Dupin, Dudevant báróné, akit az irodalomtörténet George Sand férfi írói álnéven tisztel, 1836-ban lépett Chopin életébe. Liszt Ferenc kedvesének, Marie d'Goult grófnő szalonjában találkoztak. Különös párt alkotott a szinte nőiesen érzékeny lelkű, gyenge

fizikumú férfi és kora erkölcsi szokásaira fittyet hányó, féktelen, szenvedélyes, férfias ruhákat hordó, szivarozó, gyermekeit írásból eltartó írónő. A kortársak visszaemlékezései szerint kapcsolatuk tizenegy éve alatt a hölgy anyai gondoskodással vette körül szerelmét, és mindent megtett azért, hogy a nagybeteg kínjait enyhítse. Együttélésüknek mégis a férfi vetett véget halála előtt két évvel. G. Sand Chopin huszonhét évvel élte túl, és az örök lázadó írónő az 1848-as forradalom leverése után visszaköltözött Párizsból vidéki birtokaira. Unokáinak bölcs és szerető nagyanyjaként meséket írt. Temetésén Victor Hugo levelét olvasták fel, mely így kezdődött: „Halottat siratok és halhatatlant üdvözlök”.

A koncerten Chopin utolsó művei, a noktürnök és mazurkák hangzottak el, melyeket a nagy kortárs és barát, Liszt Fe-

renc így jellemzett: „Kacérságok, hívságok, fantáziák, vonzódások, elégiák, homályos indulatok, szenvedélyek, győzelmek olyan harcok nyomán, amelyeket a nyugalomért vagy mások kegyéért vívtak – mindezek az indítékok találkoznak ebben a zenében.”

Chopin, a hazafi, kinek szívét kívánsága szerint a varsói Szt. Kereszt templom egyik oszlopában őrzik, úgy vélte, hogy „... a zenének nincs hazája – a világmindenség az otthona”. Zenéjének ez az egyetemessége oka annak, hogy a mai napig

élő, szerethető és szívünkbe hatoló muzsika ez. Egy univerzális nyelv, melyet értünk és nekünk szól.

Az Orlay utcai est kicsit emlékeztetett a Chopin-korabeli szalonokra, ahol a zeneszerző, az előadóművész és a hallgatóság szerves egységet alkotott, és együtt élte át a csodát, amit zenének nevezünk.

Kicsik és nagyok együtt rezonáltak a halhatatlan muzsika mondanivalójára.

A zenei agapé „terüljastallal” zárult mindannyiunk örömére.

GG

Zeneagapé 2014. március 2-án

Kb. 17,30 órakor, az örmény katolikus szentmise után a Budapest, XI. kerület, Orlay u. 6. szám alatti Örmény Katolikus Plébánián. Fellép:

Vörösváry Márton ifjú hegedű- és zongoraművész

1994. június 16-án született Budapesten. Édesanyja Kotilla Ilona, akinél korán megmutatkozott a zene iránti fogékonysága, 4 éves korában kezdett el hegedülni és 8 évesen a zongora is kedvenc hangszere lett. Énekzene tanári képesítést

szerezett. A karvezetői diploma megszerzése után rendszeresen vezetett iskolai énekkarokat.

Édesapja Vörösváry Gábor Csík-szeredában született, édesanyja ágán a szamosújvári örmény Pakulár család sarja. Fiatal korában 7 évig zongorázott. Felsőfokú tanulmányait a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemen folytatta, biológus, növényrendszertani – növényföldrajzi ökológus.

Testvére Vörösváry Ibolya 1993.-ban született, hegedű tanulmányait 4 évesen kezdte, majd brácsázni a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában tanult, 2012-ben felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus brácsa szakára. He-

gedű tanulmányai során számos verseny résztvevője és díjazottja.

Márton 5 éves korában kezdett hegedülni az Újpesti Erkel Gyula zeneiskolában, tanára Skripeczky Istvánné. Ugyanott 7 éves korában kezdett zongorázni, tanára Sebestyénné Zádor Ilona.

2006-ban 11 évesen felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem előkészítő tagozatának hegedű szakára. Tanára Somogyi Péter egyetemi tanársegéd.

2009-ben felvették a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnázium zongora szakára. Tanára Faddi Sára zongoraművész.

2012-ben sikeresen felvételizett a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus hegedű szakára. Tanára Somogyi Péter egyetemi tanársegéd.

2013-ban felvették a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus zongora szakára. Tanárai Falvainé Keveházi Gyöngyi és Gulyás István művésztanárok.

Eredményei:

- XI. Országos Koncz János hegedűverseny, Területi válogató I. helyezett (Budapest, 2004)
- XI. Országos Koncz János hegedűverseny II. helyezette (Szombathely, 2004)
- VIII. Országos Kodály Zoltán szolfézs- és népdaléneklési verseny III. helyezette (Debrecen, 2005)
- Rotary Club által megrendezett Nemzetközi Zenei Versenyen összetettben 9. hegedűben 5. helyezett (Moszkva, Oroszország 2005),
- I. Rados Dezső hegedűversenyen I. helyezést ért el (Budapest, 2006),
- III. Országos Zeneiskolai Ferenczy György zongoraverseny (Budapest, 2007)
- I. helyezett
- Különdíj Chopin mű legszebb előadásáért
- III. Zathureczky Ede Hegedűverseny, Különdíj (Budapest, 2008)

- III. Budapesti Nemzetközi Chopin Zongoraverseny (Budapest, 2008) III. helyezett.
  - Különdíj a Bartók mű előadásáért
  - V. Telemann Nemzetközi Hegedűverseny IV. helyezett (Poznan, Lengyelország 2010),
  - 17. Fialat Virtuózok Nemzetközi Hegedűverseny (Zágráb, Horvátország, 2011) I. díj,
  - Különdíj a Paganini etűd legjobb előadásáért,
  - Zágráb város Nagydíja (Zágráb, Horvátország, 2011),
  - Kloster Schöntal Nemzetközi Hegedűverseny, középdöntő (Németország, 2011)
  - Lions Nemzetközi Hegedűverseny II. díj (Rastatt, Németország, 2011),
  - XIV. Országos Szakközépiskolai Zongoraverseny, I. helyezett (Békéscsaba, 2011),
  - V. Budapesti Chopin Zongoraverseny, Finalista (Budapest, 2012)
  - 20. Fialat Virtuózok Nemzetközi Zongoraverseny III. díj (Zágráb, Horvátország, 2014)
- Ezen a nagy megmérettetésen 16 ország versenyzői vettek részt, melyen Magyarországot egyedül képviselte.

Rendszeres résztvevője hazai és nemzetközi mesterkurzusoknak (Balassagyarmat, Békés-Tarhos, Budapest, Nagyvárad, Morges).

Zeneagapé az Örmény Katolikus Plébánián

(Budapest XI. ker., Orlay u. 6.)

Az év harmadik zeneagapéja március 30-án – a 16.30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után – lesz, várhatóan *Mártonffy Miklós* előadóművész zongorázik és énekel.

Szongoth Gábor

Eltávozott Senkálzky Endre (1914–2014)

A sors eleve színi pályára szánta: abban a házban látta meg a napvilágot **1914. október 2-án**, amelyben az első hivatásos erdélyi együttes indította 221 éves útjára az anyanyelvi színjátszást Kolozsváron, és megáldotta a drámai hős adottságaival, jellemábrázoló készséggel, zengő orgánummal, tragikai erővel. Pályája 1937-ben indult, történelmi viharok közepette: kisebbségi sorsban, önellátás-

ra ítélve, majd államhatalmak változásának örömét és tragédiáját kellett megélnie. De jó iskola volt. **Ártó Mihály**-ként (Nyíró: *Jézusfargó ember*), **Török Ágoston**ként (Zilahy: *Hazajáró lélek*), **Ádám**ként (Madách: *Az ember tragédiája*), **Kreón**ként (Szophoklész: *Antigoné*) megtanulta a küldetés aranszabályát: a színjátszás szellemi honvédelem. A nagy világgégés után **Bánk bán** szerepében medítál sorskérdésekről, majd 1948-ban **III. Richárd**ot formálja meg, pályája egyik legfontosabb állomásaként, szembeszállva a kor megkövetelte dogmatikus olvasatokkal. A szerep kulcsát Petőfi útmutatásaiból kiindulva lelta meg: „anakonda nézés, mely oda édesgeti a madarat a kigyó torkába”. A dogmatizmus korszakában szerepeinek lélektani hitelességű felépítésével sikerült elkerülnie a sematizmus csapdáit, s erre oktatta tanítványait is a Színművészeti Főiskolán. Az erdélyi színjátszás megkerülhetetlen személyi-

ségeként 1964-ben, fél évtizedre, kinevezik a kolozsvári színház igazgatójának. A színház ebben az időszakban a modernizációs kísérletek színterévé vált (Brecht-, Dürrenmatt-, Miller-, Tennessee Williams bemutatók), a kolozsvári együttes sajátos arculatot munkált ki. Korszakában színháztörténeti jelentőségű *Az ember tragédiájának* új és eredeti olvasatban bemutatott rendezése. Személyes nagy

sikere **Maximus** alakítása Teleki-Illyés **Kegyencé**ben, amely hatalom és erkölcs, az elszabadult hatalomvágy kérdéskörét taglalta a totalitarizmus időszakában. Párhuzamosan az erdélyi magyar színjátszás megújulásával, a látványszínház térhódításával, stílusteremtő rendezők, **Harag György**, **Tompa Gábor** kísérletező partnerévé válik, s antologikus értékű előadásokban nyújt maradandót (**Farel**–Sütő: *Csillag a máglyán*; **Kosztaljov**–Gorkij: *Éjjeli menedékhely*; **Hamlet atyjának szelleme**, **Színészkirály** – Shakespeare: *Hamlet*; **Öregapó** – Kao Hszing-Csien: *Buszmegálló*; **Nagy-papa** – Ionesco: *Jacques avagy a behódolás*; **Priamus** – Shakespeare: *Troilus és Cressida*). Pályája jelképévé válhat **Firsz** alakítása életének 88. évében Csehov *Csereznyészkertjében* **Vlad Mugur** rendezésében. A rendezői olvasat szerint a mű „végjáték”, az értékek pusztításáról szól a haszonelvűség jegyében. Alakítása tiltakozás volt, hogy ránk csak a

villanyoltás várna. Lehet, hogy fatális tévedésben élünk, de mindig volt és lesz újrakezdés – üzenté és üzeni Firsz.

Díjak, kitüntetések

Az RNK érdemes művész kitüntetése, Kemény János díj (EMKE), Életműdíj – Kisvárdá, Szentgyörgyi István díj, Bánffy Miklós vándordíj, a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat), a budapesti Játékszíni Társaság Életműdíja, UNITER-életműdíj, a Román Kulturális és Vállalásügyi Minisztérium Kulturális Érdemrendje, a Magyar Köztársaság Érdemes Művésze díj, a Színházi Kritikusok Céhe életműdíja, a Magyar Művészeti Akadémia Színházművészeti Tagozatának díja.

A 100. évében elhunyt **Senkálzky Endre**, Európa legidősebb aktív színésze, szeretett színháza gazdag adattárának gyűjtője, amely dokumentáció nélkül a Kolozsvári Állami Magyar Színház utóbbi 75 éves történetének meg-

írása szinte lehetetlen lenne. Mindezt a szó és a lélek fátklyájaként nyújtja át nekünk, stafétaként, hogy méltóképpen és méltósággal adhassuk át az utánunk jövőknek.

Szomorú szívvel búcsúzik a Kolozsvári Állami Magyar Színház társulata.

Az elhunytat a Kolozsvári Állami Magyar Színház saját halottjának tekintti.

Kovács Eszter

*

Drága halottunktól 2014. január 9-én, délelőtt fél 11-kor a Kolozsvári Állami Magyar Színház földszinti előcsarnokában búcsúzzunk, utolsó útjára déli 12.00 órakor kísérjük a színházból a Házsongárdi temetőbe, ahol 13.00 órakor helyezik örök nyugalomra.

Kegyelettel adózunk emléke előtt.

(*Szatmári Magyar Hírlap*
– 2015. január 6.)

(*Szerk. megjegyzés: lásd EÖGY füzetek februári szám 32–36. oldal*)

Fővárosi Örmény Klub

2014. március 20. csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Műsor

Dr. Sáska László természetbúvár
– Afrika erdélyi örmény származású magyar „csodadoktora”

Előadó: **Kubassek János**, a Magyar Földrajzi Múzeum (Érd) igazgatója
Vetített képes előadás

Rendező: *Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat*
Támogató: *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*
és a *Fővárosi Örmény Önkormányzat*

Gyulai Líviusz

Kossuth-díjas grafikusművész, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat) birtokosa kiállítása

2014. február 21-től március 17-ig

a székesfehérvári Vörösmarty Színház Forrás Galériáján tekinthető meg (8000 Székesfehérvár, Fő u. 8.)

A kiállítás kurátora Hegedűs Lilla művészettörténész.

Egyházi hírlevél

Nagyböjt – húsvét

Kedves Testvérek!

Ferenc pápa arra hív minden keresztényt, „hogy még ma újítsa meg személyes találkozását Jézus Krisztussal, vagy legalábbis döntsön úgy: engedi, hogy ő találkozzon vele” (Evangélium gaudium 3)

Ebből a személyes találkozásból fakad a keresztény élet öröme. Ezt az örömet élhetjük át most a nagyböjt idején, de megtapasztalhatjuk találkozásainkban is.

Szeretném, hogy örmény katolikus közösségünk élete, találkozásai gyakoribbá váljon. Ez egyrészt a vasárnap Szentmisében történik meg, de szeretnék más, a közösség életéhez kapcsolódó programokat is szervezni. Ez egyrészt egy beszélgetős – tanulás alkalmat jelent, másrészt azon gondolkodunk, hogy múzeumi sétákat tartanánk, ahol egy-egy kiállított tárgyat, és annak jelentőségét, tartalmát, egykori használatát megismernénk.

A beszélgetős – tanulás alkalmat magam vezetem, és úgy tervezem, hogy minden hónap első szerdáján kerül megrendezésre a templomunkban. (Szerda esti beszélgetés néven indul áprilistól.) A múzeumi séták kezdetét később hirdetjük.

Ahhoz, hogy élő közösséggé váljunk,

szerintem a következő jeleknek kellene megjelenniük:

– vasárnaponként legalább 10-en jelen vagyunk a Szentmisén, függetlenül attól, milyen kapcsolódó program van.

– évente van 50 olyan ember, aki anyagi is támogatja közösségünk életét.

Az egyéb programokra is többen eljönnek.

Szeretném, ha az idejű nagyböjt megújulást eredményezne közösségünk életében!

A következő időszak programjai:

Március 16., vasárnap 16 óra: koszorúzás az 1848-as forradalom emlékére

március 23-án nem lesz Szentmise

március 30.: zeneagapé

április 2. 17 óra: szerda esti beszélgetés

április 20. húsvétvasárnap

április 24. 17.30: ünnepi szentmise a

genocidium emléknapján

április 27-én nem lesz szentmise

május 7. 17 óra: szerda esti beszélgetések

június 3. 17 óra: szerda esti beszélgetések

június 8. pünkösd vasárnap

Június végén – pontos dátum még egyeztetés alatt – Világosító szent György ünnepe kapcsán a bíboros úr ellátogat templomunkba.

Fülöp Ákos adminisztrátor

Felhívás

Az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMÖSZ) elkezdte az Erdélyben élő és innen elszármazott örmények helyzetének szaksterű feltérképezését és feldolgozását. A felmérés célja az örmény identitás, az érdeklődési körök és igények felkutatása a jövő építése céljából, a történelmi és családfakutatások segítése.

A szokásos papír formában eljuttatott kérdőív mellett (amit szándékunkban van mindekihez eljuttatni) a felmérést nagyban megkönnyíti az elektronikus változat, amelyet a következő adatlapon lehet elérni:

facebook.com/emosz2013, vagy egyszerűen a saját Facebook oldalán az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége-re való rákeresés útján.

dr. Puskás Attila elnök, EMÖSZ

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tízennyolcadik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált ősainknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma! Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat farsangi multságán nagyszerű csapat dolgozott a sikerért: Ott József, Nemes Gusztáv, Jeges Krisztián, Németh Anna, Várady Mária, Schupp Gabriella, Simon András, Máté Krisztián, Szekeres Máté, Berkes István – megköszönik a közönség tapsát. (Cikkünk a 28–32. oldalon)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(felfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 206. szám
2014. április

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Örmény kódex-motívum

Imádkozunk és könyörögünk az elhunytak lelkéért is, legfőképpen elhunyt főpapjainkért, a szent egyház építőiért és azokért, akik e védelem alatt nyugszanak.

Az elhunytakért is kötelességünk imádkozni, olykor csak egy-egy fohással is rájuk gondolni. Hitünk szerint ők is segítenek rajtunk imáikkal. Közéjük tartoznak elhunyt főpapjaink, akik a földi életükben nagy felelősséget viseltek. Fontos megemlékeznünk templomunk s egyházi közösségünk alapítói-építőiről. Az ima kiemeli azokat, akik a templom közelében (védelmében) nyugszanak. Itt magunk elé idézhetjük a gyergyószentmiklósi és csíkszépvízi templomaink udvarát. A régi szokás abból a felfogásból ered, hogy az ilyen helyeken nyugovóra helyezettek jelentős kegyelemben részesültek. E kegyeleti helyek fenntartásával is emlékezhetünk szeretteinkre.

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Az utókor kései tisztelgése Sáska László előtt

Március harmadik csütörtökén a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében a Fővárosi Örmény Klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta* köszöntötte a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatóját, *Dr. Kubassek Jánost*. A márciusi előadó több előadást tartott már a klubban, ezúttal Kelet-Afrika erdélyi örmény származású „magyar csodadoktorát”, *Dr. Sáska László* orvost és természetbúvárt mutatta be dokumentum értékű felvételekhez fűzött előadásában.

dr. Issekutz Sarolta bevezetőként elmondta, hogy húsz évvel ezelőtt ismerte meg a balassagyarmati Sáska Editet, aki először említette nagybátyja, *Dr. Sáska László* nagyszerű életművét. A gyulai Sáska család a nemesi előnevet az Erdély és Moldva határán lévő Gyula helységről kapta, eredetileg ott voltak a család birtokai. Sáska Edit édesapja is orvos volt, és a család több tagja is az orvosi hivatást választotta, akárcsak *Dr. Sáska László*, akiről sokkal többet tud márciusi előadónk” – adta át a szót a klub háziasszonya *Dr. Kubassek János*nak, aki megköszönte a megőlegetett bizalmat.

Dr. Kubassek János

A Magyar Földrajzi Múzeum (Érd) igazgatója személyes vallo-másai alapján egy nagyszerű ember, kiváló orvos, igazi filantróp munkásságának tisztelgett. *Dr. Sáska László* hosszú ideig csendben, reflektorfénytől távol, Afrika mélyén dolgozott. *Dr. Kubassek János* visszaemlékezéseiből kiderült: „A legnagyobb, legszebb feladat, hogy értékeket keresünk, elfeledettnek tűnő kincseket kutunk, és abból próbálunk másoknak is adni. Amikor kisgyermekként először olvastam *Sáska László: Életem Afrika* című könyvét, megragadott az a természetesség és hihetetlen humánus, ami a sorokból áradt. Hogy

valaki hogyan tud ilyen mély megérezéssel és empátiával írni azokról az afrikai emberekről, akik sokak számára csak egzotikumokat jelentenek. Huszonöt évesen vállaltam a Magyar Földrajzi Múzeum vezetését, a múzeumi kutatómunkám egyik legnagyobb élménye, ha olyan hagyatékban munkálkodhatunk,

A Fővárosi Örmény Klub márciusi közönsége

amelyek új és új anyagokat, meglepetéseket adnak. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Afrikai Expedíció tagjaként 1987-88-ban 186 napot töltöttem Kelet-Afrikában. Azokon a tájakon, ahol nemcsak *Teleki Sámuel*, hanem *Sáska László* is dolgozott. 2003-ban ismét végigjártuk egy filmkészítés céljából az abesszíniai tájakat, egy nem mindennapi ember munkásságának helyszíneit, aki számon tartotta felmerőit és büszke volt örmény gyökereire. Élete utolsó napjáig dolgozott.”

Az előadó méltó emléket állított *Sáska László*nak, felelevenítette életét, amelyet *Sáska László* és felesége, *Mojzsis Mária* fényképeken örökített meg. Az igen érdekes, izgalmas és látványos másfél órás vetített képes előadást közel százán élveztik végig. Nagyrészt az elmúlt évszázad kelet-afrikai történeleméből láthattunk dokumen-

dr. Issekutz Sarolta és Szenttamásy Katalin

tum értékű archív felvételeket, másrészt az afrikai magyar-örmény orvos életéről, munkásságáról, kutatásairól gazdag képanyagot. Az élvezetes előadás, a jó humorú előadó nagy elismerést és szünni nem akaró tapsot váltott ki a hallgatóságból.

Fontos, hogy az utókor, a mi korosztályunk is megismerje az örmény gyökertű *Dr. Sáska László*t és munkás-

ságát, emlékezetünkbe véssük a csodadoktor példaértékű életútját. (*Dr. Kubassek János* írását, valamint *Sáska László* életrajzát és írását a 4-6. oldalon közöljük.)

A klub háziasszonya könyvajándékkal köszönte meg az előadónak a szép estét. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke ismertette a soron következő programokat is, majd agapéra invitálta a megjelenteket a klubestet rendező *Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat* elnöke, *Szenttamásy Katalin*.

Fővárosi Örmény Klub

2014. április 17. csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Műsor

„Ezeregytornyú” Ani,

az ősi örmény főváros rövid története és építészeti hasonlóságok
a koraközépkori magyarországi templomokkal

Pettendi Szabó Péter fotóművész és *Horváth Zoltán György* vetített képes előadása

Rendezői: *Zuglói Örmény Önkormányzat*

Támogató: *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*
és a *Fővárosi Örmény Önkormányzat*

Dr. Kubassek János

Sáska László, orvos és természetbúvár, Afrika magyar csodadoktora

Az erdélyi örmény származású, legendás magyar orvos Erdélyben töltötte gyermekkorát a nagyenyedi Bethlen Kollégium diákjaként. Szilády Zoltán természetrajz tanár tanítványa volt. Bebarangolta a Bihar, a Keleti- és a Déli-Kárpátok hegyvilágát, Dalmácia karsztvidékeit, az Adria mellékét. Orvosi diplomája megszerzése után Isaszegen körorvosként dolgozott. 1933-ban élete párjával,

Dr. Sáska László

Mojzsis Máriaival Olasz-Szomália fővárosába, Mogadiscióba utazott. Orvosi tevékenységét később Abesszíniában folytatta. Hailé Szelasszié császár veje, Rasz Deszta orvosaként Szidamoban élt, ahol gyógyító munkája mellett sokoldalú természettudományi gyűjtőmunkát végzett. Szafárikat szervezett Etiópia, Kenya és Tanganyika vadregényes vidékeire. Önzetlenül segítette számos

Sáska László (Nagyenyed, 1890. szeptember 26.–Arusha, Tanzánia, 1978. november 8.) orvos, orvosi és természettudományi szakíró. (Forrás: Wikipedia)

Középiskoláit szülővárosában, a Bethlen Kollégiumban végezte, de Tordán érettségizett 1910-ben. Rövid ideig segédjegyző volt Nagyponorban. Orvosi tanulmányait Kolozsváron kezdte, majd Budapesten és Bécsben foly-

magyar tudós munkáját. Vendége volt Széchenyi Zsigmond, Kittenberger Kálmán, Szunyogh János, Balázs Dénes. *Életem, Afrika* című, a Kritérium Kiadó gondozásában megjelent könyve plasztikus képet ad a „Fekete földrészen” megélt, viszontagságos élményeiről és tapasztalatairól. Munkássága a botanika, a zoológia, a néprajz számára egyaránt fontos adalékokat jelentenek. Sáska László életműve a ma-

gyar művelődéstörténet fontos, különleges értékekben bővelkedő része, mely Érden, a Magyar Földrajzi Múzeum állandó kiállításán is látható.

Az érdi múzeumkertben található Sáska László egyetlen mellszobra, Domonkos Béla érdi szobrászművész alkotása, mely méltó emléket állít az Afrika csodadoktoraként is emlegetett tudós orvosnak és természetbúvárnak.

tatta. Közben részt vett az I. világháborúban tüzérfőhadnagyként, s többször kitüntették. Egyetemi tanulmányait befejezve Isaszegen lett körorvos. 1933-ban kivándorolt Afrikába. Előbb Szomáliában, majd Etiópiában telepedett le; itt a császári család orvosa volt. Innen 1937-ben a tanzániai Arushába költözött, ahol haláláig élt és gyógyította a bennszülötteket.

Foglalkozott a trópusi betegségekkel, a rák megelőzé-

sével, de főként a malária gyógyításával. Új növény- és állatfajokat írt le, melyek az ő nevét viselik (pl. *Amorphophollus abessinicus Sascai*). Az Angol Királyi Rákkutató Intézet levelező tagjává választotta, 1972-ben a Román Orvostudományi Akadémiának is tagja lett.

Orvosi és természettudományi közleményei angol, német és magyar szaklapokban jelentek meg. Népszerűsítő írásait az Enyedi Hírlap is közölte a harmincas években.

Etnográfiai, antropológiai, botanikai és zoológiai megfigyeléseinek egy részét *Életem Afrika* című könyvében (Bukarest 1969) közölte, melyet ifj. Xántus János rendezett sajtó alá, fia, Xántus Gábor

Feleségével, Mojzsis Máriaival

pedig filmet készített belőle. Orvosi szakmunkáját *Maláriától a rákig* címmel (Rákoscsaba 1939) Arushában írta.

Itt fekszem a Gidabó kisebbik testvérének, a Shisha-pataknak a partján, édes semmittevésben. Rám süt Afrika forró napözöne. Fejem alatt egy kemény bazaltkőpárna. Fölöttem a mérhetetlen kiterjedésű, hamuszürke égbolt, melynek levegőtengerében szakállas saskeselyűk eveznek, minden szárnyrebbenés nélkül.

A szakállas saskeselyű ritka óriásmadara Afrikának. Csak némely hegyvidékeken található. A gyönyörű madár bárány nagyságú, csőre alatt 8–10 cm hosszúságú, vastag sörtéjű fekete szakáll csüng alá. A madár melle sárgás- vagy rozsdabarna.

Nálunk is élt ennek az óriásmadárnak egyik faja, a Retyezát és Pareng-havasok sziklarengetegében. Az az európai, emez pedig az afrikai szakállas saskeselyű: a *Gypaetus ossifragus*. Megjelenésük nemesebb, és repülésük egészen más, mint egyéb dögevő rokonaiké. A figyelmes vadász csakhamar meg tudja különböztetni a hatalmas madarat egyéb keselyűféléktől, még akkor is, ha a madár felhőnyi magasságban evez. A szakállas saskeselyűn kívül nincs még egy ilyen jellegzetesen repülő madara a természetnek. Egyéb dögkeselyűk és szárnyas ragadozók kiterjesztett szárnya repülés alatt kőralakot mutat. A farkuk is ernyő alakú és rövid.

A szakállas keselyű kiterjesztett szárnya olyan, mint az acélból, alumíniumból megépített repülőgépe. Minden görbület nélküli, és ugyanilyen az egyenes, jellegzetesen hosszú farka is. A hosszú szárny s a hosszú farok közé ékelte test sokkal hosszabb, mint más egyéb ragadozó madár teste. Azért, amikor ez a ritka madár az égbolt kárpitján megjelenik, valóban csalódásig híven utánozza a felhők magasságában úszó repülőgép alakját.

Két szakállas keselyű úszik a levegőben, pontosan a fejem felett körözve. Méltóságosan és szárnyrebbenés nélkül eveznek a magasságban. Szemlét tartanak a szidamói őserdők, patakok és erdei tisztások felett.”

(*Afrika óriásmadarai, részlet Sáska László: Életem, Afrika című könyvből*)

Nemzetiségi választások 2014 őszén

Felkérjük az örmény gyökerű magyarokat szerte az országban, hogy 2014. április második felétől kérjék felvételüket a *Nemzetiségi választópolgárként történő nyilvántartásba vételi kérelem* kitöltésével (2014. elején mindenki részére postai úton megküldték) és eljuttatásával a helyi választási irodába, vagy interneten a www.valasztas.hu honlapon keresztül. A személyi adatok pontos kitöltése után az **örmény** kockába **X** jelet téve kérjük a nemzetiségi névjegyzékbe való felvételt. Ne felejtsek el a kérelmet keltezéssel és aláírással ellátni.

Ne feledjük, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 17 évi harca eredményeként a 2011. évi új nemzetiségi törvény végre elismerte a hazai örménység magyar anyanyelvűségét is. Ezután nem érhet többé vád bennünket, hogy magyarul ápoljuk örmény gyökereinket. A hazai történelmi örménység összefogással végre a valódi számszerűségét is meg tudja mutatni. Bárhol éljenek magyarörmények az országban, akik regisztrálták magukat és az őszi választásokon szavaznak is az EÖGYKE országos listájára (a fővárosban a fővárosi listára is), azok be tudják juttatni közvetlen választással az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület országos listáján szereplő képviselőket az Országos Örmény Önkormányzatba, a fővárosban pedig a Fővárosi Örmény Önkormányzatba is. Ezzel elérhetővé válik, hogy végre a magyarörménység tudja kezébe venni országos szinten az örmény kultúra és hagyományok ápolásának feladatát.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
dr. Issekutz Sarolta, elnök

Koszorúzás a nemzeti ünnepen

A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat képviselő testülete, dr. Issekutz Sarolta, Bacsó Zoltán és Zakariás Antal Dirán főhajtása az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Gábor Áron emlékműve előtt

Díjazottjaink

Március 14-én Kossuth díjat kapott *Kobzos Kiss Tamás* Liszt Ferenc-díjas előadóművész, az Óbudai Népzenei Iskola igazgatója, népzene-tanár, az MMA rendes tagja „egyedülálló előadóművészi pályája, népzenei oktatómunkája, valamint a magyar népzene hazai és külföldi népszerűsítése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként”.

*

Áder János Köztársasági Elnök *Gudenus János József* genealógus részére a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét adományozta „fáradhatatlan, nemzetközileg is jelentős genealógiai és történelmi kutatómunkája, kiemelkedő életműve elismeréseként”, melyet ünnepélyes keretek között 2014. március 15-én adtak át a Művészetek Palotájában.

Szívből gratulálunk a díjazottaknak.

Voith Ági Jászai Mari-díjas, érdemes művész az ünnepelt

Nemrég a Fővárosi Örmény Klub sztárvendége volt. A zsűfólásig megtelt Bartók terem közönsége megborzongató titkokat tudott meg '56-ról, az örmény Voith Lajos apáról, a szamosújvári nagymama fölséges töltött-káposztájáról, és egy nagy színésznő hétköznapijairól.

A *Jamaicai trombitás* vulkánként tört fel a mi ÁGINK, „Kaktuszunk” zsigereiből, a parkett is szikrázott dobbantásától. És mi, magyar-örmények nem akartuk Őt elengedni! Vissza-vissza!!!

A találkozás élménye ma is eleven. Nagy öröm számunkra, hogy színpadon láthatjuk, köszönhetjük a kerek születésnap alkalmából, (amelyben szerepel a 7-es szám is). Sok boldogságot, sok sikert kívánunk!

A magyarörmény közösség

1848–49-re emlékeztek az Orlay utcában

Az Orlay utcai örmény katolikus templom falán lévő emléktábla és a koszorúzó

Szálasy Ferenc

Farsangi örmény bál Székelyudvarhelyen

Már a tavaly novemberben elterveztük, hogy idén február 14 én, egy színvonalas disznótoros igazi farsangi örmény lakomát fogunk rendezni, gazdag menüvel, finom ételekkel-italokkal, jelmez tánccal és cigány zenével.

A tervet tett követte. Meghívtuk az egyesületünk 51 tagját, a csíkszeredai, marosvásárhelyi meg a szamosújvári testvér egyesületek képviselőit, valamint néhány – egyesületünkhöz közel álló szimpatizánsunkat.

Az egyik közeli községben, Bétában, vásároltunk egy szép nagy mangalicát, az ott lakó *Gyarmathy házaspár – Dezső és Melinda*, egyesületünk tagjai, teljes szívvel és lélekkel álltak és bocsájtották rendelkezésünkre otthonukat a sertés levágása és feldolgozása érdekében.

Február 12-én reggel kilenc órakor felsapott a láng a nagymalac hátán, s miközben a mézsáros szalmával táplálta azt, hogy egyenletesen pörköljön az állat bőre, *Gyarmathy Dezső* barátunk, mint kitűnő házigazda szorgalmasan kínálgatta az általa főzött finom szilvapálinkát és körte pálinkákat.

Heten voltunk a csapatban, (a házigazdák, mézsáros, a klub három vezetője, és a feleségem) de mindannyiunknak volt bőven mit tenni.

Tudatában voltunk annak, hogy most vizsgázunk, a zsűrinek hetven tagja lesz, hetven száz és orr mond – nyilvánít vélemény – munkánkról.

Mіндеzt sok beszélgetés – tárgyalás, listák készítése a piacra, üzletekbe, borpincékbe, előzte meg, hangsúlyt fektetve arra, hogy a helyi termelőkötől vásároljuk meg az ízletesebb fűszernövényeket, zöldségfélét, savanyúságot.

A disznóvágást és annak feldolgozását este későn végeztük el, másnap reggel helybe szállítottunk mindent és bőségesen, – májast, vérest, tepertőt, zsírt, a sok húst, csak a kolbász maradt a füstön egy éjszákára, hogy még finomabb legyen.

A tervnek megfelelően 14-én este hat órakor a Dr. Palló Imre Művészeti Szakközépiskola pince galériájában a szépen megterített asztalok mellett, felcsendült a cigányzene, üdvözlöttük egymást, kocogtak a pezsgős poharak, ürültek az üvegek, és örvendtünk az újratálalkozásnak.

A megnyitó beszédemben kihangsúlyoztam sajnálatunkat, amiért a marosvásárhelyi, meg a szamosújvári barátaink nem tudtak eljönni. Köszönetemet fejeztem ki, amiért csíki barátaink, *Fejér István* és barátai, – az egyesületünk majdnem minden tagja elfogadta meghívásunkat és eljöttek, hogy együtt ünnepelhessünk, szórakozhassunk, még jobban megismerhessük egymást, hogy ez által is bebizonyítsuk együtvé tartozásunkat, tagságunk elkötelezettségét az örmény hagyományok, kultúra, történelem, és gasztronómia ápolása terén.

Így és csak közös erővel – összetartva leszünk képesek bebizonyítani az Örmény Klub létjogosultságát, életképességét megalakulási céljainak megvalósítása érdekében.

Következett egy nagyon kellemes meglepetés.

Alapító tagjaink, *Szállasy Mária Magdolna* és élettársa *Szalay Dénes*, megajándékozták közösségünket az Örmény Köztársaság zászlójával, az örmény nemzet szimbólumával, melyet előzőleg *Ft. Mátyás Károly* román. kat. főesperes megáldott.

Az eseményt négy díszkötéses dosszié örökítette meg, melyek tartalmazzák az adománylevelet, a zászló fényképét és az átadási – átvételi jegyzőkönyvet.

A dossziékból egyet – egyet, lehetőbe helyezünk a Polgármesteri Hivatal valamint a román. kat. Esperesi Hivatal irattárába, örökre megőrzés céljából, mint bizonyítékot, hogy városunkban nem csak éltek, de ma is élnek örmény gyökerekkel rendelkező emberek, akik mind a mellett, hogy érzésük szerint részét képezik a magyar nemzetnek, nem feledkeznek meg elődeikről.

Bodurián János egyesületünk tiszteletbeli elnöke, az egyesületünk minden tagja nevében megköszönte a zászlót az adományozóknak, és közös beleegyezéssel ennek megőrzésével a jelenlevők *Minier Ottót*, az egyesület titkárát bízták meg.

Minier Ottó kollégánk a megbízást elfogadta, és megígérte, hogy méltóképpen fog rá vigyázni, és arra is gondja lesz, hogy özszejjöveteleink alkalmával a zászló, mint az örmény nemzet szimbóluma, mindig jelen legyen.

A továbbiakban *Minier Ottó* felkérte a jelenlévő ünneplő közösséget, hogy az égő gyertya előtt, egyperces néma csönddel adózzunk a napokban Korondon elhunyt klubtársunk, *Szenkovits János* emlékének.

A bevezető program után felcsendült a zene, kocogtak a finom konyakkal tele poharak, és az asztalok is megteltek a mangalicából készült finom előétellel, majd következett a korhely leves agyvelővel meg húsgombócokkal gazdagítva.

Közben ajándékokat (két festményt, meg egy értékes könyvet) sorsoltunk ki az egyesületünk jelenlévő tagjai közt.

Szálasy Ferenc, Bodurián János, Minier Ottó, Szállasy Mária Magdolna és Szalay Dénes

A primás elvárásunknak megfelelően aktív volt, minden asztalnál igyekezett a jól mulató vendégek fülébe „elhúzni” ki-ki kedvenc nótáját.

A főétel mellett (sült sertés karaj, flekken, ropogósra sült sertés borda, rántott szelet és párolt füstölt kolbász, krumpli püré, reszelt torma és káposztacika) üveg kannákban csillogott a vörös és a fehér bor, de az örmény babkávénak is volt keletje.

A szép tombola tárgyaknak sorsolása is külön szórakozást nyújtott, sok nyertesörvendhetett szerencséjének.

Ünnepségünknek volt még egy kiemelkedő eseménye. Jelenlétével megtisztelt egy nagyon szép örményországi lány, *Arpine Hakobyan*, jereváni egyetemista-újságíró, aki egy csere program révén tartózkodik Erdélyben, Székelykeresztúron. Nagyon jól érezte magát társaságunkban, sokat fényképezett, jegyzett, énekelt és táncolt.

A zenészek fülbemászó muzsikájával kezdődött a jelmeztánc, fiatalabbak – idősebbek egyaránt bekapcsolódtak, jól eső érzés volt átérezni a hangulatot, mely bizonyítéka volt annak, hogy özszejveteleink elérte célját. (*Székelyudvarhely, 2014. február*)

Kempler Szonja

Örményország

Egy négyezer éves nép örök megosztottságban

Az Ararát arról nevezetes, hogy a Biblia szerint az Özönvíz után ott feneklett meg Noé bárkája. Ez a csodálatos hegyvidék egy több ezer éves nép vérzivataros történetének a tanúja. Az Ararát az örmények nemzeti jelképe. Örményország, az egzotikus Arménia története nem más, mint szakadatlan harcok sora a létért, a fennmaradásért. S miközben a szerencsétlen sorsú országon a mindenkori szomszédok, a térség nagyhatalmai osztozkodtak, népe lassan fogyott, szétszóródott a világban.

A legenda szerint Hajk, az örmények ősapja, Noé dédunokája volt, aki fiával, Armennel és nemzetségével Babilóniából északra menekülve az Ararát hegy lábánál telepedett le. Choreni Mózes, a neves krónikás az V. században írt így az örmény nép származásáról Arménia története című munkájában. Valójában az örmény fennsík egyike volt azoknak a területeknek, ahol kifejlődött az emberi civilizáció. Az örmények ősei minden bizonnyal az Urartu Birodalom északi részén elterülő Hajasza lakói voltak. Talán ezért is nevezik országukat mindmáig Hajasztánnak. Létezésükről az i. e. II. évezredből származó hettita feliratok adnak először hírt.

Az örmény állam kialakulásának folyamata az i. e. VI. századra fejeződött be. Az első ismert örmény állam élén a Jervanida-dinasztia állt. Fővárosa a korábbi urartui főváros, Van volt. Arménia azonban a perzsa birodalom szomszédságában nem volt biztonságban, hamarosan függő helyzetbe került. Maga az Arménia elnevezés is először a hódító perzsa király, Dareiosz ékírásos sziklafeliratán fordul elő a legyőzött és behódoltatott országok sorában. A perzsákkal küzdő örmény királyok harcát ősi történeti mondák örökítik meg. A szoros történeti kapcsolat

Nagy Sándor hódításai után meglazul. Az ie. 189-ben új dinasztiát alapító Artasesz megkezdi az örménylakta területek egyesítését. Művét unokája, Nagy Tigran nemcsak befejezi, hanem Arméniát nagyhatalommá teszi. A Földközi-, a Fekete- és a Kaszpi-tenger között elterülő birodalmának új fővárost építtetett, az Észak-Mezopotámiában lévő Tigranakertet.

Am Nagy-Arménia földrajzi helyzete nem kedvező, mégiscsak ütközőállam a római és a parthus birodalom között. Stratégiai jelentősége miatt nem törtenhetett más, mint hogy élén egymást követték a királyok, a rómaiak kegyeltjei a parthusok pártfogoltjaival váltakoztak. Arménia, a két nagy szomszéd által oly hosszú időn át marcangolt ország Traianus hódítása után rövid időre római provinciává is válik.

Később is a parthus birodalom örökébe lépő szaszanida (iráni) állam Rómával vívott háborúinak tűzfészkeként szerepel Arménia. De míg a korábbi századokban az örmények kultúráján mély nyomokat hagyott a perzsa-iráni civilizáció, addig a IV. századtól egyre erősödő vonzalom fűzte őket a Kelet-Római Birodalomhoz, Bizánchoz. Ennek fő oka az volt, hogy Arméniában 301-ben, III. Tirdat ki-

rály uralkodása idején – elsőként a világon – államvallás lett a kereszténység. A lakosság ismét Irán- és Róma-pártiakra szakadt, ami az ország kettéosztásához vezetett. Nagobbik, keleti része 387-ben Iránhoz került, míg nyugati fele Bizánc birtoka lett.

Am az örmények nem asszimilálódtak egyik birodalomban sem. Mintha az évszázadok harcai megedzettek volna őket, s a kelet-nyugat közötti kereskedelem lebonyolításában egyre nagyobb szerepet vállalva különös képességekre tettek szert a különböző kultúrák átvételére és terjesztésére. A függetlenség és a nemzeti kultúra védelmében rendkívül nagy szerepe volt a Meszrop Mastoc tudós szerzetes által 396-ban megalkotott örmény ábécének. Az azóta is szinte változatlan, 36 betűs ábécé az addig használt görög és arameus írást váltotta fel. Az örmény írás kialakítását anyanyelvi iskolák alapítása és a tudományok felvirágzása követte. Az V. században élt krónikásukat, Choreni Mózeszt a Közel-Kelet Hérodotoszának tekintették. A VII. században élt Arménia egyik legnagyobb természettudósa, Ananiasz Sirakaci, aki tudományos magyarázatát adta a nap- és holdfogyatkozásoknak.

A perzsák ugyan helytartót ültettek az ország élére, de belső életébe nem kívántak beleszólni. Az örmény főnemesek, a nachararok privilégiumaikat megtarthaták. Ellenben a nagykirály vazallusaiként kötelesek voltak a perzsák oldalán hadba vonulni. Amikor az V. század közepén az addig türelmes perzsa politikát egy iranizálási kísérlet váltotta fel és a kereszténység helyett a mazdaizmus vallását kívánták bevezetni, elementáris erejű felkelés tört ki. A Mamikonian család által vezetett mozgalom a hunok által is gyengített Iránt végül meghátrálásra készítette.

Bár 591-ben Bizánc és Irán másodszor is felosztja Örményország területét, a perzsák örökébe hamarosan arabok lépnek. Arménia nagobbik része 652-ben az arab érdekszférába kerül. A valamikor virágzó ország teljesen lepusztul, az előkelők egy része Bizáncban keres menedéket. Az örmények első tömeges kivándorlásának komoly következményei lesznek. Nemcsak a nép vesztette el ezzel természetes vezetőit, de muszlim bevándorlók letelepedésével kisebb arab emirátusok jöttek létre, melyek a későbbi egyesítést nehezítik meg. Mégis, Örményországnak egészen egyedülálló politikai berendezkedése volt a Bagdadi kalifátusban. Laza függése tette lehetővé, hogy területén egy sor keresztény fejedelemség maradjon fenn. Az, hogy Arménia egyformán fontos volt Bizánc és a kalifátus számára, most növelte az örmények mozgásterét. A híres népi eposzuk, a Szaszuni Dávid által megörökített arabok elleni szent háborút még leverik ugyan, de végül elismerik Arménia függetlenségét. Ők maguk ajánlják fel Asot Bagratuninak a koronát, így három évszázad után újból önálló örmény királyság alakulhat.

A Bagratida-dinasztia uralkodói virágzó hűbéri államot hoztak létre, újból fel lendült az ipar, a kereskedelem, a városi élet. Új főváros épült, az ezeregy templom városának nevezett Ani. A XI. századra a korabeli világ egyik legszebb és – százezer lakosával – egyik legnagyobb városa ma már a szovjet-török határ mentén fekvő romhalmaz.

A középkori örmény állam virágkora még két évszázadot sem fogott át. A XI. század elején belső széttagolódás készíti elő a külső behatolást. A bizánci párt és a nemzeti párt küzd egymással. Bizánc beavatkozása az örmény hadsereg feloszla-

tását vonja maga után. A népek országútján pedig a szeldzsuk-törökök érkeztek éppen: 1048-ban megkezdik Örményország előznlését, 1064-ben már a főváros, Ani is elesik. Végül 1071-ben – a bizánci hadsereg katasztrófális vereségével és magának a császárnak a fogságba esésével végződő manzikerti csata után – egész Arménia területe a szeldzsukok kezére kerül.

A szeldzsuk uralom ugyan hamar összeomlott, de hatása minden addigi hódításánál pusztítóbb volt. Az örmények tömegei menekültek el és szóródtak szét Kis-Ázsiában és Európában, megteremtve ezzel a többé meg nem szűnő diaszpórát. Kis-Ázsiában, a Földközi-tenger menti Kilíkiában örmény királyság is alakult. Ez az ún. Kis-Örményország 1375-ig megőrizte függetlenségét.

Az örmény területeket 1220–36 között mongol invázió érte. Az ország a nagykan vazallus állama lett, bár függetlenségét bizonyos mértékig megőrizhette, vallását megtarthatta, a mongol és az örmény nemesség szívélyes kapcsolatot tartott. Sőt, a mongol birodalom részévé vált Örményország nagyobb szerephez jutott a nemzetközi kereskedelem lebonyolításában, s ez a gazdaságra kedvező hatást gyakorolt. Mégis, a túlságosan súlyos adók, a különböző nomád törzsek garázdálkodásai megroppantják Örményországot, amelyre a végső csapást az utolsó nagy ázsiai hódító, Timur (Tamerlán) méri.

Talán már nem is lehet meglepetés, hogy ezután ismét két terjeszkedő nagyhatalom között őrlődik Örményország. Előbb 1555-ben, majd újabb háborúk után 1639-ben osztották föl területét, immár végérvényesen. Örményország keleti részei perzsa fennhatóság alá, sokkal nagyobb középső és nyugati területei tö-

rök uralom alá kerültek. Az örményeknek – különösen az oszmán birodalomban – mostoha sors jutott osztályrészül, hitetlen gyaurokként életük és munkájuk sohasem lehetett biztonságban. Örményország földje pusztult, kultúrája elsősorban külföldön, a diaszpórában fejlődött. Az első örmény nyelvű nyomdát Velencében alapították 1512-ben, az első örmény nyelvű térképet Amszterdamban nyomták 1694-ben, míg az első örmény nyelvű újság az indiai Madrasban jelent meg 1794-ben.

A XIX. század elején új hódító jelenik meg a láthatáron, amely az örményekben a felszabadulás reményét kelti. Az orosz-perzsa háború során, 1827. október elsején orosz csapatok örmény önkéntesekkel együtt foglalják el az eriváni erődöt. Kelet-Örményország a hanyatló Perzsiától a növekvő orosz birodalomhoz került. Paskievics orosz tábornok még a Török-Örményországban fekvő Erzerum városát is elfoglalja, de az oroszoknak a további térnyerésre még ötven évet várniuk kell. Az 1877-78-as orosz-török háborút lezáró San Stefano-i békével újabb örmény területek kerülnek a cári Oroszország birtokába. Azonban 1878-ban az orosz térnyerést akadályozni akaró európai hatalmak jelentős örmény területeket hagynak török kézen. A dokumentum záradékának 61. pontja kimondja, hogy az Oszmán Birodalom megmaradt örmény területein reformokat kell bevezetni és azok végrehajtásáról az érdekelt európai hatalmakat folyamatosan tájékoztatni kell. A reformok azonban elmaradtak, s az egykori önálló Arménia területén a szultán ezután az orosz cárral osztozkodott.

(http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/ormenyorszag_egy_negyezer_eves_neporok_megosztottsagan)

Rácz Tímea

Mitől örmény az örmény?

Örmény-magyar rokonságelmélet és a legrégebbi nyomtatvány

A főleg erdélyi örmény kultúrát bemutató budapesti kiállítás az örmény identitást követi végig, olyan érdekességekkel, miszerint a magyarok eredetét egykor az örményektől is származtatták.

2013. április 6-án a Kárpát-medencei örmények művészetéről nyílt kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban. A szeptember közepéig látogatható, *Távol az Ararától – Örmény kultúra a Kárpát-medencében* című tárlat a Budapesti Tavasz Fesztivál keretében nyílt meg, és közgyűjteményekben fellelhető műtárgyak mellett elsősorban az erdélyi örmény központokból, Szamosújvárról, Csíkszépvízről, Gyergyószentmiklósról, Erzsébetvárosról származó műkincsek, festmények, egyházi tárgyakat vonultat fel, az örménység kultúrájának minél szélesebb bemutatására.

A kiállításról *Pál Emese* művészettörténész, a kiállítás egyik kurátorát kérdeztük.

– Hogyan született a kiállítás ötlete, hogyan folyt a gyűjtés?

– A kiállítás apropóját az adta, hogy idén van az örmény könyvnyomdászat 500 éves évfordulója, 500 éve nyomtatták ki az első teljesen örményül írt könyvet. Az ötlet már négy éve megszületett, és eredetileg csak könyveket állítottunk volna ki az Országos Széchenyi Könyvtárban. Amikor azonban igazgatóváltás miatt a Budapesti Történeti Múzeumba került át, ők szerették volna, hogy kitérjünk a koncepciót, és a Kárpát-medencei örmények kultúrájának mindenféle aspektusa megjelenjen.

Így kerültek be aztán a könyvek mellé egyházművészeti tárgyak, festmények, miseruhák is. Ezen kívül van egy terem a dualizmus kori örmény származású politikusokról, aradi vértanúkról (Kiss Ernő és Lázár Vilmos), művészekről, mint Hollósy Simon, Hollósy Kornélia vagy Gyertyánffy Berta. Egy terem pedig a budapesti örményekkel foglalkozik, akik a genocídium után, 1920 körül érkeztek, úgymond második hullámban. A kiállítás legnagyobb része viszont az erdélyi örményekről szól, akik a 17. század végén telepedtek meg Szamosújváron, Csíkszépvízen, Erzsébetvárosban és Gyergyószentmiklóson.

– A budapesti örmény közösség mekkora jelenleg?

– Két közösség is van, egyik az Erdélyből elszármazottak, akik magyar-örményeknek vallják magukat, tehát már nem tudnak örményül. Ők működtetik például az Erdélyi örmény gyökerek című folyóiratot. A másik csoport tagjai, akik még a '90-es évek során is érkeztek, pl. a karabahi válság után, még tudnak örményül.

– A művészet szintjén hogyan mutatkozik meg a különbség abból a szempontból, hogy korábban vagy később hagyták el Örményországot?

17. század végi aranyozott ezüst talpas kereszt a szamosújvári örmény katolikus plébániáról

– Nehéz megragadni, amiatt, hogy az erdélyi örmények hagyatéka olyan alkotásokból áll, amelyeket nem örmények készítek, hanem megrendelték, mondjuk egy kolozsvári vagy akár bécsi festőtől. Ezeknek az alkotásoknak a témájuk örmény, például egy örmény szentet ábrázol, de a kivitelezés teljesen beleillik az erdélyi vagy akkori magyarországi művészetbe. Akik később érkeztek, főleg szőnyegkereskedők voltak, és szőnyegfelújítással is foglalkoztak. Például a Nemzeti Múzeum szőnyegeit örmények javították a '20-'30-as években. Ezt az oldalt is igyekszünk bemutatni, kiállítottunk az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből két örmény szőnyeget, amelyek nem a Kárpát-medencében, hanem még a Kaukázusban készültek, és utólag kerültek ide, nem is tudjuk, milyen úton-módon.

– Hogyan látod jelenleg az örmény identitást Erdélyben?

– Még mindig Szamosújváron van a legerősebb örmény közösség. Gyergyóban is vannak, de ők jobban hangsúlyozzák a magyar identitást. Szamosújváron az örmény katolikusok igyekeznek ezt hangsúlyozni, de az, hogy már nem beszélnek, ír-nak-olvasnak örményül, a teljes asszimiláció jele. Viszont egyfajta nosztalgiából és kulturális (nem nemzeti) identitástudatból próbálják erősíteni, és ez nyilván '90 után erősödött fel ismét.

Nagyon érdekes, hogy mivel már a 19. század végére bekövetkezett a nyelvvtálás, már akkor elindult egy mozgalom, amely arra törekedett, hogy újra meg-

tanítsák a fiatalokat örményül és újra az örmény kultúrát ápolják. Ez volt az armenizmus, amelyet Szongott Kristóf dolgozott ki, ekkor nyitottak örmény múzeumot is Szamosújváron. Ehhez a mozgalomhoz hasonlít szerintem a mostani is.

Szamosújvár különben most kapta vissza az örmény múzeum régi anyagát, amit az '50-es években elvettek. Évek óta folyik a per, most sikerült visszaszerezni az anyagot. Szerettük volna ezeket is kiállítani, de a jogi eljárás miatt nem hozhattuk ki az országból.

– Törekszik-e a kiállítás ennek az identitástudatnak az erősítésére, vagy képes-e rá?

– Inkább az identitás történetét igyekszik bemutatni: hogyan alakult onnantól kezdve, hogy az örmények megérkeztek a Kárpát-medencébe. Akkor még tudták a nyelvet, még a kultúrájuk is más volt, és nagyon jól végigkövethető, amint egyre jobban integrálódtak, majd asszimilálódtak. Például kiállítottunk egy olyan kéziratot Csíkszépvről, a Makula nélkül való tükör című könyvet, amelyet örmény betűkkel írtak magyar nyelven. Ez az asszimiláció olyan szintje, amikor már nem beszélnek a nyelvet, de a betűket még ismerik, ezért az egész vastag kéziratot átírták.

Az armenizmusnál külön kiemeltük Szongott Kristóf és Lukácsy Kristóf elméletét, amelyben örmény forrásokból levezették, hogy a magyarok az örményektől származnak. Ma persze megmosolyogjuk ezt a feltevést, de akkor a Magyar Tudományos Akadémia elismerte

Gyertyánffy Berta portréja

őket, Lukácsit fel akarták venni ezért a tagok közé.

– Az örmény kultúra általában ilyen retrospektív kiállításokban van bemutatva – mennyire hangsúlyos a kortárs örmény művészet, Örményország határain kívül?

– Nagyon is létezik, Magyarországon is vannak örmény származású művészek. Budapesten nemrég mutatták be Murádin Jenő Magyarörmény paletta című könyvét, ami az örmény művészeket gyűjti össze. Rengeteg aspektusa van az örmény kultúrának, mi csak egy részét tudtuk bemutatni, az erdélyi műtárgyakat is magyar közgyűjteményekből származókkal próbáltuk kiegészíteni. Így is előkerültek olyan értékes tárgyak, amelyekről nem is tudtuk, hogy léteznek.

– Például?

– Van egy szőnyeg az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből, amelyen örmény felirat van, azt írja rajta, hogy Voszkánnak, 1821-ben. Ez Prohászka Ottokár magánkézlésében volt, van rajta egy kopás, ahol állítólag térdelt, és ed-

Örmény szőnyeg

dig nem volt örmény szőnyegként számon tartva. Vannak ezen kívül kereskedő- vagy utazóládák, az egyik Issekutz Rebeka lengyelládája, ezek is budapesti múzeumok gyűjteményeiből származnak.

– Milyen volt eddig a kiállítás fogadtatása?

– Sok pozitív visszajelzést kaptunk, magának az egész kiállításnak szép a látványa, örmény motívumok ismétlődnek a berendezésben is. Volt, aki úgy gondolta, hogy nagyobb térbe kellett volna helyezni, mert túl zsúfolt, de be akartuk mutatni az örmény gazdagságot is, mert olyan sok műtárgy van. A témában konferenciát is szervezték a kiállítás megnyitóján, ahol a téma legjobb szakemberei vettek részt, és nekik is nagyon tetszett.

(Transindex – 2013)

Helyreigazítás

Az EÖGY füzetek 2014. februári száma 18. oldalán Kiss Kornél Iván tollából (Bányavidéki Új Szó, 2013) megjelent Hollósy Budán c. írásában a szerző tévesen írta, hogy a Hollósy Simon magyarörmény festőművész emléktáblája felállítását mely szervezet kezdeményezték és kiviteleztek, amelynek eredményeként az emléktábla 2013. február 8-án felállításra került a Bp. XII. ker. Hollósy Simon u. és Böszörményi u. sarkán.

Helyesen: az emléktábla felállítását a Bp. Főv. XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat kezdeményezte és szervezte, amelyhez 200 eFt-tal járult hozzá. Az emléktábla felállítás költségeihez a Hegyvidék Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 50-50 eFt-tal járult hozzá, míg az avatás utáni megemlékezést és filmvetítést a Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat rendezte.

Az érintettektől elnézést kér a

Szerkesztőség.

Bodor Ádám

*Kossuth-díjas erdélyi magyar író,
a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja*

Bodor Ádám 1936. február 22-én, Kolozsvárott született református, felső-középosztálybeli családban. Édesanyja, a székely Tóháti Ida felmenői között számos tisztviselőt találunk. Ez az életpálya az örmény-magyar földbirtokos apai ágától sem állt távol. Bankigazgató édesapját, a mérsékelt konzervatív, hívvő, nagy tekintélyű Bodor Bertalant 1944-ben a budapesti székhelyű Országos Pénzügyi Központ és a Pesti Takarékpénztár és Hitelbank élére helyezték. A háború után meghívták a debreceni kormányba, de a család inkább visszatelepült Kolozsvárra.

Apja, Bodor Bertalan banki tisztviselő volt, akit 1950-ben a Márton Áron katolikus püspök elleni koncepció perben öt év börtönre ítélték. Bodor Ádámot 16 éves korában szintén elítélték, mivel kommunistaellenes röplapokat terjesztett. 1952-1954 között a szamosújvári börtönben ült. Szabadulása után egy évig gyári munkásként dolgozott, majd 1955–1960 között a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben tanult. Utána az Erdélyi Református Egyházkerület levéltárában, illetve egy másoló-fordító irodában dolgozott.

1982-ben Magyarországra települt, ahol a Magvető Könyvkiadó szerkesztője volt. Jelenleg a Holmi c. folyóirat szerkesztőbizottsági tagja.

Művei megjelentek román, angol, német, francia, norvég, dán, olasz, lengyel, bolgár, szerb, horvát, szlovák, észt nyelven is.

(Juhász László fotója)

Részlet egy Bodor Ádámmal készült beszélgetésből

– Sokat hangsúlyozod a táj szerepét, de nem feledkezhetünk meg arról a társadalmi-politikai környezetről sem, amelyben felnőtél, vagy arról a két év börtönlétekről sem, amit 16 éves korodtól átélte. Ennek is bizonyára van szerepe az íróvá válásodban – ha közvetlenül nem is jelentek meg a műveidben –, például az abszurd és

a groteszk élethelyzetek, létélmény iránti írói vonzódásodban.

– A börtön, mint élmény, természetesen döntő volt az életemben. Bizonyára azért, mert az eszmélés egyik igen fontos periódusában, tizenhét-tizennyolc éves koromban következett be. Kezdetől fogva éreztem, hogy valami életre szólóan fontos dolog történik velem, és ha túlélem, akkor ez a valami az egész életem minőségét meg fogja határozni. Még az is bujkált bennem, hogy az élmény a továbbiakban a deficitből szép lassan átvándorol a nyereség oldalára, és a megaláztatás talán egyszer még hasznomra válik. Egyeseket a börtönlétekről egy életre szólóan megtör, a civil társadalomban sérültté, türelmetlenné, békétlenné tesz, velem nem ez történt, én odabenn lehiggadtam, megedződtem, a későbbiek során a világgal szemben inkább megértőbb, toleráns lettem. Máig is, anélkül, hogy elfogadnám, inkább igyekszem megérteni azt, ami körülöttem történik. Erkölcsileg bizonyára óriási hozadékra volt annak, ahogy az egészet átéltem, túléltem. Mint emlé-

tettem, a legérzékenyebb korban kerültem egy teljesen más, kegyetlen és törvényen kívüli környezetbe, ismeretlen erkölcsi, ha úgy tetszik erkölcs nélküli közegbe. Ellentétben azokkal, akik felnőtt korban, érett fővel kerültek be, én fel bírtam fogni időnként ennek a rettenetes helyzetnek izgalmát, humorát, sőt ritkán a szépségeit. Az idősebb embereket, például apámat is, akit ártatlanul ítélték el a Márton Áron ellen megrendezett politikai per során, rettenetesen megviselték a börtönlétekről, ők azt fölfoghatatlan sorscsapásként élték meg. Ez is bizonyára alkati kérdés, de én lehet, egy kicsit kalandor típus vagyok, majdnem élveztem,

hogy olyasminek vagyok része, ami egy polgári társadalom körülményei között általában kevesekkel esik meg. Ez egy szerencsés alkati adottság. A humor, az önironia egész végig működött bennem, igyekeztem társaimra is átvinni, most is úgy látom, ez tulajdonképpen a túlélés záloga, biztosítéka volt. Erre a képességre aztán a börtönt követő későbbi évtizedekben is szükségem volt. A rabság után a szabadságot is túl kellett élni. Lehetőleg erkölcsi integritásunk birtokában. Az most már természetes, ha ennek az ifjúkori élménynek teljes tárgyi, eszmei és morális készlete bevonul a későbbi írói világba.

A novella először a kolozsvári Utunk folyóiratban jelent meg (1965), majd 1969-ben Bodor első, *A tanú* című kötetének lesz nyitó írása. A kötet Bukarestben, az Irodalmi Könyvkiadónál látott napvilágot.

Bodor Ádám: Téli napok (részlet)

„Itt fenn lakott a tetőn. Mikor pár hónapja megnősült, és ide költöztek erre a nyugalmas vidékre, azt remélte, életében minden jóra fordul.

Amíg hazaért, még kétszer pihent meg: maga elé, a havas járdára tette az aktatáskát és a szatyrot. Kesztyűs keze fejével végigsimított homlokán, és türelemmel figyelte, hogy fagy az izzadság a borzas gyapjúszálakra. Mínusz tíz fok alatt volt, január, nem tudta, miért izzad ilyenkor.

Otthon begyűjtött, nagy aktatáskájából kitette a könyveket az asztalra, kinyitva őket a kis papírszeletekkel megjegyzett helyeken, és munkához látott. Két könyvből olvasott, s közben tiszta papírlapokra jegyzett.

Négy óra tájt hazaért a felesége, és likőrös csokoládét tett elébe az asztalra. Ő elmosolyodott, és ültében magához vonta az asszonyt.

Aránylag rövid idő alatt megette az egész csokoládét. Igyekezett olyan testtartást találni, ami feledtetni tudná a gyomra körül fészkelő szokatlan érzését, de az, amit eddig nyomásnak ítélt, most egy helyre összpontosult, és fájdalommal sűrűsödött. Kicsit előregörnyedt, aztán félretaszítva a könyveket, könyökével az asztalra nehezült. Elszóródó tekintete alatt a félig szívott cigaretta elsenyedve a hamutálban” – olvasható a Téli napokban. (Bodor Ádám szövege hozzáférhető a Digitális Irodalmi Akadémia oldalán. Tallózta Bálintné Kovács Júlia)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet
egyszerűsített beszámolójának mérlege, 2013

Adatok e Ft-ban

Sorsz.	Tétel megnevezése	Előző év	Előző évek módosításai	Tárgyév
1.	A. Befektetett eszközök (2.+ 4.+ 6. sor)	399		120
2.	I. IMMATERIÁLIS JAVAK	120		120
3.	2. sorból: Immateriális javak érték helyesbítése			
4.	II. TÁRGYI ESZKÖZÖK	279		0
5.	4. sorból: Tárgyi eszközök érték helyesbítése			
6.	III. BEFEKT. PÉNZÜGYI ESZKÖZÖK			
7.	6. sorból: Befektetett pénzü. eszk. érték helyesbítése			
8.	B. Forgóeszközök (9–12. sorok)	1 424		449
9.	I. KÉSZLETEK			
10.	II. KÖVETELÉSEK			14
11.	III. ÉRTÉKPAPIROK			
12.	IV. PÉNZESZKÖZÖK	1 424		435
13.	C. Aktív időbeli elhatárolások	9		
14.	ESZK. (AKTIVÁK) ÖSSZ. (1.+ 8.+ 13.sor)	1 832		569
15.	D. Saját tőke (16.+18.+19.+20.+21.+22.+23. sor)	1 832		557
16.	I. JEGYZETT TŐKE/ INDULÓ TŐKE	2 388		2 388
17.	II. TŐKEVÁLTOZÁS/EREDMÉNY	978		-556
18.	III. LEKÖTÖTT TARTALÉK			
19.	IV. ÉRTÉKELÉSI TARTALÉK			
20.	V. TÁRGYÉVI EREDMÉNY ALAPTEV-BŐL	-1 534		-1275
21.	VI. T. ÉVI ERED. VÁLLALKOZÁSI TEV-BŐL			
22.	E. Céltartalékok	0		0
23.	F. Kötelezettségek (26.+27.+28. sor)	0		12
24.	I. HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK			12
25.	II. RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK			
26.	G. Passzív időbeli elhatárolások	0		0
27.	FORRÁSOK (PASSZ.) Ö. (15.+24.+25.+26.)	1 832		569

Budapest, 2014. 02. 05.

P.H.

dr. Issekutz Sarolta
elnök, s. k.

Pénzügyi beszámoló 2013
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Kettős könyvvitelt vezető egyéb szervezet
egyszerűsített beszámolójának eredmény kimutatása

Adatok e Ft-ban

Sorsz.	Tétel megnevezése	Előző év alaptev.	E. év v. tev	Előző év összesen	Tárgyév alaptev	T. év v. tev	Tárgyév összesen
I.	Értékesítés nettó árbev.			0	0		0
II.	Aktív.saját teljesítm. értéke			0	0		0
III.	Egyéb bevételek	3 787	0	3 787	752	0	752
	ebből: -támogatások	425		425	343		343
	ebből: -alapítói			0			0
	ebből: -központi költségvet.			0			0
	ebből: -helyi önkormányzati	3 172		3 172	200		200
	ebből: -egyéb, ebből 1%	190		190	209		209
IV.	Pénzügyi műveletek bev.	5		5	1		1
V.	Rendkívüli műveletek bev.	199	0	199	0	0	0
	ebből: -támogatások			0			0
	ebből: -alapítói			0			0
	ebből: -központi költségvet.			0			0
	ebből: -helyi önkormányzati			0			0
	ebből: -egyéb, ebből 1%	199		199			0
VI.	Tagdíjak			0	300		300
A.	ÖSSZES BEVÉTEL	3 991	0	3 991	1 053	0	1 053
VII.	Anyagjellegű ráfordítások	4 226		4 226	1 626		1 626
VIII.	Személyi jell. ráfordítások*	45		45			0
IX.	Értékcsökkenési leírás	121		121	167		167
X.	Egyéb ráfordítások	1 075		1 075	535		535
XI.	Pénzügyi műveletek ráf.-i	0		0	0		0
XII.	Rendkívüli ráfordítások	0		0	0		0
B.	ÖSSZES RÁFORDÍTÁS	5 467		5 467	2 328		2 328
C.	ADÓZÁS ELŐTTI ER.	-1 476		-1 476	-1 275		-1 275
I.	Adófizetési kötelezettség	0		0	0		0
D.	Jóváhagyott osztalék	0		0	0		0
E.	TÁRGYÉVI EREDMÉNY	-1 476		-1 476	-1 275		-1 275

Budapest, 2014. 02. 05.

P.H.

dr. Issekutz Sarolta
elnök, s. k.

Bartos Lóránt, Kömény Kamilla, Pethő Melánia, Gy. Turoczki Emese

Székelyföldi körúton Áder János magyar államfő

Időutazás, emlékezés, hagyományápolás legyenek a fő motivációi az erdélyi fiataloknak – többek között ezt írta be kedd délelőtt a Székely Nemzeti Múzeum vendégkönyvébe Áder János magyar államfő, aki magánlátogatáson tartózkodik Erdélyben. A mindenkori köztársasági elnök személyén és hivatalán keresztül is kifejezi a magyar nemzet egységét – jelentette ki az államfő keddi, nem hivatalos csíkszéki látogatása során.

A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház Hamlet című előadásának megtekintésével hétfőn este kezdődött Áder János Magyarország elnökének háromszéki látogatása. Értesüléseink szerint az előadást követő állófogadáson az államfő pozitívan értékelte a látott előadást, megdicsérte a sepsiszentgyörgyi színművészeket.

Elsősorban az 1848-49-es forradalom és szabadságharcokhoz kötődő emlékhelyeket szeretett volna felkeresni, így alakult ki a magyar államfő programja – mondta el kedd reggel a Székely Nemzeti Múzeumban a sajtó képviselőinek Tamás Sándor. Kovászna Megye Tanácsának elnöke úgy nyilatkozott rendkívül fontosnak tartja, hogy Magyarország közméltóságai minél gyakrabban jöjjenek Székelyföldre. „Mutassuk meg értékeinket, amelyeket ezer éven keresztül építettünk. Fontosnak tartjuk ezeket a látogatásokat, ezeknek, azontúl hogy magánlátogatás, nagyon erős érzelmi töltete és üzenete van a lakosság irányába” – fogalmazott.

Áder Jánosnak és feleségének, Herczegh Anitának Vargha Mihály múzeumigazgató mutatta be a Székely Nemzeti Múzeum In memoriam Gábor Áron kiállítását, valamint a pénteken megnyitott új időszakos kiállítást, amelyen a szabadságharc ritka ereklyéit lehet megtekinteni. Az államfőt láthatóan érdekelte a Gábor Áron eredeti

ti ágyúja, amely pár éve ismét Sepsiszentgyörgyön, a Székely Nemzeti Múzeumban található. A Háromszékre első alkalommal látogató Áder János a következőket írta a múzeum vendégkönyvébe: „Fogadják őszinte elismerésem az 1848-49-es kiállításukért. Remélem, minél több fiatal tér majd be a Székely Nemzeti Múzeumba, és megismeri történelmünk e fontos pillanatának emlékeit. Időutazás, emlékezés, hagyományápolás legyenek a fő motivációi az erdélyi fiataloknak.”

A múzeumi látogatás végén Tamás Sándor, a megyei önkormányzat elnöke egy Gábor Áron arckép másolatot (amelynek eredetije Kézdivásárhelyen van), valamint a Descriptio Transilvanie című térképgyűjteményt adott át a köztársasági elnöknek, Herczegh Anitának pedig festett „kincses ládikóval” kedveskedett. A város részéről Antal Árpád polgármester Sepsiszentgyörgy képes történetét és egy Kós Károly rézplakettet ajándékozott az elnöknek, a feleségének pedig egy nemezelt sálát adott, Vargha Mihály múzeumigazgató pedig az intézmény kiadványaiból összeállított könyvcsomaggal lepte meg az elnöki párt. Sepsiszentgyörgyről Csernátónba, a Haszmann Pál Tájékmúzeumba utazott a küldöttség.

Már a csernátóni Haszmann Pál tájmúzeumnál is kitért, hogy Áder Jánost

a felsőháromszékiek mennyire tisztelik, Kézdivásárhelyen viszont még inkább. Az elnöki házaspár látogatása ünnepi hangulatban zajlott.

Nagy volt a sürgés-forgás a Haszmann Pál nevét viselő intézménynél: Áder János és neje, Herczegh Anita látogatása az múzeum munkatársait, illetve a falubelieket is lázba hozta. Székely ruhás lányok és fiúk várták az anyaországi méltóságokat, akik a programjukhoz képest jócskán késve érkeztek meg Bod Péter szülőfalujába. A magyarországi és román biztonságiaktól kísért házaspár nem feszélyeztette magát: megkóstolta a jóízű szilvapálinkát, a legjobb ízűnek titulált csernátóni kürtöst, majd Haszmann Pál vezetésével villámlátogatást tett a falumúzeumban. A félórás látogatás során csak a múzeum töredékét nézhette meg az elnök, illetve felesége: az idő szorítása miatt néhány kopjafát, a szabadtéri gépmúzeumot és a rádióházat tekinthette meg, a tulajdonképpeni múzeumépületbe alig pár pillanat erejéig lépett be.

Kézdivásárhelyen néhány száz ember volt kíváncsi Áderre, aki megérkezése után először egy kávéfogyasztott el Bokor Tibor polgármesterrel, Tamás Sándor megyei tanácselnökkel, valamint Hegedüs Ferenc önkormányzati képviselővel ez utóbbi vendéglátóipari egységében.

A magas rangú vendég a Gábor Áron téren, az ágyúöntő mester szobránál egy rögtönzött kulturális ünnepségen is részt vett. Áder neje szemmel láthatóan többször elérzékenyült, könnyekkel küszködve hallgatta végig az előadást, aminek a végén a házaspár megkoszorúzta az ágyúöntő szobrát.

Ezt követően Áder János és kísérete megtekintette a 11-es, illetve a 10-es udvarteret, majd a Nyerges-tetőre mentek.

Kopjafát állítottak a Nyerges-tetőn

A mindenkori köztársasági elnök személyén és hivatalán keresztül is kifejezi a magyar nemzet egységét – jelentette ki Áder János keddi nem hivatalos csíkszéki látogatása során.

Áder János, Magyarország államfője és felesége, Herczegh Anita nem hivatalos romániai látogatása során Kézdivásárhelyről érkezett kedden délben a Nyerges-tetőre. Az 1848-as forradalom és szabadságharc hőseinek állított emlékműnél találkozott Borboly Csabával, Hargita Megye Tanácsának elnökével és az alcsíki polgármesterekkel.

A köztársasági elnök köszöntötte a jelenlévőket, és beszélgetésbe elegyedett velük. Kifejtette, hogy az 1848-49-es forradalom és szabadságharc emlékhelyei egyaránt fontosak kell legyenek a Magyarországon és a Székelyföldön élő magyarok számára, ahogyan az idős nemzedék mellett a fiatalok számára is. Ráműtatott, hogy az 1848-49-es szabadságharc nélkül nem lehetne polgárosodásról, modern kori Magyarországról beszélni. Hozzátette, így van ez még akkor is, ha meg kellett várni az 1867-es kiegyezést, ahol Deák Ferenc elérte mindazt, amit a szabadságharc alatt fegyverekkel nem tudtak

kívívni. Arra az újságírói felvetésre, miszerint a székelyek a nehéz időkben bátorításnak értékelik a magyar államfő látogatását, Áder János kifejtette: „a mindenkori köztársasági elnöknek van egy alkotmányi kötelezettsége: a személyén, a hivatalán keresztül is ki kell fejeznie a nemzet egységét”.

Miután a házaspár az emlékműnél elhelyezte a kegyelet koszorúját, a hősök temetőjébe vonult, ahol Tamás József római katolikus püspök megáldotta az általuk állított kopjafát. Ezt András Lajos falfaragó készítette, aki a helyszínen ismertette a kopjafa szimbólumainak jelentését, majd

Gyergyói emlékművek előtt tisztelgett Áder János

Gyergyószentmiklóson az önkormányzat képviselő-testülete, egyházi vezetők, helyi és környékbeli települések lakói fogadták Áder Jánost és kíséretét az örmény katolikus templom kertjében, ahova a vörösköponyegesek sorfala között vonult be a magas rangú vendég és kísérete. Az örmény egyházi kórus rövid előadását követően Mezei János polgármester köszöntötte a vendégeket. Az államfő Czetz János honvédtábornok emléklapettjénél koszorút helyezett el, majd a házigazdák felkérésére kíséretével és a fogadása összesereglettekkel együtt a templomba vonult. Ott Szilágyi Lőrincz plébános és Magyar Sáska Zsolt egyetemi tanár ismertette a templom, illetve a gyergyói örménység történetét.

„Amit legfőképpen megköszönök önöknek, az a hit megőrzése, a hagyományok ápolása, a történelmi példaképek emlékállítása, és hogy a fiataloknak megmutatják, hogy kik is voltak az őseik és mit köszönhetnek nekik” – szökölt vendég-látóihoz Áder János.

a hagyományos székely mesterségek fontosságáról és azok életben tartásáról beszélgettek az előjárókkal.

Áder János feleségével a Nyerges-tetői látogatást követően Csíkszeredában ebédelt, majd a délutáni órákban Madéfalvára utazott, hogy koszorút helyezzen el a Siculicidium emlékműnél. A felsíki települések polgármesterei mellett sok helybéli is az emlékműnél várta az államelnök érkezését, aki személyesen köszöntötte az előjárókat és a helybélieket. Rövid látogatása után rögtön továbbindult, hogy Gyergyószéken is találkozhasson a helybéliekkel.

A kötetlenné alakuló beszélgetés során elmondta, Bőjte Csaba gyergyószentmiklósi gyermekotthonában nevelkedő két kislányért vállaltak keresztszülőséget feleségével.

„Gyergyószentmiklóshoz másfajta szálak is kötnek bennünket. Ezért valószínű, hogy ide gyakrabban járunk majd, mint más településekre” – búcsúzott a fogadására összegyűltekől az elnök, magyarázatot is adva neje, Herczegh Anita távolmaradására. Mint mondta, az örmény közösségnél tett látogatása idején felesége éppen keresztyermeküket kereste fel.

Az örmény templomtól gyalog vonult a Petőfi- és a Kossuth-szoborhoz a küldöttség, ahol Áder János virágok elhelyezésével tisztelgett a forradalom nagyjainak emléke előtt.

Gyergyószentmiklósról a kora esti órákban távoztak a magas rangú vendégek és kíséretük. Erdélyi látogatásuk utolsó állomása Válaszút lesz.

(Székelyhon.ro – 2014. március 18-19.)

Áder János köztársasági elnök látogatása Gyergyószentmiklóson

Mindenekelőtt gratulálok a szervezőknek, valószínűleg az Erdélyi Magyarörmények Szövetségének, akiknek minden valószínűség szerint szerepük volt abban, hogy a város a helyi örménykatolikus templomban fogadja a magasrangú vendéget. Ennél szebb születésnap ajándékot nem is kaphatott közösségünk, hiszen április 30-án leszünk 1 évesek. Az is igaz, hogy tudnak rólunk Magyarország erdélyi küllégviseletei, hiszen valamennyien rendszeresen kapják az EÖGYKE füzeteket. (A Gyergyói Kisújság képeinek felhasználásával tallózta Bálintné Kovács Júlia)

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékhelyeit kereste fel Áder János köztársasági elnök erdélyi, nem hivatalos látogatása idején, március 17–19-én. A Sepsiszentgyörgyön, Felsőcsernátonban és Kézdivásárhelyen tett látogatása után, a nyergestetői csata emlékhelyén száznál többen fogadták a köztársasági elnököt, Madéfalvát is érintve, látogatása második napján a délutáni órákba érkezett Gyergyószentmiklóstra.

Gyergyószentmiklóson az örmény katolikus templom kertjében egyházi előjárók és a helyi képviselő-testület tagjai fogadták a magasrangú vendégeket és kíséretüket

A gyergyói Örmény Kórus az örmény Himnusz eléneklésével, Varga Katalin Eszter, a Salamon Ernő Gimnázium diákja verssel köszöntötte a vendégeket

A templomban nt. Szilágyi Lőrinc örmény plébános fogadta a vendégeket, beszédében a hitközösségről szólt, majd dr. Magyar Sáska Zsolt a templom építésének történetét ismertette

ft. msgr. Portik-Hegyi Kelemen főesperes-plébános kért áldást az egybegyűltekre. A legszentebb imánk előbb magyar nyelven, aztán örményül hangzott el

Áder János koszorút helyezett el Czetz János honvédtábornok emléklakettjénél

A helyi örmény asszonyok az örmények hagyományos édességével, dalauzival is megkínálták a vendégeket, az egyházfők, önkormányzati képviselők jelképes ajándékot adtak át a köztársasági elnöknek

Gyergyószentmiklósi látogatásának utolsó állomásaként a Petőfi- és Kossuth-szobor talapzatán helyezett el virágot Áder János. Hitvese, Hercegh Anita ez idő alatt a Szent Anna Otthonba látogatott, ugyanis a keresztstülő program keretében két, az otthonban nevelkedő kislányt támogatnak. Az esti órákban indult Kolozsvárra a küldöttség.

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái

(2., befejező rész)

Lukáts Lukács számára valószínűleg az adta a szabad tőkéje bányákba fektetésének ötletét, hogy a sógornője családja aranybányászattal foglalkozott: egyik sógornője ugyanis Schafkovits lány volt, és a bányaművelés történetének feljegyzései szerint „A Péter Pál tőszomszédságába eső botesi Jakab és Anna bányászat eredete nem vihető fel a rómaiakig. Ezt 1805-ben nyitotta¹ a Schafkovits család”. (Slafkovits/Schafkovits Jakab 1789-ben zalatnai tanácsnok volt.)

A Schafkovitsok kapcsán fentebb említett „Lukáts Lukács-féle Péter–Pál bánya” Zalatnától északra, légvonalban mintegy 12 km-re, a Vulkoj/Korábja hegy északi oldalán terült el. Ez a bánya elismerően igen szép, jellegzetesen világos színű aranyércet szolgáltatott. (Feltehetően innen származott az 1. ábrán látható ékszer anyaga.) A bánya közelében római temető maradványaira bukkantak, azokra a feliratos sírkövekre, amelyeket erzsébetvárosi Lukáts Lukács legkisebb fia, Mihály építtetett be zalatnai háza falába úgy, hogy feliratuk látható maradjon. (Talán innét származtatható Lukács Béla régészeti érdeklődése, aki több ezirányú cikket is írt.)

A Péter–Pál bánya három nemzedéken keresztül kapcsolódott a Lukácsok történetéhez. Bár elsőként a családból Lukáts Lukács szerezte meg, a családi emlékezet mégis Lukács fiához, Dávidhoz kö-

¹ A fakóérc réz, ezüst, illetve higany előállítására alkalmas kevert összetételű érc volt, az iranyezüst pedig az akkor nemrég éppen Zalatna környékén felfedezett tellur ércének a korabeli magyar elnevezése.

tötte. Lukács Dávidtól a bánya vezetését az ő fia, László (Lukáts Lukács unokája, a későbbi miniszterelnök) vette át. László külföldi részvénytársaságba vitte be a bányát, aminek a főrészvényese lett. (A francia részvényekkel működő bucsumi vállalat 1884-ben egyetlen szerencsés napon 7000 forint nyereséget hozott a tulajdonos Lukáts családnak!) Ugyanakkor a családi emlékezetből kiesett az, hogy Lukáts Dávid más bányát is birtokolt: Zalatnától mintegy 5–10 km-re északnyugatra, Trâmpoiele környékén „vaskovand” bányája is volt. A vaskovand az arannyal kevert pirit magyarított neve volt, ami azon a környéken nagy mennyiségben előfordult és a belőle nyerhető kén, illetve kénaszv révén sokáig számtalan vegyi anyag gyártásához szolgált hasznos alapanyagul. Nem véletlen, hogy Trâmpoiele magyar neve *Kénesd!* (A vaskovand, vagy kénkovand mai neve pirit, aminek a Zalatna-környéki bányászatáról a millennium táján így írtak: „A vaskovand tartalma 44–50% kén, sok

Kincstári aranyüző Verespatak-Torkán a vasút mellett (Csíky Lajos felvételei a Verespatak és környéke c. könyvből)

vas, kevés réz, ezüst és arany. Oly tömzsök is fordultak elő, melyek aranyban gazdagok voltak ; épen ezért a most is látható nagy üregeket régebben, mikor a vaskovand iparilag nem volt értékesíthető, az aranyért fejtették ki. Ma a zalatnai vaskovand-ipar-részvénytársaság birtoka e bánya, melynek terményei (évenként 4–600 vasúti kocsi) a brassói kén-sav- és műtrágyagyárba szállítatnak, honnan a kén-sav a petroleumfinomítóba és a posztógyárakba, a műtrágya pedig a czukorrépatermesztő vidékekre kerül.”)

Erzsébetvárosi Lukáts Lukács neve a Zalatna-környéki aranybányászatot említő szakirodalomban számtalan apró utalásban bukkan elő. Sajnos, Lukáts Lukács öreg napjairól nincs közvetlen adatunk. Azt tudjuk, hogy a bányaigazgatást később az a Dávid fia vitte tovább, akinek a neve a családi emlékezetben elválaszthatatlanul összeforrott az aranybányászat-tal. Valószínűnek tűnik, hogy Lukács élete delén túljutva, tán 1849-ben adta át a vezetést Dávid fiának, amikor a meglehetősen zűrzavaros zalatnai helyzetben fiatalabb, teherbíróbb vezetés látszott kívánatosnak. Így, mire ükanyám, a Dávidnál 11 évvel fiatalabb Róza húga a családi hagyományokat saját gyermekeinek – köztük dédapámnak – elmesélte, addigra már régóta nem édesapja, hanem Dávid bátyja volt az aranybánya gazdája – így kapcsolódhatott össze a zalatnai aranybányászat emléke a családi hagyományban Lukács Dávid nevéhez. Lukács Dávid élete vége felé átadta a bányaigazgatást fiának, Lukács Lászlónak (aki a családi üzem vezetéséért feladta győri jogakadémiai professzori státusát!), de Róza ükanyám ezt már nem érte meg. Lukács László tíz évig sikeresen vezette a család bányaeurdekeltségeit, miközben országgyűlési képviselő

Nagycsetátyé római aranybánya

is volt. Az országos politikában elmélyedve a bányával kapcsolatos jogait előbb bérbe adta, majd 1893-ban részvénytársaságba vitte. Egy bányászati szakcikk így írt Lukács László Zalatna-környéki bányáinak kései korszakáról: „A Lukács László úr őnagyméltósága tulajdonában levő „Péter és Pál bányatársulat” művein a bérlők 1912-ben 5,5 kgr. aranyat termeltek 12 364 K értékben és 7711 q zúzócet váltottak be 5714 K értékben.”

A bányák működtetéséhez igen nagy tőkére volt szükség, amit egyedül még egy Lukács se vállaltatott magára, már csak azért sem, mert a megtérülés bizonytalan és időben egyenetlen volt. (Pedig a zalatnai kortársak szemében a Lukácsok testesítették meg a gazdagságot, amit a korabeli szólás így őrzött meg: „gazdag, mint egy Lukács !”) Már igen korán kialakult a bányatársulati rendszer, ami a részvénytársulati tulajdonforma egyik változata volt. Egy-egy vagyonszámba vállalkozó 4–5 bányatársulatban is tag volt. A bányatársulati tagság egyfelől lehetővé tette egyéb pénzkereső foglalkozások űzését is – akár postamesterként, akár pénzváltóként, akár másként –, másfelől kiegyenlítette az egyes bányák hozamainak ingadozásából származó veszélyeket. A bányatársulatok maguk kö-

zül, a nagyobb tulajdoni hányadú résztulajdonosokból választották az igazgatósági tagokat és magát a társulatvezető igazgatót. Ilyen bányatársulati igazgató volt más-más időszakokban, különböző bányatársulatokban Lukács Lukácson kívül a fiai, János, Mihály, továbbá Dávid és később ennek fia, László.

A Magyar Királyság 1880-as évi hivatalos bányakatasztere szerint a Boteși hegyen, Bucsum községben a „Jakab és Anna Bányatársulat” által művelt „arany-, ezüst-, fakőércz- és iranyezüstbánya” bányatársulati igazgatója: „Lukács János, Zalatnán” volt. A hivatalos bányajegyzék szerint: „átlagos évenkénti termelés: 12–13 kg arany, 16–18 000 frt értékkel, kohótermesztmények értéke 5000 frt.”. János öccsének, Mihálynak a bányaeurdekeltségéről ugyanitt így olvashatunk: „Arany- és ezüstbánya Faczebányán (Alsó-Fehérmegye, Zalatna); 9 bm. (~40,5 ha), 0,60 kilom. szállítópálya, 50 bányakocsi, 7 gőzkazán, 4 gőzgép, 2 szállítógép, 1 vízemelő-, 2 szeleltetógép (szellőztető), 2 zúzómű. 4 egyéb gép. Tulajdonos: Allerheiligen bts. Nagy-Almásón (Zalatna). Igazgató: Lukács Mihály Zalatnán” és „Arany- és ezüstbánya Nagy-Almásón, Hunyadmegye, Faczebánya, Trimpoele községekben,

Magánbányák aranyzúzó

Alsó-Fehérmegye (Zalatna), tulajdonos: Alexy György Zalatnán; meghatalmazott: Lukács Mihály Zalatnán.” Az elszórt adatok arra engednek következtetni, hogy a Lukácsok Zalatna környéki bányaeurdekeltségei a XIX. század vége felé mind Lukács László kezébe kerültek, aki egy ideig részvényesként, majd főrészvényesként folyt bele a bányaiügyekbe, azonban utóbb már Budapesten élt és mélyen elmerült az országos politikában.

Lukács Lukács sikere ösztönözhetett Lukács Tódor Simont (Lukács Béla atyját) is egy bányatársulatba való befektetésre: a verespataki Szent Kereszt bányatársulat 1845-ös alapításának jegyzőkönyvében szerepel Lukács Th(eodor) Simon neve is. (Az adminisztráció akkor is lassan működött: mire a bányatársulat ügye rendeződött, Simon és családja – az egyetlen Béla kivételével – már évek óta a preszákai tömegsírok egyikében nyugodott...)

Egész Zalatnán és környékén hallatlan izgalmat keltett, amikor a bucsumi Péter-Pál bányában „1857-ben egy nap alatt 20 kilogram aranyat termeltek”. (Ez a szokásos termelés mellett több mint kéthavi mennyiségnek felelt meg – egyetlen nap alatt!) A közvélemény úgy tudta, hogy „Ebből a bányából gazdagodott meg ... Lukáts Lukács zalatnai kereskedő”.²

Az aranybánya-üzemeltetés azonban sosem volt veszélytelen! A korabeli ve-

² Mára már tudjuk, hogy ez tévedés: a Lukács családnak a saját korában híres gazdagságát már száz évvel korábban, Moldvában megalapították. A család gazdagsága – az erzsébetvárosi és gyergyószentmiklósi templomok építése kapcsán tett jelentős áldozatvállalásai alapján, amihez hasonlóan Zalatnán már nincs semmi nyom –, valószínűleg a XVIII. század közepe táján állott a csúcson.

szélyeket tanúsítja az a hivatalos tudósítás, amely szerint: „a Péter Pál aranyteléréből 1816-ban mintegy 17 000 frt értékű aranyat raboltak el az oláhok”. A bányák és főleg a kohóművek 1848–49-ben is iszonyú pusztítást szenvedtek el³, aminek kivizsgálására császári biztost küldtek. Úgy látszik, hogy az aranyvonzereje később is ellenállhatatlan volt, ezért lassanként újraindult a kitermelés, immáron német, illetve francia tulajdonú részvénytársaság irányításával. A vonzás nem csak a tökére gyakorolt vonzást: „A (bányát üzemeltető) franciákat 1886. március 1-én éjnek idején a bucsumi haramiák megtámadták s a pápa vezetésével(!) mintegy 32 kilogramm aranyat raboltak el tőlük.” Ekkor ükanyám nagyfia, aki utóbb dédapám lett, már Budapesten volt boldog ifjú házas. Aztán jött a világháború az addig soha nem tapasztalt mértékű inflációval⁴, majd a kommun és Trianon, amikre mind nyugodtan mondhatjuk, hogy az erzsébetvárosi Lukácsok számára a móc haramiák által elköve-

³ A zalatnai eseményekről, beleértve történelmi előzményeiket és családi következményeit, majd külön kell szólni...

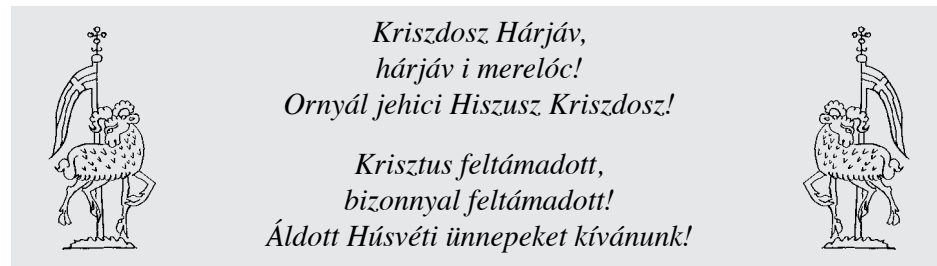
⁴ Az I. világháború végére a pénz eredeti értékének 1/17 500-ad részére esett, így a bányák működtetéséhez nélkülözhetetlen forgótőkék teljesen ellillantak!

Verespatak látképe a Kirnyikkal háttérben

tetteknél sokkal nagyobb rablások voltak. Erről az időszakról már nincs családi emlékün, mert Budapestre áttelepült dédszüleimnek az erdélyi rokonsággal egykor volt kapcsolata addigra megszakadt. Mára az egykor Zalatnán élt erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái a leszármazottak számára csupán keserűes emlékké váltak.

Talán nem túlzás azt mondani, hogy számunkra az aranybányákénál is fontosabb a zalatnai nemzedék által átélte '48–'49-es események emléke. Ha azonban nem csak a tudatlanság által táplált gyűlölködést akarjuk ápolgatni a szívünkben, akkor meg kell ismernünk a tragikus események fontosabb előzményeit is, ezért Lukács Róza zalatnai szereplésének felidézése előtt (egy következő beszámolóban majd) át kell tekintenünk a „zalatnai vérengzés” történelmi előzményeit is.

Húsvét ünnepe közeleg

Április hónap nagyobb része idén a nagybőjtben telik. Ebben az évben a három nagy jánosi eseményt olvassuk, a számariai asszony találkozását Jézussal, a vakon született meggyógyítását és Lázár feltámasztását. Felfedezzük a lelkünkben fakadó élő vízforrást, a kegyelem áradását. Elindulunk mi is Jákob kútjához, hogy találkozzunk Jézussal, és elmondjuk másoknak, amit közelében megtapasztaltunk. Megvizsgáljuk, mi akadályozza látásunkat, nem éppen a fizikai, sokkal inkább a lelki látásunkat. Szemléljük Jézust, aki a feltámasztás és az élet.

Így készülve ünnepelhetjük a feltámasztás ünnepét.

Túrmezei Erzsébet

Húsvéti híradás

Látsz halott arcot és hulló virágot:
mindenütt a halál hatalmát látod,
és gyászod terhét roskadva viszed,
ha nincsen húsvéti hited.

Ha sír a gyász, a bánat mi vigasztalna más:
a Krisztus él, feltámadt, és van feltámasztás!
A sötét felhő szélén áttör a napsugár,
mert győzött Ő, az Élet!

Új élet útja vár.
Miért nem emeled fel könnyes arcod?
Miért vívod mindig egyedül a harcot?
Soha nem talál békét a szíved,
ha nincsen húsvéti hited.

Szólj, diadalmas ének, mint boldog híradás
a bánkódó szíveknek, hogy van feltámasztás!
Az élő Megváltóra ki egyszer rátalált,
a nagy Vigasztalóra, nem retteg sírt, halált!

Nem hallok a Feltámadott hívását?
Nem hallok igéjét, vigasztalását?
Ő minden benne hívón segített!
Mért nincsen húsvéti hited?

Szólj, diadalmas ének, és szárnyalj, mint a szél!
Szállj északnak és délnek, és hirdesd: Jézus él!
Az élő Krisztus Jézus jár velünk szüntelen.
Ha szent nyomába lépünk, mienk a győzelem!

Húsvét a megújulás ünnepe is. A megújulást segítheti elő a genocídium ünneplése (április 24, 17.30) és a bíboros úr látogatása a lelkészségen (június 22.). Tegyük fel a kérdést, hogyan készülünk fel a genocídium 100. évfordulójának megünneplésére? Minden kerek évforduló lehetőséget ad arra, hogy megvizsgáljuk, hol járunk, merre tartunk, min kellene alakítani, formálni. Az ideai Húsvét, a feltámasztás ünneplése, legyen kezdete az évforduló előkészítésének! Ez ne csak megemlékezések szervezését jelentse, hanem leginkább egy belső megújulást, vagy belső megerősödést!

Áprilisban és májusban is szeretettel hívom a testvéreket a szentmisékre az Orlay utcába.

április 2. 17.00 szerda esti beszélgetés
április 20. húsvétvasárnap
április 24. 17.30 ünnepi szentmise a genocídium emléknapján, előtte 17 órákor az Örmény Genocídium kiállítás megnyitóját a templom előterében
április 27-én nem lesz szentmise
május 7. 17.00 szerda esti beszélgetések
június 3. 17.00 szerda esti beszélgetések
június 8. pünkösdvasárnap
június 22. 16.30 Világosító szent Gergely ünnepe, a szentmisét (római rítusban) Dr. Erdő Péter bíboros úr mutatja be.

Fülöp Ákos adminisztrátor

Mireisz László

Hollóssy József (1860-1898)

A magyarországi buddhizmus első képviselője, aki menedéket vett buddhista volt, s akitől a buddhizmus magyarországi megjelenését számítjuk, Hollóssy József volt. Az általa lefordított és kiadott *Buddhista Káté* megjelenését (1893) tekinthetjük a magyarországi buddhizmus kezdetének. Eszerint jelenleg a Dharma Magyarországon való megjelenésének 111. esztendejét éljük. Méltán nevezhetjük Hollóssy Józsefet Kőrösi Csoma Sándor után a második magyar bóddhiszattvának.

Hollóssy József a Hollóssy család harmadik fiaként, Ferenc és Simon öccseként jön a világra 1860-ban. A gimnázium hét osztályát Máramaroszigeten végezte, majd a budapesti Mintarajztanodában, később a müncheni képzőművészeti akadémián tanult Gabel tanítványaként. 1880-84 között ösztöndíjas Münchenben. A továbbiakban Bincsik Mónika *Hollóssy József* című munkájából idézünk: „Alaposan körüljárva a kérdést, a Hollóssy fivérek arra a következtetésre jutottak, hogy ha a „tisztá vízhez” akarnak eljutni, Münchenből sürgősen távozniuk kell. József ekkor Olaszországba utazott, ahol a műemlékeket tanulmányozta, de amikor 1884-ben betegeskedése miatt szülőföldjére visszatérni kényszerült, már nem az ígéretes tehetségű ifjú festő érkezik haza, hanem az indus filozófiában elmélyedt bölcs, aki egy anekdota tanúsága szerint bátyja egyik képét – Krisztus levétele a keresztről – heves indulatában, keresztény tárgya miatt szétvagdalta.”

A buddhizmussal Hollóssy József valószínűleg Münchenben ismerkedett meg, itt már korábban számottevő buddhista közösség alakult ki. (Erre utal az is, hogy németből fordított.) Első megjelent munkája: *Buddhista Káté, bevezetésül Gótamó Buddha tanáéhoz. A délvidéki buddhisták szent iratai után az európaiak használatára összeállított és jegyzetekkel ellátta Szubhádra Bhiksu.*

„A *Káté* első kiadása 1893-ban Máramaroszigeten jelent meg, majd az érdeklődésre való tekintettel 1901-ben másodszer is kiadták. A mű nagy visszhangot keltett és pozitív kritikát kapott, ami jól jellemzi a korhangulatot... A *Kátét* Jókai Mór is ismerte, sőt *A mi lengyelünk* című regénye *Buddhisták Magyarországon* című fejezetébe beillesztette a benne foglaltakat... 1897-ben jelent meg Félix álnéven Farnos Dezső *A Buddhista Káté* című édeskés ízű regénye Nagyenyeden, melyben néhány rejtett utalás magára a *Káté* szerzőjére, Hollóssy Józsefekre is vonatkozhat, habár szigorú életrajzi egyezések nehezen lennének kimutathatók. (Az eredeti *Kátét* Henry Olcott állította össze 1887-ben, burmai gyerekek oktatására. Formájában a keresztény katekizmusok kérdés-felelet sémáját követi. Hollóssy József előszavát követően tárgyalja a mű a Buddha életét, a Tant és a Kiválók testvériségét, gyakran párhuzamba állítva a Buddhát Krisztussal.)

Hollóssy József második munkája a *Buddha mondák* című könyv volt, mely 1896-ban jelent meg Máramaroszigeten. Ez Karl Eugen Neumann *Zwei Buddhistische Suttas* című művének fordítása, s három szuttát tartalmaz: *Az aszkétaság gyümölcseinek szuttája, A kinszenvedés nagy szuttája, A rossz és a jó asszony története*, valamint a végén a *Dhammapadából* való verspárok

következnek. A *Dhammapada* fordításának befejezésében korai halála akadályozta meg.”

Hollóssy József bátyja, Simon, utolsó korszakában az általa alapított nagybányai festőiskolában a Buddha tanait igyekezett ötvözni a magyar hagyománnyal. Természetfelfogásában is fellelhetők a buddhista hatások. Magát olyan „vezető”-nek, azaz mesternek nevezte, akiben „a buddhizmus inkább megerősítette korábbi meggyőződését, mintsem megváltoztatta volna” (*Nyugat*, 1918, 24. sz.).

Érdekes az is, hogy a harmadik fiútestvér, Hollóssy István, akit Máramaroszigeten közjegyzőként, neves íróként tartottak számon, 1913-ban megjelent könyvében – *Magyarország őslakói és az oláhok eredete, tekintettel a nemzetiségi kérdésre és a magyarság történelmi hivatására* – sok helyen hivatkozik a „buddhista elvek”-re.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Felvinczi Takács Zoltán, a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum első igazga-

tója, valamint a későbbi Buddhista Misszió és a Kőrösi Csoma Sándor Buddhológiai Intézet munkatársa, Hollóssy Simon tanítványa volt, vagy hogy az Indiába elvándorolt Sass-Brunner Erzsébet férje és mestere, Sass Ferenc is a Hollóssy-iskolából indult, csakúgy, mint Baktay Ervin, aki végig az ő tanítványának mondta magát.

A betegeskedése ellenére is aszkéta életmódot folytató Hollóssy József 1898. április 11-én hunyt el hosszas szenvedés után. Sírfelirata a *Dhammapadából* vett idézet:

„Virrasztónak hosszú az éj,
Fáradt restnek hosszú az út,
Igazságot nem látónak
Hosszú ez a bujdosó lét.”

(A szerző 1950-ben született Budapesten. 1978-tól 82-ig a Kőrösi Csoma Sándor Buddhológiai Intézet buddhista papképző szakát végezte el, mely Buddhista pappá szenteléssel, szerzetesi fogadalommal zárult.)

(A világhálóról tallózta Bálintné Kovács Júlia)

Karácsonyi Péterre emlékeztek

Hétfőn este születésének 73. évfordulóján emlékezett meg a nagykarolyi önkormányzat keretén belül működő kulturális igazgatóság Karácsonyi Péter zenetanárra, a nagykarolyi könnyűzenei mozgalom irányítójára. Az országsszerte elismert zenész, oktató és végül, de nem utolsósorban menedzser 12 éve távozott az élők soraiból.

A hétfői rendezvényen sokan részt vettek, Karácsonyi Péter egykori zenésztársai, barátai, ismerősei, valamint testvére, Karácsonyi Károly, továbbá a Nagykarolyi Művelődési Központ növendékei, akik a néhai zenetanár munkájának gyümölcséből táplálkoznak.

Bogdan Georgescu, a kulturális igazgatóság vezetője köszöntötte a résztve-

vőket. Felszólalásában kihangsúlyozta, hogy nem ő, hanem az egykori zenésztársak kellene beszéljenek Karácsonyi Péterről, ő csak annyit tud elmondani, hogy mit jelent Karácsonyi Péter 2013-ban, hiszen kulturális igazgatóként szem előtt tartja, ahogyan a zenetanár munkája tovább él mind a művelődési központban, mind pedig a diákklubban.

Az igazgató elmondta, hogy a nagy-károlyi könnyűzene-mozgalom nem azért volt sikeres, mert a károlyi zenészek voltak a letehetségesebbek, vagy nekik voltak a legjobb hangszereik, hanem azért, mert Karácsonyi Péter rendkívüli érzékkel építette fel a zenekar repertoárját, arculatát és felállását. Bogdan Georgescu egy történetet is elmesélt, miszerint tavaly zenekarukkal, az In Extensóval egy közös filmzésen vettek részt A.G. Weinberger elismert blues-gitárossal. Az „idegenvezetőjük”, aki mutatta a stúdió felé vezető utat, megtudván, hogy Nagykárolyból érkeztek, egyből azt a kérdést tette fel, hogy él-e még Karácsonyi Péter?

Ebből is kivehető hogy milyen népszerű, mennyire befolyásos személyiség volt országszerte a nagykárolyi zenetanár, aki több mint háromezer gyermek számára tanította meg a zenei alapokat a Castelanii együttes fennállása során.

Bogdan Georgescu említést tett a további célokról is, szám szerint háromról: post mortem díszpolgári címet szeretnének kérni Karácsonyi Péternek, továbbá róla kívánják elnevezni a Nagykárolyi Művelődési Központot és végül, de nem utolsósorban, mivel a Castelanii zenekar 1964-ben alakult, jövőre egy nagyszabású fesztivál keretében ünnepeznék meg az együttes születésének 50. évfordulóját.

Szűcs József, a Nagykárolyi Művelődési Központ könnyűzene szakának irányítója kiváltságnak érzi, hogy „Péter bácsi” mellett nőhetett fel, tőle tanulhatta meg a könnyűzene alapjait. „Kivételes

Főhajtás Karácsonyi Péter emlékére

pedagógus volt, értett az emberek nyelvén” – mondta Szűcs József, aki hozzátette, hogy a zenei tanítása mellett egy olyan értékrendet tanulhattak meg tőle, amely meghatározta életüket, pályafutásukat, majd arról is beszámolt, hogy egy könyvet szeretne kiadni Karácsonyi Péterről, és a Castelanii együttesről, ezért a jelenlévők közül megkért mindenkit, hogy amennyiben találnak otthon régi fényképeket a zenetanárról, vagy a zenekarról, juttassák el hozzá e nemes cél érdekében.

A nyitóbeszédet követően a Nagykárolyi Művelődési Központ három nővendéke énekelt el egy-egy dalt, a rendezvény pedig egy zenei aláfestéssel el látott vetített képes összeállítás lejátásával zárult. Ebben a Castelanii együttesről készült régi fényképeket, valamint a 40 éves megemlékezésen készült fotókat láthatták a jelenlévők.

(nagykároly.ro – 2013. 03. 25.)

Tallózásaim közepette rátaláltam a régebben Nagykárolyban, ma már Németországban élő Karácsonyi Károlynak egy írására (a 33–34. oldalon), a Kolozsváron megjelenő Keresztény Szóban. A szerző évek óta olvasója a Füzeteknek is.

(Bálintné Kovács Júlia)

Karácsonyi Károly

Örmény vonatkozású utazási emlékek Szingapúrból

Az 1999-ben tett világszerte utam első állomásán, Szingapúrból, beiktattam látogatási programomba (nem véletlenül) az itteni örmény közösséghez kapcsolható néhány ismert objektum felkeresését. Előjáróban annyit jegyeznek meg, hogy a Délkelet-Ázsiában fekvő, közel hárommillió lakosú mini országban, ahol a bűnözés, sőt még a korrupció is szinte ismeretlen fogalmak (ilyesmi is létezhet!), az életszínvonal rendkívül magas. A zsúfolt városállamban mindenütt példás tisztaság uralkodik. Éppen ezért úgy emlegetik, mint az „ázsiai csodát”, amely számos náció gyermekeinek ad otthont (ezek között az európaiak még 10 százalékot sem tesznek ki). Legszámasabban a különböző ázsiai országokból érkezett népcsoportok, amelyek közül néhányan külön negyedeket alkotnak. Az örmények már a 19. század elején megalakult brit gyarmat első „honfoglalói” között feltűntek.

A mai lakosság eme változatos összetételének tükröképe a száznál is több templom, mecset, zsinagóga, hindu és buddhista szentély, imaház, amelyek itt békésen megférnek egymás szomszédságában. A különböző felekezetek és nemzetek közötti vallási türelmetlenség vagy etnikai konfliktus itt abszolút ismeretlen. Lehet, hogy ezek a fogalmak mégiscsak a nyomor és az alacsony életszínvonal függvényei? Döntse el az olvasó!

Az örmény népcsoporthoz kapcsolható jelentősebb középületek sorából az első formájában a 19. században épült és ma Szingapúr szimbólumaként ismert Raffles-hotelt említtem. Nevét e modern angol gyarmat megalapítója, Sir Standford Raffles után kapta, aki először 1919-ben tette a lábát az akkor trópusi erdővel borított szigetre. Ezt

A szingapúri örmény templom

a neves épületet az örmény nemzetiségű három Szárkisziján testvér építette át pompás neoreneszánsz stílusban. Még a közelmúltban is alig zajlott a szigeten olyan kulturális esemény, a város történetében fontos mozzanat vagy látogatás (uralkodók, politikusok, írók, művészek), amelyhez Kelet-Ázsia leg híresebb luxushoteljének valamilyen formában köze ne lett volna.

Szingapúr katolikus templomai közül a legrégebbit az örmény közösség építette 1835-ben. A némi módosításokkal ma is fennálló impozáns épület a város meglehetősen zsúfolt központjában áll. Fehér színű, karcsú tornya alapján könnyen betájolható. Ott jártamkor környéke csendes volt, ajtaja nyitva állt, így bemehettem, gyertyát gyűjtettem elhunyt családtagjaimért

A helyi híres botanikus kertben megtaláltam a szigetállam nemzeti növényét, amely nevét (Vanda „Miss Joaquim”) egy helybéli örmény hölgyről, Agnes Joaquiról kapta. Sajnos a pillanatok alatt érkező kiadós trópusi eső miatt nem sikerült jó fényképfelvételt készítenem a magas természetű, lila virágú,

pompás orchideáról. Így be kellett érnem azal, hogy a következő városlátogatásom során megkeressem az örmény templom melletti kis temetőben az említett növény névadójának sírkövét. Feltételezem, hogy csodálatos teremtés volt Agnes Joaquim, ha a szingapúriak róla nevezték el nemzeti virágukat!

A szigetországban tartózkodásom utolsó napján alkalmam nyílt az „Armenian Street”-en, vagyis az Örmények utcáján is a fotózásra. Ezt a nevet a belváros egyik fontos, nagy forgalmú útja viseli, jelezve ezáltal is a tényt, hogy az itteni örmény népcsoport ma is megbecsült közössége a modern metropolisznak. Végül innen küldtem egy képeslapot a bátyámnak Nagykárolyba. Mint utólag megtudtam, ez néhány napon belül megérkezett, míg egy hason-

ló – a Karib-tenger körzetében feladott – postai küldeményem szinte fél évet utazott.

(*Keresztény Szó* – 2014)

Karácsonyi Károly biológus, világutazó, számos szakkönyv, útirajz és tudomány-népszerűsítő cikk szerzője, Nagykároly és környéke, valamint Szatmár megye más övezete növényvilágának kutatója, rendszeresítője, erre a munkásságára a Román Tudományos Akadémia díját kapta. Az 1990 utáni szabad mozgás lehetőségét kihasználva hat kontinens növénytanai szempontból nevezetes helyeit járta be. Több éven át a Nagykárolyi Városi Múzeum munkatársa volt (gyűjtés, kiállítás szervezés). Nemrég saját köteteiből álló könyvgyűjteményt adományozott a Szatmár Megyei Múzeumnak.

Megint helyesbítés

Igen, megint... ez talán félig-meddig elfelejtett családom sorsa? Még tavaly helyesbítést kértem dédanyám, Erzsébetvárosi Csiky Ida nevének elírását illetően az EÖGY-füzetektől. Megkaptam s köszönöm.

Most újabb ügyben szólok, a füzetekben Bálint Júlia által utánnomásként közölt cikk, a Székely Hírmondó írása miatt, amely 2013. 07. 17-i dátummal jelent meg. (Akkor már felvettem a kapcsolatot az Sz. H.-val s a helyesbítést tudtommal közölték is. Ennyit a helyesbítések sorsáról – az eredeti cikkben közölt pontatlan, vagy helytelen információkon egy helyesbítés semmit sem változtat!)

Ezúttal édesapámról van szó, akinek a teljes neve Dávid Antal Iván. 1945-ig Dávid Iván néven közölte írásait, könyveit, ezután politikai félelemből cserélt Antalra. Amikor – jóval az ő halála és a rendszerváltás után – 2005-ben önkormányzati támogatással megjelent a **Háromszék nem alkuszik** című, leghíresebb regényének második kiadása, én már így szerepeltettem a nevét: a teljes nevét. A borítón és a címdalalon, a regényhez írt utószóban is, amelyben ennek magyarázatát is adtam.

És ez a másik: a **Háromszék nem alkuszik** az első, 1973-as kiadás óta már második kiadásban is megjelent, mint említettem, 2005-ben. Így hát hozzá is férhető!

Nem alapvető baj, hogy a Székely Hírmondó egy évvel ezelőtt nem tudott sem a szerző teljes nevééről, sem a második kiadásról, ez csak egyfajta újságírói tájékozatlanság. (A regény egyetlen, kezükben lévő, 1973-as kiadása alapján dolgoztak.) A komolyabb gond, hogy az EÖGY-füzetek – egyetlen megjegyzés nélkül – utánközölte az Sz. H. 2013-as cikkét. (Az abban szereplő rövid életrajzban és a megjelent művek felsorolásában található hibákról most nem beszélünk.)

Üdvözlettel:

Dávid Csaba (Erzsébetvárosi Csiky Ida dédunokája, Dávid Antal Iván fia)

Sok örmény étel törökként vált ismertté Európában

Nem nagyon kedvelem a bevásárlóközpontokat, mert míg megtalálom azt a terméket, ami miatt rászántam magamat a tortúrára, kilométereket vagyok kénytelen megtenni. A minap a lányaim felfedezték velem a pozsonyi Shopping Palace központot, amelyet eddig sikerült elkerülnöm annak ellenére, hogy nyaranta a közeli Aranyhomok tó kedvenc pihenőhelyem.

Mivel gyorsan meguntam az üzletekből való ki-be járkálást, közöltem, valamilyen kávézóban megvárom őket. Barangolás közben az emeletre tévedtem, s az érdekes illatokat követve, egy örmény éttermet fedeztem fel. Gondoltam, belekóstolok a számomra ismeretlen konyhaművészet valamelyik remekébe. Az étlap tanulmányozása közben kissé tanácstalan lettem, de szerencsémre a legilletékesebbek siettek segítségemre. Dr. Ashot Grigorian, az örmény–szlovák kereskedelmi kamara elnöke és zongoraművész felesége, Hasmik Gabrielian, maguk a tulajdonosok igazítottak el, akik mielőtt megkóstoltatták volna a furcsa nevű étkeket, megismertettek Örményország hároméves történelmével.

– Az örmény állam már az i. e. II. században nyugati és keleti részekre osztódott, miközben függőségbe került a rómaiakkal, perzsákkal, bizánciakkal, arabokkal. Az i. sz. VII. századtól pedig több évszázadon át ismét idegen, arab, mongol, török, iráni hódítóknak esett áldozatul. A XVII. századtól a XIX. század elejéig Örményországot felosztották Törökország és Irán között, mégsem változott sem szellemi, sem anyagi kultúrája, sőt a konyhája sem. Igaz, sok eredeti örmény étel török ételként vált ismertté Európában. Az örmény konyha hagyománytisztelete és folyamatossága nem változott ma sem, a kívülálló számára a technológia nehéznek, munkaigényesnek tűn-

het. Azért, mert a húsos, halas, zöldséges étel elkészítése töltéssel, felferéssel, pürésítéssel, felfújtszerű masszák előállításával jár. Ne feledjük, az örmény konyha egyike Ázsia és a Kaukázustól délre eső vidék legősibb konyháinak. Jellemző vonásai időszámításunk előtt majd ezer évvel jöttek létre, és büszkék vagyunk arra, hogy az eltelt háromézer év alatt megőriztük mindenestül. Mások az étkezési szokásaink télen, mások tavasztól őszig. Ilyenkor hűsítőkből növényevőkké válnunk. Az örmény élelmiszer-nyersanyag az Ararát-völgy természeti adottságaival kapcsolatos. Nálunk más ízű a szarvasmarha-, birka-, sertés-, bivalyhús, de a tenyésztett pulyka, liba, tyúk, kacsa is különbözik az ittenitől – sorolja a tudnivalókat az étteremtulajdonos. Nádszálvékony felesége karcsúságának titkát is abban látja, hogy pozsonyi otthonában örmény konyhát vezet.

– Egyszerűen étkezünk, a hús rengeteg nyers, főtt vagy grillezett zöldséggel kerül az asztalunkra, kedvenceink egyike a padlizsán. A hazai ízeket a sokfajta fűszer adja, bazsalikom, korianderlevél, tárkony, bors, kakukkfű, menta, safrány, az ételek zöme tönkölybúza, köles, árpa, búza és rizs, valamint a babfélék, zöldbab, szárazbab, lencse, csicseriborsó, de vörshagyma (gyakori a savanyított) és fokhagyma nélkül ételeink zöme elképzelhetetlen. Az örmények napi étrendjében jelentős helyet foglalnak el a tejtermékek, a sajtokon kí-

viül az aludt tej és az író, majd a különleges kovász nélküli kenyereink, a „lavas”. Az ovális lepény alakú kenyeret hazánkban különleges, földbe sülllesztett kemencékben sütik, mi Ausztriából hozatjuk éppúgy, mint a friss fűszerféléket. Bár a hagyományos ízek kizárólag örményországi alapanyagokkal varázsolhatók elő – magyarázza étkezés előtt a tudnivalókat Ashot Grigorian, aki gondos házigazdaként indítványozza, örmény konyakkal ébresszük ízlelőbimbóinkat.

– Ha megengedi, megkérem, tudassa a magyar olvasókkal, hogy az Ararát nem grúz, hanem örmény konyak. Az örmények valamikor a 19. században a franciáktól vásárolták meg a konyakkészítés licencét, s bebizonyosodott: a szakmát mesterfokon művelik. Minden erővel igyekszem pótolni a hiányt, hamarosan az élelmiszerüzletek italpolcain lesz örmény konyak is. A vendéglátók ajánlataira megköstölöm a „bozbas”-t – a levest –, a különleges ízhátát a csicserborsó és a vágott dió adja. Az előétel, a grillezett, sajtos padlizsán, a reszelt répa (lehet főtt cékla is)-majonéz-dió-fokhagyma keverék összehatása kellemesen meglep.

– Az örmények asztalán több főételből választhatnak a családtagok, vendégek, elmaradhatatlan a darált hússal töltött szőlőlevél, a dolma, valamint a faszépen készült saslik és a kebab. A mi pachlavánk pedig abban tér el a török baklavától, hogy nem annyira édes, mi az omlós diós süteményt ugyanis méz nélkül készítjük. És nincs aromásabb a mi feketekávéknál – jegyzi meg mindketten. Elmondják, majd megmutatják a nem mindennapi készítés módját. A 70-30 százalékos arabika-robusta kávékeverék kétszeri pörköléssel nyeri el zamatát, a kávéfőzéshez liszt finomságúra kell őrölni.

– Tehát kávé, kevés víz, tetszés szerinti cukor és rézedény kell, valamint forró homok. Mert csakis a forró homokban főtt kávé az igazi. Finom, vékonyfalú porcelánban kellene felszolgálni, a csészében leülepedett zaccból megjósolható a vendég jövője – mondják félig komolyan, félig viccesen. Az első kortyintás után sajnálattal állapítom meg, hogy az örmény kávé épp olyan, mint a török, vagyis „mákos”, ezért a presszóhoz szokott magyarok számára elfogadhatatlan.

– A török kávé kapcsán elárulok valamit – folytatja a felvilágosítást a zongoraművész. Örmények nyitották meg az első európai, londoni és bécsi kávéházakat. Bécsben a kávé importálása is az örmények kezében volt, az 1890-ben Prágában megnyílt kávéház tulajdonosa szintén örmény volt. De a kárminvörös szín is az örmény tudósok felfedezése, az első színeket ugyancsak Örményországban készítették.

Vendéglátóim kimondottan örülnek, amikor búcsúzás közben néhány könnyen elkészíthető örmény étel receptje iránt érdeklődöm.

– A magyar konyhához hasonlóan mi is sok borsot, édes és csípős pirospaprikát használunk. Hinni szeretnénk, hogy az Ízvilág olvasói is, akik megköstölnék az örmény ízeket, egyből megkedvelik. *(Új Szó – Ízvilág – 2008. április 5.)*

Sajtos grillezett padlizsán

Hozzávalók:

1 padlizsán, 50 g olaj, 100 g eidami sajt.

Elkészítése:

A padlizsánt megmossuk, szárát levágjuk. Héjastul felkarikázzuk (1 cm-esre), megsózzuk és mindkét oldalról aranybarnára sütjük, majd papírszalvétára téve „zsírtalanítjuk”. Tepsire helyezük a vékonyra sze-

letelt sajttal borított sült padlizsán-karikákat, majd 180 fokon a sütőben kb. 10 percig sütjük.

Húsos palacsinta

Hozzávalók:

A töltelékhez 0,5 kg darált marhahús, 1 fej hagyma, 2 tojás, olaj, só, őrölt fekete bors, őrölt csípős pirospaprika, szárított bazsalikom, friss petrezselyem zöldje.

Elkészítése:

Vékony palacsintát sütünk. Az apróra vágott hagymát megpirítjuk, hozzáadjuk a darált húst, addig keverjük, míg barna színt kap. A fűszerezés után tovább keverjük, a végén hozzáadjuk a petrezselyem zöldjét és a feldarabolt keményre főtt tojást. Megtöltjük a palacsintát, széleit „leragasztjuk” felvert tojással vagy tejföllel, majd olajon ropogósra (aranybarnára) sütjük.

Márciusi zeneagapé

Az Orlay utcai zenei agapé márciusi estje egyszerre volt hagyományos és rendezvény. Immár hagyományá vált, hogy havonta összegyűlnek az örmény katolikus szentmise után a jelenlévők, a régi zenei szalonok hangulatát idézve. Az mégis rendhagyónak mondható, hogy a megjelent zenész egyformán magas szakmai szinten játsszon két különböző hangszeren.

Vörösváry Márton ifjú barátunk hegedű-, illetve zongorajátékát sokszor élvezhettük már különböző rendezvényeken. Március 2-án azonban felváltva szólaltatta meg a két hangszer: méghozzá az e hangszerre írt repertoár technikailag legnehezebben eljátszható darabjai közül válogatott.

J. S. Bach örökértékű fűgájával kezdett az a-moll hegedű-szonátából (BWV1003), majd L. van Beethoven Patetikus szonátájának (op.13.) első tétele következtet zongorán. Két bravúrosan virtuóz hegedű-kompozíciót játszott ezután: H. Wieniawski Etüd-Caprice (op.18., No 8) és Variációk egy eredeti témára (op.15.). Ezt követően a romantikus zongoratorténét két óriásának szerzeményeit

hallhattuk: J. Brahms Paganini-variációit a II. kötetből, és F. Chopin (op.25., No 12) c-moll etűdjét.

Megkapó volt az a szabadság és természetesség, ahogyan az egyik hangszer világából „átlépett” a másikba, miközben pár szóval el is mesélte, amit a korról, a zeneszerzőről és a darabról érdemes tudnunk.

A hálás közönség sokáig tartó tapsa jelezte, hogy szívesen hallgatná még az ifjú művészt, de az is nyilvánvaló volt az egybegyűltek számára, hogy egy nagyon komoly szellemi-lelki-fizikai produkciónak lehetett tanúja.

Marci ráadásszáma mindenkit meglepett. Egy nemrégiben lezajlott horvátországi zongoraverseny kötelező darabját, Krešimir Seletkovič: Monochromatic etude No5.c. kompozícióját adta elő. Az említett művet a szerző is hallhatta zsűritagként a versenyen, és saját bevallása szerint ő sem tudta fejből megtanulni... Vörösváry Mártonnak ez is sikerült!

Szívből gratulálunk és további elme-lyült, elszánt, örömteli sikerekben gazdag további munkát kívánunk neki!

Kátainé Szilvy Ingrid

5 évvel ezelőtt

Lászlóffy Aladár (Torda, 1927 – Budapest, 2000) költő, író, műfordító és szerkesztő, a József Attila-, Kosuth-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Románia csillaga tiszti fokozata tulajdonosa 2009. április 19-én hosszú szenvedés után hagyott itt bennünket.

Búcsúztatására 2009. április 25-én, szombaton du. 16 órakor került sor a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség kápolnájában örmény katolikus rítus szerint. Hamvait Kolozsváron a Házsongárdi temető fogadta be.

A budapesti végső búcsún az erdélyi örmény közösség tagjain kívül igen nagy számban megjelentek a magyar irodalmi élet nagyságai, akik közül többek emlékbeszédeit az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2009. júniusi lapszámában leközöltük (www.magyarormeny.hu/Fuzetek).

Közösségünk nem felejt el Aladár szeretett lényét, magyarsága és örmény

gyökerei iránti hűsége ma is példaértékű számunkra. *I.S.*

Lászlóffy Aladár

Legbelső tájkép

És itt a kép az új tavasszal, bogárnyi bimbók, láthatár, felhőnyi füst, tűzfalnyi béke, golyát a fészek visszavár.

De ami többlet, ami mindig ujjongó újság, ami szép, arra mint szemet, minden ember egyenként nyitja életét.

Ne menekülj csak örök dolgok oly elmés vigasza mögé, a maradandóság találmány, sajnos csupán az emberé.

A végtelenbe ész kirándul, a nyári földre emberek, én egyszer vagyok ott a képen, még nem vagyok s már nem leszek.

Lászlóffy Aladár: Átkopogások c. kötetéből (Marosvásárhely, Mentor, 2002)

Helyreigazítás

A Lepsénynél még megvolt! cikkbe (2014. március, 28. oldal) pontatlanságok kerültek, ezért a szerző kérésére az első két bekezdést helyesen az alábbiakban közöljük:

Delelőtt a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió vezetője Borosnyay Klára rézdomborításra csábította el a gyerekeket. A Szentpéteri Alkotóműhelybe nyertek bepillantást az érdeklődők. Aki még nem látta, hogyan készül a megtervezett, előrajzolt motívum cizellálása a vörös- és sárgaréz lemezen, annak ajánlom, jelentkezék egy szórakoztató, örömteli foglalkozásra Kláránál!!

A poncolók és ötvös cizellőr kalapácsok hamar gazdára leltek és a szurokra feltett rézlemezeken a kis kezek rendületlenül püfölve a poncolót, bizony a rézlemezeken kirajzolt keresztet, rozettát, madarat, virágot, házat, vagy Napot alkotással várszolták.

Az első díjazott alkotást azóta bezománcozta Gergő, és benevezték az egri Tűzzománc Biennáléra.

Felhívás

Az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMÖSZ) elkezdte az Erdélyben élő és innen elszármazott örmények helyzetének szaksterű feltérképezését és feldolgozását. A felmérés célja az örmény identitás, az érdeklődési körök és igények felkutatása a jövő építése céljából, a történelmi és családfakutatások segítése.

A szokásos papír formában eljuttatott kérdőív mellett (amit szándékunkban van mindekihez eljuttatni) a felmérést nagyban megkönnyíti az elektronikus változat, amelyet a következő adatlapon lehet elérni:

facebook.com/emosz2013, vagy egyszerűen a saját Facebook oldalán az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége-re való rákeresés útján.

dr. Puskás Attila elnök, EMÖSZ

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennyolcadik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011**, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma! Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

*Gyergyói szokás: friss kenyér az Isten hozta mellé. Áder Jánost és a vendégeket Mezei János gyergyószentmiklósi polgármester köszöntötte, középen szemüvegben Dr. Puskás Attila
(Bővebben a 20–24. oldalon)*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 207. szám
2014. május

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Kérjük szabadulást a fogságban lévő testvéreinknek, és kegyelmet a jelenlevő népek, nyugalmat a hittel és szentséggel Krisztusban elhunytaknak. Történjék róluk megemlékezés a szent áldozatban, könyörögjünk.

A nép válasza: **Mindenben és mindenkiért.**

Örmény kódex-motívum

Ezzel a válasszal zárul Szent Khoszrov imája. Mintegy tömören összefoglalja a részletezéseket, melyek az egész imában és a zárómondatban is fellelhetők. A fogságban lévők nem szabadok, korlátozva vannak. A liturgia szertartása közösségi jellegű, így minden jelenlevőről meg kell emlékezni. Ismételten nyomatékos említés történik az elhunytakról, akik Krisztusban bízva távoztak ebből a világból. Maga a válasz döbentsen arra bennünket, hogy mindenért s mindenkiért imádkozunk!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

A legősibb keresztény építészet és magyar analógiái

Ha a Fővárosi Örmény Klub előadóiról beszélünk, akkor sok olyan név is eszünkbe juthat, akik nem erdélyi örmény származásúak. Ezt a sort gyarapította áprilisi két előadónk: **Pettendi Szabó Péter** fotográfus és **Horváth Zoltán György**, a **Romanika Kiadó** vezetője, tíz színes képekkel gazdagon illusztrált könyv írója, társszerzője. Nem szűkkeblűség a klub kapcsán azt a tényt előtérbe helyezni, hogy ugyan nincsenek örmény gyökereik, mégis megtapasztaltuk a közösségünkhöz kapcsolódó közös lelkületüket? Hogy megnyugtató választ adjunk, a megszokottól hosszabban kell ismertetnünk vetített képes előadásukat, amit „*Ezeregytornyú*” Ani, az ősi örmény főváros rövid története és építészeti hasonlóságok a koraközépkori magyarországi templomokkal címmel tartottak meg. A műsort a klub háziasszonya, **dr. Issekutz Sarolta** nyitotta meg, majd a rendező **Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke, Zárugné Tancsin Katalin** köszöntötte a megjelenteket, és további zuglói májusi estéke is felhívta a figyelmünket.

Horváth Zoltán György nem örmény létére olyan történeti bevezetőt mondott az ősi örmény fővárosról, Aniról, hogy bármelyikünk megirigyelte volna, különösen azért, mert ő el is jutott oda. Emlékeztetett arra bennünket, hogy az örmény kereszténység 1700 éves. „301-ben Örményországban Világosító Szent Gergelynek köszönhetően államvallássá vált a kereszténység. Ha az építészeti szemszögéből nézzük, mit jelent az államvallás?” – Fókuszálta az előadás címét **Horváth Zoltán György**. – „Kijött az illegalitásból, amiben Európa még benne volt, hiszen Nagy Konstantin tíz évvel később is még csak azon gondolkodik, hogy nem kellene legyilkolni a keresztényeket, még szó sincs arról, hogy államvallássá tegye. A kereszténység államvallássá lett Örményországban, templomok épülhettek, így a legősibb keresztény építészet az örményországi. Aniban ugyanazokat az ősi, csodálatosan szép építészeti formákat használták. A VII. századtól válik Ani tartományi székhelyé, a 900-as években a későbbi uralkodó di-

nasztia, a Bagratida család székvárosa lesz. A század közepétől kezdve Ani királyi székhelyé vált. Ennek a dinasztiának a királysága nem tartott hosszú ideig. Történelmi lépésekkel száz év nem olyan hosszú idő, de ez a korszak óriási virágzást jelentett Aniban, azok a templomok, amik máig láthatóak, – mindkettőnk képein –, ebben az időszakban épültek fel. A X. század második felében és a XI. század első felében. 1045 az első törésvonal, amikor a bizánci görögök megszállták Anit, a királyság függetlensége megszünt. 1064-ben megjelentek a szeldzsuk tö-

A Fővárosi Örmény Klub áprilisi közönsége

rökök ezen a tájon, hamar elfoglalták Anit. Az első törökországi dzsámi Aniban épült és mind a mai napig áll. Innentől kezdve váltakozó uralkalmak mellett a török birodalom árnyékában, és török fennhatóság alatt zajlik Ani élete. De például a Tigran Honentz nemesember által épített templom a XIII. század elején jött létre, tehát akkor, amikor a kereszténység úgymond elnyomott, ennek ellenére templom épült. 1239-ben a mongol-tár pusztítás, – 1241-ben a következő hullám elérte a Kárpát-medencét is –, óriási törést okozott Aniban. Az erdélyi örmények úgy tartják, hogy ekkor indultak el sok évszázados vándorlásukra, aminek végállomása a Kárpát-medence lett, Apafi Mihály fejedelemnek köszönhetően. Ani teljes pusztulása néhány évtizeddel később volt, 1319-ben földrengés pusztított, a városban a teljes infrastruktúra tönkre ment, és már nem építettek újjá. Onnantól kezdve romváros Ani. Ez gyakorlatilag 700 év. Azok a templomok, amik mindmáig ott állnak restaurálás nélkül, olyan alaposan vannak megépítve, hogy 700 évet lazán átéltek. Ezekre így kell tekinteni.

Hogy lehet Aniba eljutni? 1921-ben meghúzzák a határokat, Örményország független országgá válik, de Szovjetunió bekebelezi a mostani határral, úgy, hogy Ani Törökországba kerül. Annyira, hogy az Ani természetes határát adó két folyóvíz, az Akhura folyó és a folyóba ömlő Ani patak közül az Akhura ma országhatárt képez. Az első világháború örmény népiertását mindmáig a törökök negligálni kívánják. Anit nem lehet teljesen eltitkolni, ezért van némi turizmus. 2000-ben a magyar analógiát kutatva hátizsákos vándor-

Horváth Zoltán György

ként úgy jutottam oda, hogy a törökországi Karsba vonattal mentem, a formális procedúrák után egy spanyol házaspár vitt el autójával az ötven kilométerre lévő Aniba, majd miután a papírokat, a jegyet ellenőrizték, megtiltották Örményország felé történő fényképezést.”

Ezután **Pettendi Szabó Péter** fotóművész kommentálta, magyarázta képeit. „Biztos jártak már úgy, hogy érezték, valamiféle értéket találtak. Így jártam Karsban, így jártam Aniban. Azt éreztem, elementáris erővel ragadott meg az a hely, ami a kezemben lévő fényképezőgéppel megörökíthető volt, azt megtettem, ezeket a képeket fogom vetíteni.”

Előadását idézettel vezette be: „Minden élet, akár egy hópehely, távolról egyformának tűnik, de rejtélyes erők egyszerűvé és megismételhetetlenné formálják”. Fotográfusi pályáján ilyen típusú hozzáállás vezérelte, bárhol is jár, az érdeklő, hogy az élő emberek vajon miért olyanok, amilyenek, miért történnek velük azok a speciális dolgok, és „miért élhetjük át azt a közösséget, hiszen ugyanúgy szeretnek, ugyanúgy örülnek, ugyanolyan családi kötelekeik vannak. Ez a specialitás mindig nagyon érdekes, függetlenül attól, hogy Magyarországon belül egy idegen közösségbe kerüljek, vagy külföldön ilyen területekre jussak.”

„Először az örmény kultúrával egy filmes táborban találkoztam Csíkszépvízen. Pályázatom kidolgozása közben bukkantam rá a számomra addig ismeretlen jelentős örmény kisebbségre. Kornis Péter fotóművész asszisztense voltam, jó barátjával, Novák Tatával Szamosújvárt jártunk, ott

Pettendi Szabó Péter

tudtam meg örmény kötődését.¹ Ott említettem, hogy vannak örmény képeim, amit Aniban készítettem, kérte, feltétlenül mutassam meg neki. Ani olyan terület, amely nem bejárható, nekem is kalandos úton sikerült oda eljutni. Egy nemzetközi fesztiválon Karsban fotózhattam, előtte könyvek-ből megpróbáltam átérezni, amit ott megtalálhatok.”

A hely varázsáról, Ani vidékén készült képekről élménybeszámoló-szerűen mesélt. Az ott tapasztaltakról, az ott átéltekről. A fényképezőgépet használta arra, hogy megismerje azt a kultúrát, amivel találkozott ott egy rövid időre, és mindenképpen megmutassa azoknak a fényképeket, akiknek több minden jut az eszébe róla. „Ez a fotográfusi hivatásnak nagyon szép, szerethető része. Azokról a képekről, amiket vetíték, nagyon sok információt fogok megosztani, és bizonyos vagyok benne, hogy azt a fajta lelkületet, ami időről-időre összehoz ennyi embert tartalmas és jó programokra, ezt is meg fogom tapasztalni.”

Aniból, az ezeregy templom városából hozta a legtöbb képet. „Magyarázzák meg nekem, hogy ennyi év távlatából, miért csak templomok állnak? Mi kell ahhoz emberi tudásban, mi kell ahhoz hitben, hogy hétszáz év múlva többszörös földrengés, pusztítás után a templomok, a fő katedrális szinte egészben megtalálható a mai napig. Minden viszontagság ellenére, minden műemlék védelem hiánya ellenére, mi az, ami megtart helyeket? Aki ezt racionálisan meg tudja magyarázni, az egészen biztosan a kvantum fizikának a tudója.”

¹ Mindkettő erdélyi örmény gyökerű művész

Az egyik legszebb képét így magyarázta: „Ha az ember hittel érkezik is, meg akar valamit örökíteni, akkor a természeti környezet energiájával segíti azt, hogy ilyen képek keletkezzenek. Sütött a nap, de mögötte sűrű fekete felhők voltak, valahol távol esett az eső, és ettől szinte életre kelt a természet. Ez az a templom, ami nem létezik, hogy áll. A majdnem bazilika méretű templom kupolája pont félbe tört egy földrengés által. (Ez a Megváltó templom a XI. században épült, tizenkét karéjos volt, és az 1950-es években villámcsapás miatt omlott le a fele, mert a XX. század közepén nem volt villámhárító. Ez a gondatlanság felkiáltójelként ott áll – jegyezte meg H.Z.Gy.) Kettőtörve a mai napig így áll. Ha beállnak a kupolába és kifelé fényképeznek, a freskókat látva az ember szíve szakad meg. Rájön arra, amikor szembesül ilyen élménnyel, hogy ilyen sorsra juthatnak hétszáz év leforgása alatt azok a templomok, amibe én is be tudok menni. Akkor az emberi élet és közösségeink változékonyságát legalább kérdésként felteszi. Amikor kijöttünk az előző templomból, valahol, távol szakadt az eső, csepergett ott is, ahol voltunk. Mindenki az esernyője alá bújt, menekült fedett helyre. Ott álltam, és szinte kőbálvánnyá váltam, rángattam az emberek kabátját. Nézzétek! Mert ilyen nincs, hogy egy félbehasadt templomnak pont a kupoláján végződjön a szivárvány. Annyi mindent mondhat egy ilyen kép, amibe az ember képes, hogy beleérezzen, szimbólumként fogja fel. Amit soha, senki nem készített el, és nem készíthet el, a topográfia csodája, pillanatszerűség, a kiterjeszhető időben.”

Pettendi Szabó Péter a művészettörténeti, bibliai ismeretek, a templomok és tájképek mellett közel hozta az embereket is. Járt pi-

Világosító Szent Gergely hatkaréjos temploma Aniban

acon, esküvőn, fényképezett iskolás gyermekeket, városrészeket, amit a modernizálás nem ért el, évszázados hagyományokat őriznek. Csodálatos képeket készített.

Horváth Zoltán György Gondos Bélával közösen írta az *Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai* című könyvet. Aprilisi előadónk vetített fényképeire fűzött magyarázataiban különösen hangsúlyt kapott az ősi örmény kultúra, a káprázatos romváros és az örmény kereszténység 1000 környékén épített szépséges templomainak bemutatása, illetve Ani építészetének és részben díszítő művészetének analógiája, amely megdöbbentő hasonlóságot mutat a korai magyar romanika egyes jellegzetes emlékeivel. Az építészettel foglalkozó előadó szemével készített fotókról, és a hozzájuk fűzött magyarázatokból ezután részletesebben megismertük az Aniban és a Kárpát-medencében található kora-középkori templomok különleges és nagyon szép hasonlóságait.

„Perdöntő analógiák a korai magyar építészet és az örmény építészet között az Ani-beli Világosító Szent Gergely templom alaprajza, és három magyarországi templom alaprajza. Kiszombor Makó mellett, a karcsai református templom a Felső-Tisza vidéken és Gerény, mint Ungvárhoz csatolt település Kárpátalján. Kívülről kör alakú, belülről úgynevezett hatkaréjos templom, ahol hat virágszirom-szerűen elhelyezkedő fülke található. A negyedik hatkaréjos templomot, a kolozsmonostori templomot feltárták, de sajnos visszatemetették. Körtemplom a Kárpát-medencében több mint száz található, jóval több olyan, amiről az elmúlt évek feltárásai során derült ki, hogy részben körtemplomot rejt. De mindössze két művészettörténész írta meg korábban az örmény analógiá-

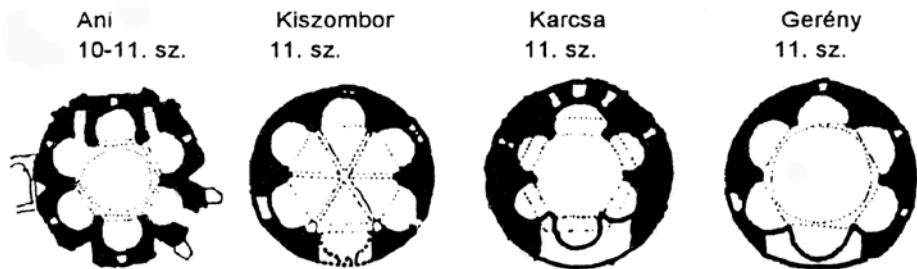
Kiszombor

kat! Hatkaréjos templom Európában máshol nincs. Míg Európában a körtemplomok elsősorban a jeruzsálemi Szent Sír templom analógiái, a magyarországiak nem. A Kárpát-medencébe megérkezett magyarok már találkoztak korábban a kereszténységgel, ennek köszönhető, hogy ugyanaból a korból, amikor Magyarországon templomok épültek, Örményország területén ugyanazon típusúak megtalálhatóak, és sehol máshol nem. Döntő magyar analógia az is, hogy az Aniban alkalmazott délnyugatra tett bejárat az európai analógiákban nincs. Művészettörténeti különlegesség, hogy a gerényi templom diadalívén található Angyali üdvözlés freskónak csak a Kárpát-medencében vannak analógiái, Európában ugyancsak egyedül álló.”

A továbbiakban Horváth Zoltán Györgytől megismertük az ősi keresztény művészet jellegzetességeit, amelyek a magyarországi művészetben is feltűnően gyakoriak. Például az irracionálisnak látszó helyen megjelenő díszítést, amely mindenféle szimmetriát felrüg. Megcsodáltunk egy alkonyati fényben készült képeslapot: a kézdiszentléleki négyzet alaprajzra épült négykaréjos templomot,

Gerény

ami ugyanolyan típusú, mint az Ani közelében, a tartományi székhelyen, Karsban található egykori örmény templom. Megtudtuk, hogy további örmény analógia az Északi-középhegységben található tarnaszentmáriai templom és díszítése. A feldebrői négyzet-alaprajzú négykaréjos altemplom történeti bemutatásával pedig felvillantotta, milyen különleges analógiák vannak még a magyar építészetben.

Végül mindkét előadást nagy tapsal köszönte meg az áprilisi klubdélután közönsége.

„Köszönjük ezt az élményt, egyszerűen csodálatosak a képek. Remek volt az előadók egymásba fonódó előadása, tele élettellel, érzelmmel. Egészen másképpen világosodtak meg előttem a képek, amiket szeretnék még életemben természetben is látni, megismerni. Szeretnék Aniba eljutni! A király köré

dr. Issekutz Sarolta, Zárugné Tancsin Katalin, Horváth Zoltán György és Pettendi Szabó Péter

települt nemesek, akik a szó nemes értelmében is nemesek voltak, a mi őseink, a több száz éves menekülés alatt mindenhol bizonyítani akarták nemességüket, templomokat építettek. Erdélyben újból kérték a nemességet, így lettek magyar nemesek az Aniból elszármazottak leszármazottai” – összegezte benyomásait dr. Issekutz Sarolta. A klub háziasszonyától megtudtuk azt is, hogy mielőtt a klubba indult volna, e-mailt kapott Örményországból: három napos túra ajánlatot Aniba és Karsba, gyönyörű képekkel, mintha csak tudták volna, hogy mire készülünk. Megemlítette, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat is támogatta Horváth Zoltán György – Gondos Béla *Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai* (Romanika Kiadó, 2003) c. könyvének kiadását, amely alapján a barangoló túrák során számos hivatkozott helyet meglátogattak már.

Zárugné Tancsin Katalin a Zuglói Örmény Önkormányzat támogatásával kiadott könyveket adott emlékül mindkét előadónak, majd, hogy mindenki édesen gondoljon erre a szép estre, a közelgő húsvéti ünnepekhez kapcsolódva egy kis csoki tojást kaptak a klubban megjelentek.

A klubest zárásaként meghallgattuk a soron következő programokat, az azt követő állófogadáson pedig áldott húsvéti ünnepeket kívántunk búcsúzóul egymásnak.

Franciahon kastélyától a mohorai szenespincéig – képek a Sáska család hányattatásaiból

Sáska Edit a magyar mellett örmény, szász és francia gyökerekkel rendelkező erdélyi nemes családban született Budapesten, 1921. március 3-án. A gyökereit megszállottan kutató hölgy 2004-ben levéltárunknak ajánlotta családi fényképeit, amely fotogalériánk alapjául szolgál, s amelyből egy nem mindennapi család fordulatos története bontakozik ki. Apai dédnagyapja az a gyulai Sáska Sándor (1828–1907) volt, aki huszárhadnagyként a Temesközt felszabadító Bem tábornok vezényelte erdélyi csapatok kötelékében is harcolt. A Sáska család Ipoly vidéki kötődése nagyapja, gyulai Sáska Dezső révén alakulhatott ki, ő körzeti orvosként szolgált a közeli Ipolynyéken. Életének első éveit Nagymaros községben töltötte, ahol édesapja – a későbbi Bars vármegyei alispán – ifj. gyulai Sáska Dezső látta el állami hivatalát. Testvéröccse, Sándor fiatalkori halála miatt korán egyedüli gyerek maradt a családban. Középfokú stúdiumait 1932-ben kezdte meg a balassagyarmati Állami Polgári Leányiskolában, majd később Budapesten, az Állami Erzsébet Nőiskola leánylíceumában és az Amizoni Károly által alapított Országos Magyar Nőnevelő Intézetben végezte.

1943-ban közszolgálati állásra pályázott, ám a békés polgári élet és családalapítás helyett sok évtizednyi, megpróbáltatásokkal teli időszak következett az életében. 1944-ben édesapja – a helyi zsidó közösség egyik tagjának megmentése miatt – elveszti állását, büntetésből Kárpátaljára helyezik át családjával együtt. A világháborút követően visszatérnek Nógrádba, előbb Szirákra, majd 1948-ban Balassagyarmatra költöznek. Az 1950-es évek elején, a Rákosi-rendszer gyakori karhatalmi zaklatásai mellett a kitelepítéseknek is áldozatul esik a Sáska család. 1951-ben, édesanyja váratlan elvesztésének másnapján Mohorára deportálják, és az ottani Zichy–Vay-kastély szenespincéjében – emberhez méltatlan, megalázó körülmények között – szállásolják el. Ezekben az években mezőgazdasági munkákból kellett fenntartania magát. 1971-től már súlyos beteg nagynénje ápolását látta el Budapesten. 1975-től ismét Balassagyarmaton, a Sáska család egykori házának emeleti lakrészében él. Életkörülményei azonban csak a rendszerváltozást követően javulnak. Sáska Edit 88 esztendőskorában, 2009-ben hunyt el Balassagyarmaton.

(Forrás: Harth Tamás: *Sáska Edit emlékére (1921–2009) Balassagyarmati Honismereti Híradó, 2009, 200–201. oldal.*)

Beharangozó új, tervezett sorozatomhoz

Az örmény gyökerű képzőművészekről kiadott két kötet után gőzerővel folyik a gyűjtőmunka, hogy íróinkat is egy csokorba szedhessük. (Megjósolom, hogy nagyon színes, és sokszálú csokor lesz.) Ahogy a különböző forrásmunkákat forgatom, lapozom, örömmel tapasztalom, hogy számos örmény gyökerű tudós tanár, jogász, bármely tudományágban eredményes kutató, felfedező, orvos, szakíró gazdagította magyar kultúránkat. Az áprilisi Füzetek reveláció volt számomra, mert több mint tíz éve próbálom kideríteni Dr. Sáska László örmény gyökereit, és nekem nem sikerült. Ezúttal is kísérletet tettem, először Józsa Miklós tanár úrnál a Sáska család enyedi ágának történetét illetően, aki megírta, hogy „Sáska László édesapja híres asztalosmester volt, a Várszeg utcában van a háza, talán most is olyan, mint annak idején. Nála inaskodott egy ideig Nagy István (mi még emlékszünk rá). Erről az időszakról ír Az enyedi prikulics című novellájában és a Sáncaja című önéletrajzi könyvében. Innen szökött meg a gyermek Nagy István és gyalog ment haza Kolozsvárra. Az öreg nem volt anygali természetű.” Ezt követően Bakó Botondhoz irányított, aki a téma alapos ismerője: „...sajnos az asztalosmester „örménységét” én sem tudtam. Beszéltem a 90 éves Sáska Ida nénivel, (Laci sógornője) aki nem emlékezett arra, hogy a Laci ilyen származásról beszélt volna. Ő a „szemeik állása szerint” (Laci és apja: Tordai Sáska László), ahogy mondta, nem tartja lehetetlennek az örmény származást.”

Hálás vagyok a „sorsnak”, hogy évtizedes dilemmám megoldódott, és Dr. Sáska Lászlóval kezdhetem el az örmény gyökerű magyar orvosok bemutatását, annál is inkább, mert régi, nagy adósságot kell törleszteniünk ezzel.

Bálintné Kovács Júlia

Isaszeg, ahol orvos volt, így emlékezik

Dr. Sáska Lászlóra

Dr. Sáska László (Nagyenyed, 1890–Arusha, 1978). Kalandos életű tudós, orvos volt, aki nem csak Isaszegnek, de az egész magyar, sőt a nemzetközi tudományos életnek is a kiemelkedő alakja. Sokgyermekes szegény asztalosmester családjában született. Már a Bethlen Kollégiumban megmutatkozott tudományos érdeklődése. Tanárai közül Szilády Zoltán az, aki egész életre szóló buzdítással serkentette a továbbtanulásra, a tudományok művelésére. Saját keresetéből végezte orvosi tanulmányait a kolozsvári egyetemen,

melynek bevégzését a négyéves frontszolgálatra odázta el. S bár a háború után kitűnő eredménnyel doktorált, politikai és hazafiúi meggyőződése miatt el kellett hagynia szeretett Erdélyét. Isaszegnek 1922–1933 között ő volt a községi és egyben MÁV-orvosa, ezen túlmenően a település életében is vezető szerepet játszott. A képviselő-testületnek több cikluson át tagja, a különböző egyesületeknek szervezője és vezetője volt.

Egy szerveződő Afrika-expedíciónak tagjaként először 1931-ben merült fel an-

nak lehetősége, hogy az akkor még kevésbé ismert földrészen megvalósíthassa tudományos elképzeléseit. Aztán 1932 nyarán már hivatalos levélben jelentkezett a berlini etiópiai konzulátuson: „Jelenleg alkalmazásban állok, mint községi orvos és pályaorvos, mely két állás megélhetésemet biztosítja, de tudásszomjamat nem elégíti ki. Trópusi bakteriológiával szeretnék foglalkozni.” Egy év múlva fiatal, második feleségével Szomáliába utazott, hamarosan I. Haile Szelasszié császár családi orvosa lett. Sokat utazott, vadászott és rengeteget gyógyított: ő volt Abesszínia Albert Schweitzere.

Az olasz megszállás nyomorúsága elől 1937-ben sikerült Tanganyikába áttelepülnie, ahol a Meru vulkán tövében elterülő Arusha városában talált végső menedéket. Itt teljessé lett ki orvosi és kutatói tevékenysége.

Dr. Sáska László
(1890–1978)

A maláriától a rákig című munkája egyszeriben az egész tudományos világ előtt ismertté tette nevét. Kapcsolatba került korának híres tudosaival, Hemingwaynek jó barátja lett.

A második világháború után az Afrikába látogató magyar vadászokat, tudósokat kutató- és gyűjtőmunkájukban ismeretségével és hallatlanul nagy tekintélyével segítette. Bár Magyarországon is elismerték a kiváló

orvos tudományos tevékenységét, **politikai nézetei miatt értékelő tanulmányok csak a rendszerváltás után jelentek meg róla.** (Kiemelés tőlem, BKJ) Gazdag és színes életpályáját második hazájában, Afrikában fejezte be.

Ezekkel az örmény szemekkel egyelőre búcsúzom, de reményeim szerint **folytatjuk az ismerkedést, az emlékezést.**

(Forrás: Sulinet Függelék)

Cseke Gábor

Az arushai doktor – dr. Sáska László

Elővettem (ki tudja, hányadszor? már rongyossá olvastam-forgattam) egyik kedvenc könyvemet, amelynek napvilágra kerüléséhez némileg személyesen is hozzájárultam. A szerző, dr. Sáska László 1890-ben született Nagyenyeden, szegény családban. Iskoláit a nagyhírű enyedi kollégiumban végzi, mindene a kaland, a természetjárás, a rovar- és növénygyűjtés.

„Mikor érettségiztem és egyetemre kellett volna mennem, csak egy nadrágom és egy ingem volt... Dolgoznom kellett: a legegyszerűbbnek a jegyzőség tűnt. Nagyponorra kerültem, ez egy kis román

falu volt Nagyenyedtől huszonvalahány kilométerre. Ott voltam egy darabig, de csakhamar beláttam, hogy a jegyzőség nem nekem való; engem küldenek behajtani az adót, és én vegyem el a kecskáját a szerencsétlen embernek, akinek nincs más java, és akivel nekem semmi bajom; hát én az ilyesmit nem csinálom egy életen át. Közben megspóroltam egy kis pénzt, s beiratkoztam a kolozsvári orvosi egyetemre. De ezt csak úgy tudtam elérni, hogy közben öt tanítványt vállaltam különböző osztályokból. Később átmentem Budapestre, ahol a pénzt szintén külön munkával kel-

lett megszerezniem. Így lassan elvégeztem az egyetemet” – emlékezett vissza 1970-ben egy vallomásos pillanatában, amikor egy hónapra hazalátogatott Erdélybe.

Az első világháborúban, Stájerországban, Cilliben teljesített kórházi orvosi szolgálatot, majd a háború után Budapesten, később Isaszegen nyitott rendelőt, de ő volt a helység MÁV-orvosa is. Első házassága 12 év után felbomlott, s 1932-ben különös kalandra vállalkozott: miután másodszor is megnősült, anyagilag sikeres orvosi praxisát felhagyva, mindenüket pénzzé téve, az ugyancsak kalandra vágyó ifjú feleséggel felkerekednek és letelepednek Abesszíniában. Ekkor jegyezte el magát örökre Afrikával. Tanárai közül Szilády Zoltánnal tartja a kapcsolatot, neki írja meg távolról címzett egyik levelében:

„Bizonyára csodálkozol, hogy Afrikából kapod a leveleimet. Abesszínia fővárosában tartózkodom – megjárva Erithreát, Olasz Szomáliföldet – feleségestől. De nem azzal az asszonnyal, akit Te ismeresz, hanem a második feleségemmel, aki a puskát úgy forgatja, akárcsak én, úgy lovagol, vadászik, úgy nélkülöz, aki nem reflektál semmi nőies simogatásra, és akinek az ajkát még panaszcso nem hagyta el... Magyarországi munkálkodásom minden értékét elkótyavetyélve, nekivágtunk ketten a nagy Afrikának. És most itt vagyunk. Olasz Szomáliföld rettenetes melegével majd tőpörtyűvé aszalt, hiszen az egyenlítő felett 3 foknyira tartózkodtunk legtovább. De nekem, mint erdélyi magyarnak hegy kellett. Átjöttünk Abesszíniába. Itt aztán már van hegy, több mint kellene. Őstermészet, ősemberek és minden, amit az ember Afrikától vár. Régi vágyam teljesült, elértem Afrika ősvadonait, csodálhatom állatvilágát, vadászha-

tom úgy, amint akarom, és főként megvan a nyugalmam, nem bánt senki. Ismét rabja lettem a gyűjtésnek és az állatok megfigyelésének...”

Ahogy azt hagyatékának egyik gondozója, a nagyenyedi Bethlen Könyvtárban dolgozó Györfy Dénes megállapítja: a fekete földrés magyar természettudományi kutatói közül senki sem töltött annyi időt Afrikában, mint ő: közel fél évszázadot! Számos gyűjtőutat tett Abesszíniában, Szomáliában, Kenyában, Ugandában, Kongóban és Tanganyikában. gyűjteményeivel megajándékozta a világ nagy műzeumait, hagyatékát – csaknem egy mázsa súlyban – 1988-ban a Magyar Földrajzi Múzeumnak küldte haza.

Magam a hatvanas évek második felében – ha jól emlékszem, 1967-ben – ismerkedtem meg Sáska doktor izgalmas kéziratával, a terjedelmes, később Életem, Afrika címen megjelent út- és önéletírásával. Akkor az Ifjúságunk kolozsvári tudósítója voltam, s többek között az is külön megbízatásom volt, hogy a kolozsvári tudományos közíróktól időnként fiataloknak szánt érdekességeket, tudományos újdonságokat hajtsak fel. Szoros kapcsolatban álltam az Erdély-szerte ismert és tisztelt természetjáróval és -népszerűsítővel, dr. Xántus János tanárral, akit időnként felkerestem az állomáson túli, külvárosi házában. Egyszer azt újságolja lelkesen, hogy kapott egy kéziratot Tanzániából, pontosabban Arushából, a szerzője oda származott erdélyi orvos, s valahogy ki kellene adni, ehhez pedig fel kellene hívjuk rá a figyelmet. Megegyeztünk, hogy a lapunk részére minél hamarabb összeállít mintegy tucatnyi közlésre elegendő, jellegzetes részletet az érdekesebb, lehetőleg összefüggő fejezetekből, s az Ifjúságunkban nemsokára olvasni is lehetett a nem

mindennapi élet tapasztalatairól szóló hatalmas, élvezetes híradást.

A bukaresti Ifjúsági Könyvkiadó pedig ráharapott a témára, kapcsolatba lépett dr. Xantusszal, aki aztán megszerkesztette a könyvet, amely 1969-ben látott napvilágot. Visszhangos könyvsiker lett.

Az arushai orvos, akit a bennszülöttek már-már Kelet-Afrika szerte ismertek, becsültek s messze földről is eljöttek hozzá, mert a rákkutatásban is jeleskedett, szorgalmasan írt, lejegyzett minden gondolatot, benyomást, élményt. Az olasz megszállás nyomorúsága elől 1937-ben sikerült Tanganyikába áttelepülnie, ahol a Meru vulkán tövében elterülő Arusha városában talált végső menedéket. Itt teljesedett ki orvosi és kutatói tevékenysége. A két világháború között tudósításait, afrikai leveleit rendre közölték a korabeli lapok: a Magyar Vadászújság, a Természettudományi Közlöny, az Enyedi Hírlap. Kiadatlan munkáiból 2001-ben Györfy Dénes egy kötetet valót állított össze, Nagyenyedtől az Egyenlítőig (Tinivár, Kolozsvár) címmel. (Sajnos, hogy a mai könyvterjesztés már csak árnyéka a rendszerváltás előttinek, amikor az olcsó könyvek viszonylag nagy példányszámban még a községekbe is eljutottak. Ma jó, ha ott fellelhetők, ahol kiadták őket... Én is csak úgy jutottam hozzá, hogy a szerkesztő dedikálta nekem.)

Sáska doktor is amolyan mikesi figurája a magyar szellemiségnek: úgy szerette Afrikát, hogy nem felejtette el Nagyenyedet. Amikor utoljára itthon járt, 82 éves korában, interjút adott a bukaresti Hétnék, személyesen Ágoston Hugónak. Ebben így vall afrikai orvosi pályafutásáról:

– Előre kell bocsátanom, hogy általános praxisú orvos vagyok, nem pedig valamilyen külön alszakma specialistája. Ott nem sebészre vagy bakteriológusra volt szük-

ség, ott orvosra volt szükség. Afrikában egy specialista nem tudna megélni. Ott mindenhez kell érteni. Hát az én voltam.

– Ebből a szempontból Ön Albert Schweitzerrel rokonítható. Találkozott vele Afrikában?

– Kétszer találkoztam vele. Láttam a kórházát is, Lambarénében. Jó dolog volt, de megalapítója élete vége felé már nem nagyon törődött vele. Más irányú érdeklődése miatt vagy...

– Meg is öregedett. Hiszen amikor megkapta a Béke Nobel-díjat, már túl volt a hetvenötön.

– De hát kérem, ez nem lehetett indok arra, hogy a kórházat elhanyagolja! Ő írt, orgonán játszott. Meglehet, a kultúra miszionáriusa akart ott lenni. Nem tudom. Én gyógyítok. Gyógyítok és kutatok...

– És ez egyáltalán nem hatott dicsekvésnek, hiszen Györfy értékelése szerint, orvosi szakmája keretében évtizedeket szentelt a malária és a rák gyógyításának. Rákellenes kutatótevékenységéért az Angol Királyi Rákkutató Intézet levelező tagjává választotta, a maláriától a rákig c. könyvét saját költségén adta ki, fél évszázados munkássága elismeréseként a Semmelweis Orvostudományi Egyetem jubileumi, Arany diplomával tüntette ki 1970-ben, 1972-ben a Román Orvostudományi Akadémia látta vendégül Romániában és Erdélyben. Özvegye, barátai, ismerősei segítségével 60 perces dokumentumfilm is készült dr. Sáska életéről 1997-ben (Életem Afrika – Dr. Sáska László nyomdokain), amelyben az ismertető szövege szerint „megelevenednek a híres Afrika-kutató és orvos életének színhelyei”. A film forgatókönyvét Xántus János tanár fia írta...

(Tallózta Bálintné Kovács Júlia – ursu blog)

A Füzetek 2013. júniusi, július-augusztusi és szeptemberi számában három folytatásban közzétettük *Pál-Antal Sándor: Örmények Marosvásárhelyen* című írását, amely az örmények Marosvásárhelyen való megjelenésére és 1848 előtti otlétükre vonatkozó adatokat tartalmazta. A marosvásárhelyi Nemzeti Levéltárban őrzött városi levéltárban és a római katolikus egyházi anyakönyvekben végzett feltáró kutatás adataira hivatkozó szerző segítségével nyomon követhettük az életerős, rendkívül szívós örmény közösségnek a város életébe való beilleszkedését, a magyar társadalom részévé válását. A cikksorozat mellékletét folytatásokban adjuk közre.

Pál-Antal Sándor

Örmény családok Marosvásárhelyen 1848 előtt*

(Melléklet – 1. rész)

- ÁBRAHÁM ANDRÁS, említve 1799-ben.
- ÁBRAHÁM ANTAL, meghalt 1799. nov. 10-én, 32 éves korában, neje Isák Katalin. Gyerekeik: István (1792. ápr. 28. - ...), Anna Mária (1794. aug. 15. - ...), Ábrahám Péter (1799. május 14. - ...).
- ÁBRAHÁM JAKAB 1774.
- ÁBRAHÁM PÁL 1767., 1778.; Pálné 1799.
- AVÉDITH ROZÁLIA. Gyereke: Mária (1836. márc. 17. - ...) törvénytelen.
- BOGDÁN ANTAL, meghalt 1848. dec. 1-én, 43 éves korában.
1. neje: Lájbel Mária. Gyerekeik: Mária (1841. aug. 30. - ...), Anna (1843. júl. 24. - ...).
2. neje: Gáspár Mária, meghalt 1857. máj. 15-én, 45 éves korában. Gyerekük Rozália (1845. máj. 22. - ...).
- BOGDÁN LUKÁCS, neje: Fejér Krisztina. Gyerekeik: Ferenc, meghalt 7 évesen, 1822. ápr. 12-én, Mihály (1824. okt. 24. - ...), Adeodát, meghalt 1831. ápr. 7-én, 4 évesen.
- BOGDÁN MÁRTON, neje Lengyel Mária Anna. Gyerekeik: Anna Veronika (1790. febr. 7. - ...), Lukács József (1792. ápr. 28. - ...). Az anyakönyvben Bogdán neve fölé írva „Adeodatus Novák alias”, Rebeka (1800. ápr. 20. - ...) Az apa nevéként Adeodat Bogdán, az anyánál Anna Lengyel szerepel.
- BOGDÁNFFI Margit említve 1799-ben.
- BRÁNDÉKER SIMON, neje Maux Carolina. Gyerekük Simon József (1819. okt. 27. - ...).
- CSÍKI FERENC (1819. május 27. - 1849. júl. 27.), patikus, id. Csíki Márton és Verzár Johanna fia; neje Verzár Jozefa. Gyerekük: Jozefa (1846. jún. 6. - ...).

* A családneveknél az anyakönyvekben szereplő, illetve a leggyakrabban használt névváltozatot használtuk. A magánhangzók írásánál a mai helyesírást követtük. Dőlt betűvel azoknak a fiúknak a keresztnévét írtuk, akik Marosvásárhelyen bizonyítottan családot alapítottak. A nevek után írt kérdőjellel a kétes adatokat (név, dátum) jeleztük. Pl. egy Margit (1795–1849.) nevű lányról csak feltételezzük, hogy Dobál Antal gyereke. Több esetben a születési évet az elhalálozásnál feltüntetett életkor alapján közzétettük. Egy pár esetben feltüntettük a más munkákból már ismert 1848 utáni anyakönyvi adatokat is.

- CSÍKI GERGELY, Márton és Kövér Johanna fia, meghalt 1860. márc. 15-én, 70 éves korában.
1. neje Simai Anna, meghalt 1825. dec. 16-án, 26 éves korában. Gyerekeik: János Domokos (1819. május 15. - 1853. febr. 4.), Gergely (1820. nov. 4. - ...), Johanna Veronika (1822. május 1. - ...), Erzsébet (1825. aug. 29. - ...).
2. neje Mártonfi Teréz, meghalt 1868. márc. 4-én, 67 éves korában. Gyerekeik: Veronika Mária (1829. ápr. 12. - ...), Mária Amália (1830. aug. 29. - ...), Gergely János (1832. júl. 20. - 1914. márc. 29.), János (1833. szept. 2. - 1880. ápr. 16.), Mária Ludovika (1839. júl. 29. - ...).
- CSÍKI ISTVÁN, említve 1755-ben.
- CSÍKI ISTVÁN, Márton és Verzár Johanna fia (1799. febr. 22. - ...), neje Duha Anna, meghalt 1861. szept. 9-én, 50 éves korában. Gyerekeik: Johanna Mária (1830. aug. 9. - 1835. ápr. 8.), Anna (1831. nov. 27. - 1845. júl. 19.), Anna Mária (1847. május 5. - ...).
- CSÍKI JÁNOS dr., Márton és Verzár Johanna fia, meghalt 1867. máj. 12-én, 66 éves korában; neje Seprősi Czárán Rebeka. Gyerekeik: Johanna (1836. márc. 1. - 1905. jan. 13.), Gyula János (1838. aug. 6. - 1893. dec. 30.), Viktor (1841. márc. 27. - 1924. jan. 1.), Rozália Anna (1842. nov. 12. - ...).
- CSÍKI JÓZSEF, id. Márton és Verzár Johanna fia, (1806. márc. 8. - 1878. jan. 28.); neje Verzár Mária (1816. okt. 31. - 1890. jún. 13.) Marosvásárhelyen 1849 előtt született gyerekeik: János Márton Emánuel (1834. jún. 24. - 1841. nov. 5.), Antónia (1836. ápr. 7. - ...).
- CSÍKI MÁRTON, meghalt 1783. jún. 14-én, 58 éves korában; neje Eránosz Rozália, meghalt 1818. ápr. 21, meghalt 87 éves korában.
- CSÍKI MÁRTON, meghalt 1828. nov. 14-én, 77 éves korában. Tódor és Samoj Mária második fia.
1. neje Kövér Veronika, meghalt 1797. júl. 13, 39 éves korában. Gyerekeik: Mária, Róza, Márton Emánuel (1787. júl. 9. - 1868. ápr. 5.), Gergely (1790. okt. 18. - 1860. márc. 15, 70 éves korában), Veronika Cecilia (1794. szept. 9. - 1884. márc. 17.)
2. neje Verzár Johanna (1778. ápr. 20. - ...). Gyerekeik: István (1799. febr. 22. - ...), János, meghalt 1867. máj. 12-én, 66 éves korában, Terézia (1803. - 1815. jan. 15.), Anna Mária (1805. aug. 7. - 1866. nov. 13.), József (1806. márc. 8. - 1878. jan. 28.), Klára (1808. jan. 29. - 1809. márc. 3.), Tódor (1810. febr. 21. - 1810. márc. 24.), Mária Johanna (1815. máj. 29. - 1816. jan. 14.), Erzsébet Mária (1816. nov. 19. - ...), Ferenc (1819. május 27. - 1849. júl. 27.).
- CSÍKI MÁRTON, Márton és Kövér Veronika fia, (1787. júl. 9. - 1868. ápr. 5.), neje Verzár Rebeka (1792. jan. 8. - 1868. ápr. 5.). Gyerekük: Márton (1812. szept. 1. - 1886. márc. 12.).
- CSÍKI MÁRTON, Csíki Márton és Verzár Rebeka fia, (1812. szept. 1. - 1886. márc. 12.), ügyvéd, neje Kováts Franciska (1820. - ...) Esküvő: 1838. nov. 5-én, Marosvásárhelyen. 1849 előtt született gyerekeik: Márton (1846. május 14. - 1846. május 15.), Antal Márton (1848. jún. 22. - ...).
- CSÍKI MÁRTON, meghalt 1867. aug. 4-én, 56 éves korában; neje Fark Mária. Esküvő: 1847. jún. 20., Marosvásárhely.
- DOBÁL Antal, meghalt 1824. jún. 12-én 64 éves korában.
1. neje Isák Anna Mária, meghalt 1806. aug. 26-án, 38 éves korában. Gyerekeik: Margit (?), meghalt 1849. júl. 29-én, 54

- éves korában, (férjzett Bányai), Rozália (1800. május 21. - ...), Terézia (1806. ápr. 26. - ...).
2. neje Kozák Teréz. Gyerekeik: János (1807? - 1824. aug. 10., a temetési anyakönyvben 20 évesnek említik), Gergely (1809. jan. 4. - 1809. jan. 19.), Antal Jakab (1810. ápr. 30. - 1812. márc. 23.), Mihály Ferenc (1815. szept. 29. - ...), István (1817. aug. 26. - ...).
- DOBÁL JÁNOS, neje Isák Mária. Gyerekeik: Anna Mária (1797. márc. 12. - ...), János (1802. dec. 14. - ...).
  - DRAGOMÁN KRISTÓF, neje Paskuj Rozália. Gyerekeik: Anna (1846. jan. 4. - ...), Emánuel (1848. jan. 11. - ...).
  - EMÁNUEL ANTAL, 1819-ben meghaltként említik.
  - EMÁNUEL ISTVÁN, említve 1811-ben, 1819-ben, 1830-ban. Neje özv. Emánuel Istvánné. 1811-ben Emánuel István fiaiként Istvánfi Pétert és Jánost említik.
  - EMÁNUEL JÁNOS, 1819-ben „comparista”, 1830-ban új házaspár kereskedő segéd.
  - EMÁNUEL MÁRTON (1819-ben, 1830-ban adófizető kereskedő), neje Posta Katalin (1842-ben özv. Emánuel Mártonnéként adózik). Gyerekeik: Anna (1826. dec. 15. - ...)
  - EMÁNUEL PÉTER, 1819-ben „comparista”, 1830-ban, 1842-ben kereskedő.
  - ERÁNOSZ ANTAL (1816. aug. 9. - ...), neje Istvánfi Anna. Esküvő: 1844. jún. 18.
  - ERÁNOSZ DEODÁT (1810. okt. 23. - ...), neje Illés Anna. Gyerekeik: Adolf Vilmos Miklós Jenő (1847. május 29. - ...).
  - ERÁNOSZ JÁNOS (1818. nov. 17. - ...), sebész, neje Czárán Jozefa. Gyerekeik: János Elek Lukács (1847. júl. 22. - ...).
  - ERÁNOSZ LUKÁCS, meghalt 1847. dec. 9-én, 69 éves korában), neje Isák Teréz, meghalt 1831. ápr. 21-én 50 éves korában. Gyerekeik: Anna Mónika (1807. szept. 16. - ...), Katalin Mária (1809. május 25. - 1810. júl. 11.), Deodát (1810. okt. 23. - ...), Katalin (1812. dec. 12. - 1836. júl. 19.), Rebeka (1814. aug. 27. - ...), Antal (1816. aug. 9. - ...), János (1818. nov. 17. - ...).
  - ERÁNOSZ ZSÓFIA özv. meghalt 1827. febr. 13-án, 83 éves korában.
  - FARK GERGELY, meghalt 1846. febr. 16-án, 52 évesen, neje Gorové Mária. Gyerekeik: Mária (1827. dec. 7. - ...), Gergely (1830. dec. 17. - ...).
  - FARK KRISTÓF, meghalt 1839. nov. 30-án, 33 éves korában.
  - FEJÉR GERGELY, neje NOVÁK Mária. Gyerekeik: Veronika (1814. jan. 31. - ...), Károly Lukács (1815. jan. 27. - ...), Deodát (1818. ápr. 12. - ...), Mária Anna (1820. dec. 9. - 1837. dec. 13., 16 évesen), Karolina (1823. márc. 16. - ...), Katalin (1827. máj. 19. - ...), Rozália (1836. júl. 11. - ...), Ferenc (1840. okt. 24. - ...).
  - FLÓRIÁN MÁRTON, meghalt 1848. nov. 21-én, 40 éves korában, neje Isekutz Margit. Gyerekeik: Márton (1839. jún. 17. - ...), Mária Johanna (1841. jún. 17. - ...).
  - GÁSPÁR ANTAL, (1809 - 1887. okt. 29.), neje Istvánfi Katalin (1824 - 1910. jan. 30.). Gyerekeik: Gyula Antal (1847. nov. 2. - ...).
  - GÁSPÁR ANTAL, meghalt 1849. ápr. 8-án, 27 éves korában.
  - GÁSPÁR IMRE, meghalt 1837. dec. 9-én, 67 éves korában.
  - GÁSPÁR TÓDOR, neje Isák Rebeka (1770 - 1815. febr. 13, meghalt 45 éves korában).

- HERSZÉNYI JÁNOS, neje NOVÁK Anna. Gyerekeik: Sámuel János (1805. dec. 7. - ...).
- ISEKUTZ BOGDÁN, neje Bafra Katalin. Gyerekeik: Katalin (1822. márc. 17. - ...).
- ISEKUTZ ADEODÁT (Bogdán) (1770. szept. 7. - 1840. nov. 5.), a temetési anyakönyv szerint meghalt 74 éves korában, Emánuel és Khel Mária fia; neje Isák Mária. Gyerekeik: Márton (1801. máj. 22. - 1836. aug. 1.), Katalin (1802. nov. 7. - ...), Bogdán ([1804.] - ...), Margit (1805. aug. 23. - 1876. ápr. 5.), Antal (1808. júl. 11. - ...), Adeodát (1811. máj. 5. - 1880. ápr. 12.), Rebeka (1813. okt. 18. - 1851. szept. 24.), Antal (1815. nov. 30. - ...), Imre (1818. szept. 20. - 1906), János (1821. nov. 1. - ...)
- ISEKUTZ ADEODÁT (1811. május 5. - 1880. ápr. 12.), bíró, 1876. jan. 11-én nemességet és marosvásárhelyi előnevet szerez. Neje Csíki Johanna (1821. - ...). Esküvő: 1841. jún. 10.
- ISEKUTZ MÁRTON, feltehetően Mihály és Márton Dorottya negyedik fia; neje Tzetz Mária, meghalt 1833. dec. 19-én, 82 éves korában.
- ISEKUTZ MÁRTON (1801. máj. 22. - 1836. aug. 1.), neje Csíki Anna, meghalt 1866. nov. 13-án, 61 éves korában. Gyerekeik: Adeodát Péter Pál (Bogdán) (1826. júl. 1. - 1881. dec. 2.), Mária Johanna (1827. dec. 28. - 1829. ápr. 5.), Johanna Anna Mária (1830. febr. 8. - 1838. ápr. 15., a bejegyzéskor két évesnek tűntették fel.), Mária Rebeka (1832. szept. 8. - 1833. május 15.), Márton József (1834. ápr. 27. - 1836. júl. 28.), Mária postumus, (1837. febr. 20. - 1838. ápr. 8.).
- ISTVÁNFI ANTAL (... - 1819. ápr. 29.), neje NOVÁK Mária. Gyerekeik: Anna (1810. nov. 6. - ...), István (1812. jan. 15. - 1822. jan. 15.), Sára Rebeka (1814. jún. 4. - 1818. jan. 1.), Mária Cecília (1816. nov. 22. - ...), Márton (1818. május 10. - ...), Sára (1819. júl. 16. - 1832. márc. 13.) Ekkor az apa már nem él.
- ISTVÁNFI ANTAL (1817. okt. 13. - ...), neje Patrubán Anna (1822. - ...). Gyerekeik: Márton (1843. okt. 3. - 1847. ápr. 24. Az elhalálozásnál szülőként Istvánfi István neve szerepel.), Katalin (1846. ápr. 4. - ...), Mária Anna (1848. jún. 9. - ...).
- ISTVÁNFI EMÁNUEL, neje Lukács Katalin. Gyerekeik: Emánuel? (beoltva 1805. máj. 6.-án), Katalin (1812. nov. 10. - 1817. dec. 25.), Veronika (1815. okt. 13. - ...), Antal (1817. okt. 13. - ...)
- ISTVÁNFI EMÁNUEL, neje Posta Katalin. Gyerekeik: Mária (1824. május 16. - ...)
- ISTVÁNFI ISTVÁN, neje Moyzes Margit. Gyerekeik: Borbála (1825. nov. 6. - 1825. dec. 19.), Katalin (1826. dec. 18. - ...)
- ISTVÁNFI JÁNOS, neje Iszai Margit. Gyerekeik: Anna (1830. ápr. 6. - ...), János (1835. okt. 22. - 1837. nov. 6.), Gergely (1838. ápr. 6. - 1841. aug. 25.), Mária Sára (1839. aug. 3. - ...), János (1842. febr. 7. - ...), Antal (1846. júl. 1. - 1846. júl. 19.), Márton (1848. május 12. - 1848. jún. 30.) és Antal (1848. május 12. - ...).
- ISTVÁNFI MÁRTON, neje Szentpéteri Sára, meghalt 1836. júl. 28-án 80 éves korában. Gyerekeik: Márton?, meghalt 1839. dec. 19-én, 60 éves korában. Antal?, (... - 1819. ápr. 29.), Péter? (... - 1848. nov. 29.), Anna (1807. jan. 4. - 1818. jan. 1.), Sára (1810. okt. 25. - ...).

(Folytatjuk)

Pál Emese

Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (1. rész)

A műemlék adatai

Cím: Piața Libertății, 6
Kód: CJ-II-m-A-07647
Datálás: 1748-1804

Történeti adatok

A Szamosújvár egész városképét uraló monumentális Szentháromság-templom szorosan kötődik a XVII. század második felében Erdélybe települt örményekhez, ennek köszönhetően a köztudatba örmény nagytemplom, vagy örmény-katolikus székesegyház néven vonult be.

A XVII. század végén betelepült örmény lakosság a vár mellett levő Gerla falu templomát használta, majd Oxendius Verselescul (1654-1715) aladiai püspök, az erdélyi örmények vikáriusa a mai főpiac közelében püspöki kápolnát építtetett, melyet a Szentháromság-templom építésekor lebontottak. Az 1731-es vizitáció szerint a kis fatemplom főoltárán Mária mennybemenetelét ábrázoló oltárkép, északi mellékoltárán Krisztus születése, míg a délin a czestochowai Fekete Madonna másolata volt.

A Szentháromság-templom 1748-ban megkezdett építése viszonylag gyorsan haladhatott, hiszen az első misét 1759-ben tartották benne, mely arra utal, hogy az épület nagyvonalakban készen állhatott. A templom tervezője ismeretlen,

azonban a formai megoldásaiból arra következtethetünk, hogy nem az erdélyi, hanem az osztrák barokk mesterkörhöz tartozó tervező volt. Az 1759-es évet követően leállt az építkezés, 1773-ig nem található azzal kapcsolatos említés az iratanyagban. 1773-ban már az újonnan épített templom renoválására van szükség, a szamosújvári tanács a tetőzet javítására Überlacher Antal kolozsvári ács mestert szerződteti.

1780-ban a torony javítása ügyében Szamosújvárra érkező Mráz mérnök szemelátára összeomlott a torony. A templom második építési szakasza 1782-ben kezdődött, azonban ez csak ideiglenes javításokból állott, melyet Bringer János kőműves és a már említett Überlacher Antal ács végeztek. 1783-ban Ribéri Xavér Ferenc építőmestert szerződtették a templom restaurálásának vezetésére. Nem tudni, hogy milyen mértékű javításokat végeztek ebben az építkezési szakaszban, hiszen az 1788-ban egy villámcsapás újabb károkat okozott, ezeket is helyre kellett állítani. Az építkezések befejezésére és a templom „hibáinak” kijavítására 1792-ben Jung József pesti építészt szerződtetik, akinek a templom végleges, ma is látható kialakításában nagy szerepe volt. Az ő tervei alap-

ján valósult meg az öttengelyes, már a klasszicizmus felé hajló főhomlokzat, melyet a régi, hajlított alaprajzú, valószínűleg egytornyú barokk homlokzat alapfalainak felhasználásával készült el.

A keleti kis huszár torony és az 1796-ban befejezett kripta is az ő nevéhez köthető. Az egész templom boltozatát, beleértve a sekrestye és az északi mellékkápolna roskadozó boltozatait is, lebontatta, az oldalfalakat megmagasította. A homlokzat ajtó és ablakkereteit, a hiányzó oszlopfőket is ő faragtatta, a belső kőpadozatát, a templom vakolását és meszelését elkészíttette. Lényegében a belső kialakítása az ő nevéhez köthető, mivel az előző építkezésekből csupán a sekrestye és az északi mellékkápolna, az orgonakarzat, a szentély két oldalán levő karzatok és a belsőt tagoló korinthoszi oszlopok maradtak meg.

Az építkezés menete a pesti mester szerződtetése után is vonatottan haladt, annál is inkább, mivel a rossz alapozás miatt 1793-ban a torony ismét összeomlott. 1794-ben és 1795-ben a munkálatok leálltak, nagyobb arányú építkezés 1796 és 1798 között folyt. Az 1792 májusában Szamosújvár városa és Jung József között megkötött szerződés szerint a mesternek 32 000 forintért kell befejeznie a templomot, azonban az építkezés a város által meghatározott összegnél 10 062 forinttal többbe került. Az eredeti szerződésben meghatározott összeg nem a valós árviszonyok szerint készült, ez rengeteg vitára adott okot a város és az építő-

mester között. Mindezeknek végső következménye az lett, hogy 1798-ban, amikor a templom építése már a végéhez közeledett, Jung József abbahagyta a munkát. A város a felvállalt kötelezettségek be nem tartása miatt beperelte őt a pesti magisztrátus előtt, Jung pedig 27 203 forint kifizetését követelte. A tíz évig húzódó pernek az építőmester 1808-as halála vetett véget. Időközben, 1800-ban a tornyot újabb villámcsapás érte, emiatt a templom felszentelésére csak 1804. június 17-én került sor. A felszentelés után egy hónappal, augusztus 4-én immár harmadszor csapott villám a toronyba, a károkat ki kellett javítani, az eltörött nagyharangot pedig újra kellett öntetni.

A templom berendezéseire vonatkozó első adatot az 1777-es vizitációban találjuk, ahol két oltár létéről tesznek említést, azonban nem nevezik meg kinek a tiszteletére szentelt oltárokról van szó. Az 1781-es vizitációban szintén két oltárról, a Szentháromság és a Rózsafüzéres Madonna oltárokról esik szó. A templomnak ekkor már két sekrestyéje volt, az északi sekrestyét kápolnaként használták, ezt a „Sacratissimi Rosarii”

kápolnájaként emlegetik, melyben a már említett Rózsafüzéres Madonna oltárkép volt elhelyezve. A hajóban álló négy mellékoltár elkészítésére 1799 után kerülhetett sor, ugyanis a források szerint ebben az évben a városi gyűlésen Korbuly Kelemen esperes az összegyűlt társulatoknak bemutatja a „négy kisebb oltár rajzát”, melyet azok egyhangúlag elfogadtak.

A Világosító Szent Gergely oltár elkészítésére a kereskedő társulat 1500 forintot ad, ugyanennyit szentel a tímártársulat a Szűz Mária oltárának felépítésére, míg Nepomuki Szent János oltárát az örmény papok, Szent József oltárát pedig „a nép” csináltatta. Az oltárok tervét Hoffmayer Simon készítette, kivitelezésüket azonban, a mester halála után, legénye Csűrös Antal vállalta magára. Az oltárképek Bécsben készültek. Szintén Hoffmayer munkája a templom szószéke is, melyet 1798 körül fejezhetett be. A szószék domborművei bizonyosan Hoffmayer munkái, a Keresztelő Szent János lábánál álló, mára eltűnt báránnyal azonban Csűrös Antal készíti, míg a szószék aranyozásával testvérét, a festő és aranyozó Csűrös Józsefet bízták meg. Szintén Csűrös Antal készíti a homlokzat Világosító Szent Gergely illetve Szent Szilveszter pápa kőszobrát és a kerítésre helyezett 12 apostol büszkjét 1803-ban. A templom leg híresebb oltárképe, az évszázadokon át Rubensnek tulajdonított Levétel a keresztéről, a legenda szerint 1806-ban került Szamosújvárra. A legújabb kutatások bebizonyították, hogy a XVII. századi mű festője nem Rubens volt, hanem Joachim von Sandrart (1606–1688).

A templom egykori főoltárának architektúrális felépítését és készítésének idejét több, eddig tisztázatlan kérdés övezi. Szongott Kristóf egy 1802-es iratot idézve kijelenti, hogy „a főoltárt zsiói márványból készítik az egri szent-ferenczrendi atyák templomában levő oltár mintájára”. Ez azt jelenti, hogy egy baldachinos oltárral kell számolnunk, mely a XIX. század első évtizedében készülhetett el. Az, hogy a monumentális baldachinos oltár még-

sem készült el a XIX. század elején abból a levélből következtethető, melyet a szamosújvári papság a Pesten tartózkodó, szamosújvári származású, „tekintetes nemes Jakabffy Gergely táblabírórnak” intéz. Ebben arra kéri a címzetet, hogy a „méltóztassék a küldött minta szerint – Isten dicsőségére, városunk és nemzetünk díszére a nagy oltárt elkészíttetni”. A „küldött minta”, vagyis a főoltár terve, melyen az egri ferences templom főoltárának mását láthatjuk, megtalálható a szamosújvári plébánia levéltárában. Ez a fajta baldachinos oltártípus a XIX. század közepén már divatjammá vált, azonban úgy tűnik, a szamosújváriak ragaszkodtak eredeti elképzelésükhöz. Jakabffy Gergely 1842. június 8-án kelt válaszeleveléből kitűnik, hogy az oltárt elkészíttette, sőt már „rendeltetése helyére” is szállíttatta, már csak a fölállítása van hátra. Ennek érdekében pesti mestereket küld, és arra kéri a városi tanácsot, hogy azok bőséges ellátásáról gondoskodják, hiszen „mindnyája előkelő Pesti polgár és Mester”. A tabernákulum-építmény faragványainak gyengébb minősége arra utalhat, hogy 1842-ben a régi tabernákulumot meghagyták és csak a föléje építendő baldachint készíttették el. A templom mellékoltárain álló szobrokkal való hasonlóságuk miatt úgy tűnik, hogy a tabernákulum szobrai szintén Csűrös Antal munkái. Az orgonát Maiwald Heinrich brasói mester készítette 1846-ban.

A templom mai kifestése az 1930-as években folyt restaurálás alkalmával készült, a falképeket Herceg Ferenc festette.

(2007. 07. 22. –<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=391>)

Folytatjuk

Tavasz a téiben

c. kiállításra és kulturális estre invitált április 4-én 19 órára a pilisvörösvári Műhely Galériába Urmánczy Losonci Lilla festőművész. A hangulatos kiállító térben nagyon jól érvényesültek a művész szép képei, amelyek által övezve *Bándi Kund* a CÉH főszerkesztője, az Összmagyar Testület elnöke beszélgetett a művésszel, tele humorral, közvetlenséggel. A műsorban *Takács Bence Ervin* előadóművész verselőadása, míg *Bándi Írisz Réka* operaénekes hangja varázsolt el mindenkit. A kiállítást *dr. Feledy Balázs* művészeti író nyitotta meg.

Urmánczy Losonci Lilla festőművész és dr. Bándi Kund elnök

A kiállítás fővédnöke: Mádl Dalma Nagyasszony volt a Tavaszi Fesztivál keretében.

Szép és tartalmas est volt, amelyet kellemes beszélgetés, ismerkedés követett kis fogadás keretében. M

Zeneagapé az örmény katolikus templomban

(Budapest XI. ker., Orlyai utca 6.)

2014. június 1-én, vasárnap a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után a zeneagapé műsorában Várallyay Fülöp ifjú zeneművész ígéret lép fel, akinek életrajzát az alábbiakban közöljük. Szeretettel várunk mindenkit.

Szongoth Gábor

Várallyay Fülöp 1995. augusztus 22-én született Budapesten. Anyai ágon örmény származású (Zakariás család), édesapja állatorvos, édesanyja mentálhigiénés szakember. Két öccse, egy húga és egy bátyja van. 2002-ben a Máriaremete- Hidegkúti Általános Iskolában, második korában kezdett zongorázni Gergelyné Knapp Évánál. A Járdányi Pál Zeneiskola évenként rendezett zeneiskolás versenyein, az Országos Chopin illetve Bartók versenyeken is sikeres eredményeket ért el. 2009-ben felvételizett a Bartók Béla Konzervatóriumba, ahol Eckhardt Gábornál, majd Faddi Saroltánál folytatta tanulmányait. Jelenleg a Bartók Béla Konzervatórium negyed éves hallgatója, és még egy plusz év letele után a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem zongora szakára szeretne felvételizni.

Egyházi hírlévlé

Májusban is szeretettel hívom a testvéreket a szentmisékre vasárnap 16.30-kor az örmény katolikus templomba (Budapest XI., Orlyai u. 6.).

május 7. 17.00 szerda esti beszélgetések

június 3. 17.00 szerda esti beszélgetések

június 8. pünkösdvasárnap

június 22. 16.30 Világosító szent Gergely ünnepe, a szentmisét (római rítusban)

Dr. Erdő Péter bíboros úr mutatja be.

Fülöp Ákos adminisztrátor

Kali Kinga

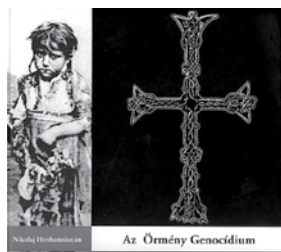
Örmény genocídium

Az 1915-17-es törökországi örmény genocídiumról, a huszadik század első népirtásáról április 24-én emlékeznek meg világszerte mindenhol, ahol örmények élnek.

A Metz Yeghern, ahogy az örmények hívják, azaz a Nagy Szerencsétlenség 1915. április 24-én este vette kezdetét Konstantinápolyban, az Oszmán Birodalom fővárosában, amikor is több mint 600 örmény értelmiségit, vezetőt hurcoltak el otthonából; nagy részüket még a következő napokban, hetekben kivégezték. Azok, akik megúszták a lefejezést, a tömeges akasztásokat, nem sokkal később vagy a török lakosság és a kurd szabadcsapatok áldozatául estek – az örményeket célzó szabadrablás, fosztogatás, mézszárlás megengedett, sőt szorgalmazott volt Anatólia-szerte a kormányra került Ifjútörök Párt nacionalista ága által –, vagy az úgyszintén államilag szervezett, szisztematikus terveknek megfelelően a szíriai sivatagba deportáltattak, akárcsak az anatóliai örmény lakosság nagy része, ahol sorsukra bízták őket.

Az örmény genocídiumot számos országban még most, az embertelen események 97. évfordulójához érve¹ is hallgatás övezi: a történelmi tények vitatottak, vagy egyszerűen tagadásba ütköznek – a szemtanúk elbeszélései, a fotók és egyéb dokumentumok, a mézszárlást és deportálást túlélők számadásai ellenére is.

Törökország kormánya hivatalosan tagadja, hogy népirtás történt volna Anatóliában: az 1923-ban megalakult modern tö-

rök állam nem vállal felelősséget az Oszmán Birodalom bűneiért, és mintha az idő nem is lineáris lenne, megtagad mindenféle kontinuitást, amely nem a dicső oszmán múltat élteni és énekl meg. Sőt hevesen tiltakozik azon államok felé, amelyek elfogadták a genocídium tényét – országon belül

pedig a hallgatást törvény által szabályozza: a hírhedt 301-es török törvény kimondja, hogy börtönnel büntethető mindenki, aki megsérti a török nemzeti érzéseket, és genocídiumként emlegeti az első világháború alatt Anatóliában történteket. Eddig a világ 22 állama fogadta el hivatalosan a tény, hogy Anatóliában népirtás történt az első világháború ürügyén (és leple alatt) – Magyarország mind a mai napig nem foglalt állást ez ügyben, bár az itteni örmény diaszpóra vezetői folyamatos meggyőző kampányokkal érvelnek a kormány felé a genocídium tényének elfogadása érdekében.

Az 1915-17-es törökországi genocídium másfél millió anatóliai örmény, görög és asszír életét követelte. Budapesten a Március 15-e ténél a Duna-parton levő, örményországi szerzetesek által hagyományosan csipkeszerűre faragott örmény keresztjénél, a khácskárnál koszorúzással emlékeznek meg évente április 24-én a népirtás örmény áldozatairól.

(EURÓPAI ÚT – A társadalmi felzárkózás és integráció jegyében – Az Országos Roma Önkormányzat lapja II. évf. 5. szám, 2012 május)

Kik vagyunk?

1700 éve keresztények

Őseink 700 éve elmenekültek Örményországból (An)

Gyergyószentmiklósi örmény szertartású római katolikus templom

MAGYARÖRMÉNY KULTÚRA, MAGYARÖRMÉNY IDENTITÁS

Hűsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában

330 éve hazát találtunk és gyökeret eresztettünk Erdélyben, Magyarországon. Magyarok – örmény gyökerekkel.

Egy kisebbség, amely a magyarság boldogulásában érdekelt.

MEGHÍVÓ

A Budapest Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat szeretettel hívja Önt, családját, barátait és ismerőseit a

MAGYARÖRMÉNY KULTÚRA, MAGYARÖRMÉNY IDENTITÁS

Hűsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában

c. kiállítás megnyitására.

Időpont: 2014. május 6. kedd du. 17,30 óra

Helyszín: Budapest II. Márczibányi Téri Művelődési Központ M Galéria (Budapest II. Márczibányi tér 3.)

Az est védnöke és a kiállítást megnyitja:
Dr. Láng Zsolt polgármester
 Hűsz esztendő számadása: **dr. Issekutz Sarolta elnök**

Közreműködik:
Puskás Eszter Lusnaker Együttese

Fogadás az örmény konyha remekeiből.

A kiállítás május 18-ig tekinthető meg hétköznap 9-19 óráig, szombaton 9-17 óráig, vasárnap 9-15 óráig. Posta tel.: +36 1 212-2820.

Szeretettel köszöntjük a 75 éves Lászlóffy Csabát

Lászlóffy Csaba (1939. május 21. Torda) – József Attila-díjas, Misztótfalusi Kis Miklós és Péterfi Vilmos életmű-díjas költő, próza-, dráma-, esszéíró, műfordító.

„A Kolozsvárott élő Lászlóffy Csaba – a hajdani legendás Forrás-nemzedék mértékadó személyisége – jelenkori literatúránk egyik legkiemelkedőbb alkotója. A kortárs erdélyi és az egyetemes magyar irodalom kivételes képviselője, évtizedek óta az egyik legtermékenyebb és legsokoldalúbb mestere: a változatosság, a sokműfajúság, a jelentésszemléleti és formai gazdagság élő klasszikusa. Számítatlan kötete öleli fel költői, lírikusi, próza-, dráma- és esszéírói életművét; verseskönyveinek, elbeszéléseinek, novelláinak, kisregényeinek vagy hosszabb lélegzetű epikai műveinek, színdarabjainak, értekező szövegeinek, publicisztikáinak rengetege folyamatos egymásutániségében is lenyűgöző teljesítmény.”

(Bertha Zoltán: *Lászlóffy Csaba könyvbemutatójához*. Budapest, 2013.)

Lászlóffy Csaba

„Mint szél jöttem, s eltűnök mint a hab”*

*Könny. Tünetemény. Hit.
Hártya fehérlik,
visszatekinteni gond, remegés.
Manna – de métely
mérgez; a kétely
dönt le, dörömböl a szív. Elemészt.*

*Higgad a véred;
forr az igézet,
vágybuborékok az érfal alól –
korty a teádból,
gőze csak fátyol,
távolodóban a cél valahol.*

*Ráncon a festék,
mármoros esték –
balga, hiszékeny, kit hegyorom
csalt (a magány hall
holt csalogánydalt),
senkire, semmire bízva borong.*

*Átka hazug szó;
hervad utolsó
szürke reménye.
Csak ürmös ital
bűvöli néha,
s képzelet léha
képei űzik, míg lelke kihál.*

*Sorsot a csont ás;
vágat a rontás (!)
árnylgeted ma kísérteti, rút
csend üli, zátony;
zúg-e a fákon
égszakadás? – – – (Hova futsz, kocsniút.)*

*Omar Khajjám: *Rubájját* (Szabó Lőrinc fordítása)

Hallucináció

*Vakablakokra süt a fény.
Elnyeli vagy megvilágítja
a félelmet? Ennyi a titka.*

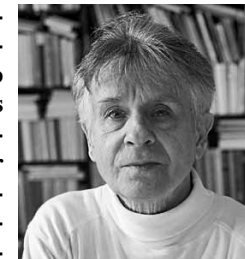
Korok

*Csatakos őszben horkanó kő
hajdúfej? sörénytelen lófő?
múlt sebzett-sólyom-villanása
láncolt csont üszke lantos lángja
Monostor bencés-szőrcsuhája
elprédált nép föltámadása
uraknak Bábolnás lidércfény
csend odacövekelt királya
Tinódi verhetetlen vára
végek nyomtatott krónikája
Apáczai uram sétája
hadakozó korok kik voltak
adattak vadaknak hollóknak
kuruc-kurjantás labanc-lárma
polgárgőg Fellegvár-kaszárnya
fej gondol úgy a lenyírt hajra
mint holt fiaira e város
kik hívek voltak Kolozsvárhoz
a havazó-vakolatára
felnézők kik a jövőt várva
szomjaztak égtek megalázva*

s születnek újak lassú lázra.

„Szellemi szülővárosom Kolozsvár; tágabb szülőföldem s állandó otthonom a magyar nyelv. És átmeneti lakásra találtam bolyongásaim során a világban s az időben kemény földön / leveles könyvtárban / Kemény János emlékiratában / nyílvesszőként zúgó Ázsiában / kitömött beggyel is élő trófeákban / keresztény máglyán vagy apokrif imában / fiktív hűségben és konkrét árulásban... Az egyedüli táj bennünk él. Összekuszálva, középkori, ókori körvonalakkal, böjti szelekkel szántva – a legmaradandóbb haza. A részleteket úgysem lehet tisztázni (ha meg is őrzi a vers). Érdemes-e egyáltalán?... Csak azt, aminek folytatása van.”

(Curriculum vitae)

Lászlóffy Csaba

Magyar találmány nap Egy magyar ember egy napja

A magyar ember látott egy reklámfilmlet hazájáról, és ezért elhatározta, hogy a mai napon csupa olyan dolgot vesz a kezébe, amit magyar feltalálóknak köszönhet az emberiség. (A lista nem teljes.)

Kezdetnek fogott egy golyóstollat (Bíró László, 1931), felírta, hogy Találékony magyarok, majd egy mágnessel feltette a hűtőgépre (Szilárd Leó, 1929), utána öngyújtóval (Iryni János, 1836) rágyújtott egy cigarettára, közben CD-t hallgatott, nézegette a hologramos matricát a borítón (Gábor Dénes, 1947), majd beszedett egy C-vitamint (Szentgyörgyi, 1931). Eszébe jutott egy ba-

rátja, telefonált egyet a vezetékes telefonjáról (Puskás Tivadar, 1878). Még volt egy kis ideje, ezért játszott egy kicsit a komputeren (Neumann János, 1944), elmélázott, hogy mely rendszert használja, végül a Basic Computer mellett döntött (Kemény János, 1964), és Excel táblázatba rendezte tenivalóit (Simonyi Károly, 1974). Megnézett (volna) egy 3D-s filmet, de ezt még egy 3D-s szemüveggel (Rátai Dániel, 2010) sem tudta megoldani. A kudarc után feltett egy bakelitlemezt a hagyományos lemezjátszójára (Goldmark Károly, 1948), és bekapcsolta a tv-t is (Mihály Dénes, 1919). Látva,

hogy éppen New Yorkot mutatják be, megörült, hogy színes tv-je van (Goldmark Károly, 1948). Nagyon tetszett neki a város, elsősorban a Centrál Park (Asbóth Sándor, ő készítette a város rendezési tervét is). Még megnézett egy tudományos filmet az úrkutatásról, ismét elcsodálkozott a holdautón (Pávlics Ferenc, kb. 1960), majd még indulás előtt megpróbálta kirakni a Rubik kockát (Rubik Ernő, 1976).

Már semmi nem kötötte le, így elindult sétálni, és mivel a közeljövőben autót kívánt vásárolni, autókat nézegetett. Ezért magához vette automata fényképezőgépét (Mihályi József, 1938), dilemmázott kicsit, hogy a régebbi típusú kontaktlencsét (Dallos József, 1928), vagy lágy anyagú kontaktlencsét (Györffy István, 1959) használja-e?

Az első kocsit, ami megtetszett, egy Ford T-modell volt (Galamb József, 1908), aztán talált egy dízelmotoros BMW-t (Ansits Ferenc, 1983), és megnézett magának egy Chevroletet is, amelynek automata sebesség váltója volt (Biró László, 1932). Még felmerült egy VW bogár is a speciális dizájnya miatt (Barényi Béla, 1925). Ez annyira tetszett neki, hogy ennek még a karburátorát is megvizsgálta (Csonka János, 1893). De hamar rájött, hogy marad neki a bicikli, hazamenve meg is nézte a pincében, hogy rendben van-e, főleg a dinamója (Jedlik Ányos, 1861), majd ámulatosan nézte a szomszéd ház tetejére leszálló helikoptert (Asbóth Oszkár, 1928). Ezt a tényt azon melegében elmesélte Pulitzer-díjas (Pulitzer József, 1917) újságíró barátjának, akivel egy múzeumban találkozott, ahol éppen bemutatták a fényátesztő üvegbeton feltalálásnak fázisait (Losonczy Áron, 2001) – magát a betont nem tudták megnézni, mivel annak jogi hercehurcái 13 év alatt nem sikerült befejezni.

Mikor végre hazaért, már sötét volt, felkapcsolta, régmódi lévén, még kriptontöltésű lámpáját (Bródy Imre, 1930), megivott egy pohár szódát (Jedlik Ányos, 1940), és mivel megfájdult a feje, keresett egy gyógyszer is, meg is találta a legutóbb Bécsben vásárolt Kalmopyrint (Richter Gedeon, 1912). Az egész nap fáradozásait kipihenendő visszatért a bakelit lemezhez, és feltette a Kodály-módszer vívmányait világszerre elterjesztő (Kodály Zoltán, 1929) Psalmus Hungaricusát.

Még hozzá lehetne tenni:
Furánflex-(Kéménybélés) – Kecskeméthy Géza, 19??
Gore.Tex®-(Teflon® membrán) – Franz Salamon, 1970
Crofon®-Fiber optics – Franz Salamon, 1974 ® Du Pont's registered Trade Mark.

Fővárosi Örmény Klub

2014. május 15. csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal
Nyáry Pál terme,
bejárat: Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

A magyar tánc évszázadai
– eredeti filmfelvételek
az SA archívumából

Előadó: **Novák Ferenc (Tata)**
koreográfus, rendező, etnográfus

Rendező: *Józsefvárosi Örmény Önkormányzat*

Támogató: *Az EÖGYKE és a Fővárosi Örmény Önkormányzat*

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna

– az előzmények (1. rész)

Szépanyám és kiterjedt rokonsága Zalatnán szenvedte meg a 166 évvel ezelőtti, máig gyászos emlékeztető időszakot. Családom érintett lévén, különös érdeklődéssel kerestem a választ: „mi történt, miért történt és hogy történhetett?” A zalatnai tragédia magyarázatát felelőtlenség lenne egyszerűen „oláh martalócok” rablási vágyának és vérszomjának, vagy valamiféle eredendő nemzeti ellentétnek tulajdonítani. A teljességre törekvő válasz nem egyszerű, de segíthet megérteni a múlt egy rendkívül érdekes időszakát, amiben elődeink egyidejűleg cselekvő részesek és szenvedő áldozatok voltak.

Itt nem lehet cél a korabeli Erdély történetének teljes körű bemutatása, de kiemelhetők a számunkra fontos mozzanatok és az a kényszerpálya, ami ártatlan polgárok százait terelte könyörtelesen egy tragikus végkifejlet felé. (És itt ne csak a szó szerinti mártír áldozatokra gondoljunk, hanem azokra – a véres eseményekben vétlen, netán éppenséggel az üldözötteket segítő-mentő – „oláhok”-ra is, akikre nemzettársaik bestiális rémtettei máig nem múlóan rásütötték a Káin-bélyeget!)

A XVII–XVIII. század fordulóján, nagyjából akkortájt, amikor a mi Lukácsaink már megtelepedtek Erdélyben, a Habsburgok megszerezték az erdélyi fejedelemséget. A birodalomba történő bekebelezés folyamata a magyar érdekek súlyos sérelmeivel járt, hiszen az itt állomásoztatott császári csapatok egyaránt felborították a gazdálkodás és a közigazgatás hagyományos

rendjét¹. A bekebelezési folyamat elleni tiltakozás adott tápot a Rákóczi szabadságharcnak, majd annak elbukásával a hangos tiltakozás a nemesi vármegyék kevésbé hatékony szabotázsává vált.

Annak a folyamatnak a során, melyben az új rendszer kialakult Erdélyben, Zalatna környékén (is) óriási erdőségek kerültek kincstári tulajdonba. Ezekben az erdőkben számtalan oláh hegyi falu rejtőzött, melyeknek lakói a Havasalföldről és Moldvából észrevétlenül átszivárogtak a közigazgatás által nehezen ellenőrizhető hegyvidékeken telepedtek le. A havasi oláhság javarészt legeltetésből élt és saját szükségletére senkitől se zavartatva némi fát használtak a végtelen rengetegekből. Ugyanakkor, a kincstári és lakossági igények kielégítésén túlmenően ugyanezek az erdők szolgáltatották az építőanyagot a Zalatna környéki bányákhoz, vízművekhez, zúzómalmokhoz, az üzemi és irodai épületekhez, a munkások lakásaihoz és az aranykohók táplálásához is.² (Köszönet Magyarországon először 1753-ban bányásztak Brennbergbányán, és a szén iránti igény oly meredeken nőtt, hogy

¹ A történelem ironiája, hogy a Habsburgok által ránk erőltetett új rend valójában – történelmileg nézve – fejlettebb lett volna, és ha sikerült volna a „nemzetalkotó” nemességet megnyerni az udvar céljainak elfogadására, akkor a magyar történelem egészen másképp alakult volna.

² Lásd: GYARMATI BÉLA: „Az erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái” (a Füzetek 2014. évi márciusi száma)

Mária Terézia 1766-ban jutalmat tűzött ki annak, aki új szénlelőhelyre bukkan.) A bányászat faigényének³ kielégítése érdekében egyre nagyobb területeken irtották ki az erdőket, megteremtve a helyenként a máig látható kopár hegyoldalakat. A fakitermelés pénzkereseti lehetőséget jelentett a hegyvidéken élő román parasztságnak és új hegyi letelek teremtett számukra, az erdők pótlására megkezdett újratelepítés viszont egyre hátrébb szorította élethelyeiket. A mostoha körülmények közt, jellemzően a földművelésre alig használható hegyoldalakra szorult (oláh) parasztság szabad része a bányákban és az erdőgazdaságban olcsó bérért foglalkoztatva tehetett szert némi keresetre, így testesítve meg az ipari proletariátus egyfajta korai változatát. A magán-, avagy kincstári földesúri függésbe került parasztokat – a feudális rendszernek megfelelően – robot címén fakitermelésre-szállításra, illetve a kohók környékén való munkára kötelezték.

Természetes, hogy szoros együttműködés alakult ki egyfelől az uralkodót⁴ képviselő bányakapitányság és a kincstári erdőgazdaság, mint állami szervek, másfelől a feudális nemzetet megtestesítő magyar nemesi vármegyék, valamint a magyar, német és román városi polgárság között. A rendszer alárendelt szerepbe szorult részese volt a hegyvidéken tengődő, a völgyekben élő magyarságnál sokkal szegényebb és Zalatna környékén nagy több-

³ A bányászat és az erdészek kapcsolatát máig megőrizte a ma a Nyugatmagyarországi Egyetemen továbbélő egykori „Bányászati és Erdészeti Akadémia” elnevezése.

⁴ Az uralkodó ekkor Erdély nagyfejedelemként a Német-római Birodalom császára, II. József volt.

ségében lévő⁵ román ajkú parasztság. A hatalomból egyenlőtlenül részesedő felek közt állandó volt a feszültség. E feszültségnek több jele volt a XVIII. században.

A bécsi Udvar modernizálni akart: nyilvánvaló volt a számára, hogy a mohácsi vész előtti állapotok fenntarthatatlannak, különösen a Habsburgok más tartományaihoz és az azóta eltelt több, mint kétszáz esztendőhöz mérve. A modernizálási törekvések legismertebb képviselője II. József volt, aki édesanyja és uralkodó-elődje, Mária Terézia óvatosságát félretéve radikális lépésekkel próbálta felgyorsítani a fejlődést. A modernizálás azonban sértette a feudális előjogaihoz körömszakadtáig ragaszkodó nemesi vármegye úri közösségét. Nem véletlen, hogy a magyar nemesség már az ország (első hivatalos!) feltérképezését, vagy a nemesi házak megszámozását is minden eszközzel igyekezett megakadályozni, mert tudta, hogy a vége közteherviselés lenne. (II. József halála után rögtön mindent el is követtek a térképészeti felmérések, adóívek stb. eltüntetésére,

⁵ A nemzetiségi arányokról Lukács Béla, a zalatnai vérengzés közelről érintett túlélője később azt írta, hogy Zalatna városában a magyar és a székely elem (együtt) alig 1/3-a volt az összlakosságnak. A hivatalos statisztika szerint (VARGA E. ÁRPÁD: „Fehér megye településeinek etnikai adatai, 1850–2002”) Zalatna város lakossága 1850-ben 1820 román, 605 magyar, 342 német és 128 egyéb fő volt, tehát a mintegy 600 áldozattal járó vérengzés előtt nagyjából 3500 lakosa lehetett, éppen a Lukács Béla becslésének megfelelő magyar részarányal. A románság aránya a környező falvak legtöbbszörben sokkal nagyobb mértékű volt, a hegyi falvak többsége túlnyomóan román ajkú volt.

megsemmisítésére!⁶) Ugyanakkor, az udvarnak és a nemességnek közös volt az érdeke abban, hogy a jobbágyságot féken tartsák a feudális függőségben. A jobbágyság első számú, közvetlen ellenfelét a tőle adót, robotot, beszállásolást, miegyebet követelő földesurakban látta, akik a rendelkezésükre álló vármegyei hatalommal képesek voltak kierősztatni a hagyományok, vagy akár a törvények által megengedettnél jóval nagyobb mértékű szolgáltatásokat is. A nemesség a haza fegyveres védelmére való álságos hivatkozással⁷ ragaszkodott az adómentességéhez, de ugyanakkor elvárta, hogy az Uralkodó állomásoztasson állandó katonaságot az országban – természetesen az adózó jobbágyság terhére!⁸

A korabeli felfogás szerint nem annak volt jelentősége, hogy az alattvalók milyen nyelven beszélnek, hanem hogy melyik uralkodó alattvalói. Erdélyben az udvari tisztviselők/hivatalnokok németül (esetleg latinul), a vármegyei nemesség magyarul és latinul.⁹

⁶ Az események hű leírását adja Jókai a „Rab Ráby”-ban!
⁷ A nemesi előjogokat megalapozó fegyveres védelem üres szólammá válását jól mutatja, hogy egyfelől a magyar rendi országgyűlés már 1715-ben törvénybe iktatta az állandó katonaság felállítását (ami a nemesi felkelés okafogyottá válását jelenti), másfelől a Napóleon ellen hirdetett valamennyi nemesi felkelés szégyenteljes kudarcbá fulladt.

⁸ A beszállásolás, porció (ellátás) és forspont (fuvar) szolgáltatások mind azért terhelték a jobbagyokat, mert a nemesség a fegyveres védelmet az uralkodó által felállítandó állandó katonaságra hárította! Ez az állandó katonaság volt az, ami a Rákóczi-felkelés kirobbanásához vezetett, amit akkor a nemesség jelentős része támogatott – mindaddig, amíg az aratás-kor nem hiányzott az ingyen munkáskéz!

tinul, a jobbágyság egy része magyarul, de túlnyomó többsége románul beszélt.⁹ A vármegye hatóságai a köznéppel magyarul tárgyaltak, de az alávetett parasztság többsége románul beszélt, így a társadalmi ellentét nyelvi-nemzetiségi köntösben jelent meg,¹⁰ amiből természetesen következett, hogy a lappangó társadalmi feszültség nemzetiségi feszültséggé vált.

Mindeközben a magyar szuverenitást gyakran sértő, a hagyományokat rendszerint figyelmen kívül hagyó királyi rendeleteket a nemesi vármegye csak akkor hajtotta végre, ha azokat az országgyűlés törvénybe öntve szentesítette – és ha a helyi érdekeket nem (nagyon) sértette. A hétköznapi életet a hagyományok szabta keretek között a gyéren csordogáló hírek terelgették.

A hagyományosan nagy szabadságot élvező hegyi parasztságnak az adókat a XVIII. század végén az addigi termény helyett egyre inkább pénzben kellett megváltania, hagyó-

⁹ Ha beszélhetünk a 600 évig a magyar királyság részét alkotó Erdély elvesztéséről, akkor az nem az I. világháború után történt meg, hanem Mohács után, Magyarország 150 éves török megszállása alatt, miközben az államalkotó magyarság (azaz a feudális uralkodó osztály) két külellenség között egymással marakodott az egykori Magyar Királyság maradványai feletti hatalomért. Ezt a marakodást Mohácstól Trianonig a nemzeti függetlenség rövid időszakaiban is töretlenül folytatta az a kisebbségekkel szöbe nem álló magyar „nemetpolitika”, aminek igazságtalanságát a magyarok csak kisebbségbe kerülve kezdték érezni és aminek nemzetpusztító hatását sokan még ma sem fogják fel.

¹⁰ Megint Jókait idézem: „...egyszer a pápa észrevéve az úrnót a kerítésen át, igen szép tiszta magyarsággal jó napot kívánt neki s az által tudatta, hogy ő is érti az urak nyelvét.” (Szegény gazdagok)

mányos vadászati, fahasználati, pálinkaméresi jogait a vármegyék és a kincstári uradalmak egyre-másra igyekeztek korlátozni¹¹.

Első ízben 1727-ben a Zalatnától nem messze lévő Abrudbánya tanácsházát foglalták el a felháborodott (román) parasztok, illetve bányászok, akiket csak katonaság bevetésével¹² lehetett „lecsillapítani”. Kicsivel később, 1730-ban Torockó környékén „a rendetlenkedő tömeg” tehetetlen dühében az ottani vasbányák műveit pusztította el. (Abrudbánya 20, Torockó 50 kilométerre fekszik Zalatnától!)

1759-ben az egyre súlyosbodó sorsukkal elégedetlen Zalatna környéki jobbágyok felirattal folyamodtak az Uralkodóhoz: a jobbágyok – vallási köntös leple alatt – feudális terheiken szerettek volna könnyíteni, illetve szerették volna korábbi, kétes eredetű előjogait visszaszerezni. A Lukácsok miatt számunkra különösen érdekes, hogy a Vulkoj völgyében lakókról a XIX. század közepén ezt írta egy beszámoló¹³: „Most oláh nép lakja e völgyet; de oly oláh nép, mely azt igényli, mikép neki a régi magyar királyoktól kiváltságai vannak, minthogy eleiket, kik szászok lehetének, tán Gejza király hívta be bányászni. A nép elveszté nyelvét, beleolvadt egy más nemzetbe, mely e hegyeket lakja; de kiváltságait egész napjainkig lehozta. Utolsó években felszólítottak az adomány oklevél előmutatására; de senki sem tudja hol van: s kiváltságuk veszélyben fo-

¹¹ A helyzetet jól tükrözi II. József figyelmeztetése, melyet erdélyi látogatása végén intézett a fő-kormányzók, a kincstár és a főhadparancsnokság tagjaihoz: „Isten önökkel uraim! Teljesítsék becsületesen kötelességüket és hagyjanak fel mindenféle chicane-nal (szekatúrával)!”

¹² 1848 előtt nem létezett rendőrség, a közrend védelmére csak a katonaságot lehetett bevetni.

¹³ KÓVÁRI KÁSZLÓ: „Erdély földje ritkaságai”, Kolozsvár, 1853

rog.” E sorok is lappangó társadalmi feszültségekről – és azoknak holmi egykori kiváltságlevélre támaszkodó feudális feloldási kísérletéről árulkodnak. A panaszos Zalatna környéki jobbágyok kérése azonban nem talált meghallgatásra. Az elutasítás hatására kezdett mozgolódásukat 1761-ben fegyveres katonaság verte le.¹⁴

1782-ben ismét kiéleződtek az ellentétek. E konfliktus kibukkanásában érdekes módon érintettek voltak az örmények is, amennyiben a „korcsmáltatási jog”-ot haszonbérben bíró örmények¹⁵ Topánfalván összeütközésbe kerültek a hagyományos italméresi jogukhoz ragaszkodó (román) parasztokkal. Ekkor bukkant fel Horea, aki a parasztok képviselőjében petícióval fordult az Uralkodóhoz. Hiába adott azonban igazat az Uralkodó a parasztoknak, a vármegye nem volt hajlandó figyelembe venni a nagyfejedelmi leiratot. A Török Birodalom még mindig megszállva tartotta az egykori Magyar Királyság egy részét, ezért Erdély déli és keleti határának védelme érdekében II. József meghirdette a katonai közigazgatású határőrvidék ugyanolyan megszervezését, mint amilyent a Királyság déli határán már sikerrel létrehoztak.¹⁶ Az ehhez szükséges létszámot az Uralkodó azzal gondolta biztosítani, hogy a katonai szolgálatra önként jelent-

¹⁴ A közrendet biztosítására akkor még csak katonaság volt alkalmazható, amit az egyes erődített városok laktanyáiból esetenként vezényeltek a lázongások helyszínére.

¹⁵ Mind az örmények a korcsmáltatási, mind a jobbágyok a szabad pálinkafőzési privilégiumukhoz joggal ragaszkodtak: nem az ő bűnük volt, hogy előjogait más-más uralkodók egymástól függetlenül és egymást kizáróan (összevissza) adományozták.

¹⁶ A déli határőrvidék megszervezése olyan etnikai változásokat véglegesített, amik a II. világháborúig meghatározták a környék sorsát.

kező jobbágyoknak a feudális terhek alól való mentesítést ígért. Az uralkodó a magyar és az erdélyi törvényeket megsértve, a jobbágytartó nemesség feje fölött átnyúlva rendelkezett a magyar nemesség jobbágyaival! Az érvényes magyar törvényekre hivatkozva a nemesi vármegyék elszabotálták az uralkodó rendeletének a kihirdetését, de a hírek így is hamar eljutottak a jobbágysághoz, aminek a következményeképpen hamar elterjedt az a hiedelem, hogy a „jó király szabadságot ígért, de az urak meg akarják akadályozni!” A földesúri kizsákmányolás alól menekvő, magát inkább hadiszolgálatra szánt parasztság és a létalapját jelentő jobbágmunka elvesztését féltő nemesség összecsapása 1784-ben nagy erővel lobbant fel.¹⁷ Kis túlzással azt mondhatnánk, hogy Erdélyben 250 év múltán megismétlődött a magyarországi Dózsa-féle parasztfelkelés! Egy óriási különbség azonban nyilvánvaló: míg Dózsaék összecsapásában magyar

¹⁷ A Hora-Kloska-féle parasztfelkelést részletesen és közérthetően írja le egyebek közt például JANCSÓ BENEDEK „Erdély története” (Budapest, 1923) című munkája, vagy HORVÁTH MIHÁLY: „Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben” (Ráth Mór, 1871)

parasztok lázadtak a magyar urak ellen (tehát a szociális jelleg nyilvánvaló volt), addig a „Hóra-Kloska” felkelésben román parasztság csapott össze a magyar földesurakkal, így a konfliktust könnyű volt szociális helyett nemzeti indíttatásúnak magyarázni.

A kastélyokat gyűjtogató, magyar nemeseket gyilkoló „oláh martalócok” elleni fegyveres küzdelemben előbb az önvédelmet szervező magyar nemesség, majd ezek kudarca után őket támogatva a császári katonaság csapott össze a felkelőkkel. A több hónapos küzdelem hullámzó eredményekkel járt. 1784. november 2-án magát Horeát is elfogták a bucsumiak¹⁸ és a zalatnai katonaság segítségét kérték, de mire a katonák megérkeztek, a felkelővezért már kiszabadították a hívei. 1784. november 25-én a fellázadt parasztok Abrudbányán és Zalatnán is megtámadták az aranybányákat¹⁹.

(Folytatjuk)

¹⁸ Emlékezzünk arra, hogy Bucsumban volt az a Péter Pál aranybánya, amit egymás után az erzsébetvárosi Lukács családnak több tagja is birtokolt!

¹⁹ Az aranybányákat két dolog tette célponttá: az elrabolható nemesfém és az elpusztítható kincstári vagyon.

Bálintné Kovács Júlia

Gondolatok a gyulai Ladics házról, és a városban lakóvalós, vagy csak feltételezett örményekről (1. rész)

Néhány héttel ezelőtt újra Gyulán járunk, és természetesen a Ladics házat is meglátogattuk.

A „múzeumőrt” helyettesítő tanár, tudván, hogy Erdélyből érkezünk, rögtön mondta is, hogy a Ladics ház lakói

tulajdonképpen főként erdélyi örmények voltak. A falon függő „családfán” olvasható is a Csaszusz vezetéknev, a Csaszusz Ödön névre emlékszem például...

Szívesen eljátszom a gondolattal, mi mindenre derülne fény, ha pályázna va-

laki azért, hogy a Ladics házban lévő bútorokat, képeket, porcelánokat, fényképeket, és mindent, ami érték művészettörténeti tudással legalább feltérképezné! Gyula húsz éve jól működő testvérvárosi kapcsolatban van Araddal. A régiók közös pályázatai nagyobb eséllyel indulhatnak különböző pénzforrások elnyeréséért, és a Ladics ház nyilvántartott múzeumi egység. De fűtetlen, és hosszú távon ez a halálát is jelentheti...

Kutatni kezdtem az örmények után, és érdekes adatokat találtam.

Munkám eredményét most megosztom a Füzetek olvasóival.

Gyula fejlődése (Wikipedia - részlet)

1841-ben pesti mintára Gyulán is megalakult a Kaszinó, a politikai élet nyüzsgő fóruma.

A 18. század elején az uralkodó gazdasági ág az állattenyésztés volt. Az ipar megyei szinten elsősorban Gyulán fejlődött. 1724-ben ötvenhét mesterembert írtak össze, a század vége felé sorra alakultak a céhek, s a 19. század közepén már tizenhét céh működött a városban. Az iparosodás együtt járt a kereskedelem fejlődésével is. Amíg 1737-ben mindössze hat kereskedő volt a megyében, s ebből kettő Gyulán, 1773-ban a számuk harminckettre nőtt, s egyharmaduk ebből szintén Gyulán dolgozott. Egy 18. századi boltíves üzletház (a megye legrégebbi üzletével) ma is áll a harisnyagyár mellett.

A gyulai vásárok fontosságát növelte, hogy Harruckern báró 1723-ban vásártartási jogot szerzett a városnak. Az erdélyi hegyekből a Fekete-Körösön úsztatták le a tűzifát és épületfát a helyszínekre, s az erdélyi faárusok innen szereztek be gabonájukat. A művelődés is ekkor bontakozott ki teljességében.

Az egészségügy terén 1770-ben tettem meg a város az első lépéseket: ekkor alkalmaznak először orvost, s ugyancsak 1770-ban nyílt meg Gyulán a megye első gyógyszertára, a Megváltó gyógyszertár. 1826-ban kórház felállítását határozta el a megye, de a kórház végül csak 1846. május 1-jén kezdte meg működését, a mai kórházi főbejárat melletti épületben.

A tőkefelhalmozás és tőkebeáramlás jele volt a bankok és takarékpénztárak megjelenése. 1863-ban megalakult a Békés-megyei Takarékpénztári Egyesület, 1872-ben pedig a Gyula vidéki Takarékpénztár.

*

Megtaláltam a világhálón a *Gyulai kicicsoda* adattárát, onnan szemelgetek, és nemcsak az örmények Gyulára áramlására hívom fel a figyelmet, hanem egy-két jelentős történelmi személyre is, akik szintén Erdélyből mentek Gyulára, vagy jöttek esetleg onnan, például Kolozsvárra.

Ákoncz István (Gyula, 1803. november 29.–Kolozsvár, 1884. március 15.) – kereskedő

Ambrus Lajos [váradvelencei] (Gyula, 1889–Békéscsaba, 1965. március 23.) – **Ambrus Sándor** főispán fia, felesége **Ladics Klára**, fiai **Ambrus Lajos** (1923–2006) mérnök, Ambrus Tamás [1919 k.–1990] és lánya Júlia, a Szentháromság temetőben nyugszik.

Ambrus Lajos (Bercel, 1923. január 7.–Budapest, 2006. július 29.) – általános mérnök, 1945–1967 között Gyulán élt és dolgozott a Gyulai Folyammérnöki Hivatalnál (1945), a Gyulai Kultúrmérnöki Hivatalnál (1949–1954), a KÖVIZIG Vízrendezési Csoportnál (1954–1967)

Apor Vilmos [altorjai, báró, Boldog Apor Vilmos] (Segesvár, 1892. február 29.–Győr, 1945. április 2.) – plébános, katolikus püspök, szentszéki bíró, zsinati vizsgáló, címzetes csolti apát; teológiai tanulmányait Innsbruckban végezte, ott is doktorált; 1915-ben szentelték pappá Nagyváradon; 1915–1917 között káplán Gyulán, majd ugyanitt a város plébánosa 1918–1941 között; 1997. november 9-én II. János pápa boldoggá avatta

Corvin János (Buda, 1473. április 2.–1504. október 12.) – gyulai vár birtokosa

Corvin Kristóf (?–1505. március 17.) – a Hunyadi-ház utolsó férfinakja, a gyulai uradalom és vár birtokosa, Corvin János fia

Czinkóczy Györgyné [lánykori név: **Dávid Mária**] (Gyula, ?–Gyula, ?) – okleveles szülésznő, 1912 óta működik Gyulán, Czinkóczy György csendőr feleség

Császár Árpád (Gyula, 1856 körül–Nagyvárad, 1882. július ?) – megyei írnok, Nemzeti Színház kardalnok, 1878-ban ment fel Pestre a színházba, betegségben halt meg

Császár Ferenc [zabolai] (1855 körül–Gyula, 1919. december 8.) – gyulai orvos, Császár Károly fűszerkereskedő fia

Császár Gyula [zabolai] – Császár Károly fűszerkereskedő fia

Császár József (? 1815 körül–Gyula, 1875. február 28.) – királyi törvényszéki segéd telekkönyvvezető, hivatalnok

Császár Károly [zabolai] (Oraviczabánya, 1822.–Gyula, 1865. február 7.) – gyulai fűszerkereskedő

Császár Károly [zabolai] (1859 körül–Gyula, 1913. június 25.) – okleveles gyógyszerész, Császár Károly fűszerkereskedő fia

Császár Károlyné [zabolai; lánykori név: Schweitzer Aloiza] (Gyula, 1835.–Gyula, 1912. december 14.) – Császár Károly fűszerkereskedő felesége és id. Schweitzer Ferenc vasüzlet tulajdonos leánya

Császár Sándor (Nagyszombat, 1868. február 6.–Gyula, 1952. július 12.) – cukrászmester; szülővárosában tanulta meg a mesterségét, majd továbbfejlesztette tudását Kolozsváron, Nagyváradon és Nagyszalontán; 1900-ban került Gyulára cukrászsegédnek a Reinhardt Cukrászdába, de dolgozott Leopold cukrásznál és Márkus-féle cukrászdában is, később magánházak háztartásának is süttött (lakodalom, nagyobb ünnepség stb.); többször próbálkozott üzletalapítással: első cukrászdája a mai Hétvezér u. 4. szám alatt nyílt meg, de az I. világháború tönkretette; az 1930-as évek elején újra próbálkozott üzletnyitással (a mai Piac térnél), de a gazdasági világválság miatt ismét csődbe ment; 1939-ben ismét újra kiváltotta iparengedélyét egy keksz-, cukorka és mézeskalácsos műhely felállítására, mely a Kulcs utca 11. szám alatt állt és a haláláig működött

Császár Sándorné [lánykori név: **Rozsnyai Julianna**] (Erzsébetbánya, 1888. február 13.–Gyula, 1968. március 24.) – gyulai polgár, Császár Sándor cukrász felesége

Csausz Gabriella (1860–1866. július 14.) – gyulai polgár, Csausz Lajos orvos lánya, a szélmalom melletti sírkertbe helyezték örök nyugalomra

Csausz Lajos [Csausz Lajos Tódor] (Magyarláros, 1805. december 5.–Gyula, 1866. október 5.) – uradalmi orvos, tb. vármegyei főorvos, 1830-tól élt Gyulán, a szélmalom melletti sírkertben helyezték örök nyugalomra

Csausz Lajos (Magyarlápós, 1805–Gyula, 1866. október 5.) honvéddorvos (forrás:Wikipedia)

Csausz Lajos (1858. június 8.–Gyula, 1900. december 8.) – ármentesítő társulat elnöke, történész, Csausz Lajos orvos fia

Csausz Lajosné [lánykori név: Kiss Katalin] (1872–?) – Csausz Lajos elnök, történész felesége

CSAUSZ

Vilmos – tanár, iskolaigazgató. (*Sarkad, 1927. szeptember 17. – Szarvas, 1989. február 12.) Középiskolai tanulmányait Nagyszalontán és Békéscsabán végezte.

Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem, majd az ELTE hallgatója. Magyar-történelem szakos diplomát szerzett. Pályáját Dombóváron kezdte, majd Tarhosra került. 1954-től dolgozott Sarkadon, ahol kinevezték a középiskola igazgatójának. Több mint 33 évig töltötte be ezt a funkciót. Tudományos tevékenységét pedagógiai témájú cikkek, tanulmányok és előadások jelzik. Aktív közéleti tevékenységének kiemelkedő területe a társadalmi ünnepek szervezése. Nyugdíjba vonulása után Szarvasra költözött. Kötetvételei: Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, a Munka Érdemrend ezüst fokozata, a Haza Szolgálatáért Érdemrend stb.

Falk Mór, D. (Gyula, 1889. január 18.–1963.) – szállítmányozó vállalat tulajdonosa és igazgatója

Jakabffy József (? , 1827–Gyula, 1900. szeptember 13.) – törvényszéki iroda főnöke

Jakabffy Lajosné [lánykori név: Fábry Marianne, felsőalmási] (Gyula, 1899. január 27.–Budapest, 1980. november 7.) – Fábry Sándor jegyző, főispán lánya

Kabdebo Kálmán [talpasi] (? , 1824–Arad, 1884. november 30.)

Kabdebo Kálmánné [talpasi, lánykori név: Czárán Johanna, seprősi] (? , 1832–Gyula, 1921. április 17.) – gyulai polgár

Karácsony István (? , 1875–Gyula, 1931. február 13.) – szíjgyártómester

Karácsony Lajos (? , 1934–Gyula, 2012. február 14.) – gyulai polgár, a Szentháromság temetőben nyugszik

Karácsony Mihály (? , 1929 körül–Gyula, 1902. február 10.) – kötélgyártó iparos

Karácsonyi Béla – kárpitósmester

Karácsonyi Csilla (Gyula, 1982–) – általános iskolai tanár

Karácsonyi István (? , 1875 körül–Gyula, 1913. június 23.) – kereskedő

Karácsonyi János (1825–1894) – szücsmester

Karácsonyi János (Békés-Gyula, 1858. december 15.–Nagyvárad, 1929. január 1.) – püspök, nagyprépost, történész, egyetemi tanár stb., Karácsonyi János szücsmester fia

Karácsonyi János (1862 körül–Gyula, 1917. február 15.) – kereskedő, a Gyulavidéki Takarékpénztár felügyelőbizottságának elnöke

Karácsonyi Jánosné [lánykori név: Papp Terézia] – Karácsonyi János szücsmester felesége

Karácsonyi Károly (1863–Gyula, 1917. február 15.) – textilkereskedő

Karácsonyi Sándor (Gyula, 1927. február 6.) – bányász mérnök, építőmérnök, Gyulán érettségizett.

Az 1760. október 7-én nemesített és nevéket Kiss-re magyarított Gergely, Lukács és Jakab erzsébetvárosi kereskedők leszármazottainak egyik ága az eleméri és ittebei, a másik pedig a békési ág. Gyulán éltek mindkét ágról származottak. Bonyolítja még a helyzetet, hogy nevük az Adattárban előfordul Kis és Kiss alakban is. Ennek a családnak az adatait Issekutz Sarolta kérésére összevettem és kiegészítette a Gudenusból, ahol Kiss-ként szerepelnek. *A kiegészítéseket dőlt betűvel jelzem.* Gudenus J. J., Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Budapest, 2010.

Kis Elek (Gyula, 1841. március 10.–Nagyvárad, 1894.május 28.) *Temetése uo. Olaszi temető* – Kis János levéltáros, főispáni helytartó fia

Kis Ernesztina (Gyula, 1843.–?) – Kis János levéltáros, főispáni helytartó lánya

Kis Gyula (Gyula, 1847.–?) – Kis János levéltáros, főispáni helytartó fia *Felésege Gyengő Judit, fia*

Kiss János Elek Gergely (Gyula, 1882. máj.4.–?)

Kis Iréne (Gyula, 1839. szeptember 15.– *Temetése: Nagyvárad. Olaszi temető. 1890. nov. 24.*) – Kis János levéltáros, főispáni helytartó lánya

Kis János Ferenc Antal (Békés-Gyula, 1803. január 29.–Gyula, 1880. február 7. *Temetése: Magyarvárosi temető, 1880. febr. 9.*) *Városi főjegyző, a békési járás főszolgabírája* – levéltáros, táblabíró, Békés megye főispáni helytartó 1861–1864 között, Kiss Gergely (1767 k.–1831) fia

Kiss Antal [eleméri és ittebei] (Nagyvárad, 1823.–Gyula, 1895. november 8.) – honvéd őrnagy, köztisztviselő

Kiss Antalné [lánykori név: **Gorove Katalin**] (1808–1877) – Kiss Antal szolgabíró felesége

Fiuk Kiss József 1835-ben született Gyulán, ott volt ügyvéd, és 1905. december 25-én hunyt el

A gyulai ki kicsoda szerint: **Kiss József** (1835–Gyula, 1905. december 25.) – tímármester

Kiss Gergely (1767 körül–Gyula, 1831. augusztus 21.) – kolerában halt meg, Kis János levéltáros, főispáni helytartó apja

Kiss Gergelyné [lánykori név: **Czifra Magdolna**] (1782 körül–Gyula, 1840. május 7.) – Kis János levéltáros, főispáni helytartó anyja

Ebből házasságból 8 gyermek született Elsősülött **1. Kis János Ferenc Antal**, négy gyermek: Iréne, Elek, Ernesztina és Gyula édesapja. Kiss Gergely további gyermekei:

2. **Kiss Jozefa** 1807. márc. 9. +1870

3. **Kiss Péter** 1807. márc. 9. *Békés vm.-i főszolgabíró = Gorove Anna*

Kiss László (1850 körül–Békéscsaba, 1903. március 1.) – földbirtokos, a gyulai törvényszék jegyzője, a csabai járásbíró bíróság bírása *Kiss Péter fia*

4. **Kiss Franciska**, 1809. márc. 9. = *Szarukán Lázár*

5. **Kiss Bora**, 1813. aug. 23.= *Czifra Lázár*

6. **Kiss Anna** 1816= *Czifra János*

7. **Kiss Ferenc** 1821+ 1892. okt. 25. *Gazdatiszt.*

8. **Kiss Antal** [eleméri és ittebei] (Nagyvárad, 1823–Gyula, 1895. november 8.) – honvéd őrnagy, köztisztviselő sz. 1823 + 1895 nov.8. *M.nemesi testőr és honvédtiszt.*

(Folytatjuk)

Németh Ferenc

Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században

(1. rész)

A 18. század második felétől kezdődően egyes erdélyi magyar-örmény családok, – mint magyar anyanyelvű, etnikai eredetű társadalmi csoportok –, mindenekelőtt a Kissek (Akoncok), Dánielk, Karácsonyiak, Gyertyánffyak, stb. nemcsak gazdasági érdekeltiséget és vagyonszerzési lehetőséget láttak a török kiűzése után, elmo-csarasodott, lepusztult s csaknem lakatlan Bánátban, hanem érvényesülési lehetőséget is. Különösen a déli megyék, (köztük Torontál megye) 1779. évi visszacsatolását követően, amikor is Nagybecskerek székhellyel visszaállították a megyei adminisztrációt. Ez újabb lendületet adott a magyar-örmény családoknak, akik anyagilag megerősödve, nemcsak a közjót szolgálták, hanem személyes érvényesülési lehetőséget is láttak a rendeződő alvidéki állapotokban. Tevékenységükkel jelentősen hozzájárultak e térség 19. századi gazdasági és kulturális fejlődéséhez. Nem kerülhették el az intenzív polgárosodás folyamatait sem a 19. század második felében. A vármegyei karriert szabályosan végigjáró örmények utóbb a magyar dzsentri réteg tipikus életpályáját választották, ehhez a réteghez hasonultak, asszimilálódtak. A 20. század elejére már szinte teljesen egybemosódtak a közöttük lévő határok.

A szerző: *Németh Ferenc* 1956. május 19-én született Bókán (Bánát). Az irodalomtudományok doktora. Fő érdeklődési köre Bánát, ill. Vajdaság művelődéstörténete, irodalomtörténete. 2003 és 2007 között az újvidéki *Létünk* folyóirat főszerkesztője, 2007 áprilisától 2013 februárjáig az újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet igazgató-főszerkesztője, jelenleg egyetemi docens a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon. 12 önálló kötete van, melyek közül a fontosabbak: A torontáli szőnyeg. A szőnyegszövés negyed százada Bánátban Streitmann Antaltól Kovalszky Saroltaig. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993; A Fülep család Becskereken. Monográfia. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1997; A bánáti fényképészet története (1848–1918). Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2002; Úri világ Torontálban. Művelődés-történeti írások. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2003; és Ady vonzaskörében. Todor Manojlović Nagyvárad, Temesvár és Arad

között 1907–1910. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2012.

A magyar-örmény családok „beépülése” Bánát közéletébe

Több évszázados vándorlást követően az örmények, akik a 13. században Aniból menekülésre kényszerültek a tatár és mongol betörések elől, a 17. század második felében Erdélyben találtak maguknak hazát. I. Apafi Mihály fejedelem 1672-ben adott számukra letelepedési engedélyt s ennek nyomán csakhamar örmény közösségek szerveződtek Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvízen, Szamosújváron és Erzsébetvároson. Ott egyházi életüket is megszervezték, s a közösségek lelki gondozását az örmény római katolikus szerzetesi kongregáció, azaz a Mechitarista Rend látta el. Alig egy évszázad leforgása alatt, a 18. század végéig az erdélyi örménység a magyar közegnek és kultúrájának hatására már magyar anyanyelvűvé

vált, s mint Issekutz Sarolta írja „megmaradását a zárt kolóniáknak köszönhetette, amely szigorú vallási, erkölcsi, gazdasági szabályával, saját igazságszolgáltatásával igazgatta közösségét”. (Issekutz, 2010:8)

Valamikor a 18. század második felében kezdődött meg ezen erdélyi örmény közösségek tagjainak kirajzása a Délvidékre, amely a török kiűzése után jobbra lakatlan, rendezetlen vidék volt, hatalmas kiterjedésű megműveletlen birtokokkal, amely az érkező örményeknek egyrészt a jól jövedelmező marhakereskedelemből adott lehetőséget, másrészt a hagyományos örmény iparágak (pl. bőrfeldolgozás) felvirágoztatására (Uo. 9).

Nos, (a mai értelemben vett) Bácska és Bánát, (akkor Bács-Bodrog és Torontál megye, valamint Temes megye egy része) a 18. század végén politikai

és művelődési szempontból messze elmaradt az országos tendenciák mögött. Lehet, hogy helyesebb, ha úgy fogalmazunk, hogy ott igencsak késtek ezek a folyamatok, annak pedig több objektív oka is volt. A török kiűzést követően a 18. században a mai Vajdaság területén még nem alakulhatott ki említésre méltó gazdasági, szellemi élet.

Szeli István szerint akkor „a kulturális fejlődés országútja messze elkerülte Vajdaságot. Ami pedig ennek ellenére is létrejött, az ma is jórészt rejtve van előttünk, ismeretlenül és feltáratlanul lappang” (Szeli, 1993:17).

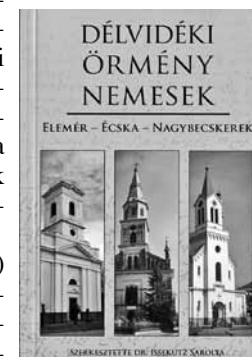
Bánát csak az 1716–1718. évi hadjárat után szabadult fel, s hosszú évtizedek kellettek ahhoz, hogy kiheverhesse a török uralom nyomait (Borovszky, 1912:409). Torontál megye a török hódoltság alatt „csaknem egészen ki-
pusztult, és lakatlanná vált. Az akkori térké-

peken is csupa posványos, homokos térségeket és csak kevés lakott helyet találunk” (Uo. 410–411). Törökkanizsa és Mokrin, Nagybecskerek és Nagykikinda között nagy mocsár húzódott, amellet Dél-Bánátban is volt kettő: az iláncsai és az alibunári. A Bega, a Temes, a Berzava és a Birda folyók árterületei is elmo-csarasodtak. (Uo.) Közép-Bánátban az 1717. évi összeírás szerint 100 házzal

Becskerek volt a legnépesebb. Az összeírók Beccsén 20, Écskán 20, Módoson 50 házat számláltak meg (Uo.) Az elnéptelenedett falvak számáról a legszemléltetőbben az alábbi két adat tanúskodik: a becskereki kerületben 21 lakott és 55 lakatlan, a pancsovai kerületben pedig 19 lakott és 40 lakatlan helység volt (Uo.).

Az örmények „beépülését” a déli végeken furcsamód éppen e rendezetlen állapotok serkentették. Egyrészt azért, mert mielőtt megkapták volna a magyar állampolgárságot (amelyre csak 1840-ben került sor), addig kénytelenek voltak kereskedelemből foglalkozni (Pavlov, 2010:14) a lepusztult bánáti állapotok pedig igencsak kedveztek a szarvasmarha-tenyésztésnek, illetve a jószágkereskedelemből. „A ritkán lakott terület, a nagy puszták és rét felületek serkentették az állattenyésztést, úgyhogy ez a 18. század első felében az egyik legfontosabb gazdasági ágazattá vált. A jószágok felvásárlása mellett a kereskedők réteket és pusztákat béreltek ki, vagyonukat az állattenyésztésbe fektették be, különösen a nagy jószágokba. Németországba és Csehországba terelték az állatokat, viszonylag rövid idő alatt az európai húsipar fő ellátói lettek” (Uo. 12).

Ilyen állapotok uralkodtak Bánátban, amikor a požarevacai békekötés után Claudius

Florimund Mercy tábornagy került a tartomány kormányzói székébe. Mercy erőfeszései mindenekelőtt két fontos tényezőre összpontosultak: az elnéptelenedett vidék betelepítésére és a mocsarak lecsapolására. (Uo.) Ezek voltak ugyanis a vidék fejlesztésének alapfeltételei. Akkortájt beláthatatlan területek hevertek parlagon, nem volt, aki megművelje őket (Borovszky, 1912:410–411). Amellett a mocsarak kiszárításával újabb megmunkálható földterületeket lehetett nyerni, egészségesebbé lehetett tenni az életkörülményeket, magyarán lakhatóvá tenni Bánátot. Mercy először a telepítéshez látott hozzá: német, olasz és spanyol telepeseikkel próbálkozott, sajnos nem nagy sikerrel. Nagybecskerekre például 1722-ben spanyolokat költöztetett, ám azok nem tudták elviselni az éghajlatot, s „a közeli mocsarak kigőzölgését”. (Uo.) Legnagyobb részük mindössze néhány év leforgása alatt kivészett. Helyükbe 1728-ban szerbek, magyarok és németek érkeztek. (Uo.) A rákövetkező évtizedekben is időről időre ismétlődött ez a betelepítési folyamat. A térség egyik 18. századi sajátosságát, talán még eléggé ki nem kutatott jelenségét éppen ezek a telepítések képezik. Szeli István szerint „a század folyamán e terület volt az ország legváltozatosabb népelemekkel betelepített része: szerbek, magyarok, szlovákok, románok, franciák, spanyolok, németek, csehek, örmények, albánok, bolgárok és még más nemzetiségű népek spontán vagy tervszerű letelepedése jellemzi” (Szeli, 1993:20).

A 18. századi bánási telepítésekkel kapcsolatosan mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy a tartomány igazgatóság a németeket mindenütt előnyben részesítette a többi nemzetiséggel szemben. Sőt, a létesített népiskolákban is a német nyelv terjesztését serkentették, a többi nyelv rovására. (Borovszky, 1912:420–421).

A többszöri betelepítés következtében 1779-ben, Torontál megye visszacsatolásakor már igencsak tarka volt a mai Bánát néprajzi képe. 1779. július 13-ától teljesen új korszak vette kezdetét: a közigazgatás ismét a vármegyei önkormányzat kezébe került s kinevezték Torontál megye első tisztikarát is. (Borovszky, 1912: 429) A főispáni szék, egyelőre üres maradt. 1780 szeptemberében töltötte csak be gróf Győri Ferenc. (Uo. 446–447) Az alispán Semsey András lett, helyettes alispánnak Egyed Jánost, főjegyzőnek pedig Hertelendy Józsefet választották. (Uo.) Az említettek mellett a megye szolgálatában lévő aljegyzők, főjegyzők, alügyészek, főügyészek és táblabírák, megyei mérnökök, járási szolgabírók és megyei írnokok között is voltak művelt, képzett személyek, akik a bánati művelődési életet ébresztgették. Hiszen mint Szentkláray írja, a Bácság csak „1779-ben ébredt több mint 200 éves álma után.” (Szentkláray, 1882. 407–411) A rákövetkező néhány évtizedben indulhatott csak meg egy lassú, fokozatos és tegyük hozzá, mindinkább céltudatos fejlődés, amely nemcsak gazdasági, hanem szellemi téren is előrelépést jelentett.

A korszak további jellegzetessége amelyről szólni kell, a nagy bánati uradalmak kialakulása volt. A kincstári javak 1781. évi árverésén jutott hozzá néhány magyar-örmény család (is) nagyobb uradalomhoz: Karácsonyi Bogdán megszerezte a beodrai, Lázár Lukács az écskai, Kiss Izsák (1740–1792) pedig az ittebei és eleméri birtokot. (Szentkláray, 1882:407–411) Új alapokon indult meg ezen az uradalmakon a mezőgazdasági termelés, szakosított foglalkozási ágakkal. Ezek a(akkor már nagyobb tőkével rendelkező) magyar-örmény családok mintaszerűen működő gazdaságokat hoztak létre egyben „társadalmi és politikai elismertséget és megbecsülést szerezve családjaiknak.” (Issekutz, 2010:9)

Rajtuk kívül, a 18. század végén de jobbra a 19. század elején amikor már lassan rendeződni látszott az élet, a boldogulás reményében más magyar-örmény családok is áttelepültek Bánátba: Elemérre, Nagybecskerekre, Écskára, Ólécre, Kanakra stb.

Az ő tevékenységük a megye közéletében már a reformkorban érezhető volt, de leginkább a 19. század második felében bontakozott ki teljes mértékben.

A 18. század második felében Bánátba települt magyar-örmények vonatkozásában arra figyelhetünk fel, hogy legalább három szociális réteg tagjai érkeztek ide: földbirtokosok, kereskedők és iparosok. A földbirtokos réteg a nemességhez tartozott (grófi és bárói rangot is elértek), a kereskedők anyagi erejüktől függően nagy-és kiskereskedők voltak (a nagykereskedők a nemességhez, a dzsentrihez álltak közelebb, státusuk megüzleti ügyeik vonatkozásában is; a kiskereskedők inkább a polgársághoz tartoztak), az iparosok pedig egyértelműen a polgári réteget képviselték. Ez a felosztás a 19. század második felében érthetően módosult, az erőteljes polgárosodás folytán.

Mint Tóth K. József írja, „a 18. század (leszámítva a Rákóczi-szabadságharcot) a békés gyarapodás időszaka az örmények számára. Mivel a magyarok nem aknázták ki kellőképpen a kereskedelmi lehetőségeket, más (görög, szász, zsidó) idegen etnikumokhoz hasonlóan az örmények olyan jelentős vagyont tudtak felhalmozni, hogy nemegyszer a kincstárat is kiségették (azonban általában helyben nem kölcsönöztek), amit hamarosan kedvezményekkel, nemesség adományozásával hálált meg az udvar.” (Tóth, 2006)

A beodrai Karátsonyiak

A Karátsonyiak (egykor szamosújvári Krecsunjánok) már a 16. században erdélyi

birtokos nemesek voltak, akik jótékonyaságukról és adakozókészségükről voltak ismertek. (Sisakos, 1902:6–8) Karátsonyi Kristóf szamosújvári szenátornak és kereskedőnek „a kincstár körül tett értékes szolgálataiért, továbbá az 1735-iki Peró János-féle felkelés alkalmával szenvedett tetemes károk miatt” Mária Terézia 1749. június 15-én magyar nemességet adományozott. (Uo.) Karátsonyi Adeodatus (Bogdán, Deodat) „az utolsó török háború alatt harcosok állítása által kiváló érdemeket szerzett és Beodra mezővárosával 18.000 holdat kapott donációba.” (Uo.) A családnak idővel kialakult egy grófi és egy nemesi ága (Gudenus, 2010: 372–377). A grófi ágon a család tagjai 1858-ban nyertek birodalmi grófi rangot, 1874-ben pedig magyar grófi rangot. (Uo.) A nemesi ágon akárcsak a grófin is, használták a beodrai előnevet. A nemesi ág bánati felvirágzását a birtokszerző Karátsonyi Bogdán indította el még a 18. század végén. Leszármazottai, Beodrán két kastélyt emeltek: az egyiket 1842 és 1846 között Karátsonyi László, a másikat pedig 1857-ben Karátsonyi Lajos (Németh, 1986). Uradalmi mintagazdaságot létesítettek és a vidéki nemesség életét éltek.

Egy 1911-ből származó összeírás szerint a Karátsonyiak Temes és Torontál megyében együttvéve közel 20.000 holdat birtokoltak (Denta, Bánlak, Dóc, Karátsonyifalva, Karátsonyliget, Pártos, Zichyfalva stb.). (Gudenus, 2010:379) Rokoni kapcsolatokat építettek ki a Marczibányiakkal, a Zichyekkel, a Czirákyakkal, a Csekonicsokkal, az Andrásyakkal, a Keglevicsekkel, a Dukákkal, a Nikolicsokkal, a Schulpekkal, a Hertelendyekkel, a Kissekkel, a Verzárokkal stb. (Uo. 372–377.)

(*Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol. 4. No. 1. (2013 tavasz) II p.*)

Folytatjuk

Szomorújelentés

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

özv. Szücs Gyuláné sz. Maczkó Julianna

2014. március 16-án életének 81. évében elhunyt. Felejthetetlen halottunk földi maradványait folyó év április hó 11. napján 10,30 órakor Budapesti Új Köztemető ravatalozójából a római katolikus vallás szertartása szerint helyezték örök nyugalomra.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Májusi programok Zuglóban

A Zuglói Örmény Önkormányzat tisztelettel meghívja

2014. május 13-án, kedden 17 órától

Zárug László

Az örök fény és Az Örök igazság

c. versesköteteinek dedikálással egybekötött bemutatására.

A műveket: **Simon András** színművész adja elő

A programot saját dalokkal tarkítja

Zárug László és együttese

Ételkóstoló a JEREVÁN örmény büfé kínálatából

Helyszín: Lipták Villa nagyterme, 1146 Budapest Zugló, Hermina út 3.

(Thököly út és Hungária körút kereszteződése közelében)

*

A Zuglói, XIII., XV. és XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok

tisztelettel meghívják Önt és hozzátartozóit

2014. május 25-én, vasárnap 16 órára

Világosító Szent Gergely tiszteletére tartandó ünnepi megemlékezésre

Helyszín: Lipták Villa 1146 Budapest Zugló, Hermina u. 3.

(A Hungária krt.-tól a Thököly úton 50 m)

A rendezvényt megnyitja **Zárugné Tancsin Katalin**, a Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke, valamint **Zsigmond Benedek** armenológus

Az URARTU Örmény Színház bemutatja

Diramerján Artin

AZnavour

Zenés pillanatképek a sanzon királyáról két részben

Örmény ételek kóstolója

A rendezvény támogatói: Budapest XIV. ker. Zugló Polgármesteri Hivatala,

a www.ormeny13.hu honlap kiadója: a XIII. kerületi ÖNÖ,

a XV. és a XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok

Felhívás

Az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMÖSZ) elkezdi az Erdélyben élő és innen elszármazott örmények helyzetének szaksterű feltérképezését és feldolgozását. A felmérés célja az örmény identitás, az érdeklődési körök és igények felkutatása a jövő építése céljából, a történelmi és családfakutatások segítése.

A szokásos papír formában eljuttatott kérdőív mellett (amit szándékunkban van mindekihez eljuttatni) a felmérést nagyban megkönnyíti az elektronikus változat, amelyet a következő adatlapon lehet elérni:

facebook.com/emosz2013, vagy egyszerűen a saját Facebook oldalán az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége-re való rákeresés útján.

dr. Puskás Attila elnök, EMÖSZ

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennyolcadik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-örzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerződésű Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma! Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Karcsai református templom (cikkünk a 2-6. oldalon)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

a Zuglói Örmény Önkormányzat

és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 208. szám
2014. június

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Örmény kódex-motívum

A szentnek az imája, melyet a diakónus mondott el, az előzőekben véget ért, s ezzel párhuzamosan a pap is imádkozott, halkan:

Emlékezzél meg Uram és irgalmazz, és áldd meg az előtted álló népet és az áldozat bemutatóit, és ajándékozd nekik mindazt, ami szükséges és üdvös!

Ebből a megemlékezésből is kitűnik, hogy a szent liturgia nem egyéni áhítat, hanem közösségi cselekmény, nem a pap magánimája, hanem az azon résztvevőké is. Közülük kiemelkednek azok, akik tevőlegesen is részt vesznek a szent áldozatban. Hitünk szerint a liturgia (a mise) Krisztus keresztdozatának jelenvalóvá tétele, amely meghozza számunkra Istentől, ami szükséges és az üdvösségre vezet.

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

A magyar tánc történetéről

A Fővárosi Örmény Klub májusi műsorán *dr. Issekutz Sarolta*, a klub háziasszonya köszöntötte *Novák Ferencet, Tatát*, akit a közösség nemcsak a tévéből ismer. Többször járt nálunk, a füzetekben is többször írtunk már a koreográfus, rendező, etnográfus életéről, munkásságáról, kitüntetéséről. (Legutóbb 2013 márciusában jelent meg Örmény magyarok ivadéka című írása.) A májusi műsorban „*A magyar tánc évszázadai*” címmel szórakoztató, és egyúttal magas szakmai színvonalú előadást hallhattuk tőle. A teljesség igénye nélkül mutatta be a magyarországi néptánc különböző tájegységeinek táncait, *Stoller Antal Huba* táncművész, koreográfus, a *Vitézi Ének Alapítvány* vezetője közreműködésével eredeti archív filmfelvételekkel. *Stoller Antal* az előadás előtt elmondta, hogy az itt bemutatott filmeket főleg a Magyar Tudományos Akadémiával közösen készítette, a magyarországi néptáncok sorozatból, illetve az *Aprók* tánca sorozatból valók.

Novák Ferenc bevezetőként megemlítette, hogy „csak” negyed részben örmény, a nagymamája volt szamosújvári örmény, és előadásának alapja *Pesovár Ernő* néprajzos-néptánc kutató könyve.

„A tánc történetet mélyeséges kútnak tekintem, nagyon kevés a pontos adat. A X. század végén, a XI. században egész Európában, az Ibériai-félszigettől az Uralig csak körtánc létezett. Nincs olyan ikonográf, ahol más táncot lehetne látni. Vagy körbe, vagy nyitott körbe, lánc táncba álltak az emberek. Az antik görög vázarajzokon is a lányok lánc táncot jártak.” – kezdte előadását a tánc történetéről *Tata*. Elmesélte, hogy a tatárjárás előttről fennmaradt egy budai zsinati „dörgedelem”, ami megtiltja, hogy a mise után a templom kertjében, azaz a temetőben, táncoljon a nép. „Egy biztos, táncolt a nép, de az nem írták meg, hogy mit táncolt. Mindenütt, ahol régies, archaikus körtáncok voltak, nem volt törvényszerű, hogy egy fiú, egy

lány, egy fiú, egy lány egy fiú... táncolja. Nem páros szórakozás volt a körtánc, hanem fegyelmezett kollektív szórakozás.”

Kiderült az is, hogy a körtánc néhány évszázad után megszűnik, de az új táncdivat után sem tűnik el teljesen Magyarországon, a lányoknál megmarad egy karikázó nevű tánc. Kutatásai, gyűjtőútjai során az 1950-es években Dunafalván, Sárközben, „egy csomó öregasszony boldogan felújította lánykori emlékeit. Összeálltak körtáncot táncolni. Zenei kíséret nélkül, mindig énekelve táncolták. Nem annyira archaikusan, de megmaradt

A Fővárosi Örmény Klub májusi közönsége

a körtánc a gyimesi csángóknál és a moldvaiaknál is.”

A tánc történet fejezeteit bemutató sorba szervesen illeszkedett be a fegyvertánc. Egy angol utazó az 1600-as évek elején leírja magyarországi élményeit: ifjú magyar urak kardjukat szédületesen forgatva, leguggolva, felállva úgy forgatják, hogy egy hölgy van középen, akit meg sem érintenek, a saját mértékük szerint énekelnek, saját maguknak énekelnek. „Ebben az időben minden fegyverkovács cigány Eperjes vidékén – mondta *Novák Ferenc*. – A fegyverkovács cigányok nem hordhattak kardot. Sehol a cigány kultúrában, egész Európában nem létezik máshol, hogy hat-nyolcados zenére, botra táncol a cigány. Amikor az együttesem Pécsen előadott egy cigány botlót, én a nézőtérrel véletlenül egy

Novák Ferenc

cigány klán csoportba ültem be. Fel voltak háborodva, hogy megérezzük cigány táncnak nevezni a botlót. Ott Baranyában fogalmuk sincs, hogy testvéreik keletebbre mit táncolnak.”

Miközben hallgattuk a magyar tánc történetét, peregték a filmkockák is. Májusi előadónk

az elmúlt ezer év legfantasztikusabb szellemi forradalmának nevezte a reneszánszt, amely a zenében, táncban is felpezsdülést, megújulást hozott. A 14. század közepe felé összetörik a kör, az emberek egymással szemben állnak és táncolnak. Ebben a korszakban már táncmesterek működtek, tanították a táncokat.

Az új táncdivat kezdetén Magyarországon török hódoltság van, ezért itt fennmaradt az ugrós tánc. Erdélyben, mint férfi tánc. Az új tánc típus Észak-Németországból és Flandria felől jön, összefügg a barokk korról, az ellenreformációval. Egy csodálatos zene születik, rohan a dallam, jönnek a forgós táncok, amely elsöpri az ugrós táncokat. Vonnós hangszerek viszik a dallamokat. Barokkos módra a zene elkezd lüktetni. A rohanó zenére másfajta táncot kell táncolni. A magyar és román legények megformáltak egy új tánc típusot, a legényest.

A verbunk filmbemutatásakor *Novák Ferenc* történetekkel színesítette a férfi tánc típusok kialakulását, a bálók, lakodalmak tánc szokásait. A művészi megértést segítette a Rába-közi tánc, illetve a legénycéhek tánc lépéseit visszaadó dal: „Szélről lejeljettek, fának ne menjetek...”

Részletesen hallottunk a csárdásról is, amelyet táncmesterek tanítottak. A XIX. század második felében már minden falunak megvolt a maga csárdása (a székyek kivételével). A zárásként vetített film a sportcsarnokban készült a múlt század kilencvenes éveiben.

Fővárosi Örmény Klub

2014. június 19. csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal
Nyáry Pál terme,
bejárat: Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

„Odaadással, tisztelettel
és állhatatossággal.”

A Karátsonyi család története -
vetített képes előadás
Előadó: *Fogarasy Attila*
helytörténeti kutató

Rendezői: Bp. XV. kerületi Örmény
Nemzetiségi Önkormányzat
Támogató: Az EÖGYKE és a FÖÖ

Novák Ferenc a közönség kérdéseire válaszulva szeretettel beszélt családjáról is. Nagyenyeden született édesanyja Makkai lány, nagynya viszont örmény volt, nagyapja tanított, édesapja igazgató-tanító volt, ő pedig fiatalon elkötelezte magát a táncsal. *Stoller Antal Hubával* ötven éve járják Erdélyt, filmeznek. Az Akadémia megkérte, hogy a mezőségi falvakban gyűjtsön, kutassa a hagyományokat. Jobbágytelkén Bartók emlékházat terveznek. Lánya Novák Eszter, sikeres rendező, a színművészeti egyetem tanára, fia Novák Péter énekes, műsorvezető. Van két unokája is. Számos kitüntetés közül csak a tiszteletbeli borakadémikus cím lóg a szobája falán, persze a Prima Primissima-díjnak és az azzal járó életjáradékának is örül. Megtudtuk a kaiser patz, a szamosújvári örmény pácolt füstölt-hús eredetét is. Mintegy háromszáz előadást tar-

tott már A magyar tánc évszázadai címmel. Erdélyben a sepsiszentgyörgyi táncegyüttesel, Felvidéken a pozsonyi magyar hivatásos együttesel és zenekarral közösen. Tiszteletdíjat sehol nem fogad el.

Az előadást *dr. Issekutz Sarolta* az Erdélyi örmény konyha, fűszerezve című könyvvel köszönte meg mindkét előadónak, majd számos programra is felhívta a figyelmet. Június 14-én 12 órakor kezdődik az Izek utcája hagyományos rendezvény a Millenárison, június 22-én 16.30 kor pedig a Világosító szent Gergely ünnepi szentmise az Orlay utcában, amelyet *Dr. Erdő Péter* bíboros mutat be római rítusban. Végül *dr. Issekutz Sarolta* megköszönte a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat elnökének, *Zakariás Enikőnek*, hogy vállalta a májusi est költségeit. Zakariás Enikő pedig egy gyönyörű virágcsokorral fejezte ki köszönetét Novák Ferencnek.

Nemzetiségi választások 2014 őszén

Felkérjük az örmény gyökerű magyarokat szerte az országban, hogy még júniusban kérjék felvételüket a *Nemzetiségi választópolgárként történő nyilvántartásba vételi kérelem* kitöltésével (2014. elején mindenki részére postai úton megküldték) és eljuttatásával a helyi választási irodába, vagy interneten a www.valasztas.hu honlapon keresztül. A személyi adatok pontos kitöltése után az **örmény** kockába **X** jelet téve kérjék a nemzetiségi névjegyzékbe való felvételt. Ne felejtsek el a kérelmet keltezzel és aláírással ellátni!

Ne feledjék, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 17 évi harca eredményeként a 2011. évi új nemzetiségi törvény végre elismerte a hazai örménység magyar anyanyelvűségét is. Ezután nem érhet többé vád bennünket, hogy magyarul

ápoljuk örmény gyökereinket. A hazai történelmi örménység összefogással végre a valódi számszerűségét is meg tudja mutatni. Bárhol éljenek magyarörmények az országban, akik regisztrálták magukat és az őszi választásokon szavaznak is az EÖGYKE országos listájára (a fővárosban a fővárosi listára is), azok be tudják juttatni közvetlen választással az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület országos listáján szereplő képviselőket az Országos Örmény Önkormányzatba, a fővárosban pedig a Fővárosi Örmény Önkormányzatba is. Ezzel elérhetővé válik, hogy végre a magyarörménység tudja kezébe venni országos szinten az örmény kultúra és hagyományok ápolásának feladatát.

Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
dr. Issekutz Sarolta elnök

A Füzetek 2013. júniusi, július-augusztusi és szeptemberi számában három folytatásban közöltük *Pál-Antal Sándor: Örmények Marosvásárhelyen* című írását, amely az örmények Marosvásárhelyen való megjelenésére és 1848 előtti ottlétükre vonatkozó adatokat tartalmazta. A marosvásárhelyi Nemzeti Levéltárban őrzött városi levéltárban és a római katolikus egyházi anyakönyvekben végzett feltáró kutatás adataira hivatkozó szerző segítségével nyomon követhettük az életerős, rendkívül szívós örmény közösségnek a város életébe való beilleszkedését, a magyar társadalom részévé válását. A cikksorozat mellékletét folytatásokban adjuk közre.

Pál-Antal Sándor

Örmény családok Marosvásárhelyen 1848 előtt

(Melléklet* – 2, befejező rész)

- ISTVÁNFI MÁRTON, meghalt 1839. dec. 19-én, 60 éves korában, neje Lukács Katalin. Gyerekeik: István Antal (1814. ápr. 16.–...), Márton (1818. nov. 9.–...)
- ISTVÁNFI PÉTER, meghalt 1848. nov. 29-én, 59 éves korában, neje Novák Mária. Gyerekeik: István (1835. márc. 31.–1835. máj. 11.), Péter (1836. dec. 12.–1855. ápr. 20.)
- ISÁK ANTAL, erzsébetvárosi, meghalt 1796. ápr. 13-án, 56 éves korában
- ISÁK ANTAL, neje NOVÁK Rebeka. Esküvő: 1798. szept. 24.
- ISÁK EMÁNUELNE, adófizető 1842-ben
- ISÁK IMRE, meghalt 1825. júl. 4-én, 41 éves korában
- ISÁK JÁNOS (1795-ben polgárjogot kap), neje Ötves Mária (1742.–1812. ápr. 13., 70 éves korában). Gyerekeik: Izsák, meghalt 1787. aug. 7-én, 14 éves korában)
- JAKABFI JÓZSEF, 1830-ban adófizető vásárhelyi kereskedő. 1. neje Petráskó Veronika (1798. jan. 27.–1839. nov. 7.). Gyerekeik: Gergely (1828. nov. 6.–1892. dec. 11.), Ludovika (1830. szept. 9.–...), Mária (1832. jan. 5. –...), József Károly (1833. jan. 28.–...), Teréz (1834. júl. 11.–...), Márton (1836. aug. 15.–...), Ferenc (1839. febr. 19.–...) 1. neje Istvánfi Anna. Gyerekeik: Veronika (1842. nov. 18.), János (1844. ápr. 28.–...),
- Antal (1846. febr. 20.–...), Anna (1847. júl. 6.–1924)
- KÁPDEBÓ SIMON, meghalt 1855. febr. 18-án, 58 éves korában, neje Petráskó Katalin (1808. nov. 13.–1869. jún.7.)
- KONDRAI GERGELY, meghalt 1847. febr. 23-án, 75 éves korában
- KONDRAI JÓZSEF, meghalt 1849. júl. 28-án, 36 éves korában, neje Duducz

*A családneveknél az anyakönyvekben szereplő, illetve a leggyakrabban használt névváltozatot használtuk. A magánhangzók írásánál a mai helyesírást követtük. Dőlt betűvel azoknak a fiúknak a keresztnévét írtuk, akik Marosvásárhelyen bizonyítottan családot alapítottak. A nevek után írt kérdőjellel a kétes adatokat (név, dátum) jeleztük. Pl. egy Margit (1795–1849.) nevű lányról csak feltételezzük, hogy Dobál Antal gyereke. Több esetben a születési évet az elhalálozásnál feltüntetett életkor alapján közöltük. Egy pár esetben feltüntettük a más munkákból már ismert 1848 utáni anyakönyvi adatokat is.

- Anna. Gyerekek: Rebeka (1847. ápr. 29.–...)
- KONDRAI MÁRTON, neje Duducz Rebeka. Gyerekek: János (1848. máj. 27.–...)
  - KOZÁK KRISTÓF, meghalt 1827. febr. 23-án, 45 éves korában
  - KAZATSAI GERGELY, meghalt 1845. júl. 21-én, 45 éves korában; neje Erános Mónika (1807. szept. 16.–1840. ápr. 13.). (A temetési anyakönyvben életkoraként 40 év szerepel.). Gyerekeik: Miklós (1827. dec. 11.–...), Mária (1829. szept. 8.–...), Lukács (1831. dec. 20.–1838. jún. 5.), Aloysia (1834. május 30.–1836. aug. 12.), István (1836. febr. 15.–...), Katalin (1837. jún. 23.–...)
  - KOZOTSAI MÁRTON, meghalt 1853. dec. 6-án, 55 éves korában
  - KOZOTSAINÉ, Meskó Veronika, meghalt 1849. jún. 19-én, 36 éves korában
  - KUTSOVITS MÁTYÁS, neje Pinter Karolina. Gyerekek: Mária Sybila (1808. aug. 13.–...)
  - LAJBEL GÁSPÁR, meghalt 1846. dec. 28-án, 62 éves korában, neje Fejér Anna. Gyerekeik: Rozália (1814. jan. 5.–...), Klára Jozefa (1819. márc. 19.–...), Antal Mihály (1821. szept. 14.–...), Miklós (1824. máj. 7.–...), József (1827. márc. 8.–1847. aug. 13.)
  - LÁSZLÓ ANDRÁS, neje Fábián Mária. Gyerekek: József (1804. okt. 17.–...)
  - LUKÁCS ANTAL, meghalt 1837. nov. 6-án, 43 éves korában
  - LUKÁCS ÁBRAHÁM, neje Ötves Anna, meghalt 1848. nov. 20-án, 60 éves korában. Gyerekeik: Antal (1807. jún. 30.–...), István (1809. nov. 2.–1830. dec. 28.), Mária Katalin (1811. okt. 30.–...), Ferdinánd (1820. jan. 7.–...)
  - MÁNYA ANDRÁS kancellista, neje Istvánfi Katalin, Gyerekek: Eszter Laura (1847. máj. 22.–1847. aug. 1.)
  - MÁRKUTZ MIHÁLY, meghalt 1794. okt. 11-én, 46 éves korában; neje Isekutz Mária. Gyerekek: Anna Mária (1794. jan. 5.–...)
  - MERZA VERONIKA Betzási Kristófné, elhunyt 1831. jún. 2-án, 74 éves korában
  - MESKÓ JÁNOS, neje Pátrubán Rozália. Esküvő: 1813. dec. 30. MOYSES ROZÁLIA, erzsébetvárosi örmény, elhunyt 1826. márc. 19-én, 18 éves korában
  - MOYSES MIHÁLY, elhunyt 1845. nov. 2-án, 2 éves korában
  - NAGY ANTAL, neje Meskó Veronika. Gyerekek: Anna (1844. márc. 6.)
  - NOVÁK ADEODÁT, meghalt 1826. febr. 16-án, 82 éves korában; neje Lengyel Anna, meghalt 1833. ápr. 15-én, 75 éves korában. Gyerekeik: Antal Jakab János (1791. febr. 11.–1797. aug. 9.), Mária (1795. ápr. 27.–...), János (1797. dec. 11.–...)
  - NOVÁK ANTAL, neje Zakariás Rozália. Gyerekeik: Anna (1813. máj. 10.–...), Márton Ferenc (1814. júl. 29.–1842. dec. 4.), János István (1816. aug. 3.–...)
  - NOVÁK FRIGYES, neje Manuch (Manok) Katalin. Gyerekeik: János Nepomuk (1779. máj. 20.–...), Anna Mária Ágnes (1780. júl. 24.–...), Krisztina Rozália (1781. dec. 17.–...), Anna (1783. jan. 13.–...), Frigyes Ignác (1790. okt. 28.–...), Borbála Erzsébet (1792. jan. 7.–...)
  - NOVÁK ISTVÁN, meghalt 1849. jan. 5-én, 70 éves korában; neje Dániel Katalin, meghalt 1849. dec. 3-án, 64 éves korában. Gyerekeik: Mária (1811. jan. 25.–...), Anna (1812–1833. márc. 2, 21 évesen)
  - NOVÁK ISTVÁN (1816. aug. 3.–...), NOVÁK Antal és Zakariás Rozália fia, neje Gagyi Borbála, meghalt 1841. nov. 3-án, 23 éves korában
  - NOVÁK IZSÁK (1794. febr. 18.–1834. szept. 15.) apja Auxent-Tamás és Rebeka,

- Szamosújvár, neje Isekutz Margit (1805. aug. 23.–1876. ápr. 5.). Gyerekeik: Sándor (1827. dec. 1.–1833. febr. 12.), Rebeka (1829. ápr. 1.–...), Adeodát, Antal (1830. júl. 8.–...), József (1831. aug. 22.–...)
- NOVÁK JÁNOS (1797. dec. 11.–...), NOVÁK Adeodát és Lengyel Anna fia, neje Jakab Anna (1801–1855. május 5, meghalt 54 éves korában). Gyerekeik: Márton József (1828. márc. 25.–1828. ápr. 19.), István (1829. jún. 15.–...), Márton (1831. szept. 2.–1834. okt. 28.), Anna (1837. jún. 3.–...), János (1840. jan. 9.–...)
  - NOVÁK JÓZSEF, 1777
  - NOVÁK LUKÁCS (1791. okt. 7.–...), NOVÁK Márton és Bor Anna fia, neje Fejér Krisztina. Gyerekeik: Anna Mária (1818. dec. 6.–1834. szept. 24.), Veronika (1820. aug. 4.–...), Rebeka (1822. aug. 26.–...), Károly Lukács (1827. jan. 27.–...).
  - NOVÁK MÁRTON, meghalt 1808. márc. 19-én, 68 éves korában
  - NOVÁK MÁRTON, neje Bor Anna. Gyerekeik: Jakab Lukács (1791. okt. 7.–...), Mária Anna (1792. ápr. 28.–...)
  - NOVÁK MÁRTON, meghalt 1817. ápr. 12-én, 46 éves korában, neje Isák Anna. Gyerekeik: Rozália (1800. szept. 5.–1802. márc. 9.), Antal (1804. máj. 5.–...), Domokos (1806. máj. 28.–...), Mária (1809. aug. 26.–1810. szept. 16.), János (1813. márc. 31.–1815. jan. 3.)
  - ÖTVES ANTAL, meghalt 1817. júl. 24-én, 38 éves korában, neje Istvánfi Veronika. Gyerekeik: Kristóf (1809. dec. 5.–...), István János (1813. jún. 24.–1815. jún. 5.), Anna Mária (1815. szept. 10.–...), Antal Péter postumus (1816. jún. 29.–...)
  - PÁPAI ISTVÁN, meghalt 1827. szept. 5-én, 45 éves korában
  - PAPP KAJETÁN, neje Danielovits Eszter. Gyerekek: Antal (1826. jún. 12.–...)
  - PÁTRUBÁN Bogdán (1823–1849. jan. 8.)
  - PÁTRUBÁN FERENC, neje Isekutz Mária. Gyerekek: Mária (1827. jan. 4.–...)
  - PÁTRUBÁN GERGELY, meghalt 1849. márc. 12-én, 63 éves korában, neje Ötves Katalin. Gyerekeik: János Imre (1813. febr. 22.–...), Miklós Ágoston (1814. dec. 5.–...), Katalin (1819. márc. 14.–1820. jún. 16.)
  - PÁTRUBÁN JÁNOS, meghalt 1806. szept. 12-én, 55 éves korában, neje Lukács Anna Mária alias Dsuvel (...–1811. aug. 13. Az elhalálózása Szumerd Anna Máriaként van bejegyezve). Gyerekeik: Mária Katalin (1792. dec. 19.–1855. aug. 29., 62 évesen), Anna (1795. május 14.–1796. júl. 9.), Lukács (1797. máj. 24.–...) Anyja neveként itt Petráskó Anna Mária szerepel., János (1800. ápr. 21.–...) Anyja neve itt Bogdánfi Anna Mária)
  - PÁTRUBÁN JÁNOS, meghalt 1847. dec. 23-án, 71 éves korában, neje Isekutz Anna (...–1842. febr. 15.). Gyerekeik: Margit és Anna (1832. dec. 8.–...)
  - PÁTRUBÁN JÁNOS, meghalt 1816. szept. 2-án, 40 éves korában, neje Lengyel Anna. Gyerekeik: Teréz (1802. dec. 3.–...), József (1805. júl. 29.–1819. ápr. 2.)
  - PÁTRUBÁN JÓZSEF, Lukács és Isekutz Kata fia; neje Kövér Cecília. Gyerekek: János István András (1782. júl. 22.–...)
  - PÁTRUBÁN LUKÁCS, Márton-Márk és Verzár Margit fia; neje Issekutz Kata
  - PÁTRUBÁN MÁRTON, 1778-ban szerződést köt a várossal
  - PÁTRUBÁN MIKLÓS (1814. dec. 5.–1881. márc. 18.), neje Istvánfi Veronika (1815. okt. 13.–...). Gyerekeik: Gergely (1841. okt. 21.–...), Márton (1843. aug. 15.–1868. okt. 7.), Antal (?), János (1845. júl. 25.–...), Katalin (1852–1942. aug. 29.), Miklós (1856–1873. ápr. 17.)
  - PÁTRUBÁN TERÉZ, törvénytelen fia István (1826. okt. 30.–...)

- PETRÁSKÓ ANNA, meghalt 1795. ápr. 4-én, 34 éves korában
- PETRÁSKÓ GERGELY, meghalt 1840. jan. 1-jén, 78 éves korában, neje Bosnyák Teréz, meghalt 1828. dec. 27-én, 68 éves korában. Szászsebesi Bosnyák Mihály leánya. A házasságkötés ideje: 1786. febr. 18. Gyerekeik: Anna Mária Cecília (1787. júl. 24.–...), Mihály Antal (1788. aug. 21.–1803. júl. 1.), Márton István (1791. jún. 1.–...), Anna Mária (1793. okt. 28.–1796. jún. 29.), Mária Terézia (1796. ápr. 22.–...), Veronika (1798. jan. 27.–...), Gergely, meghalt 1840. jún. 28-án, 40 éves korában; Anna Mária (1802. ápr. 26.–1803. május 27.), Mihály Márton segéd rendőr (1804. márc. 31.–1836. júl. 25. kolerában), Johanna (1805. máj. 13.–1807. márc. 16.), Anna Mária (1806. dec. 7.–1807. nov. 23.), Katalin Julianna (1808. nov. 13.–...), Jozefa Veronika (1811. jan. 10.–1811. jan. 27.), Anna Mária (1812. máj. 31.–1812. aug. 12.)
- PETRÁSKÓ MÁRTON, meghalt 1794. ápr. 2-án, 66 éves korában
- PETRÁSKÓ MÁRTON (1791. jún. 1.–1848. nov. 11-én, kolerában)
- PETELEI GERGELY, meghalt 1809. ápr. 25-én, 20 éves korában
- PETELEI ISTVÁN, (1819. szept. 18.–...), neje Istvánfi Mária. Gyerekeik: Rozália: 1843. okt. 27.–1847. márc. 28.), Anna (1845. jan. 8.–...), Katalin (1846. márc. 30.–...), Márton (1847. dec. 25.–...)
- PETELEI MÁRTON, neje Biluska Rozália, meghalt 1851. febr. 2-án 55 éves korában. Gyerekeik: Mária (1813. dec. 23.–...), János (1816. jún. 15.–1823. márc. 26.), István (1819. szept. 18.–...), Antal (1822. dec. 15.–1823. jan. 5.), Katalin (1821. jún. 7.–1822. márc. 11.)
- PETELEI MÁRIA törvénytelen leánya Karolina (1846. jan. 27.–...)
- SCHUSTER JÁNOS, neje Isák Margit. Gyerekeik: Rebeka (1820. aug. 10.–...), Amália (1823. okt. 27.–...), Mária (1826. jan. 12.–...)
- SCHUSTER MÁRTON, neje Bosnyák Rebeka, meghalt 1838. jan. 4-én, 70 éves korában
- SCHUSTER TERÉZ, 1816-ban keresztel.
- SIMÁI ANDRÁS, neje Sandini Amália. Gyerekeik: Vilhelmina Erzsébet (1847. márc. 7.–...)
- SZENKOVITS LAJOS (1809–...), neje Örves Anna Mária (1815. szept. 10.–...) Gyerekeik: Veronika (1839. jan. 3.–...), Lajos (1840. szept. 5.–...), Antal (1842. febr. 26.–1842. nov. 14.), Márton (1846. nov. 10.–...)
- SZENKOVITS LUKÁCS (1805–...), neje Petelei Mária (1813. dec.23.–...). Gyerekeik: Márton (1835. dec. 11.–...), Mihály (1837. aug. 11.–...), Rozália (1839. jan. 23.–...)
- SZENKOVITS MIKLÓS (1814–...), neje Rákosi Katalin, özv. ref. vallású (1814–...)
- SZENTPÉTERI ANTAL (1786. jún. 14.–1838. febr. 23.), szabó, neje Aikler Julianna (1810. jan. 15.–...). Gyerekeik: Julianna (1835. aug. 24.–...), Lázár (1838. febr. 11.–...)
- SZENTPÉTERI JÁNOS (1791. ápr. 20.–...), szűcs, neje Csemik Zsuzsanna. Gyerekeik: Anna (1820. márc. 30.–...), Teréz (1822. szept. 12.–...), Dénes (1828. okt. 17.–...), János (1831. jún. 14.–...), Katalin és Erzsébet (1833. nov. 24.–...), Ferenc (1836. júl. 21.–...), Zsuzsanna (1839. dec. 28.–...)
- SZENTPÉTERI JÓZSEF, meghalt 1829. márc. 5-én, 55 éves korában
- SZENTPÉTERI KRISTÓF, meghalt 1800. márc. 8-án, 48 éves korában; neje Szabó Mária, alias Trombitás. Gyerekeik: Anna Mária (1781. júl. 15.–1830. márc. 5.), János (1784. jan. 2.–1784. júl. 13.), Antal József (1786. jún. 14.–1838. febr. 23.), Terézia Veronika és János József

- (1791. ápr. 20.–...), Mária Terézia (1793. okt. 7.–1795. márc. 20.)
- SZENTPÉTERI KRISTÓF, meghalt 1835. nov. 23-án, 68 éves korában
- TENTZERADEODÁT, neje NOVÁK Margit. Gyerekeik: József (1816. márc. 26.–...)
- TUTSEK GERGELY, neje Ábrahám Mária, meghalt 1849. júl. 22-én, 27 éves korában. Gyerekeik: Ferenc (1835. jan. 7.–...) Gergely (1836. dec. 9.–...)
- VERZÁR SÁNDOR (Oxendiusz) (1759. márc. 22.–1808. dec. 5.), neje Márkovits Helén 1765. máj. 19.–1841. márc. 28.)
- ZAKARIÁS IMRÉNÉ Csíki Rozália elhunyt 1855. febr. 18-án, 79 éves korában
- ZÁSZLÓFI ANNA özv. elhunyt 1845. jan. 13-án, 103 éves korában
- ZÁSZLÓFI JÁNOS elhunyt 1843. jún. 9-én, 43 éves korában; neje Bogdánfi Rozália. Gyerekeik: Franciska (1831. márc. 7.–...), Gábor (1833. nov. 28.–...), József (1836. febr. 2.–...)

A II. kerületiek kampánnyitó kiállítása

A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat május 6-án tartotta az őszi nemzetiségi önkormányzati választások kampánnyitó rendezvényét a Marczibányi Téri Művelődési Központban. dr. Issekutz Sarolta elnök a „Magyarörmény kultúra, magyarörmény identitás – Húsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában” című kiállítás megnyitóján a példamutatás erejével adott számadást az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező örmény nemzetiség életéről, amely a magyarországi boldogulásában érdekelt. A bemutatott gazdag gyűjteményt május 18-áig lehetett megtekinteni az M Galérián.

Az őszi önkormányzati választások kampánnyitó rendezvényén dr. Issekutz Sarolta köszöntötte az igen nagy számú közönséget, köztük a díszvendégeket, így dr. Turgyán Tamás örmény szószólót, aki az áprilisi országgyűlési választások eredményeként éppen azon a napon vette át megbízólevelét, majd ezt követően először vett részt egy erdélyi örmény gyökerű közösség rendezvényén.

Dr. Láng Szolt polgármester elfoglaltsága miatt Schanda Tamás, a Budapest Főváros II. kerületi Önkormányzat Közoktatási, Közművelődési, Sport és Informatikai Bizottságának elnöke nyitotta meg a kiállítást. Felelevenítette a magyar és az erdélyi örmény kultúra és művelődéstörténet közös pontjait, a magyarörmény gyökerű hí-

res-neves történelmi személyeket, a kerülethez kapcsolódó írókat, művészeket, színészeket. Hangsúlyozottan kiemelte az önkor-

A kiállítás közönsége

mányzat által is támogatott alkalmakat, amelyeket a kerületi örmény önkormányzat és az erdélyi örmény gyökerű nemzetiség rendez. (A megnyitó előadás szerkesztett változatát a 10–11. oldalon közöljük.)

A „Magyarörmény kultúra, magyarörmény identitás – Húsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában” című kiállítást rendező Budapest Főváros II. ker. Örmény Önkormányzat elnöke, dr. Issekutz Sarolta olykor-olykor meghatódottan mondta el az elmúlt húsz esztendő örmény vonatkozású eseményeit, amelyek nemcsak a kerülethez kapcsolódtak. A számadás sok szép-, nemes- és tartalmas gondolatot tartalmazott. Amint végig tekintettem a sok idővel és munkával gondosan összeállított kiállítást, arra gondoltam, rajtunk is múlik, hogy mire építjük életünket, mit helyezünk előtérbe, mire szánjuk az időnket és energiánkat. dr. Issekutz Sarolta a magyarörmény kultúra és identitás megmaradására szánta, nemcsak a húsz évet! Kívánom, hogy két évtized múltán legalább ilyen szeretettel és megbecsüléssel gondoljunk vissza saját életünkre! (A számadást a 12–21. oldalon adjuk közre.)

A kiállítás tablói bemutatták, hogyan őrizték az örmény kultúrát a magyarörmények az elmúlt húsz év alatt egyesületi-, kerületi- és fővárosi szinten. A dr. Issekutz Sarolta által vezetett II. kerületi Örmény Önkormányzat jelentősebb kulturális programjairól: a huszonnyolc kiállításról, a 3 évben megrendezett Örmény Kul-

túra Hetéről, a hat nemzetközi konferenciáról, az örmény ősházában tett látogatásról, stb. közzé tett fotók mellett a tárlókban helyet kaptak szóróanyagok, könyvek, örmény népművészeti tárgyak is. A kiállítást színesítette a körítő falakat borító korabeli nagyméretű színes plakátok sora, az egyes kiállítások, rendezvények dokumentumaként.

A Marczibányi téri délutánt még színesebbé tette a felcsendülő örmény dallamokkal *Puskás Eszter* éneke, a közreműködő *Lusnakar Együttes – Juhász Endre* (duduk, zurna), *Gerzson János* (ud, cümbüs) és *Gyulai Csaba* (dob: dhol- és daf) előadásában.

A megnyitó utáni fogadáson – amit Sergio és csapata készített az örmény konyha remekeiből – rég nem látott barátok kellemes beszélgetéssel töltötték a délután hátralevő részét. Jó volt a régi ismerős arcokat viszontlátni.

(Béres)

A közreműködő Lusnakar Együttes

„Töretlen lelkesedéssel végzik nemes feladatukat”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Elnök Asszony!

Orbán Balázs írta a Székelyföld leírása című művében: „(Csík)Szépvíz sokadalmakkal és hetivásárokkal bíró falu (...) Örmény lakói éppen az élénk kereskedés által emelkedtek (...)

De ne irigyeljük ezen saját szorgalmuk által kivívott fölényt, mert ők vendégek nálunk, emellett nem is élnek vissza e haza vendégszeretetével, mely őket legnyomorúságosabb üldöztetések korszakában befogadta, s a hazátlanul bolygóknak ha-

Schanda Tamás és dr. Issekutz Sarolta

zát s tűzhelyet nyújtja.(...) ..ők átérték, mivel tartoznak e hazának, miért minden alkalommal méltóknak mutatkoztak arra, hogy e haza őket édes és szeretett fiai közé számítsa. Ők átvették a mi nyelvünket, műveltségünket, ők érdekegységi szövetségre léptek, s ekként rokonultak velünk.”

Orbán Balázs egyszerű és szép szavakkal foglalta össze az Erdélybe menekült örmények magyarokkal összefonódott sorsát. A ma megnyíló kiállítás ennek a sorközösségnek állít emléket.

Tisztelt Megjelentek!

A II. kerületben élő örmények kisebbségi önkormányzata húsz évvel ezelőtt alakult meg. Fontos és értékkeremtő tevékenységük révén nemcsak az örmény nemzeti tudatot tartják életben, de kiállításaiikon, konferenciáikon, kiadványaikon keresztül sokan megismerkedhettek az örmény történelemmel, szokásokkal, valamint a magyar-örmény együttélés és egymásrautaltság emlékeivel.

A húsz éve megalakult II. kerületi örmény kisebbségi önkormányzat elnöke és tagjai töretlen lelkesedéssel végzik nemes feladatukat: az örmény identitás erősítését, az örmény kultúra és hagyományok ápolását.

Engedjék meg, hogy néhány, örmény gyökerekkel rendelkező nevet említsek a magyar művelődéstörténetből. A festőművész Barcsay Jenő, a kiváló színpadi szer-

ző, Csiky Gergely, az író-költő magyarságtudató Kolozsvári Grandpierre Emil, a János Vitéz mezenésítője, Kacsóh Pongrác, nagyszerű színművészeink: Agárdy Gábor és a II. kerület 2010-ben elhunyt díszpolgára, Bánffy György. Folytathatjuk a sort: Gross Arnold festőművész, Novák Ferenc rendező, koreográfus, Flórián Antal színművész, Jankovics Marcell rajz-animációs filmrendező, Szervátiusz Tibor szobrászművész. De nem feledkezhetünk el Lázár Vilmos és Kiss Ernő aradi vértanúságáról sem. Örmény származású tisztként harcoltak a magyar szabadságért 1848-ban és 1849-ben.

A II. Kerületi Önkormányzat számára fontos, hogy a nemzetiségi képviselő megjelenjen a városrész mindennapjaiban. Az örmény önkormányzat nem először mutatkozik be a Marczibányi Téri Művelődési Központban, de tartottunk közös megemlékezést az örmény genocídiumról a Polgármesteri Hivatalban is. Az örmény kultúra és gasztronómia minden év júniusában bemutatkozik Önkormányzatunk legnagyobb ünnepén, a Kerület Napján.

Tisztelt Egybegyűltek!

„Az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő” – írta majd ezer esztendővel ezelőtt István király a fiának, Imre hercegnek szóló Intelmeiben. Államalapító királyunk vendégszeretetről és a befogadásról írt sorai máig érvényesek és igazak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Gratulálok ennek a csodálatos kiállításnak a megszervezéséhez és a következő 20 évben is sok szeretettel látjuk Önöket itt, a II. kerületben.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Schanda Tamás

a II. ker. Önkormányzat Közoktatási, Közművelődési, Sport és Informatikai Bizottság elnöke

Magyarörmény kultúra, magyarörmény identitás

Húsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában

1994-ben kezdődött. Azóta 20 év, egy emberöltő telt el egy új fogalom, a kisebbségi-, nemzeti-ségi önkormányzatiság létrejötte óta. 5 ciklus, sok munka és kínlódás, még több tanulás.

Az „ezeregytornyú” Ani királyi székhelyből 1239-ben menekültek el örmény őseink, 1672-ben érkeztek Erdélybe. Trianon és a II. világháború után a közösség szétszóródott, így kerültek részben Magyarországra.

A kettős cím első része arra utal, hogy bemutatam, milyen kulturális, identitásörző munka rejlik a „magyarörmény” jelző mögött és miért is tesszük oda a „magyar” szót az örmény elé. Az alcím is magyarázatra szorul.

Értelemszerűen a II. kerületben lakom, 42 éve, így itt vagyok örmény nemzetiségi képviselő, az itt lakó örményeket képviselem, a kulturális identitásörző munkát szervezem.

A II. kerület azonban kitüntetett helyzetben van. Az eddigi választási eredmények alapján kimondható, hogy hazánkban százalékosan itt él a legtöbb örmény gyökerű. Nemcsak darabszámra, de büszkeségeinket számba véve is. Gondolom elegendő, ha például Szervátiusz Tibor, Jankovics Marcell, Bánffy György, dr. Tahy Ádám kerületi díszpolgárok nevét említem. Ezen túl fontos megjegyezni, hogy ezen a bázison vagyok képes működtetni a teljes magyarországi magyarörmény közösség munkáját. A II. kerület tehát a teljes hazai magyarörménység báziskerülete. Ezzel magyarázható az, hogy amit itt a kiállításon látnak, annak sok eset-

dr. Issekutz Sarolta

ben látszólag nincs köze a II. kerülethez, valójában minden a II. kerületi munka eredménye.

A magyarörmény kulturális identitásörző munka háttérére és kialakulására

20 évvel ezelőtt az Antall kormány a világon egyedülálló gondolatot valósított meg. Bevezette a nemzetiségi, akkor kisebbségi önkormányzati rendszert. Ezzel példát kívánt mutatni a Kárpát-medencében körülöttünk elhelyezkedő országoknak, hogyan viszonyuljanak az ott élő magyar kisebbséghez. Sajnos a példa nem volt ragadós, de így is óriási jelentőségű tett volt, mert elindította Magyarországon a nemzetiségek ujjászerveződését. A korábbi internacionalista világban a nemzetiségi szellem, kultúra teljesen visszafejlődött (szétverték a civil szervezeteket, üldözték a másságot, a hitéletet, stb.). Minden nemzetiségnek újból meg kellett találnia saját arcát, gyökereit. Ehhez újra kellett éleszteni nemzeti kultúráját, hagyományait, fel kellett építeni szervezeteit, infrastruktúráját (jog, oktatás, működés, kulturális szervezet).

Ekkor kerestek meg mint jogászt, segítsek e munkában. Megláttam a nagy lehetőséget, hogy az akkor igen szerény támogatottságú, önkéntes alapon működő civil szervezeti forma helyett az önkormányzatiságot kihasználva lehetőség adódik az örmény közösség felélesztésére, „rearmenizálására”. Példaképem Szongott Kristóf szamosújvári tanár, armenológus volt, aki a XIX–XX. század váltásakor állította talpra a szamosújvári örmény közösséget, dokumentálta az akkori

állapotokat, kutatta a gyökereket, elindította 1897-ben az *Armenia magyar-örmény havi szemle* folyóiratot és kitágította az örmény közösségi szemléletet az örmény katolikus egyházon kívülre. Közismert, hogy az örmények – 301-től keresztények – vezetői mindig egyházi személyek voltak. Kulturális és gazdasági életükben is a papok mindig meghatározó szerepet kaptak. Nem kis munkába került elfogadtatni az egyházzal, hogy ők is jobban járnak, ha az egyházi tagdíjat ugyan nem fizető, örmény vérrrel rendelkező embereket is örményeknek tekintjük. Őket nem az örmény rítus szerinti keresztlevél, hanem az örmény azonosság-tudatuk alapján tekintjük örménynek, bármilyen hányadban is folyik az ereikben örmény vér. A nem egyházi alapon működő közösséget megpróbáltuk kulturális alapokra helyezni, megtartva a kapcsolatot az egyházzal. Mivel az örmény meghatározás sokakat zavart, mert magyaroknak érezték magukat, amint több mint 100 évvel korábban is, ezért vezettük be az „örmény gyökerű” szókapcsolatot, majd a „magyarörmény” fogalmat, kifejezve azt, hogy magyarok vagyunk, de örmény vér is csörgedez ereinkben.

Célom ekkor az volt, hogy a Magyarországon élő – már csak magyarul beszélő örmény ősökkel rendelkező embereket felélesszük a korábban államilag elnyomott ör-

A kiállításmegnyitó közönsége

mény identitást. Nagyon nehéz feladat volt, mert a vallás általános hanyatlása az örményeket is erősen érintette. Nehézkes volt a kapcsolattartás a Trianon következtében elszakított szülőfölddel, az erdélyi örmény közösségekkel - az erdélyi örmény kulturális örökséggel, ahol a magyarországinál is rosszabb körülmények voltak. Erdélyben az örményeket a magyar kisebbség közé számították, nem voltak örmény civil szervezeteik – kivéve a kolozsvári *Armenia Örmény-Magyar Baráti Társaságot* –, az örmény városok nem tartottak kapcsolatot egymással, bár kétségtelen, hogy az örmény egyházi infrastruktúrával és szervezettel jobban álltak.

A legnehezebb feladat az volt, hogy az erdélyi örménység már a XIX. században elvesztette örmény nyelvűségét. Ritkaságnak számított egy-egy ember, aki tudott még valamit örményül.

Szerencsének tekintetem akkor, hogy vannak Magyarországon a Szovjetunióból és annak utódállamaiból a XX. század utolsó harmadában, így pl. Örményországból bevándorolt örmények. Rájuk számítottam, mert ők még beszéltek az örmény nyelvet (bár a keleti örmény nyelvjárást, míg az erdélyi örmények ősei a nyugati nyelvjárást beszéltek), így segítségükkel meg tudjuk oldani az örmény nyelv (vissza)tanulását és a kapcsolatot működtetni tudjuk az őshazával, Örményországgal, hiszen nekik még élnek az örményországi családi kapcsolataik. Egyházi vonalon még teljes harmónia volt az örménykatolikus és az apostoli (ortodox) örmény közösség között, hiszen aki vallásos volt, az látogathatta az örmény katolikus misét, amely időnként örmény nyelven hangzott fel.

Az első ciklusban (1994–1998) ebben a szellemben alakultak meg önkormányzataink Budapest több kerületében, így a II. kerületben is, és néhány vidéki városban. Ezen

helyi kisebbségi önkormányzatok teljes egyetértésben alakították meg a Fővárosi- és az Országos Örmény Önkormányzatot. A magam részéről mindhárom szinten tisztséget vállaltam, hogy jogi és szervezési adottságaimat kamatoztassam.

A megalakulás után nagyon sok feladat adódott, amelyet el kellett végezni: az örmény gyökereik felkutatása, a helyiség-használatok, a jogi és szervezeti működés, mind a kisebbségen belül, mind az állami szervezetek részéről.

Körülbelül egy év múltán, mikor már szinte minden működött, óriási pofont kaptunk „keleti örmény” testvéreinktől. Ekkor kezdődött a támadás: „Ti nem is vagytok örmények, mert nem beszéltek az örmény nyelvet. Ti csak „biznisz” kisebbség vagytok. Az egyház nem a tiétek, menjetek ki az Orlay utcából!” (Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség Bp. XI., Orlay u. 6.) Alakítottak egy „alternatív örmény egyházat”, elfoglalták az Orlay utcai örmény katolikus templomot és múzeumot és onnan az örménykatolikus híveket fizikailag kizárták. Minden területen támadást indítottak ellenem, mert érezték, én vagyok a magyarörménység vezetője, ha engem eltávolítanak, akkor minden a kezükbe kerül. Nekik nem volt érdekük a teljes magyarörmény közösség felélesztése, mert az számukra kezelhetetlen tömeg. Az egyes becslések szerint 15–20 000 főre becsült közösség felállása számukra a teljes bukás, hiszen párszáz fővel olyan kis súlyú képviselnek, hogy vezető szerepük nullához közelít. Számukra az volt a fontos, hogy a több mint 300 éve Magyarországon élő örmény közösség múltjára támaszkodva, bevándorlóként kisebbségnek elfogadják őket, a múlttal rendelkező közösség élő tagjait „biznisz” kisebbségnek titulálva kizárják. Így fordulhat elő, hogy bár minden kiadványukban megemlíti Kiss Ernő 48-as aradi vértanú nevét,

mint örmény őst, annak ma élő leszármazottait, késői rokonait, köztük jómagamat, kizárják.

Közel két éves küzdelem után feladtam az értelmetlen harcot, megfogadtam apám, dr. Issekutz János (XII. kerületi Örmény Önkormányzat alelnöke) tanácsát: függetlenné kell válni, önálló kulturális egyesületet kell létrehozni és úgy kell folytatni ezt a kulturális missziót. Az ezt követő időszakban stratégiát váltottam és e stratégia szellemében dolgoztam. Hogy mit sikerült teljesítenem, azt szeretném szemelvényekben bemutatni, annak eredményességének megítélését a látogatóra, olvasóra bízom.

Időrendben ezt követően fogalmazódott meg a **magyarörmény** (Erdélyben örménymagyar) kifejezés, megkülönböztetésül az örmény jelzőtől. A magyarörmény szó azt kívánja kifejezni, hogy az örmény identitásörzésnek van egy specifikus ága, amely a Kárpát-medencében már több mint 300 éve letelepedett, magyar környezetbe beágyazódott, magyarul beszélő, de örmény múltját, örmény gyökereit büszkén valló, az örmény hagyományokat már csak korlátozottan használókat jelöli. A hagyományok korlátozottsága abban jelentkezik, hogy az 1239-ben az „ezeregytornyú Ani” székesfővárosból elűzött és közel 500 éven keresztül menekült örmény őseink ősi hagyományai módosultak már a XX. században élők gyakorlatában, mi az erdélyi változatot éljük meg, azt sem mindennap. Kali Kinga armenológus egy tanulmányában úgy nevezi őket, hogy „vasárnapi örmények”, a templomban örmények, a hétköznapokban magyarok.

A nem magyarörményeket mi „keleti örményeknek” hívjuk, függetlenül attól, hogy adott esetben honnan kerültek Magyarországra (Örményország, Törökország, Libanon, stb.).

Meg kell jegyezni, hogy a keleti örményekhez elég sok olyan magyar is csatlakozott, akik ugyanúgy nem tudnak örményül, mint mi, csak őket elfogadják töltelékül, mivel rájuk szavaznak.

A stratégiai váltás utáni működés főbb szempontjai:

• **Önálló szervezetben, homogén emberi környezetben kell tevékenykedni.**

Először megalapítottam az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet* (EÖGYKE, 1997. február 14.), amelynek alapító okiratában lefektettük a magyarörmény kultúra ápolásának, identitásörzésének feladatait. Az ezt követő választások során törekedtünk a „tisztá” önkormányzatok kialakítására. Ennek megfelelően sikerült az elmúlt 16 évben a II. kerületben tiszta magyarörmény gyökerű képviselőt biztosítani. Ezen túlmenően amennyiben sikerült Budapesten többségbe jutni, akkor többségi Fővárosi Önkormányzatot vezettem, amikor nem, akkor megakadályozva a fővárosi önkormányzat megalakulását, a homogén kerületekből Társulatot alakítottunk (1999–2003) és így sikerült önállóan dolgoznunk. Országos szinten soha sem sikerült tiszta működési feltételeket nyernünk, ezért az Országos Örmény Önkormányzat soha nem képviselte a magyarörménység valódi értékeit, érdekeit.

• **Küzdeni kell a magyarörménység magyar nyelvűségének törvényi elismertéséért.**

Ennek legfőbb eszköze, hogy magyar nyelven kell bemutatni ezen kisebbség, nemzetiség kultúráját. Ezért a kiadott könyveink, kiállításaink, rendezvényeink magyar nyelvűek. Sajnos a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány éveken keresztül kizárt a pályázatokból magyar nyelvű projekt-

jeink miatt és hiába fordultunk segítségért az állami szervekhez, a kisebbségi biztoshoz.

Több próbálkozásunk volt örmény nyelvoktatás területén, sikertelenül. Több oka volt: nem kaptunk örmény testvéreinktől megfelelő tanárt, a közösség elöregedett, nem tudja befogadni ezt a nehéz nyelvet, a fiatalok körében nem vonzó egy olyan nyelv ismerete, amelynek használhatósága eléggé korlátozott. Szerencsére a Polgári Kormány felismerte a magyarörmények problémáját és törvényt módosított. A 2011. évi CLXXIX. törvény *A nemzetiségek jogairól* kimondta, hogy az örmény nemzetiség hivatalos nyelve az örmény és a magyar. Sajnos egyes keleti örmény képviselők még ma is gyakran felemlítik, hogy mi nem is vagyunk örmények.

• **Önálló média megjelenést kell biztosítani.**

Ezért 1997-ben elindítottuk az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteit*, valamint önálló honlapot üzemeltetünk: www.magyarormeny.hu A füzetekkel kapcsolatosan az volt a cél, hogy Szongott Kristóf céljához (Armenia magyar-örmény időszaki szemle) hasonlóan dokumentálásra kerüljön minden olyan esemény, amely valamilyen módon köthető a magyarörménységhez, annak valamely tagjához, szervezetéhez (rendezvény, szereplés, publikáció, stb.). Kezdetben azt hittük, hogy egy-két év alatt a téma lecseng, mert bemutattunk minden örmény hírességet és nincs mit mondani. Szerencsére még a 207-ik szám szerkesztése után is bőségekben vagyunk a témáknak. Az újságban dokumentálásra kerül az erdélyi társszervezeteink tevékenysége is. A füzetek havilap ingyenesek.

Sajnálatos módon az Országos Örmény Önkormányzatnak juttatott évi több mint 50 millió forintból egy fillér se jut a mi kiadványunkra, amely az egyetlen nemzeti-

ségi havilap a Kárpát-medencében. Az újságunk megjelenését az önkormányzataink közösen biztosítják. Újságunkat eljuttatjuk a hazai magyarörményeken kívül idehaza közel 40 könyvtárnak, protokoll személyeknek és örmény nemzetiségi önkormányzatoknak papír alapon, Erdélybe pedig 450 példányt postázunk, köztük könyvtáraknak is. Kb. 300 főnek e-mail értesítéssel tudatjuk, hogy megjelent a füzetek. A honlapunkon valamennyi szám olvasható, a régi számok (közel 10 év) több önkormányzatunk által viselt digitalizálás után került fel a honlapra, amely projektnek főtámogatója a II. kerületi Örmény Önkormányzat volt.

• **Az örmény katolikus templom**

visszaszerzése igen komoly feladatot jelentett, mert szinte a tettelegességig fajult a helyzet. Például 2000-ben a meghirdetett 3. nemzetközi konferencia alkalmából az utcán állt a magyarörmény közösség és 57 határon túli küldött, mert nem engedték be őket a saját örmény katolikus plébániánkra. A rendőrség is tehetetlenül állt. Ez után a Magyar Katolikus Egyház lépett és elküldte a kollaboráló örmény katolikus papot, majd bírósági eljárás eredményeként – melyben én képviseltem a Magyar Katolikus Egyházat – sikerült az „álegyházat” az örmény katolikus ingatlanból kizárni. Zár-csere, új egyházi gondnokság kinevezése, papcsere történt, tehát visszaszereltük jogainkat, templomunkat, műtárgy együttesünket. Felhívjuk a figyelmet, gyakran lehet ma tőlük hallani, hogy „elvétték tőlük a templomukat”. Elvétel nem történt, csak egy törvénytelen templomfoglalás után visszavette a Magyar Katolikus Egyház a jogos tulajdonát. Az nem meglepő, hogy az örmény katolikus szentmisére nem járnak, bár lehetőségük éppen úgy megvan, mint bárkinek, aki ilyen szentmisén kíván részt

venni. A múzeum is bárki által látogatható előre egyeztetett időpontban, vagy a misét követően. Csak hát nekik nem a szentmise hiányzik, hanem a tulajdon. A templom visszaszerzése után rendeződött a múzeum kérdése is. A már közgyűjteménnyé nyilvánított műtárgy együttes leltározása, dokumentálása, rendezése, építészeti felújítás után (a II. ker. Örmény Önkormányzat fő támogatója volt) 2009-ben megnyitottuk a Magyarországon egyetlen örmény közgyűjteményt, amelyben az egyházi tárgyakon túl bemutatásra kerültek az örmény polgári élet relikviái is.

• **Közösségi infrastruktúra kialakítása.**

E téren nem sok sikerrel jártunk sem a kerületben, sem a fővárosban. A magyarörmény közösségnek nincs igazi székháza, rendezvényterme. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye egy „kétszemélyes” iroda, ahol szűkösen max. 10 fős megbeszéléseket lehet szervezni. Ez az iroda is magántulajdon, ahol az egyesület némi bérleti díj fejében, rezsiköltségek fizetése nélkül dolgozik. Komolyabb irodája van a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, ahol kicsit nagyobb összejöveteleket lehet tartani és lehetőség van évi egy nagy rendezvény megszervezésére. Ez az iroda csak akkor a miénk, ha a Fővárosi Örmény Önkormányzatban többségben vagyunk. Ez tehát hosszú távon bizonytalan.

• **Rendezni kellett a magyarörménység hivatalos ünnepeit, státuszait.**

A magyarörménység éves legnagyobb ünnepe 1994 óta az október 6-i **Aradi Vértanúk**ra emlékezés, az örmény hősöknek járó tisztelet jeléül (Kiss Ernő altábornagy és Lázár Vilmos ezredes). Büszkék vagyunk arra, hogy ilyen kicsi nemzetiség oly nagy számban adott honvédet, magas rangú tisz-

teket az 1848-49-es szabadságharcnak és az egyetlen nemzetiség az örmény volt, amelynek soraiból nem akadt áruló (gróf Teleki Sándor).

Világosító Szent Gergely napja az örmény katolikus templomunk búcsúnapja.

Az egyesületünk éves beszámolója és díjátadó ünnepként a karácsonyi Fővárosi Örmény Klub rendezvényt jelöltük ki.

Szongott Kristóf díjat alapítottunk 1999-ben a magyarörménység érdekében végzett munka elismeréseként. Évenként 1-2 díjat adunk át, oklevél és bronzplakett kíséretében a karácsonyi ünnepi klubesten.

• **Megalapítottam 1996-ban a Fővárosi Örmény Klubot,**

a magyarörmény közösség rendszeres, magyarörmény kulturális műsorral ízesített találkozási fórumát: minden hónap 3. csütörtökén találkoztunk a Magyarok Háza Bartók termében, majd 2012 ősze óta a Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében találkoztunk, immár 19. éve. Ki szeretném említeni, hogy ez a hely nem csak a II. kerületi örmények találkozó- és rendezvény helyszíne, hanem a főváros és az egész ország örményiségének fix pontja lett. A kulturális rendezvényeket néhány éve a magyarörmény kerületi önkormányzataink felváltva rendezik és költségeit viselik, így a II. kerületi ÖÖ is.

• **Hagyományos örmény egyházi búcsúk:**

Világosító Szent Gergely ünnepe (változó) Budapesten és Szamosújváron, Nagyboldogasszony-napi búcsú Erzsébetvárosban (augusztus 15.), Kisasszony-napi búcsú (szeptember 8.) Gyergyószentmiklóson, amelyeken rendszeresen részt veszünk.

• **Az örmény katolikus hitélet segítése,** a templom és múzeum, könyvtár fenntartása és támogatása a magyarörmény identitás

megmaradásának egyik legfontosabb eleme, melynek egyik fő támogatója a II. kerületi ÖÖ. A vasárnaponkénti szentmisén kívül a hagyományos nemzeti ünnepekkor a hősök falánál a koszorúzás és ünnepi szentmise rendszeres. Havonta egyszer a vasárnap mi után Zeneagape, a helyhez illő zenei, kulturális előadással.

A misék örménykatolikus rítus szerint magyar nyelven folynak. Évente 3-4 alkalommal a libanoni örménykatolikus pátriárka, XIX. Nerszesz Bedros titkára, Avedik Hovannisiján atya zenés misét celebrál örmény nyelven, Fülöp Ákos adminisztrátor segédletével, énekkar kíséretében. A misék nyilvánosak bárki számára. 2013 őszén Avedik atya 5 gyermeket keresztelt és bér-mált meg egyszerre örmény katolikus rítus szerint a közösség örömeire.

• **Közösségépítés Magyarországon.**

E feladat azzal kezdődött, hogy elővettem a telefonkönyvet és Szongott Kristófnak az örmény nevekről szóló könyvét és heteken keresztül telefonálgtam. Sziszifuszi munkával kezdődött, de igen gyorsan szaporodott a létszám. A létszám most is nő, bár nehéz helyzetben vagyunk, hiszen az Országos Örmény Önkormányzat felügyeletében működő média diszkvalifikált bennünket. Rendezvényeink nem kapnak kellő nyilvánosságot, mert a nemzetiségi csatornák a törvénnyel ellentétesen ma is azt tekintik érdekesnek, ami nemzetiségi nyelven zajlik. A tevékenységünk a füzeteken, meghívókon keresztül és szájhagyomány útján terjed, illetve szerencsére az interneten mindenki számára elérhető honlapunk, amelyben mindent megjelentetünk.

• **Erdélyi és délvidéki magyarörmény kapcsolatok kialakítása.**

Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz – hagyományos

magyarörmény városok. 1995-ben kezdem az ottani örmény katolikus plébánosokkal-egyháztanácsokkal a kapcsolatot kialakítani, miután nem léteztek az ottani közösségeknek civil kulturális szervezeteik. 1997-ben egy konferenciát rendeztem Budapesten, amelyre meghívtam az általam megismert örmény kolóniák vezérégyéniségeit, akikkel együttműködési megállapodást kötöttünk az erdélyi magyarörmény kultúra bemutatására. Közreműködésemmel és támogatásunkkal ma már 7 városban létezik örmény kulturális egyesület és azok Szövetsége (Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Kolozsvár). Ezek a szervezetek is az örmény katolikus egyházi szervezet mellett és velük együtt tevékenykedve évről évre gazdag programokkal mutatkoznak be a helyiek és a távolról vendégként érkezett magyarörményeknek. Minden város választott magának hagyományos ünnepet, amelyen kölcsönösen meglátogatják egymást. Katalizátorként elértük, hogy Erdélyben is virágzik a magyarörmény (örménymagyar) kulturális élet. Természetesen ezen szervezetekkel tartjuk a kapcsolatot, mi is részt veszünk rendezvényeiken, kulturális segítséget adunk rendezvényeikhez. Ilyen kapcsolatot alakítottunk ki a Délvidéken: Nagybecskerekén és Eleméren is. A II. kerületi ÖÖ élenjáró feladatokban is.

• **Kulturális értékek létrehozása, gondozása, megőrzése, dokumentálása.**

Az általunk végzett kulturális tevékenység illusztrálására álljon itt az a melléklet, amelyben az általunk rendezett kiállításokat, kongresszusokat, Örmény Kultúra Hetek rendezését, kiadott könyveinket, emlékhelyek kialakítását, templomaink, temető-

ink felújítását, temetőink feltérképezését, soroljuk fel. De ide tartozik az is, hogy autentikus örmény népviseleteket szereztünk be Örményországban, hogy rendezvényeinken azokat bemutathassuk. Ezen projektekben mind részt vett a II. kerületi Örmény Önkormányzat is.

Örömmel tapasztaljuk, hogy egyre több, nem örmény gyökerű fiatal érdeklődik az örmény kultúra iránt és magas szinten műveli azt, nemzetközi elismerést szerezve maguknak és a hazai örménységnek. A teljesség igénye nélkül szeretnénk bemutatni közülük néhányat: Dr. Kovács Bálint történész, Zsigmond Benedek armenológus, Nagy Kornél egyháztörténész.

Dr. Kovács Bálint történész és Dr. Pál Emese művészettörténész részére 2013 évben Szongott Kristóf díjat adományoztunk a Budapesti Történeti Múzeumban megrendezett *Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében* c. nagyszabású nemzetközi kiállítás kurátori munkájáért és ugyanekkor az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett 2 napos nemzetközi konferencia kurátori teljesítményükért, előadásaiért.

• **Gyökerkutatás, a családi kapcsolatok feltárása és dokumentálása.**

Igen széles körben, nagy érdeklődés mellett zajlott és zajlik közösségünkben a magyarörmény családja kutatása és rajzolása. Egyik legeredményesebb munkánk *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című könyve, amelyet részemről közel 20 év kutatás előzött meg. A könyv 2000-ben, majd 2010-ben javított, bővített kiadásban jelent meg, 57 nemesi családot bemutatva. Megemlítem, hogy dokumentáltan ez az 57 nemesi család több mint 5500 családban szórodott szét!

• **Kapcsolatkiépítés az Óhazával, Örményországgal.**

1970-ben jártam először magánemberként Örményországban, felkutatni örmény gyökereimet. Több évtized után 2004-ben egyedül kellett belevágjak a szervezésbe, hogy végre megismertessem képviselőtársaimmal is az óhazát, a csodálatos örmény tájat és kultúrát, az örmény embereket. Ugyanis keleti örmény testvéreink elzárkóztak mindenfajta segítségtől, sőt akadályozták, hogy sikerüljön. 7 hónapi kitartó küzdelem, rengeteg időráfordítás eredményeként sikerült megszerveznem, hogy 2005 májusában 13 napos hivatalos látogatásra indulhatott 28 magyarörmény képviselő Örményországba. Felvettük a kapcsolatot a hivatalos állami vezetőkkel: az Örmény Tudományos Akadémiával, az Örmény Nemzeti Könyvtárral, a Matenadarannal (Kézirattár), a kulturális kormányzattal, polgármesterekkel. Nagyon büszkéek és boldogok voltak, hogy létezzen egy olyan diaszpóra a Kárpát-medencében, amely már közel 800 éve elhagyta az óhazát és még mindig örménynek, örmény gyökerűnek vallja magát. Elmondásuk szerint nem ismernek hozzájuk hasonló örmény diaszpórát. Ők elismerik örménységünket, a hazaiak nem. Vittünk magunkkal 150 db könyvet és kiadványokat, amelyek a Kárpát-medencei örmények történelméről, kul-

A közönség és a tablók

túrájáról tudósítanak. Bemutatkozó előadást és hangversenyt tartottunk Jerevánban és két kiállítást rendeztünk, televízió- és rádióriportokat adtunk. A kapcsolatok felvétele ellenére a kapcsolat nyelvi nehézségek miatt nem, illetve nem kielégítően működik. Ebben vélhetően szerepe van a keleti örmények tevékenységének is, akik soha nem hagyják ki elmondani rólunk, hogy mi csak „biznisz örmények” vagyunk. Sajnos az óhazával való kapcsolatnak elég nagy hiányossága, hogy az örményországi kulturális értékek, könyvek, dísz tárgyak, ételek, italok és kulturális előadások (táncok, zene, stb.) ritkán jelennek meg Magyarországon szélesebb körben. Ehhez mi kevesek vagyunk, a nagy távolság, nyelvi nehézségek, gazdasági kapcsolatok hiánya miatt.

Mi a célunk? Folytatás kedvezőbb feltételek mellett, választási siker, amellyel nagyobb arányban tudunk részt venni az örmény önkormányzatokban, hogy az örmény, a magyarörmény kultúra, hagyományok és az örmény katolikus hitélet fennmaradjon Magyarországon.

Ebben kérjük segítségüket. Kérjük, hogy mielőbb regisztráltassák magukat örmény gyökerüként és osszfel a nemzetiségi választásokon szavazzanak az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület II. kerületi jelöltjeire,¹ a fővárosi- és országos listájára. Együtt mindenképpen sikerülni fog.

dr. Issekutz Sarolta

(Elhangzott 2014. május 6-án a Marczibányi Téri Művelődési Központ M Galériáján az *azonos* című kiállítás megnyitóján.)

¹ Szerkesztői megjegyzés: és valamennyi fővárosi kerületben, ha a szavazólapon megtalálható az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselőjelöltje(i).

II. kerületi örmények kiállításai a 20 év alatt

- Velünk élő kultúrák: Örmények 1996
- Szemelvények a magyarörmény múltból, családi archívumok alapján 1997
- 1848-49-es forradalom és szabadságharc örmény hősei 1998
- Örmény Genocídium 1999
- Szabó László: Arménia, Anatólia, Levante 2000
- Örményekről nyomtatásban 2001
- Örmény kódexművészet 2002
- Örmény arcok, örmény szemek 2002
- Hol sírjaink domborulnak – örmény temetők 2003
- Örmény díszítő művészet – kőben, fában, üvegben, kerámiában, csipkében 2003
- Szabó László: Örmény templomok, kolostorok 2004
- Vákár Tibor: Székelyföld építész szemmel – emlékkiállítás 2004
- Örményországban jártunk. Az örmény népművészet 2005
- Szemelvények az örmény kultúrából. Örményország képekben 2006
- Örmény kódexművészet a XIII–XIV. században 2007
- Vákár Tibor építésmérnök, képzőművész Ararát szimfónia c. kiállítása
- Tutsek János fotóművész életmű kiállítása, 2007
- Ecsmiadzin kincsei fotókiállítás 2008
- Örmény arcok, örmény szemek, örmény genealógia képírásban, 2008,
- Szabó László: ARMÉNIA II. Képek a történelmi Örményország területéről 2009
- Örmény miniatúrák, 2009
- Kóország – az 1710 éves örmény keresztény egyház építészeti emlékei 2010
- Szabó László: Örmény templomok, várak c. fotókiállítás 2010
- Örmény eredetű magyar nemesi családok címerei 2011

- Örmény arcok, örmény szemek családi fotók kiállítása 2012
- Kali Kinga: Felfalni Arméniát, fotó- és szövegkiállítás Örményországról 2013
- Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében – Budapesti Történeti Múzeum 2013
- Magyarörmény kultúra, magyarörmény identitás – Húsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában 2014

Nemzetközi konferenciák

1. Az örmény katolikus egyház története és művészete, 1997 Budapest
2. Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény katolikus egyháza és identitástudata régen és ma, 1999 Szamosújvár
3. A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma, 2000 Budapest
4. Örménymagyarok, akik hatottak, alkotak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön és kincses legyen, 2001 Kolozsvár–Szamosújvár
5. 150 éve született Petelei István magyarörmény író, szociológus, 2002 Kolozsvár–Marosvásárhely
6. „335 éve Magyarhonban”, 2008 Budapest

Örmény Kultúra Hete rendezvénysorozat

1. Örmény Kultúra Hete 2007. április 19–25-ig
2. Örmény Kultúra Hete 2008. április 17–25-ig
3. Örmény Kultúra Hete 2009. június 17–23-ig

Minden évben megvalósuló projektek, közösségi megmozdulások

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek és évkönyv kiadásának támogatása

Fővárosi Örmény Klub egy havi rendezése és a karácsonyi klub társrendezése

Ízek utcája a II. kerület Napja keretében Március 15-i és október 23-i rendezvényeken koszorúzások

Emlékezés az aradi Vértanúkra, köztük a magyarörmény hősökre Budapesten
Barangolás őseink földjén – Erdélyben, gyökérkutatók

Örmény katolikus búcsúkon részvétel Szamosújváron, Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson

Erdélyi Örmény Múzeum sorozat könyvei kiadásának támogatása

Egyéb örmény tárgyú könyvek kiadásának támogatása

Budapesti Örmény Katolikus Lelkész-ség, templom, múzeum, könyvtár és levéltár működésének, felújításának támogatása

Magyarörmény emlékhelyek, temetők, templomok és gyűjteményei megóvásához hozzájárulás

A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat képviselői – az „Aranycsapat”

Az „Aranycsapat”: dr. Issekutz Sarolta elnök, Zakariás Antal Dirán elnökhelyettes, Bacsó Zoltán, Flórián Antal és Szabó Anikó képviselők.

Köszönetet mondok a II. ker. Örmény Önkormányzat képviselőinek, hogy sok cikluson keresztül kiálltak mindvégig mellett, tiszteletdíj és egyéb juttatás nélkül segítettek a gazdag éves feladattervünk megvalósítását.

Köszönetet mondunk a II. kerületi Közgyűlésnek, hogy az évenkénti pályázatainkat támogatták, ezáltal a kitűzött feladatainkat teljesíteni tudtuk.

Köszönet illeti a kerületi pénzügyi- és nemzetiségi referenseinket, hogy türelem-

Egyéb megvalósított projektek

Új emlékhelyek, szobrok felállításának, örmény katolikus templomok restaurálásának támogatása: Gyergyószentmiklósi Anna kápolna felújítása, erzsébetvárosi nagy templom, a szamosújvári és gyergyószentmiklósi templomok, az eleméri római kat. templom felújítása – Kiss Ernő vértanú nyughelye, Lázár Vilmos emlékhely Nagybecskereken, Aradi Szabadság-szobor helyreállítása, Ady Endre egészalakos szobor felállítása, Mária anya szobor felállítása (2013), stb.

Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió gyermek és felnőtt oktatásának támogatása

Erdélyi társ szervezetek működésének segítése

Egyéb kiadványok támogatása: Fali-naptár; Erdélyi örmény népzene lemez stb. kiadása.

mel segítették feladatainkat szabályszerűen megoldani.

Köszönet illeti az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet a magyarörmény kultúra színvonalas bemutatásához nyújtott segítségéért.

dr. Issekutz Sarolta
elnök (5 cikluson keresztül)

dr. Issekutz Sarolta elnök 2005-ben átvehette a „Pro Cultura Minoritatum Hungariae” a Magyarországi Nemzetiségek Kulturális Tevékenységéért Díjat és 2011-ben a Kisebbségért díj Hazai Kisebbségért Tagozat állami díjat.

Emlékezések az örmény genocídium 99. évfordulóján

Molnár Melinda

Egy híján száz éve történt az örmény genocídium

A 99. évforduló napján, április 24-én a világban élő örményekkel egy időben, szentmisével és az 1915. évi törökországi eseményekre rávilágító előadásokkal emlékezett a székelyudvarhelyi Magyar Örmény Kulturális Egyesület.

Mátyás Károly: a következők mutat rá a bűn súlyosságára

A három pilléren álló eseménysorozat kezdetén a fe-

rences templomban Mátyás Károly főesperes-plébános celebrált megemlékező és hálaadó szentmisét. A világborzalmat felemlegetve a „maroknyi nyáj” hálóját is tolmácsolta: az összefogás és összetartozás jegyében emlékezhetnek a másfél milliányi emberáldozatra és mindazokra, akiket az idők folyamán halálba kényszerítettek.

A Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Szakközépiskola koncerttermében folytatódott a megemlékezés. Budurián János a szervezők nevében mondott üdvözlő szavakat. Megtudtuk: már készülnek az örmény genocídium centenáriuma. Kiemelte: a törökök mindmáig nem ismerik el népirtás-ként, ez akadályozza az Európai Unióhoz való csatlakozásukat is.

Szász Tibor András református lelképásztor, aki apai nagyanyja ágán maga is örmény felmenőkkel bír, különleges előadást tartott az örmény keresztyénségről. Tekintve a téma bonyolultságát és gazdagságát, a jellegzetes látásmód és dogmatika kibontakozásának főbb momentumait, meghatározó korszakait szemléletesen idézte fel.

A Jézussal levelezést folytató és annak személyes közbenjárására meggyógyuló V. Abgar, a tanítványokat üldöző Sanatrook, a mártírhálált szenvedett Taddeus és Bertalan mintegy elővetíti az örmény keresztyénség két évezrede tartó mártírúját, de hitben való megállását és Jézushoz való különös kapcsol-

latát is. Majd Világosító Szent Gergely meghatározó személyéről, életéről, az örmény királyi udvar és nép megtéréséről, az egyházi szervezet és a Szent Etchmiadzin felépüléséről hallhattunk. Az így előállt egyházat a nagy ökumenikus zsinatok vitáiban az apostoli hagyományokhoz és a világos alapokhoz való ragaszkodás jellemezte, és az efézusi zsinat határozataihoz való hűség különböztette meg a többiektől. Jézus Krisztus személye egvediségének hangsúlyozása mindmáig drága és felvállalható örökségük, mellyel a világ keresztyénségét szüntelenül emlékeztetik: „Vissza az alapokhoz, újragondolni az egységet Krisztusban!”

Szász Hunor, a vendéglátó iskola történelemtanára vetített képes előadásából az örmény történelem összefüggéseit érthetjük meg a Kr. előtti 12. századtól napjainkig. Térképek, szemléletes magyarázatok és számos dokumentumfotó segítségével nyomatékosította az 1894–96-os, illetve az 1915–1922-es események máig ható következményeit.

(2014. 04. 24.)

Bakó Zoltán

A Vörös Hold máig kísért

A törökök által 1915-ben elkövetett örmény genocídium, a XX. század első népirtása volt. Az első erről szóló irodalmi reflexió 1931-ben jelent meg, egy Törökországból elmenekült, Szépvízen meglepedett örmény-katolikus pap, Bodurian János tollából.

Az örmény népirtásnak nem Ávéd Rózsa túlságosan ismert az irodalma, története, részint azért is, mert máig vannak olyan országok – köztük az elkövető Törökország –, amelyek nem ismerik el az örmény holokausztot.

Ezért is volt fontos a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) által szerdán este szervezett, az örmény népirtás 99. évfordulója alkalmából megtartott könyvbemutató. A népirtással kapcsolatos elbeszéléseket tartalmazó kötet, a Vörös Hold a székelyudvarhelyi Bodurian János zenetanár, a szerző leszármazottja ajánlásával látott napvilágot, immár harmadszorra (az első két kiadás 1931-ben, majd az érdeklődésre való tekintettel 1932-ben volt).¹

A könyvről Ávéd Rózsa beszélt, ugyanis a székelyudvarhelyi leszármazott sajnálatos módon nem tudott eljönni a vásárhelyi bemutatóra.

A címmel kapcsolatban maga a szerző szolgált magyarázattal az egyik elbeszélésben: „1916-ben, az Áraráttól nagyon messze, az arabiai pusztákon sok ezer éhes örmény menekült, mikor megüvegesedett sze-

mükkel a csillagos égre tekintve, várták a halált, a haldokló tömegeből egy gyermek megmozdulva így szólt anyjához:

– Anyám, nézd a holdat, miért olyan vörös?

– Nagy háború van, fiam!

A Nagyháborúban kiontott vérből, amelynek legnagyobb része örmény volt, tavak lettek, azt a vörös színt tükrözte vissza a hold.” Sajátos nyelvezete van a kötetnek, a hozzánk menekült Bodurian ugyanis soha nem sajátította el tökéletesen a magyar irodalmi nyelvet. Ám ez semmit nem von le a kötet értékéből.

Magardici Bodurian, a későbbi Bodurian János örmény katolikus szertartású pap 1898-ban született Konstantinápoly mellett, egy Bardizag nevű, ma már más nevű, „örménytelenített” faluban. A velencei Szent Lázár szigetén levő mechtarista kolostorban tanult, ott is szentelték pappá. Miután apját, a módos szőnyegkereskedőt a népirtásban meggyilkolták, a család menekülni kényszerült. Konstancán kötöttek ki. Bodurián 1929-ben már szépvízi pap, öcsce Szászrégenben telepedett le, oda vitte édesanyjukat is, aki itt hunyt el 92 éves ko-

lomban tanult, ott is szentelték pappá. Miután apját, a módos szőnyegkereskedőt a népirtásban meggyilkolták, a család menekülni kényszerült. Konstancán kötöttek ki. Bodurián 1929-ben már szépvízi pap, öcsce Szászrégenben telepedett le, oda vitte édesanyjukat is, aki itt hunyt el 92 éves ko-

Telt ház.

¹ (Szerk. megj.: Az első kiadás 1930-ban jelent meg. A csíkszeredai Szentháromság Alapítvány a 2000-es évek elején kiadta hasonló kiadványként.)

rában (2002-ben még éltek Szászrégenben Bodurian-leszármazottak, mára már egy sincs közülük).

Bodurian János maga is gyakran megfordult Szászrégenben az öccsénél, édesanyjánál, aranymiséjét is itt végezte. A saját emlékezéseiből és az édesanyja elbeszéléseiből írta meg a most bemutatott kötetet, amely az első örmény személy által magyarul írt holokauszt-émlék is. 1959-ben meghívta az örmény pátriárka Örményországba, hogy befejezze a 12 kötetesre tervezett örmény-enciklopédiát (két kötet el is készült belőle), ám ezt még ugyanabban az évben bekövetkezett halála megakadályozta.

A MÖMKE által szervezett telt házú könyvbemutató igen nagy sikernek ör-

vendett, színvonalát emelte a Fagyöngy citeraegyüttes zenéje.

Népirtás több szakaszban

Az örmény népirtás tulajdonképpen már 1894-ben elkezdődött. Ekkor két év alatt (1896-ig) a törökök és kurdok 200 ezer örményt gyilkoltak le (akkor jelenik meg először hivatalosan is a holokauszt megnevezés). Kemál Atatürk és az Ifjútörökök hatalomra jutásával 1909-ben 35 ezer örményt ölnek meg. 1915–1916 között egymillióra becsülik a meggyilkolt örmények számát, sok százezerre a száműzöttekét. Lenin utasítására is elpusztítanak 70 ezer örményt, majd 1919–23 között a kurdok újabb 200 ezret.

(*Vásárhelyi Hírlap* – 2014. 04. 30.)

A török miniszterelnök bocsánatot kért Örményországtól

Recep Tayyip Erdogan azt nem ismerte el, hogy népirtás történt 99 évvel ezelőtt

Bocsánatot kért az 1915-ben meggyilkolt örmények leszármazottaitól szerdán Recep Tayyip Erdogan. A kilenc nyelven – köztük keleti és nyugati örményül – kiadott közleményben a török miniszterelnök nem használja a népirtás kifejezést, de azt állítja, emberhez nem méltó, ami az első világháborúban az akkori Oszmán Birodalom területén történt. A közkeletű feltevések szerint a török hadsereg másfélmillió örményt mészárolt le akkor, ami miatt Franciaország már évekkel ezelőtt hivatalosan népirtásnak nyilvánította a gyilkosság sorozatot, nemrég, áprilisban pedig egy amerikai szenátusi jelentés is így foglalt állást. Törökország ebből annyit ismer el, hogy történtek gyilkosságok, de vitatja, hogy ezeknek ilyen sok áldozatuk lett volna és azt is, hogy népirtás történt.

Az 1915 óta eltelt 99 évben még nem fordult elő, hogy török vezető hasonló bocsá-

natkérésre ragadtatta volna magát. Hogy ez a bocsánatkérés fordulatot jelent-e az örmény-török viszonyban, azt egyelőre nem tudni, de Erdogan párbeszédre szólította fel Jerevánt Ankarával, és közös vizsgálóbizottságot is akar, kiderítendő, mi történt 99 évvel ezelőtt. Ennek a vizsgálóbizottságnak az ötletét Örményország elutasítja, arra hivatkozva, hogy a népirtás tény, a törökök pedig az egészet csak arra használnák, hogy tisztára mossák magukat.

A közleményt az erőszak kezdetének az évfordulójára időzítették. 1915. április 24-én az Oszmán Birodalom irányítói az örmény közösség több száz szellemi és politikai vezetőjét őrizetbe vetették. Közülük sokakat kivégeztek, másokat pedig száműztek. Az ezt követő, éveken át tartó erőszakban becslések szerint mintegy 1,5 millió örményt gyilkoltak meg.

Noha a 2002 óta hatalmon lévő Igazság és Fejlődés Párt (AKP) és a kormány nem

olyan elutasító, mint mindegyik más elődje, Erdogan kabinetje is kategorikusan elutasítja, hogy népirtás történt volna. A hivatalos török álláspont szerint az első világháború alatt 300-500 ezer örmény halt meg, és ők is csak közvetve a török hadsereg miatt.

A bocsánatkérés ellenére Erdogan egyébként leszögezi, hogy a világháború milliányi áldozata előtt etnikai-vallási megkülönböztetés nélkül kell megemlékezni.

Az örmény-török viszony évtizedek óta a mélypont körül vesztegel. Azerbajdzsán

támogatásának a jeleként a hegyi-karabahi háború alatt, 1993-ban Törökország lezárta és azóta is zárva tartja az országhatárokat, de jellemző az is, hogy Ahmet Davutoglu török külügyminiszter tavaly decemberi jereváni látogatása öt év után az első hivatalos vizit volt, amelyre török politikus vállalkozott Örményországban. Az enyhülést célzó legutóbbi tárgyalássorozat 2010-ben szakadt meg.

(*NOL*, 2014. 04. 23.)

Antal Erika

Rilke-ősbemutató Marosvásárhelyen

Rainer-Maria Rilke Ének Rilke *Kristóf zászlótartó szerelméről, haláláról* című drámai költeményének marosvásárhelyi ősbemutatójára került sor csütörtök este a Művészeti Líceum dísztermében, *Várady Mária* színművész és *Szilasi Alex* zongoraművész előadásában.

A városnapok keretében sokadik alkalommal megszervezett Marosvásárhelyi visszavár sorozat idején meghívottja, hazatérő vendége Várady Mária színművész volt, aki Nagybányán érettségizett, majd a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Egyetemen Tompa Miklós osztályában végzett, ahonnan a sepsiszentgyörgyi színházhoz szerződött. Onnan távozott és telepedett át Magyarországra, ahol jelenleg gyerekek és ifjak beszédkészségének fejlesztésével, illetve egyetemi színjátszókkal foglalkozik.

„Mit jelent az itthon és az otthon?” – tette fel a kérdést Puskás Attila házigazda, a Marosvásárhelyi Magyar Örmény Kulturális Egyesület elnöke, aki szerint az otthon lehet az, ahol az ember jól érzi magát, ahol a családjával él, vagy ahonnan, ha el is távozott, mindig visszavárnak, vagy ahová ő maga is visszavágyik.

Várady Mária előadását Szilasi Alex zongorán kísérte. Az Olaszországban, Parmában született zongoraművész Budapesten a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában tanult, majd a Liszt

Ferenc Zeneművészeti Egyetemen szerzett diplomát 1993-ban. Zongoraművészként fellépett Ausztriában, Svájcban, Németországban, Franciaországban, Angliában, Olaszországban, Dél-Koreában, Törökországban, az Amerikai Egyesült Államokban

Várady Mária és Szilasi Alex
(a szerző felvétele)

és Lengyelországban, számos díj és kitüntetés nyertese, magyarországi és külföldi egyetemeken tart mesterkurzusokat.

A Művészeti Líceum dísztermében Liszt Ferenc *Lenóra* című műve hangzott el zongorán, amelyet a zeneszerző Gottfried August Bürger balladájára komponált és amelyet Kistétényi Melinda fordított. Rainer Maria Rilke: Ének Rilke Kristóf zászlótartó szerelméről, halálá-

ról című költeményt Petra-Szabó Gizella fordította, zenéjét Kazimir von Pászthory szerezte. Az előadást rendezte Szőke István Jászai díjas rendező.

Az operaest szervezői a Lorántffy Zsuzsanna Kulturális Egyesület, az EMKE és a Marosvásárhelyi Örmény Kulturális Egyesület voltak.

(*Új Magyar Szó* – 2014. május 16.)

Mariam Kharratján a zongoránál

Az Örmény Genocídium 99.évfordulójára emlékezve, 2014. április 27-én az Örmény Katolikus Lelkész-ség vendége volt *Mariam Kharratján* zongoraművész. A számos nemzetközi versenyen sikerrel szereplő örmény művésznő 1987-ben látta meg a napvilágot a Jereván melletti Arbat faluban. A jereváni Komitasz nevű viselő Zeneakadémia elvégzése után 2012-től Norvégiában, az Adgari Egyetemen folytatja zenei tanulmányait, párhuzamosan koncertezve Európa több országában. Hazánkban ez volt az első fellépése, amellyel nagy örömet okozott a szép számban megjelent magyar-örmény hallgatóságnak.

Előadói arculatát a magas szintű professzionalizmus mellett belengi a nőiség sok-sok árnyalata a gyengéd kifinomultságtól a vulkáni erőig. Ez a bájos fiatal hölgy W. A. Mozart C-dúr szonátájában (K330) az üde finomság és intenzitás egyidejűségét élte. A zenekarban való gondolkodás, vagyis az, hogy a zongorán előadandó művet gondolatban szimfonikus zenekarra hangszerelte, különös dimenziókkal gazdagította játékát.

Mariam Kharratján, Zsigmond Benedek és Zakariás Antal Dirán

A nagy orosz lélek, Szergej Rahmanjinov öt darabjában a szenvedély, a honvágy, a szárnyalás, a belenyugvás szólt hozzánk elemi erővel.

A Komitasz által gyűjtött, Garun (Tavas van) kezdetű örmény népdalt Robert Andriaszján dolgozta fel zongorára, és Mariam ujjai alatt vált egy gyönyörű, sokszólamú, diadalmas tavasz-himnusszá.

Arno Babadzsanzján a művésznő kedvenc zeneszerzői sorát gyarapítja. A Hat kép c. sorozatból a Korál egy lopakodó árnyakkal teli, fájdalmas világot tárt elénk, majd az Elégiben egy keserű, nosztalgikus vallomást hallhattunk.

Komitasz Barèr (Táncok) sorozatának Susikí tétele, ez a hamisítatlan örmény mélytűzű tánc a régmúltból, ismerősen csengett e sorok írójának 2007-ben megjelent, Örmény miniatűrök zongorára c. lemezéről.

Az idei, koránjött tavasz és a jó hangulatú április délutáni zenés együttlét harmóniája eszünkbe juttatta a Genocídium kapcsán azt, hogy minden síron nő virág... Köszönet érte Mariamnak!

Szilvia Ingrid

Pál Emese

Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom),

Szamosújvár (2. rész)

A műemlék leírása

Az észak-dél tájolású Szentháromság-templom a város főterének déli oldalán helyezkedik el. A templom egy nagyméretű hajóból és félkörívvel záródó szentélyből áll, melyhez egy nagyobb és két kisebb méretű torony csatlakozik. A hajó északi és déli oldalának bejárata elé egy-egy kisméretű portikuszt építettek. A hajót nyeregtető, a szentélyt pedig félkupola fedi, a kettő találkozásához kis huszártornyot építettek.

A torony többszöri összeomlásának, az eredeti tervek és az építőmester megvaltozásának köszönhetően a hajó és a főhomlokzat között elég nagy stílusbeli eltérés figyelhető meg. A nyugati homlokzat Erdélyben szokatlan öttengelyes kialakítása az egytoronyú és a kéttornyú templomtípus kombinációjából született. Az íves alaprajzú nagy torony az egytoronyú barokk templomokra jellemző, az erkélyekkel ellátott oldalbejáratok pedig a kéttornyú típus sajátosságai. A főtorony kiugrik a homlokzat síkjából, a központi, széles tengely egyenes falszakaszához kétoldalt egy-egy negyedkör alaprajzú falrész csatlakozik. Ezeket lépcsőfeljárónak és kápolnának alakították ki, falukat egy-egy egyszerű egyeneszáródású ablak töri át, tetejükön áttört mellvédű karzat jelenik meg. A negyedkör alaprajzú helyiségeket lépcsőzetesen kialakított egyenes falszakaszok csatolják az oldal-tornyok tengelyeihez, melyre jobb oldalt Világosító Szent Gergely, baloldalt pedig Szent Szilveszter pápa tömbszerű, me-

rev, mára megcsonkult kőszobrát helyezték el. A szélső tengelyeken jobb oldalt egyeneszáródású ablakot, baloldalt pedig szintén egyeneszáródású mellékbéjáratot nyitottak. Az egész földszinti részt sávossal borítja. A nagyméretű főbejáratot kettős falpillérek nyugvó egyenes szemöldökpárkány zárja le, melyre szintén áttört mellvédű karzatot helyeztek. A vékony pilléreket copfstílusú faragványok díszítik: a fejezeteken rozetta, alattuk rojtdísszel ellátott sávzott félkörív jelenik meg, alsó lezárásukat szintén rojtdíszek képezik. Az orommezőt a templom titulusára vonatkozó kronosztichonos felirat töredéke tölti ki. Említésre méltó a bejárat faajtaja, melyen a copfstílusban kedvelt füzérdísz és klasszikus elemek mellett a korai gótizálás jeleként csúcsíves díszítmények is megjelennek. A homlokzat övpárkánnyal elválasztott második szintjén levő magas talapzatra helyezett három íon fejezetű pilaszter és a fölöttük levő timpanon együttese a főhomlokzat leginkább klasszicizáló része. A falpillérek közötti mélyített falszakaszban egy egyenes szemöldökű ajtót és egy félköríves ablakot nyitottak, melynek kiemelt váll- és záróköve a fülke falán is folytatódik. Az íves kialakítású, nagyméretű faltükrökkel díszített oldaltengelyek falát egy-egy egyeneszáródású nyílás töri át. Az oldaltornyok tengelyein két íon fejezetes pilaszter zár közre egy-egy egyeneszáródású ablakot. Aszimmetrikus hatást kelt a bal oldali falszakasz felső részén nyitott ablak, melynek jobb oldali

párja vakablak. A második és harmadik szintet erőteljes övpárkány választja el egymástól. Ezen a szinten látható a minden oldalán félköríves nyílással áttört, barokk sisakkal lezárt két oldaltorony. A középtengelyekben egyetlen egyenesen záródó nyílás látható, az üresen maradt nagy felületeket néhány faltükrő díszíti. A gyámkövekkel alátámasztott hangsúlyos párkány fölötti toronytestet a barokkban szokványos megoldások szerint alakították ki. Minden oldalán egy-egy kompozit fejezetű pilaszter között szemöldökköves, félköríves záródású ablakok jelennek meg. Fölöttük óralapok tűnnek fel, melyek fölött a koronázópárkány félkörívesen kiemelkedik. A toronysisak homorú alsó részét párkánnyal elválasztott domború rész koronázza.

A hajó háromtengelyes oldalhomlokzatait a vertikális jellegű mélyített faltükrők által keretelt nagyméretű nyílások határozzák meg. A félköríves záródású ablakok fölött az egyházi építészetben ritkábban előforduló lantablakok láthatóak. A szentély felőli tengelyeken a félköríves ablak alatt egy nagyméretű fekvő ovális ablakot is nyitottak. A homlokzatok egyetlen vízszintes tagoló eleme a lantablakok zárókövének folytatásaként megjelenő többszörösen tagolt párkány. Az oratóriumok szentély felőli oldalát egymás fölött két-két szegmensíves ablak töri át. A szentély falfelületét hatalmas faltükrők osztják három tengelyre, a két szélső tengelyben hosszú szegmensíves nyílások jelennek meg.

Folytatjuk

(2007. 07. 22. – <http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=391>)

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna – az előzmények (2. rész)

Az összecsapások lefolyása és eredménye is hasonló lett a Dózsa-féle parasztfelkeléséhez, de Hora, Kloska és Krisan máig oláhként (románként), nem pedig szegény jobbagyként él a köztudatban.

A felkelők sorsa kezdettől meg volt pecsételve, bukásuk után ezt a felkelést is iszonyatos kegyetlenséggel, az örökre való elrettenés szándékával torolták meg: a gyulafehérvári kivégzésre hatezer jobbagyot rendeltek ki szemtanúnak, had vigyék híret a szörnyűségnek! Az elfojtás felelőssége a magyar nemességre terhelődött, és ezzel a korabeli politikai elit mérgezett termést hozó magot vetett! Az események hatására 1785-ben II. József az úrbérrendezés sürgős pótlásá-

ról intézkedett, mégpedig amint írták: „első-sorban a zalatnai uradalomban, mert ott kezdődött a felkelés”. Ámbár végül látszólag helyreállt a régi rend, de a román parasztságban meggyökerezett, hogy neki közeli és engesztelhetetlen ellenfele a magyar nemesség. A véres parasztmozgalmaktól megrettent nemesség pedig nem élt a francia forradalom által felkínált lehetőséggel, hogy a nemzeti függetlenség kivívására felkeljen a Habsburgok ellen, hanem lényegében az Udvar mellé állt, hogy cserében a császári katonaság biztosítsa a „nyugalmat”.

A jobbagyság helyzete később sem sokat változott. 1840-ben egy máig tisztázatlan ügyben bizonyos Varga Katalin (eredeti-

leg egy brassói kötélverő polgáraszony özvegye, egy műveltebb egyén) állott a kérelmező parasztok élére, akik a vármegyei túlkapások ellen – szokás szerint, a „jó királyhoz” – Bécshez fordultak „jogsegélyért”. Katalin asszony többször járt Bécsben a parasztok képviselőjében, a vármegye azonban rendre dacolt az uralkodó rendelkezésével – amik az országgyűlés megkerülésével születtek. Varga Katalint végül Andrei Şaguna ortodox püspök közreműködésével elfogták és a vármegye börtönébe vetették. (A lázongó jobbagyokat képviselő asszony ítéletre várva a börtönben élte át a ’48–49-es viharos időszakot is.¹) Hogy a szociális feszültséget mennyire nem érzékelték az „államalkotó nemzet” tagjai, azt a már teljesen magyarrá asszimilálódott² örmény családból származó Lukács Béla ötven évvel későbbi megjegyzése mutatja, aki a Varga Katalin-féle mozgalmat utóbb holmi „rakoncztlankodás”-nak titulálta.

Számomra rendkívül zavaró az a kérdés, hogy hogyan volt lehetséges az, hogy az erzsébetvárosi Lukácsok éppen ebbe a darázs-fészekbe telepedtek? Hiszen odaköltözésükkor tudniuk kellett, hogy Zalatna környékén az utóbbi 50–100 esztendőben nem egyszer folyt vér és pusztult minden! Valószínűleg túlságosan bíztak abban, hogy az „államhatalom” végleg rendet teremtett, pedig mekkorát tévedtek!

A belföldi parasztmozgalmak mellett ne hagyjuk figyelmen kívül a külföldi kapcsot

¹ Varga Katalin sorsát összességében tökéletesen ábrázolja JÓKAI a „*Rab Ráby*”-ban, attól függetlenül, hogy Ráby Mátyás Varga Katalinról lett-e mintázva.

² Lukács Bélának az államalkotó nemzethez tartozását országgyűlési képviselőisége, majd hosszú éveken keresztül sikeres minisztersége bizonyította.

lódású, elsősorban román nemzetiségi mozgalmakat sem. A Moldvában és Havasalföldön kibontakozódó román nemzeti érzést nem lehetett feltartóztatni a fejedelemség határán! Míg korábban a megvagyonosodott, netán nemességet szerzett erdélyi oláhok/románok szinte önműködően váltak a magyar rendi társadalom részévé (a magyar politikai elit tagjává), addig a határontúli román nemzeti öntudat átszivárgása következtében felmerült azt az igény, hogy a román-ság általánosan jusson ugyanolyan nemzeti jogokhoz (a magyarokkal szemben), mint amilyeneket a magyarok akartak kiharcolni Béccsel szemben! (Reformkor nem csak Magyarországon volt, hanem az akkor három országban élő románság körében, még ha más körülmények közt is, és ha arról hajlandók lennének megfeleledkezni is!) Az öntudatra ébredt románság úgy gondolta, hogy ha a sikert nem lehet a magyarokkal megégyezve elérni, akkor támaszkodjunk külső segítségre: vagy a távoli Bécsre, vagy a szomszédbeli román fejedelemségekre (akit támogatott a románsághoz hasonlóan szintén ortodox orosz cár is) – nagyjából így fogalmazódhatott meg a román törekvés!

1848 nem véletlenül viselte a népek távasza jelzőt: ahogy a nemzeti öntudatra ébredt magyarságnak volt forradalmi ifjúsága (Vasvári, Jókai), úgy a román nemzeti öntudatnak is voltak hasonlóan lelkes képviselői, mint például a magyar történelemben negatív szereplőként rögzült Avram Jancu³, aki a

³ Avram Jancu kizárólag történetünkben játszott fontos szerepénél fogva emelem ki, nem kívánva ezzel egyedülinek, vagy kiemelkedőnek állítani. (Említhetném – a nálunk teljesen ismeretlen 1848-as, rövid életű bukaresti forradalomban részes – Nicolae Bălcescut, vagy másokat is, de ők nem befolyásolták elődeim sorsát.)

mi márciusi ifjainkhoz hasonlóan szintén jöget végzett a pesti egyetemen!

'48 tavaszán – amikor a [román] parasz-
tok jogaiért küzdő Varga Katalin már régen
a gyulafehérvári börtönben raboskodott –,
még Zalatnán is együtt ünnepelték magya-
rok és románok a pozsonyi és a pesti márci-
usi forradalmat, de főként a jobbágyság el-
törlését: a földesúri teherrel való megszaba-
dulás a román jobbágnak ugyanolyan fon-
tos volt, mint a magyarnak. 1848 tavaszán a
zalatnai magyarok és románok egyetértő lel-
kesülésben tüzték ki a magyar lobogót vala-
mennyi templomtoronyra, és közösen éltet-
ték Erdélynek a Magyar Királysággal való
unióját.

A XIX. század közepéig sem a Magyar
Királyságban, sem az Erdélyi Nagyfejede-
lemségben nem létezett rendőrség. A köz-
rend fenntartása a falusi bírók és a neme-
si vármegye feladata volt. Egyes nagyobb,
vagy fontosabb városokban (így normális
időben Zalatnán is) császári katonaság állomá-
sozott. A rebellis magyarok ellen a csá-
szári hadvezetés a rendszeren az egyes telepü-
léseken beszállásolt katonaságot hadászati-
lag célszerűnek tartott helyekre összponto-
sította – Zalatnáról a katonaságot Gyulafe-
hérvárra „összpontosították” –, ezáltal azon-
ban a katonaság által elhagyott települések
fegyveres őrizet nélkül maradtak. A hiányzó
katonaságot a lakosság helyi nemzetőrök
megszervezésével próbált pótolni. A nem-
zetőrség a belső rendbontás ellen ugyanúgy
felhasználható volt, mint a falura-városra
rátorító külellenség ellen – már ha volt elegendő
saját fegyvere és bátorsága hozzá. A dél-
vidéki szerb betörések híreinek hatására a
zalatnai magyarok is megszervezték város-
ukban a nemzetőrséget, de a megosztottság
hamarosan felbukkant: a románság követel-
te a külön román nemzetőrség megszerve-
zését. Közben kiderült, hogy a magyar föl-

desurak addig nem akarják megvalósítani
a jobbágyszabadditást, amíg a magyar or-
szággyűlés nem tisztázza a kártalanításu-
kat, a román parasztság – némi bécsi sugá-
sal megtámogatva – ezt megint úgy értet-
te, hogy a magyar földesurak megint elsza-
botálják a kegyes uralkodó által szentesített
márciusi törvények végrehajtását. (Mint II.
József rendelkezéseit!) Az unió ügyében is
elváltak a vélemények: a magyarság (értsd:
a magyar földesurak) az uniótól a török hó-
dolság előtti Magyar Királyság helyreállítá-
sát (és ezzel a román parasztsággal szem-
ben saját hatalmuk megerősítését remélték),
a románok viszont hamar rájöttek, hogy az
Erdélyben kialakult elvitathatatlan számbeli
fölényük és erre alapozott nemzetiségi kö-
veteléseik súlya rögtön elvész a Magyaror-
szággal való egyesülésben, így nekik a ma-
gyarokkal szemben kézenfekvő volt inkább
a távoli császárral és a szomszédos román
fejedelemségekkel szövetekezni. Az állás-
pontok polarizálódása egyenesen és gyorsan
vezetett a tragikus végkifejlethez, amit hol
zalatnai, hol preszákai vérengzésnek nevez
az utókor⁴.

Két, egymással elválaszthatatlanul
kapcsolódó tragédiáról kell beszélnünk.
Fellázított román parasztok mondvacsinált
ürügy alapján előbb felgyújtották és kifosz-
tották Zalatna nagy részét (ami önmagában is
szörnyű lett volna), majd az elmenekülő la-
kókat a közeli Preszák (Presaca Ampoiului)
falu előtt, az Ompoly patak gázlójánál bes-
tiálisan halomra gyilkolták (Preszák és

⁴ Tán lehetne „zalatnai – preszákai” vérengzés-
ről beszélni, de Zalatna felprédálásához képest
a preszákai tömeggyilkosság annyival borzal-
masabb, hogy helyesebb lenne utóbbiról elne-
vezni a szörnyűséget. A köztudatba azonban
végérvényesen Zalatnához kapcsolódóan ége-
ződött bele.

Ompolygyepű ugyanazt a szomorú helyet je-
löl: a Zalatnától Preszák és Gyulafehérvár
felé futó út mentén, az Ompoly folyó egykori
gázlójánál, ahol a sokszáz halott tömegsírjai-
nak egy része a távolsági busz megállójában
ma is látható...)

A lezajlott eseményeket illetően idézzük
Horváth Mihály kortárs történetíró koráb-
ban hivatkozott leírását!

„...Az erdélyi aranybányai kerület köze-
pén, Gyulafehérvártól kelet felé három órá-
nyira, ... az Ompoj patak mellett feküdt
Zalatna, ... melyet Gyulafehérvárral csak
egy szűk mély út, s a hegyek közt mélyebben
fekvő Abrudbányával egy fáradalmas hegyi
út köt össze... Gyűlhelye lévén a bányászok-
nak és székelyeknek a fő bányatörvényszéknek
s a kamarai uradalmi igazgatásnak, lakosai
között számos mívelt családot foglalt kebe-
lében... A bányagazgatóság az oláh mozga-
lom kezdete óta több ízben hasztalan kérte
Puchner hadi kormányzót, küldene a bányák
biztosítása végett a fel s alá barangoló nép-
csoportok ellen némi katonaságot. A kére-
lem nem teljesíthető, 250 főből álló nem-
zetőrség alkottatott, mely aztán Gyulafehé-
rvárról összesen ötvenöt lőfegyverrel látott
el. (A nemzetőrség előbb magyarokat és ro-
mánokat egyaránt befogadott, de utóbb a ro-
mánok külön román nemzetőrséget akartak
létesíteni.) Október 15-én 300 fegyveres oláh
lakosai a trojáni völgyben gyűltek össze, hol
őket egy izgató beszéd után Dobra Péter volt
ügyvéd, most tribunus, többi népével együtt,
fegyverforgatásban gyakorolta. 17-kén és
18-kán az oláhok a gyulafehérvári utat eláll-
ván, több onnan hazatérő polgár kiraboltak
és megsebesítettek. 21-kén Moga tribun ve-
zetése alatt egy küldöttség jelent meg a vá-
rosban, s hírül adván, hogy az oláh tábor a
város felé közeledik, követelék, hogy a három-
színű magyar zászló vétessék le, a fegyverek
s lőszerek adassanak ki. Nemegeyi bányata-

nácsos (mintegy a kormány képviselője), a
lakosokat a város piacán összegyűjtve, az
oláhok kívánatát nekik tudtul adta. De ezek
azt válaszolták, hogy a kívánatnak csak ak-
kor engednek, ha az oláhok arra valamely cs.
kir. hatóságtól eredt felhatalmazást mutathat-
nak elő; különben a kamarai javakat és sa-
ját vagyonukat utolsó emberig elhatározzák
védelmezni. (A zalatnaiak a fennállott törvén-
yes rendre hivatkoztak!) Az éj beállott
s a szomszéd hegyeken köröskörül számta-
lan őrtüzek tűntek elő, aggasztóan tanúsít-
va, hogy az oláh tábor csakugyan megérke-
zett. A tüzek körül mintegy 10 ezer fegyveres
oláh táborozott. A következő nap várakozá-
son felül csöndesen folyt le; de 23-kán iszo-
nyú ordítások között lavina gyanánt rohant
az oláhság a hegyhátakról a városba. A kis
számú nemzetőrségnek alig volt ideje a vá-
rostérre vezető utcákat elállani, melyeken a
dühös csoportok ordítva nyomultak előre. A
piaczra gyűlt lakosság, látván nagy számu-
kat, békeköveteket küldött elejökbe.” Rá-
adásul, a lakosok engedtek a követelésnek,
és bevonták a magyar zászlót a toronyból,
ez a békítő gesztus azonban rosszul sült el,
ugyanis a magyar helyébe a császári feke-
te-sárgát gondolták volna kitűzni, ilyen azon-
ban nem állt rendelkezésre, ezért a feke-
te gyászlobogót tüzték ki. Az amúgy nyil-
ván nem először látott gyászlobogón azon-
ban ezüsttel kivarrott halálfej volt látható,
amit a felizgatott nép a halálra szánt ellenál-
lás jeleként értelmezett! Eközben ... míg az
alkudozás folyt, az oláhok egy része, rablás
vágyától ösztönözhető, a várost felgyújtá;
mire a lakosság futásnak eredt (a mintegy 25
km-re fekvő Gyulafehérvárra, az ott állomá-
sozó császári katonaság védelmébe igyekez-
tek)... Jajveszélés közt haladt a lakosság
Petrozsán faluig, hol azonban a keskeny szo-
rost több ezer oláhtól elállva találták. A fér-
fiak fegyverrel akartak magoknak utat törni

Gyulafehérvár felé; de a nők és gyermekek jajveszékélési által abban megakadályoztatván, ismét alkudozni kezdtek. Végre abban állapotok meg, hogy a nemzetország a fegyvert tegye le, s aztán az egész csoport bántatlanul kisértesék Gyulafehérvárig. Az oláhok ezt esküvel ígérvén, a szerencsétlenek hittek szavoknak, s fegyvereiket lerakták. Több család tagjai azonban nem bízván az oláhokban, az égő város felé fordultak vissza s az erdőben szélyedtek el, ismerős parasztoknál keresendők menedéket. De az oláhok ezeket nagy részben még útközt agyonverték. A többi szerencsétlenek fegyvertelen tömege, számszerint mintegy ezer lélek, sűrű oláh csoportoktól körülvéve s mind összéb és összéb szorítatva, az országúton haladt előre. A ki csak szomját is oltandó, kissé meszebb távozott, kimélet nélkül agyon verett.

A fenesei hidnál az oláhok, mivel már sötétedni kezdett, a menekvőket éjjeli szállásul egy tallóra úzték, fenyegetvén őket, hogy a ki onnan mozdulni mer, tüstént agyon lövetik... mi többeken, kik a patakra mentek, meg is történt. A szerencsétlen csoport, férfiak, nők, gyermekek, esőtől átázva, éhen szomján dideregték át a hideg éjt (október 23!). Éjjélkor új oláh csapatok érkeztek, az öröket felváltandók. Martalékra vágyva, a férfiakat s nőket egyaránt a legszemtelenebb módon kimotozván, a mit a boldogtalanok a lángok közöl megmentettek volt, könnyör nélkül rabolták el. Reggel egy vad tekintetű oláh lépett ki a többiek soraiból s kérdé: készen van-e minden? Az igenlő válaszra Nemegeyi bánya-tanácsost agyonlötötte. E lövés jelül szolgált a közönséges megszárlásra. A kapitány után a többi puskások löttek a sűrű csapatba; azután pedig a többiek rohantak rájuk, s kinek mi fegyvere volt, avval szúrta, vágta, verte agyba főbe a jajveszékélőket. Kevés idő múlva a férfiak, nők, gyermekek százai

halva kerültek el az országúton, a vér pattakként folyt a kerékvágásban. A vad állatok módjára dühöngők a holtakat azonnal megfosztották minden ruhájoktól. A nők és leányok közöl sokakat hajóknál fogva, hurczolta félre a csoporttól s őket elébb buja indulataik áldozatává tevén, utóbb különféleképen megcsontkítván, jobbára szintén agyonverték. Mások a halottak levágott fejait s egyéb tagjait győzelem jelül fákra aggatták.

A mintegy 1000 főnyi menekvők közöl, kik Zalatnáról kiindultak, alig százan, mások szerint csak negyvenen, jobbára nők és gyermekek, maradtak életben, azok is nagy részben többé, kevesebbé, megsebesülve. Vértől ázva, a kiállott kínok s félelemtől félőrülten vánszorgának ezek Metesd falu felé, honnan utóbb a helybeli [ortodox!] pap eszközlésére szekereken vitettek Gyulafehérvárra.

Az oláhok a megszárlatról a még égő Zalatnára siettek s elrabláknak és pusztítáknak mindent, mit a lángok megkíméltek. A pénztárak, arany- s ezüstváltó hivatalok felverettek; a bennök talált 13 000 darab arany, 20 000 húszas, 6000 ftnyi bankjegy elraboltattak; a huta- s bányaépületekben a drága gépek elpusztítottak; minden, mit elrabolni nem lehetett, még a kertek sövénye is, felgyujtatott.”

A döbbenetes leírást nem írhatjuk a magyar nemzeti elfogultság számlájára, mert hivatalos (osztrák!) vizsgálati jegyzőkönyv is alátámasztja! Mivel Zalatnán nem csak polgári lakosság esett áldozatul (életével és javaival), hanem óriási értékű kincstári vagyon is elpusztult, ezért a szabadságharc leverése után a Kincstár megbízásából Johann Nahlik százados feladatul kapta annak kivizsgálását, hogy kik a felelősök a kincstári vagyonban esett pusztításokért. Az 1850–51-ben vizsgáló-

dó, németül jegyzőkönyvező lelkiismeretes morva hivatalnok olyan alaposan járt utána a történeteknek, hogy munkája hamar kényelmetlenné vált a kormányzat számára.⁵ Nahlikot többször próbálták „terelgetni”, korlátozni, végül pedig leállították vele a vizsgálatot. Johann Nahlik jegyzőkönyve azonban szerencsére fönna-

⁵ Ugyanis a császári udvar számára meglehetősen kényes külpolitikai helyzetben a felsőbb-ség nem kívánta maga ellen fordítani azt a románságot, melyet a szabadságharc leverésében oly ügyesen kijátszott a magyarság ellen...

radt⁶, ami számunkra azért is különösen érdekes, mert a Zalatnán élt Lukácsok és más rokonok-ismerősök többször is név szerint említettnek: maga Róza úkanyám is szerepel az eskü alatt kivallatottak között!

Zalatna története azonban nem zárult le az 1848 őszen történt kifosztással, felégetéssel és az elmenekült lakosság lemészárlásával! Mi történt 1848 gyászos ősztől 1849 őszig? Erről is szól a következő rész...

Folytatjuk

⁶ Sávai János: „Jaj Ariélnék! Zalatna 1848. október 23.” (Agapé, 1999)

Balta János (Arad)

Akik igazságban hallatták szavukat...

Emléktábla Karácsonyi Istvánnak

Ma 17 órától, az arad-belvárosi katolikus templomban a *Kalna Zolt* minorita tartományfőnök által celebrált szentmisén Karácsonyi István minorita atyára, a Szoboszlaj-per 57 elítéljének egyikére emlékeztek. Az Aradon született Karácsonyi István életútját, ártatlanul történt meghurcoltatását a 88 éves *p. Ferencz Ervin* ferences szerzetes, a cellatárs, a Luciu Giurgieni-i kényszer-munkatáborban 1963. november 9-én bekövetkezett halálának a szemtanúja ismertette közvetlen, meghatóan emberi, de éles hangú visszaemlékezésében.

A szertartást követően a templomhajónak a főutca felőli bejáratánál egy közös fohász után leleplezték Karácsonyi István minorita szerzetes márványlapra dolgozott bronz domborművét, a budapesti *Dinyés László* képzőművész munkáját.

A leleplezést követően *Jámbor Ilona*, az In Memoriam 1956 Egyesület elnöke az emléktábla felállításában történt együttműködésért köszönetet mondott a minorita rendház vezetőségének, a magán-személyeknek, továbbá a Nyugati Jelennek, a Szabadság-szobor Egyesületnek az anyagi és erkölcsi támogatásért, illetve Dinyés Lászlónak az igen kifejező, izléses munkáért.

A rendház nevében *p. Máthé Zoltán atya*, plébános megköszönte mindenkinek az emléktábla felállításához nyújtott támogatását.

(*Nyugati Jelen, Hitélet rovat* – 2008. nov. 9.)

(Szerk. megj.: Ebből a családból származik Karácsonyi Zolt, az Ó nagytatájának a testvére volt a pap Karácsonyi István.)

Híres örmény tudósok és feltalálók

Tudta-e, hogy – többek között – a színes televízió, az orvosi ultrahangkészülék, az első holdjáró, a bankautomata, a katonai repülőgép-szimulátor feltalálása, a plasztikai sebészet megteremtése, az első sikeres klónozás, mind-mind örmény tudósok nevéhez köthető?

Sokan nem tudtuk, és talán ezért is döntött úgy *Nagy Attila*, a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület elnöke, hogy vetített képes előadás keretében mutatja be azon örmény tudósok és feltalálók munkásságát, illetve a hozzájuk köthető találmányokat, amelyek világszintű áttörést hoztak a különböző tudományágakon belül, és ezzel – közvetve vagy közvetlenül – mindenki életét megváltoztatták. Sokról közülük nem is köztudott örmény származásuk, hiszen a Szovjetunióban éltek és tevékenykedtek, így a közvélemény szovjeteknek, oroszoknak tartja őket, holott nem voltak azok.

A MÖMKE a Bernády Házban tartotta a szóban forgó, Híres örmény tudósok és feltalálók című előadást, amely teljes telt házas közönséget vonzott, és amelyet *Puskás Attila*, az egyesület elnöke nyitott meg. Mint mondta, mindeddig nem volt arról szó az egyesület előadásain, hogy az örmény nép mit adott a világnak. *Nagy Attila* íróember, de tudós ember is, aki hitelesen fog ezen személyekről beszélni.

– Mindenféleképp volt szó az eddigi előadásainkon, most olyan örmény tudósokat szeretnék bemutatni, akik a világtudományok is adtak valamit. Napjainkra minden interdiszciplinárisra vált, a felfedezés ma már csapatmunka. Huszadik századi örményekről lesz szó, és olyan felfedezésekről is, amelyeket más nevéhez kötöttek – mondta *Nagy Attila*, majd

azon kutatók, tudósok munkásságának rövid bemutatása következett, akiket a következőkben felsorolunk.

Hovhannes Adamian: mérnök, több mint húsz találmány megalkotója. Az 1928-ban Londonban bemutatott első színes televízió atyja, aki háromspektrumú elvet dolgozott ki az NBC számára. *Steve Jobs*, aki ugyan nem volt örmény, de örmény szülők adoptálták és nevelték fel. *Viktor Hambarzumyan*: róla is úgy tudjuk, hogy szovjet volt, ő az elméleti asztrofizika letéteményese, egy kisbolygót is elneveztek róla. *Ivan Knunyants*: több mint kétszáz olyan találmány köthető a nevéhez, amit a szovjet ipar felhasznált. *Luther George Simjan*: a bankautomata, az orvosi ultrahangkészülék, a katonai repülőgép-szimulátor feltalálója, illetve rengeteg további találmány atyja. *Giacomo Luigi Ciamician*: kilencszeres Nobel-díj-jelölt, a napelemes rendszerek feltalálója. *Ave Tevanian*: Steve Jobs mellett az Apple frontembere. *Varazdat Kazanjan*: szájsebész, a modern plasztikai sebészet megteremtője, a rekonstrukciós sebészet atyja. *Alenush Terian*: a modern iráni asztromónia „mamája”, Teheránban az első nő fizikaprofesszor. *Paris Herouni*: a világ legbonyolultabb rádióteleszkópjának megépítője. *Lev Atamanov*: a szovjet rajzfilmek atyja, animációs művész, a szovjet szféra Walt Disney-e (Walt Disney-vel is ismerték egymást). *Abraham Alikhanov*: 1949-ben az első szovjet atomreaktor tervezője. *Roger Altounyan*: asztmakutató,

egyik úttörője. *Alexander Khemurzian*: az első holdjáró megépítője, a szovjet űrutazási program egyik felelőse. *Raymond Vahan Damadian*: a mágneses rezonanciaivizsgáló gép (MRI) feltalálója. *Levon Chailakhyan*: a világ első, sikeres klónozását végezte el a Masha nevű egéren, tíz évvel előzte meg a híres Dollyt. *Robert Nalbandyan*: a szabadgyökök egyik első kutatója. A *Mikoyan* család: a MIG-ek tervezői. *S. R. Vartoukian*: a nem kultiválható baktériumok világhírű tudósa. *Zaven Khachatryan*: az Alzheimer-kór első kutatója.

Mint azt *Nagy Attila* érdekes, nívós és interaktív jellegű előadásából megtudhattuk, a fentebb említettek mellett számos további kutató nevéhez köthetők világvizonylatban is igen jelentős felfedezések, de mindannyiuk bemutatása több órába telt volna. A résztvevők így egy kellőképpen rövid, de tartalmas és humorban sem szűkölködő, a telt házaz érdeklődés ellenére is családias összejövetelen vehettek részt szerda este a Bernády Házban.

K. Nagy Botond

(Népújság, 2014. május 12.)

Magyarörmény kultúra...

Örmény arcok, örmény szemek – tabló a Marczibányi téri Művelődési Központban (cikkünk a 9–21-ik oldalon)

Meghívó

A Bp. Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat idén is részt vesz a Kerület Napja alkalmából megrendezésre kerülő *Ízek utcája* nemzetiségi ételköstölön **2014. június 14-én (szombaton) 12 órai kezdettel a Millenárison** (Budapest II. ker., Kisrókus u. 16-20.). Szeretettel várunk mindenkit az örmény sátornál, magyarörmény ízekkel, magyarörmény szeretettel.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Németh Ferenc

Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században

(2. rész)

Az ittebei és eleméri Kissek (Ákonczok)

A birtokszerző Kiss Izsák gazdag erdélyi jószágkereskedőként vásárolta meg 1781-ben az eleméri és ittebei birtokot s ezzel együtt nyert nemesi rangot is. Korábban az egész Közép-Bánát térségét bérelte.

Szüleinek halála után tetemes vagyont örökölt, s anekdotaszerző történet, hogy amikor a bécsi udvarban, árveréskor a tisztviselők megkérdezték tőle mennyi szarvasmarhája van, ezt felelte: „Nem tudom pontosan, de azt tudom, hogy közel tizenegyezer kutya vigyázza őket.” (Pavlov, 2010: 14.) Kiss Izsák összesen 64 3750 forint vételárat fizetett birtokaiért, 171 750 forintot az eleméri, 472 000 forintot pedig az ittebei birtokért. (Uo.) Sikerének titka az volt, hogy támogatta a bécsi udvar politikáját. Hadi szállító volt, s nagy mennyiségű élelmiszert adott el a katonaságnak viszonylag alacsony áron. (Uo. 17.) Szarvasmarhanyésztéssel és kereskedelemmel foglalkozott, s a jószágot rendszerint hajón szállította Bécsbe. (Uo. 22.) A 40 000 láncot kitevő birtoka egykor a monarchia déli részének legnagyobb uradalma volt. (Uo. 46.)

A legismertebb családtagja mindenképpen Kiss Ernő (1799–1849) aradi vértanú volt, a szabadságarc tábornoka. A család tagjai közül egyeseknek sikerült felzárkózniuk a magyar főnemesség sorába. Kiss Antal (1880–1971) követségi tanácsos 1911-ben szerzett bárói rangot. (Kálmán, 2011:20–25) Ugyancsak említésre méltó, hogy Antal édesapja, Miklós (1852–1909) császári és királyi konzul volt, édesanyja, Schratt Katalin (1853–1940) pedig bécsi udvari színésznő, akit érzelmi szálak föz-

tek Ferenc József császárhoz és királyhoz. (Uo.)

A szamosujvárnémeti Dánielek

A Dániel (vagy: Daniel) család ősei 1725. július 3-án III. Károlytól nyertek címeres nemeslevelet. A magyar-örmény főnemesi családok sorába emelkedtek, akár csak a Papok meg a Karátsonyiak. A család Torontál megyei ágának megalapítója a 19. század elején Dániel Pál (1822–1895) megyei aljegyző, járási főszolgabíró a későbbi 1848-as országgyűlési képviselő volt. Négy fia született: Pál, János, József és László. János (1852–1920) királyi tanácsos, Torontál megye alispánja volt (és Kiss Augustus (1822–1900) fia, azaz Kiss Ernő aradi vértanú unokája). László (1855–1929) is politikai karriert futott be: a 19. század második felében országgyűlési képviselő volt, majd Torontál vármegye alispánja, az 1890-es évek végén pedig Nógrád vármegye főispánja. Nos, Dániel László 1898-ban Kanakon építtetett magának kastélyt díszes parkkal egyetemben és ott élt családjával, noha hivatal egy ideig Torontál megye székhelyéhez, Nagybecskerekhez kötötte. (Németh, 2008: 26–28.)

A család két tagja, Dániel Béla (1828–1882) és Dániel László Arthur (1824–1888) az 1848-as szabadságharcban is részt vett (Bona, 2010:259–260). A Dánieleket egyébként négy aradi vértanú családjához fűzték rokoni szálak: a Kissekhez, Dessewffyekhez, a Lázárokhöz és a Vécseyekhez (Marcsók, 2010:239–255).

A főnemességet Dániel Ernő (1843–1923) érte el, aki jogot Temesvárott és

Budapesten tanult, majd karrierjét Temes vármegye hivatalaiban kezdte. 1870-ben lett a begaszentgyörgy kerület országgyűlési képviselője, s ezzel kezdetét vette sikeres politikai karrierje is. Egy ideig Nagybecskerek város meg a pancsovai kerület országgyűlési képviselője volt. Szervezője volt a nagybecskereki ármentesítő társulatnak, részt vett a Tiszavölgyi társulat megalakításában amellyel nagy érdemei voltak a nagykikinda-nagybecskereki vasútvonal megépítésében, hiszen a vasútvonalat építő társaság igazgatósági elnöke volt. 1895-ben kereskedelemügyi miniszternek nevezték ki s az i ideje alatt fejezték be a Vaskapu munkálatait. 1896-ban valószínűleg belső titkos tanácsos lett, bárói rangot és örökös főrendiházi tagságot nyert. Mindemellett az ezredéves ünnepségeket szervező bizottság elnöki tisztségét is betöltötte. (Kálmán, 2011:20–25.) Fia, Tibor (1878–1951) is apja példáját követve jogot végzett. Később parlamenti képviselő lett, s kiváló teniszezőként, sportemberként is hírnevet szerzett magának. (Uo.)

A családban (amelynek tagjai Bánátban fíképpen Kanakhoz, Óléchez Nagyájhoz és Nagybecskerekhez kötődtek) volt még aljegyző, szolgabíró, alispán és országgyűlési képviselő. (Borovszky, 1912: 539).

A bobdai Gyertyánffyak

A család tagjai 1796-ban költöztek Torontál megyébe. Gyertyánffy Antal, Lukács, Kristóf és János I. Ferenc királytól 1795-ben nyertek címeres nemeslevelet. Antal, Lukács és Kristóf Bobdát, Gyért és Tolvadiát nyerték adományul, a bobdai előnév használatára pedig 1806-ban nyertek engedélyt. A család tagjai közül néhányan Torontál vármegye tisztségviselői voltak s ott építettek ki közéleti karriert. Így, Gyertyánffy Dávid (1794–1878)

Torontál vármegye követe, alispánja majd főispánja volt. Dávid fia, Gyertyánffy Gyula (1823–1870) negyvennyolcas főhadnagy volt, aki Segesvárnál sebesült meg. Gyertyánffy László (1831–1890) Torontál vármegye alispánja volt, Gyertyánffy Ferenc (1846–1888) pedig a nagybecskereki királyi törvényszék elnöke. A család tagjai között volt még főszolgabíró, honvédeztárs, huszár főhadnagy, vértesszolgabíró, tartalékos huszárhadnagy és több földbirtokos. (Borovszky, 1912: 542)

Az eleméri Papok

A család eredeti neve Derder volt, s az elekesi előnevet használta (Gudenus, 2010: 672–673). Egyik legismertebb tagja Pap Simon (1828–1892) a 19. században megyei hivatalt viselt: Torontál vármegye törvényhatósági és közigazgatási bizottságának volt a tagja. (Kálmán, 2011:20–25) Fia Pap Géza (1864–1934) még fényesebb politikai karriert futott be: 1912-ben bárói rangot nyert. Pályafutása Nagybecskerekéről indult, ahol egy ideig ügyvédeskedett majd 1892-ben országgyűlési követ lett, később tagja az országgyűlés felsőházának. Pályafutásának tragikumuma, hogy a titulus megszerzője nem kötött házasságot így 1934-ben vele ki is halt a család bárói ága. (Uo.)

Az écskai Lázárok

Az écskai uradalom története visszanyúl a 18. század végéig, amikor is 1781 augusztusában az örmény származású Lázár Lukács (1727–1793) megvásárolta a mintegy 30 ezer holdas földterületet a kamarai birtokok bécsi árverésén. Lázárnak 217 ezer forintjába került az écskai uradalom, amelyet csakhamar mintagazdasággá fejlesztett (Németh, 2011:17–52). Mindössze néhány évtized alatt az écskai uradalom

(huszonöt holdas, párját ritkító parkjával együtt) neves mintabirtok lett: a keszthei Georgikon „érdemes testvére”, „az Alföld első georgikona” – ahogyan 1817-ben Vedres István fogalmazott. (Uo.) A piros kastélynak emlegetett, angol stílusú, toronyos, manzárdtetős úrilakot – amelyben Liszt is fellépett – a birtokszerező Lázár Lukács egyik fia, Lázár Ágoston (1768–1833) építtette a 19. század elején, pontosabban 1817-ben, de ünnepélyes felavatására 1820 nyarán került sor. (Uo.) Másik fia, Lázár János építtette az écskai római katolikus templomot. (Uo.)

A birtokszerező Lázár Lukács vetette még a 18. században „hamar felfedezte, hogy a marhatenyésztés nagyon kifizetődő a császárság déli területein, ezért üzleti politikáját teljesen alárendelte a császári sereg minőségi hússal való ellátásának. Ennek érdekében haszonbérbe vette a végeláthatatlan gazdag mezők területét

Helyreigazítás

Kedves Németh Ferenc Úr!

A Füzetek 207. lapszámában írt dolgozatát örömmel olvastam, ám sajnálattal tapasztalom, hogy a magyar Bánság nevét románul (Banat) használja.

A hivatkozott 17-19. századokban különösen zavaró ez a tévedés egy magyar nyelvű írásban.

Éppen elég történelem- és névhamisítás sújtja az elcsatolt területeinket, szerintem nekünk óvnunk kellene ezeket a szellemi értékeinket. Aminek a földrajzi nevezék (és korabeli névhasználat) fontos része.

Gondolom, hogy jelzésem egyetértésre talál Önnél.

Üdvözlettel, Dobó Attila
(Szerk. megjegyzés: Többen is jelezték a helytelen névhasználatot, amit köszönünk.)

Dél-Magyarországon, és Kiss Izsák üzleti partnerével együtt a Belleje állami birtokot is Baranyában. (...) Az üzleti tisztesség és pontosság eredményeként Lázár Lukács nagyon hamar hírnevet szerzett a császári katonai körökben, és mint korának kiváló marhatenyésztő és húsfeldolgozó szakembere megkapja a császári osztrák–magyar hadsereg ellátmányozásának tiszteletbeli alezredesi címét” (Gazdag, 2010:177–229).

Ezt a tevékenységet fejlesztette és vite tovább Lázár Lukács fia, Ágoston, aki egyébként a császári hadsereg ezredese volt. A fejlődő écskai mintagazdaság, valamint a család kiterjedt üzleti kapcsolatai révén „a Lázárok és Écska falu neve hosszú években keresztül beleszövődött a császárság elit köreinek történetébe” (Uo.).

Lázár Ágoston feltehetően „katonai” vonalon, jeles hadiszállítóként kerülhetett kapcsolatba Esterházy Miklós birodalmi herceggel, aki fényes katonai pályát futott be, s aki 1817-ben a császári hadsereg tábornagya lett (amellet az Aranygyapjas rend lovagja és a Szent István-rend nagykeresztese). Nyilván állami és katonai érdekek is amellet szóltak, hogy a nagy szállítónak számító Lázár Ágostonnal ápolni kell nemcsak a kereskedelmi, hanem a baráti kapcsolatokat is. Ugyancsak Lázár Ágoston üzleti érdekeltsége is azt sugallta, hogy csakis jót tehet a magas rangú császári katonatisztekkel való barátság erősítése (Uo.).

A Lázár-család nemcsak Écskát birtokolta, hanem (földesúri joggal bírta) Jankahidát, Bégafőt, Lázárföldet, Zsigmondfalvát és Lukácsfalvát. (Borovszky, 1912:546)

Folytatjuk

(Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol. 4. No. 1. (2013 tavasz) II p.)

Buslig Lajos (1934–2013)

Nyughatatlan lelke már rég 2013. május 14-én a teremtőjéhez érkezett.

Porai 2014. május 11-én kerültek a Gyergyószentmiklósi Örmény temetőbe, amit oly nagyon, talán mindennél jobban imádott. Megszállottja volt a természetnek, s Gyergyószentmiklós egyik olyan barlangásza, aki elévületlenül érdemeket szerzett a Sűgő-barlang feltárásában. Az általa az 50-es évek közepétől elkezdett kutatómunka eredménye a szárazjárat megtalálása és feltárása. Mindig megtalálta azokat a társakat, akikkel együtt dolgozhatott. Lírai alkat lévén a barlang számos alakzata, képződménye viseli ma is azt a költőinek is minősíthető nevet, amit ő adott neki: meduza, mese világ, bagoly szem, bástya és minoret stb.

Építész volt, de életét lehetetlenné tették az elmúlt rezsimben. Találmányai sora eltűntek idegen fiókokban, vagy mások arattak sikert velük. Az utolsó cseppet a keserűség poharában az jelentette, amikor az illetékes szakemberek elfogadták a pizsai ferde torony megmentésére készített tervét, ám az akkori hatalom megakadályozta, hogy kiutazzon a munkálatok vezetésére.

Fiataloknak, középiskolásoknak szervezett kirándulásokat, ismertette a Gyergyó természeti csodáit, egy életre fertőzve meg a természet szeretetével.

Mindig tisztelettel értékelte mások munkáját, nem véletlen az sem, hogy az Ödön-terem elnevezéssel annak a néhai Garai Ödön tanárának állított emléket, aki a Sűgő-barlang feltárását újraindította, dr. Csiby

Andor és társainak a két világháború közötti években kezdeményezett feltáró és népszerűsítő munkája után. Buslig Lajos végleg hazatért kényszerű, önként vállalt száműzetéséből. Az erdélyi barlangászok, de nem csak ők, egy olyan elődöt tisztelhetnek benne, aki a feltárás mellett meglehetősen kezdetleges eszközökkel, de nagy szakértelemmel még a barlangok felmérésében is tudott sajátosat alkotni.

E vidék és e táj örök tüzelőt jelentett olthatatlan vágyai számára. Elszakadni akkor sem tudott az itteni történepektől, kiemelten a Sűgővel kapcsolatosaktól, amikor ezernél is több kilométer választotta el szülőföldjétől. Onnan is vitázott, javasolt, ötletekkel szolgált. Neheztelt, ha nem úgy történtek dolgok, ahogy ő elképzelte. Ízig-vérig gyergyói maradt. Most már poraival is táplálja a földet, ahonnan vétetett.

Ügyeljen rá az anyaföld! Emlékére pedig mi, és majd az utánunk jövők! Béke velled Lajcsi!

Dr. Gerőffy Ferencz
(Szerk. megjegyzés: A hamvak fele része Budapestről kerültek haza Gyergyóba, fele része pedig Dunabogdányba.)

Szomorújelentés

Nagyontisztelendő Szilágyi Lőrinc

szentszéki tanácsos, címzetes esperes, plébános

2014. május 16-án, pénteken hajnalban, életének 70., papságának 46. évében, szentségekkel megerősítve, súlyos betegségét türelemmel viselve, hazatért Teremtő Atyjához.

„Halhatatlan lelkemet Isten végtelen irgalmába ajánlom. Megköszönöm Istennek, hogy meghívott szolgálatába, a hivatás kegyelmét, hogy elfogadta szerény szolgálatomat. Megköszönöm földi életének minden pillanatát. Mindenért a jószágos Istennek legyen hála.” (Idézet a végrendeletből)

Gyergyócsomafalván született 1944. január 3-án. Középiskolai és teológiai tanulmányait Gyulafehérváron a kántoriskolában, valamint a Hittudományi Főiskolán végezte. 1968. április 21-én tiszteletreméltó Márton Áron püspök úr szentelte pappá. Szolgálati helyei: 1968–1979 Balánbánya, 1979–1982 Mikóújfalva, 1982–1984 Torda, 1984–1995 Ditró, 1995–2009 Kilyénfalva, 2009–2014 Gyergyószentmiklós – örmény plébánia.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Szilágyi Lőrinc pap (Gyergyó) búcsúztatója

Vannak olyan emberek, akiket nem tudunk másképp elképzelni, mint ahogy megismertük őket. Szilágyi Lőrinc pap bácsi is ilyen volt nekünk, gyergyói örmény közösségnek. Nem tudjuk elképzelni másmilyennek, fiatalabbnak vagy idősebbnek, engedékenyebbnek vagy szigorúbbnak, mint ahogy először találkoztunk vele 2009 augusztusában.

leglényegesebb mozzanatok, amely által egy közösség megmarad, életképes marad. Tudta, érezte, hogy nem csak, és nem elsősorban az anyagra, hanem a szellemre, lélekre kell helyezni a hangsúlyt. Az elmúlt évtizedekben Lőrinc pap bácsi ideje alatt történt meg az, hogy az örmény ministránsok csak nehezen fértek el vasárnaponként az oltár kö-

riül. Foglalkozott a gyerekekkel és támogatótt minden olyan kezdeményezést, amely arra irányult, hogy őseik vallásos szokásait, értékeit megismerhessék. Köszönet érte pap bácsi!

Utolsó állomás helyének egyedi szokásait nem eltüntetni akarta, hanem önmaga számára is áldásként és lehetőségként fogta fel. Örült, hogy ismét háttal misézhetett,

A találkozás után első hetek, hónapok reménytelen kétségei után, a megnyugvás töltötte el a szívünket, mert éreztük, hogy az Isteni Gondviselés olyan pappal ajándékozott meg, akiben még nyugdíjas éveiben és élt a tenni akarás, az Istenért vállalt tevékeny közösségi szolgálat. És ezt tette rendületlenül!

Tettei, nem világraszóló cselekedetek voltak, hanem azok az apró, lényeges, talán a

hogy az örmény miatyánk dallama alatt latinul mondhatta az Úr imádását. Talán kevesen mondhatják el azt, hogy misztikust láttak benne. Pedig, kedves gyászoló közösség, a hétköznapok szikár, kemény, két lábbal a földön járó Szilágyi Lőrince, néha gyermeki örömmel tért vissza ifjúságának lelki helyszíneire, szívesen burkolózott az örmény dallamok különleges hangulatába, az Istent dicsőítő ismeretlen szövegek szavai közé, az oltárról hangosan énekelve azokat.

Engedjék meg, hogy még egy olyan tulajdonságát említsem, amit talán kevesen tapasztaltak, és az előbbi misztikuság ellentéte. Racionális volt a pap bácsink. Annyi szolgálati évvel a háta mögött, ez talán nem meglepő, de az, hogy racionalitása saját szokásait, elképzeléseit, a hosszú évek megszokásait is képes volt felülírni, talán kevesen látták. Vezetőként, papként beismerni tévedéseinket talán az egyik legnagyobb emberi cselekedet – Szilágyi Lőrinc erre is képes volt.

Ugyanakkor, igazi gondviselő plébános volt, aki nagybetegesen sem feledte el azt a közösséget, akiért ő felelősséget vállalt. Naponta, két naponta intézkedett, telefonált, kért, mozgósított, igényelt csak azért, hogy a gyergyószentmiklói örmény templomban a húsvét igazi ünnep legyen, hogy a most vasárnapi elsőáldozás megtörténhessen, hogy fizikai jelenléte nélkül is hitét ápoló élő közösség maradjunk.

A halál, fájdalom és veszteség, de ha végiggondoljuk az elhunytal töltött időt, jellegeme, magatartása, hozzánk való viszonya mindig segítséget nyújthat, hogy felfedezzük a Teremtő igazi képmását, Isten eredeti elképzelését – és így saját üdvösségünk útján még biztosabban haladhassunk.

Szilágyi Lőrinc élete minden bizonnyal sokunkat segített ebben. Nyugodjon békében!

Magyar Sáska Zsolt

Elhangzott 2014. május 19-én a csomafalvi temetőben

Az Örmény Katolikus Lelkészség hírei 2014 nyarára

Kedves testvérek!

Öröm volt számomra látni, hogy a genocidium emlékére megtartott szentmisén templomunk megtelt hívőkkel. Jó volt közösen imádkozni. Ugyanakkor szomorúan tapasztalom, hogy más alkalmakkor alig néhányan jövünk össze. Talán még a zeneagapék azok, amelyekre többen feljönnek az örmény katolikus templomba.

A munkaév befejezése kiemelkedő ünnepet hoz számunkra. Világosító szent Gergely ünnepén Erdő Péter bíboros atya látogat el hozzánk. Az ünnepi szentmisére június 22-én, 16.30-kor kerül sor, amelyre mindenkit szeretettel hívok!

A nyár a pihenés, a kikapcsolódás ideje. Ebből az is következik, hogy sokan tudunk valamennyi időre elutazni. Régi tapasztalat, hogy a nyár folyamán itt a fővárosban a templomok látogatottsága csökken. Éppen ezért – ahogy tavaly is – júliusban és augusztusban csak kéthetente lesz szentmise templomunkban.

Ezek a napok a következők: **július 13; 27; augusztus 10; 24**

Kívánok mindenkinek áldott szép nyarat, testi-lelki feltöltődést!

Fülöp Ákos örmény lelkész

Bálintné Kovács Júlia

Gondolatok... a gyulai örményekről (2. rész)

Korbuly József (1931 körül–Gyula, 2009. február 9.) – gyulai polgár, a Szentháromság temetőben nyugszik

Korbuly Gyula (1873–Gyula, 1930. február 13.) – kísérletügyi gondnok

Korbuly Gyuláné (lánykori név: Balogh Bella)

Mánya Dezső (Kézdivásárhely, 1905 körül–Gyula, 1984. április 28.) – gyulai polgár, a Szentháromság temetőben nyugszik

Mánya Dezsóné [lánykori név: Kovács Mária] (Kézdivásárhely, 1907 körül–Gyula, 1990. január 17.) – gyulai polgár, a Szentháromság temetőben nyugszik

Markovits Antal [kisterpesti] (Gyula, 1842. március 3.–Nagyvárad, 1919. augusztus 20.)

Markovits Mihály (Túrterebes, 1882. november 19.–Gyula, 1914. december 10.) – királyi járásbíró-sági jegyző

Merza Gergely (1802–1854) – bőriparos, szíjgyártó mester

Merza István Károly (1844 körül–Gyula, 1903. augusztus 20.) – az Alsó-fehér-körösi Ármestesítő Társulat felügyelője

Merza Márton (Békés–Gyula, 1855. szeptember 22.–?) – gazdatiszt, szerkesztő

Meskó Anna [asszonynev: Póka Györgyné] (Miskolc, 1943. május 20.–Gyula, 2007. február 8.) – rajztanár, festőművész, középiskolás korától Gyulán élt

Meskó Árpád (Sajóbábony, 1944. október 4.–) – villamosmérnök, ügyvezető, középiskolát Gyulán végezte el 1958–1962 között, Hódmezővásárhelyen élt

Nánássy Lajos [id.] (1876–1951) – kötélgyártó kiséparos

Nánássy Lajos (1910–1969) – kötélgyártó kiséparos

Nánássy Lajosné [lánykori név: Weszely Anna] (1852–1939) – id. Nánássy Lajos kötélgyártó kiséparos felesége

Novák Antal (Pest, 1797–Békés–Gyula, 1843. május 19.) – főjegyző, Békés megye első alispánja 1837–1843 között, országgyűlési követ

Novák Antalné [lánykori név: Placsintár Magdolna] (? , 1802–Gyula, 1836. augusztus 26.) – Novák Antal alispán első felesége

Novák Árpád (1860 körül–Gyula, 1914. február 24.) – a Békés megyei Takarékpénztári Egyesület bizottságának tagja, az Alsó-fehér-körösi Társulat al-elnöke stb.

Novák Éva Mária [1. asszonynev: Szabó Béláné, 2. asszonynev: Bolza Károlyné] (Gyula, 1923. szeptember 12.)

Novák Ferenc [szentmiklósi] (Békés–Gyula, 1869. július 20.–Kistagospusztá, 1945. június 30.) – hídépítő mérnök, kereskedelmi államtitkár, Novák Kamilló törvényszéki elnök fia

Novák Gyula (Gyula, 1905. április 9.–Gyula, 1978. december 28.) – püspöki tanácsos, lelkész

Novák Irén (Gyula, 1842. november 11.–?) – Novák Antal alispán lánya

Novák János (Kétegyháza, 1959. szeptember 25.–) – belgyógyász főorvos, 1985-től a gyulai kórház belgyógyásza, gasztroenterológus szakorvos, menedzser igazgató

Novák Kamilló [id. Novák Kamilló, szentmiklósi] (Körösladány, 1841. szeptember 25.–Gyula, 1921. január 9.) – kúriai bíró, királyi törvényszéki elnök

Novák Kamilló [szentmiklósi, további keresztnév: Bódog Károly] (Békés–Gyula, 1888. vagy 1884.? december 5.–Pincehely, 1961. május 3.) – főispáni titkár, szolgabíró, belügyminisztériumi fogalmazó

Novák Kamillóné [szentmiklósi, lánykori név: Dóry Natália Eugénia Gabriella Paulina Matild Mária, jobaházi] (Bonyhád, 1888. július 10.–Budapest, 1968. január 18.) – gyulai polgár, Novák Kamilló szolgabíró felesége, Dóry Pál főispán lánya

Novák Lajos (1926–Gyula, 2010. július 16.) – gyulai polgár, Gyulaváriban, a református temetőben nyugszik

Novák Pál (? , 1918–Venezuela, ?) – Novák Kamilló szolgabíró fia

Novák Valéria (Gyula, 1840. december 22.–Pest, 1862. november 12.) – Novák Antal alispán lánya

Novák Zoltán (Gyula, 1867. szeptember 12.–Gyula, 1876. január 6.) – Novák Kamilló törvényszéki elnök fia

Páskuj Antal – szabómester

Páskuj János (1849–1909) – kereskedő, Páskuj Antal fia

Páskuj József (1826 körül–Gyula, 1914. február 17.) – szabómester

Placsintár Gergely – táblabíró

Placsintár György (1760?) – békési táblabíró

Placsintár Györgyné [lánykori név: Lukács Rozália] (? , 1763–Gyula, 1860. október 20.) – gyulai polgár, Placsintár György békési táblabíró felesége, Lukács Izsák lánya

Placsintár Jusztin (?–Gyula, 1874. november 29.) – ügyvéd, segédszolgabíró, majd árvaszéki iktató

Pongrácz Antal (1928 körül–Gyula, 2011. február 19.) – gyulai polgár, Gyulaváriban, a helyi református temetőben nyugszik

Pongrácz Gabriella Mária [szentmiklósi és óvári] (Gyulavári, 1927. október 14.–Budapest, 1957. szeptember 8.) – Pongrácz Jenő Vilmos lánya

Purjesz Béla (1889. november 14.–Gyula, 1951. március 28.) – orvos, belgyógyász, 1930-tól élt Gyulán

Puskás Annamária (1984–) – Puskás Lajos erdőmérnök lánya

Puskás Ernő (1924. szeptember 19.–?) – szülész-nőgyógyász szakorvos, a gyulai kórházban is dolgozott

Puskás Ferenc (Gyula, 1920. október 3.–Orosz hadműveleti terület, 1943. május 18.) – honvéd, anyja Szilágyi Mária, eltűnt a háborúban.

Puskás Istvánné (Gyula, 1956. szeptember 26.) – könyvtáros Sarkadkeresztúron

Puskás János (1947–) – ügyvéd, jogtanácsos, ügyvezető, 1981–1989 között jogtanácsos a Körösvidéki Vízgazdálkodási Társulatok Egyesületénél,

1989-től igazgató, 2004-től a KÖVITE Plus Mémóki, Tervező és Szolgáltató Kft. ügyvezetője

Puskás Lajos (1917 körül–Gyula, 2011. január 6.) – gyulai polgár, a református temetőben nyugszik

Puskás Lajos (Szeged, 1955–) – erdőmérnök, 1980-tól él és dolgozik Gyulán, 1980–1990 között a DALERD Rt. Gyulai Erdészetének műszaki vezetője, majd 1990–1998 között az igazgatója, 1998-tól az Erdészeti Tájékoztatási Központ vezetője

Puskás Lajos (1979–) – Puskás Lajos erdőmérnök fia

Puskás Mihály (1919–Gyula, 1997. október ?) – gyulai polgár

Puskás Tamás (1990–) – Puskás Lajos erdőmérnök fia

Simai Mihály (Medgyesegyháza, 1935. augusztus 14.–) – író, költő, nyugalmazott főszerkesztő, Szegeden élt

Simay István (Szalacs, 1833. július 10.–?) – tanár, közhonvéd, a nagyváradai tanítóképző elvégzése után Gyulán tanított, majd 1872-től Aradon

Simay Kajetán (Békés–Gyula, 1790. december 20.–Békéscsaba, 1846. szeptember 24.) – Békés vármegye alispánja 1843–1846 között

Simay Kristóf (Gyula, 1806–Pusztá-Kovácsháza, 1884. január 13.)

Vertán Józsefné [lánykori név: Nagy Irma] (1850–Gyula, 1918. november 15.)

Vertán Lajosné [szombatsági, lánykori név: Markovits Marianna, kisterpesti] (Gyula, 1843–?) – Markovits Emanuel lánya

Wolf Ildikó (Gyula, 1959. július 21.–) – orvos, laboratóriumi diagnosztika szakorvos, Gyulán él és dolgozik

Wolf Zsigmond (1846 körül–Gyula, 1907. december 8.) – a gyulai Reisner és Wolf Fűszerkereskedés egyik tulajdonosa

Zachariás Éva [de Ebesfalvy] (Gyula, 1944. május 16.–) – tanító, USA-ban élt

Zakariás Zoltán (Gyula, 1910–2004. október 12.) – anyagmozgatási szakember, katonatiszt

(Forrás: Gyulai ki kicsoda – Adattár)

Telt ház előtt...

A Zuglói, XIII., XV. és XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok 2014. május 25-én, vasárnap Világosító Szent Gergely tiszteletére tartottak ünnepi megemlékezést. Telt ház előtt a Lipták Villában az URARTU Örmény Színház társulatának vendégszereplésével a kilencvenedik születésnapját májusban ünneplő örmény származású Charles Aznavour-t köszöntötték Diramerján Artin: AZnavour című darabjával. A

francia szonon koronázatlan királyról szóló zenés pillanatképeken Aznavour-t Baj László színművész alakította, míg Edit Piaf-ot Koncz Eszter formálta meg megrendítő hitelességgel. A gyermek Aznavour-t ifj. Diramerján Artin játszotta. További szereplők: Bardóczy Attila, Keller Linda, Diramerján Dóra, Kecskeméti Gábor és Berecz Péter. A dalokat színpadra állította: Avedikian Viktória, rendezte: Gergely László.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

a II. kerületi-, a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat

és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 209-210. szám
2014. július–augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések*

Örmény kódex-motívum

Emlékezzél meg Uram, és irgalmazz, áldd meg azokat, akik fogadalmakat tettek, és a Te szent Egyházadért gyümölcsözően munkálkodókat, és azokat, akik könnyűülettel megemlékeznek a szegényekről: és belőled fakadó bőkezűséggel százszorosan engedd el tartozásukat itt és a túlvilágon!

Az istentiszteletnek egyik jellegzetes formája a fogadalom. Itt elsősorban a szerzetesekre gondolunk, akik valamilyen feladatot vállalnak az egyházban. Különösen fontos a szegényekről való gondoskodás. Bízunk Isten bőkezűségében is, s kérjük, hogy az itteni életünkhöz is adja kegyelmét, s engedje el a bűneink büntetését a túlvilágon.

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Felelevenített Karátsonyi örökség

A magyar történelem sokat köszönhet az örmény gyökerekkel rendelkező magyar főnemesi családoknak. A Fővárosi Örmény Klub látogatói közül bizonyára sokan tudják, hogy a XIX. század egyik legjelentősebb örmény eredetű családja volt a gróf karátsonyi és beodradi Karátsonyi. A családról a Pilisvörösvárott élő Fogarasy Attila tanár úr, újságíró-szerkesztő, helytörténeti kutató tartott lebilincselően érdekes és értékes, vetített képes előadást a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében.

A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta köszöntötte az előadót és a megjelenőket, majd a júniusi klubdelutánt rendező Budapest XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, Nuridsány Zoltánné, Mimi a Karátsonyi családhoz fűződő emlékeivel nyitotta meg az előadást.

Fogarasy Attila tanár úrtól sok mindent megtudtunk a jelentős vagyont, társadalmi elismertséget és megbecsülést szerzett Karátsonyi család eredetéről, nevééről, arról, hogy Szamosújvárra történt letelepedése előtti nemesi címerlevelét az erdélyi fejedelmek és a magyar királyok is megerősítették. Pilisvörösvárott a Karátsonyi grófok emlékét az idősebb emberek ma is szeretettel őrzik szívükben. Hogy miért, erre az előadás szerkesztett változatában – amelynek első részét a 4-6. oldalon adjuk közre – fény derül. Az első vetített kép a pilisvörösvári plébánia-templom tornyán is megtalálható grófi címer volt, amelynek ősi alakja, a koronás szirén, kezében az első ábrázoláson még tükröt, későbbiekben pedig ketős keresztet tart. A Karátsonyi grófi címerhez fűzött magyarázatokból megtud-

tuk, miért kétfejű majd egyfejű a sas a pajzson, mit jelent a mérleg, valamint az ágaskodó bika, a medve és a levágott török fejet tartó párdúc. A család jelmondata: PIETATE HONORE ET PERSEVERANTIA, azaz „Odaadással, tisztelettel és állhatatossággal” a júniusi klubmehívón is szerepelt.

Elhangzott az is, hogy a jelentős vagyonnal rendelkező Karátsonyi család bőkezűen támogatta az egyházát (templomot építtette Beodrádon), híres volt művészetpártfogásáról (Munkácsy Mihály), és arról is, hogy nagy összeggel támogatták a kulturális életet. (Karátsonyi Guido a Magyar Tudományos Akadémiának 10 000 forin-

A Karátsonyi címer a vörösvári templom tornyán

A Fővárosi Örmény Klub közönsége

Fogarasy Attila, dr. Issekutz Sarolta és Nuridsány Zoltánné

tot adományozott, a koronaherceg születése alkalmából pedig 100 000 forintot ajánlott fel jótékonyági célokra, stb.)

Az előadó elmondta, hogy a Karátsonyi család fénykorát követő időszakról ad hírt *Feketéné Ziegler Ágota: Volt egyszer egy kastély* című, 2006-ban megjelent Pilisszentiván történetét feldolgozó kiadványa, valamint a *Romló kastélyok, fogyó birtokok* című cikkso-

rozat. Az előadás végén megcsodáltuk a Karátsonyi család lassan enyészetté váló épületeit, gyönyörködtünk Buda egykor legelőkelőbb és legdíszesebb magán-épületei közé tartozó Karátsonyi Guidó Krisztina körüti, romantikus stílusban átépített fényes palotájában, a régi főúri kastélyok hangulatát idéző könyvtár, színházterem és képtár vetített képeiben, és azt is megtudtuk, mi lett a palota későbbi sorsa.

A nagy tapsot kapott előadást követően dr. Issekutz Sarolta megköszönte a megjelenteknek a részvételt, majd az általa szerkesztett Délvidéki örmény nemesek – Elemér – Écska – Nagybecskerek című könyvet adta emlékül Fogarasy Attilának a „remek, érdekes, pergő és lebilincselő” előadásért. Nuridsány Zoltánné pedig egy üveg ötcsillagos örmény konyakkal köszönte meg a tartalmas előadást. A klubdelután a nyári programok és a választási információk ismertetésével folytatódott, majd agapéval ért véget.

Fővárosi Örmény Klub

2014. július 17., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, bejárat: Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Film **Kabdebó Tamás**

író, költő, műfordítóról
és megzenésített versei

Bevezetőt mond: **Kabdebó János** elnök

Rendezői: Budapest Főváros XIII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Fogarasy Attila

A Karátsonyi család története

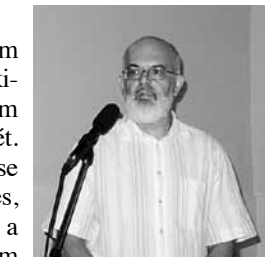
(1. rész)

A jeles magyarörmény család grófi ágának címerén ez a jelmondat olvasható: „Odadással, tisztelettel és állhatatossággal.” E nemes jelmondat hűen kifejezi a család minden tagjának jellemét, a magyar közéletben és kultúrában betöltött szerepét. Cikksorozatomban – e címerből és jelmondatból kiindulva – szeretnék néhány eseményt kiragadni és arcélt felvillantani ezen nagy múltú család történetéből.

Amiről a címer mesél...

Jómagam sem történész, sem heraldikus nem vagyok, ám kicsi gyerekkorom óta ismerem a Karátsonyi család címerét. Minden vasárnap, a szentmise előtt megcsodálhattam érdekes, ódonnak tűnő kőfaragványait a pilisvörösvári plébániatemplom tornyán, és később is, amikor a mellette lévő iskolában tanultam két éven át. Felnőtt koromban, amikor már tanárként néztem rá a tantermek ablakából, apámtól már azt is tudtam, hogy ez a gyönyörű címer a Karátsonyiaké, akik utolsó földbirtokosai és kegyurai voltak szülővárosomnak. 2000-ben a templom renoválásakor az is kiderült, hogy a címer nem kőből faragott dombormű, hanem kerámia. Ennél azonban jóval többet is megtudtam a címerről és a címernek köszönhetően, amikor apámhoz hasonlóan magam is kutatni kezdtem városunk múltját: a címer szép lassan feltárta a szunnyadó múltat elmesélve nekem a család történetét.

A bánlakai kastély egyik kődíszén egy sellő látható, kezében tükrökkel. Ez a félig nő, félig hal vagy kígyó vagy sárkány formájú alak nem más mint a mondabeli Meluzina,

Fogarasy Attila

Bánlakai kastély domborműve

akibe halálosan beleszerelmesegett Raymondin gróf. Meluzina oly feltétellel lett a francia gróf nejevé, hogy hetenként egyszer, midőn sellő alakját fölveszi, ne háborgassa. Így is lett. Teltek-múltak az évek, és már több gyermekük is született, amikor a kíváncsi férj nem bírta tovább, és egyszer mégis megleste, amikor Meluzina visszaváltozott sellővé.

Ekkor az örökre eltűnt férje zemei elől. (A monda egyik változata szerint levette magát a palota tornyának ablakából, baja azonban nem lett, mivel sárkányszárnyai voltak...)

A középkor kedvelte a metaforákat, allegóriákat, a képes beszédet. Meluzinában az akkori férfiak az asszonyok furcsa kettősségét, kiismerhetetlenségét látták: van egy kedves, imáandó, gyermeknevelő, családszerető énjük, és van egy titokzatos, érthetetlen, olykor démoni énjük is. Talán a Meluzina egy késői, megszelídült változata a férfiak által ma is oly gyakorta említett „házi sárkány” kifejezés...

Visszatérve a történetre: a monda szerint Meluzina a francia Lusignan uralkodó család ősnője volt. A Lusignanok – és ez már nem monda, hanem

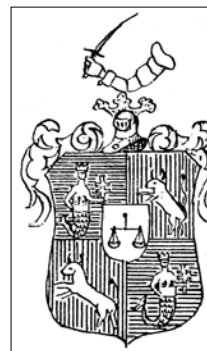
történelem – számos uralkodót adtak Európának, de Örményországnak is több királya volt Lusignan. A család tagjai közül kiemelendő Lusignan Guido, aki 1186-ban a jeruzsálemi királyság ura lett.

Az ősi címeralak nemcsak magában a címerben és nemcsak a bánlakai faragványon jelenik meg, hanem még számos helyen: például a budai Karátsonyi-palota díszpárnaín vagy gróf Karátsonyi Jenő lovagi pajzsán. A Guido keresztnév is visszaköszön a grófi család legjelesebb tagja, gróf Karátsonyi Guido nevében. Nem véletlenül. Az örmény származású család büszkén adta tovább generációról generációra a legendát, hogy Gratian nevű ősiük (a Gratian magyar fordításaként jelenik meg azután a Karátsonyi családnév) egy francia herceg volt... Talán egyenesen Lusignan-származék, előkelő királyi sarj...

Hogy ebből mi a való, és mi a mese? Ki tudja? A múlt homályába vész... Vélhetően a család több más örmény származású családdal együtt Moldovából menekült Erdélybe (egyes adatok szerint Botosaniból) az ottani üldöztetések elől, és kezdett új életet Szamosújváron. Az erdélyi fejedelmek majd később Mária Terézia többször megerősítette nemesi származását a főként kereskedéssel foglalkozó, szorgalmas és törekvő családnak. A Mária Terézia által adományozott címerben a Meluzina már nem tükröt, hanem a magyar keresztény álla-

Karátsonyi Jenő lovagi pajzsja

A Mária Terézia által adományozott címer

Bánlakai kastély domborműve

miságot jelképező kettős keresztet tart a kezében. A pajzsnak már négy mezője van, amelyekben tükröztetve van a Meluzina és egy ezüst bika, ami nyilvánvalóan a család foglalkozására: a marha- és bőrkereskedelemre utal.

Szamosújváron a Karátsonyiak jelentős megbecsülést szereztek maguknak. Bányai Elemér így ír a Karátsonyiakról szóló könyvecskéjében: „Szamosújvár történetében a legkimagaslóbb szerep jutott a mai Karátsonyi grófok őseinek. Nevüket tiszteltté és felejthetlenné tették már Szamosújvárt való tartózkodásukkal, melynek polgárai közül, mint városalapítók, mint kormányzók, mint alapítók, mint vezérszerepet játszó férfiak, magasan kiemelkedtek. A mai gróf „Karátsonyi család az őshaza legrégibb törzsiökös nemzettségéből való. Eredetüket Grácián hercege felviszik, sőt a hagyományok szerint a család egyik legrégebbi őse, már az ősi hadakozások idején, mint kitűnő harcos ismeretes volt.” (A szamosújvári és beodrai gróf Karátsonyi család története. Szamosújvár, 1902.)

A Karátsonyiak kivették részüket a háborús áldozatvállalásban és jeleskedtek a törökellenes harcokban, ennek köszönhetően jutottak birtokokhoz a törökök kiűzése után a Bánátusban. A címerben ötödik, beékelt mezőként jelenik meg ez a történeti elem: egy ágaskodó párduc, amely jobbáiban babékoszorús kivont kardot, baljában levágott török fejet tart. 1851-től jelenik meg a cí-

mer 3. mezejében, a tükröztetett bika helyett a Marczibányi család címerállata: a kardos medve. Ekkor kötött ugyanis házasságot gróf Karátsonyi Guido Marczibányi Máriával. (E házasság révén jutott a Karátsonyi család birtokába a pilisvörösvári uradalom is.)

Karátsonyi címertan

Bár Guido gróf jelentős szerepet vállalt az 1848-49-es szabadságharcban mint a pesti nemzetőrség egyik megszervezője, és emiatt egy időre birtokait is elveszítette, az uralkodó gyorsan megbocsátott neki – köszönhetően annak is, hogy édesanyja, Stahremberg Alojzia nagy befolyással rendelkező, jeles birodalmi család sarja volt. Karátsonyi Gudo 1858-ban már birodalmi grófi címet tudhatott magáénak. Ekkor jelenik meg a címerben a grófi korona és a kétfejű sas – utóbbi két helyen is: a vágott szív pajzson és a sisak-

A birodalmi grófi cím megszerzése után

díszek között. A sisakdíszek közötti sas azután 1874-ben egyfejűvé válik, amikor Ferenc József császár a magyar korona országaira is kiterjeszti a grófi címet.

A végleges címerben – amelyet heraldikai munkák is szívesen állítanak mintának – díszítőelemként megjelenik két pajzstartó telamon: egy kétfarkú oroszlán és egy griff, és egy szalagon a család fent idézett jelmondata is.

A címertan – bár képekben elmeséli a család történetét – nem adhat számot a Karátsonyiak kitaró munkájáról, jeles cselekedeteiről, nagylelkűségéről, nemes jellemvonásairól, melyek révén nemcsak hogy beilleszkedtek a magyar nemzetbe, de e nemzet legjelesebbjei közé emelkedtek. Mindezekről bővebben legközelebb ejtünk szót...

Folytatjuk

(Linkajánló: karatszonyi.hu)

A II. kerület lakói nagyon szeretik az örmény ízeket

Idén 2014. június 14-én rendezték meg a hagyományos II. Kerület Napja rendezvénysorozatot a Millenáris Parkban. Már 10 órakor hatalmas tömeg, rengeteg gyermek élvezte a különböző műsorokat, köztük Halász Judit népszerű és nagyszerű hangversenyét. Mi, nagyszülők, gyermekeink és unokáink együtt énekeltek az előadóval a jól ismert dallamokat.

A színpad közelében már 11 óra táján megkezdődött a csoportosulás az Ízek utcája örmény sátra előtt, és iz-

Vendégek sora az örmény menü előtt

Buslig Gyula és Dr. Láng Zsolt polgármester az örmény sátor előtt

gatótan várták az örmény ízeket, holott a kóstoló csak 12 órakor kezdődhetett el. Hogy elfoglaljuk vendégeinket, a kerületi örmény önkormányzat elnöksége beszélt az egyre dagadó csoporthoz a hazai örménységéről, a magyarörményekről és kulturális küldetésünkről. Mindenki elvihetett az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek kirkott példányából, hogy megismerjék sokrétű tevékenységünket. Felhívjuk a figyelmet az őszi nemzetiségi önkormányzati választásra, amelynek előfeltétele a nemzetiségi szavazók előzetes regisztrációja, amelyhez a szükséges nyilvántartásba vétel iránti kérelmet is elvihették magukkal, ha valaki nem találta meg a postán kiküldöttet.

Az örmény sor már majdnem a nagy csúszdáig húzódot, mire elkezdhetük az ételosztást.

A menü sor *Örmény pilaf* (fűszerezett darált sertés- és marhahússal, vajon megfuttatott mazsolával és szárított gyümölcsökkel gazdagított, húslében párolt rizseshús), *Örmény vegyes saláta* (burgonya, sárgarépa, cékla és szárazbab megfőzve és feldarabolva, savanyú káposzta, csemege uborka feldarabolva, az olajban

pirított vöröshagymával megöntözve, öszszekeverve és sózva) és *Mézes almás táska* volt, melyből közel 300 adagot osztottunk ki régi-új rajongóinknak, protokoll vendégeinknek.

Köszönetet mondunk a Budapest Főváros II. Kerületi Önkormányzatnak, hogy idén is – mint minden évben – támogatta a nemzetiségek gasztronómiai bemutatkozását, amely igen nagy sikert aratott. A II. ker.-i Örmény Önkormányzat is adott további támogatást a rendezvényre, hogy minél többen tudják megismerni az örmény ízvilágot.

Vajon találkozunk-e jövőre is? Ez a II. kerületi örményeken múlik, akik a 2011. évi népszámlálás adatai szerint a legnagyobb létszámban élnek e kerületben Magyarországon. Ők döntenek a regisztrációval, és a nemzetiségi választások során szavazatukkal a kerületi örmény önkormányzatról, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületünk, mint jelölősorozat által felvállalt és irányított örmény kulturális misszió – továbbfolytatásáról.

Segítsenek, hogy tovább folytathassuk a 6. ciklusban is!

dr. Issekutz Sarolta elnök

Az örmény ízvilág tálalói: Sergio és társa

Zárug László: Az örök fény és Az örök igazság c. versesköteteinek bemutatása

A Zuglói Örmény Önkormányzat 2014. május 13-án a zuglói Lipták-Villában tartott hangulatos, dedikálással egybekötött zenés könyvbemutatót a sepsiszentgyörgyi Zárug László megjelent műveiből. Zárug László foglalkozását tekintve gépészmérnök, de diplomája van zongora szakon, énekel és verseket is ír. Utóbbi tevékenységének eredményeként született meg Az örök fény című kötet.

Zárug László

Mint megtudtuk, már gyerekkora óta foglalkozik költéssel, így nem csak olvasott, de írt is. Mint mondja, meglátása szerint a sűrű hétköznapiakból hiányzik az igazi művészet, ezért technikai végzettségétől eltekintve döntött úgy, hogy verseket ír. A most megjelent kötet kiadásának gondolata már tavaly megfogant, amikor az alkotót felkérték egy verses rovat szerkesztésére, a Szent Gellért Erdélyi Lovagrend lapjában. Zárug László egy hónapig tartó munka után jelentette meg Az örök fény című verseskötetét, amely egy trilógia első része. Ezt követi feltehetően idén Az örök igazság és Az örök élet című könyvek kiadása, amelyek a versek mellett bölcseléseket is tartalmaznak majd.

„A most megjelent kötet célja a versolvasás serkentése még azok számára is, akik nem igazán szeretnek költeményeket olvasni – ezért választottam a jól érthető és egyszerű megfogalmazásokat. Terveim szerint a második kötet, Az örök igazság húsvétra jelenik meg, míg a harmadik, Az örök élet, 2014 karácsonyára” – mondta el a szerző.

A kötet sokszínűségét az élet számos területe ihlette: a szerelem, a szegénység, az el-

hagyatottság, árvaság és egymásrautaltság, de a szociális igazságtalanság is megjelenik a versekben. Mindezek ellenére a versek írója a hitre és reményre fektette a legnagyobb hangsúlyt, mivel tapasztalata szerint ez élteti és tartja össze az emberiséget. A magánvállalkozóként ismert Zárug László nemcsak verseket ír szabadidejében, hanem zenélni is szokott. Mint mondta, a

sepsiszentgyörgyi Művészeti Népiskolában tanult négy évig zongorázni, de énekelni is szeret. Mivel a hétköznapi megterhelők számára, versírással, énekléssel és más művészeti ágak kipróbálásával töltődik fel.

Az esten a műveket Simon András színművész adta elő, míg a zenéről maga a költő és együttese gondoskodott.

Zárugné Tancsin Katalin, ZÖÖ elnök

Dr. Erdő Péter ünnepi szentmiséje az örményeknél

(Fotó: Kabdebó János – cikkünk a 19-23. oldalon.)

Dr. Bányai Elemér

Egy népfaj pusztulása*

Az a szociológiai folyamat, ami az erdélyi részek egyes pontjain pár évtized óta végbemeget, különösen érdemes a magyarság figyelmére. Pusztulóban van egy népfaj, melynek tökéletes kifusztulását megakadályozni azonban hazafias ügy és nemzeti érdek volna egyaránt. Egy hosszú történelmi processzus végső fejleményei bontakoznak ki abból a képből, amit az erdélyi nemzetiségek egyik legderekabbja és talentumban legkiválóbbja tár fel mai mivoltában s ez a kép jelen voltában, valamint lassú átalakulásának különféle stádiumában, igen érdekes szociológiai tanulságokat demonstrál. Nem a székelység pusztulásáról van szó, hanem egy másik fajtáról, melyet a magyar publikum jóformán ma sem ismer: az örményekről. S miután az utolsó két és fél században alig van nemzetségi e hazában, melyet a magyar kultúra ereje annyira átforgált volna, mint az örményt, ez a tény szinte ünnepi alkalom arra nézve, hogy a magyar szellem emez átalakító erejének hatását, útját és körülményeit történelmi fontosságú események kapcsolatában megvilágítsuk. 1672-ben költöztek be nagyobb számmal az első örmény tömegek Erdélybe. A letelepülés a XVIII. század elejéig tartott s egy-egy csoport kihúzódott Magyarországra, a temesi bánországba, Aradmegyébe, míg egy másik rész, melyből ma már hirmondó sem él, Újvidéken vont a magát. Óriási vagyont, nagy műveltséget hoztak be az országba s az együttes életre való intézmények kész konstrukcióját. Ahol csak lehetett, városokat, egyházi szervezeteket alkot-

tak s külön a maguk világi főintézményét, az úgynevezett *örmény kompániát*, melyet Szamosujvárról igazgattak. Mint egy kis fejedelemség, úgy élt az erdélyi örménység még a XVIII. század elején is a maga pátriáiban s életmódjukat mindenütt a legnagyobb zárkózottság jellemezte. Városaik számára szabadalmakat szereztek, a földterületet, melyre városaik építették, saját vagyonukkal vásárolták meg s külsejében a modern kulturvárosok legszebb típusait alkották, mialatt belső életük alapját a tradíciókhoz való ragaszkodásra, a teljesen zárt társadalom fejlesztésére fordították. Hü visszatükrözője volt ennek a szellemnek és vezérgondolatnak a máig legerősebb szervezeti és legtipikusabb örmény város: Szamosujvár. Északi és déli irányban húzódozó lapályba építve, a körülövező hegyek mellett úgy húzódozott meg, mintha eleve bűvöhelynek szánták volna. S a természet-től való eme gátak erősítéséről még külön is gondoskodtak az örmények a várost körülvevő kőfalakkal és a várostól jó messze elhúzódozó országutakkal.

Ebben a kínaiasan óvatossággal gondolkodásban és zárt életmódban nincs semmi különös és semmi meglepő. Egy olyan faj iparkodott ezekkel az elkerítési eszközökkel védelmet biztosítani magának, mely évszázadokon át a folytonos üldöztetés, pusztítás és sanyargatás veszedelmei között élt, melynek védelmére tehát a mult semmi reményt nem ígért, a jelen pedig semmit nem adott. Ám mikor a letelepülés, társadalmi megalakulás és szervezkedés mun-

* (Eredeti írásmód) – Zuboly könyve – dr. Bányai Elemér válogatott munkái (A Budapesti Újságírók Egyesülete, 1916)

kája mindenütt végbement: jelentkezett az étellel való érintkezés állandó szüksége és itt érte a viszonyokkal való megalkuvás első kényszere az örményeket. Közigazgatásukat, egyházi, társadalmi intézményeiket vezethették a maguk nyelvén, a liberális erdélyi fejedelemség ebbe bele nem szólt, de a kereskedelem folytatására, miután jobbára magyar felekkel álltak összeköttetésben, el kellett sajátítaniok hamarosan a magyar nyelvet. Hatóságaiknál pedig a XIX. század elején alkalmazniok kellett olyan egyéneket is, kik a guberniummal való érintkezés nyelvét, a latint is, tökéletesen birták. A magyar nyelvet korán elsajátították; miként Jósika írja emlékirataiban, kezdetben igen furcsán beszélhették jövevény atyáncfiai a magyar nyelvet, de azért beszéltek, sőt az intelligensebb elem már írásban is elég jól elsajátította. De még a nyelv elsajátításánál is gyorsabban történt nemzeti viseletüknek a magyarral való felcserélése s hogy ez milyen korán kezdődött, mutatják azok a templomi freskók, egyházi vonatkozású képek, hol örmény férfiak, nők és gyermekek már a XVIII. század elején magyar viseletben szerepeltek. Az örmény zárt társadalom ezekkel a tünetekkel azért még korántsem állott a bomlás útján, éppen csak elvonult felette a magyar kultúra szellője, melyet tudomásul nem venni vagy ignorálni nem lehetett. A bomlás lassan ment s minden bomlási folyamaton keresztül huzódott egy főszerpont, az általános jólét érdeke, mely öntudatosan, leginkább azonban öntudatlanul, de közönyössé tette őket szerveztük faji jellegének csökkenése iránt.

Az egységes igazgatás alatt levő örmény kompániák először is gyorsan különváltak s ezzel az erő, mely szerveztségükben rejtett, már kisebb hatásúvá vált. Püspökük halála után nem tudtak az új püspök személyében megállapodni, ami a római szent-

szék beavatkozását provokálta s miután a püspöki szék évtizedek mulva sem lett betöltve, lassanként az erdélyi római katolikus püspöki egyházmegye hatáskörébe kerültek, ahol ma is vannak. Ámde bárminő jólétben éltek s bármennyire irigyeltek voltak az erdélyi népektől, a magyarsággal nem forrhattak össze ellentétes nyelvük és ellentétes műveltségüknél fogva. Más szokások, más nézetek, más érzések követői lévén, bármennyire demonstrálták hazafiságukat, a társadalmi életben nem voltak elismerve. S miután mindig az a hiány fáj az embernek, ami még van, az örmények is eme hiányok fokozatos megszüntetésére törekedtek. Ekkor kezdődik az intelligensebb elemeknél a magyar nyelv nagyobb mérvű elsajátítása, a magyar irodalom iránt való érdeklődés és a magyar szokások felvételének kezdete. 1824-ben pedig megjelenik Bécsben, Szamosujvár városa költségén, az erdélyi örmény ifjúság használatára az első örmény-magyar ABC-könyvecske, mely a maga igénytelenségével egy készülődő szociológiai átalakulásnak immár nevezetes szimbóluma. Nem magyar ember volt a készítője ennek a könyvecskének, hanem egy tetőtől-talpig való örmény tanító-mester – Gábrus Zakariás, – aki még egy örmény hagyományokon és műveltségen nevelődött generációnak volt az ivadéka s bárha az ő irodalmi működése egyfelől a tradíciók továbbadására irányult, másfelől már öntudatosan jelentkezett nála a belátás, hogy a magyar nyelvet minden örménynek el kell sajátítania, mert a magyar nyelv tudása nélkül a hazai örménység a legnagyobb gátat állítja boldogulása elébe. Négy év múlva egy másik, szintén igen jelentéktelen, de társadalmi szempontból nevezetes fontosságú nyomtatvány jelent meg – *Világosító Szent Gergely Officiuma* címmel, mely már egyházi énekeknek magyar nyelv-

ven való fordítását tartalmazta. Ez a munka is Gábrus tanító-mestertől való, valamint később az „Isten áldd meg a magyart” és a „Hazádnak rendületlenül” himnuszok örmény fordításai is. Ezeket a darabokat már azok számára készítette Gábrus, kiknek nem volt sem idejük, sem alkalmuk a magyar nyelv megtanulására.

A Gábrus Zakariás működésével egyidejűleg történt a világi közigazgatás terén egy – magyar szempontból – fontos, vagyis korszakos lépés. Szamosujvár városa ugyanis elhatározta, hogy jegyzőkönyveit, ügyvezetését az örmény helyett ezentul magyarul cseréli fel és a hatóság hivatalos nyelvét a magyart teszi. A határozat révén magától értetődő lett, hogy a tisztviselői kvalifikáció egyik kellékül a magyar nyelv tudása volt kijelölve. A világi akció után egyházi téren folyt a magyar nyelv érdekében való előkészítő munka és a múlt század negyvenes éveiben már a templomi prédikálószékekben is felhangzott a magyar szó. Mindezek a változások lassan, észrevétlenül folytak, miközben az örménység tömegében a faj, a mult és a nyelv iránt való érzelmi szimpátiák erősen éltek. Az 1848-iki átalakulások az örményeket is minden jogok részeseivé avatták; ekkor aztán megnyílt az út mindenki számára az érvényesüléshez. Az örmény nyelv és szokások meghuzódtak egyes családokban s az egyházban, az iskola nyelve azonban kizárólag magyar lett ezután, habár örmény alapokból létesítették s a jellege is felekezeti volt. Ugyanez történt Erzsébetvárosban is, csakhogy ott valamivel előbb s miután más viszonyok közé jutottak, valamivel gyorsabb tempóban. Gyergyószentmiklóson, Csikszépvízen ekkor a lakosságnak 99 százaléka tudott már magyarul, a többi helyeken pedig – hol aránylag nagyobb számmal, de szétszóródva éltek, mint Désen, Máramarosszigeten,

Tordán, Kézdivásárhelyen, Kolozsváron stb. – már kivétel nélkül beszéltek a magyar nyelvet. A szervezettebb kolóniákban ezek a magyarul tudó örmények, vagyis az ifjúság lett a magyarosodás úttörője a családokban. A nyoma ennek az állapotnak Erdélyben még ma is megvan, de már ritkaság s néhány év múlva, az öregek kihaltával, teljesen megszűnik.

A magyar nyelv, magyar kultúra és magyar szokások felvétele azonban nemcsak a tökéletes megmagyarosodást eredményezte, hanem a tradícióktól való végleges elszakadást is. S amikor ez az elszakadás megindult, akkor kezdett a magyar örménység gazdaságilag is pusztulni. Ezt a példát azonban a bánáti vidékekre költözött örmény telepesek életével lehet illusztrálni legjobban. Ezek a telepesek jobbára Szamosujvárról, Erzsébetvárosról és Gyergyószent-miklósról kiköltözött dúsgazdag örmények voltak, kik a török kiűzésével felszabadult óriási, sok helyen mocsaras, miveletlen földterületeket megvásárolták és gazdálkodáshoz fogtak. A másik rész folytatta tovább is a kereskedést bent az országban, de kifelé is, Bécsig, Hamburgig, Parisig. Majdnem valamennyien nemességre emeltettek s már az első generációban az ifjabb ivadéknál jelentkezett egy olyan törekvés, mely vagy kicsinyelte, vagy praktikusnak nem tartotta apái foglalkozását s ennél fogva más ambíciók elérésére törekedett. Az *örmény dsentri* tipusa itt fejlődött ki legkorábban, majd Erzsébetvárosban s mindkét helyen hivatását jóidőn keresztül abban látta, hogy amit apái megszerettek, muzsikaszó mellett, sirvavigadó magyar módszer szerint elköltötte, adósságokban merült s azután hivatali exisztencia után nézett. Néhány családban, ahol a tradíciók ereje teljesen nem bénult meg s a morális érzést sem ejtették meg kába, csillogó, a ne-

messég és az arisztokrácia allűrjeit majmoló külsőségek, a gazdasági erő épen fennmaradt, legtöbb helyen azonban, mihelyt az örménység politikailag felszabadult és a magyar műveltségben tökéletesen felolvadt, gazdasági csőd árán szerezte meg magyarrá való lételét. Más színezetben és más motívumok hatása alatt ugyaneme tünetek jelentkeztek az erdélyi örménység körében, melyet ösztöne és élete körülményei közel két századig a kereskedői foglalkozásra utaltak. A nagyapa és apa munkájából az unoka azonban már kiszakadt és a megkezdett ipari, kereskedői munkák, megszerzett, jól megalapított és tőkét ígérő kereskedelmi vállalatok egyenként megszűntek. Az a speciális magyar nemzeti előítélet, hogy a kereskedő, iparos nem ember s még ha produktív is a szakmájában, csak félig társadalmi lény, csodálatos módon átplántálódott az örmények gondolkozásmódjába, mihelyt a magyarosodás első stádiumán átjutottak.

Az ifjabb generáció a produktív pályák iránt való utálatában a lateinerpályákat szálolta meg s az apja anyagi erejét felemészítve, olyan társadalmi rendbe tolta fel magát, hol, amiben eddig legkevesebb része volt, a társadalmi elismerésben dúslakodhatott most a burzsoázia szomszédságában. *Hivatalista, vagyis ur* iparkodott lenni mindenki s ma már az egykor virtuozitásig élelmes és kereskedelmi koncepcióik iránt gazdag vénával bíró faj nem is képes az életküzdelmekben a biztosnak minősített lateiner-pályákon kívül másféle professzióban erejét kipróbálni. Végső határa ennek a degenerációnak alig 15-20 évvel előbbi időkbe nyulik vissza s az országos gazdasági válságokon, az élet megváltozott feltételein kívül előidézte egy olyan körülmény, mely szintén a faji és társadalmi átalakulás következményein szilárdult meg. Az intézményekkel,

szokásokkal, hagyományokkal és mesterséges eszközökkel kinaifalszerűen zárkózottá fejlesztett örmény társadalom minden oldalát 1850-től kezdve erős rés-ütések érték. Például Szamosújváron még a múlt század hetvenes éveinek végén is az országút nem a városon keresztül vezetett, vasút a városnak még a környékén sem járt, az üzérkedési formák tehát csekély módosulással még abban a rendszerben folytak, mint a XIX. század elején. Ámde a közlekedési eszközök váratlan beálltával a kereskedelmi élet nemhogy fejlődött volna, hanem fokozatosan hanyatlott. A legujabb nemzedék annyira megszállotta a hivatali egzisztenciára vezető iskolákat, hogy a szakiskolák számára emberanyag már nem jutott s így a kereskedelem modernebb formáit ez az évszázadokon át kereskedésből élő faj nemcsak hogy nem fejleszthette, de el sem sajátította. Következtek azután úgynevezett kulturális alkotások, amiknek egyik karrikaturája gyanánt jelentkezett két állami főgimnáziumi intézmény létesítése a két fő erdélyi örmény városban; vagyis olyan helyeken, hol a népfoglalkozás fejlesztése a főgimnáziummal merőben ellentétes intézményt kívánt volna. Állami bölcsesség és malomalatti politika hozta létre ezeket az intézményeket, melyek még jobban siettették a produktivitásra teremtett faj nagy tömegének e téren való fontos hivatása elzárását. Erdélyben 1870-ig a kereskedelem majdnem kizárólag az örmények kezében volt. Ők voltak a szenálók, börzianerek, vállalkozók, közvetítők, termelők egy személyben. Innen kezdve lanyhul a hatásuk és szűnik meg rohamosan jelentőségük, úgyannyira, hogy harmincöt év alatt legkevesebb 70 százalékos arányában szorultak le a kereskedelmi élet teréről. Két és fél évszázad alatt a beolvasztó és átalakító munka tehát végbement s ma már ez a faj éppen annyira magyar, mint a

legtélivébb bennszülött. S éppen annyira nem él kereskedői szellem benne, mint a magyarban s előítéleteiben, jó és rossz tulajdonságaiban is hozzáidomult a mintaképhez, melyre formálódott.

Az átalakulási folyamat társadalmi törvényszerűséggel ment végbe. Kis töredék lévén a magyar nép tengerében, sorsa már eleve az volt s életérdeke is ezt parancsolta, hogy az idők folyamán nem csak érzelmileg, hanem nyelvben, szokásaiban, eszményeiben és törekvéseiben is magyarrá váljon. Miként az egyes embernél a fizikai pusztulás folyamata, akként járta le magát náluk is - amennyire társadalmi közösségben ez lehetséges - a történelmi tényezők átalakító ereje, melyek eredménye a mai magyar örménység. A szellem lassú kialakulásának törvényszerű tünetei, hogy a mindegyre apadó öntudatból előbb a komplikáltabb grammatikai formák és összetételek lépnek ki, azután a kevésbé komplikáltak egészen a legegyszerűbb, legrititívusabb önkifejezéseikig, egy népfaj szimbolikus halálában is ugyanazokkal a törvényszerűségekkel járnak. A fogalmak után következnek a képzetek, ezek után az igék s legvégül maradnak az indulatszavak és indulathangok a pusztulásnak induló agyszervezetből, miután már előzőleg a komplikáltabb szellemi munka feltételei egyenként megszűntek. Az örmény faj átalakulásában is így maradtak ki rendre egyes tulajdonságok, míg végül a faj, mint etnográfiai fogalom, eltűnt. A népnyelvben ezt az érdekes formációt most lehet leginkább kimutatni a maga roncsolt, minden harmadik-negyedik szavában magyarral kevert állapotában. A faj történelmi életében pedig azokkal a járulékokkal, melyek egy nép csontvázának speciális izomrendszert alkotják. *A magyarrá való alakulás főbb bázisai és mozzanatai voltak: a régi*

vallás elhagyása, a nemzeti (örmény) viselkedés mellőzése, a magyar nyelv elsajátítása, a magyar műveltség felvétele, miknek ellenében a másik oldalon a faji tulajdonságok ugyanannyi feláldozása.

A primitív, őslleki vonások egyes elemei, a szokások, ösztönök stb. véglegesen majd csak akkor mosódnak el, ha hagyomány, a származási tudat és az évszázados fejlődés minden nyoma végleg eltűnik az egyetemes felolvasásban. Ezt a még hátralevő s amugyis magától végbemenő proceszszust siettetni azonban már nem állami érdek, sőt egyáltalában nem érdek. A faj megbízhatósága, hazafias volta a történelmi élet nagy válságaiban állotta ki a próbát s ha politikai törekvéseiben, értelmi életében a magyarság eszményeit mindig magáénak vallotta, hivatásának legnagyobb mértékben megfelelt. Majd ha a munkát, mely rájuk még vár, szellemi és társadalmi téren a magyar kultúra emelésére elvégezték, akkor az asszimiláció utolsó mozzanatait is siettethetjük, de amíg történelmük, nyelvük, etnográfiájuk, ipari, kereskedelmi életük és társadalmi szervezetük gazdag dokumentumait és tanulságait egybe nem szedték és számba nem adták, addig magyar nemzeti érdek, hogy a faj élete mesterséges uton is meghosszabbítsák, hogy ezt a nagy kulturmunkát a magyarság számára befejezhesse. Ha muzeumokat akarnak alapítani, intézményeket létesíteni, csak hadd csinálják, magyar törekvések dicsőségét fogják intézményeik hirdetni s egyházi szervezeteiknek is, ha majd elkövetkezik az idejük, az lesz hivatásuk, hogy legelsőnek és leghangosabban követeljék - amint már eddig is többen megtették - a magyar oltáryelvnek az örmény templomokba való behozatalát.

(Pesti Napló, 1905. augusztus 27.)

(A dőlt betűs kiemelés a szerkesztőtől.)

Ávédik Lukács

Világosító sz. Gergely vértanúságának keresztútja (V.)*

Elkövetkezett Gergely bátor nyilatkozata következtében a megpróbáltatások rettenetes sora, melyek gondolatára is megbénul a szív, hogyan lehet ember embertársának farkasa, hogy miket képes a megvadult szenvedély és nyers erő alkotni a rendületlenül álló meggyőződéssel szemben.

Megparancsoltam neked többször, hogy mesebeszéddel ne izgass. Eddig megkíméltelek téged – szól a király – mint egy oly férfiút, ki személyem körül érdemet szerzettél; reméltem, hogy észretérsz és az isteneket imádni fogod, a kiknek tiszteletét elrablad, mert nem ismered el isteneknek, holott valóban azok. Megvedted a hatalmas, aranyoszobrú Diánát, országunk éltetőjét és a nagy Jupitert, a föld és ég teremőjét; némáknak nevezted a többi isteneket, sőt bennünket is lealacsonyítottál. Mivel te a gyalázkodás szótárában anynyira jártas vagy, hogy bennünket vadállatokhoz hasonlítani nem irtóztál, azért átadlak téged a kínzásoknak, hogy érezd szavaid hiábavalóságát. Én nagyra becsültelek téged, magamat megaláztam, hogy hozzád szóljak és te úgy feleltél nekem, mint pajtásodnak.” Ez okból először szigorú fogságba helyezte, azután megparancsolta Dertád, hogy Gergely kezeit kössék hátra, szájába tegyenek zablát, a hátára sóterhet s mint egy fölpodgyászolt öszvért futtassák meg; sőt hogy a király zsarnoksága annál szembeötlőbb legyen, megrendelte, hogy Ger-

gelyt, melle körül erősített szíj segítségével palotájának tetejéig húzzák föl. Így maradt függve 7 napig. Ekkor a király maga elé állíttatá és kérde: „mikép tudad kiállani és nem roskadtál össze a súlyos szenvedés alatt? Ime beláthatod, hogy nem marad büntetlenül, ki az isteneket szidalmazni merészli. Ha még most sem imádod az isteneket, akkor még nagyobb kínok fognak reád szállani.

Gergely erre ezt felelé: „A mi a bálványokat illeti, melyeket isteneknek nevezel, nem egyebek, mint kézzel készített művészi képek, fából, kőből, ezüsből vagy aranyból; ezek sohasem beszéltek és nem gondoltak sem rád, sem rám. A mi a rám rakott sóterhet illeti, nem roskadtam le alatta, mert bizom az én Uramban, a ki az igazság savával fogja befűszerezni keserű állapotomat és az alázat édes igáját örökké tartó ajándékkul fogja adni. A kik pedig kőbálványokat imádnak, a próféta szavai szerint (Mózes II.-ik könyv. XV, 5.) a mélység elborította őket és alászállottak a tenger fenekére, mint a kő; a kik a fából faragott bálványoknak hódolnak, azokról így szól a próféta: (Ezekiel XX. rész. 47, 48. vers.) Én tüzet gyújtok benned és megégetek benned minden nyers fát és minden száraz fát, és nem oltatik el a gyuladás lángja, és mégégg abban az egész terület, és meglátja minden test, hogy én az Úr gyújtottam meg azt; a kik pedig az ezüst és az arany bálványokat imád-

ják, Ezekiel (VII, 19.) szavai szerint „Ezüstjüket és aranyukat nem szabadíthatja meg őket az Úr haragja napján” a ki képes nehéz terhet rakni a neki ellenálló és hozzád hasonló bűnösökre.” A király Gergelynek ezen szavaira mintegy éles kard által megsebzett oroszlán elrendelé, hogy rögtön Gergelyt fejjel lefelé akasszák föl, s a míg így függ, a trágyadomb füstjét bocsássák rá, és tíz izmos férfi lelke ki-szakadtáig vesszőzze a király parancsát makacsul megvető sz. vértanút. Hét napon át maradt így függve, mialatt nem szűnt meg hirdetni Krisztus evangéliumát és imádkozni önmagáért és felelőjéért. „Hálát adok neked Uram, hogy méltatlanságomat kegyelmedre érdemesítet, hogy fájdalmaim keserűségét békével elviseljem; könnyörül rajtam, mint egykor azon gonosztevő fölött könnyörültél, ki a kereszten fájdalmainak résztvevője vala; adj erőt, hogy sz. neved igazságáért harcoljak és meghaljak; add, hogy azokkal együtt, kik nevedért dicsőségesen múltak ki, az örök boldogság koronáját elnyerjem. Irgalmazz teremtményeidnek, különösen Örményországnak, hogy téged és egyszerűltt fiadat, a mi Urunkat megismerjék; lágyítsd meg az emberek szívét hogy édes igádnak hódoljanak; s mivel az egész világ tele van irgalmaddal, ennélfogva azokat is, a kik még nem jutottak az igazság útjára, hívd meg vendégszerető asztalodhoz örökké tartó országodba. Add, hogy az egész föld, melyet véreddel megváltottál a sötétség hatalmától, hogy hozzád térjen, egyedül téged imádjon, és hogy haragod távozzék az emberektől” Így fohászott a sz. és följegyzék az írók, és a király elé terjeszték azt; de a következményekből ítélve ez sem hatotta meg a királyt. „Hát most hogyan vélekedel Gergely? Életem segítségére akarsz-e lenni, a mint ezt ifjú korodtól fogva tetted, vagy hiúságot követve, czéltalanul akarsz meghalni?”

Mire Gergely felelé: „Sietek testemtől elválni, parancsolj velem, a mint neked tetszik, mérj rám bármily halált, hogy az örök élet koronáját mielőbb elnyerjem.” A király erre így válaszolt: „Ezt az ajándékot nem fogom neked megadni, hogy gyorsan kiszenevedhess, és a szenvedések után nyugalmasdat, melyet te örök életnek nevezesz, biztosan elnyerhesd; hanem, huzamos szenvedéseket bocsátok rád, hogy gyorsan meg ne halj s ez által megboszulva legyen az istenek megbántása, s azon makacsságod, melylyel tőlük a hódoló imádat megtagadod.” Ekkor a király megparancsolá, hogy két fahasáb közé irgalmatlanul szorítsák össze lábait, úgy, hogy a vér lábujjain kicsordult; de Gergely ekkor is így szólott: „Áldott legyen a látható és láthatatlan teremtmények Ura, a ki erőt adott a megpróbáltatásra.” A király meggyőződött, hogy Gergelyt nem lehet könnyen az isteneknek megnyerni, azért a vértanúság kegyetlenebb eszközeit vette elő. Vasszegeket veretett Gergely lábai alá és azokon sétáltatá, úgy, hogy a vér áradozva folyt ki. Ekkor Dertád utalva a vérnymokra, monda: „Vajjon ezek is az isteneknek láthatatlan alkotásai, a melyeket te itt látsz.” „Igen, viszonzá a sz., jól mondod, hogy ezek az én Istenemnek láthatatlan alkotásai, mert a mit gyengeségünkben vetünk el: az erényben kel ki; gyalázat közt vetettünk és dicsőséggel aratunk. Mert mindenki megy és könyvek közt veti el a magot: a szomorúságot és fájdalmat, melyek üdvösségünk végett szállanak reánk, de midőn az aratás idején a kalászatokat gyűjtik bőven: akkor öröm és vígság közt mutatják föl azokat.” (Zsolt. 128, 6.) Ekkor a király a bakókhoz fordulva, megparancsolá, hogy üssék arczúl addig, míg könyei kicsordulnak, hogy ő is részesüljön amaz örömökben. S midőn a szentet össze-vissza verték, hogy könyei csorogtak, kérde tőle a király: „Úgy-e ez előt-

* Ávédik Lukács (1847–1909): Szentföldi emlékfűzér – eredeti írásmódban

ted öröm?” „Mindenesetre, válaszoló a sz., a mennyiben arcza verítékével fáradozó földműves, a nyári hőségben rálövelő nap sugarak alatt nem csügged el, hanem szorgalmasan gyűjti a gyümölcsöket, melyek a téli pihenő alatt számára örömet és nyugalmat biztosítanak.” „Tehát csak munkálkodj, úgymond a király, a vértanúság szántóföldjén, hogy a várva várt nyugalmat fölhaláshad.”

A kegyetlen király éjjel-nappal azon töprengett, hogy válogatott kínzásaival a csodás állhatatosságú Gergelyt megtörje; miért is hátára fektet, fejét gerendák közé szorítatja s ily állapotban sőt, salétromot és eczetet töltetett be az orrába; de mindez a király előtt csekélységnek látszott; azért juhórból készült zsákot hozatott, megtöltette azt hamuval és abban annyi ürt hagyott, hogy a lélekzetvétel ne legyen gátolva; a zsákot a sz. fejére húzták és a nyakánál lekötötték, hogy lélekzetvétel alkalmával a hamu befogja. Ez a kínzás 6 napig tartott, melynek lefolyása után a zsarnok ily kérdést intézett Gergelyhez: „Honnan jösz te Gergely? Talán abból az országból, melyről te nekem beszéltél.” „Igen, válaszoló a sz., abból a boldog országból jövök, mely sohasem fog elmúlni, a hol hamu helyett hervadhatlan virág, eczet helyett édes öröm vár reám.” Gergelynek ezen magasatos gondolatai még inkább kihozták sodrából Dertádöt. Most már a legaljasabb vértanúságot mérte Gergelyre. Ugyanis lábánál fogva felakasztatá és lobogó vizet öntetett belé. Azután levétette a fáról és így szólott hozzá: „Teljesíted-e akaratomat vagy nem? Imádod-e az isteneket, melyek az egész világ üdvére és épülésére vannak?” Mire Gergely így felelt: „Én az én Uramat imádom Istenem gyanánt, mert ő a teremtő, élet és üdv; de a bálványképeket, miként eddig, úgy ezentúl sem fogom Isten gyanánt elis-

memi, mert emberi kezek faragták.” Erre a király így szólt: „Mivel, az istenekről azt állítád, hogy emberi faragványok, hulljon rád most boszuvillámuk.” Már a veríték özöne lepte el a kínzók homlokát, csakhogy azt az alkotást, mit embernek neveznek, megtörve, lelki erejétől megfosztva láthatóság. De im a kínzók ajkán és szívében isten szelleme megszólal, s a kínzó eszközök, mint a ruhát verő pálca, nem rombolnak, hanem a lelki tisztaságot és erőt nevelik. Hiába parancsolta meg Dertád, hogy vas-kampókkal szagassák fel Gergely testét, Gergely önérzetes a szenvedésben, és így szól: „Elhatároztam magamban, hogy kised koromtól fogva szívembe öntött isteni törvényt híven megtartom, Ő az a hatalmas, a ki képes minden nyomortól megmenteni, míg magadat beveted a kínok jövendő özönébe, mert őt nem ismered, sőt másokat is kényszerítesz, hogy Isten szeretetétől elváljanak.” „Hol van a te Istened, kiáltá a király, a ki kiszabadíthat kezeim közül, vagy engem elítél?” A felbőszült Dertád tovább haladott a vészes lejtőn, vas tövisekkel sűrűn hintett földre terítetté a meztelen Gergelyt s azon addig forgattatá, míg egész testét az átszúrt tövises vérrel borították. Másnap a király az irtózatossággal megkínzottat maga elé állítván, így nyilatkozott: „Csodálkozom, hogy még életben maradtál, semmibe vted a fájdalmakat, és még szólni képes vagy.” De Gergely erre azt felelé: „Ez nem az én kitartásom, hanem a kegyelem Urának ereje, a kit teljes szívvel arra kértem, hogy te Isten szolgájának állhatatosságát felismerve, beláthasd, hogy a benne remélőket semmiképpen sem lehet Isten szeretetétől elválasztani.” Azonban a zsarnok tervét sem az isteni tanítás, sem a béketűrös csodás példája nem vala képes megtörni, sőt inkább éleszté adáz dühe lángját; ez okból megparancsolá, hogy Gergely mindkét

lábszárát vaslemezek közé helyezték, szeggekkel verjék át s úgy akasszák föl. 3 napig szenvedett ily állapotban; a 4-ik napon maga elé állítatá a király: „Ime a te csalfa reményed ismét meghiúsult és nem szabadított ki kezeink közül.” Gergely erre felelé: „Ellenkezőleg, hisz láthatod, hogy a te reményed hamis alapon áll, mert a legválogatottabb kínzásaid sem csüggesztenek el azért, mert az, a kit te tisztelsz, semmi, és tetteid a tévely művei. Szívleld meg, hogy én nem rettentem vissza a vértanúságtól, hanem az Úr erejével harcoltam ellenséggemmel, mert előbb-utóbb megtörik az öreg test, és akkor eljön a nagy építész, fiait fölkeresi és a megvéhdedt test részeit összehozza, és a kiknek lelkét erkölcsi tisztaságban találja, meg fogja dicsőíteni. Azok pedig, kik Isten ellen támasztott gyűlölségben élnek, szintén föl fognak támadni, de az örök szenvedés tüzére, különösen azok, kik, mint te, a bálványokért rajongtak.” Ezek a szavak mélyen elkeserítették a királyt: „Én nem törődöm azzal, hogy téged Istened ismét föltámaszt vagy nem; de mivel mondad, hogy örök tűzre vet engem, én tehát itt, ideiglenes tűzbe vettetlek; hadd lássam, megment-e innen Istened?” Utoljára megparancsolá a király, hogy egy nagy üstben ólmot olvassanak; miután az folyékonyvá vált, leöntette a sz. testét, és a hus czafatokban hullott alá; és ugyanazt szájába is önteté; de mégsem halt meg, hanem oly erős- és derültnek mutatkozék, hogy a hozzá intézett kérdésekre tiszta feleletet adni képes vala. „Miként tudsz lélekzeni még?” kérdé a király; mire a sz. válaszoló: „Nem mondtam-e már, hogy mindez azért történik, hogy megismerd az Urat, ki erőt ad és megszégyeníti azokat, kik hozzá hasonlólag ellene harcolnak.”

Látván a király a kínzások sikertelenségét, édesgető eszközökhöz folyamodott. Ma-

gas hivatallal és kitüntetések reményével kezdé kecsegtetni. Ekkor a királyhoz belép Ardávászd, a ki Dertádöt kised korában megmenté a kivégzéstől, és a kit ezért Dertád főparancsnoki méltósággal jutalmazott és így szólt: „Hatalmas Király! Gergely nem érdemli meg az életét, tehát ne is éljen és ne lásson többé világosságot. Milyen rég van közöttünk és még sem ismertük meg őt, ő édes atyád gyilkosának fia, a ki Örményországra annyi szomorúságot hozott; azért nem tanácsos, hogy ama gonosztevőnek szülöttje életben maradjon.” A király megérzódött a múlt gyászos emléke fölött és haragja pusztító villámmá lón; rögtön megparancsolta, hogy Ártásád várában a halálra ítéltet vermébe dobják, melynek minden rétege a mérges kígyók és undok állatok fogai közt kiszívott szerencsétlenek jajgatásából pattant ki. Mikor elhurcolták, - mint az örmény vértanuk könyvében olvassuk - útközben egy kórházból 30 régi keresztény hívő borult a sz. lábai elé és rögtön meggyógyult; minek láttára a tartományi főnök fia és anyja megkeresztelkedett, de a pogány tartományfejedelem lefejezteté. Sz. Gergely a sötét veremben, miként Dániel próféta az oroslánok vermében épségben maradt; bántatlanul hagyták a viperák, mert egy láthatlan erő megfékezé a vadak természetét.

Gergely folytonos imában társalkodott őrangyalával, kitől azt a vigasztaló biztatást nyerte, hogy ezen türelmét Isten gazdagon meg fogja jutalmazni, és e szellemi áldás az egész országra ki fog terjedni. Míg Gergely a veremben szenvedett, egy Anna nevű özvegy, az ártásádi vár lakója, napon-ta kenyérral táplálta őt. Valóban elmondható sz. Gergelyről, hogy Krisztus keresztjét testében hordozá, hogy szenvedései Krisztus hitéből kisugárzó isteni erényeknek bizonyítékai.

Milyen a véletlen

Nemrég egy kedves magyarörmény barát-nőnk, *Ötves Móra* 80. születésnapjára voltunk hivatalosak. A nagyon kellemes délután során többször visszatért a beszélgetés témája az erdélyi örmény gyökerekhez, így az sem maradhatott el, hogy leánya, *Szabó Anikó* néhány nap múlva megküldte az *Ötves -Ötvös* családfát a magyarörmény archívum számára.

Belepillantva megütötte a szememet egy név: Fehértáj Tibor mérnök neve, aki ismerősen hangzott számomra. A családfa szerint édesapja lovag Fahrentheil Henrik tanár és **Ötves Aranka**, gyermekeik egy része Fehértáj, más része Fehérvári, illetve Tarján vezetéknevre magyarosította nevét. Rögtön bevillant a Fehértáj névnél, hogy *A rejtelmes Anatóliában* c. könyv szerzőjéről van szó, amely könyvből 2009-ben a 144. számban kezdtünk el részleteket közölni Szabó László fotóművész válogatásában, fotókkal ellátva, életrajz melléklettel.

Íme az életrajz:

„Fehértáj Tibor magyar mérnök az 1930-as években a török kormány megbízásából részt vett a Kayseri és Maras között építendő út vonalának kijelölésében. Részletes és olvasmányos beszámolót közöl Közép-Anatólia, pontosabban Kappadókia, a Taurusz-hegység és Észak-Kilikia akkori viszonyairól. Olyan helyekre is eljutott, ahol az Örmény Genocídium előtt jelentős számú örmény lakosság élt. Döbbenetes leírást olvashatunk az egykor virágzó örmény városok, falvak harmincas évekbeli állapotáról, a kihalt utcákról, a kifosztott, romba döntött házakról, templomokról, a betelepült török lakosságról. Ez a könyv nemcsak útleírás, de fontos kordokumentum is, amely magyar szemmel füg-

getlen szemtanúként számol be a látottakról egy olyan térségben, ahol kormányengedély nélkül akkoriban nemigen utazhattak külföldiek. Sz. L. Szabó László”

És a családfában szereplő név és életrajza az internetről:

„FEHRENTHEIL-GRUPPENBERG TIBOR (lovag), hírlapíró, szül. Brassóban 1898. márc. 25-én, megh. futárszolgálat teljesítése közben, mint autószerencsétlenség áldozata, 1942. júl. végén v. aug. elején az orosz harctéren (aug. 6. temették Bpen). – Szülők: F-G. Zsigmond József Henrik gimn. igazgató, Ötves Aranka. Egész fiatalon részt vett az 1914/8. háborúban s mint tart. hadnagy szerelt le. Ezután mérnöki tanulmányokat végzett, de nem tudván hazájában elhelyezkedni, végigkóborolta a világot, s végül Törökországban telepedett le, ahol mint vasútépítő mérnök hét esztendő telt. Visszatérve Magyarországra, újságíró lett. Pályáját a nemz. szocialista Magyarságnál kezdte, majd bekerült az Uj Nemzedék szerkesztőségébe. 1941-ben, az orosz-magyar konfliktus kitörésekor kinevezték főhadnaggyá s a haditudósító század tagja és a Tábori Ujs. fel. szerkesztője lett. – Munkái: Bosporusi kaland. Reg. Bp., 1936. – Hitler élete U. o., 1941. – A láng utolsó pislant. Reg. U. o., 1941. – A rejtelmes Anatóliában. U. o., 1942. – Írói neve: Fehértáj Tibor.”

Most bizonyosodott be számomra, amit éreztem annak idején a könyv elolvasása közben, hogy írója mégiscsak érintett, még ha nem is saját felmenői ágán, de erdélyi örmény származásuként, látva azt az eszeveszett pusztítást, és meggyalázást, amelyet az örmények annak idején és ott Anatóliában elszenvedtek.

M

Erdő Péter bíboros úr ünnepi szentmiséje az örményeknek

Az örmény katolikus közösség és azok, akiket a Szentlélek Úristen megszólított, megtalálták a helyünket június 22-én, vasárnap délután az Orlay utcai örmény katolikus templomban. Akinek nem jutott szék, állva hallgatta *Erdő Péter* bíboros, esztergomi érsek ünnepi szentmiséjét, amelyet Világosító szent Gergely ünnepe és az Úr napja alkalmából tartott. A közreműködő *Imperatrix énekegyüttes* emelte a lelki alkalmat még ünnepélyesebbé. Az oltárnál szolgált *Fülöp Ákos* plébániai kormányzó úr és a ministránsok között ott volt *Zsigmond Benedek* armenológus is. Erdő Péter ünnepi szentbeszédét a 20–23. oldalon adjuk közre.

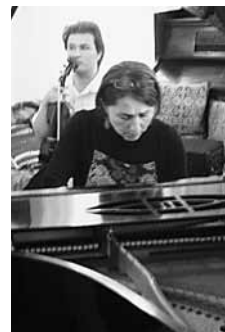
A szentmise után a plébánia termeiben Dr. Erdő Péter bíboros úr köszöntésé-

A bíboros úr a hívek között (fotó: Kabdebó János)

re a régi zenei salonok hangulatát idézően *Szilva Ingrid* lebilincselő zongora játékkal (J.S. Bach Largo a C-dur szonátából Liszt Ferenc átíratában), az ifjú *Vörösvári Márton* pedig J. S. Bach a-moll szonáta Fuga tételének bravúrosan virtuóz játékával fakasztotta tapsra a hálás közönséget. A lelki és zenei feltöltődést követően *Sergio* finom örmény ízei mellett együtt éltük át a Krisztussal és egymással történt találkozás áldását. Köszönet érte *Zakariás Antal Diránnak*, a gondnokság vezetőjének és mindazoknak, akik közreműködtek az ünnep méltó megrendezésében.

(Béres)

Szilva Ingrid

Vörösvári Márton

A zenesalon hallgatói

Agapé

Erdő Péter bíboros úr 2014. június 21-22-én hivatalos látogatást tett az örmény katolikus lelkészségen. A vizitáció során bemutattam a közösség helyzetét. A bíboros úr ismerkedett közösségünk különleges helyzetével. Megerősítette, hogy az egyházmegye területén élő örmény katolikusok személyi plébániája vagyunk. Két fontos feladatot adott számunkra. Egyik annak keresése, hogy az örmény liturgia végzése, a templom berendezése hogyan lehetne olyan, ami vonzóvá teszi közösségünket. A másik, hogy jó lenne a közösség létét, életét megismertetni másokkal, latin plébániákkal. Ennek egyik módja, hogy a lelkészség megkeresi a plébániákat, a másik módja, hogy mi magunk beszélünk erről környezetünkben. Az ősz folyamán ezekről a dolgokról jó lenne beszélgetni!

Fülöp Ákos örmény lelkész

Erdő Péter

Szentbeszéd Úrnapján („A” év)

Örmény Személyi Plébánia, 2014. június 22-én (Jn 6,51-58.)

Krisztusban Kedves Testvérek!

Úrnapja van. Az Oltáriszentséget ünnepeľjünk. A legszentebb Eucharisziát, amely áldozat (szentmise), lakoma (szentáldozás) és szent jelenlét. De hogyan változhat át a kenyér és bor Krisztus valóságos testévé és vérévé? Amikor a katolikus egyház átlényegülésről beszél, olyan kifejezést használ (transzszubsztanciáció), amely filozófiai kategóriákhoz kötődik, és a középkorban válik hivatalossá. De már jóval a IV. Lateráni Zsinat (1215) előtt is használták ezt a szót, a valóság pedig, amelyet kifejez, mindig is részét alkototta az Egyház hitének. A kenyérről és a borról a konszekráció után már az egyháziatyák is határozottan úgy beszéltek – Szent Pál nyomát követve – mint Krisztus testéről és véréről. Nem nevezték már a szent színeket egyszerűen kenyérnek és bornak. Nem csupán a jelentése változott meg a kenyérnek és a bornak, hanem létének alapjában történt átalakulás még akkor is, ha ez szemmel nem látható. A kenyérnek és a bornak csupán a külső színe

marad, de valódi átváltozás történik. Ez a jelenlét olyan csodálatos, hogy „az Oltáriszentség mindkét színében és bármely színnek bármelyik részében elkülönítve is az egész Krisztus van jelen”.

Maga Krisztus az utolsó vacsora evangéliumi elbeszélése szerint minden fenntartás nélkül mondja ki a kenyérre és a borra: „ez az én testem, ez az én vérem”. Hódolattal állunk meg ezelőtt a titok előtt. Amikor Isten közli magát emberi világunkkal, véges értelmünk előtt gyakran paradoxonok jelennek meg, fogalmaink és képzeletünk eléri határait.

A szentmisében átváltoztatott szent színekben Krisztus tartósan közöttünk van. Ezért vitték el az Eucharisziát a foglyoknak és a betegeknek. Ezért ünnepeľték bizonyos napokon, különösen böjt idején a keleti keresztények éppúgy, mint a nyugatiak az előszenteltek liturgiáját. Olyan liturgikus ünneplés volt ez, amely különböző könyörgésekből állt szentmise bemutatása nélkül. Ezért a korábbi napokon átváltoztatott Oltáriszentséget őrizték meg,

és azt vették magukhoz. Még ma is él ennek a hagyománya: a latin szertartásban nagypénteken, amikor szentmisét nem tartunk, de áldoztatunk. Régen ezt neveztük „csonka misének”. Ezért érdemel az Oltáriszentség külső tiszteletben is megnyilvánuló imádást, ezért szentelünk külön ünnepet neki, ezért tartunk szentségimádást és úrnapi körmenetet is.

Hitünk szerint az Eucharisztia a legbensőségesebb közösség misztériuma. Amikor Krisztus az utolsó vacsorán az Oltáriszentséget rendelte, tanítványai között mintegy új családja körében osztotta ki a kenyeret. Az utolsó vacsora asztalközössége szinte elővételezi, titokzatosan előre megjeleníti minden idők egyházának közösségét. Asztalközösségben lenni Krisztussal megszentelődést kíván. Csak a megkeresztelt ember járulhat az Eucharisziához. De hogyan is járulhatnánk másként a Szentek Szentjéhez, a mindent megtisztító és átvilágító isteni tűzhöz, ha nem úgy, hogy belsőleg megtisztulunk és az imádás magatartásával közeledünk hozzá. „Szentesség a szenteknek” – ezt kiáltották szentáldozás előtt az ókeresztény egyházban, ezt

halljuk ma is a keleti egyházak liturgiájában. Szent Pál apostol a Korintusiaknak írt első levelében így fogalmazza meg ezt: „Aki méltatlanul eszi a kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét. Tehát vizsgálja meg magát mindenki, s csak úgy egyék a kenyérből és igyék a kehelyből, mert aki csak eszik és iszik anélkül, hogy megkülönböztetné az Úr testét, saját ítéletét eszi és issza” (1Kor 11,27-29). A megszentelő kegyelem állapotában lévő, de gyengeségeivel küzdő ember számára nagyszerű segítség az Eucharisztia. De nem pótolja a súlyos bűnök őszinte megbánását és feloldozását. Ezért hangzik el ünnepélyes szertartásokon néha a felhívás: Csak az járuljon szentáldozáshoz, aki a katolikus egyház teljes közösségében van, aki a kegyelem állapotában van és kellőképpen felkészült az Oltáriszentség vételére. A katolikus egyház teljes közösségének legnagyobb

Közreműködött az Imperatrix énekegyüttes

kifejezése és erőforrása az Eucharisztia-ban való közös részesezés. Ezért lehet a keresztények egységének végső beteljesedése és célkitűzése is, hogy majd ha a hit egysége és a Krisztustól rendelt pásztorok közös elfogadása megvalósul, mindennek megkoronázásaként létrejöhessen az eucharisztikus közösség.

Ezekben a napokban nagy örömmel végeztem egyházlátogatást a budapes-

ti örménykatolikus lelkesedésen. Láttam a múlt értékeit, a hit, a szeretet, az odaadás és a hűség bizonyítékait. A II. Vatikáni Zsinat sajátos logikát jelöl meg a keleti katolikus liturgiák számára. Kijelenti, hogy maguknak a keleti katolikusoknak kell elmélyíteniük saját hagyományuk ismeretét, és ha a hiteles tradíciók csorbultak volna, igyekezniük kell visz-

szatérni a régi hagyományokhoz. A zsinat azt is elismeri, hogy a kinyilatkoztatás gazdagságának bizonyos vonatkozásait olykor megfelelőbben érzékelteti, vagy jobban megvilágítja egyik vagy másik keleti vagy nyugati hagyomány. Itt tehát kölcsönös kiegészítésről van szó. Különösen érvényes ez az örmény hagyományra, hiszen mindnyájan tudjuk, hogy

a világon az első ország, amely hivatalosan is közösségi jelleggel elfogadta a kereszténységet, az örmények országa volt, mely ebben a tekintetben jócskán megelőzte a Római Birodalmat. Világosító Szent Gergely püspök (ca. 260-330) nem az első hirdetője volt Krisztus evangéliumának az örmény nép körében. Hiszen az országban már a II-III. században tekintélyes volt a keresztények száma. Maga

Világosító Szent Gergely előbb hosszú börtönt viselt hitéért, utána kapta meg Isten különleges kegyelméből az eredményes és áldott missziós munka ajándékát. Csodával gyógyította meg a keresztényüldöző és gyilkos Tiridat királyt, aki beleőrült a saját gaztetteinek súlyába. Később a megtért király kívánsága szerint ő lett az örmény egyház megszervezője. Tizenkét püspökséget alapított. Erre tö-

rekedtek később mások is, nyugaton is. Szent István és kortársai is úgy gondol-

ták, hogy az igazi, a teljes egyháztartomány az, amely tíz vagy tizenkét püspökségből áll. Így értették Jézus szavait, aki ezt válaszolta Szent Péternek: „ti, akik követtetek, a megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, ti is ott ültök majd vele tizenkét trónon, és ítélni fogtok Izrael tizenkét törzse fölött” (Mt 19,28; vö. 1Kor 6,2-3; Lk 22,30; Zsid 11,7). Tizenkét püspökségből álló testület hajdan a püspökök fölött is ítéletet mondhatott. Ha egy nép úgy tért a keresztény hitre, hogy ennyi püspöke volt, az egyházi életében – tiszteletben tartva Szent Péter utódát – nem függött a szomszédos országok politikájától. Keresztény hitünk nem elhomályosította vagy meggyengítette a népek önállóságát, hanem segítette a megmaradásban, a lelki és kulturális fejlődésben.

Adja Isten, hogy örménykatolikus közösségünk fennmaradjon, és sugárzó tanúságot tegyen hitéről egész népünk előtt. Világosító Szent Gergely, könyörögj éretünk! Ámen.

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület köszönetét fejezi ki az örmény katolikus egyházi gondnokság tagjainak: *Zakariás Antal Dirán* elnöknek, *Heim Pál* és *Kövér István* tagoknak, valamint *Zsigmond Benedek* armenológusnak, hogy fáradságot nem kímélve dolgoztak azon, hogy a Budapesti Örmény Katolikus Plébánia méltóképpen fogadja *Dr. Erdő Péter* bíboros urat a vizitáció alkalmából és segítették még ünnepélyesebbé tenni a Világosító szent Gergely búcsú lebonyolítását.

dr. Issekutz Sarolta
elnök

A templomkertben is folyt a közvetlen hangú beszélgetés. Jobbról: Dr. Erdő Péter, Zakariás Antal Dirán, Fülöp Ákos, Zsigmond Benedek, háttal dr. Issekutz Sarolta

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna (3. rész)

Szépnyám és kiterjedt rokonsága Zalatnán szenvedte meg a 165 évvel ezelőtti, máig gyászos emlékeztető napokat. Zalatna hosszú múltra visszatekintő bányászati központként¹ a XIX. század elején mintegy 3500 lakosú kisváros volt, nagyjából 55% román és 35% magyar polgárral. A városban működő bányakapitányság, harmincad-hivatal, a bányák és a kohómű sok embert foglalkoztattak – egy részüket ma talán köztisztviselőnek mondanánk. (Ez a későbbiek szempontjából igen fontos!) A város akkori gazdagságáról és lakosságának sokszínűségéről tanúskodik, hogy már külön temploma volt a római katolikusoknak, a reformátusoknak, a lutheránusoknak, a legnagyobb lélekszámú görögkeletieknek pedig kettő is! Bár a város gazdag volt, de az egyes emberek nem feltétlenül (és akkoriban a gazdagsággal nem volt szokás hivatkozni), ezért a kincstári alkalmazottak jellemzően a kékfestő-ipar által készített kék vászonruhát hordták. (E jellemző kék viselet 1848 őszén sokaknak a halálát jelentette!)

Bár az erzsébetvárosi Lukácsok történetét egyes családágakon mától nagyjából az 1600-as évekig mintegy 12 nemzedékre terjedően ismerni véljük – ha nem is mindig szívünk szerinti részletességgel –, de a minket érdeklő Lukácsoknak Zalatnára történt átköltözéséről sajnos, nincs közvetlen adatunk, dátumunk. 1766-ban az erzsébetvárosi templom alapkövetésének kapcsán még említették a később Zalatnán élt fiak atyjának, Lukács Jakab-

¹ Bányavárosi kiváltságait Nagy Lajostól, 1357-ből bírta.

nak és nagybátyjuknak, Lukács Tódornak a nevét, de már sem az 1780-ban a Mária Terézia halála alkalmából rendezett közadakozás névsorában, sem a toronygömbben 1783-ban elhelyezett emlékiratban nem szerepel senki a családból, ami társadalmi elismertségük, vagyonosságuk és vallásosságuk ismeretében csak azzal magyarázható, hogy már máshol éltek. Az bizonyos, hogy Lukács Lukács Erzsébet nevű leánya 1811-ben már Zalatnán született, de nem kizárt, hogy ő már nem az első Zalatnán született Lukács-gyermek volt.

Érdekes a Lukácsok Zalatnára történt telepedésének üzenete: mivel nyilvánvalóan ismerték a Zalatna térségében minduntalan fel-fellobbanó társadalmi zavargásokat (Hora-Kloska felkelését, Varga Katalin ügyét), a Zalatnára költözés azt mutatja, hogy a Lukácsok a XVIII.–XIX. század fordulóján biztonságosnak érezték az aranybányák környékét. (A népek tavaszának forradalmi eseményeit, és annak tragikus mellékhatásait persze más sem láthatta előre.) Nagyon valószínű, hogy a Lukácsok szóban forgó ágának Zalatnára telepedése annak a következménye, hogy a nemességet szerzett Lukács Jakab unokái közül Lukács szépapám és Simon Tódor (Lukács Béla édesapja) is a postamester–bányavállalkozói karrier lehetőségét választották.²

Az erzsébetvárosi Lukácsok közül legalább hárman telepedtek Zalatnára, család-

² A bányavállalkozói tevékenység sokszor igényelt az egyénileg biztosíthatónál nagyobb tőkét, aminek előteremtésére kézenfekvő volt a közeli rokonság által biztosított támogatás.

dostól, „életvitel szerűen”: Lukács Lukács, Lukács Antal és Lukács Simon Tódor.

Lukács Antalról csak annyit tudunk, hogy Schafkovits-lányt vett feleségül. („A Péter Pál tőzsomszedságába eső botesi „Jakab és Anna” bányászat eredete nem vihető fel a rómaiakig. Ezt 1805-ben nyitotta a Schafkovits család”).³ Szépapám másik testvére, Simon Tódor, 1848-ban a zalatnai postamester tisztét töltötte be. A postamesteri állás hatósági szerepkört is jelentett, hiszen egyik alapfeladata volt az állami küldemények haladéktalan továbbjutásának biztosítása, ugyanakkor a kapcsolódó nagy és biztos vendégforgalom révén igen szép jövedelmet biztosító foglalkozás volt. (Postamester volt Erzsébetvárosban Lukács Lukács is, majd Zalatnán Lukács testvére, Simon Tódor, illetve az ő halála után Lukács Lukács fia, János is – hogy egy későbbi Lukács Antalról ne is beszéljünk!) Simon postamesteri állása tehát a Lukácsok közt nem volt egyedül eset. Ráadásul a verespataki Szent Kereszt bányatársulat 1845-ös alapításának jegyzőkönyvében ott látjuk Lukács Th(eodor) Simon nevét is, jelölül annak, hogy Lukács Simon is az aranybányászatba fektette fölös tőkét. (Az adminisztráció akkor is lassan működött: mire a bányatársulatot bejegyezték, Simon és családja már évek óta halott volt...)

A legidősebb ismert Zalatnára telepedett Lukács Lukács a saját leszármazottainak emlékeztetőben hol erzsébetvárosi postamesterként, hol zalatnai aranybánya-

³ Valószínű, hogy ezen unokák közé tartozott az a Lukács Antal (1798–1858) is, akinek sírját a zalatnai katolikus temető őrzi. A sírfelirat azonban a családi emlékezetben megőrzöttől eltérő nevű feleségről szól, és egyelőre nem tudjuk a viszonyokat pontosítani...

tulajdonosként őrződött meg. E kettősség onnét eredhet, hogy már régen Zalatnán, a környékbeli aranybányákból élve még mindig azt diktálta foglalkozásként gyermekei keresztelesekor az anyakönyvbe, hogy: „erzsébetvárosi postamester és tanácsos”.

Lukács Lukácsnak munkájánál fogva szoros kapcsolata volt a bányakapitánysággal, a kohóművel, a kincstári uradalommal és az erdőgazdasággal is. Lukács Lukács Zalatna ismert és köztisztviselőként álló lakosa volt, nemzetiségre való tekintet nélkül mindenkivel egyaránt szívélyes volt. Több esetben kérték fel keresztszülőnek, illetve esküvői tanúnak is, saját gyermekei keresztszülői közt pedig magyarok mellett egyaránt előfordult német hivatalnok és bukaresti román kereskedő is.

Az örményeknek Zalatnán nem volt saját gyülekezetük,⁴ ezért a Zalatnán élő Lukácsok a római katolikus templomba jártak, kereszteleési-házassági- és temetési bejegyzéseiket a római katolikus plébánia anyakönyvei őrzik.⁵ Lukács Simonék lakhelye⁶ a bányakapitánysággal majdnem szemközt állott, míg Lukács Lukácské a főút keleti oldalán, kicsit Gyulafehérvár felé állott. (Míg az előbbi ma is áll, sőt, éppen újjászületni látszik, addig a másikat az 1970-es évek táján elbontották.)

⁴ Az örmények a népszámlálási adatokban nem szerepelnek külön nemzetiségként, mert valamennyien magyarnak vallották magukat. Különléte zalatnai névsorokban a bizonyosan örmény nevek aránya mintegy 10%-ra tehető, és bár ez nagyon bizonytalan becslés, de jobb nincs.

⁵ Ma Gyulafehérvárott kutathatók.

⁶ A Lukács-kastélyként ismert épület a '48–49-es események időpontjában sokkal kisebb, a mainak alig harmada nagyságú volt.

A gazdag Lukácsok természetesen a város társadalmi életéből is kivették a részüket, tehát a tragikus zalatnai napokat e közösség tagjaként ők is súlyosan megszenvedték. Simonék tragédiája – az egyetlen túlélő és később híressé váló családtag, Lukács Béla kapcsán – közsímet, de a mi Lukácsaink közül nem csak ők pusztultak el Preszákánál: Lukáts Lukács veje is ott halt meg.

Zalatna szörnyű napjai azonban az 1848. október végi eseményekkel messze nem értek véget! Egy ideig a pusztításba belefáradt román felkelők szállták meg a várost. Ebben az időben ('48 késő ősze és '49 tavasza közt) esett meg az a valós történet, amit megőrzött a zalatnai Lukácsok családi emlékezete.⁷ Röviden összefoglalva: a Zalatnán időző román csapatok vezére, Avram Janku tribunus beleszeretett volna a gazdag örmény, Lukáts Lukács eladósorban lévő, különösen szép lányába, Rózába, és feleségül akarta volna venni. Rózának – színleg elfogadva az ajánlatot, de valójában magát halálra szánva – sikerült haladékat és családja számára védelmet kieszközölnie. A várost fosztogató bandák ellen Janku védőrséget állított „menyasszonya” családjának háza elé, Róza viszont ennek fedezetében – élete kockáztatásával – több üldözött magyar nemesnek adott menedéket. A '48 októberi vérengzés okozó román szabadcsapatokat hamarosan kiűzték a magyar honvédek, aminek révén Róza megmenekült ígéretének beváltásától. Az üldözöttek megsegítését később Ferenc József rendjellel és egy „briliáns kirakott mellűvel” hálálta volna meg (amit azonban

⁷ A történetet Róza egyik unokája, Nuridsán Lajos saját kezűleg vetette papírra, ez jelent meg – sajnálatosan a közzétévevő Hetessyné Géczy Judit (Nuridsán Lajos unokája) nevének megjelölése nélkül – a Füzetek egy korábbi számában

– Róza halála után – „vissza kellett adni”). A történet szép kerek, azonban a valóság még érdekesebb!

A '48 októberi zalatnai mészárlásban a Lukácsokat szörnyű veszteségek érték: meghalt Simon, a zalatnai postamester, és a felesége, Teréz asszony, valamint hat gyermekük⁸, házuk pedig rablók és tűzvész martalékeként a pusztá falakig elpusztult. Megözvegyült Lukáts Lukács Anna lánya (férjezett Adorján Györgyné) is, aki 1843-ban ment férjhez, és akinek férje, Adorján György, kincstári alkalmazottként szintén Preszákánál pusztult el, hátrahagyva ifjú hitvesét és három kicsinyüket.

1848-ban Lukáts Lukácsék zalatnai házát elkerülte mind a fosztogatás, mind a gyűjtögetés. A közhiedelemmel ellentétben Janku nem vett részt az őszi vérengzésben, csak a vérengzés után pár nappal ért a városba és amíg ott tartózkodott, viszonylagos békesség volt. Ez volt az az időszak, amire a Nahlik-jelentés azt mondja, hogy „a városban maradt nem-románok lassanként és nagy számban⁹ behúzódtak Lukáts Lukács házába, ahol akkor Peter Dobra¹⁰ is leggyakrabban tartózkodott. Lukáts Lukács mindenkit vendégszeretően befogadott, nekik ott, különösen Róza lányának... bátor, erélyes fellépése következtében életmentő védelmet adott s különösen Marillai Ignác ellenőr neki köszönheti az életét.” Lukáts Róza rejtegette-segí-

⁸ Ismeretes, hogy Lukács Simon családjából egyedül Béla menekült meg, akinek ugyan a megmeneküléséről többféle legenda maradt fenn, de ezekben közös a kisdud román dajkájának életmentő szerepe!

⁹ A talán némileg túlzó családi legenda szerint mintegy hetvenen!

¹⁰ Szinte bizonyos, hogy a családi szájhagyomány a kevésbé ismert Dobra Pétert cserélte össze Avram Jankuval.

tette azokat, akinek az élete veszélyben forogott, miközben a vérengző martalócok egyik fő felbujtója (nem Janku, hanem Petre Dobra!) gyakran járt a házban! (Tán a csinos Rózának is ő próbált udvarolni.) Zalatna román fegyveres megszállása alatt Lukátsék megpróbálták csillapítani a vérengzést, Róza pedig valóban életét kockáztatva mentette a – dolgok természeténél fogva elsősorban magyar¹¹ – üldözötteket.

1849 tavaszára Lukátsék már azt hitték, túl vannak a veszedelmeken! Zalatnán még mindig százánál jóval több elpusztult lakóház és középület kormos romjai éktelenkedtek: nem csak a fosztogatók által gyűlölt magyarok, illetve a „kékruhás” hivatali alkalmazottak lakóházai, hanem a bányakapitányság épülete, a kincstári kohóművek, de az összes templom is. A közvetlen életveszély egy időre elmúlni látszott, de ez csak rövid szünet volt a tragédia felvonásai közt!

Májusban Abrudbányán a magyar honvédek elfogták és kivégezték a zalatnai vérengzésért elsősorban felelős Petre Dobrát.¹² Júniusban egy század magyar honvéd és 20 huszár ütött rajta a Zalatnán vásározó, túlnyomóan román paraszton – Zalatnáról való menekülésre készítve a megszálló román fegyvereseket. A magyar katonák 43 embert elfogtak, akik közül – az őszi eseményekben való részvétel vádjával – 19 férfit kivégeztek. (Magyar honvédek román parasztokat...) Ennek hatására, miu-

¹¹ Jegyzőkönyv tanúsítja, hogy a magyarokkal együttműködő románok élete is veszélyben forogt: e napokban elég volt, ha egy román mészárost megvádoltak azzal, hogy magyarokat is kiszolgált, és máris halálra üldözték!

¹² Petre/Petru Dobra, azaz Dobra Péter román ügyvéd, a kincstári írnokeként működött Zalatnán és aktívan szította a magyarellenes indulatokat. Ma szobra áll Zalatnán...

tán az erdélyi harcok miatt a magyar katonaság ismét elhagyta Zalatnát, július elsején a Bucsumon lakó zalatnai bányászok ismét tömegesen Zalatna ellen vonultak. Ez alkalommal már nem kímélték Lukáts Lukács házat sem: kifosztották, felgyújtották és a családfőt feleségével és két, vele lakó lányával¹³ együtt, kivégzésre hurcolták! (Tán kitudódott a menekültek rejtegetése?) Avram Janku ekkor sem volt a közelben. A golyó általi kivégzést a családfővel kezdték. Az első lövés szerencsére nem sebezte halálra Lukátsot (csupán a csípőjébe kapott egy golyót, aminek a sebeit utóbb szerencsésen kiheverte), mert a zajra előkerülő Axente tribunus megmentette a családot. (E napokban elég lehetett, ha valamelyik hangadó azt kiáltotta – románul! -: „Azt ne bántsátok, ő a mi emberünk!”) A családi emlékezet gyógyító feledése nem őrizte meg Lukáts Lukács szépapám '49 nyarán megesezt tragédiáját: vagyonának-házának elvesztését, egészségének megrokkánását. Az elpusztított kohóművek miatt a bányászat is visszaesett.

A szabadságharc bukása után a régi világ soha nem tért vissza, de a megmaradt Lukácsok többsége Zalatnán folytatta életét.¹⁴

¹³ A Nahlik-jelentés itt kivételesen téved, mert gy sógornőt említ, akinek „a férje Preszákán maradt a mártír-téren”, de valójában Lukáts Lukács Anna nevű lányáról, az immár özvegy Adorján Györgynéről volt szó!

¹⁴ Hogy a zalatnai vérengzés mennyire nem etnikai alapú volt, azt több dolog is kezdettől nyilvánvalóan mutatta. Az üldözöttek mentésében-rejtegetésében tisztességes románok is kockáztatták az életüket, és az örjögés elmúlásával a meggyötört túlélő magyarok tovább éltek a még inkább román többségű Zalatnán, így a sokat szenvedett Lukács család több tagja is!

Simonék házát helyreállították, majd később az egyetlen túlélő gyermek, Lukács Béla – már sikeres miniszterként – átépítette, kibővítette¹⁵. A bányák művelése és a kohók tüze évekig szünetelt, de amikor kezdett helyreállni a működés, akkor az öregedő, de továbbra is Zalatnán élő Lukács Lukács helyét már Dávid nevű fia vette át a bányavezetésben¹⁶. Szintén Zalatnán élte le életét Lukács Lukács férjes lánya, Lukács Anna (özvegy Adorján Györgyné), félárva gyerekeivel (ő is a zalatnai temetőben nyugszik).

Lukács Lukács legfiatalabb lánya (Róza ükanyám) 1850 nyarán férjhez ment egy Galíciából áthelyezett lengyel származású hivatalnokhoz. Az esküvő időpontjában a zalatnai római katolikus templom még nem volt helyreállítva, így Bodnár plébános úr a bányakapitányság ideiglenesen befedett épületében eskette a fiatalokat. Az ifjú pár a férj munkakörével összefüggésben Gyulafehérvárra költözött, de a feleség családjával tartották a kapcsolatot. Amikor 1850 őszén megkezdődött a zalatnai szörnyűségek hivatalos kivizsgálása,

¹⁵ Érdekes elgondolni, hogy mi történt volna, ha Lukács Béla nem hal meg oly tragikusan: tán öreg napjaira hazatért volna a kibővített „szülői ház”-ba. Minden esetre öröm látni, hogy 2012-ben megkezdődött Zalatna múltja eme gyönyörű emlékének a felújítása...

¹⁶ Dávid öregségére a fia, László (a későbbi miniszterelnök) a győri jogi egyetemi katedrát odahagyva tért haza, hogy a bányavezetést átvegye atyjától. László mindaddig igazgatta a bányákat, amíg kibontakozó politikai tevékenysége ezt megengedte.

Lukács Róza arcképe a kitüntetéssel

lása, szépanyámnak is eskü alatt kellett vallomást tennie az átelt eseményekről. (Az ő embermentő tevékenységéről mások tettek hiteles tanúságot.)

Pár évvel később nagy volt a meglepetés, amikor hivatalos levelet kézbesített a posta: Lukács Rózát (férjezett Vójzikofszkát, helyesen Woyciechowskát) a '48 őszi események alatt tanúsított embermentő tevékenységéért Ófelsége az általa 1850-ben alapított Ferenc József érdemérem arany fokozatával kegyeskedett kitüntetni¹⁷. Az Uralkodó személyes jóindulatának kitüntető jeleként az érdemérmert „brilliánsokkal kirakott broszsal”, saját kezűleg tűzte fel Róza ükanyám keblére¹⁸. Lukács Róza a kitüntetést haláláig büszkén hordta, a róla készült fényképen jól látható. (De csak a kitüntetés, a brilliánsokkal kirakott tű nem!)

A kitüntetést is ábrázoló olajportréját feltehetően egy fénykép alapján készítették.

¹⁷ A megbékéltetésre törekvő Uralkodó Avram Jankut is ki akarta tüntetni a koronás Arany Érdemkereszttel, azonban a csalódott, megkeseredett és végül elborult elméjű Janku éles császárellenes kirohanásai és tettelességei miatt végül is a kitüntetés elmaradt.

¹⁸ A kitüntetések protokollja szerint a kitüntetett halála esetén a kitüntetést vissza kellett volna szolgáltatni, míg az uralkodó személyes kegyét kifejező emléktárgyat a kitüntetett örökösei mindig is megtarthatták. Ezzel szemben Róza halála után a rendjel megmaradt (máig!), a brilliáns-tűt viszont már nagyanyám se látta. A családi legenda szerint azt vissza kellett adni, valószínűbb azonban, hogy az utódok – tán az I. világháború alatti-utáni – ínséges időkben a brilliket pénzzé tették...

ték, így fordulhatott elő, hogy a Ferencz-József érdemérem helyett holmi sosemvolt kitüntetést füstött a művész.¹⁹

Róza súlyos betegség (gerincsorvadás) következtében alig 47 évesen hunyt el. Nyolc gyermek maradt utána, akiknek a többsége már Trianon előtt ugyanúgy áttelepült Budapestre, mint a közeli rokon Lukács Béla is.

Az ország szétszakadása után a rokoni kapcsolatok is elsorvadtak, és bár Magyarországon Rózának ma nagyjából félszáz

¹⁹ Érdekes, hogy Lukács Rózáról két, hasonló portré maradt fenn, feltehetően két leszármazott is így kívánta megőrizni bátor elődje emlékezetét. A másik portré helyesen ábrázolja a kitüntetést.

Lukács Róza kitüntetése, a Ferenc József érdemérem arany fokozata

leszármazottja él, de „odaát” eddig senkit se találtam, aki rokonnak lenne mondható.

Zalatnát illetően jó lenne, ha a mai magyarok és románok nem egymás²⁰ egykori – mára már jóvátehetetlen – hibáit és bűneit méricskélnék, vagy az érte való felelősségen vitatkoznának, hanem arra törekednének, hogy minél jobban megértsék elődeik cselekedeteinek mozgatórugóit és minél épebben megőrizzék közös örökségüket! Mert Erdélyben a múltja azoknak is közös, akinek a jelene ma talán nem az...

délyben a múltja azoknak is közös, akinek a jelene ma talán nem az...

²⁰ Sajnos, voltak „magyar vérengzések is”, amikre nem szoktunk emlékezni, és még ha ezek csak reakciók voltak a románokéira, akkor sincs okunk büszkének lenni rájuk.

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Örmény kódex-motívum

Emlékezzél meg, Uram, és irgalmazz, és légy kegyes az elhunytak iránt, adj nekik nyugalmat és világosságot, sorold be őket szentjeid közé mennyei országba és tedd őket méltóvá irgalmasságodra!

Ismétlően elénk kerül az elhunytakért való imádság kérdése. Hitünk szerint imáinkkal kérlelhetjük Istent s remélhetjük az eredményességet: elhunytjainknak az üdvösséget. Ugyanis Istené az ítélet halálunk után, s ettől függ odaíti sorsuk. Mindannyian vágyódunk a szenteknek társaivá lenni, de ezt csak Isten kegyelmével és irgalmával kaphatjuk meg. Tudjuk, Ő mindenkit üdvözíteni akar, de ebben közre kell működnünk!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Kali Kinga

Egy örmény: hét zsidó

Az erdélyi örmény identitást kutatva, 1996 tavaszán, Húsvét körül, az örmény karkterről kérdezgettem Gyergyószentmiklóson az éppen ráérőket – akkor még csupán puhatolózva, ki az örmény, kit tartanak annak az ottani közösségben. Abban az időben Fogolyán Miklós, Páter Lukács volt e kis közösség papja, akit a velencei mechtarista szerzetesrend küldött misszióba Erdélybe, hogy emlékeztetné az ott élőket örménységükről, lendítené fel az örmény életet. Az emlékeztetés, mint alább is látható, megtette hatását – de az is lehet, hogy a „boldog békeidők” nosztalgiája dolgozott végig, lappangón. Ebben a beszélgetésben Hegyessy Alíz néni – vagy ahogyan őt gyergyói viszonylatban hívják, Áskó néni – határolja körül azt a parányi világot, amely saját örménységét jelenti. Arra kértem őt, magyarázná el, milyen az örmény ember – és mit jelent örménynek lenni általában, Gyergyó-szerzte. Áskó néni, aki magát azon szerencsések közül valónak tartja, akik még százszázalékosan örmények ebben a magyar közegben, boldogan osztotta meg velem az érintőleges tudás-világot, gyönyörű naivan, emlék-pillérekéből és kulcsszavakból összerakva. A villámkérdések gyors váltakozása lehetővé tette, hogy kirajzolódjon az öregasszonynak az örménységgel kapcsolatos mentalitása, amelyet az emlékezés nagyított gigantikussá, édesített mézessé, tarkított virágossá – ezért az olvasó se keressen benne egyebet, mint szubjektív tudást.

– Áskó néni, ki az örmény?

– Az egész emberiség örmény! (Kacag) Mert Noé az Ararát hegyére kötött ki! S ezért hát az egész emberiség örmény! Ropant ügyes unokám van egy – az unokáim már ott vannak keresztelve, az anyjuk, apjuk nincs ott keresztelve, de az unokáim mind ott vannak keresztelve, az örményeknél. (Az örményeknél úgy van, hogy amikor keresztelnek, akkor bérmálnak is, az örmény papok fel vannak hatalmazva erre.) Hát, gondolom magamban, az az örmény, aki annak vallja magát. Vagy mit is mondjak?

Mert a rádióban hallgattam egy előadást, hogy mindenki magyar, aki magyarnak vallja magát, akár milyen nemzetiségű, hivatkoztak

A gyergyószentmiklósi örmény templom külső örmény felirata (fotó: Buslig Barna)

Petőfi Sándorra, hogy ő is Petrovics volt, és mégis magyar. Hát, ugye, nem is lehet, hétszáz éve eljöttünk Örményországból, háromszázvalahányig Moldovában voltunk, s onnan átjöttünk ide. Itt Mária Terézia például nekünk is nemességet adott, csíksomlyói Csikialis-nak vagyunk beírva a kutyabőrön. Én... de szóval mindenki is, hát hogy tudjuk aztmondani, hogy örmények vagyunk, egypár örmény szót ha tudtunk, de azt sem helyesen – pár éneket tudtunk, és semmi mást. Pár ételt. Az ünnepeken jellegzetes ételeket főzünk, például az ángádzsáburt, hurutal, aztán vannak ilyen jellegzetes ételek, mint a pászka, a káta, a dehtekhálva, a *dáláuzi*, és eze-

ket szoktuk csinálni az ünnepeken, de különben semmivel nem különbözünk a magyaroktól. Intellektuális szempontból mindenki igyekszik – valamikor, ha azt mondtad, hogy örmény, akkor tudták, hogy az intellektuel. Mindenki! Hát az én édesapám, ő kereskedelmi akadémiát végzett – 1877-ben született, s ennek a sarki banknak a vezérigazgatója volt, ni. Negyvenkilenc éves korában meghalt; az ő édesapja gyógyszerész volt, aztán annak az édesapja orvos volt, s az orvosnak az édesapja Csík vármegye főbírája. Így bizony. Mindenki próbálta taníttatni a gyermekeit, a kereskedők is nagyon sokan érettségiztek, és hát szóval mondjam azt, hogy az intellektueleket ők képezték.

– Még mi jellemzi az örmény embert?

– Hát hallani, hogy fősvények... Jókedvűek. Sokat táncoltak. És táncolnak! Jó zenészek vannak köztük, még itt, kisvárosban is. Hát én nem, én nem tudtam zenélni, de a bátyám három hónap alatt úgy megtanult zongorázni, hogy csodásan. És ilyen... dzsessz is tudott játszani, egy dzsessz-zenekart is alakítottak. Hát még mit?

Jó szervezők voltak, amibe belekezdtek, azt átadták másnak is, nem csak maguknak tartották meg – úgy az iparban, vagy a kereskedelemben, vagy mindenben a világon: mindenkinek átadták azt, amit tudtak. Én ezt mondom magunkról is, hogy például édesanyám... nekünk, ugye, három szolgálónk volt, de ő mindegyikkel szakácskönyvet íratott, és minden pontosan fel volt jegyezve, hogy úgy legyen, ahogy kell, szóval... Mást nemigen tudok mondani. Nem tudom, de azt szokás mondani, hogy egy örményben hét zsidó veszett el, vagy hét török. Aztán, hogy ezt mire mondják, fogalmam sincs...

– És mi különbözteti meg az örmény embert a magyartól?

– Annyira oda vagyunk asszimilálódva a magyarokhoz, hogy nincsen, amiben megkülönbözzünk. A régi időben volt egy mondása az egyik földrajz–történelem szakos tanárnak, én is csak azt tudom megismételni: szerencse, hogy vannak örmények, mert megmaradtak a magyarok. Nagyon jó magyarok voltak az örmények!

– Mit nevezne meg örmény jellegzetességként Gyergyószentmiklóson? Mi az, ami a legfontosabb az itteni örményeknek?

– Azt hiszem, hogy ilyen nincs is, hogy valami fontos lenne az örményeknek.

– Miért?

– Hát azért, mert csak most, vagy egy ilyen öt-hat éve... igen, hogy Zárug Ali és Szekula Marci úgy a kezükbe vették a dolgot, miután ugye, Szekula Marcinak volt egy testvére, Szekula Laci, akit tízéves korában elvittek örmény papnak – ő aztán visszakerült, eljött az édesanyját meglátogatni, már mint felnőtt püspök, csodálatos hangon énekel, hát olyan volt az a mise, mint egy keleti opera, olyan gyönyörűen celebrálta a misét! Hát azóta kezdtek egy kicsit így ápolgatni az örmény dolgokat, de nem nagyon van kit. Sok magyar enged be házszeneléskor is az örmény papot. Aztán mondom, hogy akitel ma a templomból jöttem, a fiatalasszony, hát az is, ugye, tiszta székely, és egy unokaöcsém vette el feleségül, de hát annak is az anyja tiszta magyar már.

– És a Vörös Köpenyegesek rítusa?

– A Vörös Köpenyegesekről azt tudom mondani, hogy mikor én fiatal voltam, akkor csak legényemberek viselhették a köpenyt – lehettek azok tizenhat, tizennyolc,

A gyergyószentmiklósi örmény templom belső örmény nyelvű felirata (fotó: Buslig Barna)

vagy akár tizennégy éves fiatal emberek is, – házasemberek nem vehették fel; de anynyira megfogyatkozott az örménység, az örménységünk, hogy most már muszáj a házasembereknek is viselni, sőt az idevaló székelység is bekapcsolódik, és felveszi. Olyan örmény, aki magáról el tudja mondani, hogy ő papír szerint százszázalékos örmény, alig vagyunk vagy tízen. Én például az vagyok. De én semmit, úgy különben, olyan nagyon nem tudok. S hogy hol van a világon ilyen köpeny, hát hallgattuk egyszer a rádiót egy éjjel, egy kedves fiatalasszony ismerősömmel, s azt mondja: „Áskó néni, tessék csak jönni gyorsan, mert az örményekről beszélnek!” S ott mondja a Szabad Európa – ez még akkor volt! –, hogy sehol a világon nincsen már ez, csak egy romániai kisvárosban, Gyergyószentmiklóson. Úgyhogy csak ez az egy van – s hogy mi a jelentősége, nem tudom. Pedig emlékszem, hogy mondta valamikor Keresztes Zoltí, de nem tudom, nem figyeltem úgy oda, hogy megrögzítse az agyam... És ezt minden ünnepen felveszik, lehet az épp az RMDSZ-nek az ünnepe, vagy lehet az bármilyen felvonulás, mindenütt részt vesznek a Vörös Köpenyegesek – mert most úgy mondják az örményeknek, hogy örménymagyarok.

A gyergyószentmiklósi Vörös Köpenyegesek körmenet közben, az örmény templom udvarán (1996)

– *Mikor öltenek az örmények vörös köpenyt?*

– Hát az nincs minden vasárnap, szó sem lehet róla, egy évben háromszor: Húsvétkor, Karácsonykor... Na, Húsvétkor, Karácsonykor, Pünkösdkor és Szent Gergelykor. Kész.

– *Mióta van ez az ünnep, mit tud róla?*

– Ez mindig volt. Ez mindig volt! Úgyhogy az én édesanyáméknak, az én nagyanyáméknak az életében is, mindig volt: mióta örmény templom volt itt, azóta van Vörös Köpenyeg.

– *Ha például Magyarországon megkérdeznék, hogy Áskó néni minek tartja magát, mit mondana?*

– Hát, hogy magyar. Magyar. De Magyarországon egyszer egy fogorvos csinálta a fogamat, és azt mondja nekem, hogy: „Kislány, maga igazán magyar?” Mondom, igen, én tiszta magyar vagyok. Azt mondja: „Pedig úgy néz ki, mint egy szép román tisztiaasszony.” Eszembe sem jutott, hogy azt mondjam, örmény vagyok. Pedig mindig oda jártunk templomba, édesapám is, meg mindegyikünk. A rendőrségre is le voltunk hívva, már nem én, hanem édesanyám, miután édesapám meghalt – minden örményt behívtak, hogy örmények, és egyetlenegy mondta, hogy ő örmény, de azon felül mindenki magyarnak vallotta magát.

– *Mondhatjuk, hogy Gyergyóban némelyek mégis örménynek tartják magukat? Vagy csak örmény vallásúaknak?*

– Hát nem tudom én ezt... de mégiscsak oda megyünk el templomba, bár ugye, nehezen értjük – mert én, hogy nem is látok, hát nem tudom a cselekményt, nem tudom, hogy mi van az oltárnál, nem tudom, hogy mit csinálnak, – úgyhogy a tegnap is oda mentem templomba, ma is oda mentem templomba. Bár hozzám a magyar templom közelebb van... A ministrációban megtanultuk a Miatyánkot, de azt sem tudom, hogy

helyesen mondjuk-e vagy nem. És azon kívül aztán megtanultuk az örmény himnuszot, a Pántorodánt, mert jött ide egy olyan püspök, aki nem tudott magyarul, csak románul és örményül... S hogy tudok-e örményül? Hát mondom, hogy az imában – úgy, amit a templomban mondanak – tudok válaszolni, tudom a Miatyánkot, de hogy helyesen-e, azt sem tudom megmondani, s tudok még egy pár éneket, s nem sajnálom, mert nincs is kívül beszélni. Ha én egyedül tudnék örményül, hát mit érnék vele? Semmit a világon!

– *Senki nincs, aki örményül tudna?*

– Nincs, csak a mostani pap, senki más. Már amikor fiatal voltam, akkor sem tudott senki, szóval a régi öregek sem, akkor sem tudott senki. Senki, senki, akit én ismertem, nem volt, hogy tudott volna örményül. Hát, nem tudok olyant, mert Görög Joákim, aki még az én életemben élt, s aztán meghalt szegény tetánuszmergezésben, szállka ment a kezébe, hát ő is magyarpárti szenátor volt, örmény pap létére. Nem, nem tudok. Most még inkább vannak, ezek a fiatalok, Szekula Marci meg Zárug Ali, akik hát szeretnék az örménységet fenntartani.

– *Ők egyháztanácsosok, vagy kicsodák?*

– Igen, igen, ők a vörös köpenyegesek. A kávázánt... kávázánt Ali vezette most is. Ők nagyon sokat tesznek az örményekért, azért, hogy valahogy legyen... De hát nekik is, például Zárug Alinak is egy nagyapja volt örmény, egy nagyapja, úgyhogy az olyan kevés százalék, hogy azt már nem is lehet kiszámítani...

– *Áskó néni milyen vallású?*

– Örmény szertartású római katolikus vagyok. A gyerme-

keim latin szertartású római katolikusok, a szüleim is mind, nem itt keresztelték, hát latin szertartásúak voltak, de senki nem tagadta meg, hogy örmények vagyunk, sőt édesapám örmény egyháztanácsos is volt. Hát én is minden vasárnap eljárak templomba, de nem mindig az örmény templomba, mert nem értem a nyelvet. Mivel rossz a szemem, nem látom a cselekményt, nekem sokkal inkább a lelkemhez húzódik, ha magyarul is tudom a misét mondani, végig. Én minden vasárnap megyek, télen is. Amióta megvakultam, azóta télen nem mozdulok ki, de ahogy szép idő van, rögtön. Nagy ünnepeken azért megtisztelem a templomot, és elmegyek oda. Távol is van nekem... Szóval örmény szertartású római katolikus, nemzetiségemre nézve magyar.

– *Mielőtt Fogolyán Miklós idejött volna, hogyan zajlott az egyházi élet?*

– Hát addig is volt egy magyar pap, sőt kettő-három is. S hát mondjam azt, hogy kellemebb volt, mert jól értettük, amit mondott. Hát szóval, volt egy Feigel Matyi, benne is volt valami kicsi örmény, de ő latin szertartású volt, és nagyon szépen vezette a misét, de aztán meghalt.

– *Mit tud az örmények közötti házasságról: vannak egyes házasságok is, vagy igyekeznek csak örmény-örmény házasságokat kötni?*

– Nem okvetlenül. Most már nincs olyan, hogy tiszta örmény házasság. Itt, Szentmiklóson, egy sincs. Hát én is tiszta magyarhoz mentem férjhez, és a gyermekeim is már úgy mentek férjhez, a vejem is ilyen összekeveredett... A vejemnek is, anyjában, apjában volt örmény, de mindenki össze van

Örmény márványsírkő méteres átmérőjű fosszília-lenyomattal a gyergyószentmiklósi örmény templom udvarán

keveredve – itt most már jelen pillanatban senki nincs olyan, aki örmény-örménnyel házasodott volna össze, nem tudok róla.

– Régebben hogy volt mindez?

– Régebben is volt keveredés, okvetlenül, mert az én anyám is egy dr. Töcser Jenőhöz ment először férjhez – hát én nem is tudom már, hogy ők németek voltak-e, vagy mik voltak, de a Töcserekbe is bekeveredett aztán valahogy az örmény. Az örmény intellektuelek összeházasodtak a magyar intellektuelekkel. Nagyon, nagyon össze vagyunk keverve.

– Vannak-e örmény összejövetelek, társasági élet ilyen vonatkozásban?

– Hát mondom, hogy nincs! Most kezdik egy kicsit kapiskálni, hogy bár örmény Oltáregylet legyen, no, de hát abban is mind olyanok vannak, hogy a férj félörmény, s ő tiszta magyar – s ő tiszta magyar, így, ahogy mondom. Székely. Simon Pistáné például – akinak a férje, Simon Pista – magyar, pedig ő is tiszta örmény, éppen úgy, mint én.

– Az Oltáregylet mióta van?

– Az Oltáregylet már nagyon rég kell, hogy legyen, mert az én gyermekkoromban is volt Oltáregylet. Dr. Dobribán Antalné volt az Oltáregylet elnöknője, a vigalmi bizottság elnöknője az én édesanyám, Csíki Jenőné, majd utána Zárug Istvánné lett.

– Milyen alkalmakkor jönnek össze az örmények?

– Hát ilyenek például, hogy egy örmény kolóniában, most, hogy van Egyháztanács, van újra Oltáregylet, összegyűjtik a népeket, s ilyenkor szoktak segíteni esetleg a templomdíszításban, a templomtakarításban. Simon Pistáné nagyszerű ízléssel, tényleg nagyon szépen csinálja meg a szent sirt, hát ilyenkor összegyűlnek – de úgy nem, ahogy régebben, az én fiatalágomban voltak az örmény bálók. Gyönyörű, nagyszerű büfét adtak össze, az én nagyanyám mindig hádájékat csináltatott. Nem tudom, tudja-e, hogy mi az

a hádájék? Örmény puliszka, mondják, ez egy ilyen kalácsszerű tünemény, aminek a receptje körülbelül így megy, hogy száz egész tojás, száz tojássárgája, ehhez vaj, cukor és liszt, élesztő, tej – és fakanállal, direkt volt egy olyan annak való kerék, tehát nem teknőnek mondható, de hát mégis valami olyasmi, s három órát verték, három egész órát. Úgy-hogy három férfi szokott lenni, s felváltva verik, s ebből kemencében sütnek egy isteni finom valamit – aztán az én nagyanyám mindig, az örmény bálókra, ilyent sütetett. Nagy büfé volt! Én mindig szerepeltem, én voltam mindig a főszereplő, ha valami olyasmi volt, ott kezdtem meg az örmény bálon az első szereplésemet, s aztán... addig mindig csak táncoltam, de akkor már prózát is szerepeltem. Ilyenek voltak az örmény bálók, mindig gyönyörűen sikerültek. Óriási bevétel volt, óriási taps, csodálatos színpadokat csináltak, ami mindenféleképp ki volt díszítve: keleti perzsától, gobelintől kezdve mindennel, csilárokkal... Ez a kicsi színpad, ami volt, olyan gyönyörűen meg volt csinálva, hogy percekig tapsolták csak a szín padot. Szóval az örmények annak idején, a harmincas években ekképpen jöttek össze, igen bizony.

Azután aztán nagyon tönkrementünk, s szétszéledtünk... (...) Én is, én egy nagyon peches nő vagyok. Azért, mert azt hiszem, az előző életemben, amelyik szellem belém költözött volt, rablógyilkos kellett hogy legyen. Azért, mert énnekem csak egyetlenegyben volt szerencsém: hogy egy nagyon jó férjet kaptam, aki az én üldöztetésemben, a letartóztatásaimban, sok-sok mindenben nagyon mellettem állt, és nagyon kitartott mellettem. Domicil obligatóiban, ugye, mindenben, én helyhez voltam kötve, ő meg nem tudott... Soha fel nem róttá nekem. Soha. De erről nem beszélek.

– De a gyergyói örményeket ismeri, tartják a kapcsolatot egymással?

– Hát hogyné! Hát olyan kevesen vagyunk, hogy száz valahányan, azok is, mondom, olyanok, hogy egynolcad részt s egynegyed részt örmények csak – hát mindenkit, az egész Szentmiklóst ismerem!

– De szoktak találkozni egymással, összejárnak?

– Hát neeem! Hát szó sem lehet róla. Ugye, azokkal a régi barátokkal, akikkel a szüleim is jól voltak, hát azokkal igen... ma délután is lejönnek ide hozzám. Az egyiket Miklóssynak hívják, de benne is van sok örmény, ő mindig becsületesen az örmény templomba jár.

– Mondhatni, hogy az örmények általában csak az örmény templomban találkoznak egymással?

– Nem, hát a többiek nem járnak az örmény templomba, csak ünnepekkor. Akkor is inkább mind magyarral van tele. Nem nagyon tartják a kapcsolatot.

– Örmény vonatkozású folyóiratokat járatnak-e? Milyen kiadványokat ismernek?

– Hát folyóiratokat okvetlenül, de hát, ugye, egyetlenegy kicsi lap van, egyetlen ilyen jelenik meg, ez Árménia, vagy nem tudom, mi. De azóta, amióta ez van, azóta én már nem látok, s ha én ugyan nem is, de az unokám ezt járhatja. Magyar folyóiratokat járatunk. Hát mondom, hogy itt olyan kevés örmény van – olyan, hogy igazi örmény –, hogy ha például nem ilyen nagy ünnep van, hanem egy vasárnap, nyolcan-tízen ha vannak a templomban. S azok sem örmények, esetleg egy közülük.

– Mit tud az örmények történelméről?

– Hát a történelmi események, az a sok örményüldözés, hát mindig azért jöttek el,

Örmény kőkereszt a gyergyó-szentmiklósi örmény templom udvarán – a kereszt bizonyítja, hogy az Idegenek temetőjében már jóval az Apafi-féle betelepítés, 1672 előtt is temetkeztek itt örmények

előtt hétszáz évvel is, most tizennégyben, ugye, megint volt ez a nagy örményüldözés, akkor nagyon sokan jöttek ide Romániába, akik örményül és törökül beszéltek. Nekem is voltak ismerőseim, mondhatnám, hogy az egyik el is akart venni feleségül, Onig Cazaziannak hívták, a neve is tiszta örmény volt, és jól beszélt perze örményül, törökül, románul. Szóval rengeteg üldöztetésen mentek keresztül, nagyon-nagyon sokat szenvedtek – de nagyon vallásosak voltak, borzasztó vallásosak, nagyon erős volt a hitük. Minthogy hát tudok egy történetet, hogy a leányokat meg akarták erőszakolni, vagy pedig azt választ-

hatták, hogy leugranak egy magas szikláról: és mind leugrottak a magas szikláról. Nagyon, nagyon-nagyon vallásos nép volt, nagyon!

– Van-e kapcsolatuk Örményországgal? Történik-e valami, ha például híreket hallgat Örményországról?

– Igen, akkor mindig megdobbán a szívem. Igen, okvetlenül, mikor voltak azok a harcok is, mindig megdobbant a szívem. Igen, okvetlenül. Hát a tévében nem nagyon mutogatták azt, de ugye, a rádió mondta, és mindig, mindig egy fájdalom volt bennem. Mindig egy fájdalom – talán akkor éreztem először örménynek magamat, amikor ott megint kezdődött a baj, és akkor ez nagyon, nagyon rossz érzést váltott ki.

– Áskó néaninek vannak kapcsolatai arrafelé?

– Nincs. Nem is tudnék velük beszélni!
– *Hogyan látja az erdélyi örménység jövőjét?*

– Hát sehogy. Teljesen felszívódik, teljesen. Hát, ha vannak is ilyen lelkesek, mint Szekula Marci s Zárug Ali, akik tartják benne a lelket – de hogy egy pap valamit csináljon: nem tud, mert nincs kivél.

– *Népszámláláskor minnek vallották magukat a családjában?*

– A választásokon nem volt ilyen, hogy te örmény vagy, s te magyar vagy. Mind magy... örmény-magyarok voltunk.

– *Tehát magyarok?*

– Igen, de azért senki sem tagadja meg, hogy ő örmény. Senki nem tagadja meg.

– *Mondhatni, az örmények teljesen magyarokká váltak?*

– Drága, mikor háromszázötven éve, vagy kétszázötven éve együtt élünk, hát nem is lehet más.

– *Mi a különbség az örmény katolikusok és a római katolikusok között?*

– Semmi a világon. Semmi a világon – csak az, hogy ez a pap tiszta örményül mondja a misét, az eddigi papok csak keverték, de ő teljesen örményül mondja, mert neki úgy kellemesebb, mert úgy tud jobban beszélni, magyarul nagyon helytelenül beszél. Semmi az égadta világon. Semmi különbség. Nem tudom, hogy a szertartásban... Lehet, hogy a szertartásban van valami, mit tudom én, hogy a lépcsőimát nem tudom, hogyan mondják el például, de hát szóval... De az örményeket nem lehet megkülönböztetni a magyaroktól! Hát miért is lehessen, engem például hogyan lehet megkülönböztetni? Nincs semmi olyan jellegzetes vonás, legfeljebb az, hogy feketék vagyunk. Feketébbek. Hát például az én leányunokámban már nagyon sok az örményes vonás, ő aztán tipikus örmény, az arca is az a fekete, kreol, minden. Én például nem vagyok annyira örmény típus, mint az unokám.

– *Beszélgettem a közösség néhány tagjával, akik az örmény keleti beolvasztástól félnek. Ön szerint ez valós veszély?*

– Én is hallottam valamiről, hogy eljönnek ide a román örmények, de azt nem tudtam, hogy át akarnak téríteni! De amikor az a Sahakogian idejött, akkor Lázár Dénes volt az örmény Legényegyletnek – mert még nem volt megnősülve – a nem tudom én, elnöke, vagy így, s mindenki össze volt gyűlve, hát sokan voltunk még fent, fényképem is van róla, fiatalok voltunk, és Lengyel Zolti, aki idevalósi volt, majd örmény püspök lett belőle, ő volt a titkára. S azt mondja, megkérem a titkár urat, hogy ugyanígy fordítsa le örményre, mint ahogy én mondom: „Ha azért jött, hogy minket elrománosítson, akkor menjen is el, ne is lépje át a küszöböt.” Igen, így áperté meg volt mondva.

– *Áskó néni szerint van-e különbség az erdélyi örmények és a moldvai vagy regáti örmények között?*

– Hát én azért nem tudom, mert én a román nyelvű örmények között egy családot ismertem, azok hatvanban elmentek Libanonba, s onnan Amerikába. Hát így, valószínű, hogy azok oda asszimilálódtak a többséghez, mi meg a kisebbséggel vagyunk. Hogy melyik jobb? Ez olyan természetes...

– *Másképp kérdezem: mi a különbség a magyar örmények és a román örmények között?*

– Hát a magyar örmények között, azt nem tudom. Mert, ugye, négy helyre telepítették őket, engedte meg Mária Terézia a betelepülésüket, de aztán, ugye, a regáti örmények között nagyon sok van görögkeleti. Egész mások ott, egész mások, nem is lehet összehasonlítani. Mi magyarok vagyunk, ők meg románok.

(*Látó*, 2008/4., *ÖrményLátó*; *Világok (Bizánc és ortodoxia, ÁlomLátó, ÖrményLátó), Látó-Bookart, Csíkszereda*, 2012.)

Pál Emese

Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (3., befejező rész)

A belső tér a külsővel ellentétben egységes, éretten barokk kialakítású. A hajó tagolását kompozit fejezetes pillérek adják, melyekhez szintén kompozit fejezetű oszlopok csatlakoznak. Ezek tartják az erőteljesen tagolt, fogrovattal és fekvő téglány alakú mélyített tükrökkel díszített párkányt, melyen a csehboltozatok nyugszanak. A kiugró pillérek illetve oszlopok által a belső tér dinamikussá válik, az így keletkezett beugrásokban helyezték el a négy mellékoltárt. A nyugati karzatot két kompozit fejezetű lizénával díszített pillér tartja, földszinti három kosárféles nyílása közül a középső ívesen előreugrik. Fölöttük áttört karzatmellvéd húzódik. A karzatot lezáró boltszakaszok kiképzése nem kiforrott, a két szélső félkörív ugyanis a hajófal párkányának takarásában csonkának tűnik. A félköríves diadalívvel elválasztott szentélyt szintén csehboltozat, a szentélyzáródást pedig félkupola fedi. A szentély falát kompozit fejezetes lizénák tagolják, a főoltárkép elhelyezésére kialakított fülkét két oszlop emeli ki. A szentély két oldalán elhelyezett oldalkarzatok szokatlan megoldásnak tűnnek, hiszen leginkább az osztrák barokk szerzetesi templomaira jellemzőek. Egy szélesebb, magasabb és annak két oldalán elhelyezett kisebb arkáddal lezárt karza-

tok áttört barokkos mellvédrel rendelkeznek. Fölöttük szegmensíves, zárókövel díszített, baluszteres mellvédű, kötényrészén füzérdísszel ellátott nyílások jelennek meg. A szentély félkupola boltozatát a szentek gyűrűjében trónoló Madonnát, csehboltozatát pedig Világosító Szent Gergely megdicsőülését ábrázoló falkép díszíti.

A félköríves keretbe helyezett főoltárkép Diamanti Laccatari, macedóniai származású, Pesten élő festő alkotása. A festő szignója és az 1842-es évszám a kép jobb alsó sarkában található. A zsúfolt, biedermeier stílusú festményen az angyalokkal és puttókkal körülvett Szentháromság jelenik meg. Az Atya a szokásos módon idős, szakállas férfiként jogarral a kezében, Krisztus vörös köpenyben, lábát a földgolyón nyugtatva jelenik meg. Mindketten áldásra emelik kezüket. Krisztus mögött puttók tartják a keresztet. Fölöttük a galamb képmegjelenő Szentlélek tűnik fel. A középen kupolával lezárt nagyméretű tabernákulum-építményt zsúfolt, barokk díszítés borítja. A szentség ház ajtaja ívesen előreugrik, sarkait virágdíszes pillérek hangsúlyozzák, a párkánnyal elválasztott alsó részén kehely, ostyá és kereszt, fölötté pedig lángoló szív jelenik meg. A dús növényi ornamentika és rocaille-díszek mellett a tabernákulum ajtó két oldalán gyámkö-

vön álló két férfiszent, fölöttük két repülő puttó látható. A széleken volutákon térdelő angyalok tűnnek fel. A szentély nyugati oldalán a Rózsafüzéres Madonnának állítottak oltárt. A márványozott és ezüstözött felületű faoltár középmezéjében kvalitásos faragású, növénydíszekkel telezsúfolt keretben elhelyezett oltárképen a felhőn ülő Szűz Máriát láthatjuk, karján a gyermek Jézussal, amint átnyújtja a rózsafüzért az előtte térdelő Szent Domonkosnak és Szienai Szent Katalinnak.

A hajóban álló négy márvány mellékoltár felépítménye majdnem teljes mértékben megegyezik egymással. Két kompozit fejezetes, alsó részén kannelurázott oszlop konzolokkal díszített párkányt tart, melyet középen félkörív vagy háromszögű oromzat koronáz, sarkain pedig füzérdíszes urnák jelennek meg. A félköríves retablót felül virágfüzérék keretelik, a tabernákulum-ajtókon az Utolsó vacsorát megjelenítő domborművek tűnnek fel. A tabernákulum két oldalán levő volutákon primitív faragású puttók térdelnek. Az oszlopok alatti füzérdíszes tartóelemekre szobrokat helyeztek, a Szűz Mária oltárán Szent István és Szent László, Világosító Gergely oltárán Szent Nerszész és Niszibi Szent Jakab, Szent József oltárán Szent Anna és Joachim, Nepomuki Szent János oltárán pedig Szent Márton és Szent Adalbert szobrai láthatóak. A mellékoltárok szobrainak gyenge minőségével ellentétben az oltárképek finom kidolgozása, kvalitásos munkák. A jobb ol-

dali első mellékoltár képe az örményeket keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergelyt ábrázolja, amint megkereszteli az előtte térdelő III. Trdat királyt. Ezen az oldalon a következő oltárkép a felhőn térdelő Nepomuki Szent Jánost jeleníti meg, attribútumaival, a kereszttel, a feje körül levő öt csillaggal és egy angyal által tartott nyelvvel. A bal oldali első oltár festményén Szűz Mária mennybe-
menetele látható. A kép alsó részén a Mária ágya köré összegyűlt csodálkozó apostolok, felső részén pedig az égbe emelkedő Istenanya jelenik meg. A negyedik oltárképen Szent József halálának jelenetét festették meg.

A sekrestyével szemben levő mellékkápolnában kapott helyet a híres Levétel a keresztről oltárkép. A mozgalmas barokk kompozíció a halott Krisztus testének keresztről való levételét ábrázolja a legfontosabb követői és családtagjai jelenlétében. Az életteli, dús idomú alakok arcán mély fájdalom tükröződik. A finom tónusok, a részletek kidolgozottsága, a kifejező arcképek és mozdulatok kvalitásos művé avatják az Amsterdamban élő német festő, Joachim von Sandrart művét.

A templom berendezései közül kvalitásával kiemelkedő szószék kosarát girlandok és füzérek tagolják három részre, a domborműveken a Magvető, a Jó pásztor, Az apostolok kiküldetése témák jelennek meg. A szószék ajtajára a Szentlélek eljövételét ábrázoló domborművet helyeztek. A hangvető csúcsán Keresztelő Szent János szobra áll. Az 1795-ben készült, egy-

séges kialakítású padokat és a szentélyben levő stallumokat minőségi copfstílusú faragás díszíti.

Az 1960-as években lebontott templomkerítés apostolszobrai az előcsarnokban és a hajó északi bejáratánál vannak elhelyezve. Szent Péter és Szent Pál szobrai ember nagyságúak, míg a többi apostolnak csak büsztjét készítették el. Az egyes apostolok arca nagyon hasonló, azonosításuk csupán a büsztök posztamensein megjelenő attribútumok révén lehetséges. A keleti portikuszában található Győzedelmes Madonna-szobor kvalitásában a templom összes kőszobrát felülmúlja.

Németh Ferenc

Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (3. rész)

Magyar-örmény karrier, karriersémák, vegyesházasságok, asszimilálódás, polgárosodás

A karrierépítés a Bánátba települt magyar-örményeknél általában a vagyon-azaz birtokszerzéssel vette kezdetét, majd (városi vagy megyei) közhivatal vagy tisztség elérésével folytatódott s a második vagy harmadik nemzedéknél – vegyesházasság, vagy örmény párválasztás révén – tovább szilárdult és erősödött a család közéleti pozíciója, társadalmi befolyása. A karrierépítésnek volt még két fontos tartópillére: a mindenkor császárnak hazafiságból nyújtott anyagi és katonai segítség, meg a közcélú jótékonykodás. Ez képezte a jellegzetes karriersémát, amelyet több példával is alátámaszthatunk.

Gurzó K. Enikő megállapítása szerint például, „a Karátsonyiak legjelesebbjei a kor szokása szerint nemes lelkű felajánlá-

Válogatott irodalom

B. Nagy Margit: A szamosújvári örmény nagytemplom. In: *Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Bukarest, 1970. 211-226.
Pop, Virgil: *Armenopolis- oraş baroc*. Cluj-Napoca, 2002. 83-88.
Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900. II. 1901, Szamosújvár. 16-36.
Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900. III. 1901, Szamosújvár. 51-55.

(2007. 07. 22. –<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=391>)

saikkal vívtak ki maguknak tekintélyt és elismerést nem pedig titáni palotáikkal, díszes fogataikkal” (Gurzó, 2010:31). Karrier szempontjából a Karátsonyi család bánáti ágának egyik legsikeresebb tagja Karátsonyi László (1806–1869) volt, aki számos tisztséget töltött be Torontál megyében: a 19. század első felében a vármegye szolgabírója majd alispánja volt, később országgyűlési követ, 1848-ban, 1861-ben és 1867-ben pedig Torontál megye főispánja volt. (Németh, 1986) Borovszky Samu szerint „higgadt, előrelátó és megfontolt természetével igen sok jó szolgálatot tett a vármegyének.” (Uo.) Életében nagy tisztelet és tekintély övezte. Halálakor a vármegye úgy róttá le iránta való kegyeletét, hogy hat hónapi gyászt rendelt el, s az idő alatt még az ügyiratokhoz is fekete pecsétet használtak (!) (Uo.)

A család tagjai közül nemcsak Karátsonyi László, hanem mások is építették közéleti karrierjüket: Karátsonyi Lázár (1759–?) Torontál vármegye alispánja volt, majd országgyűlési követ aki „a franciák elleni háborúban saját költségén 100 finyi inszurgens csapatot állított elő, azon kívül hadi célokra még 300.000 forintot adott. Jutalmul Ferenc császártól a nagyszámú uradalmat kapta” (Sisakos, 1902:6–8). Amellett József főherceg vezetésével részt vett a mezőgazdaság és lótenyésztés szabályozásában, közhasznú intézeteknek pedig gazdag alapítványokat tett. (Uo.) „Egyebek mellett 10 ezer forintot, vagyis egy, akkoriban jelentősnek számító summát adományozott a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Katonai Akadémiának (Gurzó, 2010:33). Karátsonyi Guido (1817–1885) császári és királyi kamarás volt, valóságos belső titkos tanácsos, országgyűlési követ, birodalmi és magyar gróf, a vaskorona rend nagy keresztese. (Németh, 1986) A család tagjai közül Karátsonyi Géza országgyűlési képviselő volt, Karátsonyi Emánuel (1770–1840) táblabíró denus, 2010:372–377). Karátsonyi Jeni (1861–1933) császári és királyi kamarás volt, zichyfalvi képviselő, társelnöke a Torontál megyei munkapártnak és elnöke a közművelődési egyesületnek. (Gurzó, 2010b:37)

A eleméri és ittebei Kissek ősei is, akár csak a Karátsonyiak, Szamosújvárról rajzottak ki „kik a törökök kiűzése után szabaddá lett földterületekből hadi vagy polgári érdemeik elismeréséül a királyok által donációkban részesültek” (Sisakos, 1902:6–8).

A Bánátba érkezi magyar-örmények még Erdélyben átvették a magyar nyelvet és életmódot, s az asszimiláció első hullámán már Erdélyben áttestek. Ezt látszanak igazolni az egyes magyar-ör-

mény családok nemzedéktáblái, családfái. Példaként elegendő talán Kiss Ernő aradi vértanú családtörténetére hivatkozni, noha a többi örmény család is hasonló folyamaton esett át a 18. század második felétől a 19. század végéig. A környezethez és a dinamikus társadalmi folyamatokhoz való gyors alkalmazkodásról ad hiteles képet a Kiss család kéziratosa nemzedéktáblája (Bobor, 1894) amely azzal indul, hogy (az ittebei ág családalapítója), „Fark, később Akoncz Gergely Erdélyben, Ebesfalván 1760. felvette [a] Kiss Gergely nevet”, neje pedig az ugyancsak örmény Hankovics Anna volt. A továbbiakban azt olvassuk, hogy „a család 1760-ban nemesített meg Mária Terézia Királyasszony által” (Uo.). A címeres nemeslevelet voltaképpen a három testvér – egyébként erzsébetvárosi kereskedő – Gergely, Lukács és Jakab érdemelték ki 1760. október 7-én (Gudenus, 2010:389–390). Érdekes, s a török világ emlékeit idézi, hogy a család eredeti neve, amely Ázád volt, törökül Zádéként maradt fenn (Uo.) A névmagyarosítás ténye már a család bizonyos fokú asszimilációjáról tanúskodik, s talán nem véletlen egybeesése a dolgoknak, hogy a három fivér a nemesség megszerzésének évében magyarosította nevét.

Kiss Gergely gyermekei Izsák, Miklós és Mária az 1780-as években rajzottak ki azután Bánátba s kerestek ott boldogulást (Uo. 390–393). Mindhárman magyar-örményt választottak élettársul: Kiss Izsák Issekutz Máriaát vette feleségül, Kiss Miklós Issekutz Katalint, Kiss Mária pedig az ugyancsak örmény Dániel Lukácshoz ment férjhez. (Uo.) Az i gyerekek (azaz, Kiss Gergely unokái) már nem tartották magukat teljes egészében az magyar-örmény párválasztáshoz: Kiss Izsák

fia, Ágoston poeni Bogdanovits Annát vette feleségül, Kiss Miklós fia, Antal pedig Lenhard Katalint (Bobor, 1894). Ezzel már a 18. század utolsó éveiben, illetve a 19. század legelején kezdetét vették a családban a vegyesházasságok. Igaz ugyan, hogy a Kissek 19. század végéig a magyar-örmény családok közül rokoni kapcsolatok építettek ki a Capdebo, a Dániel, a Csiky, a Jakabffy, a Novák, a Simay, a Lászlóffy, a Karátsonyi, a Gyertyánffy, a Kövér, és a Patrubby családokkal, ám ugyanakkor, a vegyesházasságok révén rokonságba kerültek nem örményekkel is: a Somoskeiyekekkel, az Iszayakkal, a Thucsikokkal, a Dukákkal, a Szentiványakkal, a Koronghyakkal, a Beniczkyekkel, a Rónayakkal, a Schulpekkal, a Bélydyekkel, a Farkasokkal, a Tomkákkal, a Bayerokkal, a Boborokkal, a Csávossyakkal stb. (Uo.) Ezek a nem örmény relációk tanúskodnak legszemléltetőbben a Kiss család tagjainak többnemzetiségű környezetükbe való besimulásáról a 19. század második felében, a rokoni kapcsolatok révén pedig bánáti érvényesülésükről is.

Az örmény anyanyelv a Bánátba érkező családoknál még a 18. század végén is fennmaradt, s minden valószínűség szerint a 19. században is egy ideig. Kiss Ernő aradi vértanú hagyatékában maradt fenn egy 1779 decemberéből származó, Kiss Izsákhöz (Elemér és Ittebe szerzőjéhez) címzett (örmény nyelven írt) levél (Pavlov, 2010: 20–22.), amely erről tesz tanulságot. A levélíró Izsákot még Szehagnak, Miklóst Nigolnak, Pétert Bedrosznak, Jánost Ohannak, Kristófot pedig Chacshignak. (Uo.)

Az örmény hagyományokhoz való ragaszkodás az életvitelen, a népviseleten és a vallásosságon keresztül tükröződött.

A Kiss család vonatkozásában ezt néhány példával támaszthatjuk alá. A családtagok mély vallásosságát és jótékonykodását igazolja, hogy pl. 1789 karácsonyán „szigorúan megtartották a szokásokat, különösen azokat, amelyek Krisztus születéséhez kapcsolódtak. A család azokban a napokban együtt volt. [Kiss] Izsák felesége meglátogatta a falu apraját, és különféle csomagokkal ajándékozta meg őket.” (Pavlov, 2010:23) A pravoszláv karácsony alkalmával is Eleméren a család nőtagjai, a 18. század végén hagyományosan ajándékokat osztottak a szerb gyerekeknek. (Uo.) Bogdanovits Anna (?–1805) és Kiss Ágoston (?–1800) esküvőjén, 1795 nyarán, Temesvárott, az ifjú pár hatfogatos hintóban érkezett a templom elé, s „a kíséretben néhány lovas magyar és örmény népviseletben volt.” (Uo. 29.) 1797-ben az eleméri kastély építésekor Kiss Ágoston, anyja kérésére „az első emeleti egyik teremből családi kápolnát alakított ki, s egy ismeretlen temesvári festőtől megrendelték Szent Ágoston képét is.” (Uo. 31.)

1799-ben, Kiss Ernő (a későbbi aradi vértanú) születésekor, Temesvárott „a nagyszámú örmény gyülekezet a kicsi Ernőnek egy régi örmény kardot ajándékozott, amely arannyal és drágakövekkel volt díszítve. Ernő ettől a kardtól sohasem vált meg.” (Uo. 38.) Szalkai, egykori eleméri római katolikus plébános feljegyzései szerint a 19. század elején Kiss Ernő, gyermekként nagy érdeklődést mutatott a hittan iránt. (Uo.48.) „Már hatéves korában a Biblia egyes szakaszait fejből tudta. Különösen a vasárnapokat szerette, amikor Szalkaival a becskeréki templomban az orgonazenét hallgatta.” (Uo.) Ernő vallásosságáról írja Pavlov, korabeli egyházi feljegyzések nyomán, hogy „kicsi korától fogva vallásos szellemben nevelték és ez

szinte elbűvölte őt. (...) A kastélyban mindig jelen volt a pap. Ernő vallásossága háttér volt a misztikával.” (Uo. 82.)

1815 tavaszán, Kiss Gergely (?–1815) ittebei temetésén „részt vettek a vármegye jelentős személyiségei, valamint Temesvár örmény származású küldöttsége is. A halottól az alispán búcsúzott el, majd örmény szertartás szerint temették el az elhunytat.” (Uo.61) 1823-ban, amikor a Vedres István szegedi „inzsellér” látogatást tett a Kissek eleméri kastélyába, elragadtatással emlékezett meg annak belteréről és berendezéséről, hangsúlyozva, hogy a családi könyvtár „ritka példányszámú könyveivel a leggazdagabb és legértékesebb könyvtárak közé tartozik Dél-Magyarországon”, s hogy a házigazda nagy büszkeséggel mutatta meg neki „a kis példányszámú örmény nyelven írt könyveket”. (Uo.76).

1844-ben, Nepomuki Szent János ünnepe Eleméren „körmenettel kezdődött a kastély gyönyörű parkjában, majd folytatta útját a kastély keleti bejáratán át az akác-fákkal szegélyezett hűvös sétányokon.

Végül a menet a kőhídon át eljutott a kápolnáig. Itt szentmisét mutattak be. A mise után a körmenet ugyanazon az úton tért vissza a faluba” (Uo.94). 1847 őszén építtette meg Kiss Ernő az eleméri római katolikus templomot, amelyet előbb Szent Ernesztina nevére, majd 1867-ben Szent Ágoston tiszteletére szenteltek. (Uo.96)

Fölöttébb érdekes, hogy 1849 októberében, az aradi várfoogságból Kiss Ernő (akinek egykor dajkája ugyan magyar, de nevelőapja, Löwen Ernő báró, magas rangú osztrák tiszt volt) német nyelven levelezett leányaival (Uo. 106).

Bánátból egyébként több örmény honvéd és két örmény vértanú származott: Kiss Erni és Lázár Vilmos (1817–1849).

(Bona, 1995:8–17) Az előbbinek 1906 és 1918 között szobra is állt Nagybecskerek központjában, a színház előtti téren, a másik pedig néhány évvel ezelőtt kapott emléktáblát a nagybecskereki római katolikus templom belterében. (Németh, 2011a:7)

S ha már polgárról beszélünk, akkor – Geri András nyomán – e fogalom alatt legalább három tényezi együttesét értjük, hiszen az „egyszerre társadalmi helyzet, értékrend és életmód, életstílus” (Geri, 1993:9). S éppen az 1830-as években domborodott ki a polgári értékvilág, s vesztett súlyából az addig oly domináns társadalmi helyzet. Egyre inkább elitérbe került az értékrend, életmód és életstílus és kialakulóban volt a polgári magatartás.

A Dánielek közül (a kanaki) Dániel László közéleti szereplése érdemel figyelmet a 19. század második felében. 1887-ben Torontál vármegye főjegyzője volt, 1891-til Torontál megye alispánja, 1896-97-ben pedig Nógrád megyei főispán megországgyűlési képviseli. (Németh, 2008: 26–28.)

Az écskai Lukácsok közül Lázár János Torontál vármegye alispánja volt, aki 1808-ban 5000 forintos alapítványt tett a Ludovika Akadémia javára. A család tagjai közül néhányan a katonai pályán érvényesültek: Lázár Zsigmond csász. kir. vezérőrnagy volt, császári kamarás, a lipóttrend lovagja. (Borovszky, 1912:546)

Az érkező örmények a 18. század végén már magyarul beszéltek, s kivételnek számított az örmény nyelvű korespondencia, az örmény nyelvű családi feljegyzések stb. Viseletükhöz, életvitelükhöz és szokásaikhoz hűek maradtak, s a 19. század folyamán közöttük még eris volt a családi-közösségi összetartás, amely túlnyomórészt az örmények egymás közötti házasságaiban, meg a szoros rokoni kapcsolattartás-

ban mutatkozott meg. A 19. század vége felé (a megváltozott társadalmi-szociális körülmények hatására) már kifejezettebb lett az asszimiláció és a vegyesházasságok kötése sem számított kivételnek.

„Bár kezdetben tartották a kapcsolatot az erdélyi kolóniákkal, azonban a sokszor magyar nemesi családokkal kötött vegyes házasságban született utódok (mintegy két-három tucat családról van szó) egyre inkább eltávolodtak, nem tanultak meg örményül, neveiket magyarosították (főleg a -ffy végződés volt népszerű: Jakabffy, Bogdánffy, Mártonffy, Gyertyánffy) (...) Nem meglepő, de azt is mutatja, hogy az anyanyelv megőrzésére csak ott van lehetőség, ahol nagyobb közösség él egy tömbben. A Dél-Alföldön, és azokban a nagyvárosokban, ahová korábban jelentős örmény elvándorlás történt, nyelvüket és vallásukat elvesztették az örmények. (...) A vallási asszimiláció legfőbb oka az örmény katolikus hitközségekből való elvándorlás volt. Mivel kötelezi volt valamely egyházhoz tartozni, az elköltözi családok a római katolikus egyház híveivé váltak”. (Tóth, 2006)

A Bánátba települt magyar-örmények (viszonylag sokáig, csaknem a 19. század végéig) megtartották értékrendjüket és életmódjukat, (sőt az 1870-es évekig jellegzetes viseletüket is), életstílus vonatkozásában azonban szinte azonnal alkalmazkodtak környezetükhöz.

Miután az állatkereskedelem, a 19. század második felében a mezőgazdasági termelés fejlesztése következtében teret vesztett, többen értelmiségi pályán kerestek érvényesülési és megélhetési lehetőséget. „Megindult az örmények beáramlása a közpályákra. A gazdasági életben betöltött pozícióikat (melyet zsidó, német és más polgá-

rosodó elemek vettek át) lassan átkonvertálták politikai, kulturális, kapcsolati tükévé. A legtöbb örmény család anyagiilag megengedhette magának gyermekei taníttatását. Mivel általános volt körükben a gyermekek magas száma, azok, akik nem örökölték az apa egzisztenciáját (földbirtok, gyógyszerész, stb.) közpályára kerültek. A vármegyék közül Torontálban a Gyertyánffyak, Dánielek, Karassó-Szörényben a Jakabffyak, Bács-Bodrog megyében a Karátsonyiak vezető tisztségeket töltöttek be. (...) Az örménység vallásához erősen ragaszkodott, és a XX. századra döntően a vallás jelentette az örmény etnikai tudatot. (...) Magyar-örmények közé sorolhatjuk azokat is, akik már sem nyelvükben, sem vallásukban nem vallották magukat örménynek, de kultúrájuk, származásuk és rokoni kapcsolataik összekötötték őket. (...) A nagy többség elaprózódó birtokából megélni nem tudván a fizetett közpályák felé orientálódott (Uo.). E magyar-örmények karrierélményét azt mutatja, hogy csaknem kizárólag jogi végzettségűek voltak, végigjárták a megyei adminisztráció hierarchiájának szinte minden lépcsőfokát, s több esetben az országgyűlési képviselőségig vitték, tipikus dzsentri életmódot folytatva. „Az örmények általában vegyes nemzetiségű kerületekben, kormánypárti programmal jutottak be az országgyűlésbe”. (Tóth, 2006)

A 19. század végéig a bánáti örmények csaknem teljesen asszimilálódtak. Ezt a folyamatot pedig csak meggyorsították az időközben kötött vegyesházasságok.

Folytatjuk

(Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol. 4. No. 1. (2013 tavasz) 11 p.)

Bálintné Kovács Júlia

Gyergyóalfalutól Mindszentig és tovább...

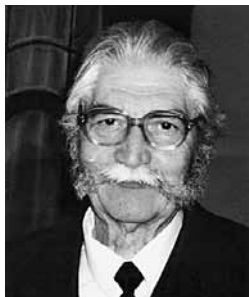
Mindszenti Idősekért Alapítvány és a Szőlő-party Baráti Kör nemes ötlettel állt a képviselők elé a 2013. júniusi rendes testületi ülésen, ugyanis szoborállítási javaslatot kezdeményeztek, melyet a képviselők támogattak. A köztéri szoborral emléket akartak állítani dr. Ávéd László emberi nagysága előtt. Az orvos magas szakmai tudása, emberi humánuma, erkölcsi magatartása és a gyógyító munkája során önzetlen segítőkészsége miatt érdemelte ki a köztéri bronz mellszobrot.

Kivonat Dr. Ávéd László önéletrajz írásából:

„Születtem: 1920. szeptember 30-án Gyergyóalfaluban. Édesapám dr. Ávéd János ügyvéd, édesanyám Nagyiványi Fekete Lenke, szegedi felsőbb leányiskolát végzett háztartásbeli, akik az első világháború kapcsán ismerték meg egymást Szobráncon, apám révén, aki mint tartalékos tüzerfőhadnagy járt ott. Háború után megesküdtek és én elsőszülöttként érkeztem meg. Később még hat testvérem született, de ők fiatalon elhaltak.

Elemi iskoláimat szülőfalumban végeztem. Később Kolozsvárra költöztünk, ott végeztem el a Piarista gimnáziumban a középiskolámat. Tagja voltam a Mária Kongregációnak és a Cserkészetnek.

Én orvos szerettem volna lenni, mert az mindenkin igyekszik segíteni. Az orvosi egyetemet is Kolozsváron kezdtem és fejeztem be, háborús körülmények között. Óvóhelyen avattak orvosdoktorrá, záradékkal a diplomán, hogy a kötelező kórházi gyakorlatot háború után kötelesek vagyunk pótlólag elvégezni és kezünkbe adták a behívó parancsot is. Amerikai fogságba estem, közel egy év után szabadultam, de nem mentem Kolozsvárra, mert nem akartam, amint hírlett román katona lenni. Szentesre jöttem a kór-

házba, letölteni a hiányzó gyakorlatot és letöröltetni a záradékot a diplomámról. A kórházban megbízott orvos voltam, előbb a bőrgyógyászatban, majd a belgyógyászatban. Több mindszenti beteggel találkoztam a kórházban és egy idős bácsi „meghívott” jöjjenek ki Mindszentre, két idős orvos mellett van két üres hely, foglaljam el az egyiket. Kimentem, elfoglaltam és nem bántam meg!

Felállították a Magyar Néphadsereget és ehhez orvosok is kellek. A környékről többünket összehívták és toboroztak. Később behívtak katonaorvosnak, mint önként jelentkezőt. „Az a megtisztelő feladat érte Önt, hogy Önt jelölték az újonnan alapított hadsereg egyik katonaorvosának...” Négy év után, többszöri kérelmezés után végre leszerelték, mert én gyógyító orvos akartam lenni világ életemben. Azóta itt élünk Mindszentben, itt voltam körzeti orvos és adtam át a fiamnak a körzetem, mikor ő végzett és én nyugdíjba mentem.

Még a szentesi tartózkodásom alatt ismerem meg Adamkovics Éva tanítónőt, aki az Evangélikus iskola tanítója és a templom kántora volt. Az ismeretségből szerelem és házasság lett. A feleségem először tanított, mindig maximálisan biztosította nekem a hátteret, nevelte a gyermekeinket, majd mi-

kor kirepültek eredményesen munkálkodott a népfrontban. Ennek titkára, majd elnöke lett és munkájáért ezüst érdemrendben részesült. Sokat tett a helyi cigányság érdekében is.

Három gyermekünk született. Mária leányunk gyenge áramú elektromérnök, majd mérnök tanár lett. Katalin leányunk fül-orr-gégész főorvos. János fiunk családorvos, oktató körzete van és előadó, vizsgáztató az egyetemen.

Szeretek barkácsolni. hobbim a horgászat, de főleg a vadászat. A vadászatot anyai nagyapámtól és két nagybátyámtól tanultam és szerettem meg.

1967-ben az Egészségügyi Minisztériumba írva javasoltam, hogy az orvostanhallgatók az alapellátásban is szerezenek tapasztalatokat, hisz általános orvosi diplomát kapnak és az itt dolgozók munkáját nem látják. Majd a budapesti kollégáknak is eszükbe jutott ez a gondolat és megalakítják a MAOTE-t, melynek én is alapító tagja lettem és körzetemet oktató körzettel nyilvánították. Később szakorvosi minősítést is kiharcoltak az utódok.

Úgy érzem, talán érdemes volt élnem. Drága jó feleségem 1994-ben rákos megbetegedés következtében meghalt, én 3 szívinfarktus és 5 acut tüdővízenyő után itt Mindszentben várom, felkészülten, a végleges behívómat.”

(A behívó 2001. július hó 13-án érkezett meg.)

A 2013 szeptember 28-án zajló díszközgyűlést Mindszent Városa első kitüntetettjének, Dr. Ávéd László háziorvos szobrának felavatása követte.

Szoboravató beszédében Zsótér Károly polgármester kiemelte, hogy az adakozásból megvalósuló szobor létrejötté Mindszent lakosságának összefogását dicséri, de igazából egy közös főhajtást szimbolizál Dr. Ávéd

László emléke előtt. Ő volt az az ember, aki szigorúsága mellett páratlan humorérzékkel rendelkezett, imádta családját, féltő gonddal óvta unokáit, figyelte fejlődésüket, ápolta a magyarság szellemiségét. A családi hagyományok ápolása mellett az orvosi hivatás tárgy emlékeinek a megőrzését is fontosnak tartotta. Az ő kezdeményezésére jött létre a helyi orvostörténeti gyűjtemény kialakítása.

Dr. Ávéd László szoboravatásán meghaltottan szült fia, Dr. Ávéd János háziorvos, aki édesapja szellemében ápolja Mindszent lakosságát, orvosi hivatásában is őrzi szellemiségét. A zenei aláfestést Dr. Ávéd László unokája ifj. Ávéd János nyújtotta, aki a zeneakadémia jazz tanszakán végezve, zenei pályán őrzi a nagyapa szellemi örökségét.

* Korom András: Ávéd doktor gyűjteménye

Valószínűleg az ország legnagyobb, magánkézben lévő orvostörténeti gyűjteményét őrzi Ávéd János mindszenti háziorvos. A közel ezer darabból álló kollekciónban számos érdekesség mellett még 1913-ban készült lázmérő is található.

– Régóta vonzodom mindenhez, ami régi, hiszen a régi tárgyak mögött érzem az egykori embereket. Ezért nem hagytam veszendőbe menni azokat a mindszenti, gyógyítással kapcsolatos eszközöket és tárgyakat, amelyekre munkám során bukkantam, sokszor a véletlennek köszönhetően. Volt, hogy kihívtak egy beteghez az egyik tanára, akinek meg kellett mérni a lázát, s a család olyan lázmérőt vett elő a tokból, amelyet még 1913-ban gyártottak. Ez gyűjteményem egyik legérdekesebb darabja – mesélte Ávéd János, aki 1982 óta háziorvos Mindszentben. Kollekciónak az 1947-ben a településre költözött édesapja, néhai Ávéd László doktor alapozta meg. Fia nemcsak körzetét vette át, hanem gyűjteményét is, amelyet azóta gyarapított. A kol-

lekció egy része ma a helytörténeti múzeumban látható.

– Korabeli fogorvosi széket, régi lázmérőket, különféle fogókat és csipeszeket, gyógyszeres dobozokat és üvegeket, kötszeres dobozokat, fecskendőket, varrófelszereléseket és számos, a helyi orvoslással és gyógyítással kapcsolatos dokumentumot őrzök. Ez utóbbi közt van 1905-ből származó himlőjárvány-jelentés, de 1927-ből származó, még kézzel írt recept is, amit annak idején nem váltottak ki. Ezt egy olyan beteg-től kaptam, akiről kiderült, hogy nagyon régi leleteit is megőrizte – mondta a gyűjtő.

Ávéd János kollekciójának híre ment az orvosok között, ennek köszönheti, hogy a kis-zombori Majoros Ferenc háziorvos hagyatékát a családja neki ajándékozta, ez ma a helytörténeti gyűjteményben látható. Idős kollégája visszaemlékezéseiről hangfelvétel is készült, ennek másolatát szintén neki ajándékozták. – Megőriztem édesapám bélyegzőjét, bélyegzőpárnáját is, talán ezek állnak a legközelebb a szívemhez. A négy éve végzett, a szegedi gyermekklinikán gyógyító unokaöcsém, Pásztor Pál kapta meg édesapám orvosi táskájából a régi lázmérőt. Ávéd János háziorvos összeállította a mindszei házi- és állatorvosokat, valamint gyógyszereszeket számba vevő, CD-ROM mellékletet tartalmazó könyvet. Ebben százhusz orvos és gyógyszerész neve, életrajza és fotója szerepel, akik a településhez kötődnek.

(*Délvilág* – 2011. augusztus 8. és 2013. szeptember 30.)

Ifj. Ávéd János

1983. június 3-án születtem Szegeden. A gimnázium be-

fejezéséig a Tisza menti kisváros, Mindszent volt állandó otthonom. . Gimnáziumi tanulmányaimmal egyidejűleg, kezdtem el a jazz-zel foglalkozni. A tanárimmal történt rendszeres zenélés mellett, 2001-ben egy soron kívüli meghallgatás, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Jazz Tanszakán, adta meg a végső lökést ahhoz, hogy a zenei pályát tekintsem fő hivatásomnak.

Iskoláim

Mindszei Alapfokú Zeneiskola, Erkel Ferenc Zeneiskola („Postás”), Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Jazz Tanszék

Zenekarok (leader)

ÁVÉD JÁNOS QUARTET
 ÁVÉD JÁNOS BALANCE
 ÁVÉD JÁNOS TRIO
 ÁVÉD JÁNOS UNITY
 JELEN TRIO
 ÁVÉD-CSONGRÁDI QMODERN ART ORCHESTRA
 OLÁH SZABOLCS QUINTET
 VÁCZI DÁNIEL QUINTRIO/QUATRIO
 KÉKNYÚL HAMMOND BAND
 BÁGYI BALÁZS NEW QUARTET
 CHABANDA

Díjak

2004. Belvárosi Lipót Napok III. hely, 2007. Magyar Jazz Szövetség Jazz Combo Verseny II. hely, 2007. Millenáris Teátrum Jazz Jump Showcase I. hely, 2008. I. Nemzetközi Kodolányi Jazz Verseny II. hely, 2009. Lakatos Ablakos Dezső jazz előadóművészi ösztöndíj, 2013. Jazzma.hu olvasóinak szavazatai alapján az év tenor szaxofonosa

Bálintné Kovács Júlia

Nagyon nagy veszteség érte az „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaságot Dr. Bárányiné Dr. László Ildikó halálával, és mély bennünk a gyász. De van okunk az öröme is, mert:

Örménymagyarokat tüntettek ki Erdélyben

Június 3-án Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusa kitüntetésekkel adta át. A kitüntetések és a Ferences rendi kolostor refektóriumában megtartott ünnepségre érkezett vendégeket Magdó János főkonzul köszöntötte. A négy kitüntetett egyike az apai ágon örmény gyökerű Tótfalussy Veres Éva biológus.

Laudáció Dr. T. Veress Éva kitüntetéséről

Tisztelt Ünnepelet, tisztelt Főkonzul Úr, tisztelt vendégek és barátok! Hölgyeim és Uraim!

Azt, akit ma az anyaország méltó módon kitüntet, nem könnyű megfelelően méltatni úgy, hogy teljes értékű kép alakuljon ki egy végtelenül gazdag tudományos tevékenységről.

T. Veress Éva az indítást a szülői házból kapta. Nagypapja a Nagyenyedi Gyümölcsészeti Egylet ügyvezetője volt, édesapja, a neves Veress István professzor a Kolozsvári Agrár Egyetem tanszékvezetője, nemzedékeket nevelt szakmászere-tre és így T. Veress Éva már a génjeiben hordozta a kertészethez elkötelezettségét, amely valódi szenvedéllyé nőtte ki magát.

A munka, a hit és a becsület hármasságát édesapjától örökölte. Nagyenyeden született 1939. augusztus 20-án, Szent István király ünnepén és ez már önmagában is gondolatátársításokat ébreszt. Gyerekkorát Csombordon töltötte, ahol édesapja a Téli Gazdasági Iskola tanára, nevelője, gazdaságvezetője és igazgatóhelyettese, majd az iskolák államosítása után a Csombordi Szőlészeti Szakiskola első igazgatója volt.

Évának Csombordon első tanítója Fülöp István volt, a szakiskola későbbi igazgatója. Fülöp István a kis Évára a falu rendezvényein versmondást is bízott. Éva a boldog csombordi évekre mindig meghatottan és hálával emlékszik vissza: „Azt, hogy az életben a kemény és pontos munkához szoktam, igényes családomon kívül a Csombordon eltöltött éveknél és Nagy Endrének, a gazdasági iskola államosítás előtti igazgatójának köszönhetem.”

Amikor 1949-ben Veress Istvánt meghívták a Kolozsvári Mezőgazdasági Egyetem magyar karának zöldségtermesztési tanszékére, Éva tízéves volt és a harmadik osztályt végezte. A csombordi három szép iskolai év után a negyediket már Kolozsváron a lutheránus iskolában folytatta. Ötödiktől pedig a Kismester utcai általános iskolába járt, majd a 3. számú leányliceumban végezte el a középiskolát kitűnő eredménnyel.

Pályaválasztása több lehetőség mérlegelése után történt, végül a Bolyai Egyetem természetrajz-kémia szakát választotta, ahova a felvételi alapján elsőnek jutott be. Az egyetem elvégzése után néhány hó-

napig Harasztoson volt tanár, majd beke-
rült a Babes-Bolyai Egyetem fizikai karára,
ahol 1961-től 1969-ig laboránsként dolgo-
zott, majd 1969-től 1976-ig biológus volt a
kar ultrahangokkal foglalkozó laboratóriu-
mában. Itt egy feltalálói szabadalma is szü-
letett a zöldségek minősége és mennyisége
növekedésére kidolgozott módszere alap-
ján. Később két újítást végzett, egyik az ul-
trahang intenzitásának mérésével, a másik a
terápiái generátorral kapcsolatos. Dokto-
ri disszertációját 1973-ban védte meg Pora
professzornál. Ennek címe: Az ultrahang
hatása a gerinces állatok eritrocitáira.

1976-tól főkutató, majd 1995-től egye-
temi tanár, a biológia-geológia kar docen-
se. T. Veress Éva kutatóként és oktatóként
több mint 50 évet dolgozott az egyetemen,
lényegében ezt tartja ma is élete főmunká-
jának.

Kutatómunkájának egyik csúcsteljesítmé-
nye, hogy 1978-ban felkérték a Visegrádon
megrendezett UBIOMED (Ultrahang a bio-
lógiában és orvostudományban) című kon-
ferencia egyik szekciójának az elnökletére.

Kutatómunkájának köszönhetően négy
alkalommal dolgozott vendégprofesszor-
ként Magyarországon 1991, 1995, 1997 és
1998-ban, kétszer a Semmelweis Orvos-
tudományi Egyetemen, továbbá a Debre-
ceni Agrártudományi Egyetemen, ahol a
biokertészetet adott elő, továbbá a Debrece-
ni Növényvédelmi Fórumon az allelopátia
és az ökológiai növényvédelem tárgyköré-
ből tartott előadásokat.

Az ökológiai kertészet népszerűsítése
T. Veress Éva jelentős tevékenysége volt.
A biokertészetet még 1980-ban édesap-
ja kertjében ismerte meg. Itt gyakoroltak
az egyetemi hallgatók, s így született meg
számos általuk írt államvizsga dolgozat.
Első vendégprofesszori megbízására férje,
Tóthfalussy Béla, a Kolozsvári Rádió mun-

katársa is elkísérte. Együtt mentek el a Kö-
zép-európai Környezetvédelmi Központ-
ba, ahol bejegyeztették a hazai Bioklubot.
A Közép-európai Központ felkérésére T.
Veress Éva elkészítette Románia mezőgaz-
daságának múltja és jelene című tanulmá-
nyát angol nyelven és felvették a kapcsola-
tot a Magyar Biokultúra Egyesülettel, mely-
lyel ezután számos közös rendezvényt szer-
veztek.

1995-ben előbb Németországban, majd
Svájcban vett részt kéthetes szakmai ki-
rándulásokon és képzésben, melyeknek ta-
pasztalatát itthon gyümölcsöztette. 2000
után a Magyar Biokultúra Egyesület át-
szervezése után a Sárközy Péter Alapít-
vány tevékenységéhez csatlakozva kap-
ta meg a Sárközy Péter emlékérmét és dí-
jat. A bioterra konferenciákon 1997 és 2013
között rendszeresen részt vett. Munkássá-
gáért a Bioterrától dicséret oklevelet ka-
pott, továbbá a Nyárádszeredai Egyetem, a
múlt évben, az oktatásnak nyújtott támoga-
tását ugyancsak dicséret oklevéllel köszön-
te meg.

1991-ben Budapestről hazajövet elmond-
ta édesapjának és Pap István professzornak,
hogy egy civil szervezetet szeretnének lét-
rehozni és az ő tanácsukra született meg a
Kertbarátok Egyesülete. Ennek tiszteletbe-
li elnöke Veress István, ügyvezető elnöke
Tóthfalussy Béla lett. T. Veress Éva pedig
20 év óta a Bioklub elnöke. A Kertbarátok
Egyesülete számos elméleti előadás mellett
gyakorlati bemutatókat is tartott és így a ta-
gok maguk is biokertészek lettek. Említésre
méltó, hogy az egyesület egy igen népszerű
folyóiratot, a Kertbarátok Lapját is kiadta.

Dr. T. Veress Éva tagja az Erdélyi Mú-
zeum Egyesületnek, az Erdélyi Magyar
Műszaki Tudományos Társaságnak, a Ma-
gyar Újságírók Romániai Egyesületének és
2002. dec. 6. óta köztisztviselő tagja a Ma-

gyar Tudományos Akadémiának.

Számos folyóiratban közölt cikkeket,
szerkesztőbizottsági tagja az Erdélyi Gaz-
da folyóiratnak, melyben a Biológiai Kis-
kert rovatban közli írásait.

Dr. T. Veress Évának az alábbi könyvei
jelentek meg:

Ultrahang a biológiában (Kolozsvár,
1973)

Környezetvédelem és mezőgazdaság
(Bukarest, 1977)

Ultrahang az orvostudományban és a bi-
ológiában (társszerzőkkel, 1984)

Ultrahang a biológiában és az or-
vostudományban (társszerző Fodor
Ferenc, Bukarest, 1985)

T. Veress Éva eddigi gazdag élet-
műve az erdélyi magyar tudomá-
nyos értelmiség rangját bizonyítja,
annak hozzájárulását az egyetemes
tudományhoz.

A közös csombordi gyökerekből *Kirkósa Júlia*

kisarjadt barátságunkra hivatkozva idézem
itt befejezésül Éva szavait:

„Amit az ember akar, azt tűzön vízen át
keresztül viszi.”

Isten éltesse Éva, további sikereket kí-
vánok Neked tisztelettel és szeretettel
2014. június 3.

Dr. Csávossy György

*

A júniusi hónap tartogatott még közössé-
günk számára örömet.

**Kolozsvári szakembereket is díjaz-
tak a jasi-i (jászvásári) operagálán**

Kirkósa Júlia szoprán Életműdíj-
jal tüntették ki a gálán.

Az „Arménia” Örménymagyar
Baráti Társaság őszinte örömmel
kíván mindkét tagjának hosszú,
örömeiben gazdag életet ebből az
alkalomból is.

Húsz év a kerületi örmények szolgálatában

Húsz évvel ezelőtt a kisebbségi – azóta nem-
zetiségi – önkormányzati rendszer beve-
zetésekor alakult meg a II. kerületben is az
Örmény Kisebbségi Önkormányzat, élén
Issekutz Saroltával, aki azóta is elnökként
szolgálja a kerületünkben élő, örmény gyö-
kerekkel rendelkező polgárokat. A kerek év-
forduló alkalmából május 6-án összegző ki-
állítás nyílt a Marczibányi Téri Művelődé-
si Központban Magyarörmény kultúra, ma-
gyarörmény identitás címmel.

A tárlatot *Schanda Tamás* önkormányza-
ti képviselő, a Közoktatási, Közművelődési,
Sport- és Informatikai Bizottság elnöke nyi-
totta meg. Köszöntőjében arról a sorsközös-
ségről beszélt, amely 330 évvel ezelőtt ala-
kult ki, akkor, amikor számos örmény csa-

lád Erdélyben lelt új hazára. Issekutz Sa-
rolta az elmúlt húsz év számadását osztotta
meg hallgatóságával, hangsúlyozva: a cél-
ja az volt, hogy a Magyarországon élő, már
csak magyarul beszélő, örmény ősökkel ren-
delkező emberekben felélesszék az örmény
identitást.

A május 18-ig megtekinthető kiállítás vá-
logatás az eddigi, évről évre megrendezett
kiállításokból, kóstoló az örmény történe-
lemből és kultúrából. Azok, akik még töb-
bet szeretnének megtudni a magyarországi
örménységről, illetve a kulturális egyesület-
ről, a www.magyarormeny.hu oldalon talál-
nak izgalmas programokat, olvasnivalókat.

P. ZS.

(Budai Polgár – 2014. május 16.)

Olvasói levelek

Kedves Júlia!

Meglepetéssel, de szomorú szívvel olvastam az E.Ö.Gy. füzetek 2014 áprilisi számában azt a hírt, mely szerint Nagykárolyban 2013. ápr. 25-én megemlékeztek az örmény eredetű magyar zenetanárról és karmesterről (szerk. megj.: Karácsonyi Péterről), születésének 73. évfordulója alkalmával.

Péter nekem nagyon kedves, szolgálatra kész, jó barátom volt. Gazdag könyv és irattárából több adattal segített dolgozataim és könyveim tartalmának bővítésében, melyek közül egyeseket, mint elsődleges információkat közöltem. Én pedig hozzájárultam értékes bélyeggyűjteményének gyarapításához, valamint a „Castellánok” népszerűsítésének terjesztéséhez.

A felesége és két lánya jelenlétében adta át nekem Moldován Istvánné, sz. Cabdebo Magdolna testvérének: Ft. Cabdebo Lajos r.k. szatmári kanonoknak, halála után a testvérénél őrzött családi iratokat és levelezési gyűjteményét azzal a kéréssel, hogy tanulmányozzam őket, írjak és közöljek egy dolgozatot testvére emlékének megőrzése végett.

(Kérésének én eleget tettem. És mivel „családi ügyekbe beavatkozás tiltása” indoklásával önök nem szándékozták közölni a dolgozatot, a szatmárnémeti r.k. püspökség beleegyezésével, a Szatmári Friss Újságban, valamint a bukaresti Ararátban és Nor Ghiank-ban közöltem. Pedig érdekes adatokat tartalmaz az erdélyi örmény eredetű magyarok két világháború, és közvetlen ez utáni időben lezajlott történetéhez, melyről eddig még senki sem írt.)

Mint említettem, Karácsonyi Péter barátomnak egy nagyon gazdag könyv és irattára volt, örmény vonatkozású adatokkal. Halála után felesége és nagyobbik leánya (Zsuzsi) Németországba, kisebbik leánya pedig Magyarországra költözött. (...) Ezeket azért írom, hogy megérdeklődjék mit csináltak a könyv és irattárával, alapos tanulmányozás és hasznosítás céljából. (...) Előzetes köszönettel és tisztelettel

Gazdovits Miklós

*

Sári drága, a Sasvári cikkében emlegetett Kabdebó János főmérnök az apám, és Dr Papp István gimnáziumi latin tanár felesége, Kovrig Juliska néni (Szamosújvár tiszti főorvosának lánya, és az én nagyanyám testvére) apám nagynénje. Egy házban laktunk évtizedekig Gyöngyösön. Előbb Papp Pista bácsi került oda, és ő szerzett állást és lakást apámnak. Az ő egyik fia volt Papp György atomfizikus, aki Bay Zotyínál (Szabó Lőrinc osztálytársánál) doktorált, és együtt oldották meg a világon második alkalommal (1945 májusában) a holdradar kísérletet az Egyesült Izzó keretében (aztán az oroszok leszerelték a gyárat).

Kovrig doktor Szamosújvár tisztifőorvosa volt, aki arról is nevezetes, hogy miután Rózsa Sándor meghalt az ottani börtönben, ő amputálta le a fejét, hogy valami múzeumba vigyék.

Íme, kicsi a világ.

Szeretettel, *Lóránt*

(Szerkesztői megjegyzés: Dr. Kabdebó Lóránt író, irodalomtörténész olvasói levele dr. Sasvári László: *Történelmi távlatban a magyarországi örmények* c. előadásához kapcsolódik, amely a füzetek 2014. márciusi szám 7-9. oldalán olvasható. Ilyen kicsi a mi magyarörmény világunk.)

Nemzetiségi választások

Felkérjük az örmény gyökerű magyarokat szerte az országban, hogy kérjék felvételüket az örmény nemzetiségi névjegyzékbe a *Nemzetiségi választópolgárként történő nyilvántartásba vételi kérelem* kitöltésével és eljuttatásával a helyi választási irodába (személyesen, vagy postai úton) E lapot a Választási iroda 2014. elején mindenki részére postai úton megküldte, de ha elveszett, szívesen eljuttatjuk a blankettát postai úton. A jelentkezést megteheti interneten is a www.valasztas.hu illetve www.magyarorszag.hu honlapon keresztül. A személyi adatoknak a személyi igazolvány alapján történő pontos kitöltése után az **örmény** kockába X jelet téve kérjük az örmény nemzetiségi névjegyzékbe való felvételt. Ne zavarja, hogy nincs külön rubrika a magyarörmények számára. Vállalnunk kell örménységünket akkor is, ha már zömmel csak magyarnak érezzük magunkat. Ne felejtsek el a kérelmet keltezéssel és aláírással ellátni! A kérelem alapján a helyi Választási Bizottság határozattal dönt az örmény nemzetiségi névjegyzékbe történő felvételről, amely határozatot postán megküldenek a kérelmezőnek.

Csak regisztrált személy szavazhat az őszi örmény nemzetiségi választáson és csak regisztrált személyt lehet örmény nemzetiségi képviselőnek ajánlani!!!

Ne feledjék, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 16 évi harca eredményeként a 2011. évi új nemzetiségi törvény végre elismerte a hazai örménység **magyar anyanyelvűségét** is. Ezután nem érhet többé vád bennünket, hogy magyarul ápoljuk örmény gyökereinket. A hazai történelmi örménység összefogással végre a valódi számszerűségét is meg tudja mutatni. Bárhol éljenek magyarörmények az országban, akik regisztráltatták magukat és a majdan kitűzendő választáson szavaznak az EÖGYKE országos listájára (a fővárosban a fővárosi listára is), azok be tudják juttatni közvetlen választással az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület országos listáján szereplő képviselőket az Országos Örmény Önkormányzatba. A fővárosban pedig a Fővárosi Örmény Önkormányzatba. Ezzel elérhetővé válik, hogy végre a 350 éve a Kárpát-medencében élő magyarörménység kezébe tudja venni országos szinten az örmény kultúra és hagyományok ápolásának feladatát.

Ha nem lesz elég regisztráltunk és szavazónk, akkor

- nem fog megjelenni a XVIII. évfolyamát élő Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek,
- nem tudjuk üzemeltetni a Fővárosi Örmény Klubot, összefogva a közösséget,
- nem tudunk további könyveket kiadni (eddig 20 könyvünk jelent meg),
- nem lesznek barangolások, kiállítások, nagyrendezvények (pl. Aradi Vártanúk emlékműsor)
- pénzühiány miatt veszélybe kerülhet a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség működése, állagának fenntartása is. Pedig egyházunkért tíz évig harcoltunk, hogy megtisztítsuk az Orlay utcát a betolakodóktól, azóta rendbe tettük az ingatlant, örmény katolikus hitéletünk zavartalan és megnyitottuk az örmény közgyűjteményünket is.

Létezh-e ezek után egyetlen örmény gyökerű magyar is, aki ezen értékeinket feladná? Azt hiszem, hogy ezt senki sem vállalná magára.

De nem csak hinni, hanem tenni is kell!!! Mindenki regisztrációjára és szavazatára szükség van!!!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, *dr. Issekutz Sarolta* elnök

Bálintné Kovács Júlia

Életem második zarándoklata (1. rész)

Ha Isten is megengedi, július végén végigjárhatom életem második zarándokútját. Mindkettő összefügg örménymagyar Édesapámmal. Az ő családja volt a katolikus, és ennek döntő szerepe volt abban, hogy azon a zarándoklaton vegyek részt Rómában, Assisiben, amelyet éppen Ft. Jakab Gábor pápai káplán vezetett. Az élmény mélyen bevésődött szívembe, meg is írtam a kolozsvári *Szabadságban*, Zarándoklás önmagamhoz címen.

Az I. világháború kitörésének 100. évfordulójára, ott harcoló őseinkre, hőseinkre emlékezve készülünk július végén a közös kegyeleti barangolásra. Ez az esemény alkalmat ad számomra, hogy a *Dr. Száva Tibor-Sándor* remek kis könyvét: *Erdélyi magyarörmények az I. világháborúban* (Csíkszereda, Alutus Kiadó. 2005.) kiegszítsem.

Dr. Száva Tibor-Sándor műve forrásai között első helyen említi *Vitéz Deseő Lajos, Ardói Gyula* könyvét: *Erdélyi ezredek a világháborúban* (Ardói irodalmi és könyvkiadó vállalat kiadása, Bp. 1941).

Én alapvetően ebből a könyvből keresem ki a nagy valószínűséggel annak vélt, vagy valós örmény gyökerű katonákat. Meg kell azonban jegyeznem, hogy a birtokomban lévő példányon nem szerepel a kiadás éve, és járt is a kezemben éppen Gyergyóalfaluban, egyik „barangolásunk” alkalmával olyan példány, amelyben a felsorolt katonák nem mind egyeztek az édesapám őrizte könyvben lévőkkel.

Azok, akiket Ardói Gyula – „A világháború alatt erdélyi ezredeknel szolgálatot teljesített tisztak, altisztak és legénység által szolgáltatott adatok alapján” baj-

társi emlékalbumában felsorol, valamenyien tagjai lettek a Vitézi Rendnek.

„A Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását...”

A Vitézi Rend Kis Kátéjának mottója:

„Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?” (Balassi Bálint)

Elöljáróban jelzem, hogy közleményeinkben nem csak a történelmi Erdélyről van szó, hanem a „részekkel” együtt, a mai értelemben vett Erdélyről.

(Természetesen sokan kimaradtak az idézett könyvből, de az azóta megjelent különböző kiadványokban rábukkanhatunk több örménymagyar katona nevére, akik részt vettek az I. világháborúban. Akikre rátaláltam azokat felsorolom.)

Célom a legjobb szándékkal *kiegészíteni* ahol erre alkalom adódik Dr. Száva Tibor-Sándor úttörő munkáját, a már megjelentek adatait, – ezeket a részeket jelzem, valamint azt is, ha új neveket közlök. Ahol találok valami érdekes színes anyagot, ott azokkal oldani szeretném a világháborúk sötét fellegeit.

Kiegészítések:

A háborús keresőszolgálat honlapja szerint a szilágysomlyói illetőségű, 1890. március 9-én született *Ajtay Ferenc* t. főhadnagy részt vett a II. világháborúban is, és a Focsani (Foksány, Románia) hadifogolytáborban hunyt el, 1945. októberében.

Ajvász Árpád, Béla és Jenő, testvérek voltak, *Ajvász Kristóf* kereskedő és *Szenkovits Róza* gyermekei.

Székelykeresztúron 1920-ban, titkár és tagok jegyzékével felbukkan a KERESZT-ÚRI ATLÉTIKAI CLUB. Első elnöke *Ajvász Béla*, a sportegyesület színe pedig: fekete-piros. Színük 1924-től lett zöld-fehér, melyet a mai napig megőriztek.

Ajvász Béla 1930-ban *Ajvász Kristóffal* együtt, Székelykeresztúrról „a szamosújvári örmény katolikus főtemplom renoválási költségeihez hozzájárulni szíveskedett.”

(Sajtóhiba miatt halálozási évét nem tudjuk, a Száva könyvében, ugyanaz jelenik meg halála éveként, mint a születési éve.)

Ajvász Jenő 1917-től a nehéz-tüzérségnél szolgált az olasz és az albán fronton. A hatalomváltást követően 1924-től testvérelével társtulajdonosa a csíkszeredai Fekete Sas gyógyszertárnak, ahol 1940-ig dolgozott.

Gözsy Árpád, aki „Szerepet vállalt a csíkszeredai közéletben, 1920-tól ő lett a Csíkszeredai Gyógyszerek Testületének elnöke. 1924-ben mindenki számára váratlanul eladta a gyógyszertárát a Székelykeresztúron született, örmény származással rendelkező gyógyszerész testvéreknek, *Ajvász Jenőnek* és *Ajvász Árpádnak*. Az adásvételi szerződést 1924. június 29-én írták alá és a következő állt benne:

„...Gözsy Árpád örök áron eladja és *Ajvász Jenő* örök áron megveszi az eladó kizárólagos tulajdonát képező Csíkszeredában [a Kossuth Lajos utca 32. szám alatt] fekvő gyógyszertárát jogosítványával, az összes felszerelésével, teljes anyagkészletével.” 1924. június 29.

Ajvász Árpád és Ajvász Jenő 1930-ban Csíkszeredából a szamosújvári örmény katolikus főtemplom renoválási

költségeihez hozzájárult. 1943-ban ismét katonai szolgálatra hívják be, ekkor a csíkszeredai 201-es hadikórház vezető gyógyszerésze lesz. A visszavonulás után Balatonbogláron fogságba jut, és 1945-ben hadifogolyként Oroszországba kerül, 1946-ban szabadul. Ezt az időszakot szervezte megsínylette, egészségi állapota leromlott, és hazatérte után 1949-ig nyugállományba vonult. A gyógyszertárak államosításakor visszatér a szakmához és Székelykeresztúron egy állami gyógyszertár vezetését bízzák reá, ezt a munkakörét haláláig látta el. 1955. szeptember 26-án, Marosvásárhelyen hunyt el.

Muzsikás Ajvász (részletek *Barabás István* írásából)

A gyergyóalfalusi lenfeldolgozó ezelőtt kerek száz évvel részleget nyitott Székelykeresztúron. Ez volt az első gyára, 1901 tehát fontos mérőföldkő a város történetében. Nemsokára újabb említésre méltó esemény

következett, most már a kultúra fejezetéből.

Lapozzuk gyorsan tovább a Székelykeresztúr kollekcióját, hátha e proletár siralomvölgyből napfényes mezőkre jutunk. És csak két évet kell átugranunk, mert nicsak, 1907-ben milyen rózsaszínű híradás gerjeszti ünnepváró hangulatunkat: „Polgári leányiskolánk műsorral egybekötött táncmulatságot tart február 10-én. Jegyek *Ajvász Kristóf üzletében*.” Innen már egyenes út vezet a négy év múlva megjelenő híradásokhoz: 1911. október 1-jén felhívás a Székelykeresztúri Filharmonikus Társaság megalakulására, december 11-én pedig az első koncert, műsorán Liszt, Weber, Johann Strauss, *jegyek elővételben Ajvász Kristóf üzletében*.

A Vitézi Rend jelvénye

Kiderült tehát, hogy a századelő ke-resztúri művelődési életének minden fontosabb eseményében szerepet vállalt Ajvász Kristóf családi vállalkozása is. Hogy nem csupán szponzor volt, aki holmi koncertek, bálók nemes ügyén felbuzdulva, segítette a szervezésben, bizonyíték a Székelykeresztúr 1918. január 19-i szá-mának híradása: a helybeli jótékony nő-egylet január 13-án megtartott választmá-nyi ülésén a háború következtében éhező szegény székelyek megsegítése céljából több úrhölgy mellett *Ajvász Kristófné* is nagylelkű felajánlást tett, ő személy sze-rint egy véka paszulyt (így írja a lap) ado-mányozott a nemes célra.

A mikrotörténelem és emlékhagyomá-nyozás műfaji törvényei szerint íme, az Ajvász család neve fennmarad, sőt a XXI. században is beragyogja Székelykeresztúr múltját. Tanúság arra, hogy eleink a kul-túra pártolásáról akkor sem mondtak le, amikor a város lakói éppen éheztek. Holmi elégedetlenségek miatt sztrájkoltak a gyár-ban, aztán elmentek a háborúba, a szeren-csésebbje, ha nyomorékon, tetvesen is, de hazatért. És bármi történt, nem felejtett el betérni Ajvász Kristófhhoz jegyet vásárol-ni hangversenyre, iskolai ünnepségre, elő-fizetni újságra. Székelykeresztúr nem várta az állam sült galambját, hanem közön-ség és szponzor, ki-ki lehetőség szerint sa-ját zsebéből áldozott kultúrája életben tar-tására. Ha sztrájkolt, tüntetett is a nyomor miatt, utána jegyet váltott Ajvásznaál, és el-ment meghallgatni Liszt Ferenc Magyar rapszódiaját. Hogy miért idézem a példát most, száz év múlva, találja ki az olvasó. (Forrás: *Hargita népe*, 2001. dec. 8.)

Új nevek!

Antal László dr. tartalékos százados, ügy-véd.(Szatmárnémeti). 1875-ben szüle-

tett Szatmárnémetiben. Tényleges katonai szolgálatra 1898-ban vonult be a 12. hon-véd gyalogezredhez. 1914-ben, mint had-nagy az orosz harctérre ment. Bilek mel-letti ütközetben vett részt. 1915 március közepén, mint főhadnagyot a 17. gyalog-ezredhez vezényelték. 1916 júniusában a miskolci kiképző-csoportnál szolgált. 1918 márciusában a 64. honvédgyalog-ezred kötelékében az olasz frontra ke-rült. Itt Oderzó mellett harcolt. 1918 júli-usában szabadságra ment, majd utána fel-mentették. Kitüntetései: Bronz S.L., Aék., KcsK. Heé.1908 jub. emlékérem.

Antal László dr. Szatmárnémetiből 1930-ban hozzájárult a Szamosújvári ör-mény katolikus főtemplom renoválási költségeihez.

dr. Ávéd János ügyvéd, (Gyergyóalfalu) az első világháborúban, mint tartalékos tüzérfőhadnagy vett részt. (Forrás: *Dr. Ávéd László orvos önéletrása*)

Balta Zoltán dr. tartalékos hadnagy, városi főjegyző (Szilágysomlyó). 1892-ben született Szilágysomlyón. 1915 januárjában vonult be Désre, a 32. honvéd gyalogezredhez. 1915 decemberében a 20. népfelkelő gyalogezred kötelékében az orosz frontra ment. Kirlibabqa és Dor-na Vatra mellett harcolt. 1918. nov. 19-én szerelt le. A KcsK.tulajdonosa.

Begidsán E. Manó őrmester, nyu-galmazott államrendőrségi detektív (Szamosújvár). 1888-ban született Sza-mosújváron. 1914. augusztus 1-én vo-nult be Marosvásárhelyen a 62. királyi gyalogezredhez. A tábori ezreddel aug. 7-én az orosz frontra ment, 11 hónapi tűzvonalszolgálat után Halics mel-lett súlyosan megsebesült. 1918. no-venemberében mint 100 százalékos had-irokkant szerelt le. Kitüntetései: KcsK., Seb.é. és Heé.

Begidsán Ottó I. világháborús hősi ha-lott, mint II. éves jogász.

(Forrás: *Radix Fórum*)

Besenczky Márton gyalogos, kőműves-mester. Szilágysomlyón született 1886-ban. Onnan vonult be 1915 februárjában Kolozsvárra, az 51. számú gyalogezred-hez. A 9. menetzászlóaljjal az orosz harc-térre ment.

Besenszky Béla Magyarláros, 1890–?

Kiegészítés

Leszerelése után Magyarlárosra tért haza, és ott élt haláláig. *Dr. Cholnoky Béla* A Lá-pos Szurdoka című írásában, (Erdély, 1944. április) írja: „Nagyon nagy nyeresége len-ne az erdélyi turistaságnak, ha könnyebben volna megközelíthető. (...) Ha Besenszky Béla m. kir. útmester úr szíves segítségét nem élvezhetem, aligha tudtam volna a ter-vezett utat megvalósítani. Legyen szabad a szíves megértő segítségért Besenszky Béla úrnak, a Lápos-szurdok lelkes rajongójá-

nak, ezen a helyen is őszinte szívből hálás köszönetet mondani.”

Dr. Boros Ádám pedig, aki valószínűleg együtt volt Cholnokival ezen a felfedező úton, *A Természet* című folyóirat 1944. júniusi számában így ír „Besenszky Béla a magyarlárosi törvényhatóság útmestere, a környék természeti szépségeinek legjobb ismerője, és a vidékre utazó természetku-tatók legfőbb útbaigazítója.”

Besenczky Márton gyalogos, kőmű-vesmester Szilágysomlyón született 1886-ban. Onnan vonult be 1915 február-jában Kolozsvárra, az 51. számú gya-logezredhez. A 9. menetzászlóaljjal az orosz harctérre ment, ahol Branovice és Ivángorod bevételénél harcolt. 1917-ben az olasz frontra vitték, itt részt vett a 11. Isonzói csatában. 1918. szeptember 12-én Minte San Michele környékén fogságba esett, ahonnan csak 1920. május 16-án jött haza. Kitüntetései: O1., KcsK.

Folytatjuk

Fővárosi Örmény Klub

2014. augusztus 21., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, bejárat: Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Csiky Gergely, a drámaíró

(Pankota 1842. dec. 8. – Budapest 1891. nov. 19.)

Ingyenélők – társadalmi dráma

(film, 1979, 76')

Írta: Csiky Gergely,

Operatőr: Czabarka György, Rendezte: Hajdufy Miklós

Rendezi: Budapest Főváros XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Zeneagapé: új, fiatal művészek mutatkoztak be

Egy új zenei csemege hangjai varázsolták el az Örmény Katolikus Lelkészség június elseji zeneagapé hallgatóságát. Nagy várakozás előzte meg a magyarörmény 19 éves Várallyay Fülöp vendégszereplését, aki a Bartók Béla Konzervatórium negyedéves hallgatója, és a csíkszépvízi gyökerű Zakariás Mária unokája. Műsorán elsőként Mozart a-moll szonátájának I–II. tétele szólalt meg, a mozarti zenei stílus ihletett tolmácsolásában.

Ezt követően játékosan szólaltatta meg Bartók Béla 3 Burlesqueskéből a I. Perpatvar című művét. A szellemes zenei perpatvar briliáns technikai könnyedséggel és fiatalos lendülettel adta elő. A műsor fénypontja Schumann a-moll zongoraversenyének I. tétele volt. A merész zenei vállalkozás különlegességét az adta, hogy a zenekart Fülöp negyedéves konzervatóriumi társa, a szintén 19 éves Oláh Krisztián szólaltatta meg, egy remek hangzású elektromos zongorán. Krisztián zenész családból származik és két testvére is zenei pályán tanul. A zongoraver-

Balról Várallyay Fülöp és Oláh Krisztián

seny technikai megoldása igazi technikai bravúr volt, valóságos zongoraverseny hangulatot teremtett.

A két fiatal pompás és hiteles játékát szűnni nem akaró, dübörgő vastaps jutalmazta. Nagyszerű volt fiúk! Ráadás-ként a jazz világából egy lírai hangvételű Bill

Evans: A time for love című szerzeményt adtak elő, két zongorán egymásnak felelgető szellemes megoldásban. A nagyszerű produkciót a közönség újabb vastapsal jutalmazta, amelyhez hozzájárult a fiatalok hallatlanul kedves személyisége. Nagyszerű játékkal igazi zenei élményt szereztek.

Szeretnénk őket máskor is újból hallani!
Zakariás Antal Dirán

A júniusi zeneagapé közönsége

Elhunyt Dr. Bárányi Ildikó Mária

a Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezetének elnöke

A Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezetének vezetősége és munkaközössége megtört szívvel tudatja, hogy május 31-én, szombaton, életének 77. évében elhunyt Dr. Bárányi Ildikó Mária, a szervezet elnöke.

Dr. Bárányi Ildikó 1937. június 8-án született Csíkszecsőn (Hargita megye). A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen általános orvosi szakon szerzett diplomát (1960). Ezt követően körzeti orvos Krassó-Szörény megyében, főorvos Vöröscsárdán. 1991-től a Máltai Segélyszolgálat önkéntes vezetője, a temesvári fiókszervezet alapítója és 1991 óta elnöke. Gazdag írói munkássága ismert határon innen és túl. Rendszeresen közölt egészségügyi szakkikket, karcolatokat, novellákat, publicisztikai írásokat több folyóiratban (Szabad Szó, Heti Új Szó, Utunk, Előre, Lépcsők, Nyugati Jelen), továbbá számos könyv szerzője. Tagja volt a Romániai Írószövetségnek, a Magyar Orvosírók Szövetségének, a Magyar Egészségügyi Társaságnak, a Segítő Jobb Egészségügyi Humanitárius Alapítvány Temes, Hunyad és Krassó-Szörény megyei megbízottja (1993-2007).

Szakmai elismerései: Dank und Anerkennung Malteser Hilfsdienst ezüst emlékérem (2000), arany- érdemérem (2006), Romániai Írószövetség Temes megyei fiókszervezetének prózai díja, Apor Vilmos Bronz Érdemérem – A magyar Máltai Lovagok Szövetségének kitüntetése (2006), Az Év Önkéntese elismerés (2012).

Dr. Bárányi Ildikó sokrétű tevékenysége, szakmai tudása, meleg embersége örökre beírta nevét munkatársai, tisztelői és barátai szívébe.

Nyugodjék békében!

Temesvár, 2014. május 31.

A Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezetének munkaközössége

*

Baráti részvét Bátyámnak és Családjának

Veletek együtt állunk a döbbenettől bénultan, s nehezen hisszük el, hogy végleg elvesztettük azt az EMBERT, akinek mindig volt ereje a csüggedők vigasztalására, az esetetek segítésére. Tehetetlen kétségbeesésünkben szemrehányással is gondolunk Ildikóra, a Kedves Doktornőre, mivel most sok száz vagy ezer embernek okozott fájdalmat Ő, akinek szinte életcélja volt, hogy minél kevesebb szomorú ember legyen a Földön. Talán, ha tudta volna, hogy távozásával ennyi embernek okoz mérhetetlen bánatot, akkor jobban vigyázott volna magára, s nemcsak mások, de saját egészségére is.

Dr. Bárányi Ferencnek és Családjának annak tudatában kívánunk részvétet és belenyugvást a kegyetlen sors akaratába, hogy tisztában vagyunk: soha semmivel nem pótolható DR. BÁRÁNYI ILDIKÓNAK, a szeretett feleségnek és szerető édesanyának az elvesztése.

A HETI ÚJ SZÓ Munkatársai és a HÚSZ Baráti Kör tagsága nevében

Graur János

Roska Tamás visszaadta lelkét Teremtőjének

Életének 74. évében, türelemmel viselt súlyos betegség után, június 17-én elhunyt Roska Tamás villamosmérnök, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bolyai- és Széchenyi-díjas egyetemi tanára, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Nagy Szent Gergely-rend birtokosa, a Leuveni és a Pannon Egyetem díszdoktora, az Academia Europaea tagja – tájékoztatta szerkesztőségünket a PPKE Rektori Hivatala.

Roska Tamás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem PPKE Információs Technológiai és Bionikai Karának alapító dékánja, a celluláris hullámszámítógép architektúrájának megalkotója, a hazai bionikai képzés megteremtője fiatalok generációit indította el a világszínvonalú kutatómunka felé. Tudományos tevékenységét számos hazai és nemzetközi díjjal ismerték el.

Emberi nagylelkűségét, szerénységét, a jó ügyért való lelkesedését és a diákokért való fáradhatatlan törődést hagyta ránk örökül – szerepel a PPKE Rektori Hivatala gyászírásában.

Roska Tamás 1940-ben született Budapesten. 1964-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán szerzett kitüntetéses diplomát, 1973-ban a műszaki tudomány kandidátusa, majd 1982-ben a műszaki tudomány doktora fokozatot szerzett.

1964-től 1970-ig a Műszeripari Kutató Intézetben, 1970-től 1982 elejéig a Távközlési Kutató Intézetben, 1982 óta az MTA SZTAKI-ban dolgozott. 1985 óta az Analogikai és Neurális Számítógépek Kutatólaboratórium vezetője volt. A nemlineáris dinamika, a mesterséges „neurális” áramkörök és az analogikai celluláris hullám számítógépek, újabban a sokezer processzoros celluláris hullám számítógépek problémáival foglalkozott 1989 óta évente, sok évig több hónapra, a Kaliforniai Berkeley Egyetem meghívott vendégkutatója volt. Társfeltalálója az első programozható analogikai celluláris szuperszámítógép elvnek, valamint a CNN bionikus szemnek. Az analogikai celluláris számítógép számítástechnikai infrastruktúrájának teljesen új rendszerét munkatársaival az MTA SZTAKI-ban dolgozták ki.

1993 elején Hámori Józseffel létrehozták a Neuromorf Információs. A SZTAKI Tudományos Tanácsának elnöke volt.

Technológia interdiszciplináris doktori programot, amely később kiegészülve a Csurgay Árpád vezette nanotechnológia programmal, majd a Prószyéky Gábor vezette nyelvtudomány programmal és több más területtel a Pázmány Egyetem Információs Technológiai Karán önálló, interdiszciplináris műszaki tudományi Doktori Iskolává vált.

Szakterületének vezető folyóiratában az elmúlt 15 év egyik legtöbbet idézett kutatója. Több mint száz nemzetközi tudományos közleményére közel háromezer hivatkozás történt, a legtöbbet idézett négy dolgozatára több mint kétezer.

1989/90-ben a Veszprémi Egyetemen megszervezte a Műszaki Informatika szakot, 1998-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen pedig az Információs Technológiai Kart. A kar alapító dékánja volt 1998 és 2006 között, ezt követően a kar pro-dékánja és a Doktori Iskola vezetője volt.

2006-ban a Semmelweis Egyetem és a Pázmány Egyetem közös szervezésében megalapították a Molekuláris Bionika új, multidiszciplináris alapszakot, melynek szakfelelőse volt. A szak ez év szeptemberében indult, amely Európában az első ilyen alapszak.

Gábor Dénes-díjat (1993), Kalmár László-díjat (1993), Szentgyörgyi Albert-díjat (1994), Széchenyi-díjat (1994) kapott. 1999-ben a Pro Renovanda Cultura Hungariae nagydíját kapta, 2000-ben megkapta az Institute of Electrical and Electronic Engineers (IEEE) Third Millenium Medal és az IEEE Circuits and Systems Society Golden Jubilee Medal kitüntetések, 2002-ben elnyerte a Bolyai-díjat.

1992-ben az IEEE (Institute of Electrical and Electronic Engineers) fellow-vá, 1993-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, majd 1998-ban rendes tagjává, 1993-ban az Academia Europaea (London) tagjává, 1994-ben az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia (Salzburg) tagjává választotta, 2001-ben a Veszprémi Egyetem honoris causa doktorává avatta, 2008-ban a Budapesti Műszaki Főiskola díszpolgára lett. Ózd város díszpolgára.

(Magyar Kurír, Katolikus Hírportál –2014. június 18. szerda)

Egyházi hírek nyárra

A nyári időszakban, júliusban és augusztusban csak kéthetente lesz szentmise a budapesti örmény katolikus templomban (Bp. XI. Orly u. 6., 16,30 órától).

A szamosújvári Világosító Szent Gergely napi búcsú 2014. július 5-én, szombaton 11 órakor kezdődik, utána szeretetvendégség, valamint Kiss Ferenc: Szongott Kristóf életéről és munkásságáról szóló könyve bemutatója várja az érdeklődőket.

Az erzsébetvárosi (Dumbraveni) Nagyboldogasszony napi búcsú augusztus 15-én 11 órakor kezdődik, utána szeretetvendégség lesz.

Gyergyószentmiklóson szeptember 5-7-ig Örmény Művészeti Fesztivál lesz, amelynek keretén belül a Kisasszony napi búcsú szeptember 7-én lesz 10 órától az örmény katolikus templomban.

Szerkesztőség

Dr. Erdő Péter bíboros szentmiséje az örményeknél

(Fotó: Kabdebó János – cikkünk a 19–23. oldalon.)

*Dr. Erdő Péter bíboros úr ünnepi szentmiséje az Orlay utcai örmény katolikus templomban
(Fotó: Kabdebó János – cikkünk a 19–23. oldalon.)*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, a XI. ker.-i Újbuda Örmény Önkormányzat

és a XV. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat,

valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

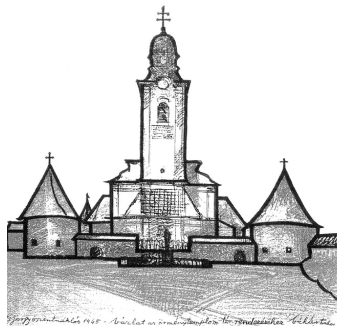

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”

(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 211. szám
2014. szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Szent Khoszrov imája s megemlékezések*

Emlékezzél meg, Uram, N. szolgálódról (szolgálódról), és könyörülj rajta a Te nagy irgalmasságod szerint, és add meg neki a nyugalmat látogatásod révén orcád fényességében (és oltalmazd meg minden lelki és testi csapdától)!

Örmény kódex-motívum

A liturgiában (misében) az élőkről is meg lehet emlékezni s egyébként az élőkért is kell imádkoznunk. Kivétel nélkül mindenkiért. Az már emberi dolog, hogy ki-ki közelebb áll hozzánk, például így örmény közösségünk tagjai. S az örmény nemzetre ráfér történelme folytán a nyugalom. A 66. Zsoltárban is elhangzik, hogy az Úr derítse fel reánk az Ő orcáját. Képletesen szólva: reánk árasztott tekintete nyugalmat áraszt! A megemlékezés idézett záró részének szavai mintegy párhuzamban vannak a Mi Atyánk végső kérésével: Ne vígy minket kísértésbe. (A jó fordítás az lenne: ne engedj!)

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Kánikulai történet: Kabdebó Tamás

A Fővárosi Örmény Klubban évek óta nyáron tartja a szokásos évi programját a XIII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat. *Kabdebó János* elnök rendezte az idei júliusi programot, amely zenével indult. A Pannon Iant I. által kiadott felvételen az *Énekmondó Együttes* előadásában két számot hallottunk *Kabdebó Tamás* megzenésített verseiből. A kellemes nyári délutánon sajnos kevesen jelentünk meg a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia termében, a program előtt a városon keresztülvonuló vihar, a nyaralás sokakat távol tartott – állapította meg a klub háziasszonya, *dr. Issekutz Sarolta*.

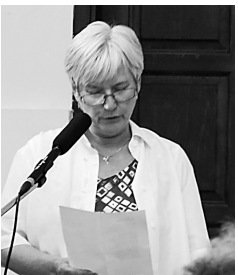
Kabdebó János rövid leltárt tartott a klubban rendezett eddigi műsoraikról: két alkalommal diavetítés volt a fényképeiből, láttunk úti filmet Örményországról, részt vettünk egy jól sikerült beszélgetésen, amely a Kabdebók egymás között címet kapta, ahol Kabdebó Lóránd irodalomtörténészt kérdezte Kabdebó János. Tavaly Bisztray Mária színművésznél, egy Kabdebó lányról láttunk filmet. Az idei alkalomra *Kabdebó Tamás*, író, költő és műfordítótól az írószövetség rendezvényén kapott egy CD-t, amelyet így dedikált: „Tamás apostoltól János apostolnak”.

Kabdebó János a következő szavakkal mutatta be Kabdebó Tamást: „Kabdebó Tamás író, költő, műfordító, Budapesten született 1934. február 5-én. Idén lett 80 éves. Isten éltesse Őt!

A Magyar Tudományos Akadémia külső köztestületi tagja 2001 óta. 1952–1956-ig az ELTE Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv- és irodalom szakos hallgatója volt. Részt vett az 1956-os forradalomban. A forradalom bukása után Nyugat-Európába emigrált.

Kabdebó János

Dr. Kiss Margit

Először Angliában telepedett le. Élt Cardiffban, Guyanában, Manchesterben, jelenleg Írországban, Newcastleben egy Dublin melletti településen él. Dolgozott könyvtárakban, egyetemeken, ma már „csak” az irodalommal foglalkozik. Hazáját, anyanyelvét soha nem feledd, ezt bizonyítják magyar nyelven írt művei. Tartja a kapcsolatot a kortárs magyar írókkal, igyekszik őket bemutatni a nyugat-európai irodalomszerető embereknek, ehhez hozzájárult magyar szépirodalmi művek angol nyelvű műfordításaival. Több kultúrában (magyar, angol, ír) teljesen otthon van. A rendszerváltáshoz közeledve számos magyar történelmi, kulturális és irodalmi folyóirat közli tanulmányait, esszéit, kritikáit, szépirodalmi írásait és műfordításait. Elbeszélő műveiben személyes, vallomások hangon számol be a nagyvilágba kiszakadt, a nyugati féltekén barangoló magyar fiatalok kalandjairól, s nosztalgikus érzéssel idézi fel saját budapesti és bajai fiatalkori emlékeit. Elbeszélő hangjára jellemző az ironia.

86 kötete jelent meg. Fő műve a folyamregényként emlegetett *Danubius Danubia*.”

A képviselőtárs, *dr. Kiss Margit* előadásában elhangzott *Kabdebó Tamás*:

Kabdebó Tamás

Memento libertatem

Ha körmöd alá tűskét vernek,
Sötétzárkában vasra vernek,
Ha húgycsővedbe ceruzát húznak,
Szerettedért becsuknak túsznak –
Ne feledd: semmi sem tart örökké;
Százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha a nyelvedet kifacsarják,
Magzatodat kikaparják,
Ha megtömnék kábítószerrel,
Hogy kibékülj a perekkel –
Ne feledd: semmi sem tart örökké;
Százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha országodban ketrecbe zárnak,
Ha kibújnál, aknákkal várnak,
Ha átrepülsz, megbélyegeznek,
Holtadig ha kartotékra tesznek –
Ne feledd: semmi sem tart örökké;
Százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha lazábban fogják a kantárt,
Civilbe bújtatják a zsandárt,
Ha rendjeleket osztogatnak,
Csak néhanapján fosztogatnak,
Még ha feléd is rúgják a koncot
S szolgálak kapsz egy nyomoroncot,

Ha bülbül szavakkal csalogatnak
S ahol fáj, ott nyalogatnak,
Ha turbánra, sörbetre jut és borra –
Gondolj akkor a selyemzsinórra.
Ne búsulj, kenyeres, semmi sem tart örökké;
Százötven év alatt sem lettünk törökké.

Memento Libertatem című verse, majd levetítésre került egy portréfilm, amelyet a Hír tévé készített Kabdebó Tamás 80 éves születésnapja alkalmából.

A film „ébresztés volt” az őszi választás fontosságára.

A műsort Kabdebó Tamás két megzenésített verse (felvételtől) zárta. Kabdebó János megköszönte a közönségnek és a klub háziasszonyának a júliusi klubdelutánt.

dr. Issekutz Sarolta örömmel jelentette be, hogy hamarosan megjelenik az EÖGYKE kiadásában a *Távol az Araráttól... A magyar-örmény irodalom* című „lexikon”, amelyet *Alexa Károly* irodalomtörténész szerkeszt. Az első kötetben negyvenhárom író, költő, irodalomtörténész kapott helyet, köztük Kabdebó Tamás is. Ezután további információk hangzottak el a soron következő programokról, és az őszi nemzetiségi önkormányzati választásokról. *dr. Issekutz Sarolta* felhívta a figyelmünket arra, hogy sürgősen regisztráltassuk magunkat az örmény névjegyzékbe, mert nagyon kevesen tették ezt meg eddig. 2011-ben az új nemzetiségi törvény elismerte a Kárpát-medencébe betelepített örmények magyar anyanyelvűségét is, tehát nincs akadálya annak, hogy megvalljuk örmény gyökereinket. Az örmény nemzetiségi regisztráció nem akadályozza meg a minden magyar állampolgárt megillető önkormányzati választást.

Heim Pál, a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnökhelyettese tudunkra adta, hogy *Erdő Péter* bíboros úr Orlay utcai örmény katolikus templomban tartott ünnepi szentmiséről az Új Ember újságban és a honlapon is megjelent cikk. Az interneten elég rákattintani a magyar-örmény katolikus honlapra, és megjelenik a június 22-én készült kisfilm is a búcsús miséről. A klubdelután végén a vendéglátó önkormányzat pogácsával és ásványvízzel várta a megjelenteket.

Béres L. Attila

A választások előtt Csiky is üzent

Az anyai és apai ágról is örmény családból származó Csiky Gergely életét alig, drámai közül is elsősorban a Nagymamát ismerjük. Csiky Gergely, a drámaíró címmel meghirdetett augusztusi klubdélután rendezését a Budapest Főváros XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat vállalta. A műsort a klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta állította össze, aki először is röviden összefoglalta Csiky Gergely életét és írói munkásságát. (Előadását keretes kiemelésünkben közöljük.)

Levetítésre került egy riportfilm részlet, amelyben É. Szabó Márta kérdéseire Nemeskürty István irodalom- és filmtörténész válaszolt. A filmrészletből Csiky Gergely munkásságáról számos kevésbé ismert részletet tudtunk meg.

Az augusztusi klubdélután közönsége ezután megtekintette Hajdufy Miklós rendező és Czabarka György operatőr 1979-ben filmre vitt Csiky Gergely *Ingyenélők* című társadalmi drámáját. *Szemes Mari*, *Darvas Iván*, *Schütz Ila*, *Czeglédi Sándor*, *Gyenge Árpád*, *Sárosi Gábor*, *Peremartoni Krisztina*, *Hegedűs D. Géza*, *Bencze Ferenc*, *Hámori Ildikó* remekül megformált, szórakoztató színészi játéka a választások előtt üzenet értékű élményt jelentett mindazoknak, akik még nem látták, vagy régen látták az eredetileg *Proletárok* címmel írt drámát.

(„1880-ban, a budapesti Nemzeti Színházban bemutattak egy vígjátékot, amely egyszerre váltott ki lelkesedést és felháborodást, vagyis: botrányos siker volt. A drámatörténet úgy tartja nyilván, hogy Csiky Gergely *Proletárok* című komédiájánál kezdődik a realista igényű magyar társadalmi dráma. A harmincnégy éves, tekintélyes hivatalokat ellátó római katolikus pap, teológiai professzor és szentszéki ügyész legendásan művelt, renginegely nyelvet beszélő férfi, aki már túl van

több nagyszínpadi sikerén. A többször *Ingyenélők* címen játszott *Proletárok* mozgalmas cselekménnyel, mulatságos figurákkal, vígjátéki hatásokkal, de erősen fanyar ízekkel tart görbe tükröt a kornak, érdekes, fordultatos, mulatságos és nagyon modern mű – akár tizenhárom évvel a kiengedés után, akár a huszonegyedik században találkozunk vele.” – PORT.hu)

A film után *dr. Issekutz Saroltától* megtuduk milyen programok várnak ránk szeptemberben. Majd a nemzetiségi önkormányzati választások kampánya kapcsán arra hívta fel a figyelmet, hogy mindenki regisztráltassa magát és szavazzon október 12-én az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelöltjeire. „Először lesz lehetőség arra, hogy országosan felmérjük az erdélyi magyarörménység létszámát – mondta. – Ehhez az kell, hogy átérezzék, amit a füzetek Választási Különszáma is sugall, mindenkinél meg kell tennie a két lépést, a regisztrációt és a szavazást, hogy a már magyarul beszélő örmény közösség folytatni tudja a húsz éve megkezdett kulturális-, identitásörző-, közösségsszervező- tevékenységet.” (A választásokkal kapcsolatos információkat a 20. oldalon adjuk közre.)

Zárugné Tancsin Katalin, a Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke zárásként elmondta, hogy Csedő Csaba, Csíkszegreda polgármestere részt vett 1997-ben

Rozgonyi Zoltán zuglói polgármester meghívására a Zuglói Örmény Önkormányzat által rendezett Világosító Szent Gergely rendezvényen, és ajánlékba adott egy – testvérvárosi kapcsolat erősségét szimbolizáló – kopjafát. Miután megszűnt a Zuglói Kisebbsé-

gek Háza, ezt a kopjafát szeptember 28-án állítják fel a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség kertjében (XI. ker., Orlay utca 6.), ahol a templom Fogolykiváltó Boldogasszony búcsúján felkérrik az atyát, hogy szentelje fel újból a felállított kopjafát.

Csiky Gergely

1842. december 8-án Pankotán (Arad megye) született és 1891. november 19-én Budapesten hunyt el.

Szülei az erdélyi örmény származású Csiky János megyei főorvos és Verzár Helena. A gimnáziumot Aradon végezte. Már korán – 8 éves korában – megmutatkozott tehetsége az irodalom és költészet iránt. Marosi Gyula és Vándorfi Álnéven közölték műveit a korabeli lapok. A magyar irodalmon kívül tanulmányozza a római és görög klasszikusokat. A papi hivatást választja és 1859-ben a Csanád-egyházmegye temesvári szemináriumába lép, majd két év után a pesti központi papnevelőbe. A teológiai tanulmányai mellett a drámaköltéssel foglalkozik. 23 évesen, 1865-ben pappá szentelik, majd Bécsbe küldik az Augustinaeumba tanulni, ahol 1868-ban teológiai doktorátust szerez. 1870-ben gimnáziumi tanár Temesváron, majd egyházjog és történet tanár a papnevelőben 1878-ig. Elsajátítja a francia és angol nyelvet, és fordítja az egyházi irodalmi alkotásokat. A Csanád c. egyházmegyei lap munkatársa lesz. *Jóslat* c. színművével robban be az irodalomba, amellyel elnyeri a Magyar Tudományos Akadémia 100 aranyos Teleki-díját, s ettől kezdve ontja a színműveket, tragédiákat, valamennyivel az Akadémia különböző díjait nyerve el. 1879-ben a Kisfaludy Társaság rendes tagjává, majd másodtitkárává választja, a Magyar Tudományos Akadémia pedig levelező tagjai sorába. Arad városának 1881-ben lesz díszpolgára. Eközben püspöki engedéllyel a fővárosba költözik és minden idejét az irodalomnak szenteli, dolgozik a hírlapoknak, fordít darabokat a Nemzeti Színház és a Kisfaludy Társaság számára. Bonnáz csanádi püspök azonban nem nézi jó szemmel felszentelt papjának profán foglalkozását a színpadon, amelyet egy hivatalos levélben Csiky tudtára is ad. 1880-ban Csiky a levélre válaszként kilépett az egyházi rendből, 1881-ben evangélikus vallásra tér át és nőül veszi Villeczné Bakody Amandát. 10 év boldog házasság után 49 éves korában elhalálozott.

Művei szinte megszámlálhatatlanok, 35 színművet írt, két prológot és egy monológot, 39 színművet és sok német, francia, angol irodalmi művet fordított. Szerkesztette a Csanád egyházmegyei közlönyt Temesváron, a *Lehel Kürtje* c. politikai hetilapot Budapesten, a *Műkedvelők* színpadja c. lapot. Ezen kívül egyházi jogi szakmunkákat, irodalomtörténeti munkákat, számtalan elbeszélést írt.

I. S.

Főpásztori vizitáció az Örmény Katolikus Személyi Plébánián (Képgaléria és videó)

A kánoni vizitációra június 21–22-én került sor, és úrnapi ünnepi szentmisével zárult, melyet Erdő Péter bíboros mutatott be június 22-én délután az Orlay utcai Fogolykiváltó Boldogasszony és Világosító Szent Gergely örmény katolikus kápolnájában.

Az Oltárizsentség ünnepe egy napra esett az Örmény Katolikus Templom védőszent-jének, az örmény népet keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergelynek ünnepnapjával, mely az örmény katolicizmus legfontosabb ünnepe.

Világosító Szent Gergely tevékenysége indította el Örményország evangelizációját a III. század végén. Gergely családja korábban a római birodalom területére menekült, itt ismerkedett meg a kereszténységgel, itt szentelték diakónussá, majd az örmények püspökévé is. Visszatérve Örményországba hozzákezdett a keresztény hit terjesztéséhez.

A XVIII. században érkeztek Erdélybe nagyobb számban örmények; jelentősebb közösségek alakultak ki Gyergyószentmiklóson, Szamosújváron, Máramaroszigeten. Az első, majd a második világháború után Erdélyből nagy számban települtek át örmény katoliku-

sok, számukra 1922-ben megalakult a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség. Az első lelkipásztorokat a velencei mechitaristák küldték, majd 1934-ben a bécsi mechitaristák vették át a magyarországi örmény katolikusok lelki gondozását az esztergomi érsek főpásztori joghatósága alatt.

Az istentiszteleteket kezdetben a budapesti Szent István-bazilika Szent Lipót kápolnájában tartották. 1947-ben a bíboros főpásztor új dekrétummal, personalis és territorialis hatáskörrel szervezte újjá az örmény lelkészséget. 1949-ben a Budapest V. Semmelweis u. 9-be költözött a lelkészség, majd 1974 májusában a XI. Orlay u. 6. szám alatti háromszintes villaépületben találtak otthonra. Az épület földszintjén kápolnát alakítottak ki Azbej Sándor Ybl-díjas építészmérnök tervei szerint.

A Fogolykiváltó Boldogasszony és Világosító Szent Gergely lelkészség úgy-

nevezett személyi plébánia, vagyis nincs saját területe, hanem – a Katolikus Lexikon megfogalmazása szerint – „egy terület krisztushívőit rítus, nyelv, nemzetiség vagy más szempont alapján fogja össze közösséggé”.

A szentbeszédben Erdő Péter először az Eucharisztia misztériumáról beszélt, mely a legbensőségesebb közösség misztériuma. Ezután – mintegy a vizitáció összegzése-képpen – elmondta: nagy örömmel végzett egyházlátogatást a budapesti örmény katolikus lelkészségen, „ahol látni a múlt értékeit, a hit, a szeretet, az odaadás és a hűség bizonyítékait”.

A II. vatikáni zsinat sajátos logikát jelöl meg a keleti katolikus liturgiák számára – hangsúlyozta a főpásztor. – „Kijelenti, hogy maguknak a keleti katolikusoknak kell elmélyíteniük saját hagyományuk ismeretét,

és ha a hiteles tradíciók csorbultak volna, igyekezniük kell visszatérni a régi hagyományokhoz. A zsinat azt is elismeri, hogy a kinyilatkoztatás gazdagságának bizonyos vonatkozásait olykor megfelelőbben érzékelteti vagy jobban megvilágítja egyik vagy másik keleti vagy nyugati hagyomány. Itt tehát kölcsönös kiegészítésről van szó.”

Különösen érvényes ez az örmény hagyományra – emelte ki a bíboros –, hiszen a világon az első ország, amely hivatalosan is,

közösségi jelleggel, elfogadta a kereszténységet, az örmények országa volt, ahol már a II-III. században jelentős számú keresztény élt. Világosító Szent Gergely hosszú börtön után végezhetett csak áldott missziós tevékenységét az örmények között, miután meggyógyította és megtérítette a korábban keresztényüldözött, kicsapongó életet élő III. Tiridat királyt, aki beleőrült saját gaztetteinek súlyába. A megtért király akarata szerint az örmény egyházat Gergely szervezte meg, aki tizenkét püspökséget alapított.

A szentbeszéd zárásaként Erdő Péter Világosító Szent Gergely közbenjárását kérte: „Adja Isten, hogy örmény katolikus közösségünk fennmaradjon, és sugárzó tanúságot tegyen hitéről egész népünk előtt. Világosító Szent Gergely, könyörögj érettünk!”

Mint Fülöp Ákos adminisztrátor-lelkipásztor a *Magyar Kurír*nak elmondta, a vizitáció során a bíboros az egyházi gondnoksággal beszélte meg a lelkészség ügye-

it, majd az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselőivel találkozott. A megbeszélésen részt vett az egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta, II. kerületi örmény nemzetiségi képviselő, a Fővárosi Örmény Klub alapítója. Mindkét szervezet kulcsfontosságú szerepet tölt be a lelkészség és az egész magyarországi örmény közösség életében.

Az Örmény Katolikus Lelkészség, valamint a szintén az Orlay utcai épületben helyet kapó múzeum fenntartása és támogatása fontos része a magyarörmény identitás-

nak. Havonta egy alkalommal nagy népszerűségnek örvendő *Zeneagapét* tartanak a szentmise után. A misék örmény katolikus rítus szerint, magyar nyelven folynak. Évente 3-4 alkalommal a libanoni örmény katolikus pátriárka titkára, Avedik Hovannisján celebrál zenés szentmisét örmény nyelven. 2013 őszén Avedik atya öt gyermeket keresztelt és bérmált meg az örmény katolikus rítus szerint.

Fotó: Lambert Attila (Videó: *Metanoia*)
(*Magyar Kurír* – (vn) 2014. június 23. hétfő)

Küsmődi Attila, szamosújvári római katolikus plébános

Homília – Világosító Szent Gergely ünnepe

Krisztusban Testvéreim!

Ünnepelni jöttünk össze az örmények Világosító Szent Gergely szentjét: ünnepelni, megtisztelni, követni. Ha jól mondom – mert ugyebár örményül nem tudok –, Szurp Grigor Luszárovics, az örmények apostola több mint 1700 évvel ezelőtt megkeresztelte az örmény királyt, és az örmény királlyal együtt az egész nemzetet.

A mai evangéliumi részlet Máté evangéliuma 5. fejezetéből való, ennél az evangélium részletnél nem lehetne szebbet találni Világosító Szent Gergely ünnepére.

Ti vagytok a föld sója! Ti vagytok! Nem „te” vagy, hanem „ti” vagytok. A közösség vagytok a föld sója. Ha a só ízet veszti, ugyan mivel sózzák meg? Ugyebár tudjuk, hogy só nélkül ízetlen az étel. Nincs olyan íze, amely értékké tenné, elfogyaszthatóvá tenné. Mikor kicsit, mikor többet kell az ételbe tenni ahhoz, hogy az finom legyen, hogy élvezhető legyen. Ti vagytok a földnek a sója! Az örmény nemzetet több mint 1700 évvel ezelőtt Krisz-

tus meghívta, hogy a föld sója legyen. De úgy néz ki, hogy a só ízet tudja veszteni. Milyen az a só, amely nem sóz, amelynek nincsen sóssága, amelyet beleteszel az ételbe, mégsem finomítja meg az ételt. Te elvárod tőle, hogy az étel finomságát megadja, és mégsem teszi meg. „Nem való egyébre, minthogy kidobják, és az emberek eltapossák.”

Ha a kősót kitesszük vizes, nedves helyre, akkor a só kioldódik belőle és marad a kő. Körülbelül erre gondolhatott az evangélista, amikor leírta, hogy a só ízet veszti. Maradt a kő. „Kidobják és eltapossák az emberek.”

Ide kívánczik Mahatma Gandhi esete, aki, amikor az angol gyarmatosítók a són keresztül is fogva tartották a népet Indiában, akkor azt mondta Gandhi, hogy nem veszünk az angoloktól sót, inkább a tenger, az óceán vizéből fogjuk kinyerni azt. A sót, a mindennapi élethez oly nélkülözhetetlen ásványi anyagot. Ezzel az ellenállással szabadította fel népét.

De ugyanez a Gandhi mondotta, hogy: „Ha találkoztam volna **egyetlen** egy olyan

kereszténnyel, aki az általa hirdetett tanoknak megfelelően él, magam is kereszténynek lettem volna.” Az evangélium tanúsága szerint a só ízet vesztheti, Gandhi tanúsága szerint pedig, a keresztények (legalábbis az általa látott keresztények) ízüket is veszítették. A kérdés adódik: mi keresztények, mi örmény katolikusok ízünket veszítettük-e? Ki vagyunk-e téve annak egyáltalán, hogy ízünket elveszítjük? Ha véletlenül ízünket elveszítettük, akkor van-e lehetőségünk arra, hogy ismét ízletessé legyünk, ismét sóssá legyünk, vagy az evangélium másik képét használva, ismét világossá legyünk?

Természetesen Krisztusnál soha nincs minden veszve. Ha véletlenül eltértünk a krisztusi úttól, attól, hogy egymás számára ízletessé kell lennünk, hogy világosság kell lennünk egymás számára, hogy egymás számára Krisztus világosságát kell közvetítenünk, mint ahogy Világosító Szent Gergely Krisztus világosságát adta át az örményeknek, Jézus mindig visszahív, és azt mondja: „Gyertek és gyökerezetek meg ismét bennem, gyökereitek engedjétek mélyebbre bennem, gyertek és a szőlőtőbe, mint szőlővesszők tagozódjatok bele.”

Barsi Balázs ferences atya írja egyik elmélkedésében: „Egy olyan közösség, amely együtt van, de nem Jézus miatt, Jézusért és Jézusból élve, nem hordoz világ és történelem feletti üzenetet. Van elég sok klub és szervezet a világon; mi nem azok vagyunk, hanem a Föld sója és a világ világossága Jézus miatt.” Mindenki felteheti a kérdést: Világosító Szent Gergely ünnepe mit jelent számára? Miért jön ide Szamosújvárra? Krisztusba tagozódni, Krisztusban újra sóssá lenni, Krisztusban újra világosság lenni, vagy inkább klubként, szervezatként, netán az „ángádzsábur” levesért jöttem és szeretnék együtt lenni fivéreimmel.

Krisztus ki tudja egyenesíteni véletlenül eltévedt szándékainkat. Mindig visszavár, mindig meg akar újítani bennünket, hogy az Ő életét éljük, és az Ő életét élve, a többiek, a mellettem élőket meg tudjam ízesíteni, világossá tudjam tenni, hogy mindenki élvezze az életet mellettem, a közelemben, érezze, hogy Krisztus egy picit tapasztalható általam. Nem az én hozzáállásom, nem az én munkám, hanem Krisztus szeretete miatt.

Visszatérek egy kicsit a „ti vagytok”-ra. A szamosújvári örmény katolikus közösség: ti vagytok az erdélyi örmény katolikusok kiemelt közössége. Ez a templom a székesegyház, ti minden vasárnap a székesegyházban részese lehetek Krisztus áldozatában, Igéjének gyümölcseiben. Az örmény katolikus közösség „hegyre épült városként” kell élnen a többi örmény katolikus közösség számára, az egész város számára, egész Erdély és az egész világ számára. Erdélyi örmény katolikus közösség. Lefordítom: Krisztushoz kapcsolt, Krisztus földi helytartójával, Róma püspökével szorosan kapcsolatban lévő, ez a kapcsolatot elevenen ápoló közösség. Megismétlem: ez a kapcsolatot elevenen ápoló közösség.

Egy szakdolgozatban olvastam, hogy „Az örmények múltja, valamint jövője is a váláshoz van csatolva, azért nem politikai, hanem vallási menekültnek nevezi őket a történelem. Jövője szintén csak vallása által biztosított.” Én ezzel a kijelentéssel – bár nem szentírás – teljesen egyetértek: „Az örmények múltja, valamint jövője is a valláshoz van csatolva.” Ha élni akartok, akkor Krisztusba gyökerezve, az Ő világosságát továbbadva tudtok élni. Erre az életre hív meg benneteket Világosító Szent Gergelyen keresztül a mi Urunk Jézus Krisztus! Amen.
(*Elhangzott 2014. július 5-én, Szamosújváron az Örmény Katolikus Székesegyházban, a Világosító Szent Gergely bűcsú alkalmából.*)

Kovrig Annamária

Könyvbemutató Désen

A dési Magyar Házban június 11-én mutatták be Kiss Ferenc történész, tanár legújabb, Szongott Kristóf – Szamosújvár és az erdélyi örmények historikusa című monográfiáját.

Kovrig Annamária méltatásából kitűnik, hogy a román és angol nyelvű összefoglalót is tartalmazó munka történelmi tárgyilagossággal mutatja be Szongott Kristóf (1843–1907) kiváló tanár, jeles örmény kutató, az ARMENIA magyar-örmény haviszemle szerkesztője, az Örmény Múzeum-Egyesület alapítója életét, munkásságát.

Az 1672-ben fejedelmi engedéllyel Erdélybe telepedett örmények Gyergyószentmiklós, Beszterce, Görgény, Csíkszépvíz, Ebesfalva, Petele után az 1700-as évektől Armenopolisz néven Szamosújvárt anyavárosi rangra emelték. Désh, mint közeli település, kedvelt állomáshelye volt a Szamosújvárról kirajzott örményeknek, mint ahogy a családnevek is bizonyítják – Voith, Lászlóffy, Kovrig, Krémer, Czetz, Merza, Donova.

Szongott Kristófnak az erdélyi örmények történetéről, művelődési életéről szóló írásai

Dr. Sasvári László

„Becsületet szereztél az örmény névnek”

Szongott Kristóf 40 évig tanított a szamosújvári örmény katolikus algimnáziumban, majd az állami főgimnáziumban. Ebből az alkalomból 1904-ben köszöntötték. Erzsébetvárosban is rendeztek díszebédet tiszteletére, ahol Issekutz Viktor, a város országgyűlési képviselője mondotta a címként idézett szavakat beszédében.

a mai napig referenciaértékűek - hangzott el a könyvbemutatón.

Jelentősebb munkái Az erdélyi örmények genealógiája, Szamosújvár monográfiája (három kötetben, 1901), A magyarhoni örmények etnographiája (1903), A magyarok eredete (1906), valamint a Khorenei Mózes Nagy Örményország története című, V. századbeli történelmi munka magyarra fordítása.

Szongott Kristóf érdeme az Örmény Múzeum-Egyesület, amely 1905-beli alapítása után számtalan értékes történelmi és művészeti tárgyat tárolt gyűjteményében, közöttük is a legértékesebb P. P. Rubens Levél a keresztről c. monumentális festménye, amely napjainkban is a szamosújvári örmény nagytemplom oldalkápolnájában található.

Szongott Kristóf nemzedékeket nevelt fel, kiváló egyéniség-ösztönző példa volt és maradt az utána következő nemzedékeknek - mint ahogyan azt Kiss Ferenc közérthetően, de tudományosságot nem mellőzve az olvasók elé tárja ebben a legújabb kötetében. (Szabadság – 2014. június 17.)

Örvendetes, hogy napjainkban már igen bő szakirodalommal rendelkezünk szamos területéről, így a hazai örmények múltjáról is. Kiss Ferenc tollából jelent meg a „Szongott Kristóf” című könyv (Kolozsvár 2014) eme alcímmel: „Szamosújvár és az erdélyi örmények historikusa”. A több mint 300 oldalas, jó kötéssel rendelkező olvasmányos könyvben ennél több van! (A

könyv 31. oldalán idézi eme ismertetés címébe foglaltakat.)

Ha úgy vesszük Szongott Kristófot, akár polihisztornak is nevezhetnénk. (Bár az utolsó magyar polihisztornak Brassai Sámuel tartják, aki szintén erdélyi volt). Nem volt egyetemi végzettsége, tudását önerőből szerezte, de mégis mennyi tantárgyat tanított s még mellette milyen munkát végzett! Tanított a 40 év alatt: német s görög nyelvet, mennyiségtant, természettant (fizikát), magyar történelmet, szabadkézi és mértani rajzot, szépírást. Még a hittanárt is helyettesítette olykor. Volt könyvtáros, pénztáros, vállalta a jegyzői tisztelet is. Sok magántanítványa is volt.

Ha elfáradt, a kerti szerszámokhoz nyúlt. Kertjét 3 részre osztotta: konyhai vetemények, virágoskert, gyümölcsös. Emellett részt vett a város közéletében. Előfordult, hogy ő énekelte végig egyedül a misét. Levéltárosi munkát is végzett. Szinte anekdotikus! Mikor a város lebontotta (1893) a régi, roskadozó városházát, 9 társzekérmény iratanyagot Szongott Kristóf házához szállítottak. Ő minden iratot átnevezett. Mikor volt rá ideje? – Az anyagokat felhasználta történészi munkásságában. Így Szamosújvár több kötetes monográfiájában. Amatőr történész volt, e kötetek inkább forráskiadványnak tekinthetők! Írt a szamosújvári örmények néprajzáról is. Első írásban terjedelmes munkája nyelvészeti tárgyú volt: „A hazai örmények vezeték- és keresztnévei”

(Szamosújvár 1884). Tovább is folytatta nyelvészeti (névtani) kutatásait: „A magyarhoni örmény családok genealógiája” (Szamosújvár 1899). Szongott Kristóf *alaptűveket* alkotott, melyek ma is nélkülözhetetlenek.

Kiss Ferenc kötete tartalmában Szongott személyén kívül, némiképp forrásközlésnek is tekinthetően, sok másra vonatkozó adalékot is találunk (pl. az Alpár Ignác tervezte főgimnázium épületének leírását). Olvashatunk részletesebben tanártársairól, valamint az általa alapított és szerkesztett *Armenia* folyóiratról, és munkatársairól is. 20 éven át közölt magyar nyelven örmény tárgyú cikkeket, tanulmányokat. De szó esik a Múzeum egyesületről is.

Karizmatikus egyéniség volt, a sok munka felőrölte szervezetét, 64 éves korában eltávozott, előtte gyónását elvégezvén. Mint embernek, voltak hibái, de azok ne említessenek.

Az ismertett mű képeket, fotókat is tartalmaz. Egyet hadd emeljek ki (247. o.), 14 arckép együtt, van címe is: „Az örmény egyház Magyarországon”. Amikor még egyszerre 14 örmény katolikus lelkész szolgált! (Valószínűleg az Armenia egyik számából!)

Értékeket s eszményeket nem ismerő körünkben sokat jelent olyan emberek felemelése, mint Szongott Kristóf és munkatársai voltak. Megörökítettek egy akkor még élő, de fogyatkozó, sajátos erdélyi szubkulturát. Igaz, még ma is fellelhető, ha töredekésen is, de még mozgósíthat sokakat!

Meghívó

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség tisztelettel meghívja
2014. szeptember 28-án, vasárnap 16.30 órára
 a XI. ker., Orlay u. 6. szám alatti Örmény Katolikus templom védőszentjének
Fogyókváltó Boldogasszonynak a búcsújára.
A szentmisét Avedik Hovanessian atya, a Bejrúti Pátriárka személyi titkára celebrálja.
Szentbeszédet mond Fülöp Ákos atya.
 Közreműködik az IMPERATRIX énekegyüttes Sraiber Zsolt karnagy vezetésével.
 A szentmise után a rendezvényt agapéval zárjuk.

Fülöp Ákos adminisztrátor, lelkész

Szamosújvári és erzsébetvárosi búcsú, 2014

A szamosújvári szentmise résztvevői

A szamosújvári örmény katolikus templom felújított toronyóráját megáldja Dr. Jakubinyi György örmény apostoli kormányzó

Az erzsébetvárosi búcsúmise résztvevői

Szakács Endre vikárius a vörösköpnöyegesekkel a Világosító Szent Gergely búcsún Szamosújvárott

Kiss Ferenc bemutatja Szongott Kristófról szóló könyvét, balról Dr. Jakubinyi György, örmény apostoli kormányzó

Mária-szobor az erzsébetvárosi körmenet elején

Dr. Száva Tibor-Sándor

Bodor Ferencz és Zakariás Antal szerepe 1848/49-ben

Az idén van Gábor Áron születésének 200-ik évfordulója és az ideje annak, hogy fejet hajtsunk a kiváló tüzér szabadsághős emléke előtt, aki 165 évvel ezelőtt életét adta a székely szabadságért. A székelység értékeli, és nem felejtje el azt az önfeláldozó szervező munkát, amelyet vállalt a szabadságharc érdekében. Ezt a hőstettet nem lehet tőle elvitatni!

Szilárd történelmi tény az is, hogy 1848 őszén az ágyúöntés értelmi szerzője és szervezője is ő volt, de a korabeli dokumentumokból az is kiderült, hogy ennek gyakorlati kivitelezése két csíki sorstársa nélkül nem valósulhatott volna meg. A két csíki neve lassan feledésbe merült még a történészek által is, de azért ebben az évben jó volna, ha legalább szűkebb hazájukban megemlékeznének róluk. Tegyük ismertté nevüket a fiatalabb nemzedékek számára is, akik:

Zakariás Antal (1804–1871) és Bodor Ferencz honvéd-százados (1804–1874)

2014 mindkettőjük születésének 210-ik évfordulója, és Bodor halálának 140-ik évfordulója.

Ezt erősíti Kelemen Lajos könyvében olvasható elismervény is, amelyet Gábor Áron 1849. jún. 7-én írt Zakariás Antalnak, a Balánbányai Rézbánya akkori tulajdonosának: „...500 az az Ötszáz forint vörösrézről amely anyagot a Csík Sz: Domokosi Rézgyárból Salétrom természetű üstök kikészítésükre az ottani gyár tulajdonossa Tisztelt Zachariás Antal Úrtól mint Államalmi részletet hogy hiánytalan ki vettem legyen elismerem.” Tehát Gábor Áron már 1848 nyarán megpróbált ugyan ágyút önteni Kézdivásárhelyen, de sikertelenül. Az

élet nem engedte meg neki, hogy magasabb műszaki ismereteket szerezhessen (ti. asztalos mester volt, de katonaként tüzérségi képzést szerzett) és ennek hiányában az első ágyúöntésének gyakorlati kivitelezését Bodor Ferencztől tanulta. Ki is volt Bodor Ferencz, és hogy került ő kapcsolatba az ágyúöntéssel? Bodor Ferencz 1804-ben Csíkszentmihályon született, édesapja Bodor Mihály volt, aki 1795-ban vette feleségül a csíkszépvízi Száva Ágneszt /sz. 1775/. A családi kapcsolatainak köszönhetően Bodor Ferencznek lehetősége volt olyan iskolát végezni, mely az akkori korszakhoz képest magas szintű bányatechnikai (és haditechnikai) képzést biztosított számára. Ez nem volt más, mint az 1770-ben Selmecbányán alakult Bányászati – Kohászati és Erdészeti Akadémia, ahonnan úgymond „*bányatisztek*” kerültek ki. Az akkori gyakorlatnak megfelelően ebben az iskolában az ércek olvasztása mellett más, de ide kapcsolódó szaktantárgyakat is tanítottak, amelyek különböző fémipari anyagok előállítására szolgáltatnak ismereteket, de mindezek mellett még komoly hadmérnöki ismeretekkel is ellátta a hallgatókat. Annyi bizonyos, hogy Bodor mindezek mellett szakembere lett a löpörgyártásnak és az ércolvasztásnak olyan szinten, amely tudásnak abban az időben kevesen voltak birtokában. Bodor 1832-ben nősült, neje Miller Teréz lett, és itt meg kell jegyezni, hogy később anyósa teljes vagyona is ráment a madarasi löpörgyár fenntartására, mert – az ígérgetések dacára – a gyárat Bodor csak a saját pénzén tudta működtetni. Emiatt a forradalom után Bodor anya-

gilag teljesen tönkremenve lett a császári börtön foglya.

Visszatérve induló életéhez elmondható, hogy mint fiatal bányatiszt a Zakariás Antal tulajdonában levő balánbányai rézbányánál már korán bányanagy (mérnök) lett, majd a forradalmi események közepén Gál Sándor ezredes felkérésére 1849 márciusában megalapította, és utána a forradalom bukásáig vezette a csíkmadarasi lőporgyárat. Történelmi tény, hogy Bodor Ferenczet 1848 végén Zakariás Antal Bodvajra (Magyarhermány) küldte, hiszen ez is az ő tulajdona volt, és ott öntötték az első három hatfontos ágyút, ahol – a kézdivásárhelyi mesterekkel együtt – Gábor Áron is jelen volt. Bodor ugyan később nem vett részt a kézdivásárhelyi ágyúgyártásban, de nem lehet elvitatni tőle azt a fontos megvalósítást, mellyel a fűrés nélküli ágyúk gyártása (ő tudatában volt annak, hogy az ágyúcsövek fűrésához nincs megfelelő felszerelés egész Székelyföldön) az ő irányítása és haditechnikai ismerete révén valósult meg. Lehet, hogy ezt a fontos technikai feltételt a történészek jelentéktelennek tartják, de ebben az esetben ez döntő bizonyíték arra, hogy ágyúk öntésére a székelyföldi harangöntők tudása nem volt elégséges. Ez több szakmai ismeretet és gyakorlati hozzáértést is követelt. Ezért ezt a tényt nem szabad fölcsereálni semmilyen legendával vagy szubjektív állításokkal. Bodor öntési módszerét gyorsan átvették a székelyföldi mesterek, és így kezdődött el a székelyföldi ágyúgyártás. Bodor a hiányzó technikai tudást adta és önzetlenül betanította a későbbi öntőmestereket, viszont jómaga visszatért a forradalom időszakában annyira szükséges, de a még nagyobb fontossággal bíró lőporgyártáshoz.

Bodor Ferenc szerepét az első ágyúk öntésénél Gál Sándor, 1861-ben Nápolyban megjelent, olasz nyelvű életrajza is megemlíti, igazolja. Az elmúlt évtizedekben igen vitatott téma volt az, hogy Bodor Ferenc – az általa írt jegyzőkönyvben – később betoldásokat eszközölt, annak bizonyítására, hogy az ágyúk öntésénél nem nélkülözhetők szakmai, gyakorlati ismereteit. Bodor Ferencz jegyzőkönyvét legelőször 1925-ben adták közre a „Századok”-ban. Az ide kapcsolódó személyes véleményem a következő: Dr. Alapy Gyula (1872–1936) Komárom megyei főlevéltáros, képviselő, helytörténész és korának tekintélyes tudósa volt. Alapy nem engedhette meg magának egy olyan hiteltelen dokumentum közlését, amellyel beárnyékolta volna a „Századok” és személye hírnevét. Itt a kérdés tehát az, hogy milyen bizonyítékok vannak annak bizonyítására, hogy a jegyzőkönyvben későbbi betoldásokkal hamisított, és ezzel kétségbe vonják a jegyzőkönyv hitelességét? Ilyen állításokat egy történésznek meg kell gondolnia, mert ha későbbre is, de a legendaépítő történelmet el kell felejtenünk. Már bizonyított, hogy a jegyzőkönyv eredetiségét nem lehet megkérdőjelezni! Nézzünk csak tárgyilagosan a dolgok mélyére, hiszen ennek a komáromi tudósak milyen érdeke fűződött volna ahhoz, hogy beárnyékolja Gábor Áron szerepét, és helyette egy ismeretlen Bodor Ferenczet emeljen pódiumra. Szerintem erről szó sincs, hiszen Bodor Ferencz elismerésével Gábor Áron nagysága semmivel se lenne kisebb, sőt a munkatársai révén még nagyobb megbecsülés övezné személyét. A másik logikus következtetéssel ugyancsak ellentmondunk annak, hogy Bodor meghamisította volna jegyzőkönyvét, hiszen el-

sősorban szembe kellett volna néznie nagyon sok olyan munkatársával, akik mind jelen voltak ezeken az eseményeken. Másodsorban, ha már valótlán betoldásokkal hamisít valaki, akkor azt még életében úgy rendezzi, hogy erről – saját érdemei elismerése céljából – nyilvános közlés jelenjen meg. De vajon a kiegyezés előtt ilyen ambíciói lehettek-e egy volt forradalmár századosnak? Nem gondolnám, hogy a teljes vagyonvesztés és börtönévek után ezt valaki az akkori merev politikai struktúrában erőltetni mert volna. Hogyan is merülhetett fel történészeinkben ez az elvtelen gyanúsítás Bodor ellen, akik méltatlan módon hallgatták el kiváló érdemeit és önfeláldozó munkáját, félretéve ezzel minden emberi logikát és tárgyilagos gondolkodást. Bodor szerény ember volt, nem foglalkoztatta egyáltalán az a gondolat, hogy elismerjék áldozatos munkásságát, de amikor már a hadügyminisztériumban dolgozott, akkor talán némi elismerést szerezhetett volna, ám az ilyen irányú törekvés és becsvágy akkor is távol állt tőle.

Érdeemes elolvasni, hogy mit írtak róla 1870. dec. 23-án a „HON” c. újság reggeli számában. Itt többek között leírják, hogy Bodor a forradalom idején 60 drb. olyan ágyút öntött, amelyek fűrés nélkül tudtak golyót kilőni és ez abban az időben korszakalkotó megvalósítás volt.

Bodor Ferencz csak a kiegyezés után került Budapestre, ahol először a kataszteri hivatalnál dolgozott, de 1870-ben munkanélküli lett és utána, mint napi díjnok a hadügyminisztériumban dolgozott haláláig. 1874. nov. 12-én halt meg, és nov. 14-én temették el róm. kat. szertartás szerint a Krisztina városi közsírkerthben. Tíz gyermeke közül akkor még 8 életben volt. (Melléklet az Országos Széchenyi

Könyvtárból előkerült gyászjelentés fénymásolatáról).

Érdekességek Bodor Ferenczről „A Hon” c. politikai és közgazdasági napilap 1870. december 23-ki számából (Pest, 1870. péntek, december 23. 307. sz. Reggeli kiadás. 3. p.)

*

„Különfélék,

Pest, december 22.

Egy azok közül, kiket elfeledtünk. A miniszterelnökségnél ott hever egy kérvény. – Hever ott ugyan több is, de most épen erről az egyről akarunk beszélni. E kérvényt Bodor Ferencz nyújtotta be. Ki az? Fogják sokan kérdezni. Hát ez uraim egy szerény technikus, akinek más büne nincs, mint hogy szabadságharcunk idejében a legbuzgóbb hazafiak egyike volt. Ő öntötte az első székely ágyút. Feltalálta, hogy lehet az ágyut úgy önteni, hogy a lőüreg ne kelljen külön furni bele. Ilyen ágyut 60-t öntött. Később megbizta a magyar kormány, hogy lőporgyárat építsen. Felépítette majdani visszatérítés reményében a magáéból. Minden vagyona odavesztett. A szabadságharc leküzdése után elfogták. Ott sínylődött számos évig a börtönben. Mikor kiszabadult, mint mérnök, munkás stb. tengette életét. Később alkalmazták a kataszternél. Most hogy a kataszteri munkálatok ott bevégeződtek – a jobb sorsra érdemes ember, nyolcz gyermekével kenyér nélkül maradt. Most folyamodik valami szerény állomásért. Kitünő tehetségének nagy hasznát lehetne venni, hanem....Hja, miért nem vezetett muszkát ?”

(az OSZK-ban mikrofilmen, jelzete: FM3/719.25. tekercs. 1870. 307.sz.)

Könyvészet:

A „HON” c. újság reggeli száma 1870. dec. 23.

Vasárnapi Újság, 21. évf. 1874. 47. sz. november 22. 752.o. „Halálózsák”: „Bodor Ferencz, volt honvéd kapitány, ki a szabadságharc alatt Csíkszékből az első löpormalmot állította föl, e napokban elhunyt, s magán adakozásokból temették el a fővárosban, hol mint napdfőnök kereste élelmét a honvédelmi minisztériumban. Nyomorral küzdő család maradt utána.”

A Századok repertórium 1867-1975. Szerk. Pamlényi Ervin. (Bp., 1987. Akadémiai Kiadó. Bodor Ferenc: 4479. sz. tétele, 227.o.)

Alapy Gyula: A székely löpörgyártás és ágyúöntés 1849-ben. (Századok, 1925/4-6 sz.)

Dr. Bona Gábor: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I. Bp., 2008. Heraldika Kiadó. 192.o. = „Bodor Ferencz: szül. 1804. Magyar, rk. A csíkszentdomokosi rézbánya igazgatója.

1832: Neje Miller Teréz, családos. 1849 tavaszán és nyarán a csíkszék lőpormalmom vezetője, e beosztásában végül címzetes honvéd százados. A kiegészítés után hivatalnok a magyar hadügyminisztériumban.

Egyed Ákos: Erdély 1848-1849. I-II. Csíkszereda, 1998-1999. II. kötet. 183-184. és 332.o.” Vofkori László: Székelyföld útikönyve II. Csíkszék, Háromszék. (Bp., 1998. Cartographia Kft. 48-51.o. / Csíkszék, Háromszék)

Dr. Száva Tibor Sándor: A bodvaji vashámor. (Kossuth Kalendárium 1849-1999. Bp. 1999.) Pál-Antal Sándor: Csíkszék egy felcsiki falu hét évszázada. (Marosvásárhely, 1996. Mentor Kiadó.)

Nagy Sándor: Háromszék önvédelmi harca 1848-49-ben (Kolozsvár, 1896.)

Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének 80. évfordulójára, Kolozsvár 1957. (p. 357-359)

Komán János: „Bodor Ferenc, Gábor Áron testi-lelki jó barátja” (Hargita Kald., 1998. 27-30).

Fogarasy Attila

A Karátsonyi család története (2. rész)

A Karátsonyiak tündöklése

A Szamosújvárról kiágazó örmény eredetű Karátsonyi család a XIX-XX. század fordulóján érte el dicsőségének csúcspontját. A „dicsőség” szót e család kapcsán itt egyáltalán nem gondolom fennköltnek vagy túlzottnak, ekkorra ugyanis a Karátsonyiak – különösen a grófi ágon – dúsgazdag mágnásokká váltak, jelentős társadalmi befolyással, közösségi szerepvállalással és adományaik révén méltó megbecsüléssel. Sorozatunk második részében ezen időszak két legjelentősebb alakjának arcát villantjuk fel.

A Karátsonyiak jelentős szerepet játszottak a törökök elleni küzdelmekben. Ezért számos örmény származású családhoz hasonlóan „a törökök kiűzése után szabaddá lett földterületekből hadi vagy polgári érdemeik elismeréséül a királyok által donációkban részesültek”. (Bányai Elemér: A szamosújvári és beodrai gróf Karátsonyi család története.) A családi birtokokat

Karátsonyi László főispán

különösen Karátsonyi Bogdán (Deodat) és annak fia, Lázár növelte meg nemcsak donációk, hanem jelentős vásárlások révén. Ekkor válik a család birtokközpontjává a Torontál vármegyei Beodra, ami megjelenik a nemesi előnévben is.

A XIX. századra a beodrai Karátsonyiak olyan jelentős vagyona tesznek szert, hogy arról legendák kapnak szárnyra. „Lázár valóságos nábob vagyona ura volt. Zsámi kastélyában egy imazsamoly alatt titkos ajtó vezetett a pincébe, amely tele volt arannyal, gyémánttal, drágakövekkel.” (Országos Hírlap, Budapest, 1898. február 27.)

A családnak Beodrán két pompázatos kastélya is volt. Az első Karátsonyi László (Lázár dédunokája), építtette 1842-46-ban. A hányattott sorsú második kastélyt Karátsonyi Lajos (Lázár fia, gróf Karátsonyi Guidó édesapja) emeltette 1857-ben. (Ez az épület a legtöbb Karátsonyi-kastéllyal együtt a XX. században sajnos megsemmisült.)

Karátsonyi László

Miután Karátsonyi Guidó 1858-ban grófi címet szerzett, a család kétféle ágazott. A nem grófi ág egyik legkiemelkedőbb személyisége kétség kívül Karátsonyi László volt. A Karátsonyiak már addig is betöltöttek jelentős hivatalokat, vállaltak fontos tisztségeket, ő azonban egyenesen a főispáni székig vitte.

„Karátsonyi László 1806. április 19-én született Temesváron. 1827-ben már a vármegye szolgálatában találjuk mint szolgabíró. 1840. október 20-án a tisztújító vármegyei közgyűlés másodszorra választotta. Ő képviselte az ország- 1844. évi ország-

Karátsonyi László által építtetett beodrai kastély

gyűlésen. 1845. szeptember 13-án első alispánná választották. 1848 késő tavaszán az első felelős magyar kormány Karátsonyi Lászlót kinevezte Torontál megye főispánjává, és május 30-án, a Kikindán megtartott megyei közgyűlés hivatalába beiktatta. Főispánként a nemzetgyűlés felső táblájának is tagja lett.

A szabadságharc bukásával birtokára vonult vissza. Szervezőképességét a vízmentesítési munkákban hasznosította, 1858-tól haláláig a Felső-Torontáli Ármentesítő és Belvíz-szabályozó Társulat elnöke volt.

1867-ben a kiegyezéssel ismét átvette a vármegye irányítását, és haláláig, 1869. július 24-ig volt főispánja Torontálnak. Beodrai birtokán helyezték örök nyugalomra.” (Halmágyi Pál: Csanád és Torontál vármegyék tisztségviselői. 1779-1944.)

Azt, hogy korának jelentős személyiségei közé sorolhatjuk őt, az is jelzi, hogy Barabás Miklós, a kor legnagyobb festője készíti el portréját. Az olajfestményt ma a szegedi Móra Ferenc Múzeumban őrzik. Az 1861-ben készült képet 2009-ben restaurálták. (<http://moramuzeum.hu/nka-barabas-miklos-karacsnyi-laszlo-portre-restauralas>)

Gróf Karátsonyi Guidó

A XIX. század egyik legnagyobb művészetpártolója, mecénása Karátsonyi

Gróf Karátsonyi Guidó

Guidó volt. Szülővárosom, Pilisvörösvár egykori földesura 1817-ben látta meg a napvilágot, s alig múlt negyven éves, amikor „jótékony és hazafias nagyszerű áldozatai elismeréséül 1858-ban ausztriai birodalmi grófságra emeltetett”. 1866-ban országgyűlési követnek választják. 1874-ben megkapja a magyar grófi címet is.

Neve inkább alapítványai és adományai, mintsem tekintélyes vagyona és politikai szerepvállalása révén vált ismertté. 1858-ban 2000 forintot adományozott a Magyar

Nemzeti Múzeum könyvtárának. A Magyar Tudományos Akadémiának irodalmi célokra 30 000 forintos alapítványt tett. 10 000 forintot adott „oly célból, hogy az összeg kamatai a legjobb színdarab szerzőjének adassanak ki.” A jutalomért – amely 200 arany volt – felváltva komoly drámai művek s vígjátékok pályázhattak. A jutalmat a viszonylag legjobb mű csak akkor kaphatta meg, „ha drámai, színi és nyelvi tekintetben is kitüntetésre méltó” volt.

Gróf Karátsonyi Guidó Rudolf trónörökös születése alkalmából újabb, 100 ezer forintos jótékony célú alapítványt tett. A magyar irodalom több jeles alkotása született meg az ő mecénási tevékenységének köszönhetően. Arany Jánosnak is a Karátsonyi-féle jutalmat ajánlotta fel az Akadémia azért, hogy lefordítsa Arisztophanész vígjátékait. (A

Budai Karátsonyi palota

mű így Karátsonyi Guidó adományának köszönhetően jelent meg 1880-ban.) Tagja volt a Színészeti Tanoda létrehozása körül buzgólkodó választmányának is – többek között báró Eötvös József társaságában.

Az 1850-es évek második felében Budán, a Krisztinavárosban épített pompázatos palotájában igen értékes magánképtárat hozott létre, főleg barokk festők műveiből. A gyűjtemény egyik legértékesebb festménye Jacob Jordeans Bűnbeesés című alkotása volt.

A romantikus külsejű, neobarokk belsejű reprezentatív palotában – amely a kortársak szerint Budapest egyik legpompásabb épülete volt – színháztermet is építtetett, ahol a kor jeles színművészei léptek fel.

Szülővárosom lakói gróf Karátsonyi Guidó nemes lelkületét leginkább az 1881-ben alapított erénydíjából ismerhették meg. Ezt a díjat a franciaországi erénydíjak mintájára hozta létre vagyontalan, de jó erkölcsű leányok kiházásítása céljából 20 ezer forint összeggel. A kamatokból évenkénti váltással vörösvári, solymári és szentiváni erényes hajdonok részesültek. Az ún. „rózsaleányok” esküvője nagy esemény volt, ahol világi és

Haynald Lajos bíboros, Liszt Ferencs, Apponyi Albert gróf, Karátsonyi Guidó gróf (első sor), Huszát Imre, Széchenyi Imre gróf, Mihalovich Ödön, Augusz Antal báró, Hans Richter, Johann Nepomuk Dunkl (második sor) (Kozmata Ferenc felvétele, 1873)

A palota képtára

egyházi előkelőségek társaságában személyesen a gróf is megjelent.

A jelentős vagyonnal rendelkező gróf az egyházat is bőkezűen támogatta.

Gróf Karátsonyi Guidó 1885 szeptemberében hunyt el. Halálakor Mikszáth Kálmán is megemlékezett a magyar irodalom és művészet egyik legjelesebb mecénásáról: „Ha közéletünknek nem is egyik legnagyobb fér-fija hanyatlott vele sírba, hanem mindenesetre egy jó, derék ember halt meg benne, aki nagy vagyonnal lévén megáldva, abból sokat juttatott a szegényeknek és a közcélok-nak is. Daliás magatartású, izmos, Herkules termetű férfiú volt, ki egész életében mindenkinek kellemes volt, rosszat soha nem tett, de jót nagyon gyakran. Feltűnő alakja s bizonyos eredetiség, mely lényét jellemző, nagyszabású adományai tették őt ismeretese a nyilvánosság előtt. ... Méltó, hogy sokáig kegyeletesen emlékezzünk meg róla mindnyájan, nemcsak a hozzátartozói.”

Az itt közölt fénykép a Borsos és Doctor pesti fotografiai műteremben készült. (Ennek társtulajdonosa, Borsos József nem mellékesen a kor egyik jelentős festője volt.) Az eredeti fotót csak nemrégiben fedeztem fel gróf Karátsonyi-Keglevich Imre – ő volt az utolsó Karátsonyi-gróf – pilisvörösvári hagyatékában.

Folytatjuk

Linkajánló: <http://karatsanyi.hu>

Október 12. napjára kitűzték az önkormányzati és nemzetiségi választásokat

Tisztelt Olvasó!

Október 12. napjára kitűzték az önkormányzati és nemzetiségi választásokat. A nemzetiségi választáson csak az választható, aki előzetesen – legkésőbb szeptember 26. napjáig – kérte felvételét a nemzetiségi névjegyzékbe és azt vissza is igazolták. A nemzetiségi névjegyzékbe vétel és szavazás nem akadályozza az önkormányzati választásra vonatkozó szavazati jogát!

Kérjük, hogy az örmény névjegyzékbe kérje sürgősen felvételét és október 12-én szavazzon az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület helyi örmény nemzetiségi jelöltjeire (ahol indítottunk) és egyúttal szavazzon a Fővárosi Örmény Önkormányzat egyesületi képviselő listájára, valamint az egyesület Országos Örmény Önkormányzat képviselőlistájára is. Így az ország bármely zugában – ahol nem indult örmény képviselőjelölt, ott is – leadhatja szavazatát a helyi választás bizottságnál, tehát egyetlen szavazat semvész kárba.

Amint 20 éve keresztül az erdélyi örmény kultúra – benne az ősi örmény kultúra – megismertetése céljából ingyenesen nyújtottunk (klub, füzetek, kiállítások, megemlékezések, kulturális hetek, könyvek kiadása, barangolások, örmény katolikus templomunk és múzeumunk, örmény katolikus hitéletünk fenntartása) a közösség fennmaradása és összefogása céljából, azt ugyancsak ingyenesen szeretnénk folytatni az Önök segítségével. Örülnénk, ha a választói névjegyzékben olvashatnánk valamennyiük nevét és folytatni tudnánk a magyarörmény kultúra megmaradását célzó tevékenységünket az Önök számára, a magyar kultúra gazdagítására.

dr. Issekutz Sarolta, elnök
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület

*dr. Issekutz Sarolta, elnök
Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014. évi örmény nemzetiségi önkormányzati választás képviselőjelölti listája – Budapesten

I. ker.	Várady Mária, Sasvári-Merza Krisztina, Szücs Enikő
II. ker.	dr. Issekutz Sarolta, Zakariás Antal Dirán, Bacsó Zoltán
VIII. ker.	Zakariás Enikő, Botka Zoltánné, Esztergály Zsófia
IX. ker.	Szenttamásy Katalin, Balogh Réka, Király György
XI. ker.	Forgács Barnabás, Kátainé Szilvay Ingrid, Kirkósa Péter
XII. ker.	Ispánkiné Somlyai Katalin, Hegedüs Annamária, Béres Attila
XIII. ker.	Kabdebó János, Füleki Balázs, Dr. Kiss Margit
XIV. ker.	Zárugné Tancsin Katalin, Szongoth Gábor, Heim Pál
XV. ker.	Nuridsány Zoltánné, Lovas Katalin, Belényessy István
XVI. ker.	Dr. Szuper Géza, Vikol Kálmán, Fornvald Annamária.

Dávid Csaba

Magyarörmény irodalom

„Egy, kinek megrázó, kinek csak kalandíró örmény legenda szerint egyszer, nehéz időkben, mikor másként nem lehetett – mint mentenivaló legfőbb kincsét egy közösségnek – a Szentírást lapjaira szedték szét és a szertefutók egyenként így menekítették magukkal; ki-ki egy elbírható hányadát-részét a nagyszerű teljességnek; elbujdostak vele havasok havába, mocsarak békanyála alá, az esendőség fekete árnyai közé menekülve. Aztán a veszély múltán, amikor végre összegyűlhetnek újra, összerakták diadalmasan, vagy csak kicsit még mindig remegve, dideregve, a könyvet.” (Lászlóffy Aladár – előadás a 2001. évi, IV. örménymagyar konferencián.)

A magyarországi örmények – pontosabban az örményből magyarrá lett örménymagyar rész, a nagyobbik rész – a 17. század végén, I. Apafi Mihály fejedelem intézkedései révén jelentek meg tömegesen Erdélyben. Letelepődtek s ki közülük iparoskodott, ki kereskedett. (Híres árucikkük volt például a különleges kikészítésű bőr, a „veres kordovány”). Később elterjedtek az egész, egykor magyar fennhatóságú erdélyi és délvidéki területeken, aztán főként az I. világháború után a mai Magyarországon is.

Már a 17. században írástudóként érkeztek. Ennek különleges bizonyítéka, hogy amint közösséget alapíthattak, elsősorban Ebesfalván – az Apafi-birtokon – azaz a mai Erzsébetvároson (Dumbraveni, Románia), Szamosújvárott (Gherla, Románia), illetve Gyergyószentmiklóson (Gheorgheni, Románia) – azonnal „írásba kezdtek”: anyakönyveztek és írásba foglalták a különféle szerződéseket, vagy közösségi életük szabályait.

A bevezetőül idézett legenda tehát legalább annyira szól az írás-olvasás műveléséről, mint amennyire a valláshoz való ragaszkodásról.

A vallás amúgy is külön érdekesség: az erdélyi (és a mai Magyarországon élő) örménymagyarok többségének vallása ugyanis „örmény szertartású római katolikus” egy szerződés következtében, amelyet első erdélyi püspökük, Oxendius Verzár (másként Verzerescul) kötött a Szentszékkal a 18-ik század elején. Lerövidítve: az örmény katolikusságnak semmi köze az örmény katolikoszhoz, mert az erdélyi (és magyarországi) örmény katolikusok a Római Katolikus Egyház úgynevezett részegyházát képezik.

Ez a szerződés is közrejátszott abban, hogy az örmények viszonylag hamar (alig néhány nemzedék alatt) beilleszkedtek a magyar környezetbe, sőt, anyanyelvben. Magyar területen, magyar közegben – a kezdeti viszályok és ellenségeskedés után – kezdték magukat jól, otthonosan érezni.

Az írás azonban többnyire csak „lejegyzést” jelentett: kereskedelmi szerződéseket, anyakönyveket, bizonyos értekezéseket – kezdetben örményül, a 19-ik század elejétől már magyarul. Túlságosan is élni akaró, iparos- és kereskedő néptöredék voltak ahhoz, hogy szépírásba fogjanak. Ám végül ez is eljött, miközben sokan magyarosították a nevüket s a nyelvük is magyarrá vált. (Háromszáz év alatt jórészt feledésbe merült az eredeti, örmény nyelv, az ashabar úgynevezett nyugati változata.)

Ugyanakkor lényeges, hogy az örmény-ség-tudat fennmaradt, máig él. Aki egy negyedében, egy nyolcadában örmény származású, az örmény nyelvét is beszéli.

mazású, többnyire az is őrzi ezt a hagyományt. (Amióta nyitott határaink vannak, azóta számos örménymagyar családi öszszejevetelt tartanak, amelyeken akár 100–150 fő is részt vesz, kik szegről-végről valamelyest mind rokonok.)

Korábban, a 18. század végén, majd a 19. század során Erdélyben, később Magyarországon lettek államhivatalnokok, városi bírók, elöljárók, jogászok, nagykereskedők, de mérnökök is. Feleségeik pedig jórészt szerény életű, odaadó anyák, háziasszonyok, hiszen általában több, néha 5-9 gyermekes családokról beszélhetünk.

Az, hogy írni-olvasni tudnak, a magyar-örményeknél az élet természetes velejárója volt. A kereskedés mellett igenis olvastak, szépirodalmat is. De a némileg feudális berendezkedésű, bár igencsak polgári életvitelű népességben az „irodalmi” munkásság kezdetben csupán némi amatőr versek öszszeeskabálására és események lejegyzésére szorítkozott. Az igazi irodalmi tevékenység magyarörmény körben a 19. század harmadik harmadában kezdődik, méghozzá nem mással, mint Csíky Gergellyel (1842–1891), a színpadjainkon ma is játszott, híres vígjátékíróval. Föltétlenül meg kell említeni Szongott Kristóf szamosújvári tanárt (1843–1907), aki 1887-től haláláig szerkesztette az „Arménia” című folyóiratot, és szép, változatos magyar nyelven megírta Szamosújvár történetét, lejegyzett számos erdélyi örmény mesét. Munkássága kultúrtörténetileg az egyik legfontosabb forrásanyagunk.

Kevéssel később jelent meg Petelei István (1852–1910), kultúrtörténeti munkáival és kiváló novelláival. Jött aztán az értelmiségi családból származó, szamosújvári árvaházban felnevelkedő Bányai Elemér (1875–1915), akit többnyire írói álnévén „Zuboly”-nak ismer a művelt magyar. Elsősorban az egykori Vasárnapi Újságban,

a Pesti Naplóban és a Magyar Nemzetben jelentek meg publicisztikai, írásai, kritikái. Haladó gondolkodás jellemezte, Ady Endre jó barátja volt. Az I. világháborúban a fronton halt meg.

Szongottot kivéve az irodalmi munkásságban a két utóbbi alkotó, Petelei és Bányai (s főként Bányai) igyekezett ápolni az örmény identitástudat kifejezését: hiszen örmény származású magyaroknak tartották magukat, örmény család tagjai vagy leszármazottai, s valamelyest még a régi anyanyelvben is tájékozódnak. Mindezt hangsúlyozni nem tartották szükségesnek, de alapvető lényegükhöz tartozott.

Kisebb, meglehetősen jelentéktelen, amatőr írókat-költőket most elhagyva, az átmenetet a Dávid Antal Iván csíki, baróti felmenővel bíró örmény családból (1913–1988) érkező író munkássága jelentette. Az örménység kérdését ő csupán családi ügynek tartotta; kezdetben novellista, majd az 1960-as évektől számos, jóhírű, erdélyi témájú történelmi regény szerzője. Írásaiban gondosan alkalmazta a székely-magyar nyelvét.

A nevek között egyedüli Kossuth-díjasként szerepel Lászlóffy Aladár (1937–2009), óriási méretű életművével. Ő viszont – azontúl, hogy elsősorban ugyan költő, és versekkel örvendeztette meg olvasóit (köztük számos, gyermekeknek írt szépséggel), esszéket is írt, és prózákat is alkotott – s ezen belül örmény származásának, kötődésének kifejezetten hangot adott. Írásai különleges nyelvi, teremtő erejű szókapcsolatokat, kifejezéseket árasztanak. Jó ideig részt vett a kolozsvári Helikon c. irodalmi folyóirat szerkesztésében.

Dávid Csaba (1943-) örmény származását őrizve részben történelmi írásokkal vesz részt a magyarörménység legújabb keletű irodalmában. (Polisz, 2012. április)

Németh Ferenc

Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században

(4., befejező rész)

A torontáli magyar-örmény családok hozzájárulása a déli végek gazdasági és művelődési életének 19. századi felvirágzásához

Mint Tóth K. József írja, az örmények számára „a meggazdagodás legjobb útjának a marhakereskedelembé való bekapcsolódás bizonyult. A német nyelvterületen lévő piacokon keresett áru volt az óriás termetű és finom ízű magyar marha. A (18.) század második felében örmények pusztákat béreltek az Alföldön, majd az ott felhízalt marhakat nyugatra hajtották és eladták. A leggazdagabb kereskedői családok megkapták, illetve vásárolhatták a nemességet, és így földet is szerezhetek, elsősorban a Dél-Alföldön, ahová egyre többen költöztek”. (Tóth, 2006)

Az újonnan vásárolt nagybirtokokon a 18. század végén, de főképpen a 19. században egy korszerű mezőgazdasági termelés indult el, s ezek a bánáti magyar-örmény uradalmak egyrészt mintagazdaságokká fejlődtek, másrészt fontos tényezői lettek Bánát mezőgazdasági termelésének.

Kiss Izsák 1785-ben elemérre 400 német württembergi családot telepített, s e betelepítéssel ott egyre több ágúvá vált a mezőgazdaság. (Pavlov, 2010:16–19) A földművelés és állattenyésztés mellett a 18. század végén a figyelmet a szőlőművelésre és selyemhernyó-tenyésztésre irányította. (Uo.) Később a komló-és máktermesztést is meghonosította. (Uo. 85.) 1789-ben lecsapoltatta az Elemér környéki mocsaras területeket, hogy egészségesebb feltételeket teremtsen a mezőgazdasági termeléshez. (Uo. 16–19) 1793 őszén a Kiss család tagjai a bánáti települések közötti utak rendezésével, forgalmá-

nak fejlesztésével foglalkoztak, hiszen biztosítani kellett a kereskedelmi utakat Temesvárig. (Uo. 26) 1794-ben holland szakemberek segítségével korszerű szélmalomokat építtettek. (Uo. 27) 1794 tavaszán az eleméri birtok vendége volt Albrecht Theuer, híres német mezőgazdász, az első mezőgazdasági intézet igazgatója. (Uo.) 1797–98-ban egy holland szakember vezetésével, termálvíz felhasználásával melegágyakat alakítottak ki, korai zöldségfélék termesztésére. (Uo. 34) A szarvasmarha-kivétel mellett a Kiss-féle uradalom gabona-és a mézkivitel-lel is foglalkozott. (Uo.) Ugyanakkor felfejlesztette juhtenyésztést s a gyapjút Bécsben és Pesten értékesítette. (Uo. 90) A Kiss családnak dereglyékből, szállítóhajókból való sárga flottája volt a Tiszán, amelyen a gabonát szállították Európába. (Uo. 63) Hajóit többnyire Titelnél horgonyoztatta. (Uo. 85) A 19. század első felében a Kiss-féle uradalom a Délvidék legfejlettebb és leghaladóbb nemesi birtokai közé tartozott korának legkorszerűbb mezőgazdasági géppálmányával. (Uo. 67–91)

Hadd említsünk néhányat a legsikeresebb 19. századi bánáti örmény mintagazdaságok közül. Itt volt többek között gróf Karátsónyi Jenő 17.000 holdas hitbizományi bánlaki uradalma modern mezőgazdasági gépparkkal (cukorrépa-búza-, kukorica-és rizstermesztés, hal-, szarvasmarha-, juh-, öszvér-és sertésenyésztés); az écskai Harnoncourt (korábban Lázár) uradalom, amelyen több mint 20.000 holdon folyt a munka (ló-, sertés-, juh-és haltenyésztés, búza-, árpa-, kukorica és zabtermesztés); Karátsónyi Andor mintegy 2.000 holdas beodrai birtokán (ló-,

szarvasmarha-és juhtenyésztés, cukorrépa-, len-, cirok-, borsó-, szőlő és dinnyetermesztés); báró Dániel Ernő 5.100 holdas nagyságú uradalmán (dohány-, kender-, len-, cirok-, cukorrépa, búza-és kukoricatermesztés, ló-, szarvasmarha-, sertés-és juhtenyésztés); Dániel László kanaki mintagazdaságán (ló-, szarvasmarha-, és sertésenyésztés, búza-, árpa-, zab-és kukoricatermesztés);

Dániel Pál 2.700 holdas ólenci birtokán (ló-, szarvasmarha-, és sertésenyésztés, búza-, árpa-, zab-, kukorica- és cukorrépa termesztés); a 3.500 holdas gyéri Gyertyánffy László-gazdaságban (magnemesítés, vetőmagtermesztés, sertés-, ló-juh-, fajbaromfi-és szarvasmarha-tenyésztés, búza-, árpa-, kukorica-, cukorrépa és lucernatermesztés); az ugyancsak gyéri, 1.200 holdas Gyertyánffy Andor birtokon (ló-, szarvasmarha és sertésenyésztés, búza-, árpa-, zab-, repce és kukoricatermesztés); Pap Géza, Erni és Dezsi 2.400 holdas eleméri uradalmán (ló-, juh-, szarvasmarha-és sertésenyésztés, búza-, zab-, cukorrépa-, kukorica-és káposztatermesztés) a legkorszerűbb mezőgazdasági gépekkel és művelési módszerekkel folyt a munka. Nem véletlen, hogy e mintagazdaságok termékeit a 19. században számos hazai és külföldi mezőgazdasági kiállításon díjazták. (Borovszky, 1912:211–218) Kultúrakedvelő s a művelődési rendezvényeket, kezdeményezéseket és megmozdulásokat bőkezűen támogató személyek voltak a bánáti magyar-örmények. Ezt elegendő csupán néhány figyelemfelkeltő példával alátámasztani.

Bánátban a magyar-örmények a művelődési életben is jelen voltak: különféle kulturális rendezvényeket szerveztek, pártfogolták a művelődési élet csaknem minden megmozdulását.

Az écskai Lázár Ágoston kastélyavató ünnepségén, 1820-ban a híres zongoravir-

tuózt, az akkor még csodagyereknek számító Liszt Ferencet léptette fel illusztris vendégei előtt. 1820. augusztus 31-én délután Esterházy herceg a kastély nagytermében koncertet szervezett. (Pavlov, 1992: 137–234.) azon mutatkozott be a kilencéves Liszt Ferenc. Liszt Esterházy hercegek kíséretében érkezett Écskára, és virtuóz zongorajátékával igencsak meglepte az egybegyűlt vendégsereget. A kis Liszt játékát a közönség vastappsal jutalmazta, és a koncert után többen siettek gratulálni a kis zongoristának meg Esterházynak is. (Uo.) Gazdag Ervin írja, hogy „még két év múlva is e kétnapos rendezvényről meséltek a faluban”. (Gazdag, 2010: 177–229.)

Karátsonyi László nevéhez fűződik egy nemrég felfedezett fontos zenetörténeti tény: minden idők egyik legnagyobb zongoravirtuóza s a 19. század egyik legjelentősebb zeneszerzője, Liszt Ferenc (1811–1886) 1846-ban, egy ízben nála koncertezett, Nagybecskereken. (Németh, 2011:17–25.) Erre akkor került sor, amikor Liszt 1846 októberének elején magyarországi hangversenykörútra indult (Pest, Szekszárd, Nádasd, Pécs, Temesvár, Bánlak, Arad, Lugos, Nagyszeben, Kolozsvár és Nagyenyed). (Uo.) Egy másik családtag, Karátsonyi Guidó (Gedi) közbenjárására Liszt 1846 októberé és decembere között Nagybecskereken, Karátsonyi László házában megyei nagybirtokosok előtt koncertezett. (Uo.)

Ugyancsak a beodrai Karátsonyi családhoz fűződik Munkácsy Mihály (1844–1900) jeles magyar festőművész egykori beodrai látogatása is (Kovács, 2005). Ott „többször járt Szamossy Elek festi és restaurátor inasaként. Szamossy ugyanis rendszeres látogatója volt a Karátsonyi családnak. Az újabbnál-újabb portrék festésén kívül a régiek restaurálását is végeznie kel-

lett, ezért természetesen az inasát is magával vitte” (Uo.). Munkácsy beodrai látogatásáról az alábbiakat jegyezte fel: „A kastély konyháját rajzoltam, amint jönnek a koldusok heti alamizsna-osztásra. A parkban is dolgoztam, de mihelyt lépteket hallottam, úgy elbújtam, mint a nyúl. Egyszer, egy menekülés közben a kastély úrnőjébe botlottam. A jó asszony látva végtelen zavaromat, megszólított s érdeklődést tanúsított vázlataim iránt. Ezután már jobban éreztem magam a kastélyban, berzenkedi önérzetem le volt cirógatva. Jó dolgom volt Beodrán. A mézárosné – minden tisztelettel legyen mondva –, jól megtermett, csinos, szőke menyecske volt, kedve csak úgy harsogott ki belőle. Engem meg tömött, csordultig rakta tányéromat az ebédnél, heti egy forint ötven krajcárért. Lerajzoltam a gazdát is, a feleségét is”. (Anonim, 2002)

Karátsonyi Guido jelentős adományokkal támogatót különböző alapítványokat és a Magyar Tudományos Akadémiát. (Sisakos, 1902:6–8.) 1881-ben országos népszerűségre tett szert az „erénydíj” alapításával, amelyet – francia mintára – a vagyontalan, de jó erkölcsű leányok kiházásítására hozott létre. (Uo.) Mint Gurzó K. Enikő írja, „néhányek őt tartják a 19. század egyik legnagyobb művészetpártolójának. (...)

Mecénási tevékenységének köszönhetően a magyar irodalom számos jeles alkotása született meg. Arany Jánosnak is a Karátsonyi-jutalmat ajánlotta fel az MTA azért, hogy lefordítsa Arisztophanész komédiáit. A remekművek tehát közvetlenül Guidónak tulajdoníthatóan jelentek meg 1880-ban”. (Gurzó, 2010a: 52–53)

A becskereki Gyertyánffyknak köszönhetően lett a 19. század első felében Nagybecskereknek, Torontál megye egykori székhelyének színháza – ez volt az első vajdasági kőszínház. A család 1839-től léte-

ző magánzínháza adósság miatt került át a szabadságharc kitörése előtt a város tulajdonába. (Németh, 2011a:7)

Az eleméri Kissek kastélya is (a 18. század végétől) több jelentős művelődési rendezvény színhelye volt, amelyet neves írók, művészek és közéleti személyiség tisztelettel meg látogatásukkal. 1789 telén az Eleméren már nagyszabású korcsolyaversenyeket szerveztek, amelyen „30 versenyző vett részt Bécsbil, Budapestril, Szegedril és Temesvárról. A vendégek között híres korcsolyabajnokok is voltak”. (Pavlov, 2010:23) A versenypályát színes lámpákkal világították ki, s nagy sikert arattak a kivilágított lófogatós szánok. (Uo.) 1792-ben, valóságos szenzációnak számított Eleméren az első hóléggallon felrepülése, amelyen nagyszámú közönség vett részt (Uo.25). A krónikások fellejegyzése szerint az utasoknak szánt kosarat eleméri szerbek fonták.(Uo.) A hóléggallon elrepült a Tiszáig majd a közeli mocsárban kényszerleszállást hajtott végre (Uo.).

1794. december 29-én Kissné Issekutz Mária pártfogásával Eleméren megtartotta alakuló ülését Torontál megye jótékony nőegylete. (Uo.28.) 1795-ben kezdődött meg az (egykor impozáns) eleméri Kiss-kastély építése. Miután megépült, a kastély fontos gyülekezőhelye lett a zenekedvelőknek. Kiss Ágostonné, Bogdanovits Anna csütörtökönként népszerű zenei esteket szervezett a kastély nagytermében. Anna gyönyörűen énekelt, anyósa pedig rendszerint zongorán kísérte. (Uo.29.) 1795 őszén Anna egy fiúénekkart is alapított (Uo.). 1797 szeptemberében, Kiss Ágoston, a Torontál megyei kardvívó egyesület elnöke Eleméren nemzetközi versenyt rendezett, amelyre meghívta korának leghíresebb kardvívóit. (Uo.33.) 1797 őszén Kiss Ágoston Torontál megye nagybirtokosaival a régészeti kutatásokról és a műemlékek megmentésének szük-

ségességéről tanácskozott, s ez alkalommal egy műemlékvédő alapítvány létrehozásáról is döntés született (Uo. 33). Anyagilag támogatta az aracsi pusztatemplom restaurálását, ahol éveken át régészeti ásatásokat is végeztetett. (Uo.)

A 18. század végétől az eleméri birtokon számos vadászatot, vadászkutya-versenyt, „téli találkozót”, szánversenyt, billiárdtornát, teniszversenyt, tekeversenyt, kutyakiállítását, de háztartási meg szabás-varrás tanfolyamokat is szerveztek. (Uo. 33–60).

Az egyik legemlékezetesebb rendezvényre 1833. július 13-án került sor, amikor Kiss Ernő születésnapján, 1833-ban az eleméri kastélyban vendégszerepelt a Temesvári Színház a Nyáréji álom című darabbal. (Uo. 86)

Az eleméri kastély egykori jeles látogatói között volt Benjamin Constant de Rebecque (1767–1830) francia politikus, író és filozófus, Friedrich Jacobi (1743–1819) német filozófus és költő, Christoph Martin Wieland (1733–1813) német író és költő, Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803) vallásos verseiről híres német költő, Heinrich Friedrich Stein (1757–1831) báró, német kereskedelmi miniszter, Daniel Konstantin (1798–1873) jeles portréfestő, Jan Kubelik (1880–1940) híres hegedűművész, Andrassy Tivadar (1857–1905) festő, Lauka Gusztáv (1818–1902) író és mások. (Uo.11–112).

Zárszó

A főként marhakereskedelemből meggazdagodott, császári hadiszállítóként is megbecsült bánáti magyar-örmények a 18. század végén alapozták meg uradalmait, amelyekre megfelelő számú munkaerőt is telepítettek s így indulhatott el – a török kiűzése utáni kietlen, mocsaras és egészségtelen vidéken – egy lassú, fokozatos gazdasági fejlődés, amely a 19. század első felében már

nagyobb lendületet adott a művelődési élet kibontakozásának is. A bánáti örmény családoknak a 18. század végén és a 19. század elején úttörő szerep jutott a mocsarak lecsapolásában, az utak rendezésében meg a korszerű mezőgazdasági termelés megszervezésében, ám a 19. század második felétől, a mezőgazdasági termelés mind nagyobb térhódításával, s a szarvasmarha-tenyésztés és marhakereskedelem háttérbe kerülésével a bánáti magyar-örmény családoknál is bizonyos „életviteli szerkezetváltás” állt be. A nagybirtokok már nem hoztak gyors és látványos jövedelmet, inkább csak társadalmi, azaz közéleti tekintélyt, amelyet a bánáti magyar-örmény családok vegyesházasságaik meg jótékonykodásuk révén csak növeltek. A 19. század második felétől kitapintható volt náluk a közéleti pályák felé való fordulás, amely a fokozott asszimilációval és polgárosodással párhuzamosan folyt. Különösen a jogi pálya nyújtott akkortájt érvényesülési lehetőséget a számukra, s fiktív annak köszönhetően épültek be a bánáti magyar-örmény családok rátermettebb tagjai Torontál vármegye adminisztrációjába. Ott tehetségük révén felkapaszkodtak a hivatali létra minden fokára, az aljegyzőtől a főispánig. Egyesek eljutottak az országgyűlési képviselőségig, sőt miniszteri széket is kaptak.

Szorgalmas gazdasági, közéleti és művelődési tevékenységük érezhetően és látványosan fejlesztette Bánátot, méghozzá a legfontosabb időszakban: az újraszerveződés, az újraindítás nehéz, ellentmondásoktól sem mentes korszakában. Nélkülük Bánát 19. századi fejlődése mindenképpen lassúbb ütemű s más irányú lett volna, művelődési élete pedig, meggyőződésünk szerint érezhetőbben szegényebb.

(*Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 4. No. 1. (2013 tavasz) 11 p.

Harc és győzelem a törökök felett

1664. augusztus 1-jén az egyesült európai keresztény seregek Raimund Montecuccoli vezetése alatt legyőzték a Köprili Ahmed vezette oszmán inváziós csapatokat. 350 éve megtört a török birodalom Európát felfaló terjeszkedése. Szentgotthárd és Nagyfalú (Mogersdorf) együtt ünnepelt és emlékeztetett.

Nemzetközi konferenciával és négynapos kulturális rendezvénnyel emlékeztek meg a Szentgotthárdi csata 350. évfordulójáról. A korábbi szembenálló felek minden résztvevője ott volt a csata helyszínén.

„Itt egymás testvérei mind, a burgundok, franciák, hollandusok, Karinthya, Csehország és Lipót császár nemes ifjai...” írta Rainer Maria Rilke az *Ének Rilke Kristóf zászlótartó szerelméről, haláláról* című dramaturgikus költeményében. Éppen száz éve írt belőle operát a magyar származású zeneszerző, *Kazimir von Pászthory*.

Mint *Huszár Gábor*, Szentgotthárd polgármestere elmondta: a 350 éves jubileumhoz méltó kezdetet jelentett az opera bemutatása *Várady Mária színművész és Szilasi Alex zongoraművész* avatott játékában. *Szőke István* rendező részt vett a patinás Refektórium alkotó helyszínének megteremtésében. *Dr. Székely András Bertalan* minisztériumi főtanácsadó rangos bevezetőjével megidézte a csata történelmi valóságát. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek olvasótáborára már ismeri ezt a gondos és alapos bevezetőt, mert az MTA bemutató után közze tettük. (2013. júl–aug. 21-23. oldal.)

Nagy örömről ezúttal Szentgotthárdon, a ciszterci apátság ősi kolostorában csendült fel a régi idők megrázó háborús áldozatáról szóló ének. Lenyűgözően szép freskó alatt, a kiváló akusztikájú Refektóriumban, soknyel-

Szőke István, Várady Mária és Huszár Gábor

vű közönség előtt. A zene és költészet nem ismert határokat. A közönség hosszasan tartó vastappsal köszönte meg az előadást. Huszár Gábor polgármester úr átadta Várady Máriának Szentgotthárd város ajándékát, a csata emlékére készített kompozíciót, mely eredeti Tiffany-üvegből készült és eredeti Rába-kavicsot is magába foglal, – jelezve, hogy a keresztény seregeket a megáradt Rába is segítette győzelemre.

Nekünk, örményeknek különösen fontos-kedves hely Szentgotthárd. A város határából látható az osztrák oldalon 50 éve állított hatalmas kereszt.

Léleképítő szép programok sorozata négy napon át gazdagította mind a város lakóit, mind a *Történelmi Napok* résztvevőit, látogatóit. Hagyományörzésből példát mutatott a Rába-parti város.

VM

Gyarmati Béla

Örmény arcképek – Lukács Dávid

Az örmény arcképekkel nem ismert embereket akarunk bemutatni, hanem egykori örmény elődeink közül némelyeknek máig fennmaradt arcképét szeretném megosztani Olvasóinkkal. Ezeknek a képeknek a piaci értékét nem ismerjük – talán nem sok –, érzelmi értékük azonban felbecsülhetetlen.

A kép története

Gyerekkoromban egy olyan, egykor szebb napokat látott – ötszobás lakásban éltem, ahol '46-tól hármastársból „működött”! A mi lakrészünkhez vezető előszoba hosszú és még nappal is sötét volt. Az egyik oldalon egy szekrény állott, aztán egymáson két láda, azokon édesanyám lánykori biciklijé, továbbá egykori nagyapám fokosfejű sétatálcája és: egy rettenetes szakállú öregember keret nélküli olajportréja! Nagyon félttem ettől a „gonosz bácsi”-tól, míg aztán – már kicsit nagyobbszaként – egyszer felkaptam a fokost és odasuhintottam vele a festményre! A vászon kilukadt, a figura arca megsérült, de én attól a pillanattól kezdve nem félttem többé tőle! Tettemre sosem derült fény – tán mindenki véletlen („háborús”) sérülésre gondolt. Vagy három évtizeddel később, amikor lakásgondunk megoldásához minden pénzzé tehető dolgot össze kellett szedni, ezt a festményt is közük soroltuk. Akkor már annyit tudtam a képről, hogy holmi Lukács Dávidot ábrázolt, aki „távolon rokon és aranybányabirtokos” volt, és roppantul szegyeültem, hogy gyerekként megcsúfítottam. Mindamellet, úgy gondoltam, hogy mindez nem elég ok arra, hogy ragaszkodjunk a képhez, így amikor egy műgyűjtő tisztességet kínált érte, szívfejdalom nélkül megváltunk a rokon arcképtől.

Az azóta eltelt újabb huszonöt évben egyre jobban megismertem az egykori Erdélybe telepedett és Lukács avagy Lukács néven igen gyorsan elmagyarosodott örmény Luszig család történetének engem érintő részét, köztük Lukács Róza ükanyám bátyjának, Dávidnak az életét is. A legrégebbi fényképek közt találtam egyet, ami akár a festmény mintájául is szolgálhatott! Egyre jobban hiányzott az egykor könnyedén eladott arckép, olyannyira, hogy végül megkerestem az egykori vevőt, aki a képet már régen bekereteztette és szakértő restaurátorral eltüntetette gyerekkori csínyem nyomát! Így Lukács Dávid arcképét most sértetlenül tárhatjuk olvasóink elé.

Lukács Dávid élete

Lukács Dávid atyja, Lukács Lukács, erzsébetvárosi szenátorként¹ és Zalatna postamestereként igen jómódú polgár volt. Dávid édesanyja Begidsán Katalin volt, akiknek Dávid volt negyedik gyermeke. Dávidot a zalatnai római katolikus² plébániatemplomban 1818. július 21-én keresztelték meg Dávid és Lukács keresztnévvel.

¹ Erzsébetvárosba adózván Zalatnán is erzsébetvárosi polgárnak vallhatta magát

² A Zaltanán élő örményeknek nem volt örmény szertartású temploma, így – zárt közösségükből kikerülve –vallásilag is beleolvadtak az „államalkotó” magyarságba.

Dávid előbb atyjához társult, majd önálló bányabirtokos lett. Wagner Jozefával³ 1844 nyarán kötött házasságából három gyermek született, Károly, László és Konstantin. (Károly és Konstantin nem érte meg a felnőtt kort, László viszont országos hírvélemény⁴ lett.) A családi hagyománynak megfelelően 1876-ban László fia betársult atyja mellé és annak haláláig segítette a bányagazgatásban.

Dávid több aranybányában is érdekelt volt. Aranybánya-tulajdonosi mivolta a családi emlékezetben erősen rögzült, ő azonban más földméli kincsek kiaknázásában is látott fantáziát: megszerezte a Trimpoele (Trámpoiele, azaz Kénesd) környéki „kénkovand”-bányát is.⁵ Dávid a „bányabirtoklás” mellett az Erdélyi Múzeum Egyesületnek is az alapító tagja volt, tehát fontosnak tartotta erdélyi magyar hazája művelődését és erre hajlandó volt áldozni is!

Lukács Dávid hatvanéves korában, 1877. november 29-ről 30-ra virradó éjszakán Zalatnán hunyt el, az ottani római katolikus temetőben

³ Sajnos, Wagner Jozefáról 1825-ös születési évszámán kívül semmit se tudunk.

⁴ Lukács László (1850–1932), 1895-től 1905-ig pénzügyminiszter, majd 1912–'13-ban (több visszautasított felkérés után!) miniszterelnök.

⁵ a kénkovand mai neve: pirit

Lukács Dávid fényképe a családi albumból

Lukács Dávid portréja, római katolikus temetőben keret nélkül

helyezték nyugalomra. Szerencsénk van, mert sírja még 2013-ban is állt.

A kép

Lukács Dávidról fennmaradt egy fénykép is, ami nagyjából 1864–67 körül készülhetett.

A korból fennmaradt legtöbb bemutatandó festmény esetében ismeretesek az alapul szolgáló fényképek: a gazdag örmények megengedhették maguknak a festmény-rendelést, de modelle-

ülni nem volt idejük, vagy kedvük. Az új csoda, a fényképezés azonban nem váltotta ki a festészetet: a nagyméretű színes festményt nem pótolta a kicsiny, szépíaszínű fénykép: a fotográfia nem lehetett a szoba falára kiakasztani. Minden esetben, hasonlósága alapján ez a fénykép szolgálhatott Lukács Dávid festményének alapjául. Ámbár a festmény némileg fiatalabbnak mutatja, mint a fénykép, de nem tudjuk, ez a művész gesztusa-e, vagy valóban ifjabb korában készült volna?

A festmény maga mintegy 55 cm x 70 cm, nagyjából életnagyságú arckép. A rég elveszett eredeti helyett ma egy jellegtelen keret foglalja ma-

gába. Sajnos, a festmény készítőjének nevét nem ismerjük, a képen szignó nem látható, pedig valószínű, hogy ugyanaz volt, aki a Lukács-család és rokonságuk több tagjának a képét megfestette. E „többi” ismert örmény arcképpel azonban más-más alkalmakkor foglalkozunk...

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kegyeleti barangolása az I. világháború 100. évfordulóján – Doberdó, Isonzó (VII. 27–VIII. 1.)

Bálintné Kovács Júlia

Életem második zarándoklata

(2., rendhagyó rész)

A Füzetek előző számában megjelent első rész utolsó bekezdésében hibásan írtam egyik legfontosabb olaszországi hadszíntér nevét. A kegyeleti úton alkalmam volt sok egyéb mellett megtanulni ezt is, és biztosan el nem felejttem soha, ahogy a zarándoklat többi színhelyét, és Gyuri bácsi történelem óráit sem.

Hálásan köszönöm ezt a semmi máshoz nem hasonlítható élményt.

Az internetről jegyeztem le néhány Monte San Michele-ről szóló beszámolót.

Marossy Endre írja:

„A Doberdó legvéresebb csatája – Isonzó-Monte San Michele 1916 (Monte San Michele hősei a hatodik Isonzó-csatában 1916. augusztus 4-8.)

1916. augusztus 4-én este, a végső összecsapás előtt az 1. honvéd gyalogezred, ahogyan mindig tette, szakszerűen birtokába vette a Monte San Michelét. A katonák méltán bízhattak szakasz- és századparancsnokaikban, akik már több csatában is vezették őket. Az idősebb tisztek (...) mellett egy sor csapat-tiszt bizonyította rátermettségét: (például) az 50 évesen harctéri szolgálatra jelentkezett *Gorove Árpád* népfelkelő főhadnagy.”

Amíg a nagyváradi honvédek hősiiesen védtek az alagutat és a környékén levő do-

linákat, az egész front sorát befolyásoló esemény történt, melyről József főherceg a szemtanú hitelességével számolt be: „Olyan lárma van, hogy egészen zúgnak bele a füleim. És akkor látom saját szememmel a rettenetes szerencsétlenséget. Görz városa a legborzasztóbb tűz alatt áll. Az elképzelhető legcsúnyább pergőtűz ez, szüntűgy mint az én szegény arcvonalamon. Minden tűzben és füstben úszik, a

legóriásibb gránátok és bombák megszámlálhatatlan sokasága, hihetetlen gyors egymásutánban hull alá. Olasz csapatok nagy tömegeit és oszlopait látom Podgora 240-es magaslatról leereszkedni és az Isonzón át-gázolni. Rövid elkeseredett harc után a mi gyenge csapatainkat visszavetítik és Görzbe behatolnak.” Bár a város elesett, a tőle délre fekvő frontvonalban harcoló katonák még mindig hősiiesen tartották magukat.

Az alagútban az életükért küzdő honvédek fellelegezhettek, az olaszok felhagytak a keleti bejárat támadásával, és ezt a kis szünetet kihasználva a védők elhagyhatták a borzalmas helyet. Ekkor már tudták, hogy nem csak az alagutat kell elhagyniuk, hanem az egész Doberdó-fennsíkot, amelyet hősiiesen, nagy áldozatok árán védelmeztek. A hadvezetés ugyanis úgy döntött, hogy kiüríti a területet, mivel tartottak attól, hogy az olaszok

a görzi áttörés után délre fordulva bekerítik és hátba támadják a magyar vonalakat. Hogy ez a döntés mit jelentett, azt József főherceg gondolatai fejezik ki méltóképpen, melyeket 1916. augusztus 9-én vetett papírra: „*ma van az utolsó nap, melyen ez az oly keményen és oly sok hős vérrrel megvédett fennsík – 15 hónapos dicsőségteli történetével – még a kezében van. A számtalan sok emléket, szeretettel ápolat sírokat, mindent, mindent, ami hűséget és vitézséget teremtett – át kell engedniünk az olaszoknak. Ez borzasztó nekem. Egy azonban mégis megmarad nekünk, amit senki és semmi – még az évszázadok múló idejének szürke pora, maró rozsdája sem – pusztíthat el, hogy a VII. hadtest ezen a világtörténelemben egyedülálló nagy küzdelmet dicsőségesen fejezi be. [...] Éjjélkor [1916. augusztus 9-ről 10-re virradóra], midőn minden löveg, minden hadianyag, biztonságba volt hozva, parancsomra a gyalogság csak kis utóvédeket hagyva hátra színtén megkezdte a visszavonulást a Vallone mögé. Hajnal 2 órakor minden üldözöttség vagy nyomás nélkül, látszólag észrevétlenül*

Magyar kápolna Javorcán

az utóvédek is elhagyták az állást. Reggel 4 órakor az egész Doberdó fennsík önként át volt engedve az olaszoknak.”

„1917 októberében a központi hatalmak csapatai Caporettonál (Kobarid, Szlovénia) áttörték az olasz frontot, és egészen a Piave folyóig nyomultak előre. Boroevic Isonzohadserege, részeként a budapesti 1. honvéd gyalogezred, október 26-án indult meg a Doberdo visszafoglalására. Az olasz csapatok tömegesen hátráltak. Október 27-én,

Az Osztrák–Magyar Monarchia hőseinek Szent Lélek kápolnája előtt Javorcán

együtt Görz városával, ismét osztrák-magyar kézen volt a Monte San Michele. Lukachich vezérőrnagy és veteránjai felkeresték az egykori véres harcok még mindig alig járható színhelyét. Döbbenet csodálkoztak rá a Monte San Michelén emelt olasz emlékoszlopokra és annak feliratára, ami a 3. hadsereg akkori parancsnoka, Aosta hercegeének szavait örökíti meg: „*Ez ormokon olaszok és*

magyarok hősiessen harcolva, testvériesen egyesültek a halálban. 1915. július–1916. augusztus.”

Marossy Endre jóvoltából újra találkoztunk Gorove Árpád nevével, amikor egy későbbi csatáról számol be.

„A Budapesti I. Honvéd Gyalogezred a Monte San Gabrielén” (részlet)

„Monte San Michele hősei most megismerkedtek a legfeljebb térdelő helyzetig védelmet nyújtó állásokkal, a kavernákkal. Az állandóan szemerkélő, olykor zuhogó eső alig volt elviselhető. A legnagyobb kaverna korábbi csaták tüzérségi állása volt a hegyet átvezető egyetlen műúthoz közel, német néven Geschütz-kaverna. Környéke a II. zászlóalj körletébe tartozott, élén Mészáros Iván századossal, aki úgyszintén a háború első napjától szolgált. A kaverna parancsnoka a Monte San Michele veteránja, Müller István főhadnagy volt, aki a kaverna védelméért később hadseregparancsnoki dicséretben részesült és megkapta a III. osztályú vaskoronarend kitüntetését a kardokkal. Egyik századparancsnoka Gorove Árpád népfelkelő főhadnagy volt, a budapesti I. honvéd gyalogezred legidősebb, ekkor 52 éves tisztje, Monte San Michele veteránja. A kavernának az olaszok felé eső kijáratát lefalazták. A kaverna fölött húzódott az olasz raj-

Vizintini magyar emlékkápolna

vonal, ahonnan kézigránatokkal kézfegyverek tüzevel lehetett tűz alatt tartani a bejáratot. Mintegy 250 katonát talált bent védelmet, de mert nappal kijönni nem lehetett, a kavernában borzalmas körülmények alakultak ki. Az eső, a talajvíz beszivárgott a kavernába, a honvédek a lefektetett deszkákon jártak. Átázott ruháik nem száradtak meg, tisztálkodásra nem volt mód. A latrina bűze mindenható behatolt. Ezekhez a körülményekhez képest szinte megváltás volt, amikor a tüzérségi tűz áthelyezése után ki lehetett rohanni és szembe lehetett fordulni a támadó olaszokkal. Márpedig szeptember végén ismét kiújultak az olasz rohamok a Monte San Gabriele ellen, és még a csata utolsó napján, október 2-án is megkísérelték a hegy elfoglalását. Eredménytelenül.

Az ezred emlékezete szerint Lukachich Géza tábornok, hadosztályparancsnok megsemmisítette a Geschütz-kavernát, és a borzalmas körülményektől megilletődve levette tábori sapkáját a katonák előtt, majd bort, rumot kínált nekik. Ők inkább kézigránátot kértek tőle.

A budapesti I. honvéd gyalogezred a 20. hadosztály kötelékében egészen a Pia-véig nyomult előre. 1917. december 4-én Boroevic Svetozar vezérezredes, hadsereg-

Doberdói emlékmű

parancsnok szemlét tartott a hadosztály tisztjeinek részvételével. A győzelmes hadjáratról beszélt, de elismerte a 20. honvéd hadosztály régebbi érdemeit is. Beszédéből az I. honvéd gyalogezred háborús albumának kis- és nehézkes magyar fordításában idézek:

„Talán sohasem sajnáltam annyira, hogy a magyar nyelvet nem bírom, mint éppen ma, amikor megjelentek Önök előttem és nem mondhatom el Önöknek anyanyelvükön mindazt, amit elmondani szeretnék” kezdte szokatlan hangvétellű, teljes elismerést kifejező beszédét a hadseregparancsnok. Néhány további gondolatát is érdemes megörökíteni: „Örömmel üdvözlöm Önöket olasz földön, mint az én 'Gárdahadosztályom', a 20. honvédhadosztály hős csapatainak tisztikarát. Azok a teljesítmények, amelyeket Önök előbb a Kárpátokban, majd később a Monte San Michelén és legutóbb a

Monte San Gabrielén parancsnokságom alatt kifejtettek, az Önök dicsőségei maradnak a történelemben.” Boroevic vezérezredes nem takarékoskodott az elismerő szavakkal, és a hadosztályt az egész front elé helyezte: „...amidőn ő császári és apostoli királyi Felségének mint hadseregparancsnok jelentéseket tettem, minden alkalommal rámutattam, hogy a 20. honvédhadosztály az olasz front egyik legjobb, legmegbízhatóbb, legvittezebb hadosztálya...” A hadseregparancsnok még egyszer visszatért a Monte San Gabrielén kivívott dicsőségre: „Önök nem is tudják, hogy milyen teljesítményt nyújtottak és majd csak a világtörténelem olvasásakor fogják megítélni tudni azt a nagyjelentőségű teljesítményt, amit a 20. honvédhadosztály a Monte San Gabrielén kifejtett.”

P.S.

Meghívó

A Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület, az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége, és a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébánia szeretettel meghívja a

IV. Örmény Művészeti Fesztivál

alkalmából, 2014. szeptember 5-6. között lezajló ünnepség sorozatra, és vasárnap 7-én a templomunk védőszentje Kisboldogasszony napi búcsúra, Gyergyószentmiklóstra.

Kiemelt rendezvény a gyergyószentmiklósi Salamon Ernő Líceum dísztermében szeptember 6-án, szombaton 9 órakor kezdődő „Az erdélyi magyar-örmények történetének évszázadai” című Nemzetközi Történelmi Konferencia. Fővédnök Hamlet Gasparian Örményország bukaresti nagykövete. Előadók: Claude Mutaftian örményországi professzor, Dr. Garda Dezső, Dr. Pál Antal Sándor, Dr. Puskás Attila, Dr. Őze Sándor, Bálintné Kovács Júlia, Dr. Magyarai-Sáska Zsolt, dr. Issekutz Sarolta, Sarány István, Bogos Mária.

Az Erdélyi örmények szerepet vállaltak a befogadó közösségek életében, úgy a múltban, mint napjainkban. Úgy véljük, hogy ezt gazdasági, kulturális téren a jelenben is meg kell valósítani.

Részvételi szándékot vagy bármilyen a rendezvényekkel kapcsolatos kérését bejelentheti a gyergyoiormenyek@gmail.com vagy a +40-744-867199 vagy a +40-756-669920.

Kulcsár László

Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület elnöke

Moravcsek Mária

„A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok”

Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászpilóta

(1. rész)

Az első világháború, a történelemben először, a tömegek és a gépek harca volt. Milliós hadseregek álltak szemben egymással, és hátszágok sokmillió népessége teremtette meg a háború gazdasági és technikai alapjait. A hagyományos fegyvernemek, a gyalogság, lovasság, tüzérség katonái tömegháborút vívtak, és az arctalan sokaságból viszonylag ritkábban lehetett kiemelkedni egy-egy hősi cselekedettel.

A legfiatalabb fegyvernem, a légierő teljesítménye viszont az egyes emberek, a pilóták tehetségétől, személyes kiválóságától függött, de nem mindig a gépek technikai színvonalától és számától. Sokszorosan bizonyította ezt az első világháború legeredményesebb magyar hadipilótájának, a 20 légyőzelmes ittebei és eleméri Kiss József hadnagynak és bajtársainak légitevékenysége.

A háború kitörésekor a repülőtechnika még gyermekkorát élte. Viszonylag rövid idő telt el Wright 1903-as daytoni repülése óta a 12 lóerős, rozoga géptesttel, vagy ahogy Blériot híres csatornaátkelése is csak egy 25 lóerős, egysíkú tákolmány technikai teljesítménye volt 1909-ben. A fejlődést a háború kényszerítette ki.

A kezdeti hadviselő felek közül az Osztrák-Magyar Monarchia lépett be a legyengébb légierővel az első világháborúba. Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök hiá-

ba sürgette korábban Ferenc Ferdinánd trónörökösnek a légiflotta felállítását és a pilótaképzést, ő az erre szánt 8 millió koronát a hadihajózás fejlesztésére fordította. Így az antant és a központi hatalmak légiereje között jelentős maradt a különbség mind technikai fejlettség, mind a gépek száma szempontjából.

Az utóbbi szerint a háború kezdetén 404:260 az arány, a végén pedig 12 200:5200. Még Németország is csak 218 gépet tudott

mozgósítani 1914-ben, a monarchia viszont mindössze negyvenkettőt, azok is megbízhatatlanok voltak. A német repülőgépjelentés könnyedén állta ugyan a versenyt a nyugaton legjobbnak tartott franciákéval, de mennyiségileg soha nem tudta utolérni.

Az osztrák-magyar közös légierőnek (honvéd légierő nem létezett) ilyen körülmények között kellett helytállnia. Tények bizonyítják, hogy nemcsak azt teljesítette a balkáni, orosz és olaszországi harctereken, ami lehetségesnek látszott, hanem annál sokkal többet.

A magyar repülők különösen. Az összlétszámnak mindössze 1/4-ét tették ki, de a 318 magyar repülő a vaskoronarendek 49, az arany vitézségi érmek 43 %-át érdemelte ki, az összes veszteségnek pedig 44 %-át szenvedte el. A legeredményesebb 24 vadászpilóta közül 11 volt magyar, és a legyőzött 301 ellenséges gép 1/3-a, 108 is az ő nevéhez köthető. Életáldozatuk szintén sok-

kal nagyobb arányszámuknál, hiszen a hősi halált halt vadászpilóták fele magyar volt.

Ittebei és eleméri Kiss József (Pozsony, 1896. január 26–Lamon, 1918. május 24.) azzal emelkedett ki még a legkiválóbb bajtársak közül is, hogy húsz légyőzelmeből kilencben megmentette az ellenséges repülő életét. Fölényes repülőtudásával a földre kényszerítette ahelyett, hogy megsemmisítette volna. Védtelen gépre nem lőtt. Ő volt „a levegő lovagja”, akit olasz ellenfelei is így neveztek: „un cavaliere dell’Aria”.

Kiss József az aradi vértanú Kiss Ernő családjából való. Nem egyenes ági leszármazottja azonban, hiszen Periasz hősnének csupán három lánya volt és egy, az édesanyja nevét viselő fia Itáliában. A család Mária Teréziától kapta a nemességet 1760-ban, majd 1782-ben ugyancsak királyi adományként az uradalmakat Itteben és Eleméren, a délvidéki Torontál vármegyében. Július Haynau és az aradi vérbíróság a megmondhatója, hogy hova lett ennek a sokágú örmény-magyar családnak a mérhetetlen vagyona.

A duplapredikátumos idősebb Kiss József már csak a pozsonyi hadapródiskola kertésze lehetett, aki szegény emberként nagy nehézségek árán képezte a mindvégig és mindenhol kitűnően tanuló fiát. Az állami főiskolából két év után volt kénytelen kivenni, és átírtni az elsőrendű gyakorlati-műszaki képzést, tehát mielőbbi megélhetést biztosító Magyar Királyi Fémipari Iskolába. Az impozáns, kétemeletes, szögletes közép- és oldalkupolás épület 1904 óta áll változatlan külsővel a hajdani Fadrusz-rakparton, a mai személyhajó-állomás mögött. (Utóbbi címe Fajno-rovo nábrezie, Fajnor rakpart 2.) Kiss József azonban érettségizni akart, a képességeinek megfelelő értelmiségi pályához ez az út vezetett. A Felső Ipari Iskola első évét végezte éppen, amikor az ezt követő nyáron kitört a világháború.

A katonaság tizenhét éves utóda - hiszen a vértanú altábornagyon kívül több kiváló katona is akadt a családban – önként jelentkezett a pozsonyi 72. sz. közös „K.u. K.” gyalogezred parancsnokságán, a Dunára néző Vízikaszárnyában. (Az 1759–63 között felhúzott árkádos, ma toldalékszárnyal elcsúfított épületben működik jelenleg a Szlovák Nemzeti Galéria – Rázusovo nábrezie, Rázus rakpart 2.) Felöltötte ezredének világoskék hajtókás, sárgagombos egyenruháját, és kiképzés után elindult más pozsonyi egységek katonáival együtt először az állomásra – nagy tömeg, virágerdő és katonazene búcsúztatta őket-, majd Galíciába, Dankl lovasági tábornok 1. hadseregébe. A négy közül ez volt a legerősebb, és északon, a San alsó folyásánál, a Visztula szögletében helyezkedett el.

Ez a hadsereg, benne a pozsonyi V. hadtest és természetesen a 72. gyalogezred vívta meg az első nagy csatát az oroszokkal Kraszniknál 1914. augusztus végén, szeptember elején, december 2-án pedig már Krakótól északkeletre, a Visztulába ömlő Nida folyócskánál állt. Az itteni harcokban sebesült meg először Kiss József. Gránátnyomástól idegsokkot kapott, és csaknem egy évig kórházban ápolták.

A katonahalál közelsége nem riasztotta meg. Az orosz sárból a magasba, a repülőkhöz vágyott. Ide csak önként jelentkezők mehettek, tehát felettesei engedélyével került Bécsújhelyre (Wiener Neustadt) 1915 őszén a repülőgép-vezetői tanfolyamra. Itt képezték a kétüléses felderítőgépek altisztis rangban levő pilótáit is a K. u. K. „légjárócsapatok” számára.

Kiss József minden feltételnek megfelelt. Kifogástalanul beszélt németül, hiszen a kétnyelvű Pozsonyból jött. (Egy 1907-es statisztika szerint a város lakosainak száma a 4600 főnyi katonasággal együtt kb. 70

000, ennek 50 %-a német, 30 %-a magyar, 7 %-a „tót”, a többi horvát, szerb, bolgár stb.) Egészsége hibátlan, idegrendszere teherbíró, agya villámgyors, összpontosításra és hideg számításra veszélyes helyzetben is képes, végzettsége műszaki jellegű.

A kiképző repülőmesterek megtapasztalták, hogy kivételes repülőérzéssel rendelkezik, s így gyorsan és tökéletesen sajátítja el a műrepülés alapformáit is, a zuhanórepülést orra állított géppel, a spirált, orsót, bukfcencet, a sikló- és háton repülést, a harcifordulókat és az életveszélyesnek számító leszállást. Mindezt egyszerű, vászon szárnyborítású gyakorlógépeken tanulta meg.

Fővárosi Örmény Klub

2014. szeptember 18., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyári Pál terme, Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Bemutatjuk legújabb könyveinket

Alexa Károly: Távol az Ararától...
A magyarörmény irodalom

Dávid Csaba:
...Azonképpen itt a földön is...

Balázs-Bécsi Attila:
Szamosújvári örökség

Vendégeink:
Alexa Károly, Dávid Csaba szerzők

Rendezi: *Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

A fiatal pilótajelölt céltudatosan készült a harctéri szolgálatra. Társai jó repülők, jó bajtársak voltak, de hétköznapi emberek, akiktől jellem, gondolkodásmód, életvitel egyaránt megkülönböztette. Mulatni nem járt (hanem inkább templomba), a durva beszédet nem állhatta, nem dohányzott – csak később –, és este 9-kor mindig pihenni tért, ahogy majd a fronton teszi. Sokat olvasott és rajzolt. A sportszerű életmód tökéletes fizikai, szellemi és idegi erőnléte eredményezett, ám a kiválóak enyhe magányosságát is.

(„Nagy férfiak – bús végzetek”)

Folytatjuk

Nyilvánosan látogatható lesz az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma

A nagyközönség részére 2014. október 1-től megnyitjuk a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség felújított és újra rendezett múzeumát. A 340 évvel ezelőtt Erdélybe menekült, Magyarországra is áttelepült örménység Lelkészsége 92 éve alakult Budapesten. Szék-helye 40 éve budai kertes épületben van, amelynek felső szintjén található a múzeum. Itt őrizzük az örmény katolikusok liturgiáját, közösségi hagyományait és kultúráját és a közel 100 év alatt összegyűjtött számos örmény egyházi és civil tárgy- és könyv-gyűjteményét. Egyének, csoportok és szervezetek látogatóinak részére tárlatvezetést biztosítunk.

Nyitva tartás: kedd, csütörtök, szombat, vasárnap 14-től 18,30 óráig.

Hívjuk és várjuk a budapestieket, az ország lakosait és a külföldi érdeklődőket.

Címünk: Budapest XI. ker., Orly u. 6., a Gellért szálloda közvetlen közelében.

Elérhetőségeink: ormenykatolikus@gmail.com, 06 70 408 2240, 06 20 982 6347.

Egyházi hírlevél

A kezdődő munkaév kapcsán

Szeptember van, véget ért a nyár. Reményeim szerint feltöltődve vágunk neki a következő évnek.

Közösségünk, az örmény katolikus lelkeszség, következő időszakának fő feladatának azt gondolom, hogy méltó módon előkészítsük és megünnepeljük a genocídium 100. évfordulóját. Azt gondolom, erre az eseményre imádsággal lehet legjobban felkészülni. Igyekszem majd a vasárnapi Szentmiséket erre is felhasználni.

Szentatyánk 2015-re a szerzetesek évét hirdette meg. A szerzetesek Istennek szentelt életét szeretnénk magunk elé állítani, és tanulni tőlük. Megerősíteni a magunk Isten iránti elköteleződését, megtalálni és megerősíteni, mire hív minket Isten. Éppen ezért fontosnak tartom, hogy szánjuk rá magunkat, hogy vasárnaponként eljussunk az örmény katolikus Szentmisére. Továbbra is szeretném, ha minden vasárnap legalább tízen lennénk a Szentmisén.

Programjainkról: Templomunk búcsúünnepét, Fogolykiváltó Boldogasszony napját szeptember 28-án 16.30-kor ünnepeljük. Ezen a szentmisén ismét vendégünk lesz Avedik atya.

Az örmény származású aradi vértanúkra október 12-én emlékezünk koszorúzással és Szentmisével. 16 órakor kezdjük a koszorúzást, 16.30-kor a Szentmisét.

Október 26-án és november 9-én más elfoglaltságom miatt nem lesz Szentmise.

A zeneagapék időpontjait később jelezzük.

Bízom abban, hogy – a bíboros atya szándéka és biztatása szerint is – mielőbb megerősödik közösségünk.

2014. szeptember

Fülöp Ákos lelkes

Szomorújelentés

Megtört szívvel tudatjuk, hogy

Botár Edit született **Furdek Lujza** festőművész

hosszú, de méltósággal viselt betegség után, életének 84. esztendejében 2014. június 28-án, Budapesten elhunyt. Teste nyugalodjon békében, lelke térjen meg Teremtőjéhez.

Szeretett halottunktól, a hamvasztási szertartás után, 2014. július 25-én 16 órakor búcsúzhattak el, a budapesti XI. ker. Villányi út 15. szám alatti, Szent Imre templomban. Hamvait Kolozsváron a Házsongárdi temetőben egy későbbi időpontban helyezük végső nyugalomra. Részvétnyilvánítás, kapcsolatfelvétel: botar.edit.lujza@gmail.com

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Szomorújelentés

Ifjú Csíksomlyói Csiky Csaba és húga Csilla tudatják maguk és a Család nevében, hogy szeretett Apjuk, a Család szeniorja

Csíksomlyói Csiky Csaba László

nobilis Hungarus, magyar királyi tartalékos huszártiszt, diplomás tervező, a bécsi Mexikói Nagykövetség tanácsadója 94-ik életévében, 2014. június 20-án elhunyt.

Hálát adunk Istennek a teljes és tartalmas, tapasztalatokban, bölcsességben gazdag, szeretetben és életörömmel teli hosszú életéért, az értékekért, amit generációknak tovább tudott adni.

Édesapánkat szűk családi körben helyeztük örök nyugalomra a családi kriptában Pécsen. Ünnepélyes gyászmisét Budapesten a Jézus Szíve templomában tartottunk július 5-én 11 órakor.

*Közel a véghez egy pátosztalan, kurta szó elég lesz, a túlsó partot látó révülésben a
– Készen vagy?-ra ezt felelni: - Készen. (Áprily Lajos)*

Mély fájdalommal, de Isten akaratában megnyugodva tudatjuk, hogy a szeretett édesapa, nagyapa, dédapa, rokon és barát

Dr. Patrubány Miklós

hosszú, súlyos betegség után, életének 92. évében, 2014. július 8-án, Medgyesen, gyermekei, unokái imája által kísérve visszaadta lelkét a Teremtőnek.

A rá mért keresztet kisgyermekkorától erős lélekkel hordozta, páratlan önfegyelmel, célratoró kitarással tanult, szerezte meg hivatásának legmagasabb képesítését, és vált mindenki által nagyrabecsült szakemberré.

Örmény-magyar nemesi származására akkor is büszke volt, amikor ezért kismennyiség, kényszerlakhely, szakmai mellőzés, megaláztatás járt, és örömmel találta meg helyét, feladatát a Castellum Alapítvány közösségében, amikor esély nyílt arra, hogy a sok-sok társadalmi igazságtalanság egy töredékét jóvátegyék.

A közösséget értett aggodalom terelte figyelmét a magyar történelem, az erdélyi fejedelmek kora felé, és sarkallta arra, hogy alapos tanulmányt írjon a témáról Ezt az utolsó munkáját is felelősséggel, példás pontossággal, logikai szigorral végezte.

Hitéhez, elveihez a végsőkig ragaszkodott. Családja, szerettei, régi és új barátai kegyelettel őrzik emlékét, életének, tetteinek, szavainak intő példáját.

Temetési szertartása csütörtökön, 2014. július 10-én 11 órakor volt a marosvásárhelyi római katolikus temető felső kápolnájában. A Patrubány-kriptában helyeztük örök nyugalomra.

Nyugodjék békében!

Gyászolják: leánya, Judit; veje, László; unokája, László; élettársa, Magdi; fia, Miklós; menyje, Emese; unokái: Miklós és neje, Kinga, Csilla, Anna és vőlegénye, Péter; dédunokái: Lili Róza és Túrán Ninti

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy Édesanyánk – Mucikánk

Dr. Bokross Béláné született Issekutz Sarolta

életének 97. évében, megbékélve, csendesen elpihent.

Az erdélyi erzsébetvárosi, örmény születésű nemesi család legidősebb leszármazottja földi maradványait augusztus 16-án, 14 órakor a balatonkenesei katolikus temetőben – szűk családi körben – helyeztük örök nyugalomra.

Drága emléked örökké köztünk él.

Gyászolják gyermekei: Maier Walterné – Bokross Sári leánya, Rudán László fia, valamint hozzátartozóik.

Mária Terézia Bécsben 1748. dec. 12-én kelt címereslevelével nemesi rangra emelte Issekutz Mihály erzsébetvárosi örmény kereskedőt, nejével Márton Dorottyával és fiával, valamennyi mindkét nembeli törvényes utódaival, a hazai kereskedelem felvirágoztatása körül szerzett érdemeinek és a huzamos ideje folyó háború költségei fedezésére több ízben felajánlott pénzadományának megjutalmazásául. A család a város és az örmény katolikus egyház javára több alkalommal jelentős adományokat adott, így a templom építésére, berendezésére (pl. nagy ezüst kandeláberek, keresztelőmedence, de a nagytemplom is az Issekutz család telkére épült, melyet jutányos áron adta át az egyház részére, stb.) és részt vett több cikluson keresztül úgy a városvezetésben, mint az örmény katolikus egyháztanács vezetésében.

Gyermekei közül Ágoston-Auxentiustól származó leágazás alapította meg az Issekutz jogász dinasztiát több generáción keresztül, így Dr. Issekutz János és Zachariás Jozefa Mária Magdolna szülőktől született Erzsébetvárosban 1916-ban János Simon örmény katolikus, Dr. juris, bíró (Kolozsvár, majd Legfelsőbb Bíróság bírójára Budapesten), később ügyvéd (1916-1996) és 1917. júl. 30-án Sarolta, örmény katolikus, aki 2014. augusztus 4-én hunyt el.

Issekutz Sarolta 1943. nov. 27-én házasságot kötött Rudán László magy.kir. főhadnaggyal, aki 1944. november 9-én a II. Vh-ban hősi halált halt. Gyermeke: Rudán László gépészmérnök (1944). Második házastársa névedi és kisvezekényi Dr. Bokross Béla erzsébetvárosi születésű, erdélyi örmény származású jogász, pénzügyminiszteri osztálytanácsos, akitől Bokross Sarolta gyermeke született 1948-ban.

Az erzsébetvárosi Nagyboldogasszony-napi búcsú (aug. 15.) miséjének végén megemlékeztek a város napokban elhalálozott szülőitől, elbúcsúzva Tőle.

Az erzsébetvárosi örmény katolikus temetőben a Zachariás családi kriptában a felmenők nyughelye, amelynek kis harangja évtizedek óta búcsúztatja el a temető örmény elhunytjait.

Most Dr. Bokross Béláné született Issekutz Saroltától búcsúzott Sarolta unoka-húga harangozása által. Elbúcsúzott a szülőföld is. Emlékét szívünkben megőrizzük.
Erzsébetváros, 2014. augusztus 15. dr. Issekutz Sarolta

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Meghívó

Az 1848/49-es szabadságharc hőseire, köztük a magyarörmény hősökre,
az Aradi Vértanúkra emlékezzünk

2014. szeptember 22-én, hétfőn 17,30 órakor

a Budapest V. ker. Akadémia u. 1. I. emeleti színházteremben

Szeretettel hívunk és várunk minden kedves Vendéget. Emlékezzünk együtt!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Fővárosi Örmény Önkormányzat – rendezők

dr. Issekutz Sarolta elnök

Program

Emlékbeszédet tart *dr. Issekutz Sarolta* elnök

Tisztelgés a Vértanúk előtt

Ifjú zeneművészek hangversenye, közreműködik: *Devich Benedek* (nagybőgő),
Várallyay Fülöp (zongora), *Vörösváry Márton* (hegedű és zongora), *Vörösváry Ildikó* (cselló)

Koszorúzás az Aradi Vértanúk kopjafájánál (helyszínen)

Fogadás

A rendezvényt támogatja: Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat, Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, XI. ker. Újbuda Örmény Önkormányzat, XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

Bp. Főv. II. ker.-i, Józsefvárosi Örmény Önkormányzat, XII. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat,
valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 212. szám
2014. október

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések*

Emlékezzél meg, Uram, azokról is, akik imáinkba ajánlották magukat, élőkéről és elhunytakról, irányítsd kéréseik szándékait és a mienket is igaz és üdvösségteljes úton. És jutalmazd meg mindannyiunkat a Te el nem múló, boldogító jóságoddal!

Örmény kódex-motívum

Az emberek életében sokszor előfordul, hogy egymástól imádságot kérnek. Akár végrendeleteikben is, vagy akár figyelmeztetve, hogy haláluk után ne feledkezzünk meg róluk. Isten azt adja meg nekünk – imáink fejében – ami számunkra szükséges és hasznos. Nagy ajándék Tőle, ha kegyelme nyomán ilyen vonatkozású gondolatok támadnak bennünk. (Erre is utal a megemlékezés!) Megígért a jutalom is, de ez ne homályosítsa el önzetlen törekvéseinket. A jót nem a jutalom fejében kell tennünk!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Múltunkat őrző könyvek

A Fővárosi Örmény Klub szeptemberi rendezvényére az önkormányzati választási kampány nyomdai munkái miatt sajnos nem készült el *Alexa Károly* irodalomtörténész által szerkesztett *Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom című könyv*. „De még e ciklusban megjelenik a könyv, a tervezett 300 oldal helyett 500 oldalon” – jelentette be *dr. Issekutz Sarolta*, a klub háziasszonya, a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke. – Ezután majd nemcsak a magyarörmény nemeselek genealógiáját lehet levenni a könyvespolcra, mint összegző munkát, nemcsak a magyarörmény képző- és iparművészet lexikonszerű kiadványának két kötetét, hanem a magyarörmény irodalmárok antológiászerű lexikonját is.”

A klubdelután harmas könyvbe-mutatóján az elsőként megszólaló *Alexa Károly* elmondta, hogy a csúszás egyik oka az anyag sokkal nagyobb volta, amelyre nem is számítottak. A könyvben 37 szerző szerepel! A válogatás szempontjairól így szólt: „Az alapelv az volt, hogy azokat a magyar írókat gyűjtsük egybe, akiknek a családjában igazolhatóan örmény vérvonal található. Pár évvel ezelőtt megjelent egy kiadvány *Örmények* címmel, amelyben a magyarországi örményeknek az alakjait, városait, életmódját illusztrálták. A kötetben zömmel nem örmény származású írókat szedett össze a szerkesztő

Alexa Károly

Jókaitól kezdve Hunyady Sándoron át napjainkig. Az egy egészen más válogatás.

Milyen szempontok szerint történt a további válogatás? Magyar nyelvű szövegből válogattunk. Ez leszűkítette a szerkesztést, mivel tudjuk, hogy a XIX. század második felében, nagyjából a Bach-korszakig az örménység asszimilációja korai stádiumban volt. Az örménység magyar nyelvű irodalmisága a kiegyezés korától származik. Örménysége ellenére kevés író származik a korábbi időből, azok is nagyrészt egyházi férfiak, akik szótárakat, teológiai munkákat írtak. Az asszimiláció nagy kérdése, hogy amikor egy nemzetiség saját nyelvét feladja, e közben milyen tartalmak vesznek el belőle a nyelv feladásával együtt, és mik erősödnek föl. Az örménységnek a XIX. századi nagy dilemmája, hogy magyar is vagyok, meg örmény is vagyok. Meddig vagyok örmény, hol kezdődik bennem a magyar? Mondják, hogy az örmények a legnagyobb magyarok. Az örménységben különösen erős egy komoly magyarság tudat. Az örmény tudat változásáról nagyon sok szöveg tudósít. Ady barátjánál, Bányai Eleménnél

A Fővárosi Örmény Klub szeptemberi közönsége

jelenik meg elsősorban ez a hagyomány, meddig örmény az örmény. Ez persze benne van másnak a műveiben is. Bodor Ádám a mai magyar irodalomnak egyik legjelesebb alkotója, Erdélyből áttelepült író, kolozsvári kamaszkori történeteivel és a *Sinistra körzet* című regényével a magyar próza élvonalába emelkedett. Neki nagyon erős örmény kötődése van, ami műveiben is megnyilvánul.”

Illusztrációként *Várady Mária* színművész felolvasa Bodor Ádám Kurma című írását.

Majd *Alexa Károly* így folytatta: „Volt egy pár elbeszélés, ahol beszívárognak az örmény tradíciók is. Az asszimiláció korában, a kiegyezést követően a kis nemzetiségi elemek beépülnek a nagy magyarságba, ezáltal nemzeti sajátosságok számolódnak föl, szinte észrevétlenül. Tormai Cecília írja, hogy számtalan nemzetiség asszimilálódik, közte az örménység is. Az örménység ugyan nem volt nagy létszámú, de eltűnésével, szétszóródásával beleivódik a magyar köztudatba, a magyar társadalom vérkeringésébe. Mi az, amit a magyarság tanult, önkéntelenül átvett a magyarörménységtől? A városias lét hallatlan erős és érzéki megjelenését! A világvégéről ide települő, más nyelven beszélő, másképpen élő, gondolkodó társaság, hogyan adja át mindezt? Példamutató asszimiláció történt két-háromszáz év alatt. Szamosújvár úgy jellemezték, ahogy van, a mai megromlott állapotában is. Mindenképpen az örménységnek egy olyan adottság eleme, amely a magyarság számára is példamutató jelenség.”

A magyarörmény irodalom szerkesztője beszélt a könyvben szereplő számos ismert íróról is. *Ady Endréről* – kétes örmény származása ellenére –, *Csiky Gergely* en keresztül, a „nagyon-nagyon híres” *Petelei*

Istvánig. *Alexa Károly* hozzátette, hogy *Petelei* talán a leghíresebb erdélyi örmény származású író, akiben azonban semmifajta örmény önazonosság tudat nincsen. Számára örménysége nem volt téma. „Az örmény tudat utolsó nagy konzerválója az *Arménia* című folyóirat, – a maga húsz évfolyamával –, egyetlen alkalommal megjelent *Petelei István* novellát, noha messze legjobb volt az összes *Arménia* szerzőnél. Minden írónál izgalmat, felfedezést éltem át: például *Tutsek Anna*, aki *Cilike* könyveket írt, emlékiratában vis-

Várady Mária

szemlélszik a kolozsvári bálokra. *Lázár István* írt legalább száz könyvet, magasrangú állása volt az országos rendőrkapitányságon. A kommunáról 1920-ban adta ki emlékeit, vérforralóan izgatottan beszél arról, amik 1919 tavaszától történtek Magyarországon. *Kabdebó Lóránt* viszont mániás örményként ismert, *Tarján Tamás* színházkritikus kisfiát örmény névre keresztelte, örmény származásáról ismert *Bartis Ferenc* fia, *Bartis Attila* megkereste azt a falut, ahol apját szinte halálra verték.”

A könyvet illusztrálva *Várady Mária* előadásában elhangzott *Flórián Tibor*: Mindenki testvérem nekem című verse, akiről *dr. Issekutz Sarolta* megjegyezte, hogy a *Selmecbányán* született, Erdélyben, Budapesten és Amerikában élt. *Flórián Tibor* nyomait nehéz volt felkutatni. Fotót is csak egy Amerikában kiadott könyve belső borítójáról sikerült szerezni. „Büszke vagyok arra – mondta –, hogy 37-en szerepelnek az első kötetben: *Ady Endre*, *Alexa Károly*, *Ávedik Lukács*, *Bányai Elemér*, *Bartis Attila*, *Bartis Ferenc*, *Bodor Ádám*, *Bor Ambrus*, *Cserei Szász László*, *Csiky Gergely*, *Dávid Antal Iván*, *Dávid Csaba*, *Dávid Katalin*, *Doboss Gyula*, *Döbrentei Kornél*, *Dragomán György*,

Flórián Tibor, Gopcsa László, Harmath Lujza, Jankovics Marcell, Kabdebó Lóránt, Kabdebó Tamás, Kali Kinga, dr. Kazacsayné Lázár Jolán, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Lázár István, Lukácsy Kristóf, Lukács Móricz, Merza Gyula, Moldován

Dávid Csaba és Dávid Áron

Gergely, K. Papp Miklós, Petelei István, Szongott Kristóf, Tutsek Anna, Tarján Tamás és Zárug Péter Farkas.

Újabb felolvasásokat hallottunk: Bányai Elemér (Zuboly): Örmény anekdoták és egyéb apróságok című könyv második kötetéből, „A zsidó asztalos és az örmény kereskedő” és a Sürgős megrendelés című karcolatot. Majd Lászlóffy Aladár: Örmény Erdély és Szomszédság című verseit Várady Mária mély átéléssel mondta el a 90 éves örmény genocídium emlékére kiadott nap-tárból, amelyhez dr. Issekutz Sarolta kérésére Lászlóffy Aladár mind a 12 hónapig verseket írt. „Talán a magyar irodalom ebből a kötetből fogja megtudni, hogy az örmény genocídium témában milyen szép versei születtek. Ezzel a kötetel bemutatjuk, egyúttal bemutatjuk a nagyközönségnek e megrázó verseket. Nagyon várjuk a megjelenését!”

Megtudtuk azt is, hogy a könyv megjelenését támogatta a Fővárosi Örmény Önkormányzat, Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat, a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, a XI. kerületi Újbuda Örmény Önkormányzat, a XII.

Dávid Csaba, dr. Issekutz Sarolta és Várady Mária

és XIII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, valamint a Zuglói Örmény Önkormányzat, továbbá nagy segítséget nyújtott az Országos Széchényi Könyvtár az irodalmi szemelvények beszerzésében.

Ezután *Dávid Csaba* vette át a szót, aki *„Azongéppen itt a földön is... című új, immár ötödik könyvéről* beszélt. A kötet kiadásához a Budapest Főváros XIII., II. kerületi-, és a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat, illetve az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, valamint a Fővárosi Örmény Önkormányzat nyújtott anyagi segítséget. Mindenek előtt az író bemutatta fiát, *Dávid Áront*, aki az idén Marosvásárhelyen végzett színész szakon. Áron egy színházról szóló részletet olvasott fel az Argumentum könyvkiadó kiadásában megjelent könyvből.

A felolvasás után *Dávid Csaba* arra válszolt, miért a *Mi Atyánk* egyik sora a könyv címe. Elmondta, hogy a *Mi Atyánk*-ról 15 éves korában kezdett el gondolkodni. Később megtanulta, hogy a vallástudósok két részre osztják az imát, az első rész Isten dicsőítése, imádása, az adoráció, a második, a könyörgés, az oráció. Neki ez a felosztás nem felelt meg.

Három évtizede él benne, hogy a *Mi Atyánk*ban csak egy mondat van, ami imádat, adoráció az első sor: „*Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy*”. A többi könyörgés. Az imádság egyik részébe „akadt bele” negyven évvel ezelőtt: „*Hogy is kívánjuk, hogy valami úgy legyen, mint a mennyekben? Az*

azt jelenti, hogy akkor jó! Mi van a mennyekben? Gazemberség, disznóság? Nyilván nem! Következésképpen itt is legyen tisztesség, tisztaság, satöbbi. Ettől a gondolafoszlánytól nem tudtam legalább húsz éven keresztül menekülni, és amikor eszembe jutott egy kitalált, fiktív alak, *Aburján Iván* örmény származású, kézdivásárhelyi születésű színész alakja, másrészt a kolozsvári *Farkas* utcai színház, amely szintén főszereplője a könyvnek, összekapcsolódott ezzel a *Mi Atyánk* idézettel, a különleges magyarázatával. Az alcímként szereplő *Dokumentum és fikció*, utal arra, hogy az olvasók meg fogják különböztetni, mi az, ami dokumentum és mi nem. A politikai életre és a színházra – nem a színházi életre – vonatkozó részek mind dokumentumok.” Zárószóként hozzátette, ő megírt egy könyvet, a könyvről beszéljenek mások.

dr. *Issekutz Sarolta* ajánlotta, hogy olvassuk el *Dávid Csaba* könyvét, mert nagyon érdekes és szép történetet, amit egyszerűen nem lehet letenni. Illusztrációként ismét hallhattunk egy részletet a regényből.

A harmadik könyvet, amely a *Téka* Alapítvány gondozásában jelent meg 2013-ban, dr. *Issekutz Sarolta* mutatta be: *Balázs-Bécsi Attila: Szamosújvári örökség*. A szép kiállítású és sok színes fotóval illusztrált könyv bemutatja Szamosújvár építészetét, a tervezett barokk város szépségeit, valamint az örmény katolikus temetőjét. A klub háziasszonya emlékeztetett arra, hogy hosszú évekkel ezelőtt egy szerényebb kivitelben már megjelent az örmény katolikus temetőről szóló könyv a XI. kerületi Örmény Önkormányzat kiadásában. Előzményeként megemlítette, hogy a sírkert helyreállításának költségeit az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület viselte, a sírok rendbetétele, a sírfeliratok olvashatóvá tétele munkálatait Szamosújvár nagyszonyja, *Lengyel Marika* vállalta magára,

aki nagyon sokat tett Szamosújvár értékeinek megőrzéséért, a szórványban élő gyermekek magyar nyelvű oktatásáért, kollégiumi elhelyezéséért, nyári táboroztatásáért. Rá is emlékezett, amikor ezt a könyvet bemutatta. „Az első kiadás hamar elfogyott, az új bővített kiadás hatalmas és igényes képanyaggal, templom és sírkerti sírkövek fotóival, olvasható sírfeliratokkal jelent meg. Egy olyan könyv, amely a meglévő kulturális értékeinket leltározza, dokumentálja, megőrzi!”

Az örmény nemzetiségi önkormányzati választásokkal kapcsolatosan az elnök asszony gyakorlati tanácsokat adott és azt kérte, hogy a jelenlévők tegyenek meg mindent azért, hogy az örmény identitásukat felvállalják az emberek, és elmenjenek szavazni október 12-én! Majd ismertette az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, mint országos jelölő szervezet képviselőjelöltjeinek neveit, amelyet a 20-21. oldalon adunk közre.

Fővárosi Örmény Klub

2014. október 16., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Választások után
– dr. *Issekutz Sarolta*

Bemutatkoznak képviselőink

Rendezi: Budapest Főváros II. ker.-i
Örmény Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület

Daczó Katalin

Emlékezés és remény

Tizennyolcadszorra találkoztak az örmény családok

Hagyományosan augusztus végén tartják Szépvízen az örmény családok találkozóját. A rendezvényre tizennyolcadszor került sor, de most történt meg először, hogy nem az örmény- hanem a római katolikus templomban hallgattak szentmisét a résztvevők.

Világosító Szent Gergely példájára hívta fel a figyelmet a rendezvényt megnyitó szentmise főcelebránsa, *Szakács Endre* szamosújvári örmény plébános, vikárius. – Szükség van az ötletekre és a gyakorlatra is egyaránt – hangsúlyozta, mert egy piramis sem tud megállni a csúcán, csakis megfelelő alapokra lehet építkezni.

A szentmisén közreműködött a gyergyószentmiklósi örmény kórus, az örmény egyházi énekek és zene által sajátos hangulatot nyújtva az ünnepségnek.

Ajtony Gábor, a szervező Csíkkörzeti Örmény-Magyar „Szentháromság” Alapítvány elnöke szerint a gondviselésnek és a támogatóknak köszönhető, hogy immár tizennyolcadszor találkozhattak az erdélyi örmény családok Szépvízen, majd elmagyarázta, miért is tartják ezúttal a szentmisét a római szertartású templomban. – Tavalý, a

Az első sorban *Ajtony Gábor* (jobbról) és *Szentpétery István*

Középen *Szakács Endre* örmény katolikus vikárius

templomunk építésének 250-dik évfordulóján már tudtuk, hogy sürgős a templombelső restaurálása, mert az olajfesték az épület állagának romlásához vezet – magyarázta *Ajtony Gábor*, hozzátéve, hogy ezért szerveztek a nyár folyamán a Bethlen Gábor Alapnak és *Hargita Megye Tanácsának* támogatásával kalákatáborot örmény származású fiatalok részére. A tábor előkészítésében és lebonyolításában az *Erdélyi Magyar-örmények Szövetsége* is részt vett. A 16 fiatal *Zakariás István* és *Zakariás Botond* helybéli örmény származású építési vállalkozók szakmai irányításával a munka mintegy 20%-t végezték el. A kalákatáborok sorát ezért jövőben folytatni szeretnék – számolt be *Ajtony Gábor*, majd az emlékezés és a reménykedés fontosságára hívta fel a figyelmet. – Emlékezni kell őseinkre, akik Erdélybe érkezve mindenütt maradandót

alkottak, ahol éltek, nekiünk pedig tovább kell lépniünk, remélve, hogy az építkezést folytathatjuk, az emberi kapcsolatokat ápolni és bővíteni tudjuk.

Végül *Ajtony Gábor* felolvasta *Borboly Csaba* megyei tanácselnök üdvözlő levelét, ugyanakkor megköszönte *Walter Dolak* orgonaművész felemelő koncertjét.

Zárug Katalin, a társszervező Budapest Zuglói Örmény Önkormányzat képviselője a húsz esztendő önkormányzati munkáról és a választások közeledtéről szölt. Ugyanakkor üdvözölte a találkozón első ízben

megjelent, *Tg Ocna-i Mocanu* családot. *Gábor Zoltán* szépvízi plébános Gál Hunor összeállítását olvasta fel a 145 éve született Fejér Gerő kanonokról, a szépvízi örménység egyik legjelesebb képviselőjéről.

A jelenlévők a szentmisét követően az örmény katolikus templom cintermében emléktáblát koszorúztak meg, majd, magyar-örménységükre való tekintettel, elénekelték a magyar és a székely Himnuszot. A rendezvény közös ebéddel és az örmény emlékház megtekintésével zárult.

(*Hargita Népe* – 2014. szept. 1.)

Requiem egy tábornokért

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc legendás tábornokának, Csetz Jánosnak (Gidófalva, 1822. június 8. – Buenos Aires 1904. szeptember 5.) ma van halálának 110 éves évfordulója. Ez alkalomból a tábornok egyenes ági rokona, Budai Merza Pál juttatott el szerkesztőségünkbe egy emlékező írást.

Az 1848-49-es forradalom erdélyi hadjárata és az ezt követő emigráció kiemelkedő személyisége volt Csetz János magyar-örmény származású honvédtábornok. Életműve összefonódott több nép és nemzetiség szabadságharcával. Rendkívüli képességei, hősiesség magatartása fiatalon Bem apó törzskarába emelte.

A világosi katasztrófa után, elkerülve az aradi 13 szomorú sorsát, emigrációban végzett tevékenységével is megbecsülést szerzett. Rábízták 1869-ben az Argentin Köztársaság déli határainak védelmét, megszervezte és igazgatta Buenos Airesben a Katonai Akadémiát, és neki jutott a legnagyobb szerep a dél-amerikai ország feltérképezésében.

Öregkorában – mint annyi mást – őt is gyötörte a honvágy. Naplója szerint: a

legkeserűbb kenyér jutott neki, aki soha nem láthatta viszont szülőföldjét.

1904 nyárutóján ágynak esett. Orvosa tüdőgyulladást állapított meg. Szeptember 5-én jobblétre szenderült Buenos Airesben. Utolsó szavait magyarul mondta el, de senki meg nem értette. Ravatalánál a

Collegio Militar de la Nation növendékei álltak díszőrséget. Nagy katonai díszpompával temették el 1904. szeptember 6-án, Budapestről a Pesti Hírlap egy munkatársa tett virágot koporsójára. Utolsó kívánságaként feje alá hazai földdel töltött párnát helyeztek.

Legyen áldott Csetz János emléke!

Családi vonatkozás, hogy Csetz János 1856-ban született Mária lányát néhai nagybácsim (nagyapám testvérbátyja)

Budai József budapesti főiskolai tanár vette feleségül. Budai József költeményt írt legendás apósához, melyet felesége megzenésített. A vers címe Honvág, és utolsó szakasza így szól: Ha elvegyül porom / Más ország földjén / Nyugalmat nem talál / El nem pihen / Szélvész, keresd fel ott / S ha megtalálsz / Gyors szárnyakon repítsd / Hazám felé

A partitúrát el tudnám küldeni az érdeklődőknek. E zenei elégia egyes részei annyira fennköltlen meghatóak, hogy szerintem akár Erdély himnusza is lehetne. A szászoknak már régen van ilyen, a Siebenbürger, miért ne lehetne méltó himnuszuk az erdélyi magyaroknak is?

Budai Merza Pál

(Vásárhelyi Hírlap, 2014. szeptember 5.)

Örmény Művészeti Fesztivál Gyergyószentmiklóson

Negyedik alkalommal rendezték meg Gyergyószentmiklóson az Örmény Művészeti Fesztivált szeptember 5-7. között az Erdélyi Magyar-örmény Szövetség szervezésében. Idén is értékes és érdekes programmal várták az érdeklődőket. A megnyitón Zsigmond Barna Pál főkonzul, a szombati programon pedig Szarka Gábor konzul vett részt. A száz évvel ezelőtt kitört I. világháború számtalan fiatal katonaeletet követelt Székelyföldön is. Ahogy a frontvonal mozgott, temetőket alakítottak ki, hogy méltó módon helyezték örök nyugalomra az áldozatokat. A megmaradt, évtizedekig őrizgetett keresztek alkotják azt az emlékfalat, amelyet szeptember 5-én avattak fel a gyergyószentmiklósi Tarisznyás Márton Múzeum kertjében, a IV. Örmény Művészeti Fesztivál keretében.

Ezt követően nyitották meg a Kassay János, néhai törzsőrmester háborús

Kulcsár László megnyitja az Örmény Művészeti Fesztivált

Óze Sándor előadást tart az Örmény Nemzetközi Történetkonferencián (balra Claude Mutafian örmény professzor)

fotóiból összeállított tárlatot is, amelyet többek között unokája, Kassay Péter méltatott. A fesztivál megnyitóját a helyi örmény-katolikus templomban tartották, itt szólalt fel Zsigmond Barna Pál főkonzul. „A székelyföldi örmények nyelvükben magyarok, identitásukban örmények is maradtak. Bátran állíthatom, hogy a székelyföldi örmények máig követendő példát jelentenek a kulturális örökség megőrzése és továbbadása tekintetében” – fogalmazott, majd biztosította a jelenlévőket, hogy a magyar örmények a jövőben is számíthatnak Magyarország támogatására.

A fesztivál második napja az Örmény Nemzetközi Történetkonferenciával folytatódott, amelynek keretében szó esett a gyergyói, csíkszépvízi és marosvásárhelyi örmények múltjáról, az örmény öntudatról, illetve a székely magyarság és a magyarörmények

Nagy József hadtörténész, Kassay Péter és Csörgő Tibor András múzeumigazgató megnyitja Kassay János háborús fotóiból összeállított kiállítást

kapcsolatáról. Az előadókat és a résztvevőket Hamlet Gasparian, Örményország bukaresti nagykövete és Szarka Gábor csíkszeredai konzul köszöntötte. Szombat délután a résztvevők megkóstolhatták azokat a speciális receptek alapján készített süteményeket, amelyek jellemzőek az örmény gasztronómiára. Vasárnap került sor

Pethő Melánia

Emlékfal a világháborús hősöknek

Emlékfalat hoznak létre a gyergyószentmiklósi dancurási hősök temetőjéből megmentett keresztekől – a Tarisznyás Márton Múzeumban évtizedek óta őrzött huszonhét fejfa az intézmény kertjében kap helyet. Az avatásra, a keresztek megáldására pénteken, az Örmény Kulturális Fesztivál keretében kerül sor.

Kezelték a cserefából készített keresztek, újraírták a táblákon szereplő, még kiolvasható neveket, a napokban végleges helyükre, a múzeum kertjének földött fala alá helyezik azokat a fejfákat, amelyeket az 1980-as években sikerült megmenteni a dancurási hősök temetőjéből. Emlékfal kialakításával tiszteleg a gyergyószentmiklósi múzeum az első világháború hősei előtt, a véres esemény kitörésének centenáriumi évében. A látogatható emlékhely létrehozásában a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus

a szokásos Kisboldogasszony napi ünnepi szentmisére a gyergyószentmiklósi örmény-katolikus templomban, majd a hurut fesztivál zárta a háromnapos rendezvényt.

Az eseményről készült képgalériánkat megtekinthetik a Főkonzulátus Facebook oldalán.

(Erdély.ma – 2014. szept. 9.)

Forrás: <http://csikszereda.gov.hu>

dr. Issekutz Sarolta a kézműves műhelyben

Egyesület és az örmény plébánia vállalt partnerséget.

Megmenekített keresztek

„Az 1980-as évek második felében, amikor a kommunista hatalom már nem tűrt meg semmiféle olyan emlékművet, ami a régi osztrák-magyar világra emlékeztetett, egy részüket száműzte a temetőkbe, illetve el lehetetlenítette az emlékműveket, emlékhelyeket. Hasonló sorsra jutott a dancurási hősök temetője. Ez egyébként évtizedeken keresztül el volt hanyagolva, de az igazi

Az I. világháborús hősök fala

romlása akkor kezdődött meg, amikor kirugdosták a keresztek, amit lehetett, eltüntettek. Az utolsó »kegyelemdőfés« 1987-ben volt, amikor úgymond teljesen átalakították a temetőt. Eltüntették a még megmaradt keresztek, és az első világháborús emlékműből csináltak egy román emlékművet, amit az 1990-es évek közepén is, a román hadsereg napján szervezett ünnepségek keretében megkoszorúztak. A romboláskor titokban sikerült bemenekíteni a múzeumba néhány keresztet a temetőben lévő, összesen 132 darabból. Ezek mára már múzeumi tárgyká váltak, megvan a történetük” – ismertette Csergő Tibor András annak a 27 fejének a sorsát, amelyekből az emlékfalat hozzák létre. A múzeumigazgató szerint fontos az emlékhely kialakítása, hisz „a városi, és az igen elhanyagolt állapotban lévő dancurási temetőn kívül Gyergyószentmiklós közterületén

Baricz Tamás Imola

Terítéken az örmény kultúra és gasztronómia

A Kisboldogasszony ünnepe köré szervezett rendezvényen az örmény kultúra, hagyományok és gasztronómia bemutatására is hangsúlyt fektettek a szervezők. A háromnapos „örményfesztivál” fő eseménye a szokásokhoz híven az örmény búcsú volt.

A vasárnap délben tartott búcsúszentmisét Szakács Endre örmény

nincs az első világháborúra, az elesett hősökre emlékeztető hely. A múzeumban létrehozott emlékfalat a helyiek és a turisták egyaránt megtekinthetik”.

Az emlékfal avatására, a keresztek megáldására szeptember 5-én, pénteken délután 5 órától kerül sor. Az ünnepségen beszédet mond Kisné Portik Irén, a polgármesteri hivatal kulturális referense, Csergő Tibor András múzeumigazgató, történész. A keresztek Trucza Sándor, az örmény egyház helyi plébánosa szenteli fel.

Az avatóünnepséget a Frontképek című, Kassay János törzsőrmester első világháborús fotográfiáiból készült tárlatának megnyitója követi. A kiállítást a fotográfus unokája, Kassay Lajos Péter nyitja meg, majd Nagy József hadtörténész beszél a korszakról, amelyet a képek megidéznek.

(*székelyhon.ro – 2014. 09. 03.*)

Csergő Tibor András, Trucza Sándor és Kisné Portik Irén

katolikus általános helynök celebrálta, ünnepi szónok Baróti László Sándor

Búcsús szentmise a vörösköpnöyegesekkel

szentszéki tanácsos, ditrói plébános volt. A Kisboldogasszony ünnepén egyben Szűz Mária születésének ünnepén Baróti László Sándor prédikációjában a gyermekből anyává lett Máriáról szölt. Kiemelte továbbá a gyermekvállalás fontosságát.

„A Kárpát-medencében azok fognak élni, akik akarnak, akik vállalják, akik megmaradnak. Az pusztul el itt el, aki nem remél, aki menekül” – mondta. A templomkertben a vörösköpnöyegesekkel körmeneten vettek részt az ünneplők, majd a közösségi ház udvarára várták a szervezők. A vaskerteses gyerekek fúvós előadását követően a 25 éves örmény kórus énekelt.

Eközben már készülődtek a szakácsok, ugyanis a IV. Hurutfesztivál vette kezdetét. Nagy üstökben rotyogtak az örmény finomságok. Az angadzsáburlevest kínálták a szakácsok, mindenki megkóstolhatta a Keresztes Ágnes néni-féle örmény finomságot, erre az alkalomra segítővel kétezer kis „fület” készítettek. Másik üstben Zakariás Péter és Rozália főzött ízletes ételt, de Bogdánfi Álmos angadzsáburlevest is ízlelgethette a zsűri. Bajkó László tasakba zárta az örmény ízeket, gyergyói örmény levest

kínált, olyat, amelyet minden háziasszony gyorsan elkészíthet. Az örmény raguból, mely nem versenyre készült mindenkit megvendégeltek.

Mezei Anikó harminc liter tejből főzte az érdeklődők szeme láttára a hurutot. Jánossy Alíz, a Magyar Népi Ízörző Lovagrend tagja pedig dalauzit készített a gyerekek örömeire. A Hegyesi Alíz nénitől származó recept alapján elkészített örmény édességből került szombaton este a nagykövet asztalára is. Három dolog szükséges a dalauzihoz: méz, mák és dió, ezt a három szót ismételtette kicsi és nagy miután megkóstolta a finomságot.

Gazdára talált a Portik Sándor által felajánlott, az örmény templomot ábrázoló alkotás is, tulajdonosa Fórika Sebestyén. A rendezvény keretében az örmény templomban adott koncertet Cseri Csaba ütőhangszer művész is. A Gyergyói örményekről címmel megjelentetett kiadványt is a rendezvény keretében mutatták be több komoly, esetenként tudományos vagy történelmi vonatkozású program mellett.

(*Székelyhon.ro – 2014. 09. 08.*)

IV. Hurutfesztivál

Bálintné Kovács Júlia

Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok

Az 1956-os magyar forradalom nemzeti történelmünknek az az eseménye, amely Magyarországot az elmúlt évszázadban a legnagyobb világpolitikai szerephez juttatta. Történetéhez szervesen hozzátartozik az az együttérés is, amely révén az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai magyarság kifejezte teljes azonosulását a magyar forradalom eszméivel. 1956 októbere, novembere így vált az erdélyi magyarság számára is a kommunista diktatúrával való szembenállás, a szabadság eszméért való kiállás igazi mércéjévé. De a szabadságért 1956 előtt is többen kiálltak. Közöttük is voltak örménymagyarok. Néhányukat megtaláltam a világhálón, őket is felsorolom, és ha lehet, megnézem az Erdélyi Múzeum Egyesületben lévő anyagot, melynek címe 1956 ELŐTT ÉS 1965 UTÁN POLITIKAI OKBÓL MEGHURCOLTAK. Ez mindegy mellékterméke a Dávid Gyula szerkesztette munkának, amely tudósít arról, hogy „a Függelékben közzétesszük a több mint 1000 egykori romániai magyar politikai üldözött legfontosabb adatait: születésének helyét és idejét, illetve annak hiányában a lakóhelyére utaló adatot.”

Ugyanis a magyar forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulója tiszteletére, Dávid Gyula irodalomtörténész, egykori politikai elítélt szerkesztésében megjelent *1956 Erdélyben. Politikai elítéltek életrajzi adataira 1956–1965* című kötet, mely közel 1500 elítélt életútját, személyi adatait tartalmazza. Ezzel végérvényesen megdőlt minden olyan lekicsinylő, elbagatellizáló állítás létjogosultsága, hogy 1956-ban Erdélyben, a Partiumban, a Bánságban, a történelmi

Máramarosban néhány szervezkedési kísérletet leszámítva, valójában nem volt semmi. Az említett régiókban valóban nem dörögtek a fegyverek, az utcákon nem dübörögtek a tankok, azonban az erdélyi magyarság – Ilyés Gyulával szólva – már 1956. október 23-án este meghallotta „a tigris karmaiba esett énekes madár sikolyát”. A kommunista diktatúrát kiszolgálókat leszámítva szinte egy emberként álltak a forradalom eszméi mellé.

Tófalvi Zoltán tanulmánya az első kísérlet volt arra, hogy emléket állítson a Budapesten kivégzett erdélyi származású mártíroknak. Őt idézem: „Eörsi László történész, az 1956-os Intézet munkatársa *1956 mártírjai. 225 kivégzett felkelő* címmel, *Szentpétery Tibornak* Budapesten, a forradalom napjaiban készült döbbenetes fotóinak a „társaságában”, a Rubicon Könyvek-sorozatban – betűrendben és fényképekkel, valamint a periratok legfontosabb jelzeteinek ismertetésével tárja az olvasó elé az 1956. november 4-ét követő retorzió során kivégzett mártírok névsorát.

Saját, 1956-hoz kapcsolódó kutatásaim során, megjelent köteteim rendjén magam is többször leírtam: a szovjet tankokkal és szuronyokkal hatalomra segített Kádár-rezsim első kivégzettjei erdélyi származásúak voltak! A Marosvásárhelyen született Dudás József és Krassó-Szörény vármegyei származású Szabó János, a Széna tér legendás parancsnoka perében 1957. január 19-én, a fellebbezési jog megtagadásával, a legelső között hajtották végre a halálos ítéletet. Az is közismert, hogy a Corvin-közi harcok meghatározó egyéniségei, a *magyarörmény*

származású Pongrácz-fivérek ugyancsak Erdélyből, Szamosújvárról telepedtek át Magyarországra.

Lászlóffy Aladár Kossuth-díjas költő külön ciklust szentelt a forradalmi harcoknak. *Ébresztő a forradalom első reggelén* című költeménye egyetlen forradalmi antológiából sem hiányozhat:

„Köd van és statárium. A kivégzőosztag tán el se látna az elítéltig.

Egy nemzet tüdőgyulladása fő a ködben.

S egy tüdőlövés, ha köhögni mersz, már a góztól.”

A Bolyai Tudományegyetem perének kutatójaként az írói helytállással kapcsolatosan, hiteles levéltári dokumentumok alapján csak annyit fűzök hozzá: Lászlóffy Aladárt távollétében választották be a forradalom idején éppen alakuló ideiglenes diákszövetség vezetőségébe.

Visszatértek, a magyar-román határon tartották fogva. 1956 november végén tért vissza Kolozsvárra, a határ román oldalán kékre verték a körmeit.”

E rövid bevezető után következzenek az Adattárból azok a nevek, amelyeknek viselői minden bizonnyal örménymagyarok voltak.

Ábrahám Árpád Sepsibükszádon született 1914. febr. 16. (Hetényi Varga: 1915. febr. 14.) Letartóztatásakor (1957. nov. 1.) torjai plébános. A Szoboszlai-perben halálra ítélték. Kivégezték 1958. szept. 1-jén Temesváron. Emlékére szülőfaluja általános iskolája 1997 októberében felvette a nevét. Az iskola előtt emlékmű áll.

Iskoláink névadói sorozatból:

Ábrahám Árpád (*1915 Sepsibükszád –†1958. X. 11. Jilava) torjai plébánost 1957-ben tartóztatta le a Securitate, állítólagos „beismerő vallomása” miatt ítélték halálra és a jilvai börtön zéros cellájában kivégezték. (Forrás: Híres örmények Metapédia) Amikor az örmény gyökerű római katolikus papokat

vettem számba, nem ismertem a fenti forrást, ezért nem írtam róla. Most pótolom: Sepsibükszádon született 1914. február 16. Pappá szentelve 1938. június 28-án. Szolgált Gyergyóhadason 1940-ben, mint adminisztrátor, Kolozsváron a Szent Mihályban (1942), mint káplán, 1943–1946: Homorodkarácsonyfalván, mint adminisztrátor, majd 1946–1957 között Altortján plébános. 1957-ben letartóztatják. A Szoboszlai-per vádlottjaként halálra ítélik. 1958. október 11-én Zsilaván kivégezték. (Megjegyzés: A Magyar Katolikus Lexikonban nem szerepel.)

Dermendzin Péter (*1938. VII. 24. Vinga, Arad m.) aninai (Arad m.) plébánost 1970-ben tartóztatta le a Securitate. Nagyváradon nyolcévi börtönre ítélték, ebből szabadlábra helyezéséig két évet Nagyváradon, Vacarestiben és Nagyenyeden töltötte le. Jelenleg Németországban él. (Forrás: Híres örmények. Metapédia)

Gogomán Gábor 1940 előtt Tordán a Magyar Párt titkára volt, 1945 után Kolozsváron ügyvéd, a forradalom napjaiban fellekereste Márton Áront, tanácsot akart kérni. 1957 tavaszán tartóztatták le. Mivel semmi érdemlegeset nem lehetett rábizonyítani, a kolozsvári Katonai Bíróság 3 évre ítélte. Szamosújváron, majd a Peripravához tartozó Grinden, a Brailai Nagyszigeten, Salcian töltötte le büntetését. Szabadulása után egészen 1964-ig kényszerlakhelyen volt a Baragánban. Hazatérése után a 70-es évektől jogtanácsos volt Zilahon. Elhunyt.

Govrik László Érkörösön született, 1930. augusztus 25-én. Letartóztatásakor (1959.

szept. 6.) Zilahon dolgozott. A társadalmi rend elleni izgatás vádjával a kolozsvári Katonai Bíróság 4 év fogházra ítélte, amit teljes egészében kitöltött a szamosújvári börtönben. 1963. szeptember 6-án szabadult. Hazatérése után a szatmári Kölcsey Gimnázium esti tagozatán befejezte középiskolai tanulmányait, később Szatmárnémetiben egy

textilipari szövetkezetben volt technikus. 1986 óta Magyarországon él.

Györfi Árpád Egy gyergyószentmiklósi titkos csoportosulás vezetője. A csoport tagjai 1957 elején Szentmiklóson az iskola és más épületek falaira írtak rendszeres szövegeket. A csoportra vonatkozó iratok nem kerültek elő.

Balta János

...fényleni fognak, mint a csillagok Rehabilitálni a politikai elítélteket!

Vasárnap délután az arad-belvárosi katolikus templomban p. Ferencz Ervin ferences szerzetes a Szoboszlaj-per 57 elítéltjének egyikéről, a cellatársról, Karácsonyi István minorita atyáról beszélt a nagy számú híveknek. „45 évvel ezelőtt, november 9-én, talán pontosan ebben az órában, amikor a Luciu Giurgieni-i kényszermunkatáborban a 300-400 politikai elítélttel együtt befejeztük az egész napi robotolást, meghalt István testvérünk, akinek a távozása marokra szorította a szívünket” – kezdte az ártatlanul elítélt minorita atya életének, sanyarú sorsának az ismertetését.

Karácsonyi István 100 évvel ezelőtt Aradon született, a ministrálást éppen a minorita templomban kezdte, majd az érettségit követően beiratkozott a teológiára. Rómában, Assisiben, Páduában tanult, majd Nagybányára neveztek ki plébánosnak, de hazahívták Aradra, ahol akkoriban a minorita rendházban 12 minorita atya dolgozott, mivel sem Mikelakán, sem Ségában nem volt még katolikus templom. Ő hittanárként tanított az iskolában, ha szükséges volt, betegeket látogatott, és szívvel-lélekkel gyakorolt az orgonán. Rajongott az egyházi zenéért, a politika soha nem érdekelte. A kommunizmus megerősödésével azonban elkezdődött a szerzetesek üldözése, akiket

Páter Ferencz Ervin

1950. augusztus 20-án, Szent István ünnepén összegyűjtötték, majd Eszterteken, illetve Máriaradnán különítették el őket. 1956-ban Magyarországon kitört a forradalom, amihez Karácsonyi Istvánnak csak annyi köze volt, hogy Torján járt, ahol Ábrahám Árpád barátjánál Szoboszlaj és társai a rádióban hallgatták a magyarországi híreket. Mivel őt a politika nem érdekelte, pihenni vonult egy másik szobába, ennek ellenére, ő is felkerült a gyanúsítottak névsorára, és hiába bizonygatta minden sorstársa, hogy neki semmi köze az egészhez, ő semmiről sem tudott, a temesvári perben őt is 22 évre ítélték. Egy cellában őrizték őket 5-6 évig, amikor egész nap együtt voltak, és

mivel nem imádkozhattak egész idő alatt, valamivel ki kellett tölteniük az időt, el kellett terelniük a figyelmet a nyomorúságos életükről, ezért tanulni kezdtek. Az elítéltek közül egyesek németül, mások angolul vagy franciául tudtak, ezért egymást tanították. Köztük Karácsonyi valóságos vezéregyenységévé nőtte ki magát a csodálatos adottságai, az élni akarása, vidámsága, a lélekben megtörtek vigasztalása, az énektudása révén. Mivel rajongott a zenéért, a munkatáborban sokat énekeltek, ott komponálta a „börtönmisét”, amelyiknek a kottáit a bundás melegítőjének a bélésébe rejtette. 1963-ban enyhült a rendszer szigora, 6 év teljes elszigeteltség után a családjuknak is megírhatták: élnek. Talán éppen ez volt a baj, mert Karácsonyi ott-honról csomagot kapott, amiben azélelem mellé egy olyan jelt is betettek, amiből rájött: Gruber Ernő minorita testvér már nincs az élők sorában.

Mivel azonban István testvér súlyos szívbeteg volt, november 9-én, estefelé, miután befejezték a napi munkát, Isten kiszabadította lelkét a fogságból. Egy velük raboskodó asztalos, Páll András koporsót készített számára, majd szigorú felügyelet mellett, a legszerényebb körülmények között elhantolták. Ervin atya mikorra visszaért a temetésről, az elhunyt relikviáknak számító dolgait a fogolytársak ellopták, tehát semmi tárgyi emlék nem maradt tőle.

Maga 1965-ben szabadult, a világ végének számító Tornyára helyezték, s mivel Arad közel volt, meglátogatta Karácsonyi István családját, akiknek beszámolt a történekről. A család a belügyminisztériumnál kérvényezte az elhunyt földi maradványainak Luciu Giurgieni-ből való hazahozatalát, amit jóvá is hagytak. Mivel maga ismerte a temetés helyét, a család kérésének engedve, a helyszínre utaztak, ahol

megtalálta az ismert halmocskát. A táborvezető kijelölt 4-5 rabot a holttest kihanatolására. Mivel sem a családtagokat, sem jómagát nem engedték a helyszínre, az emberek kétnapi keresés után sem találták azt meg. Az akkor érthetetlen dolog a hazatérése, vagyis a Tornyára történt visszavonulása után világosult meg, amikor az „illetékesek” keményen megdorgálták, amiért engedély nélkül elhagyta szolgálati helyét, hogy közreműködjön egy politikai elítélt földi maradványainak a hazahozatalában.

Karácsonyi István most is ott pihen Luciu Giurgieni-ben, ahol sírjának a halmocskáját eltüntette az idő. Tíz évvel ezelőtt a magyar köztársasági elnök kitüntette az ártatlanul elítéltet, egy évvel ezelőtt a román államfő is megígérte: minden ártatlanul, politikai nézeteiért elítéltet rehabilitálnak, de semmi nem történt. A politikai nézeteikért ártatlanul elítélt, halálra kínzott embereknek a rehabilitálását a rendszerváltás óta egyetlen politikai párt sem vállalta fel.

Páter Ferencz Ervin bátran kijelentette: nem szabad megfélemlenünk az ártatlanul megkínzott emberekről, akiknek a hozzátartozóik a nyugvóhelyeiket sem ismerik. „Ha az emberek úgy tesznek is, mintha megfélemlenkeztek volna róluk, Isten nem felejt, az Ő igazsága mindenképp megvilágosodik: mert akik az igazságban hallatták szavukat, fényleni fognak, mint a csillagok” – fejezte be a minorita templomban megtartott beszédét p. Ferencz Ervin ferences szerzetes, a szárhegyi ferences kolostor igazgatója.

(Nyugati Jelen – 2008. november 11.)

(Szerk. megjegyzés: Ervin atyát 2014. augusztus 1-től Csíksomlyóra helyezték)

Gyarmati Béla

Örmény arcképek (2. rész) – Begidsán Katalin

Az örmény arcképekkel nem ismert embereket akarunk bemutatni, hanem egykori örmény elődeink közül némelyeknek máig fennmaradt arcképét szeretném megosztani Olvasóinkkal. Ezeknek a képeknek a piaci értékét nem ismerjük – talán nem sok –, érzelmi értékük azonban felbecsülhetetlen.

A kép története

Kisgyerekkoromban ez a portré – másokéval együtt – szeretett Nagymamám ágya fölött lógott. Akkoriban csak annyit kérdeztem: „ki volt ez?“, és megelégedtem az- zal, hogy „Begidsán Katalin”. Mire egyebet is kérdeztem volna, már késő volt – pedig, ej de sok kérdésem lenne ma már! Sovány vigasz, hogy valószínűleg szegény nagyanyám se tudott róla többet, mint hogy valamiféle ősről volt. Azóta a kép többször öröklődött, de tulajdonosai eddig mindig megelégedtek az- zal, hogy ragaszkodtak a képhez és nem foglalkoztak az ábrázolt előd kilétével.

Ki volt Begidsán Katalin?

Az erzsébetvárosi Lukácsokat kutatva jutottam el Lukáts Lukács („erzsébetvárosi szenátor és postamester Zalatnán”) feleségéhez, aki a Zalatnán üldözötteket mentő Lukács Rózának, illetve – több testvé- rével együtt – az „aranybánya-tulajdonos” Lukács Dávidnak is az édesanyja volt.

A Begidsán família szamosújvári származásáról az örmény temető máig megőrzött Begidsán-sírfai és több elszórt utalás tanús- kodik. (Sajnos, a szamosújvári örmény ka- tolikus anyakönyvek, bár újra hozzáférhe- tők, de nincsenek feldolgozva és örmény- betűs lejegyzésük miatt erre egyelőre nincs

is sok remény.) A család ku- tatását megnehezíti, hogy a Begidsánok viszonylag sokáig őrizték az örmény hagyom- anyokat, amiről tanúskod- dik az a számtalan név, ami- vel a család magát nevezte: Begidsán mellett volt a ne- vük Thorosz, Todor, Csár, Eördögh¹, Fekete. Maga Ka- talin asszony a zalatnai anya- könyvben az alábbi alakok- ban szerepel (mai szóhasználatunkkal): „Begidsán lánya Katalin”; „Lukácsné Ka- talin, Tódorék lánya”; „Tódorék Katalin- ja”; „Katalin Erzsébet, Begidsán Tódor lá- nya”; „Begidsán lánya Katalin”; „Dávid lá- nya Katalin”. (Hangsúlyozni kell, hogy a környező adatok alapján bizonyos, hogy mindegyik megnevezés ugyanarra a sze- mélyre vonatkozik!) Leánya, Lukács Róza kereszteleési anyakönyvi kivonata szerint neve Begidsán Katalin, ezért a sokféle név- változat közepette is ezt tartjuk „hiteles”- nek. A vonatkozó szakirodalom² alapján ma úgy vélem, hogy Begidsán Katalin a közös

szerepel (mai szóhasználatunkkal): „Begidsán lánya Katalin”; „Lukácsné Ka- talin, Tódorék lánya”; „Tódorék Katalin- ja”; „Katalin Erzsébet, Begidsán Tódor lá- nya”; „Begidsán lánya Katalin”; „Dávid lá- nya Katalin”. (Hangsúlyozni kell, hogy a környező adatok alapján bizonyos, hogy mindegyik megnevezés ugyanarra a sze- mélyre vonatkozik!) Leánya, Lukács Róza kereszteleési anyakönyvi kivonata szerint neve Begidsán Katalin, ezért a sokféle név- változat közepette is ezt tartjuk „hiteles”- nek. A vonatkozó szakirodalom² alapján ma úgy vélem, hogy Begidsán Katalin a közös

¹ Mivel az örmény csár magyar jelentése ör- dög, ezért az Eördögh nyilván az örmény Csár név „elegáns” írásmódú megfelelője. Hasonló- képp, a „sötétség fejedelmére” utalhat a család Fekete neve is.

² Száva Tibor-Sándor: Székelyföldi magyarör- mény családok, 2012

eredetű Thorosz–Begidsán–Sultán család- csokor leszármazottja, s ha ez igaz, akkor Begidsán Katalin és a máshol bemutatott Temesvári Lukács negyedfokú unokatest- vérek voltak.

Begidsán Katalin 1790-ben született. Bár atyja gyergyószentmiklósi születésű volt, de az ottani anyakönyvekben egyetlen ismert családneve alatt sem sikerült Katalin szüle- tésének a nyomára lelni. Az bizonyos, hogy 1807-ben Zalatnán ment férjhez Lukáts Lukács szepapámhoz, ennek már anya- könyvi nyoma van. Házasságukból 11 gye- rek születéséről van adatunk, de mára már egyetlen fiági leszármazotról se tudunk.

Az 1850-ben a zalatnai vérengzéskor a kincstári vagyonban esett károkat kivizs- gáló vizsgálati jegyzőkönyv beszámol róla, hogy Lukáts Lukácsot és feleségét (Begidsán Katalint!) 1849 nyarán kis hí- ján kivégezték az oláh fegyveresek, ekkor tehát bizonyosan élt még. Férje síremlé- kén (ami kivételes szerencsénkre ma is áll a zalatnai római katolikus temetőben) nem szerepel a neve, Lukáts Lukácsot tehát va- lószínűleg túlélte, azonban sem Zalatnán, sem Gyergyószentmiklóson nem sikerült eddig temetésének a nyomára bukkanni. Leányának, Lukács Róza ükanyámnak az 1877-es gyászjelentésén már nem szerepel a gyászolók közt, így egyelőre annyit tu- dunk, hogy valamikor 1861 és 1877 között halhatott meg.

A kép öröklődését tekintve valószínűnek tűnik, hogy arcképét valamikor 1850 táján festhették, amikor Róza leánya férjhez ment és Zalatnáról Gyulafehérvárra költözött.

Begidsán Katalin arcképe

Begidsán Katalin arcképe mintegy 30 cm x 30 cm méretű, eredeti keretében se külön- leges nagyságú. A kép egy, az életnagysá- gúnak mintegy fele nagyságában ábrázolt, némileg falusias kinézetű, szemmel lát- hatóan egészségtől kicsattanó pirosposz- gás arcú asszonyt mutat. Egyszerű, de nem szegényes ruhájára kockás kendő terül, fe- jén finom főkötő. Ékszerként a nyakában piros korallból fűzött apró szemű, négysor- os nyaklánc. A kendő alól előbukkanó jobb keze gyűrűs ujján finom, nem hivalkodó kö- ves gyűrű. Kezében pár szál nefelejcsot tart, ami megerősíti a feltételezett datálást: a kép alighanem Róza lányának búcsúzása alkal- mából készült. Ekkor Katalin asszony hat- van éves körül lehetett, amit a kissé idealizá- ló művész némileg megszüpített: képen Ka- talin asszony tán fiatalosabbnak hat, akiből semmiképpen nem néznénk ki 11 gyermeket.

A képet ma Begidsán Katalin szép- unokái őrzik, róla más emlék nem ma- radt. Lányáról, Lukács Rózáról (férjezett Woyciechowski Józsefnéről) viszont több festmény is megmaradt, amiknek az egybe- vetése igen tanulságos lesz, egy következő alkalommal.

Közös égbolt alatt

címmel a Pest megyei Ceglédberecelen 2014. szeptember 12-13-án rendezték meg a Magyarországi Nemzetiségek Országos Találkozóját. A rendezvény fővédnöke *Soltész Miklós* az Embe- ri Erőforrások Minisztériuma egyházi,

nemzetiségi és civil kapcsolatokért fe- lelős államtitkára volt, aki – *Török Jó- zsef* polgármester köszöntő szavai után – megnyitotta a rendezvényt a helyi Dózsa György Kulturális Központban. A pénteki program egy konferenciával

kezdődött: *dr. Deák Imre* helyettes államtitkár „A nemzetiségi politika sarokpontjai” címmel tartott előadást, majd *Banai Péter Benő*, a Nemzetgazdasági Minisztérium államháztartásért felelős államtitkára „A nemzetiségi önkormányzatok költségvetési támogatása” címmel tartott érdekes előadást, őt a Ceglédberceli Német Önkormányzat elnöke *Farkas Szabolcs* követte, és az elmúlt négy év működését és annak forrásait mutatta be. Ezt követően a jelen lévők kaptak szót és kérdezték az államtitkárokat, konkrét problémákról. Még egy előadás hangzott el, a „Nemzetiségek megjelenése a médiában” címmel, az MTVA képviselője vázolta fel a jelenlegi helyzetet, majd ismét hozzászólások következtek. *Fuzik János*, az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségi Bizottságának elnöke foglalta össze a konferencia tanulságait és invitált a konferencia utáni gálaműsorra, melyben fellépett a helyi fúvószenekar, a több generációs néptáncsoport és helyi lakodalmast adtak elő.

A rendezvény szombaton a szabadtéri színpadon és az ízek és kézművesek utcájában folytatódott Kulturális- és Gasztrfesztivállal. Nemzetiségi ételeket kóstolhattak, a színpadon táncokat, dalokat, produkciókat láthattak a nézők. (*Baratsag.hu – 2014. 09. 18.*)

Mi is ott voltunk

A rendezők megkeresésére és kérésükre – kissé későn – az Erdélyi Örmény

Soltész Miklós
államtitkár

Török József
polgármester

Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elvállalta a hazai örménység bemutatását és képviseletét a rendezvényen, miután az Országos Örmény Önkormányzatot hetekig nem tudták elérni. Úgy gondoltuk, hogy ha 12 nemzetiség mindegyike fontosnak tartotta az első országos nemzetiségi fesztiválon való részvételt, akkor az örmények sem maradhatnak ki belőle.

Szeptember 12-én, a konferencián *dr. Issekutz Sarolta* elnök képviselte a hazai örménységet és szólt hozzá az egyes témakörökhöz. 13-án *Heim Pál* fővárosi elnökhelyettes mutatta be az EÖGYKE által biztosított mini kiállításon az örmény népművészeti babákat, az örmény ABC-t, a könyveinket és egyéb kiadványainkat, majd filmvetítéssel, örmény zenei aláfestéssel tette hangulatossá a sok érdeklődőt vonzó örmény sátor.

Örömmel mentünk és örömmel tettük. Meg is volt a pozitív visszajelzése, hogy

Örmény népművészeti babák és könyvek

ott voltunk, együtt, tizenhárman.

dr. Issekutz Sarolta

*

Köszöntöm a „Közös égbolt alatt” nemzetiségi kulturális seregszemle Rendezőt és valamennyi Résztvevőjét!

A hazai örmény diaszpóra a világon a legidősebb az örmény diaszpórák közül. Őseink 1239-ben kellett elmenekülniük az őshazából, az „ezeregytornyú Ani” székesfővárosból. 1672-ben telepedtek le Erdélyországban. Mára kb. 15-20 ezren lehetünk, de a népszámlálás csupán 3571 főt mutatott ki. Ennek oka, hogy úgy itthon, mint Erdélyben az örmény gyökerűek magyarnak vallják már magukat (magyarörmények), de kulturális és hitéleti identitásuk megmaradt örménynek. Büszkék vagyunk arra, hogy őseink a magyar haza védelmében 70 főtiszt és 2 aradi vértanút adtak a hazának.

dr. Issekutz Sarolta hozzászólása

Számtalan művész, tudós, gazdasági szakember, mérnök stb. – gyökereiben örmény – gazdagította a befogadó magyar nemzet társadalmát, kultúráját, gazdasági életét.

A magyar anyanyelvű örményeket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület fogja össze, amely Fővárosi Örmény Klub néven 1997-től kulturális identitásörző programokat szervez, kiállításokat rendez, könyveket ad ki, 18 éve megjelenteti az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek ingyenes havilapot.

A nemzetiségi seregszemlén népviseleti babákkal, könyv- és egyéb kiadványainkkal várjuk a kedves Érdeklődőket, amelyekből a történelmünket, az örmény neveket, az ősi népviseletet, a művészeinket, gasztronómiánkat stb. ismerhetik meg. Erdélyi örmény népzene és egyházi énekek (saragánok) teszik hangulatossá bemutatónkat.

Szeretettel várunk mindenkit!

dr. Issekutz Sarolta elnök

Örmény sátor a Magyarországi Nemzetiségek Országos Találkozásán, Ceglédbercelen

(Megjelent a „Közös égbolt alatt c. kiadványban.)

Örmény nemzetiségi választás 2014. október 12-én

Tájékoztatjuk a közösségünkhöz már tartozó, vagy ezután tartozó, az örmény nemzetiségi névjegyzékbe már felvett, vagy szeptember 26. 16 óráig az örmény névjegyzékbe vétel iránti kérelmét előterjesztő (és azt visszaigazolt) választópolgárokat, hogy október 12-én csak az választhat örmény nemzetiségi képviselőket, aki visszaigazoltan felvettette magát az örmény nemzetiségi választási listára. Ezen személyek a helyi/kerületi örmény képviselőjelöltek közül az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelöltjeire** (3 fő), a fővárosban valamennyi kerületben (függetlenül attól, hogy van-e ott örmény képviselőállítás) az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület fővárosi jelöltlistájára**, és bárhol az országban, valamennyien az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület országos képviselőlistájára** közvetlenül adhatják le szavazataikat (függetlenül attól, hogy helyben van-e kitűzve nemzetiségi választás).

Először adatik meg, hogy egyénenként közvetlenül szavazhatunk a fővárosi és országos képviseletre is, tehát senkinek sem vész el a szavazata (például a fővárosban az EÖGYKE kerületi jelöltjeire, a fővárosi jelöltlistánkra és az országos jelöltlistánkra, tehát 3 szavazólapon adhatjuk le egyszerre a szavazatainkat, míg Nova községben csak az országos listánkra szavazhat az ott örmény névjegyzékbe felvett szavazó).

Reményeink szerint így sikerül elérni, hogy megalakulhatnak az általunk indított képviselőkkel a kerületi örmény önkormányzataink, valamint az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** (EÖGYKE) túlnyomó többségű képviseletével a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Országos Örmény Önkormányzat. Ennek eredményeként a magyarörménység hatékonyan folytatni tudja a 20 éve töretlenül vállalt és megvalósított örmény kulturális-, örmény katolikus hitéleti identitás megjelenítését: az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek-, könyvek kiadásával, kulturális rendezvényeivel, a Fővárosi Örmény Klub fenntartásával, a szülőföld – Erdély örmény katolikus egyházközségeivel, magyarörmény szervezeteivel szoros együttműködésben, stb.

Figyelem! Az örmény nemzetiségi választás egy önálló szavazóköriben történik (a többi nemzetiséggel együtt), tehát nem a helyi önkormányzati választás helyszínén. Kérjük, hogy ezt a kis fáradságot a cél érdekében elviselni szíveskedjék. Köszönjük.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, *dr. Issekutz Sarolta* elnök

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014. október 12-i örmény nemzetiségi önkormányzati választás képviselőjelölti listája

Budapesten egyéni képviselőjelöltjeink

I.	ker.	Várady Mária, Sasvári-Merza Krisztina, Szücs Enikő
II.	ker.	dr. Issekutz Sarolta, Zakariás Antal Dirán, Bacsó Zoltán
VIII.	ker.	Zakariás Enikő, Botka Zoltánné, Esztergály Zsófia
IX.	ker.	Szenttamásy Katalin, Balogh Réka, Király György
XI.	ker.	Forgács Barnabás, Kátainé Szilvy Ingrid, Kirkósa Péter
XII.	ker.	Ispánkiné Somlyai Katalin, Hegedüs Annamária, Béres Attila
XIII.	ker.	Kabdebó János, Füleki Balázs, Dr. Kiss Margit
XIV.	ker.	Záruagné Tancsin Katalin, Szongoth Gábor, Heim Pál
XV.	ker.	Nuridsány Zoltánné, Lovas Katalin, Belényessy István
XVI.	ker.	Dr. Szuper Géza, Vikol Kálmán, Fornvald Annamária.

Miskolcon: Ledniczky Zsolt, Dr. Rózsa Péter, Szombatiné Nagy Valéria

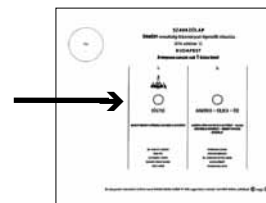
Kérjük, hogy támogassák szavazatukkal az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)** által indított **3** képviselőjelöltet és a három jelölt neve mellé tett **+** jellel adják le szavazatukat.

Az EÖGYKE Fővárosi listája

1. dr. Issekutz Sarolta
2. Heim Pál László
3. Esztergály Zsófia Zita
4. Kátainé Szilvy Ingrid
5. Szücs Enikő Mária
6. Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit
7. Szongoth Gábor Gyula
8. Keve Mária Anna
9. Szenttamásy Katalin
10. Zakariás Antal Dirán
11. Kirkósa Péter

Az EÖGYKE Országos listája

1. dr. Issekutz Sarolta
2. Szongoth Gábor
3. Zakariás Antal Dirán
4. Esztergály Zsófia
5. Várady Mária
6. Dr. Tóth Rózsa
7. Füleki Balázs
8. Záruagné Tancsin Katalin
9. Dr. Forgács Barnabás
10. Kabdebó János
11. Nuridsány Zoltánné
12. Balla Melinda Anna
13. Vikol Kálmán
14. dr. Szuper Géza
15. Flórián Antal
16. Dr. Borszéki Béla
17. Harmath Kálmán
18. Király Zoltán
19. Bacsó Zoltán

Kérjük, hogy támogassák egyúttal az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)** jelölőszervezet által indított **fővárosi és országos képviselőjelöltek listáját**, amely mindkét szavazólapon az 1. számú szervezetként került feltüntetésre a *mel-lékelt ábra szerint*. A gyergyói örmény katolikus templom emblémánk alatti körbe tegyen + jelet úgy a budapesti, mint az országos szavazólapon, ezzel szavazott a fővárosi és országos listára.

Tájékoztatásul közöljük, hogy az **EÖGYKE** támogatja **Szegeden** a **Dél-Magyarországi Örmény Kulturális Egyesület** jelöltjeit:

Kövér László Béla, Dr. Tóth Rózsa Julianna, Tóth Ferencné, **Budapest VI. kerületben** a **Magyar-Örmény Kulturális Egyesület** által indított jelöltek, valamint

Budaörsön az örmény nemzetiségi választáson a **Magyar-Örmény Kulturális Egyesület** által indított jelöltek,

ezért kéri a közösségünkhöz tartozókat, hogy a fenti jelölőszervezetek által indított helyi jelöltek közül **csak 3 név** mellé tett + szavazatukkal (figyelve a fentiekben megjelölt jelölő szervezetre) **támogassák** a helyi magyarörmény önkormányzatok megalakulását.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közleménye az Országos Örmény Önkormányzat tájékoztatójára

Tisztelt Olvasó!

Sajnálatos módon kering az interneten egy közlemény, amelynek címzettjeit nem ismerjük, így kényszerűségből – érintettségünk okán – a valóságot tartalmazó közleményünket az ismeretlenbe küldjük. Az biztos, hogy Magyarországról és külföldről visszajelzéseket kaptunk e körlevél megérkezéséről. Előfordulhat, hogy Ön azt a levelet nem kapta meg, és így nem érthető jelen válaszközleményünk. Ezért elnézését kérjük.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület válasz közleménye „**Az Országos Örmény Önkormányzat tájékoztatója a nemzetiségi választásokkal kapcsolatos együttműködésről**

A hivatkozott közleménynek egyetlen mondata sem valós. Nem véletlen hogy senki sem vállalja személy szerint aláírni.

Formai észrevételek:

Még a nevek sem helyesek. Egyetlen levélben nem tudták eldönteni, hogy Országos Örmény Önkormányzat, vagy Országos Örmény Nemzetiségi Önkormányzatnak hívják azt a szervezetet, aki az egyik aláíró.

Erdélyi Örmény Gyökerek Egyesület pedig nincs, hanem Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület van 18 éve.

Tartalmi észrevételek:

Kérjük az Országos Örmény Önkormányzat, az Arménia Népe Kulturális Egyesület, a Kilikia Kulturális Egyesület, a Örmény Ifjúsági Egyesület vezetőit, (röviden ARMENIA érdekeltség) hogy juttassanak el hozzánk egy levelet, e-mailt, vagy SMS-t, amely tartalmaz bármiféle együttműködésre felkérést. Ilyen megkeresés nem történt.

Mi történt a valóságban? Bizonyos

„informális háttér” beszélgetések voltak az ARMENIA körből származó vezető képviselők és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület vezetői között. Az ARMENIA körből származó képviselőktől nem derült ki, hogy pontosan kit képviselnek, milyen szervezet nevében beszélnek. Részünkről minden esetben elhangzott, hogy csak azért ülünk le, hogy meghallgassuk az ajánlatukat. Válasz csak vezetősségi egyeztetés és elfogadás után történhet.

Ajánlatuk: Az örmény nemzetiség egységes megjelenése érdekében az EÖGYKE vonuljon ki az Országos Örmény Önkormányzattól teljes egészében és ők kivonulnak a fővárosi önkormányzattól. **A helyi önkormányzatok jelenlegi állapotát megtartva** kivonulnak a mi kerületeinkből, nem tábláznak ránk. A részletekről meg fogunk állapodni.

Sajnálatos módon az Országos Örmény Önkormányzat számunkra sérelmes működésének esetleges megváltoztatásával, javításával kapcsolatban megnyugtató ajánlatokat nem kaptunk (országos médiában való részvétel, nemzetiségi újság és kulturális intézményrendszer támogatásából részesedés, a 350 éves múlttal rendelkező magyarörménység megfelelő képviselése, érdekvédelme, stb.)

Ezt követte némi emlékeztetés arra, hogy nekik olyan szavazóforrásuk van, amellyel bármit el tudnak érni.

Ezen ajánlat mérlegelését az Olvasóra bízunk. Mi nem fogadtuk el.

A döntés nem egyszemélyi volt, mert a testület többségi véleménnyel elvetette azt a megoldást, hogy ilyen módon előre

eldöntük a választást a magyarörmény közösség érdekeivel szemben.

Követjük a Deáki intelmet: „*Amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják. De miről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz, s mindig kétséges.*”

Döntésünk: következzen a befolyásmentes választás. Azt követően lehet tárgyalni a jövőről, ahogy azt az informális tárgyalások után megüzentük.

Közleményükből kiemelünk még az alábbi csúsztatásokat:

1. A megosztottság okai nem mi vagyunk. Ők mondták 1996 óta állandóan, hogy mi nem vagyunk örmények, mi csak az etnobiznisz miatt nevezük magunkat örménynek. Ők azok, akik minden fórumon, idehaza, a Kárpát-medencében, Jerevánban ezt terjesztik rólunk.

2. A nemzetiségi választás és az Örmény Genocídium 100. évfordulójára történő megemlékezés összekapcsolása ízléstelen. A kerek évfordulóra az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és önkormányzatai is készülnek, pl. támogatásukkal az örmény katolikus templom falánál kereszteskövet állítanak fel, amely már el is készült. Az EÖGYKE és önkormányzatai 2005-ben kiadták a Genocídium 90. évfordulója tiszteletére a magyar, örmény és angol nyelven íródott Genocídium emléknaptárt Szabó László fotóival, Lászlóffy Aladár verseivel, 2009-ben pedig magyar nyelven Nikolaj Hovhanniszyán jereváni történészprofesszor tanulmányát „Az Örmény Genocídium” címmel a jereváni Genocídium Múzeum eredeti archív fotóival, melyet akkor 1000 példányban eljuttattunk a Magyar Parlament minden képviselőjének, önkormányzati képviselőnek, polgármestereknek, EU

képviselőnek, könyvtáraknak azzal a kéreccsel, hogy a Magyar Országgyűlés ismerje el határozatával az Örmény Genocídium megtörténtét. A magyarörmények minden évben megemlékeznek az Örmény Genocídium áldozatairól, és részt vesznek a Duna-parti kereszteskőnél történő koszorúzáson, bár arra és az emlékműorra az OÖÖ-től meghívót nem kapunk, mint ahogy egyéb rendezvényeikre sem, ellentétben az EÖGYKE-vel.

A 2015 évi 100. éves évfordulóról is méltóan fogunk megemlékezni vagy velük közösen, vagy külön.

3. A két egyeztetésen – más személyi felállításban – nem született semmilyen konkrét megállapodás, csak az országos képviselők ismertették az elképzelésüket.

4. Az Országos Örmény Önkormányzat joghatósága csak a magyarországi örménység képviseletére terjed ki, semmi közük az Erdélyben élő magyarörmény közösségekhez, szervezetekhez.

Mi is hasonló gondolattal zárjuk közleményünket:

Felhívjuk örmény gyökerű, magyar nemzetiségű honfitársainkat, hogy a választások alkalmával a főváros és az országos listára és kerületi jelöltekre felelősen leadott szavazataikkal tehetnek azért, hogy a választások után felálló örmény nemzetiségi önkormányzatok valóban hatékonyan tudják képviselni a több száz éves magyarörmény közösséget.

Budapest, 2014. szeptember 17.

dr. Issekutz Sarolta
Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke
Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat elnöke

A magyarörmények legfontosabb megemlékező napja

Szeptember 22-én a magyar és az örmény Himnusszal kezdődött Budapesten, az Akadémia utca 1. első emeleti színházteremben a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által rendezett Aradi Vértanúk emlékünnepe. *dr. Issekutz Sarolta*, minkét szervezet elnöke azzal kezdte az emlékbeszédét, hogy „a magyarörmények legfontosabb megemlékező napja az Aradi Vértanúk Napja. Sorsfordító időszak volt az az idő, amikor a magyarörmények oly nagy számban, létszámukat jócskán felül reprezentálva vettek részt a magyar szabadságharcban. Hetven tisztet adtak a hazának, ezek közül kettő főtiszt aradi vértanú volt. Minden évben október 6-a közelében a magyar vértanúkra, köztük a magyarörmény hősökre emlékezünk. Azokra

dr. Issekutz Sarolta

az örmény hősökre, akik nem sokkal azelőtt érkeztek a Kárpát-medencébe – örményként, és 1848/49-ben magyarként harcoltak a magyar hazáért. Hangsúlyozta, hogy reméli, a következő generációk is folytatják a hagyományt: „emlékeznek és megmentenek mindent, amit lehet a magyarörmény kultúrából. Mert folytatni kell tovább, hogy az őket követő generációk számára is fontos legyen emlékezni a hősökre, az ősökre, anélkül, hogy hősök lettek volna, akik utat mutattak nekünk, a saját munkásságukkal, és büszkeséggel töltik el szívünket, hogy voltak!”

A műsor második részében ifjú zeneművészek hangversenyét hallhattuk, akiket felváltva *Szilvy Ingrid* és *dr. Issekutz Sarolta* mutatott be. (Eddigi sikereiket kerek kiemeléseinkben röviden ismertetjük.)

A műsor második részében ifjú zeneművészek hangversenyét hallhattuk, akiket felváltva *Szilvy Ingrid* és *dr. Issekutz Sarolta* mutatott be. (Eddigi sikereiket kerek kiemeléseinkben röviden ismertetjük.)

Devich Benedek

Devich Benedek 1999-ben született muzikus családba. Édesanyja Miskolczi Anita az Operaház csellóművésze, édesapja Devich Gábor a Liszt Ferenc Kamarazenekar klarinétművésze, a Bartók- és a Szent István Konzervatórium klarinét és kamarazene tanára. Nagypapja Devich Sándor Kossuth-díjas hegedűművész, 25 éven át a Bartók Vonósnégyes hegedűse, a Zeneakadémia kamarazene professzora.

De még több zenész is van a családban! Gábor húga Devich Hanna Hollandiában élő zongoraművész, a nagypapa öccse János csellóművész, másod- unokaöccse Gergely pedig szintén csellista, a Zeneakadémia ifjú tehetségek tagozatának tanulója.

Benedek 8 éves korában hegedülni kezdett, de egy kerületi zeneiskolai verseny megnyerése után mégis úgy döntött, hogy a mély hangok világa áll közelebb hozzá. Először basszusgitározott, majd végre megtalálta kedvenc hangszerét a nagybőgőt. Két év bőgőzés után, idén nyáron már részt vett Vásáry Tamás ifjúsági világzenekarának munkájában és annak koncertjein. Szeptember óta a Bartók Konzervatórium tanulója. Tanárai: Lukácsházi István és Fejérvári Zsolt.

Várallyay Fülöp

1995. augusztus 22-én Budapesten született. Édesanyja a csíkszépvízi Zakariás családból származik, tehát erdélyi örmény származású. Édesapja állatorvos, édesanyja mentálhigiénés szakember. Két öccse, egy húga és egy bátyja van.

A Máriaremete-Hidegkúti Általános Iskolában második korában kezdett el zongorázni Gergelyné Knapp Évánál. A Járdányi

Pál Zeneiskola évenként rendezett zeneiskolás versenyein, az Országos Chopin illetve Bartók versenyeken is sikeres eredményeket ért el. 2009-ben felvételizett a Bartók Béla Konzervatóriumba, ahol Eckhardt Gábornál, majd Faddi Saroltánál folytatta tanulmányait. Jelenleg negyed éves. Jövőre a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem zongora szakára szeretne felvételizni, remélhetőleg sikerrel.

Elsőként *Devich Benedek* nagybőgőn J. Massenet: Elégia, majd Bartók Béla: Este a székelyeknél művét művészi előadásban szólaltatta meg, zongorán kísérte *Várallyay Fülöp*. A nagy jövő előtt álló Várallyay Fülöp ezután S. Rachmaninov: h-moll etűd op. 39. No 4., majd R. Schumann: a-moll zongoraversenyét adta elő az ifjú tehetség, *Oláh Krisztián* közreműködésével. *Vörösváry Márton* hegedűn játszotta J. S. Bach: g-moll szonáta No. 1. fűga tételét, majd zsenialitását

mege erősítő módon, zongorán adta elő J. Brahms: Variációk egy magyar dalra op. 21. No. 2 művét. *Vörösváry Ibolya* kezében virtuóz módon szólaltatta meg a brácsa: R. Schumann: Marchenbilder op. 113 3. tétel (Rasch), és F. Kreisler: Prelúdium és allegro (G. Pugnani stílusában) művét hallhattuk, zongorán kísérte *Vörösváry Márton*. A fellépő művészek produkcióját vastapssal köszönte meg a hálás közönség.

Az emlékműsor a Szózat és a Székely Himnusz eléneklésével ért véget, majd

Oláh Krisztián

Hatévesen kezdett zongorázni a Józsefvárosi Zeneiskolában, majd Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnázium klasszikus zongora tanszakán végzett. Idén felvételt nyert a Zeneakadémia jazz-zongora szakára, ahol Binder Károly növendéke.

Eredményei: 2011-ben a Vukán György által alapított Creative Art improvizációs versenyen különdíjban részesült. 2012-ben a Magyar Jazz Szövetség által rendezett Jazz Combo Versenyen második helyezést ért el,

2013-as Marosvásárhelyi Jazz Versenyen a legjobb szólista díját kapta meg zenekara kíséretében. 2013 júniusában több mint 500 európai zenekar közül választotta ki trióját az European Broadcasting Union, a 2013-mas European Jazz Competition rotterdami gálakoncertjére.

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselőinek főhajtása az Aradi Vértanúk Emlékinnepeken az Akadémia utca 1. első emeleti színháztermében felállított Aradi vértanúk kopjafájánál

Vörösvár Márton ifjú hegedű- és zongoraművész

1994-ben született Budapesten. 5 éves korában kezdett hegedülni az Újpesti Erkel Gyula zeneiskolában, majd 7 éves korában zongorázni ugyanott. 11 évesen felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem előkészítő tagozatának hegedű szakára. Tanára Somogyi Péter egyetemi tanársegéd. 2009-ben felvették a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnázium zongora szakára. Tanára Faddi Sára zongoraművész. 2012-ben sikeresen felvételizett a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus hegedű szakára. Tanára Somogyi Péter hegedűművész. 2013-ban felvették a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus zongora szakára. Tanárai Falvainé Keveházi Gyöngyi és Gulyás István zongoraművészek.

Számos országos és nemzetközi verseny helyezette:

XI. Országos Koncz János hegedűverseny, Területi válogató I. helyezett (Budapest, 2004)

XI. Országos Koncz János hegedűverseny II. helyezette (Szombathely, 2004)

VIII. Országos Kodály Zoltán szolfézs- és népdaléneklési verseny III. helyezette (Debrecen, 2005)

Rotary Club által megrendezett Nemzetközi Zenei Versenyen összetettben 9. hegedűben 5. helyezett (Moszkva, Oroszország, 2005),

I. Rados Dezső hegedűversenyen I. helyezést ért el (Budapest, 2006),

III. Országos Zeneiskolai Ferenczy György zongoraverseny (Budapest, 2007)

I. helyezett, különdíj Chopin mű legjobb előadásáért

III. Zathureczky Ede Hegedűverseny, Különdíj (Budapest, 2008)

III. Budapesti Nemzetközi Chopin Zongoraverseny (Budapest, 2008)

III. helyezette, különdíj a Bartók mű előadásáért

V. Telemann Nemzetközi Hegedűverseny IV. helyezett (Poznan, Lengyelország, 2010),

17. Fiatal Virtuózok Nemzetközi Hegedűverseny (Zágráb, Horvátország, 2011) I. díj, különdíj a Paganini etűd legjobb előadásáért, Zágráb város Nagydíja (Zágráb, Horvátország, 2011),

Lions Nemzetközi Hegedűverseny II. díj (Rastatt, Németország, 2011),

XIV. Országos Szakközépiskolai Zongoraverseny, I. helyezett. (Békéscsaba, 2011),

V. Budapesti Chopin Zongoraverseny, Finalista (Budapest, 2012)

20. Fiatal Virtuózok Nemzetközi Zongoraverseny III. díj (Zágráb, Horvátország, 2014)

Rendszeres résztvevője hazai és nemzetközi mesterkurzusoknak

gyertyagyújtás után a Bazilika harangzúgása közben a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselői

megkoszorúzták a helyszínen felállított – még 1995-ben Zetelakán készített, Kiss Ernő és Lázár Vilmos emlékére fel-szentelt – Aradi Vértanúk kopjafáját. Ezt

Vörösvár Ibolya ifjú hegedű- és brácsaművész

Az édesapa, Vörösvár Gábor csíkszeredai születésű biológia szakos tanár, megszerezte a növényrendszertani – növényföldrajzi- ökológus szakirányú végzettséget is. Anyai ágon a szamosújvári Pakulár család révén örmény gyökerekkel rendelkezik. Fiatal korában 7 évig zongorázott.

Édesanyja Kotilla Ilona, ének-zene tanár, karvezető diplomával is rendelkezik. Már korán megmutatkozott a zene iránti fogékonysága. 4 éves korában elkezdett hegedülni és 8 évesen zongorázni. A zene mellett a népi kézimunkákkal is foglalkozik, hímzésben a Népművészet Ifjú Mestere, majd hímzés és szövés szakágakban a Népi Iparművész minősítést is megkapta.

Két gyermekük született, 1993-ban V. Ibolya ifjú brácsaművész és 1994-ben V. Márton ifjú hegedű- és zongoraművész.

1993. március 10-én született Budapesten. Hegedű tanulmányait 4 évesen kezdte az újpesti Erkel Gyula Zeneiskolában Skripeczky Istvánné tanárnő irányításával. Brácsázni a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában Láposi János tanárnál kezdett, majd 2012-ben felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem klasszikus brácsa szakára, Bársony Péter brácsaművész osztályába. Hegedű tanulmányai során számos verseny résztvevője és díjazottja.

- Részt vett a XI. Koncz János Országos Hegedűverseny budapesti területi válogatóján, ahol nívódíjat kapott,

- 2003 és 2008 között az Óbudai Társaskör keretében működő Mozart Klub hangszeres versenyein arany minősítést szerzett hegedű és brácsa kategóriában,

- 2004-ben és 2005-ben Újpesten a Magyar Kultúra Hete alkalmából rendezett hangszeres bemutatón I. díjat nyert,

- 2006-ban az I. Rados Dezső Hegedűversenyen III. helyezést ért el.

Számos hazai és nemzetközi mesterkurzus résztvevője és ösztöndíjasa. Részt vett többek között Nobuko Imai, Rozsos Tamás, Milan Radic, Szűcs Máté brácsaművészek mesterkurzusain. 2011-2013 között a Békés-Tarhosi Zenei Napok Vonószene-kari Tábor ösztöndíjasa. A 2013-as Vonószene-kari kurzus záróhangversenyén Werner Gábor karmester vezényletével a zenekar szólistájaként Karl Stamitz brácsaversenyét adta elő. 2011-ben és 2013-ban a svájci Morges-ban rendezett Nyári Zenei Akadémia ösztöndíjasa volt, ahol Schiffer Ervin brácsaművész és Nigel Clayton zongoraművész voltak a tanárai. A kurzus során rendezett koncerteken fellépett a Morges-i Alexis Florel Múzeumban, a Temple des Morges-ban és a Chateau de Morges-ban. 2013 júliusában a szombathelyi Bartók Szemináriumon együtt dolgozott a világhírű Rivka Golani brácsaművésszel.

követően az emlékezés virágaival, egységesen fehér rózsákkal róhatták le tiszteletüket a vértanúk előtt az emlékünnepeken megjelentek.

Az október 12-i választás előtt, a húszéves ciklus zárásaként rendezett emlékünnepe végén dr. Issekutz Sarolta megköszönte az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Budapest Főváros II. kerületi-, a Ferencvárosi-, a XI. kerületi Újbuda Örmény Önkormányzat, XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat képviselőinek, hogy ezt a rendezvényt támogatták.

„Közös Az Aradi Vértanúk Emlékünnepe az Akadémia utcában

Zeneagapé

Az Örmény Katolikus Plébánián (Budapest XI. ker., Orlay u. 6.), a vasárnap 16, 30-kor kezdődő szentmise utáni zeneagapén **október 26-án Dr. Szuper Géza** és együttese, **november 23-án, Fogolyán Kristóf** játszik, **december 21-én DJ Szonogh Gábor** karácsonyi CD-jét forgatja. Szonogh Gábor szervező

Nyilvánosan látogatható lesz az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma

A nagyközönség részére 2014. október 1-től megnyitjuk a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség felújított és újra rendezett múzeumát. A 340 évvel ezelőtt Erdélybe menekült, Magyarországra is áttelepült örménység Lelkészsége 92 éve alakult Budapesten. Székhelye 40 éve budai kertes épületben van, amelynek felső szintjén található a múzeum. Itt őrizzük az örmény katolikusok liturgiáját, közösségi hagyományait és kultúráját és a közel 100 év alatt összegyűjtött számos örmény egyházi és civil tárgy- és könyv-gyűjteményét. Egyének, csoportok és szervezetek látogatóinak részére tárlatvezetést biztosítunk.

Nyitva tartás: kedd, csütörtök, szombat, vasárnap 14-től 18,30 óráig.

Hívjuk és várjuk a budapestieket, az ország lakosait és a külföldi érdeklődőket.

Címünk: Budapest XI. ker., Orlay u. 6., a Gellért szálloda közvetlen közelében.

Elérhetőségeink: ormenykatolikus@gmail.com, 06 70 408 2240, 06 20 982 6347.

összefogással többre megyünk. Ezt kívánom a jövőben is! Köszönöm, hogy együtt dolgozhattunk!” – mondta az elnök.

A szép és művészi élményben gazdag emlékestet pazar örmény fogadás zárta Sergio és csapata közreműködésével.

(Béres)

Fogarasy Attila

A Karátsonyi család története (3., befejező rész)

Fogyó birtokok, romló kastélyok

1885. szeptember 15-én 68 éves korában Buziáson meghalt Karátsonyi Guidó gróf. A művészpártoló, számtalan díjat alapító magnás életművét középső fia, Jenő építi tovább, aki sok tekintetben hasonlít édesapjához. Ezt az építkezést azonban megakasztja a trianoni döntés, amelynek következtében a család grófi ága elveszíti a több tízezer holdas bánsági birtokokat. A következő évtizedekben a család folyamatosan elszegényedik, maradék birtokait, vagyonát eladogatja, társadalmi súlya megszűnik. Palotái, kastélyai többsége is az enyészeté válik. Sorozatunk befejező részében erről az időszakról szólunk.

Gróf Karátsonyi Jenő, az utolsó magnás

Karátsonyi Guidónak három fia született: Aladár, Jenő és Camillo. Apjukhoz hasonlóan császári és királyi kamarásként és a főrendiház tagjaként nagy méltóságú, gazdag főurak voltak.

Karátsonyi Jenő 1861. augusztus 5-én született a Torontál vármegyei Beodrán, a család központi birtokán. Középiskolai tanulmányait Budapesten végezte, majd jogot hallgatott a belgiumi Louvainben. Hazatérve a mosonmagyaróvári gazdasági akadémián folytatta tanulmányait, majd Európa több országában tanulmányutat tesz.

Kétség kívül a családban ő viszi a legmagasabb szintre a gazdálkodást. Hatalmas kiterjedésű bánsági birtokait mintagazdasággá fejleszti: háromemeletes rizshántológalmot működtet, a szeszfőzdehez és laboratóriumhoz szükséges gépeket Hollandiából hoztatja, keskeny-vágányú vasutat építtet a telepeire, „távbeszélőt” szereltet fel, halgazdaságot szervez, állattenyésztést

Gróf Karátsonyi Jenő. Benczúr Gyula olajfestménye. (A nyíregyházi Jósza András Múzeum tulajdona)

folytat, pilisvörösvári uradalomban fafeldolgozást végez.

A fejlesztések során a birtokközpontot is áthelyezi Beodráról Bánlakra.

Sikereihez hozzájárult az is, hogy bár másodszülött fiú volt, mégis őrá szálltak az elsőszülöttet megillető kiváltságok és a hatalmas vagyon legnagyobb része, mivel bátyja, Aladár lemondott ezekről egy hölgy kegyeiért.

Gróf Karátsonyi Guidónak ugyanis nem tetszett fiának rangon aluli kiválasztottja, pazonyi Elek Margit, aki szintén régi nemesi család sarja volt, de mégsem egy Zichy

vagy egy Andrassy, amit a zordon atya elvárt volna. Megmondta fiának: válasszon a vagyon vagy a szerelem között. Aladár – aki romantikus alkat volt és nagyon szerelmes, Elek Margit kezét választotta. (A házasságból három leány gyermek született, majd kihűlt a szerelem, és a szép történet válással végződött. Aladár gróf 1947-ben halt meg Budapesten.)

Gróf Karátsonyi Jenő a közéletben is

fontos szerepet töltött be. 1869-ben kapcsolódott be az országgyűlés munkájába szabadelvű párti programmal. A felesége Andrassy Karolina grófnő volt, akivel 1887-ben lépett frigyre, e házasság a nagy múltú Andrassy család révén jelentősen emelte a Karátsonyi család tekintélyét és befolyását.

Akárcsak apjának, neki is voltak jótékony célú, nemes gesztusai. Így például az 1928-ban megalakult Magyar Máltai Lovagrend alapító tagja volt, s ő építtette a Budai várban azt az épületet, amely a rend székháza lett. Tovább ápolta a rózsaszküvők szép hagyományát is, igazán nem ő tehet róla, hogy a korona inflációjával az erényfj elértéktelenedett.

A BÖME, a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület elnökeként évtizedeken át szolgálta a mentőügyet.

Ugyanakkor kétségtelen az is, hogy szerette a pompát, és fényűző életmódot folytatott, budai palotájában fényes bálakat, fogadásokat rendezett. Egy ízben még a spanyol királyi párt is vendégül látta.

Apjához hasonlóan nagy gyűjtő is volt, utazásairól számos egzotikus műkincset is hazahozott. Többek között egy múmiát is Egyiptomból, amelynek bánlakai kastélyában külön pavilont építtetett.

Mindez nem lett volna baj, ha a trianoni döntés miatt birtokainak java nem került volna idegen országok területére. (Az ún. optáns perben nem tudta visszaperelni birtokait.) Nagybirtokát még ideig-óráig fenn tudta tartani, de aztán sorra el kellett adni a műkincseket, maradék birtokait is. Krisztinavárosi palotáját is jelzaloggal terhelték meg.

A bajokat tetézte, hogy nem volt fiú utóda, így a maradék vagyont sem tudta volna kire hagyni. Ezért adoptálta Ilma nevű húga kisebbik fiát, gróf Keglevich Imrét.

Gróf Karátsonyi Jenő és sógora, gróf Andrassy Géza 1893-ban a piramisoknál

(Aki végül agglegény maradt, így a grófi ág vele együtt kihalt. Gróf Karátsonyi Aladárnak három leánya született, Camillo pedig viszonylag fiatalon, 45 éves korában szintén agglegényként halt meg.)

Gróf karátsonyi és beodrai Karátsonyi Jenő 1933 októberében hunyt el. Holttestét a krisztinavárosi templomban ravatalozták fel, majd a solymári templomban helyezték örök nyugalomra.

Gróf Karátsonyi Jenő apjához hasonlóan nagy formátumú személyiség volt, akinek személyes tragédiája, hogy szeme látára foszlott szét a nagyon magasra jutott mágnás család dicsősége. Halálával végleg megpecsételődött a grófi ágú Karátsonyiak sorsa.

Imre gróf nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Nem volt olyan határozott, nagy formátumú személyiség, mint elődei. Igaz, a kor nem is tette volna lehetővé. Jött a II. világháború, az államosítás, és a maradék vagyon is odalett.

Imre gróf nagyon kedves, szerény ember volt, mindenki szerette. Még a kommunisták se nagyon bántották őt, ha néha gúnyolták is. Életének utolsó éveiben volt titkárának és intézőjének családjával élt egy

szerény kis pilisvörösvári házikóban. Koldusszegényen halt meg 1967-ben egy budapesti kórházban az utolsó Karátsonyi grófként.

A fényes kastélyok pusztulása

A Karátsonyi család sorsát kastélyaik, palotái romlásán is végigkövethetjük.

A család beodrai központjában két fényes kastély is állott hajdanán. A Karátsonyi Lajos által emelt épületet, amelyet később Jenő örökölt, 1932-ben új tulajdonosa – talán attól félve, hogy a gróf mégis vissza tudja perelni a tulajdonjogot a szerb államtól – lebontotta és építőanyagként értékesítette.

Egy szemtanú így vall erről a barbár tettről: „1932-ben, gyermekkoromban, szemtanúja voltam, amikor gőzgéppel lerombolták gróf Karátsonyi Jenő üresen hagyott kastélyát. Az emberek elhűlve nézték a pusztítást. Senkinek nem volt közömbös annak a kastélynak a földig rombolása, amelynek a falu legnagyobb része a megélhetését köszönhetette, mégsem szóltak egyetlen szót se – meséli Karakó János, a 80. életévében járó kántor, aki korábban főállású fényképész-mester volt a faluban. Az épületanyagból aztán lóistállót építettek az Aladár-majorságban. Mára az istállókkal együtt a kúria is ebek harmincadjára

A bánlakai kastély régi képeslapon

jutott. Az elburjánzott erdőből előtűnő omladozó falak, üresen tátongó gazdasági épületek nemcsak a gazdálkodás, hanem a szellemiség csődjét is tanúsítják az egykori Torontál vármegye pusztuló területén.” (Kovács Nándor: Karátsonyi grófok Beodrán)

A nem grófi ág kastélya – amelyet Karátsonyi László építtetett – sem járt jobban. A II. világháború után államosították, majd vegyi üzemet rendeztek be a jobb napokat látott falak között.

A pompázatos kincsekkel zsúfolt bánlakai kastélyból mára a pusztta – belül vakolatukat vesztett – falak maradtak. Még szerencse, hogy uniós pénzekből az épület tetejét rendbe hozták.

A Marczibányi-örökségből származó kamenicai kastély is pusztul – a hasznosítását tulajdonosi perek akadályozzák.

A gyönyörű budai palotát legutolsó tulajdonosa, gróf Karátsonyi Jenő hiába árulta kétségbeesetten, sem a főváros, sem egy nemesi vagy polgári család nem volt hajlandó megvásárolni. Végül a náci Németország vette meg attól a szándéktól vezérelve, hogy annak helyén egy birodalmi német iskolát építsen. A hajdani romantikus palotát 1938-ban az alapokig lebontották, a világháború azonban megakadályozta az iskola megépítését. (Szemtanúk szerint a háború alatt bunkerként használták az épület pincéjét.) A háború után egy szocialista realista stílusban emelt jellegű épület foglalta el a hajdani romantikus palota helyét.

A pilisvörösvári vadászkastély sértetlenül vésztele át a háborút, utána azonban a helybeliek téglánként széthordták a fővárosból oda kitelepített textilüzem minden anyagával és berendezésével együtt.

A pilisvörösvári uradalmi háznak mintegy kétharmada még áll, igaz két új családi

ház is beékelődött az épületrészek közé. (Nemrégiben jártam – életemben először – nagy boltíves pincéjében, amely harminc méter hosszú és hat méter széles.)

Ennek az uradalmi háznak – amelyet városom lakói kissé fennköltten kastélynak tituláltak – volt utolsó grófi lakója Keglevich-Karátsonyi Imre, akit az utolsó

A Karátsonyi-kastély

Grófok emelték hajdan e „kastélyt” – így titulálták.

Úri lakás legelöl, műhelyek és kocsiszín,
Majd istállók, fészerek, ólak, alatta a pince:

Harminc méter a hossz, fél falu is befér.
Paplaki oldalon árnyat adó nagy kert, tele vaddal...

Régen ez így lehetett, mára bizony töredék.

Címere veszve, a boltíves egykori főkapu sincs meg,

S régi falaknak e tájt csak fele-harmada áll.

Azt, ami még a korábbi világból megmenekült itt

Védelem illeti meg: óvva, becsülve legyen!

Fogarasy Attila verse

időkben mindenki csak Imre bácsinak szólított, illetve a vele együtt élő hajdani intéző családja Tatusnak.

Végezetül – tisztelegve mindazok emléke előtt, akik hajdan itt laktak, s kalapot emelve az egész Karátsonyi családnak – hadd álljon itt egy disztichonban írt versem az egykori címeres grófi épületről:

Indul a násznép Gyurkó Péter intéző, titkár lakodalmára 1944 júniusában a pilisvörösvári uradalmi házból. Elöl középen, a Máltai Lovagrend egyenruhájában gróf Karátsonyi-Keglevich Imre

Daczó Katalin

Emlékképek a nagy háborúból V.

– Magyarörmény hősök emléke

A szépvízi örmény templomban, a Szentsír kápolnában található egy feketemárvány emléktábla, amelyet a Szentháromság Egyesület állíttatott az első világháborúban elesett hősök emlékére. Öt név szerepel rajta: Fejér Gerő orvostanhallgató, Fejér Gábor gyógyszerész, Fejér Sándor érettségizett tanuló, dr. Száva István ügyvéd és Szebeny Lukács járásbíró neve. Közülük három személyre (Fejér Gerőre és Gáborra, valamint dr. Száva Istvánra) Ajtony Gábor csíkszeredai nyugalmazott gyógyszerész hívta fel a figyelmünket. Ami közös a hármukban, hogy viszonylag sok adat maradt fenn sorsukról és halálukról.

Fejér Gerő, az örök 21 éves

Fejér Gerő egy bécsi kórházban halt meg – magyarázta Ajtony Gábor – Állítólag, mint orvostanhallgató csapat-kórházban

dolgozott és az akkori lelkesedés őt elkapta és azt mondta, hogy a csapatkórházból frontszolgálatra jelentkezik és ki is ment.

Ajtony Gábor adatai nyomán a korabeli Csíki Lapok több lapszámában is találtunk részletes leírást az orvostanhallgató haláláról, részleteket egyik utolsó leveléből, s beszámolt a lap a temetéséről is – így, mai szóhasználattal élve, különösen mediatiszt volt Fejér Gerő eleste.

„Fejér Gerő hősi halála. Csíkszereda, augusztus 17. A SZÉP VIZI Fejér-család egyik nagyreményű ifjú tagja, Fejér Jakab szépvízi birtokos és neje Jánosy Elvira fia, Fejér Gerő a kolozsvári egyetem kiváló orvostanhallgatója, a cs. és kir. 51. gy. e. hadapródjelöltje Orosz Lengyelországban, a Radom közelében vívott ütközetben szenvedett sebesülése következtében folyó évi augusztus 11-én, Bécs város egyik hadikórházában hősi halált halt. Az ifjú hős a csíksomlyói r. kath. főgimnázium legkiválóbb növendéke volt, ki nek vas szorgalma és szép tehetsége a kolozsvári orvosi fakultáson is a legszebb eredményekre jogosították szüleit, akik fiukat különösen szerették.” – közölte a Csíki Lapok Fejér Gerő halálhírét 1915. augusztus 18-án. Ugyanebben a lapszámában olvasható az is, hogyan mesélte el maga Fejér Gerő a kórházban, halálos ágyán sebesülésének történetét a szintén sebesült bajtársnak, Kaminszky József zászlósnak: „Radom előtt, Orosz-Lengyelországban századom támadott. Én is nyomultam előre a legnagyobb tűzben, egészen az orosz Stellung előtti Drahtindernisig és egyre másra kötöttem a nyomban elesetteket. Szanitécseim elhullottak és ép mikor egy súlyos sebesült kötözésével készen vagyok, fölnéztem: akkor kaptam az ellenséges golyót. Nyomban lehanyatlott a karom, éreztem, hogy a szemem világa elvész. De nem volt annyi erőm, hogy visszamásszak arra a helyre hol előbb voltam, ahol – Istennek csodája – több golyó nem ért, bármennyire is füttyültek a golyók. Engem már nem volt ki bekötözön.

Magam vágtam fel ollómmal ruhámat és kezemmel tapogattam, hol is vagyok megsebesülve. Valahogy bekötöztem magam, szorítva karomat, hogy minél kevesebb vér folyjon. Egész meztelenül feküdtem négy óra hosszat; ezek voltak életem legkínosabb percei; lehunytam szememet, vártam haláloamat. A vérre bogarak lepték el testemet, majd mezei patkányok, melyeket csak sikoltásommal tudtam elhajtani. Végre este lámpással jöttek más századbéli szanitéczek és elvittek Mátyáshoz, a regimentsarzhhoz, ki bekötözött és mondta, hogy kiténtetésre terjeszt elő.”

Kaminszky József (aki az interneten található adatok szerint, a világháború után rutén politikus, felsőházi tag lett és a magyar-orosz nép önkormányzatának kidolgozója) beszámolóját a következőképpen fejezte be: „Mádách is azt mondja: „A százados fa, az egy napos rovar egyenlő soká él.” Mindegyiknek van egy élete és Te is befejezted édes barátom és előttem marad mindég fiatal 21 éves arcod. S ha én már ősz öregember is leszek, akkor Te csak még mindég 21 éves. Az igaz nehéz meghalni, ha az ember még fiatal és erős és még egy egész élet van előtte”. (Csíki Lapok, 1915. aug. 18.)

Augusztus 25-én a lap Fejér Gerőnek egy harctéri leveléből közölt részletet: „(...) A század már régen előre ment és én észre sem vettem. Ütközben egy másik sebesültbe ütköztem bele. Ez már nem a miénk volt, Egy jól fejlett, de eléggé fiatal orosz tiszt lehetett, erős koponya lövéssel. Gyorsan felemeltem egy kis időre a fejét és bekötöm az ő saját rózsaszínű kötő-polyájukkal, mivel ezt már kibontatlan állapotban mellette találtam. Bizonyosan be akarta kötni szegény a fejét, de nem tudta és abban hagyta. Még élt. Gyorsan, de már nagyon felületesen lélegzett. Egyszerre jobb karjaira könyökölve, teljes erejét összeszedve felül, üvegesedő szemeit rám meresztve, kivesz nyakából egy láncon

függő medált, melyen egy szép, sőt bájos kis leánynak a képe volt. Bal kezébe fogva, erősen megszorítja, majd egy nagyot sóhajt, ráesik és hörögni kezd. Mire visszafordítom, már megszűnt hörögni, az orra tövében egy pár kicsiny kékes folt, már halott. Könnyes szemekkel egyenesedtem fel ismét, elgondoltam, mennyi sok szép remény, mennyi boldogság és öröm szállott és száll még mindig a sírba. Hja! Ez a háború sorsa.” – írta az orvostanhallgató, ki egy hónappal később maga is halott volt. Fejér Gerőt Szépvízen, a „külső” (örmény) temetőben helyezték nyugalomra.

Fejér Gábor gyógyszerész

– Fejér Gábor az én édesanyámnak volt a testvére és unokatestvér Fejér Gerővel – mesélte Ajtony Gábor – ő a 24-es brassói honvéd gyalogezredben szolgált. Gyógyszerészhallgató volt, de a fronton egy légpuskás századnak volt a hadapród örmésterre. Galíciában esett el. Megvan a vitézségi nagy ezüst érdemrendje, és családi feljegyzésből tudom azt, hogy Boga Alajos akkori katonalelkész temette el Olchowiczben. Van felvételünk a sírról, s megtaláltuk az interneten is a helyét: most szántóföld van ott.

Fejér Gábor haláláról – valószínűleg ez gyakori megoldás volt – egy csapattárs, ez esetben a magát legjobb barátjának nevező Kiss Péter egészségügyi zászlós írt levelet a gyászoló édesanyjának. „A szomorú eset legnagyobb részét és magát a halálhírt is én Bartha Sámuel 24 önk. tizedestől hallottam, aki szept. 3-án éjjel

került mindkét karján súlyosan sebesülve a mi egészségügyi intézetünkhöz. Szegény Gábor 1916. szeptember 3-án délelőtt sebesült meg a Brzezany körül vívott harcokban. Az a géppuska osztag, ahová ő, mint e.ü.hdj. be volt osztva támogatta a gyalogság támadását. Gábor is előre ment a géppuskával a fent nevezett önkéntestől nem messze, mikor a másodszeri előretörésnél srappell golyótól megsebesült. Az önkéntes látta, hogy a szanitéczek felfogják és viszik hátra, de nem tudta, hogy súlyos-e a sebe. Később aztán ő is odakerült megsebesülve, ahol szegény Gábor is fektült, de ott már csak a halála híre fogadta.” Ugyanez a bajtárs ír egy főhadnagyról is, aki mellett Fejér Gábor a kötözőhelyen fektült, s tőle tudjuk, hogy tüdővérzés következtében hunyt el. A levélből az is kiderül, hogy a katonának gondjuk volt bajtársaikra és arra is, hogy az otthoniakat értesítsék. Gyakran egymás helyett is teljesítettek egy-egy megbízást: ez esetben például Kiss Péter Helwig Vilmost kérte meg, hogy keresse meg elesett barátja sírját és fényképezze le, mert a temetés helyéhez közelebb katonáskodott. Valószínűleg Helwig a kérést teljesítette, mert a család két korabeli fényképet is őriz a sírról. Később, az 1930-as években Fejér Albert haza akarta hozatni a testvérbátyja holttestét Galíciából és egy csernovici szállítványozási céggel vette fel a kapcsolatot, de Ajtony Gábor úgy tudja, hogy a nagy szállítási költség miatt nem került sor az újratemetésre.

Öt év fogság után végezték ki. Dr. Száva István ügyvéd Zsögödben lakott a

mai unitárius parókia épületében – részletezte Ajtony Gábor. – Ő szintén szépvízi származású, képzett ügyvéd volt és közéleti személyiség Csíkszeredában. 1914-ben bevonult és mindjárt az első csatákban hadifogságba került és 1919-ig Krasznójarszkban volt fogolytáborban s ott végezték ki a csehek. A hadifogolytáborban ugyanis a tisztek megalakítottak egy Turul nevű magyar szervezetet, és a csehek, akik a fehéreket segítették Oroszországban a vörösekkel szemben, ezt a fogolytábort elfoglalták és a Turul szervezetet felszámolták. Megkérdezték, kik voltak a társaság vezetői, s mivel nem árulták el, megütözték a tisztikart. Ez a történet Markovits Rodion Szibériai garnizon című könyvében részletesen le van írva.

„Mogyoróssy és Kraszilnyikov kapitányok ezalatt bűnösnek találják dr. Száva István csíkszeredai ügyvédet abban, hogy megalapította a Turul Székely Szövetséget, mely bűnös célkitűzéseket vett fel a programjába, a tagok közül még dr. Pélyi Gézát, Székely Lajost, Fekete Emil hadnagyot, dr. Katona Gyulát. Ezek közül Száva Istvánnak megengedhető utolsó kívánságaként, hogy

a felesége és a kisfia arcképét, mely előtt öt éven át imádkozott, valamint a jegygyűrűjét átadhassa egy hadifogoly társának megőrzés végett. A többinek nincs utolsó kívánsága. A Turul Szövetség meg a Magyar Szövetség, jogtalan reményeségek magvának elhíntése által, a tábor foglyaiban a lázadás szellemét terjesztette. Forgács Dezső szabadkai ügyvéd még két év előttről bűnös, az akkor ki-

mondott halálos ítélete ezennel érvénybe lép. Kommunista lapot adtak ki, és így joggal feltehető, hogy a felkeléstől sem állanak távol: Dukesz Artúr hadapród, Ludvig Kálmán zászlós, Papp János.” (Markovits Rodion Szibériai garnizon)

A krasznójarszki hadifoglyok különös és szomorú történetéről több irodalmi mű és több egymástól eltérő leírás is született. Például az egyik fogolytársnak, Pogonyi Antalnak is megjelent több, témába vágó regénye is az 1950-60-as években.

Száva István után egy özvegy (későbbi Lux Józsefné) és egy leánygyermek maradt, aki 1915-ben született és édesapját soha nem láthatta.

Magyar Nemzet 2014. szept. 12. Olvasói levelek

Szenttamássy Katalin (a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke):

A szeptember 2-i számukban megjelent, A rendezőt megfenyegették című, az örmény népi társulról készült film kritikájában azt írja a szerző, *Kárpáti György*, hogy eddig az Ararát című film volt az egyetlen, amely ezzel a témával foglalkozott. A tisztelt kritikusk téved. Még két film ismeretes a közönség előtt: a *Franz Werfel* könyve alapján *Sarky Mouradian* rendezésében és *Kabir Bedi* főszereplésével készült A Musza Dagh negyven napja című, és az *Antonia Arslan* könyve alapján a *Taviani* fivérek rendezésében készült *Pacsirtavár* című film. Az utóbbit a televízió is vetítette, az előbbit 2008-ban az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi és Kerületi Örmény Önkormányzatok rendezte örmény kultúra hete keretében mutattuk be telt ház előtt az Uránia moziban. Üdvözlöm az új filmet, mert ez tényleg tabutéma, nagy szükség van rá, hogy minél szélesebb körben megismerjék az örmény népi társul történetét.

Moravcsek Mária

„A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok”

Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő

(2. rész)

A kiképzés végeztével Dél-Tirolba vezényelték. Akkor már egy éve folyt a háború Olaszországgal; a korábbi, most hűtlen szövetséges 1915. május 23-án üzent hadat az Osztrák-Magyar Monarchiának. A harc-tér kettős. A fontosabb az Isonzó (Soca) folyó völgye, ahonnan a görzi hídfő felszámolásával Bécsig, a Doberdo-fennsík felől pedig a klagenfurti medencébe akart eljutni az olasz haderő – sikertelenül. Tizenegy támadó hadműveletük, az ún. „Isonzócsaták” után indult meg a monarchia offenzívája – „caporettói csodaként” emlegették (ma a szlovén Kobarid) –, amely hátravetette az olasz frontvonalat a Piave folyóhoz. (1917. október 24–november 11.)

A másik helyszín az ugyancsak osztrák Dél-Tirol (1919 óta Olaszországé), amely az osztrák-magyar repülőek légitáirójának fő helyszíne. Az Alpeselek, a 2-3000 méteres vagy annál is magasabb hegycsúcsok, a gleccserek, a hóviharak és lavinák világa ez, ahol 2000 méteren már kb. -20° a hőmérséklet, pedig 4000 méter az előírt legalacsonyabb repülési magasság a hegycsúcsok miatt.

Az olasz hadüzenet után a monarchia öt repülőszázadot vezényelt át ide az orosz és balkáni harcterekről. Feladatuk a légi felderítés Görztől (ma Gorizia-Nova Gorica megosztva) a tiroli Alpokban fekvő Perginégig. Utóbbi helyen állomásozott a 21., 24. és 48. felderítőszázad is. Kiss Józsefet a 24. századhoz osztották be, amelynek 1915 május elején jelentkezett szolgálattételre.

Megérkezése után már másnap, 9-én levelet ír Pozsonyba Fehér Irma úrlányának, a Munkás Betegségélyző Pénztár tisztviselőnőjének, mint ahogy két teljes éven át, amíg csak él.

Ez a levél a legfontosabbak egyike. Megrendítő hatású: húszévesen kész a leltár anélkül, hogy írójára tudna róla. Múlt és jelen, a jövő, amely jutott neki és amelyről csak álmodott, harc, hősi halál és idill, minden motívum felsejlik benne nem kitalált, hanem az élet-nyújtotta dramaturgia elrendezése szerint.

Vonaton ül, utazik a harctér felé, így kapcsolódnak össze a tér és idő láncszemei. Bécsből indul: „Gyulával egész délután csónakáztam a Práterben”, majd Ischl, a császári nyaralóhely, ahol át kell szállnia. „Sehogy sem fért a fejembe, hogy egy pilótát harmadosztályon utaztatnak.” (k Hinterland lassú és közömbös adminisztrációja elkészik majd a hadnagyi kinevezéssel is.) Napfelkeltekor már ébren van. A repülőek korán kelnek, hiszen a nyugodt kora hajnal a legjobb repülőidő. Öröklött természetszeretettel gyönyörködve nézi a havas hegycsúcsokat. Hamarosan úgy ismeri majd őket térkép nélkül is, mint a saját tenyerét.

Kiérkezve a „Feld”-re nagyszerű élmény, egy légitáirójának látványa fogadja: „Fölöttünk hárommotoros gépek keringtek. Csakhamar felúgtak a mi gépeink, és az elhárító ágyúk felcsattanó lövései közben megkergették az ellenséget. Számomra méltóbb bevezetést elképzelni sem lehet. Itt van az

igazi pilótáiskola!” (A „hárommotoros gépek” az olasz Caproni-bombázók, Kiss ellenfelei sok-sok légiharcban.)

Háborús életkép a repülőtemetés komor pompája is, miközben higgadtan elemzi a tragédia természeti és technikai okait: „A levegő a völgyekben erősen hullámszik. Tegnap hantoltunk el egy... pilótát és egy magyar megfigyelő tisztet. Egy léghullám olyan erővel lökte meg a gépet 4000 méter magasságban, hogy kiestek a gépből, s lezuhantak. A temetés imponálóan szép volt.” (Már tudja, milyen a pilótatemetés.)

Másféle hangon villannak fel aprócska mozaikok: „Színház, mozi, cukrászda itt aztán nincs”; „Ha kicsit megsajnálsz, küldj egy kis csokoládét”; „Igazán, elfelejtettem megírni, hogy még – élek. Bizony, sőt bizony Isten!”

A bécsújhelyi pilótáiskola büszkesége álmodó hangulatú, lágy pillanatképet is meg tud festeni, a vágyott jövőt:

„Lakásom is van egy villában, a hangárok felett, talán 100 m-re a szőlők között. Igen sok róza van itt. A levegő tele van erős, mámorító virágillattal. Ha nem tudnám, hogy háború van, azt hinném, nászúton vagyok, s a feleségem csak kiment egy pillanatra a szobából.”

Fuvolahang után kürtszó:

„Az ellenséges repülőek bejelentették: »Most mi jövünk, franciák!« Ekkor megszóltak elhárító ágyúink. Dördüléseiktől zengtek a hegyek, majd valamennyi gépünk dübörögve zúgott fel az égnek... Mire 2000-re értek, a nagymellű franciák egyszerűen eltűntek. De van köztük sok vakmerő fickó.”

Íme, a nyitány.

A levelek és tábori levelezőlapok „Kedves Irma!” megszólítással kezdődnek – soha másképp –, és „Csókol Jóska” aláírással végződnek – ritkán másképp. Csak néha forrósodik át a hangja, ha például

pusztulással fenyegető, végül mégis sikeres leszállásról számol be, vagy győzelmes légiharc után a viszontlátás reményében búcsúzik: „Ölel és csókol a te Jóskád.”

Az íráskor hangneme mindig tartózkodó, a mondatok gyakran lakonikusan rövidke, jelentéstartalmuk mégis rendkívül gazdag.

Forrásértékűek azok a levelek, amelyekben légitáirójáról számol be szakszerű pontossággal és képszerű elevenséggel. Ilyenek lesznek naplójegyzetei is: Akhilleusz pajzsának leírása a stilisztika örök példája Homérosz Iliászában, mert nem a kész, hanem a készülő pajzsot látjuk szereplőkkel, eseményekkel, tájakkal, az élet teljességét mozgással, állandó változással, színnel, hangokkal, illatokkal, jelenlevőnek érezve magunkat is.

Kiss József csataleírásai ilyenek: a felfokozott élet teljessége a halál árnyékában.

Irmának egy-két kivétellel mégis rövidebben ír ezekről, mert talán védeni akarja a túlzott aggodástól. Sokat nem tehet, a tényeket meg kell nevezni:

„Három ellenséges gép támadott meg a Garda-tó vidékén. A harc heves volt. Nekem semmi bajom.” „Négy nagy légiharcom van és 14 felderítő repülésem. Az utolsó 2 és 1/2 órás légiharcomban 1 nagy és 1 kisebb ellenséges gépet lelőttem. Magam 3 lövést kaptam a benzintartályba. Csókolom a mamát és tégged.” „Igen jól érzem magam. Napok óta esik. Ha nem alszom, akkor a cseresznyefán ülök. Sok tejet iszom. (Úgy is nézek ki.)” A fiatal fiú természetesen csak életkora szerint az. Egy érett férfi halálon túl is védeni, gondoskodni akaró gyöngédségének hangja szól kopogó, szikár mondatokban: „Ma temetésünk van. 1000 koronára biztosítva vagyok. Ha elesek, te kapod meg. Csókol Jóska.”

Folytatjuk

Szennyessy Judit

Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein

– 2014. július 27–augusztus 1. (1. rész)

Július 27. Korán reggel hat óra körül a Batthyány-tér parkolójában úti izgalommal teli vártuk a fehér Mercedes buszt, amely a Szilágyi Dezső térről lassan behömpölygött. Bepakoltuk a csomagokat, és a busz oldalára kifüggesztett ülésrend alapján elfoglaltuk helyeinket. Vezetőnk a „Magyar örökség díj”-jal kitüntetett dr. Szarka György, mindenki Gyuri bácsija nagy szeretettel köszöntötte a régi ismerősöket, közöttük is kitörő örömmel az Örmény-magyarokat és az újakat. Mi, férjessel és sógorommal ez utóbbiak közé tartoztunk. A csoport nagy része „idegenvezető-hű” utazó, aki már bebarangolta Gyuri bácsival Erdély és a Felvidék, valamint az Al-Duna legszebb tájait és történelmi nevezetességeit. Kíváncsian szemléltem a csoport korösszetételét, s megnyugodva állapítottam meg, hogy a barangolás nem lesz túl bonyolult, mert útitársaim nagy része nyugdíjas, és nyolcvan, sőt kilencven év felettiek is rászánták magukat az útra. Meghallgattuk a hatnapos program rövid ismertetését, illetve az utazás tudnivalóit. A kegyeleti út időzítése tökéletes, hiszen július 28.-án emlékezünk az első világháború kitörésének százéves évfordulójára.

Az első vizesblokkos megállóhely Balatonlelle volt, ahol a Mészáros házaspár két gyermekével felszállt a buszra, mi

pedig feltöltöttük vízkészletünket, megittuk a kávé, és lábfejük mozgatásával serkentettük vérkeringésünket. A Tornyiszentmiklósi határátelköt könnyedén magunk mögött hagyva Bántornyán, szlovén nevén Turniscén álltunk meg, hogy megtekintsük a középkori gótikus templom freskóit. A templomot feltehetőleg az alsólendvai Bánffy család egy tagja alapította a tatárjárás utáni években. A régi tornyos templom, amely mellé egy új került, s magán viseli a román kor és a gótika jegyeit is. Leghíresebb darabja azonban az Aquila János mester által festett Szent László legenda. Aquila János 1389-ben festette a faliképet, amelyen az ismert elbeszélés jelenik meg: egy rabló kun harcos foglyul ejt egy magyar lányt, akit Szent László kiszabadít. A régi templommal közös bejáratú új épületben mise folyt, s annak végéig nem gyűjtöttük fel a villanyt. A főhajó Észak-nyugati oldalán található freskóból így alig láttunk valamit. A kivilágított faliképek azonban élményszámba mentek, s felhívták a figyelmünket a renoválás szükségességére is.. A templom mellett szépen rendben tartott temetőt találtunk, melyben a fejfákon magyar nevek is olvashatók. A vizes blokkban nagy volt a tolongás, mert a hívők

számára méretezett illemhely kapacitása az ötvenfős busz számára szűknek bizonyult.

Az úti célunk eléréséhez vezető buszozás következő állomása, Szlovénia fővárosa, Ljubljana volt. Már messziről láttuk a Várhegyet, s egy alagúton áthajtva megálltunk egy rövid városnézésre, és egy kis szabadprogramra. A csoport együtt indult el, amiből mi kimaradunk, mert a bőrröndök között a sajátunkat kerestük, hogy az eleredt eső ellen a táskából kivett kapucnis dzsekivel védekezni tudjunk. A hármashídnál értük utol a csoportot, ahol már együtt hallgattuk Gyuri bácsi város ismertetését.

„Ljubljana könnyedségével és barátságos lakóival kifejezetten élhető város. A

Ljubjanica folyóra települt város két partját pompás hidak ívelik át. A többszöri földrengés után újjáépített várost ma a barokk és szecessziós épületek uralják. A mintegy háromszázötvenezer lakosú város központja a Preseren tér.

A tér közepén magasodik a szlovénok nemzeti költőjének, (1800-1849) France Presennek szobra. De itt látható a vörösben és pasztellben pompázó Ferences Templom impozáns lépcsősora, valamint a hófehér Grand Hotel Union épülete, és a színpompás geometriai mintákkal ékesített egykori Cooperatív Bank szecessziós épülete is.

Folytatjuk

Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

Helyszín: a XI. Bp. **Gazdagrét-Csíkihegyek Általános Iskola**
fsz. technika terme. 1118. Bp. Csíki-hegyek u.13-15.

Időpont: 2013. október 6-tól hétfőnként délutántól (2 foglalkozás)

16 órától 18 óráig gyermek alkotóműhely,

18 órától 20 óráig felnőtt stúdiófoglalkozás.

Részvétel: heti egyszer két órára anyagköltség.

4000Ft/hó gyermekeknek, **5000Ft/hó** felnőtteknek Testvérdíjmentesen!

Lehetőséget nyújtunk az **ötvös** kézműves technikák, mint **ékszerkészítés**, vörösréz és sárgarézlemez **domborítás**, **forrasztás**, **öltözködés-kiegészítők** készítésére, **tűzománcozás**, **huzaltechnikák**, **kőfoglálás** megismerésére és kipróbálására. Szentpéteri alkotóműhelyünkben igazi **egyedi** alkotások születnek, melyeket kiállítunk **kiállításainkon**, kiegészítjük **játszóházaink**, táboraink, múzeumi sétáink.

Az elkészített tárgyak a **tanulók tulajdonát** képezik.

Ígény szerint különböző művészeti szakiskolákra **felkészítő tanfolyamot** indítunk. **Mindenkiben ott az alkotó ember, mi ezt igyekszünk felfedezni és kibontakoztatni.**

Jelentkezés: **Borosnyay Klára** ötvösművésznél

T.: 06 20 534 1563 borosnyay.klara@szeptepeteri-studio.hu www.szeptepeteri-studio.hu

Zarándokúton Szent Lázár-szigetén a mechtarista kolostorban. Leróttuk kegyeletünket Páter Fogolyán Miklós gyergyószentmiklósi plébános és Páter Hussig Busligián gazdasági vezető sírjánál 2014. szeptember 14-én

---

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, a Zuglói Örmény Önkormányzat,
valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

XVIII. évfolyam 213. szám
2014. november

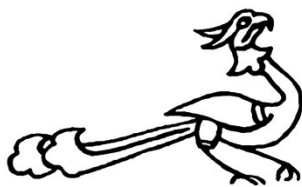

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések*

És megtisztítván gondolatainkat tégy minket templomokká a Te Egyszülötted, a mi Urunk és Megváltónk, Jézus Krisztus testének és vérének befogadására.

Örmény kódex-motívum

Két szentírási gondolatot is érint ez a megemlékezésrész. Mindenekelőtt gondolataink megtisztításáról beszél. Isten – a Szentlélek által – ihletet adhat, gondolatokat támaszthat bennünk, melyek mentesek a gonosz hátsó gondolatoktól. Így válhatunk a Szentlélek templomává. Ezt tanítja Szent Pál, mikor felteszi a kérdést: nem tudjátok, hogy a Szentlélek temploma vagytok? – S bűnöktől mentesen vehetjük magunkhoz Krisztus testét és vérét. Ez a másik szentírási gondolat, hisz Jézus azt mondja, ha nem vesszük az Ő testét és vérét, nem lesz élet bennünk, vagyis nem jutunk az örökéletbe.

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Idővel minden megszépülhet

A Fővárosi Örmény Klub októberi programja kibővült. A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia-termébe korábban meghirdetett választási értékelés után Várady Mária színművész, a Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnökének rendezésében megemlékeztünk október 23-ról, 56-os magyarörmény hőseinkről.

Az október 12-ei örmény nemzetiségi önkormányzati választások eredményét az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, dr. Issekutz Sarolta értékelte, gratulálva a mandátumhoz jutott képviselőknek. Szomorúan állapította meg, hogy a négy évvel ezelőtti választási statisztikához képest a magyarörmények igen kevesen regisztráltatták magukat, majd még ennél is kevesebben mentek el szavazni a kerületi képviselőjelöltekre, az egyesület fővárosi és országos listájára. Ugyanakkor a magyarörmények ellen a három jelölőszervezet által indított jelöltekre a létszámukat felülreprezentáló regisztrált adta le a szavazatát örményként, nem egy esetben visszaélés gyanús körülmények eredményeként. A képviselőjelöltek helyi egyéni szereplését, valamint a fővárosi és országos listás eredmények értékelését az elnök részletesen értékelte és előrevetítette annak eshetőségét, hogy a magyarörmények identitásának fennmaradását más eszközökkel és hathatósabb megoldásokkal kell

Várady Mária és Ónody Éva

biztosítani. (Beszámolóját a 4–10. oldalon közöljük.)

A választási értékelés után Várady Mária színművész, a Budavári Nemzetiségi Örmény Önkormányzat elnöke Bajusz, Ödön meg a többiek – a legendás Pongrátz család

című műsor moderátoraként meghívott vendégeivel közösen – Ónody Éva hírlapíróval, Faragó Laura énekművésszel és Kozma Simon képzőművésszel – emlékezett meg az 1956-os forradalom és szabadságharc magyarörmény hőseiről. A szentantúki, visszaemlékezések alapján a forradalom és a szabadságharc, valamint az azt követő korszak emléke is megszépült az idő tükrében.

Fővárosi Örmény Klub októberi közönsége

Ónody Éva hírlapíró az *Idegen csillagok alatt – Tizenhárom emigráns* című könyvében az 1956-os forradalom magyarörmény menekültjeinek, Pongrátz Ödönnek és Jakabffy Ernőnek is emléket állít. Vendégünk elmondta,

Faragó Laura

hogy Pongrátz Ödön neki ajándékozta naplóját, amelyben szinte percről-percre leírta ötvenhatos élményeit. A naplóval együtt fotókat is kapott tőle a családi albumból a forradalom ismeretlen pillanatairól, valamint a Pongrátz családról, különösen a kilenc gyermek közül a hét Pongrátz fivéről. Az *Idegen csillagok alatt* című interjú kötetben ebből a naplóból közöl részletet. Miközben a naplóból Ónody Éva felolvasott egy részletet, a dokumentumértékű fényképek kézzől-kézre jártak a hallgatóság soraiban, majd az ugyancsak erdélyi örmény gyökerű 56-os hős, Jakabffy Ernő emléket idézte meg „A svéd erdők gyönyöri zúgása” című írásával.

Faragó Laura énekművész gyönyörű hangján azt a népdalt énekelte el nekünk, amelyet Szent Lázár-szigetén a Mechitarista templomban adott elő nagy sikerrel,

Kozma Simon

majd felolvasta Tomcsa Sándor székelyudvarhelyi születésű író, „kismester” *Levél a túlvilágról* című írását. A művész nő elmondott egy Pongrátz Ödöntől hallott kedves, humoros történetet is „Bajuszról”, aki egy tehén tőgyével tréfálta meg útítársait Kozsvár felé.

A klub vendége volt Kozma Simon képzőművész is, aki a világon egyedülálló technikával viasz domborműveket készít. Mintegy nyolcszáz alkotása huszonhárom országban – Perutól Koreáig – hirdeti nevét, művészetét. Édesanyja a Pongrátz család kilenc gyermekének egyike, Anna volt, a neves festőművész. Kozma Simontól megtudtuk, hogy a szamosújvári örmény ősközel dicsekő Pongrátz család utoljára Pongrátz Anikó bostoni temetésén gyűlt össze. Miközben a lebilincselő visszaemlékezéseket és a művészi pályafutás kedves történeteit hallottuk, megcsodálhattunk néhány gyönyörű viaszképet Kozma Simon Pécsi Dóm Múzeum kiállításán készült DVD-jéről.

A műsor zárásaként közös fotó készült az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelenlévő megválasztott képviselőiről.

A kilenc Pongrátz testvérből nyolc

András (balról), Bajusz (középen) és Ödön

Székely András Bertalan

Kozma Simon kiállítás megnyitóján (2014 aug. 28.)

Olvasztó ölelés

Hölgyeim és Uraim!

Tisztelettel köszöntöm Önöket, a kiállító és közreműködő művészeket Kozma Simon 55. kiállításának alkalmából.

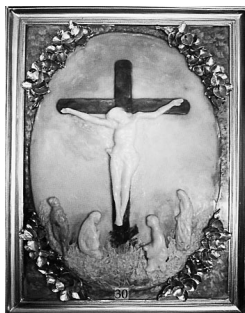
„...a színes viaszban egy mesevilág kincses képei kelnek életre. A szín és a matéria, a tér és a sík minden eleme külön szerepet játszik. Minden kép annyi arcát mutatja, ahány pontból nézzük. A domborulatok a rájuk eső fény irányára szerint vetnek új és új árnyékot, más a kép reggel és más este, más jobbról és más közpéről, megint más, ha közelebről vagy ha távolabbról szemléljük” – olvashatjuk Kozma Simon egyik méltatója, Révay András írásában.

Ki is ez az alkotó, akinek az ötvenötödik kiállításán, stílszerűen az ötvenöt műve előtt állunk? Az akkor már-még Magyarországhoz tartozó Kolozsvárt született hetven esztendővel ezelőtt. A művészekben és művészetekben gazdag kincses város – saját apai nagyapámnak is szülőhelye –, nem csupán a tágabb környezetével, hanem a pedagógus és festőművész édesanya: Pongrácz Anna révén is hatott rá. Tőle örökölte a művészet iránti hajlamot és szeretetet, ő irányította első lépéseit a rajzolás, a festészet felé. A szülői ház után az Aradi Népfőiskola művészeti szakán mélyítette el a mesterségbeli tudását. Sikeres akvarell- és olajfestményei után kísérletezett ki egy csak reá jellemző technikát, amely tudomásom szerint a világon egyedülálló.

Polgári foglalkozása: fogtechnikusi munkája során egy alkalommal nem akarta, hogy az olvasztott viasz túlhevüljön, ezért kis vizet öntött rá. A látványra máig borzongó örömmel emlékszik: a folyadék szinte „kivirágzott”! Attól a perctől fogva ezt a szépséget variálja, ezerféle formában, megosztva velünk, a közönséggel. A viaszt – a vízhez, a földhöz és az olajhoz hasonlóan –, mágikus anyagnak tartja. Tatár Zoltán az Erdélyi Napló műelemzője így jellemzi: „Művei formájuk és nyelvezetük szerint a viaszfestmény vagy viaszdombormű elnevezést viselhetik. Ez utóbbihoz a művész sajátos, egyedi technikát dolgozott ki, hosszú vajúdásokkal teli periódusokon keresztül,

de mindenkor a tökéletességet kereső, kutató, a lelki világát megelevenítő, kifejező módszereket megtalálni vágyó művész ambíciójával (...) tökélyre fejleszti az ókori görög művészet enkauszis (beégetés) nevű festészeti eljárását, amellyel építészeti elemeket festettek, vagy az egyiptomi múmiák portréinak festészeti módszerét. Kozma Simon megszelídítette a forró állapotban rakoncátlanul csordogáló, cseppenő, majd hirtelen szilárduló viaszanyagot. A megolvadt viaszt porfestékkel, gyantával, terpentinnel meg ki tudja, csak a művész tiükolt segédanyagaival keverve, rétegekben, halandó számára idegölő türelemmel hordta a vászonra, amíg megszületett az eredeti viaszdombormű.”

Nem szeretném Önöket számadatokkal fárasztani, de sok mindent eláruló adat, hogy

Feszület (viaszkép)

23 országban mintegy 800 képét találhatjuk meg. 1972 óta Románián és Magyarországon kívül többek között Franciaországban, Itáliában, Németországban, Szerbiában és az Egyesült Államokban voltak egyéni kiállításai. Műveit pozitív kritikák, egyöntetű közönségsiker fogadta. Taranto város díját és Palermóban ASTA-díjat nyert, a Romániai Képzőművészek Versenyén, Aradon pedig első helyezést ért el. Tagja a Magyar Képzőművészek Stockholmi Szövetségének. A 90-es évek elejétől a Mohács melletti Babarcon él. Egy évig Pécssett állandó kiállítása, galériája volt.

Aradon tagja volt egy jobbára poétákból álló értelmiségi körnek. Ottani méltatói különböző oldalait emelték ki: „A nyugodt már-már rideg felszín alatt Kozma Simon alkotásai forroganak a mélyben, kezüket nyújtják, hogy hozzásegítsenek bepillantani belső világukba, ám senkit nem kényszerítenek erre (...), keze között a viasz szépen hallucinál.” (Gheorghe Schwartz) „...a formák és a színek szimbiózisa nem zárja ki a szimbiózisból a váratlant, a meglepőt. Minden biztonnal, nagyrészt ebből a helyzetből adódik Kozma Simon varázslata.” (Horia Medeleanu)

A technika, a forma mellett azonban az igazi alkotás mélyebb mögöttes világát is fel kell ismernünk. Fellner Zoltán Ákos a művész transzcendens vonzódására figyelt föl: „Kozma Simon szerint nem csupán az emberi lélek képes emlékezni, hanem az anyag is. Hamvas Bélával egyetértve úgy véli, hogy a teremtett világban minden az isteni szellem leképződése, minden testet és lelkiket az isteni világ iránti vágyakozás és az arra való titkos emlékezés hat át.” Ahogy egy interjújában ő maga is utalt rá: „A metaforikusság mindig szerves része volt a művészetemnek. A kis mozzanatok tengere tulajdonképpen a spiritualitás tere, ahol a

transzcendencia kapcsolatba lép a materiális világgal. Az emberi intimitás voltaképpen közege, csatornája ennek a kapcsolatnak. Az ember örökös elrejtettségben él, ennek következtében mindig felfedezésre vár, egy másik ember által. Ennek fájdalmából születik az alkotó és az alkotása. Hasonló ez talán ahhoz a fájdalomhoz, amit Krisztus érezhetett, amikor az őt be nem fogadó városokat siratta. A művészet számomra örök felfejtés, mozzanatok felfejtése.”

A Nobel-díjra jelölt, Herder-díjas román költő, esszéíró, Nichita Stănescuhoz Simont barátság és lelki kapcsolat fűzte. A bukareshti alkotó több alkalommal ihletett kritikákban méltatta a viaszdomborító barát művészetét: „Azon tűnődöm, vajon milyen vérről vall ez a szenvedélyes vörös, az északi tájak őszének fehérje vajon milyen hópelyheket rejt, milyen régi szomorúság rejtőzik viasz szürkéiben? (...) Miben áll a rajznak és a domborításnak ez az ötletes megidézése, a zenei témájú festészetnek, mint például a táj, a virágok, amelyek szinte egy-egy Bach-motívumot szuggérálnak? Véleményem szerint mindez együtt a tárgyak költőiségének mágneses teréből árad, amelyek, ha nem állnak össze szavakká, akkor a jelek és a jelképek alárendeltségét érzékeltetik.”

Valószínűleg már túl sokat beszéltem. Hadd búcsúzzam tehát az aradi Puskel Péter szavaival: „A tovább gondolható ötletek, a pazar színek, a suggesztív formák oly gazdagságát tárja elénk, amelyre ritkán nyújt alkalmat egyéni kiállítás.” Az idézett vélemények hitelét az Önök előtt álló ötvenöt alkotás adja, ez az a pillanat tehát, amikor mélyüljünk el vitéz Kozma Simon sajátos világában.

Köszönöm a figyelmüket!
(Elhangzott 2014. aug. 28-án Budapesten, a Barrio del Tango Galériában, vitéz Kozma Simon „Olvasztó ölelés” c. kiállításának megnyitóján.)

Választások utáni elnöki értékelés és beszámoló

Száztiz évvel ezelőtt azt írta dr Bányay Elemér (Zuboly) író, hogy Magyarországon és Erdélyben a magyarörmények lélekszáma kb. 30 ezer főre tehető.

Az 1940. március 22-én megjelent Nagy-Budapest újságban – név- és foglalkozás megjelöléssel – 362 Budapesten élő örmény személyt sorolnak fel, akik mögött ott van a családjuk is.

2011-ben a népszámlálás alkalmával hazánkban 3.571 fő vallotta magát magyarörménynek-örménynek (valamely, – nem teljesen egyértelmű – kérdésre válaszul), melyből a fővárosban 1.530 fő, vidéken 2.041 fő.

Országos viszonylatban Bp. II. kerületében vallották magukat a legtöbben örménynek-magyarörménynek, 160 fő.

A sok bizonytalanság ellenére (kik is a magyarörmények) fontos tudni, hogy egyesületünk immár közel 20 éve próbál tiszta képet tölteni a fejekbe, amelynek legfőbb eszköze az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek. A Füzeteket Budapesten 408 egyéni címre, vidéken 127 címre juttatjuk el minden hónapban, ezt egészíti ki a protokoll címzettek és a közgyűjtemények tájékoztatása. Erdélyben 450 helyre küldjük, címlistánk alapján. Interneten kb. 300 e-mail címre juttatjuk el a Füzetek megjelenéséről és a friss közlendőkről szóló leveleinket.

Minden címzettnek küldött Füzetek több olvasót feltételez, a családtagokat, rokoni kört is számításba véve, mint ahogy az erdélyi olvasóink is visszaigazolják, hogy továbbadják olvasásra a Füzeteket. Ennek alapján feltételeztük, hogy legalább 2500–3000-en pontosan kell ismerjék

dr. Isskecutz Sarolta
értékel a klubban

a magyarörmény kulturális életét és annak problémáit.

Az október 12-i nemzetiségi választásokkal kapcsolatos kéréseinket és felhívásainkat (örmény nemzetiségi regisztrációra és az október 12-i szavazásra vonatkozóan) hónapokon keresztül Magyarországon kb. 550 címre juttattuk el az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek havonta történő megküldésével, amelyhez hozzáadandó a további saját címlistánkon és az erdélyi örmény nevek ismeretében a telefonkönyv alapján megkeresett, feltehetőleg örmény identitású személyeknek küldött levelünk, benne az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek színes Választási különszáma és mellékletei. Ez összesen közel négyezer példányban került el a címzettekhez a választási kampány során.

A 2014. szeptember 26-ig örmény nemzetiségiként történt regisztráltak száma országosan 2.399 fő volt, ebből Budapesten 1.375 fő, vidéken pedig 1.024 fő.

2014. október 12-én az örmény nemzetiségi választásokon összesen 1.477 fő jelent meg, érvényes szavazat 1.408 volt, melyből 894 fő Budapesten szavazott – érvényes szavazat 836 volt, vidéken 586 fő jelent meg – ebből érvényes szavazat 572 volt.

Ezek a számok igen elkészerítők.

Az okok száma végtelen.

Féltek a regisztrációtól, mint általában minden nyilvántartásba vételtől. A legfurcsább válasz az volt, inkább fizetek dupla tagdíjat, de mégsem regisztrálok. Ezen hatás más nemzetiségeknél is érezhető volt. Így fordulhatott elő, hogy a II. kerületben az örmények a kis nemzetiségű csoportból a nagy létszámú nemzetiségek közé

kerültek (holott 86 fővel kevesebb regisztrált idén, mint ahányan a 2011. évi népszámláláskor örmény gyökerűnek vallották magukat). Csak tájékoztatásul közöljük, hogy az összes nemzetiségi regisztrált létszám 241 ezer fő volt, holott 645 ezren vallották magukat oda tartozónak a 2011 évi népszámláláskor.

En magyar vagyok és nem örmény, kifogás igen gyakori volt, nem tudtuk kellően meggyőzni az embereket, hogy a többségi identitás elfogadott dolog, azaz az erdélyi örmény kulturális identitást őrizzük magyarként.

Sajnos nagyon sokan a tavaszi parlamenti választásoknál alkalmazott módszert (aki a nemzetiségi képviselőre szavaz, az nem szavazhat a pártokra) vélték valódinak, azaz **aki a nemzetiségre szavaz, az nem szavazhat a normál önkormányzati képviselőjére**. Nem kommunikálta a média kellően ezt a kérdést, hiába tájékoztattuk a közösség tagjait, nem hitték el.

A kényelem sem volt utolsó szempont. Más helyre is el kell menni (a kerületben, vagy városban egy helyre, amely messze volt a lakóhelytől), ahol a nemzetiségre lehet szavazni. Ez a szempont különösen érezhető volt a szórványban regisztráltaknál.

Hova is kell menni szavazni? Akik viszonylag későn regisztráltak, azok nem kaptak értesítést a szavazás helyéről, így nem tudták hova menjenek.

Az **általános szavazási érdektelenség** is szerepet játszott, hiszen azok, akik a normál képviselő szavazására sem mentek el, azok közül kevesen vették a fáradságot, hogy a nemzetiségi szavazásra elmenjenek. Bár a nemzetiségi szavazási részvétel aránya meghaladta a normál szavazási részvételt.

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a magyarörmény közösség óriási

lehetőséget szalasztott el, megmutathatta volna számosságát és erejét. Hiába hirdettük minden fórumon, hogy ez a választás az örmény Biblia lapjainak összeállítására és szétszórattatására és hosszú menekülés után. Az örmény Biblia még nem állt össze maradéktalanul.

De ne legyünk teljesen elégedetlenek, mert ilyen megjelenéssel is komoly eredményeket értünk el a nem teljesen korrekt ellenfelekkel szemben. Nekik komoly támogatási bázisuk volt a szegregált és mélyszegénységben élő „örmények” köréből. Szeretnénk most idézni a VIII. kerületi 801. szavazóköri az örmény nemzetiségi választással kapcsolatban felvett rendkívüli esemény jegyzőkönyvéből, amely alapján bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt feljelentést is tettek a rendőrségen:

„Az örmény nemzetiségű állampolgárok több esetben is 4-5 fős csapatban érkeznek. Kérdésünkre, hogy melyik nemzetiséghez tartoznak, szinte egyik sem tud válaszolni. Nagy részük a lakcím kártyájuk szerint a Dankó u. 9. szám alatt lakik. Az egyik örmény szavazópolgár elmondása szerint nem örmény és a rokonságban sincs ilyen származású. A Dankó u. 9. szám alatt lakik, ahová bement egy ember és szólt nekik, hogy most menjenek szavazni, mint örmény nemzetiségű... Egy másik örmény nemzetiségű választópolgár elmondása szerint egy üveg bort ígértek neki, ha elmegy szavazni... Valamint nálunk hagytak egy borítékot, melyet a szavazófülkébe vittek be. Feladója az „Arménia Népe Kulturális Egyesület”, továbbá birtokunkban van 3 darab szavazólap minta, melyen be van piros filctollal jelölve, hogy melyik örmény országos szavazólapra lévő jelöltek kell szavazni...”

Amikor ilyen és hasonló dolgokról tudomást szereztünk, komoly média

nyilvánosságot indítottunk. A híreknek következtében megijedtek és nem tudták sikeresen végrehajtani tervüket, a magyar-örmények teljes lesoprését. Ennek köszönhetjük, hogy talpon maradt jónéhány kerületünk, megmaradt a fővárosi többség és eddig soha nem tapasztalt arányunk van az Országos Örmény Önkormányzatban. A pontos számokat a mellékelt táblázat tartalmazza. Valószínűsíthető, hogy ezen akció segített a hozzánk közel álló más önkormányzatoknak is megnyerni a csatát. Örömmel tudunk beszámolni arról, hogy van kb. 120 olyan rejtélyes eredetű szavazatunk, amelynek forrását nem ismerjük, azaz többen szavaztak a listáinkra, mint ahányan a jelöltjeinkre. Köszönjük nekik ismeretlenül is. A dolog annál is érdekesebb, mert az ellensapatnak van közel 50 szavazathánya, azaz voltak olyan szavazók, akik az ő helyi jelöltjeikre szavaztak, de az országos listájukra nem. Nekik is köszönjük a lehetőséget és továbbra is a tisztességes működésünkkel fogjuk meghálálni.

A választások végeztével átgondoltuk azt a korábbi döntésünket, amely szerint előre nem szabad megállapodni a leosztásokban. Döntésünk helyes volt. De a tanulságokat le kell vonni:

Megmutatkoztak mindazok a hiányosságok, problémák, amelyek a magyar-örmény közösség továbbélése szempontjából lényegesek. Sok mindent másképpen fogunk csinálni a jövőben. Ez a megmérettetés egy tükrökép volt számunkra, nagyon sokat tanultunk. A tanulságokat a

közeljövőben elemezni fogjuk és annak figyelembevételével fogunk neki a következő öt évről.

Az ellentábor morális hozzáállása kibukott. Eddig is sejtettük, talán biztosak is voltunk benne (amikor 2010-ben gomba módra szaporodtak a vidéki önkormányzatok ott, ahol vagy egyáltalán nem, vagy csak minimális létszámban éltek örmények), hogy nem játszik fair eszközökkel. Ha valaki megnézi a táblázatban a megszünt önkormányzatokat, akkor világossá válhat, hogy az előző 2010-es országos választást is csak úgy tudták megnyerni, hogy sok vidéki városban, ahol nincs is kellő számú örmény közösség, „álörmény önkormányzatokat” szerveztek, ezzel érték el a többséget.

A választás az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hatalmas morális fölényével zárult. Hogy ezt a fölényt működési szinten is realizálhatjuk-e, az a jövő kérdése. A tárgyalások talán most majd elkezdődhetnek. Addig azonban még várjuk a rendőrségi vizsgálatok eredményét.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület mandátumhoz jutott örmény nemzetiségi önkormányzati képviselői az októberi klubban

Örmény önkorm.	2011 Népszáml.	2010 választó	2010 győztes	2014 regisztrált	2014 megjelent	2014 győztes
Önkormányzat alakulhat						
Budapest I. kerület	35	45	EÖGYKE	21	13	EÖGYKE
Budapest II. ker.	160	129	EÖGYKE	74	62	EÖGYKE
Budapest III. ker.	80	160	ÖKBEE	90	53	ARM-KIL-ÖIK
Budapest IV. ker.	46	43	MÖSE	55	12	ARM-KIL-ÖIK
Budapest V. ker.	48	56	ARMENIA	22	13	ARM-KIL-ÖIK
Budapest VI. ker.	60	54	EÖGYKE	42	30	MÖKE
Budapest VII. ker.	75	69	ÖKBEE	71	44	ÖKBEE
Budapest VIII. ker.	51	52	EÖGYKE	119	57	vegyes
Budapest IX. ker.	56	38	EÖGYKE	28	16	EÖGYKE
Budapest X. ker.	79	52	ÖKBEE	57	29	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XI. ker.	145	84	EÖGYKE	172	133	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XII. ker.	94	49	EÖGYKE	43	34	EÖGYKE
Budapest XIII. ker.	93	53	EÖGYKE	90	51	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XIV. ker.	110	98	EÖGYKE	125	82	EÖGYKE
Budapest XV. ker.	45	57	EÖGYKE	47	33	EÖGYKE
Budapest XVI. ker.	33	41	EÖGYKE	121	103	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XVII. ker.	37	87	ÖKBEE	28	22	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XVIII. ker.	62	58	ARMENIA	81	50	MÖSE
Budapest XIX. ker.	38	4	0	17	6	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XX. ker.	31	43	MÖSE	31	16	ARM-KIL-ÖIK
Budapest XXI. ker.	28	50	MÖSE	36	25	MÖSE
Budapest XXII. ker.	31	26	0	9		
Debrecen	92	64	ARMENIA	41	24	ARM-KIL-ÖIK
Győr	27	93	ARMENIA	74		ARM-KIL-ÖIK
Kaposvár	34	1	0	11	10	ARM-KIL-ÖIK
Kecskemét	39	46	KILIKIA	41	26	ARM-KIL-ÖIK
Miskolc	31	1	0	61	51	EÖGYKE
Nyíregyháza	32	39	ARMENIA	30	21	ARM-KIL-ÖIK
Pécs	50	44	KILIKIA	34	25	ARM-KIL-ÖIK
Szeged	70	139	KILIKIA	131	88	DMÖKE
Székesfehérvár	36	71	MÖSE	69	24	ARM-KIL-ÖIK
Veszprém	62	36	MÖSE	76	38	ARM-KIL-ÖIK
Budaörs	41	45	MÖKE	75	40	MÖKE
Megszünt önkormányzatok						
Kalocsa	24	37	KILIKIA	25	nem ismert	
Tiszaujváros	20	36	KILIKIA	27	nem ismert	
Dombóvár	14	37	KILIKIA	62	nem ismert	
Pápa	13	43	MÖSE	25	nem ismert	
Siófok	6	31	KILIKIA	3	nem ismert	
Dorog	9	42	MÖSE	0	nem ismert	
Alsónémedi	5	36	MÖSE	0	nem ismert	
Dunakeszi	25	30	ARMENIA	1	nem ismert	
Tura	6	35	KILIKIA	0	nem ismert	
Tamási	0	38	ÖKBEE	4	nem ismert	

Jelölőszervezetek:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület **EÖGYKE**,
 Arménia Népe Kulturális Egyesület **ARMENIA**,
 Dél-Magyarországi Örmény Kulturális Egyesület **DMÖKE**,
 KILIKIA Kulturális Egyesület **KILIKIA**,
 Magyarországi Örmény Spjurk Egyesület **MÖSE**,
 Örmény Ifjúsági Egyesület **ÖIK**,
 Örmény Kultúra Barátainak Erzsébetvárosi Egyesülete **ÖKBEE**,
 Közösén **ARM-KIL-ÖIK**

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület mandátumhoz jutott örmény nemzetiségi önkormányzati képviselői, elnökei

Budapest:

- I. ker. Várady Mária, Sasvári-Merza Krisztina, Szücs Enikő
 II. ker. dr. Issekutz Sarolta, Zakariás Antal Dirán, Bacsó Zoltán
 VIII. ker. Esztergály Zsófia
 IX. ker. Szenttamásy Katalin, Balogh Réka, Király György
 XII. ker. Hegedüs Annamária, Béres Attila, Ispánkiné Somlyai Katalin
 XIV. ker. Zárugné Tancsin Katalin, Szongoth Gábor, Heim Pál
 XV. ker. Nuridsány Zoltánné, Lovas Katalin, Belényessy István

Miskolc: Dr. Rózsa Péter, Ledniczky Zsolt, Szombatiné Nagy Valéria

A Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselői**(1–4. EÖGYKE, 5–7. ARM-KIL-ÖIK):**

1. dr. Issekutz Sarolta, 2. Heim Pál László, 3. Esztergály Zsófia Zita, 4. Kátainé Szilvay Ingrid, 5. Akopján Nikogosz, 6. Avanesian Alexan, 7. dr. Serkisian Szeván.

Az Országos Örmény Önkormányzat mandátumhoz jutott 7 EÖGYKE képviselője:

dr. Issekutz Sarolta, Szongoth Gábor, Zakariás Antal Dirán, Esztergály Zsófia, Várady Mária, Dr. Tóth Rózsa, Füleki Balázs.

Országos mandátumot nyert EÖGYKE képviselők

ARM-KIL-ÖIK 8 képviselője:

Akopján Nikogosz, Angi József, Avanesian Alexan, Bezjian Antranik Lutfi, Horváthné Menyhárt Jolán, Paczér Balázs, dr. Serkisian Szeván, Szücs Bálint Péter.

Minden képviselőnknek gratulálunk és jó munkát, sok sikert kívánunk az elkövetkező 5 éves ciklusban.

EÖGYKE elnök

A Bp. Föv. XV. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, Nuridsány Zoltánné emlékbeszédet mond Kiss Ernő emléktáblájánál

Budapest Főváros 2. ker.-i Örmény Önkormányzat képviselői, Bacsó Zoltán, dr. Issekutz Sarolta és Zakariás Antal Dirán koszorúznak a kerületi október 23-i ünnepségen

Koszorúzó az Aradi Vértanúk emléktáblája előtt az Orlay utcában

Zeneagapé

Az Örmény Katolikus Lelkészségen (Budapest XI. ker., Orlay u. 6.), a vasárnap 16, 30-kor kezdődő szentmise utáni zeneagapén **november 23-án** Faragó Laura énekművész műsora, **december 21-én** DJ Szongoth Gábor karácsonyi CD bemutatója a program. Minden érdeklődőt szeretettel várunk!
 Szongoth Gábor szervező

Nyilvánosan látogatható az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma

A nagyközönség részére 2014. október 1-től megnyílt a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség felújított és újra rendezett múzeuma. A 340 évvel ezelőtt Erdélybe menekült, Magyarországra is áttelepült örménység Lelkészsége 92 éve alakult Budapesten. Székhelye 40 éve budai kertes épületben van, amelynek felső szintjén található a múzeum. Itt őrizzük az örmény katolikusok liturgiáját, közösségi hagyományait és kultúráját és a közel 100 év alatt összegyűjtött számos örmény egyházi és civil tárgy- és könyv-gyűjteményét. Egyének, csoportok és szervezetek látogatóinak részére tárlatvezetést biztosítunk.

Nyitva tartás: kedd, csütörtök, szombat, vasárnap 14-től 18,30 óráig.

Hívjuk és várjuk a budapestieket, az ország lakosait és a külföldi érdeklődőket.

Címünk: Budapest XI. ker., Orlay u. 6., a Gellért szálloda közvetlen közelében.

Elérhetőségeink: ormenykatolikus@gmail.com, 06 70 408 2240, 06 20 982 6347.

dr. Issekutz Sarolta (EÖGYKE elnöke, Budapest)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az örmény kultúra szolgálatában 2010–2014

Az Egyesület már az 1997-ben történt megalakulásával egyidejűleg célul tűzte ki, hogy az Erdélyből elszármazott és Magyarországon letelepedett, de szétszóródott magyarörményeket közösséggé formálja és számukra biztosítsa az erdélyi örmény kulturális identitás fenntartásához szükséges lehetőségeket. Így döntöttünk azonnal az általam már egy éve üzemeltetett *Fővárosi Örmény Klub* átvételéről és az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetei* kulturális és információs havilap megindításáról. E kettő célja az volt, hogy a szétszóródott családok fizikailag is egymásra találjanak és az országban bárhol élők tudomást szerezzenek az örmény kultúra utolérhető lehetőségeiről. Ezen kívül meghatároztuk az erdélyi örmény gyökerekkel való kapcsolattartás szükségességét: az erdélyi örmény katolikus egyházközségekkel való együttműködést, magyarörmény civil szervezetek létrehozását Erdélyben, templomaink, temetőink állagának megőrzését. Ehhez szorosan kapcsolódik az erdélyi szülőföld alapos megismerése, az örmény katolikus egyházi búcsúk látogatása, a nyári barangolások megszervezése a magyarörmény találkozókkal fűszerezve, azaz a fizikai együttlétek öröme, a kulturális programok cseréje. Ezen céljainknak megfelelően szervezett programokat minden évben megvalósítottunk, valamint támogattuk az örmény katolikus hitélet fennmaradását és támogattuk minden évben a budapesti örmény katolikus templom, múzeum

és könyvtár működését, állagának feljavítását.

Már az induláskor fontosnak tartottuk az örmény kulturális identitás őrzését marandóan megjelenítő *Erdélyi Örmény Múzeum könyvsorozat* beindítását és a kiadványok közgyűjteményeknek eljuttatását; a múltunk emlékeinek *kiállítások* útján való megjelenítését; az örmény témájú *konferenciák, kulturális napok, hetek* megszervezését, az évenkénti budapesti és erdélyi *örmény katolikus búcsúkon* való részvételt, az *Aradi Vértanúk emlékünnepe* megszervezését. Ehhez 1999-ben csatlakozott a *Szongott Kristóf-díj* alapításunk, amely díjat évente, a karácsonyi klubdelutánon adunk át az örmény kultúra-, a közösség érdekében kifejtett tevékenységükért kimagaslón teljesítő egyéneknek.

A 18 év alatt mindezekből egy rendszer alakult ki, amely évente mindig megismétlődik más-más tartalommal. Eredményeként mára elmondható, hogy biztonságosan lehet számítani az egyesület ezirányú működésére, amelyről széleskörűen lehet információt szerezni a füzetekből és a www.magyarormeny.hu honlapunkon, amelyet már a világ sok országából látogatnak az örmény gyökerek.

A rendszer kiegyensúlyozott működését a háttér örmény nemzetiségi önkormányzataink adták és adják jelenleg is a programok, könyvkiadások, stb. pénzügyi támogatásával, együttműködési megállapodások, projektek részfinanszírozása útján. Önmagában

az egyesület ezt a rendszert csekély bevétel miatt pénzügyileg nem tudná fenntartani.

2010-ben is megjelent a füzetek és évkönyv, esetenként egyre bővülő oldalszámában (1250 példányban) és eljutott a címlistánk alapján papír alapon Magyarországon és kb. 450 példányban Erdélybe is. A füzetek a honlapunkon is olvasható, erről sok száz olvasónknak e-mail üzenetet küldünk a megjelenéskor.

A Fővárosi Örmény Klub megrendezését felváltva vállalták a kerületi örmény önkormányzataink, a változatos programokat havonta a füzetekbe meghirdetjük és beszámolunk róla, valamint a decemberi füzetekben az éves tartalomjegyzéket és a klubok műsorát is megjelentetjük.

Megjelentettük 20 éves kutatómunka eredményeként *Gudenus János József* szerkesztésében az *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvet, amely a 2010-ben megjelent mű javított, bővített kiadása. E kötetben már 5.500 családnév található, amelyben az 57 örmény gyökerű magyar nemesi család származásukat, kiadtuk a *dr. Issekutz Sarolta Délvidéki örmény nemesek, Elemér – Écska – Nagybecskerek* c. tanulmánykötet, hogy az erdélyi örmény kolóniákból elszármazott kereskedő családok életét is megismerhessük, így Kiss Ernő és Lázár Vilmos aradi vértanúk családjait. *Kőország* címmel fotókiállításon mutattuk be az örményországi egyházi építészetet, díszítő művészetet. Részt vettünk több konferencián, így Gyergyóban is, örmény emlékhelyeken (Kiskunmajsa, Pongártz Ödön '56-os temetése, Bánffy György temetése, Agárdy Gábor emléktábla), támogattuk az eleméri templom felújítását, a Mezőségi Szórvány Kollégium felépítését, könyvkiadásokat, találkoztunk a brassói örményekkel egy felejthetetlen rendezvény keretében.

Koszorúztunk Budapesten és Eleméren, Nagybecskerekben a szabadságharc örmény hősei emlékhelyeinél, részt vettünk Dr. Bogdánffy Szilárd erdélyi örmény származású titkos püspök boldoggá avatásán Nagyváradon. Az egyesület elnökségének döntése alapján a 2010. évi Szongott Kristóf-díjat dr. Puskás Attila érdemelte ki.

Az őszi örmény önkormányzati választásokon 11 kerületet szereztek meg, az eddigieknek megfelelően, amelyek ciklusa most fog véget érni.

2011-ben a Fővárosi Örmény Önkormányzat választásán sikerült többségbe jutnunk és így harmonikus működést biztosítottunk a kultúra területén is. Az Országos Örmény Önkormányzat képviselői közül viszont kisebbségbe került az Erdélyi Örmény Gyökerek képviselőcsoportja, így a kezdeti remények után végül is teljesen a „keleti” örmény vonal vette át az irányítást, akik az erdélyi örmények kultúra ápolását nem tartva fontosnak, minden állami támogatást maguk között osztottak fel.

Megjelentettük *Szongott Kristóf* szamosújvári armenológus által szerkesztett, 1897–1907-ig Szamosújváron megjelenő *ARMENIA magyar-örmény havi szemle* 21 évfolyamát DVD-n, mintegy 8.500 oldalon, digitalizáltattuk az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetei* korábbi 10 évfolyamát és feltettük a honlapunkra (azóta az alapítástól kezdődően minden lapszám megtalálható); támogattuk az *Erzsébetvárosi örmény katolikus templom könyvgyűjtemény-katalógusa* kiadását, valamint a *Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár* repertórium kiadását.

Kiállításaink voltak: *Örmény származású magyar nemesi család címeirei; Ecsmiadzin kincsei*; társrendezőként *Gyermekrajz kiállítás örmény motívumokból*, valamint a Kolozsvári Magyar Napok

alkalmából az erdélyi örmény kultúra kiállítását a Szabók Bátyjában a kolozsvári Armenia Örménymagyar Baráti Társaság társrendezőjeként. Könyvbemutatót tartottunk Szamosújváron, Gyergyószentmiklóson, Erzsébetvárosban a magyar találkozókon, Nagybecskerekben a Madách Színházban. Támogattuk a szamosújvári Mezőségi Szórvány Kollégium felépítését, az eleméri templom restaurálását, a gyimesbükki Magyar Iskola újjáépítését, a koltói Liszt Ferenc szobor felállítását. Részt vettünk éveken keresztül az Országos Széchényi Könyvtár és a Budapesti Történeti Múzeum által szerveződő Kárpát-medencei örményeket bemutató kiállítás megszervezésében és támogatásában. A Szongott Kristófdíjat Dávid Csaba író, szerkesztő részére adtuk át.

2011 decemberében dr. Issekutz Sarolta átvette a Kisebbségért Díj Hazai Kisebbségért Tagozat díját Orbán Viktor miniszterelnök aláírásával a Magyar Parlamentben.

2012-ben a már említett minden évben megvalósuló programok mellett kiadtuk *Murádin Jenő: Magyarörmény paletta* c., 36 magyarörmény képző- és iparművészt felsorakoztató „lexikon-szerű” könyv 1. kötetét, támogattuk *Dávid Csaba Dirán és Júlia* c. regényének kiadását; *Szil-Vay Ingrid Újjászületés* c. versgyűjteményét.

Örmény arcok, örmény szemek címmel kiállítást rendeztünk. Emléktáblát állítottunk Lázár Vilmos aradi vértanú bronz plakettjével a Nagybecskereki Püspöki Székesegyházban, valamint Hollósy Simon festőművésznek Budapest XII. Hollósy Simon u. sarkán a XII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzattal közösen. Támogattuk a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdiót az örmény motívumok megismertetése céljából, nyári barangolásunk során részt vettünk

a csíkszépvízi családi találkozón, több száz erdélyi örmény között.

Közreműködésünkkel sikerült Avedik Hovannisiján örmény katolikus papot fogadnunk a budapesti templomunkban, aki XIX. Nerszesz Bedrosz örmény katolikus pátriárka személyi titkára Libanonban és így évente több alkalommal örmény nyelvű szentmise is felhangzik a Bp. XI. Orlay u. 6. szám alatti templomunkban. A Szongott Kristóf-díjat a Csíkkörzeti Magyar-Örmény Közösség Szentháromság Alapítványa – Csíkszereda részére adtuk át főleg a csíkkörzeti magyarörménység összetartásáért.

2013-ban kiadtuk *Benedek Katalin: Élő magyarörmény művészet* c. 42 magyarörmény képző- és iparművészt megjelenítő 2. „lexikon-szerű” könyvünket.

Részt vettünk egyházi rendezvényeken kívül Gyergyószentmiklóson a Magyarörmények Romániai Szövetsége megalakulásának ünnepségén, valamint a Gyergyószentmiklósi III. Örmény Művészeti Fesztiválon, amelynek költségeihez hozzájárultunk.

Április 5-én megnyílt a könyvnyomtatás 500 éves évfordulója alkalmából évek óta közreműködésünkkel szervezett és támogatott *Távol az Araráttól... Örmény kultúra a Kárpát-medencében* c. kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban, valamint az Országos Széchényi Könyvtárban 2 napos nemzetközi tudományos konferencia „*A kulturális transzfer lehetőségei. Örmények Közép- és Kelet Európában*” címmel. A kiállításra heteken keresztül szerveztünk és vezettünk ingyenes csoportos tárlatlátogatást. A kiállítás katalógusa kiadásához jelentős adománnyal járultunk hozzá. Számtalan helyszínen népszerűsítettük az örmény kultúrát, pl. Jászkiséren az örmény gyökérű Aradi Vértanúkra emlékezve.

Kiemelkedő esemény volt számunkra, hogy segítségünkkel és támogatásunkkal egyszerre 5 kisgyermeket keresztelt és bér-mált meg Avedik atya az örmény katolikus templomban örmény katolikus rítus szerint, igen nagy érdeklődés mellett.

Támogattuk az Immaculata Alapítvány a Köztéri Szobrok Emeléséért szervezésében Mátyássy László: Mária Anya c. 4 méteres bronz szobrának felállítását a Budai Vár déli Cortina falán.

A Szongott Kristóf díjat Dr. Kovács Bálint armenológus, történész és Dr. Pál Emese egyházi művészettörténész részére adtuk át a karácsonyi klubdelutánon.

2014-ben kiadás alatt áll *Alexa Károly: Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom* c. lexikon-szerű antológia az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 20. köteteként. Támogattuk *Dávid Csaba: „...azonképpen itt a földön is...”* regényének, *Dr. Doboss Gyula: A Merza napló* c. családi regényének és *Balázs-Bécsi Attila: Szamosújvári örökség* c. könyvének kiadását.

Megrendeztük a nemzetiségi önkormányzatiaság eltelt 5 ciklusa alatti tevékenységünkről szóló, nagyszabású zárszámadó kiállításunkat, mely az eltelt két évtized alatt bemutatott 28 kiállításból adott ízelítőt. Kiállítást rendeztünk az *Örmény Genocídiumra* emlékezve az örmény katolikus templomban.

Kegyeleti barangolás szerveztünk az I. világháború 100. évfordulója alkalmából júl. 27–aug. 1. között Isonzó, Doberdó, Júliai Alpok helyszínekre, ahol felkutattuk és megkoszorúztuk az erdélyi örmény hőseink fellelt sírjait.

Megkezdtük a 2015. április 24-i emléknapra, az Örmény Genocídium 100. évfordulója megünneplésére való felkészülést, amely alkalomra egy Hacskar – köke-rezt felállítását fog emlékeztetni mindenkit

a Budapesti Örmény Katolikus Plébánián a XX. század első, és elhallgatott népirtására.

2014 választási év Magyarországon. A tavaszi választások után ősszel a helyhatósági választásokra kerül sor, mellyel egyidejűleg lesz lehetőség a nemzetiségeknek még a nemzetiségi jelöltjeikre is szavazni. A 2011. évi CLXXIX. tv. A magyarországi nemzetiségekről szóló törvény kimondja, hogy a magyarországi örménység örmény és magyar anyanyelvű, tehát bátran minden örmény kérheti felvételét az örmény névjegyzékbe, aki magyar állampolgár és Magyarországon állandó bejelentett lakással rendelkezik.

Öt évre választunk most képviselőket. A megváltozott új szabályoknak megfelelően először nyílik lehetőség, hogy a választópolgár – bárhol lakjon az országban – szavazhasson közvetlenül nemcsak a helyi, de a budapesti (ha Budapesten lakik) és az országos képviselőjelölti listákra is. Ezzel megnyílik annak lehetősége, hogy számosságunkat felmérhessük. Ehhez az szükséges, hogy minden örmény gyökérű kérje felvételét legkésőbb *szeptember 26. napjáig* az örmény nemzetiségi névjegyzékbe és október 12-én adja le szavazatát az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselőjelöltjeire, illetve a fővárosi és országos képviselőjelölt listájára. Csak az szavazhat, aki előzetesen felvettette magát az örmény nemzetiség névjegyzékbe a www.valasztas.hu honlapon keresztül, vagy kérelmi úrlapon. Az október 12-i örmény nemzetiségi választásokra tekintettel nagyszabású kampánytevékenységet folytatunk, amelynek igényes kiadványát: *Erdélyi Örmény Gyökerek fizetek választási különszámát* biztosítjuk az érdeklődők számára.

(*Elhangzott Gyergyószentmiklóson, 2014. szeptember 5-én, az Örmény Nemzetközi Történész Konferencián*)

Dr. Száva Tibor Sándor (Bécs)

A 110 éve született Zakariás Antal szerepe 1848/49-ben

Az első székely ágyúk megszületésében komoly érdemet szerzett a 110 évvel ezelőtt született bodvaji vashámort bányász, a balánbányai rézbánya tulajdonosa **Zakariás Antal**, aki nem üzleti számításból ajánlotta fel felszerelését és nyersanyagkészletét a forradalom számára és segítette az ágyúöntést, valamint a löpörgyártást 1848/49-ben.

Gyergyóban született 1804-ben, Zakariás Miklós és Szarukán Mária első gyermekeként. Kereskedőnek tanult, de hamarosan ipari menedzserre vált (úgy is hívták a háta mögött, hogy „*Werkes*”), miután 1838-ban az ő tulajdonába került a balánbányai rézbánya, amelyet nagybátyjától Zakariás Istvántól és társától Simon Tódortól vásárolt meg. Hamar beilleszkedett Balánbánya bányász közösségébe, ahol irányítása alatt gyors fejlődésnek indult a kitermelés az 1840-es évektől kezdődőleg. Jókai Mór a „*Fekete gyémántok*” c. regényének megírásához Balánbánya történetéből meríti adatait egy részét és Berend Iván alakjában tulajdonképpen Zakariás Antalt személyesíti meg, aki ott lakott a munkások között, ugyanúgy, mint Berend Iván. Zakariás fiatalokat küldött (a regényhez hasonlóan) saját költségén bányász és bányamérnök iskolába. Így végzi el a selmecebányai főiskolát Wenczel Károly, a bánya későbbi igazgatója (1871–1894), Hoffman Rafael, a zsilvölgyi széntelepek feltárója és testvére Géza, a borszéki kőszénbánya feltárója és első igazgatója. A Zakariás család 1834-től a kincstártól bérelte a bodvaji (Magyarhermány) vashámort is, ahol Bodor Ferenc az első három rézágyút öntötte

1848 őszén. Zakariásé lett a bodvaji bánya vezető alszíni tulajdona, amelyet a

gyulafehérvári bányabíróságnál így jegyezték be: „Grubenleken auf Eisenstein S. Antoni mit 3 groten Felder-jeder zu 3528 klauffer S. Szentgyörgy bezirk in M. Hermány Ortstgebirt”. Az általa kiképzett szakemberekkel geológiai kutatásokat végeztet az egész Székely-földön, Borszékától Brassóig. Megindítja a bodvaji vashámort, a máréfalvi kőszén-kitermelést, telepeket fedeznek fel Tölgyesen, Hollósarkán társtulajdonosa a szentkeresztbányai vasgyárnak. Egész tevékenységével olyan ipart teremtett, amellyel 16 000 forint bruttó évi jövedelmet tudott biztosítani a bányakitermelés után.

Kiterjedt üzlethálózata folytán belekeverült az 1848-as események sodrába. Bodor Ferenc volt akkor Zakariás Antal üzemvezetője Balánbányán és az ő javaslatára az ágyúöntés megindításának helyéül Bodvajt választották, ahol biztosítva látták a megfelelő szakmai tudást, felszerelést és nyersanyagkészletet, amelyet maga a tulajdonos Zakariás Antal ajánlott fel Gábor Áronnak. Hogy nem üzleti számítás rejtőzött Zakariás Antal segítségével, kiténik abból a szállóigéből is, hogy a székely ágyúöntő kiadásokra „egy forintot kért” s indult ágyút önteni. Az osztrák hadsereg kevéssel ezután elfoglalja Erdővidéket és lerombolta a bodvaji vashámort, így tevődött át az ágyúöntés Kézdivásárhelyre.

Gábor Áron eredetileg az erdőfülei vashámortban akarta megvalósítani tervét (amely akkor Rauber Ferdinánd földbirtokos tulajdonában volt), de ezt nem találta megfelelőnek, és ekkor fordult a már régebről ismert Zakariás Antal segítségé felé, aki szívesen vállalta az anyagi áldozatokkal járó

nemes ügy felkarolását. Hogy követni tudjuk az eseményeket, szükséges még bemutatni egy olyan személyt, akinek ugyancsak jelentős szerepe volt az első ágyúk kivitelésében. Ez a személy nem volt más, mint Bodor Ferenc, akinek tevékenysége sok elmentmondásra adott okot, de a végső kiértékelésben buzgalmas munkája hasznosnak bizonyult. Bodor Ferenc (1804–1874) 1849 februárjában már a Csíkmaradason létesített löpörgyár igazgatója lett, és ezáltal lehetősége nyílt arra, hogy Balánbányáról több tonna rezet szállítson, és nyersanyaggal lássa el a 48-as hadiipari műhelyeket. Szilárd történelmi tény, hogy 1848 őszén az ágyúöntés értelmi szervezője Gábor Áron volt, de ehhez az anyagi és technikai tudás hozzájárulása Zakariás Antalt és Bodor Ferencet illeti.

A Gál Sándor és Zakariás Antal közötti tárgyalások eredményeképpen 1849. január 26-án 89 mázsa rez érkezett Balánbányáról Kézdivásárhelyre. Ezt erősíti meg az elismervény is, amelyet Gábor Áron írt 1849. június 7-én Zakariás Antalnak:

„-500 az az Ötszázforint vörös rézről amely anyagot a Csík Sz.: Domokosi Rézgyárból Salétrom természetű üstök kikészítésekre az ottani gyár tulajdonosa Tisztelt Zachariás Antal Úrtól mint Álladalmi részletet, hogy hiánytalan ki vettem légyen elismerem”.

Zakariás Antal tragédiájának oka jól ismert. Az 1850-es években megindult a nagytóke beáramlása, amely Erdély bányáiparát a kezébe kaparintja. Élén a Rothschild bankház osztrák-francia érdekcsoportja, amely átveszi az államtól az erdélyi vasutat és bányák egy részét. Fiókvállalata az osztrák Creditanstalt létrehozta Erdély második nagykitermelő tőkés csoportosulását, amely minden jövedelmező bányát kezébe akar ragadni, így a balánbányai bányát is. Miután

Zakariást nem tudják rávenni, hogy eladja a bányát, tárnát nyitnak az eddig már kitermelés alatt álló bánya mellé és a munkásokat elcsalogatják magasabb munkabérekkel. A megtámadott tulajdonos ezek ellen az Udvarhelyi Bánya-Kommisszáriátusnál tiltakozott, de teljesen eredménytelenül. Ilyen módszerekkel lehetetlenítették el az akkor még jól menő bánya működését.

Zakariás Antal megunta az állandó zaklatást és 1858-ban eladta a rézbányát egy bécsi székhelyű részvénytársaságnak 270 ezer forintért, amelyből csak 200 ezer forintot kapott kézbe, sajnos a hátralevő összeget sohasem tudták behajtani az örökösei. Zakariás Antal ettől kezdve családjával végleg Székelykeresztúrra költözött. A bánya még ezután tíz évig viszonylag jól működött, de aztán csődbe került ismét, mígnem 1871-ben végérvényesen árverezésre nem került. A bányát különböző cégek működtették tovább, de egyre kevesebb haszonnal egészen 1894-ig. Az ő tulajdona volt az 1855-ben gróf Mikes Miklóstól megvásárolt fiátfalvi kastély is (másképp Ugron-kastély).

Privát életéről annyit lehet elmondani, hogy 1839-ben nősült Gyergyóban, neje a gazdag Lázár Anna (1815–?) (Antalé) és tudunk az itt született gyermekeiről:

– Miklós (1841–1923) (sepsiszentgyörgyi kereskedő, ő 1872 körül nősült és Gyergyóban halt meg. A gyermekei közül István dr. (1875–?) és Márton dr. (1879–?) a nevüket Telegdy-re változtatták és Marosvásárhelyen voltak ügyvédek),

– Margit (1843–?), – János (1845–?), – Anna (1847–?), – Mária (1850–?).

Zakariás Antal 1869 végén agyvérzést kapott és lebénuult. Felesége gondos ápolása ellenére sem jött helyre ebből a komoly betegségből és 1871-ben váratlanul elhunyt a székelykeresztúri kúriájukon.

Gyarmati Béla

Örmény arcképek (3. rész) – Lukács Róza és Woyciechowski József

Az örmény arcképekkel egykori örmény elődeim közül némelyeknek máig fennmaradt arcképét – rendszerint olajportrét – mutatom be az Olvasónak. Mindenkit arra biztatom, hogy az elődeiről fennmaradt képeket becstülje meg és kezelje szeretettel, mert ezeknek az érzelmi értéke pótolhatatlan. A sort Lukács Róza és Woyciechowski József portréjával folytatjuk.

Az ábrázolt személyek

Lukács Róza és József Woyciechowski (azaz Woyciechowski József) feleség és férj voltak, és bár József – tudunkkal – nem örmény származású volt, de Róza úkanyám szerető férjeként arcképeik mindig egymás mellett függtek, ezért itt is együtt tárgyaljuk őket, illetve képeiket.

Lukács Róza a Zalatnán élt gazdag örmény kereskedő, pénzváltó, postamester és bányavállalkozó Lukács Lukácsnak és Begidsán Katalinnak a leánya és (a máshol ismertett portréjű) Lukács Dávidnak egyik húga, 1829-ben Zalatnán született, az ottani római katolikus plébánián keresztelték. Az 1848–'49-es események idején igen szép és művelt¹ lány volt, aki a rászorultak érdekében kész volt életét is kockára tenni azzal, hogy magyar nemeseket rejtegetett a vérszomjas oláhok elől. Róza bátor tettét nem csak a családi legendárium őrizte meg, hanem már az 1850-es évbéli hatósági „kárfelemelő” vizsgálat hivatalos jegyzőkönyve is, és ezt megerősíti a később kapott kitüntetés² is. Róza

¹ Német nyelvtudását németül írott versei tanúsítják.

² A Ferenc József érdemkereszt arany fokozata.

1850-ben ismerkedett meg a Csemovicből³ áttelepült fiatal hivatalnokkal, a lengyel anyanyelvű József Woyciechowskival. A fiatalember tökéletes német nyelvtudása mellett magas műveltséggel is rendelkezett, amit fennmaradt verses füzete igazol. (A sok német vers között 4-5 lengyel nyelvű igazolja írójuk hazaszeretét és az – ő esetében az orosz – önkényuralommal szembeni tiltakozását.⁴ A fiatalok pár hónapos ismeretség után egybekeltek. Az egyházi szertartást a zalatnai bányakapitányság épületében tartották, mert a véres eseményeket kísérelő tűzvész után Zalatnán nem maradt ép tetőzetű templom.

Boldog házasságukat bőséges gyermekáldás kísérte, összesen nyolc gyermekük született. A Rózáról készült kevés fénykép legrégebbije egy 1867-ben készült családi kép, amelyen a házaspár már mind a nyolc gyermekével látható.

Lukács Róza boldog életének rövidsége miatt nem élhette meg gyermekei házasságát, unokái megszületését, így életének legnagyobb ünnepi eseménye lehetett, amikor 1867-ben értesítést kapott, hogy az Uralkodó az üldözöttek mentésében Zalatnán 1849-ben kifejtett bátorságáért kitüntetésben kívánja részesíteni. Miután írásban nyilatkoznia kellett, hogy a magas elismerést elfogadja, Schönbrunnba utaztak, ahol az

³ Csernovic (Tsernivci, UA) a köztudatban Galíciában, valójában azonban Bukovinában fektült, ma Ukrajnában van.

⁴ Ne feledjük, az orosz cár elleni 1830–'31-es sikertelen lengyel felkeléskor József Woyciechowski már nyolcéves gyermek volt!

Uralkodó – egy briliáns mellű segélyével⁵ – saját kezűleg tűzte Róza keblére az arany érdemkeresztet. Ettől kezdve a Rózáról készült – kevés – fénykép mindegyikén látható a kitüntetés, ami jelzi, hogy Róza a fotográfálás ünnepélyességét az érdemkereszt viselésével is hangsúlyozni akarta.

Úgy tudjuk, József az erdélyi földtehermentési (kárpótlási) munkálatokban a Bach-rendszer hivatalnokaként működött közre, és annak megszűnése után, az állami szolgálatból kilépve az akkor örmény tulajdonban álló „Baláni rézbánya és kohómű”-höz lépett be számvevőnek (ma főkönyvelőnek mondanánk).⁶ Balánba magukhoz vették József özvegy édesanyját. A családra azonban 1877 februárjában szörnyű kettős csapás sújtott le: ugyanazon az éjszakán hunyt el József édesanyja 73 éves korában, és a felesége, Lukács Róza úkanyám, alig 47 évesen. Életük fonálát egymástól függetlenül, más-más súlyos betegség szakasztotta el ugyanaznap. Mindkét halottat a baláni hegyoldalon fekvő római katolikus temetőbe temették.⁷

⁵ A családi legendáriumban szereplő briliáns mellű sajnos rég eltűnt, merthogy „Róza halála után vissza kellett szolgáltatni”. Ez azonban tévedés: magát a kitüntetést kellett volna az örökösöknek visszaadni (amit azok legnagyobb örömeikre elmulasztottak), az Uralkodó személyes jóindulatát kifejező ajándékot a megajándékozott örökösei is megtarthatták. Feltehetően valamikor pénzzé kellett tenni...

⁶ Érdekes, hogy Woyciechowsky József számok iránti készségét utódai is örökölték: egy-egy unokája és dédunokája is egyetemi matematikatanár volt.

⁷ A leszármazottaknak a még a XIX. században történt Magyarországra települése és később Erdély elvesztése miatt a baláni sír újraváltására sose került sor, ezért Lukács Róza nyughelye mára már nyomtalanul megsemmisült...

Megözvegyült úkapám ekkor Nagyszebenbe költözött – valószínűleg azért, hogy anyja és nagyanyja nélkül maradt, akkor 13 esztendő legkisebb leánya az ottani Orsolyita apácák révén megfelelő nevelésben részesülhessen.⁸ Woyciechowsky József 1882-ben, öt év özvegyesség után megtörtén, alig 60 évesen, Nagyszebenben hunyt el és az ottani (mára felszámolt) temetőbe temették.

A képek története

Lukács Róza (és férje) portréját nyilvánvalóan a kitüntetés után festették. A képek Róza leszármazottjainál nagy becsben tartva őrződtek meg a mai napig. Hosszú ideig úgy tudtam, a nagymamikám ágya fölött függő képek „a” képek, és nagy volt a meglepetésem, amikor egy másod-unokatestvérnél megpillantottam a festmények párját! (Amiről viszont ő hitte azt, hogy azok „a” képek!) A kettős képpár rejtélyének feltehető, bár hézagos magyarázata a következő lehet. Lukács Róza halálakor a baláni Róza egy fényképe alapján készítették egy-egy olajportrét Rózáról és Józseféről. E képpárt nevezzük A képeknek. (Nem lehetetlen, hogy ugyanakkor, ugyanaz a művész készítette Lukács Dávid már bemutatott arcképét is, hiszen ő is 1877-ben halt meg.) A képek olyan sikert arattak a gyerekek körében, hogy utóbb – már egy másik mestertől – megrendelték egy második „garnitúra” elkészítését (ezt nevezem B képeknek) és attól kezdve bármelyik képpárt látták, nem volt téma, hogy van egy másik ábrázolás is. A családban sosem tudatosult, hogy két képpár létezik! A két képpár külön-külön öröklődött, mindmáig.

⁸ Az 1860-as években Nagyszeben volt a földtehermentés regionális székhelye, így József számára a város és lehetőségei hivatali munkájával kapcsolatosan válhattak ismertté.

A képek egyformán mintegy $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ élet-nagyságúak. Ha azonban a más-más leszár-mazottakhoz került képeket egymás mel-lé helyezzük, akkor érdekes dolgokat ve-hetünk észre. Aranyozott kereteik a kor íz-lésének megfelelően hasonlóak, de a ke-retek ablakai az *A* változatnál tojásdadok, míg *B*-nél álló téglalakúak. Az *A* képpár ecsetkezelése határozottan finomabb, „mű-vészebb”, míg a *B*-é „egyszerűbb”. Ez va-lószínűtlenné teszi, hogy azonos mestertől származnának. (Sajnos, szignó nem látható egyik képen se.) Az alakok Woyciechowski József képeinek *A* és *B* változatán igen ha-sonlóak egymáshoz, és jól egyeznek a csa-ládi fotóalbumban megőrződött egyik fény-képpel, ami a férfit már felesége halála után ábrázolja, meglehetősen komoran. (Érdekes apróság a fényképen látható kis arany csat, ami valószínűleg az óraláncot rögzítette a kabáthoz: ez az apróság a *B* változaton hi-ányzik, míg a finomabb kidolgozottságú *A* változaton még látható.

Lukács Róza és Woyciechowski József arcképei, *A* változat

Lukács Róza portréinál az ábrázolások némileg kevésbé hasonlítanak egymáshoz. Az *A* változatot sötét ruhás, szorosan záró-dó, széles fehér gallérú ruhát viselő hölgy látható, akinek ovális arca hosszúkás tojás-dadnak látszik. A *B* változaton széles dekol-tázsú, laza frizurájú, viszonylag széles arc-csontú nőt szemlélhetünk, keblén a neveze-tés érdemkeresztrel.

Lukács Róza és Woyciechowski József arcképei, *B* változat

Az eltérés az *A* és a *B* változat arcvoná-sai közt oly nagy, hogy a rendjel látása nél-kül kételkedhetnénk abban, hogy mindket-tő Rózáat ábrázolja! Van azonban egy fény-képiünk Róza asszonyról: ez már a kitünt-etéssel ábrázolja, mégis lányosan fiatalnak tűnik. A fényképen ugyanolyan széles gal-lér látható, mint a festményen. (Az, hogy a festmény az ellenkező irányba tekint, mint a fénykép, lehet akár a művész hozzájárulása is, de lehet egy fordított állású negatívról tör-tént másolatkészítés hibás eredménye is.) Ez a fénykép talán az *A* változat „hitelet” erősíti. Ugyanakkor azonban, Róza asszony fiának, a komoly művészi rajz tehetséggel megáldott Vilmosnak a bibliájában találtunk egy, mára kissé megviselt színes ceruzarajzot, ami hi-tünk szerint Vilmos édesanyját, Róza asz-zonyt ábrázolja.⁹ A fia által készített rajz a *B* változathoz hasonlóan szélesebb arccsontú hölgyet ábrázol, ugyancsak szélesen dekol-tált ruhában. Nem lehetetlen, hogy a képek *B* változatait éppen Róza asszony Vilmos nevű fia készítette, mert ő az *A* változaton látható-tól eltérően, inkább a *B* változat szerinti alak-ban emlékezett édesanyjára.

A Lukács Rózáról készült képeknek azon-ban van egy további érdekessége is! A Róza

⁹ Róza asszony halálakor Vilmos már 21 esz-tendő volt és korábról is maradt fenn kedves tájképe, később pedig legkevesebb 6 olyan ké-pet festett, amik a családnál máig megőrződtek.

A Lukács Róza és Woyciechowski József arcké-peihez feltételezően mintául szolgált fényképek

asszony keblét díszítő kitüntetést ugyanis a két képen különbözőként ábrázolták! A fel-tevésünk szerint fénykép alapján készült *A* változaton a kitüntetés alig látható, míg a *B* változaton igen hangsúlyos. A különbség azonban nem ez, hanem az, hogy a *B* vál-tozat egy nemlétező, sosemvolt kitüntetést ábrázol!¹⁰ Az eredeti piros szalag helyett holmi zöldfehér szalagot talált ki a nyilván emlékezetből dolgozó művész. Maga a ki-tüntetést keresztje az *A* változatnál felis-merhetően egyezik a valódival, míg a *B* változatnál az ábrá-zoltnak semmi köze a valódihoz. Úgy hi-szem, a *B* változatot készítő (második) művész nem lát-ta sem a kitüntetést, sem az azt ábrázo-ló fényképet, ráadá-sul munkáján talán nem is erre, hanem *imakönyvében találtak* – megrendelőjéhez

Lukács Róza feltétele-zett arcképe (amit Vil-mos fia rajzolt és az ő imakönyvében találtak meg 150 évvel később)

¹⁰ Ezt a családnál máig megőrződött kitüntetés eredetijével való összevetés megerősíti.

hasonlóan – a Vilmos által fontosabbnak tartott arcvonásokra összpontosított.

Bármennyire rejtélyes is Lukács Róza és Woyciechowski József kettőzött arcképpárja, a ma élő mintegy kéttucatnyi leszármozottnak a leginkább kézzelfogható kapcsolatot jelentik déd-, ük- illetve szép-szüleikhez. Bár régiek, de ma többet tudunk róluk, mint szüleink-nagyszüleink, ezért különös örömmel tekintünk rájuk!

Könyvajánló

A Magyar Napló Könyvkiadónál je-lent meg Kovács Bálint és Matevosyan Hakob szerkesztésében a *Politikai krízi-ssek Európa peremén: a Kaukázustól a Brit -szigetekig* című kötet, amely tanulmányo-kat közöl Európa elsősorban földrajzi – de részben politikai – értelemben vett perem-területeinek kríziseiről és konfliktusairól. A kötet szerzői elkalauzolnak a Kaukázus, Ukrajna, Transznisztra, a Balkán, az Ibériai-félsziget valamint a Brit-szigetek területére.

A kötet szerkesztői és szerzői – akik magyar, német, cseh, ukrán, örmény, azerbajdzsáni tudományos intézménye-ket és egyetemeket képviselnek – biz-nak abban, hogy kutatási eredményeik, egy kötetben való bemutatásuk felkel-tik nemcsak a szakemberek, de a nem-zetközi események iránt érdeklődők fi-gyelmét is.

A tanulmánykötetben lévő tanulmá-nyok jelentős része szól Örményországról, Karabahról, így az örmény kultúra, az örmény politika iránt érdeklődők is nagy haszonnal forgathatják.

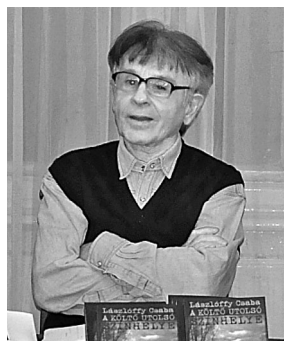
A kötet ára: 2990 Ft

Kapható szinte valamennyi nagyobb köny-vesboltban (Libri, Alexandra, stb.)

Laik Eszter

„Én egy reinkarnálódó személy vagyok”

Az este a meglepetéseké volt, hiszen több fellépőről, előadóról sem az ünnepelt, sem a közönség nem tudott. Így aztán *Lászlóffy Csaba* gyakran ki is fejezte meglepettségét, ha a mikrofonhoz lépett egy régi barát. A mikrofon pedig egy pillanatig sem maradt előadó nélkül, egymás után léptek oda az irodalmárok-énekesek-színészek, hogy gratuláljanak a 75 éves alkotónak. Az asztal közepén

A 75 éves alkotó új kötetével

az este másik két „főszereplője”: a tavalyi ikerkötet – *Pókok a sebezhetőn* és az *Átörökített magány* –, valamint az újonnan megjelent *A költő utolsó színhelye*.

Szondi György, a Napkút Kiadó vezetője elmondta, a *Lászlóffy-kötetek* is kerek születésnapot ünnepelnek műhelyüknél: e legutóbbi éppen a tizedik megjelenés volt. Am a versek és prózák előtt még a dalok töltötték be a Széchenyi-termet: *Puskás Esztertől* lenyűgözően szép előadásban egy örmény egyházi éneket hallhattunk, tiszteletképp *Lászlóffy Csaba* örmény származása előtt. De nemcsak a költő és *Puskás Eszter* ősei vonultak nyolcszáz éve Örményországból Erdély földjére, *Várady Mária* sepi-szentgyörgyi színművész is örmény ősöket tudhat magáénak. Ő az *Ars poetica – Ünnepnepnap Európában*, a *Sejtek szonettje* és a *Szürcsölni agyam velejét* című *Lászlóffy*-verseket adta elő. Majd a mikrofonhoz állt *Pék Boldizsár* is, bár neki lejjebb kellett állítani a berendezést: a kisfiú a *Kecskeverset* mondta el a költő egyik gyermekvers-kötetéből.

Miután a művészek néhány szóban el is mesélték származási vonalukat, az „örmény vonal” még itt sem szakadt meg: *Zsigmond Benedek* – akiről Szondi György elárulta, hogy 94 nyelvet tanult –, egy igazi irodalmi kuriózzummal állt elő – *Lászlóffy Csaba*-verseket fordított keleti örményre. Ebből két haikut olvasott fel magyarul és örményül, a japán műfajjal színesítve a nyelvek összefonódó, szép kavalkadját.

A kritikusi méltatásokat *Kántás Balázs* gondolatai nyitották, melyet *Varga Tamás* színművész felolvasásában hallgathattunk meg. *Kántás* egy hosszabb esszéjének, „A kulturális emlékezet versebe öntése” című írásnak a sűrítvénye, a fiatal irodalmár *Lászlóffy Csaba* tavalyi megjelent ikerkötetét méltatja benne. A szintézis jegyében született verseskötetben összefonódik európaiság, magyarság és erdélyiség – hangsúlyozza *Kántás* –, és e művek összességének épp annyira sajátja az emelkedett hangneme, mint a kesernyész irónia. Sok ponton *Eliot* hosszúverseivel rokoníthatók, viszsza-közön az *Átokföldje*, az emberi kultúra együttlátatásának igénye. Ezzel párhuzamosan a *Szabó Lőrinc*-, *József Attila*-, *Pilinszky-költészet* útját folytatja ez az életmű, s ha van értelme elkülöníteni a határon túl született köteteket, akkor azok közül az utóbbi évtized legjelentősebb vállalkozása a *Lászlóffy Csabáé*. A *Pókok a sebezhetőn* és az *Átörökített magány* egyszerre zárókö és nyitópillanat – összegezte tanulmányában a kötetek jelentőségét *Kántás Balázs*.

Tamási Orosz János – akiről talán nem is tudja az ünnepelt, milyen hűséges kritikusa, jegyezte meg *Szondi György* – csatlakozott *Kántás Balázs* véleményéhez az ikerkötetéről szólva. Az előadó *Nagy Lászlót* idézte: „Felroppenni csak rajban lehet”. *Lászlóffy Csabánál* nem egyszerűen egy nemzedék, hanem embernemzedékek összekapaszkodásáról beszélünk – tette hozzá az előadó. Rajban repülnek a *Lászlóffy*-versek is, belőlük a „mindörökké humanizmus” elve épül fel. A mindenkori hatalmak és a kisember viszonyát feltáró művekből az eltaposhatatlan igazság magasodik fel. E szövegek időben sok év múlva találhatnak egymásra – fűzte hozzá a kötet történetéhez *Tamási Orosz János* –, majd kis patakokból egy nagy lírai folyamra egyesülnek. Lírai önarckép tehát a két kötet, de mégis jóval több annál. Az előadó két jellemző *Lászlóffy*-idézzel zárta laudációját, melyek közül az egyik legismertebb sor még többször is elhangzott az esten: „Hány nemzedéken múlhat még vajon, míg/ a szabadulás várt esélye –: egy/ újabb hazugságciklus földereng?”

Erdélyi György előadóművészt külön örömmel, meglepetve üdvözölte az ünnepelt. A színész elmesélte megismerkedésük történetét: a hetvenes évek elején – amely a művészeknek Magyarországon a hatvanas évek *Párizsát* jelentette – egy könyvkiadóban dolgozó ismerős hozta őket össze. *Erdélyi* plasztikusan felidézte, hogy *Lászlóffy Csaba*, miután beutazási engedélyt kapott Budapestre, megjelent rövid báránypórában, hollófeke haja lobogott utána. Amikor besuhantak *Erdélyi* lakásába a *Corvin téren*, megtorpant a telefonkészülék előtt. Majd lekapta a kabátját, ráborította a telefonra, és kivonszolta barátját a konyhába. „Csaba, ez itt nem divat” – mondta neki a házigazda, utalva a románainál nyugodtabb politikai körülményekre.

„De bizony az” – vágta rá *Lászlóffy*, s mint aztán maga hozzátette az esten: neki lett igaz, ezt bizonyította egy találkozása *Csoóri Sándorral*, akinél minden be volt „poloskázva”. *Erdélyi György* a költő korai verseiből olvasott fel – ezekhez is szép emlékek kapcsolódnak, a *Czine Mihállyal*, *Nagy Gáspárral* közös erdélyi felolvasókorutakon barátja mindig e műveket kérte felolvasni.

Verset vers követett: *Korpa Tamás* és *Prágai Tamás* nem lehettek jelen személyesen, ezért egy-egy művet küldtek el üdvözlésképp, és *Varga Tamás* előadásában meg is hallgathattuk a lírai köszöntöket.

A próza is helyet kapott, mégpedig a szerző legújabb kötetének köszönhetően, melyben neves történelmi, irodalmi személyiségek arcképcsarnokát tárja olvasója elé. Az új gyűjteményt *Pomogáts Béla* méltatta. A *költő utolsó színhelye* lapjaiban III. *Ramszesztől* *Düreren* át *Stendhalig* megelevenedik a világkultúra, melynek elválaszthatatlan részeként felvonul többek között *Kerényi Frigyes*, *Krúdy Gyula*, *Herczeg Ferenc*, *Bálint Tibor*, *Ferencz József*. A portrénovellák hatalmas filológiai pontosságról árulkodnak – magyarázta *Pomogáts* –, mindegyikhez jegyzetek tömegét lehetne készíteni, alátámasztandó a történelmi hitelességet. Még a beszédmódok, a szereplők kifejezései is mind visszanyomozhatók.

Am ezeknek az elbeszéléseknek az igazi ereje mégis a mítikus vonás, *Lászlóffy* történeteiben a mítosz erejével kapcsol össze egyetemest és magyart. „A mítosz sokkal közelebb hozza a múltat, mint a vasos történelmi monográfiák. Aki vállalja a mítoszt, sokkal élethűbb és hitelesebb” – fogalmazott az irodalmár. *Pomogáts* kiemelte, milyen titokzatosak voltak mind a magyar történelem és irodalom figurái – kész regény az életük, mint *Jósika Miklósnak*, vagy igazi

„legendagyárosok”, mint Krúdy. De ott rejlik a történelem abszurditása is ezekben az igaz mesékben, hiszen soha nem a kiszámítható következik be, mindig a váratlan. Zárszóként és születésnap meglepetésként Pomogáts Béla bejelentette: a magyar kormánytól előterjeszti Kossuth-díjra a 75 éves alkotót.

A nagy taps után maga az ünnepelt kapott szót, aki kapcsolódva a méltatáshoz, legutóbbi prózakötetéről jegyezte meg a rá jellemző érzékletes szellemességgel: „Én egy reinkarnálódó személy vagyok, ebben a könyvben is korokon, tér-, idősíkokon szaladgálok át”. A szerző a Kerényi Frigyes életéről szóló elbeszélést érezte a kötet leginkább szimbolikus darabjának, ezért ez lett a címadó novella. A sorából Lászlóffy Csaba összevágott egy prózai montázst, ezt olvasta fel a közönségnek, előtte összefoglalva Petőfi barátjának kalandosan tragikus életét. Az Amerikában új haza megteremtésével próbálkozó, sokszor dühös összezapásokba bocsátkozó emigráns forradalmárokat az anyanyelv tartotta össze – emelte ki a költő, tudatva az élettörténet jelentőségét. „Kerényi én vagyok, vagy önök közül bárki” – jegyezte meg Lászlóffy Csaba a „reinkarnációs írás” felolvasása után.

A próza után néhány verset is meghallgathattunk az ünnepeltől, aki meg-megszakítva felolvasását, egy-egy sorhoz családtörténetének kis mozaikjait fűzte hozzá. Így például a rekviráló oroszok elől a szomszédba átdobott kis játékkardról, a Galíciában harcoló nagyapáról és az Amerikába emigráló nagyanyáról, az örökségről lemondani kötelezett édesapáról. És természetesen szó esett a saját születésnapról is. „Az 75 éves, aki annak érzi magát” – mondta Lászlóffy Csaba, majd az ismert sort idézte derűsen: „A szentek és a költők kivételek”. „Marad a kísértés a folytatásra” – fogalmazott az ünnepelt, aki

azt tárta fel őszintén: még nem jutott el önmagához. „Amíg az ember nem hozott fel mindent magából a mélyről, addig van remény, hogy a kiirthatatlan vadon létezik belül” – utalt búcsúzóul Lászlóffy Csaba a felolvasott Kerényi-montázs címére.

Az ünnepség fénypontja, a díjátadás következett: Szondi György átnyújtotta a költőnek a „Napút-levélnék” elnevezett, bekeregetett oklevelet, melyet szeptember 22-én, az őszi napfordulón készítettek, s mellé egy ötvösművészeti érmet is. Az ünnepeltet Szepes Erika laudálta, aki azt hangsúlyozta: szándéka szerint kiterjesztené a laudáció eredeti céljait, és szeretne hozzájárulni a költő műveinek megszerettetéséhez is, mert nem könnyen befogadható versekről van szó. Ciceró nevezte először humanizmusnak azt a kulturális vezérfonalat, amely végigfut Lászlóffy Csaba művein – magyarázta az irodalmár –, melyeknek a világkultúra csak az egyik fő motívuma, a másik a hűség. Hűség elsősorban a szülőföldhöz, a szerettekhez, az anyanyelvhez és önmagához. S ezzel párhuzamosan kíméletlen harag az árulókkal, a hatalommal, a szabadság megcsonkítóival szemben. „Olvassák és szeressék minél többet verseit olyanok, akik ismerik és szeretik” – fogalmazta meg jókívánságait Szepes Erika. (Irodalmi Jelen – 2014. szeptember 27.)

Az ünnepelt átveszi a „Napút-levelet”
(Fotók: Laik Eszter)

Bálintné Kovács Júlia

Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok (2. rész)

Dr. Jakab Antal (*1909. III. 13-án született Kilyénfalván, Csík megyében. †1993.V.5. Gyulaféhegyvár) püspököt 1951. augusztus 24-én tartóztatta le a Securitate, tizenhárom évi raboskodás után 1964-ben szabadult. 1971-ig buzásbesnyői plébános volt, amikor VI. Pál pápa kinevezése nyomán az ugyancsak magyar-örmény Márton Áron segédpüspöke lett. A felszentelésére a Szent Péter Bazilikában került sor, a ceremóniát a pápa személyesen végezte. 1990-ben ment nyugdíjba. (Forrás: *Híres örmények. Metapédia*)

Jakab László (*1911. VI. 12-én született Kolozsváron) székelyudvarhelyi hittanár 1952-ben tartóztatták le a szekusok és 1953 őszéig kínozták, vallatták.

A lista korántsem teljes, mert az örménygyanús nevek esetében csak a családfa ismeretében állapítható meg az adott politikai üldözött pap örmény származása, ezért csak azokat soroltam fel, akiknél bizonyítottan fennáll az örmény nemzetiségi hovatartozás. (Forrás: *Híres örmények. Metapédia*)

Karácsonyi István Aradon született 1908. július 10-én. Minorita szerzetesként, a rendek 1950-ben történt felszámolása után az eszternelki ferences kolostorba internálták, letartóztatásakor (1957. dec. 24.) is itt volt. A Szoboszlai-perben 22 évi kényszermunkára ítélte a kolozsvári Katonai Bíróság Temesvárra kihelyezett ülésén. Temesváron, Aradon, Galacon és Szamosújváron volt börtönben, majd kivítették kényszermunkára a Bráilai Nagyszigetre. Luciu-Giurgeni-ben, kukoricatörés közben érte a halál, 1962. november 9-én.

Keresztes Ignác Gyergyószárhegyen született 1939. február 19-én. Letartóztatásakor (1960. aug. 30.) a szárhegyi géppálmáson mezőgépész. A kolozsvári Katonai Bíróság 15 év kényszermunkára ítélte a Fekete Kéz szervezkedésben való részvételért. A Securitatéről 1961. jún. 6-án a marosvásárhelyi Törvényszéki Fogházba került, onnan vitték ki 1961 szeptemberében a Duna-deltába. 1961 novemberében átkerült Luciu-Giurgenibe, majd Zsilaván keresztül Szamosújvárra, ahol 3 évet töltött. Innen szabadult 1964. aug. 6-án. Szabadulása után 1968-ig Balánbányán, 1968–1991 között Gyergyószentmiklóson dolgozott 1999-ben történt nyugdíjazásáig.

Kopacz Ágnes – Született: Csíkcsicsó, 1922. márc. 22. Háztartásbeli. Letartóztatták 1959. október 3-án. A csíkcsicsói csoport egy sor akciót hajtott végre, hogy megakadályozzák a kollektív gazdaság megalakulását.

Kopacz Gyula – csíkcsicsói csoport tagja. Született: Csíkcsicsó, 1897. ápr. 10. Gazdálkodó. Letartóztatták 1959. szept. 30-án. A társadalmi rend elleni ténykedés vádjával, a csíkcsicsói kollektivizálás-ellenes megmozdulásban való részvétellel vádolták.

Korbuly Péter – EMISZ (Erdélyi Magyar Ifjak Szövetsége) Született: Csíkcsicsó, 1925. jún. 17. Letartóztatásakor (1959. febr. 13.) Brassóban lakott és lakatos volt. 17 évre ítélték.

Kovrig György Sámuel – nyárádtői csoport. Született: Nyárádtő, 1907. aug. 30. Gazdálkodó. Letartóztatták 1959. szept.

19-én, a kollektivizálás elleni nyáradtói megmozdulás részeseként.

Kovrig János Sámuel – nyáradtói csoport. Született: Nyáradtó, 1905. szept. 4. Gazdálkodó. Letartóztatták 1959. szept. 19-én. A kollektivizálás elleni nyáradtói megmozdulásban résztvevők ügyében állították bíróság elé.

Melik Mária Született: Maroskece, 1908. jún. 13. Háztartásbeli. 1957. máj. 23-án helyezték vád alá fajgyalászás vádjával. A vádirat szerint 1948-ban már volt elítélve ugyanezért.

Puskás Attila – Puskás-csoport. Született: Kolozsvár, 1931. aug. 9.

Életútja: Középiskolát szülővárosa Piarista Főgimnáziumában és az Ady-Şincsei Fiúliceumban végzett (1950); Veres József író és geológus osztálytársa; egyetemi diplomát a Bolyai Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett (1954). Tanári pályáját a csíkszépvízi általános iskolában kezdte (1954–55), majd tanított a csíkszeredai egyes líceumban (1955–58), ahol kezdeményezésére komoly művelődési élet indult el. A diákok bevonásával színdarabokat, irodalmi eseteket, a helyi rádióban történelmi megemlékező műsorokat rendezett. Mivel ezt a tevékenységet a kommunista pártvezetés és a főtanfelügyelő politikai jellegük miatt elítélte, 1958 nyarán Csíkdánfalvára helyezték. 1959. máj. 12-én öt tanártársával és öt diákkal együtt letartóztatták, és öt magát „a társadalmi rend elleni felforgató tevékenység”, valamint „tiltott írások terjesztése miatt” (ez utóbbi vád tulajdonképpen egy saját '56-os versét jelentette) fővádlottként húsz év kényszermunkára ítélték. 1964. augusztus 3-án szabadult általános

közkegyelem révén. Szabadulását követően sokáig csak kereskedelmi munkahelyeket tölthetett be, majd a Kovászna megyei mezőgazdasági igazgatósághoz tartozó növényvédelmi felügyelőség biológusa-, illetve főbiológusaként a növényvédelmi előrejelzést irányította, nyugalomba vonulásáig.

1990 után újra politikai tevékenységbe kezd. Három éven át az RMDSZ Kovászna megyei szervezetének alelnöke, a 2000–2008 közötti két törvényhozási ciklusban Sepsiszentgyörgy városi tanácsának képviselője volt. A Volt Politikai Foglyok Szövetsége Kovászna megyei szervezetének alelnöke. 1956-os helytállásáért a Magyar Köztársaság elnöke „A hazáért és a szabadságért” emlékéremmel tüntette ki (1991). Később (2004) megkapta a román államtól az „Antikommunista Ellenállásért” elismerő oklevelet, 2008-ban pedig a Sólyom László magyar köztársasági elnök által adományozott Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet. 2010-ben Sepsiszentgyörgy „Pro Urbe” díjjal ismerte el a városért végzett tevékenységét.

Munkássága: 1969-től közölt tudományosnepszerűsítő írásokat. *A Hét, Dolgozó Nő, TETT, Megyei Tükör* munkatársa. 1972-ben Berde Áron-díjat nyert ökológiai jellegű, környezetvédelmi tanulmányaiért. Állandó előadója volt a Pro Natura táboroknak. A Kriterion Téka-sorozata számára szakértőként válogatást és fordítást készített a nagy francia rovaranos, Jean Henri Fabre írásából, valamint Pasteur biokémiai, mikrobiológiai szakmunkáiból. Meghatározta a bukaresti Központi Előrejelzési Intézet és több megye lepkegyűjteményeit, és több száz fajjal rendelkező rovargyűjteményt állított össze a Kovászna megyei Növényvédelmi Felügyelőség számára. 2008-ban közreadta édesapja, Puskás Lajos börtönnaplóját, „*Más jövőt*

álmodtam” címmel. A *Háromszék* napilap és a Nemere hasábjain sorozatokban foglalkozik a gombaismeret, gyógynövényismeret, valamint a gyomnövények és káros rovarok elleni védekezés kérdéseivel. A *Pro natura* gyűjteményben (1995) *Kímélnünk kell a rovarokat is* című tanulmányával szerepel.

Önálló kötetei: *Barátaink és ellenségeink, a rovarok* (Bukarest: Tud. és Encikl. Kiadó, 1975),

Rovargyűjtők könyve (Kolozsvár-Napoca: Dacia, 1976), *A fenyők birodal-*

mában (Kolozsvár: Tinivár, 1997), *Növényvédelmi ABC* (Sepsiszentgy., 2000) (Forrás: Wikipédia)

Általános források:

1. *1956 Erdélyben Politikai elítéltek életrajzi adattára 1956–1965*, Szerkesztette: *Dávid Gyula* (Polis Könyvkiadó, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2006)

2. *Tófalvi Zoltán Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben*

3. *Tófalvi Zoltán: A Magyarországon kivégzett 1956-os erdélyi mártírok.*

Folytatjuk

Dr. Sasvári László

A „Merza-napló”-hoz

A műfaját tekintve: családrege. Szeretem a családregeket. Ez azonban szerkesztésében nem „igazi” regény: elkezdett s bevégezett cselekménnyel, szereplőkkel, leírásokkal. Szerkezetileg összetett. Némiképp Szabó Magda „Régimódi történet” című családregejét juttatja eszembe. Nézzük először a címet! Merza – jeles erdélyi örmény-magyar; kishazánkban: magyarörmény, ágas-bogas család. Szongott Kristóf szerint a perzsa eredetű név herceget jelent. (A 2010-es budapesti telefonkönyvben 10 ilyen nevű előfizető szerepel!) Nézzük mennyiben napló!

Szerkezetileg több részből áll. Az első része egy hadifogoly napló. Mozaikszerű az események leírása. (Néha jó volna egyes idegen szavakat megmagyarázni, pl. pleni=fogoly, hadifogoly.) Sok „hihetetlen” hangzik el az életükből. Vállalkoztak! Igazából úgy értem meg ezt a hadifogoly életet, hogy ismerem a két világháború közti könyvsikert: Markovics Rodion „Szibériai

garnizon” című könyvét. Azután további fejezetek. Közben írásmásolatok meg fényképek. A szövegben megtaláljuk ezek magyarázatát, de könnyebb lett volna képaláírással. Arról nem is beszélve, hogy a szövegben vannak utalások olykor egyes képekre, de azok mintha nem lennének mellékelve. A „fülszöveg” montáznak nevezi az írás műfaját. De nagyon sok esemény van a való életből. Egyet érdekességként: a gyerekek az ebédeken – vacsorákon külön hokedlin étkeztek. Ilyen élményem van nagyszüleim háza tájáról. Sok emberek közötti problémát ismerhetünk meg a nagybetűs Életből. (S itt eszembe jut az „Életképek” című tévésorozat, melyet már párszor újra sugároztak [s nincs befejezve!]. Ez a Merza-napló is hozzá hasonló.)

Mennyiben örmény? Nem sokban! Emellett történik arról, hogy örmény-magyar család, a Merza név eredetéről, s arról is, hogy a főhős Merza István, előrelátó, takarékos ember volt és ez örmény tulajdonság.

Ezt többször is hangsúlyozzák! Az Egyházmegyei Takarékpénztár jászberényi fiókjának volt az igazgatója. (Ma elképednék egy ilyen nevű bankon. Pedig volt! Magam is emlékszem a gyöngyösi fiókjára. Egyébként a névben az egri egyházmegyeről van szó!)

A könyv 2014-ben jelent meg Budapesten, a Fővárosi- és a II. kerületi Örmény

Önkormányzat is támogatta megjelenését. Írója Doboss Gyula, ezzel is emléket állítva felmenői örmény-magyar ágának, érintve az Élet sok – megoldandó – problémáját. Egyébként ő, Merza István unokája. Jó lett volna – akár Függeléként – egy családja, mely segíti az eligazodást.

Doboss Gyula: A Merza-napló (Magyar Napló, Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2014)

Bakó Zoltán

Önszerveződő erdélyi nemzetiségek

Marosvásárhelyen hagyománnyá vált az ősszel megrendezésre kerülő örmény kultúra napja, amely művészeti, irodalmi és történelmi témakörökkel jelentkezik, nem csak magyar-örmény vonatkozásban. Szó esett így nem csak az örmények, hanem a szászok, a zsidóság, a székelység önszerveződéséről is a nagy érdeklődésre számot tartó előadásokon.

A Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) immár negyedik éve minden őszi megszervezi az örmény kultúra napját Marosvásárhelyen. Idén ezt október 11-én, szombaton tartották meg a Kultúrpalota kistermében, rangos előadók részvételével. Amellett, hogy bemutatásra került az erdélyi magyar-örménység több mint három évszázados múltjának, kultúrájának, hagyományainak bemutatása, idén több erdélyi nemzetiség életéből, szellemi és művészeti értékeiből nyújtottak válogatást az egész termet betöltő hallgatóságának az Együttélési modellek a történelmi Erdélyben a román, örmény, szász, zsidó közösségek körében című előadássorozat keretében.

Az 1600-as évek utolsó harmadában érkeztek Erdélybe az első örmény telepesek, akik az üldöztetés elől menekülve lettek

Örmények a Kultúrpalotában. Érdekesítő előadások

otthonra I. Apafi Mihály fejedelem éleslétésének, gyakorlatias szellemének, s nem utolsósorban vendégszeretetének köszönhetően. Az első letelepülési helyeik Besztercén, Gyergyószentmiklóson és Szépvízen voltak, ezután alakultak ki az örmény szabad királyi városok, Szamosújvár, Erzsébetváros, s később szóródtak szét nagyobb községekbe kompakt örmény csoportok, mint amilyen a marosvásárhelyi Petele is volt.

A MÖMKE elnöke, *Puskás Attila* köszöntője és bevezető előadása után a meghívott mutatták be a témával kapcsolatos előadásait. *Garda Dezso* *A Compania és a Mercantile Forum, mint az örmény önszerveződés alapintézményei* címmel érkezett a magyar-örménység sajátos intézményrendszeréről.

A románok 19. századi kulturális autonómiatörekvéseiről szóló, *Cornel Sigmirean* által írott tanulmányt a szerző más elfoglaltsága miatt *Kálmán Attila* olvasta fel. *Pál Antal Sándor* „A székely közösség önszerveződése” című előadását – mint minden alkalommal – nagy érdeklődéssel követte a hallgatóság. Az erdélyi szászok történelmének egy jelentős – és hosszú időtartamú – szakasza, a szász *Universitas (1690–1876)* jelentőségéről és fontosságáról *Kálmán Attila* érkezett. *Zsidó szervezetek a történelmi Erdélyben* címmel *Spielmann Mihály* történész-levéltáros tartott igen érdekes előadást, amelyben a marosvásárhelyi szervezetek, egyletek életébe is betekintést nyújtott.

Az előadások között rangos fellépők szórakoztatták a hallgatóságot: a *Maros Művészegyüttes* táncosai, énekelt *Aszalos Enikő*, zongorán játszott *Szónyi Márta* és *Szakács Mária Magdolna*, majd a rendezvény végén *Kecskés Ávéd Erika*, a kolozsvári *Gheorghe Dima* Zeneakadémia hallgatója egy Bach-művet játszott el azon a meseterhedgűn, amelyet a MÖMKE által szervezett gyűjtés eredményeként kapott nemrégiben.

Az idei rendezvény fővédnöke *Varujan Pambuccian*, a romániai parlament képviselője és *Turgyán Tamás*, a magyar Országgyűlés örmény szószólója volt. (*Székelyhon.ro.* – 2014. 10. 14.)

Moravcsék Mária

„A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok”

Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő

(3. rész)

Első bevetésének életveszélyes történetét meg se írja Irmának, egyik megfigyelőtisztje, *Boksay Antal* őrizte meg számunkra. Fenn a levegőben az erős légáramlatok eltepték a kormányozható huzalokat, és elszakadt a szármacsúró is. Csak motorral és oldalkormányal, folytonosan bukácsolva ért le a földre. Félelmetes a gondolat: mi történik, ha a csapkodó huzalok végighasítják a szárnyakat?

Ezeknek az 1916. május-júniusi leveleknek a hátterében a monarchia nyári, támadó tiroli hadművelete áll. Az osztrák-magyar repülőszázadok a hadművelet mindkét szakaszában jelen vannak. Felderítő, bombázó és tüzérséget irányító szerepben.

Kiss egy Brandenburg-felderítőgépet vezet Mögötte a megfigyelőtiszt, aki

fényképez, a gépfegyvert kezeli (a pilótának még nincs), vagy a bombát zsinóron lógatva kézzel céloz. Munkájának sikere a pilóta rátermettségétől, manővereitől függ, ő ad módot mindenre, tehát az eredmény az övé is.

A támadás kezdete után két héttel levél megy Pozsonyba.

„Eddig 6 repülésem van az ellenség fellett. ... 20-án Schio pályaudvarát bombáztam, ugyanakkor a Zúgna Torta állásait sikerült lefényképezniünk. ... 21-én reggel Peribe indultunk 3 géppel, egyenként 4x10 kg bombával.” Délután is sikeresen bombázzák az Etsch melletti Peri városát: „három telitalálat, egy nem robbant.” Majd ellenséges gépek tűnnek fel. Nem baj, „neki az első Formának!” Az megszökik, de valamivel később két másik géppel visszatér,

és üldözőbe vesznek egy szintén nehézkes Lloyd-felderítőt. Hárman egy ellen! Kiss nem habozik: „Rövid, de roppant heves harc után megszabadítottam, s aztán magam is meglógtam. Egy Farman, egy Caudron és egy Caproni volt az ellenfelem.”

Tipikus történet, sokszor megismétlődik még: Kiss felderítőgéppel vadászként harcol a technikai és létszámbeli túlerővel. Esze ágában sincs megijedni, pedig mindhárom típus ún. „óriásgép”, bombázásra kifejlesztve. (A monarchiának erre a célra tervezett gépei nincsenek, a bombázószázadokat csak 1917-ben szervezik meg, kétmotoros Brandenburg-gépekkel repülnek. Kiss József ezután, nyári repülései már egy kiérlelt, tudatos rendszerbe illeszkednek. Többször tapasztalja, hogy az elakadt vagy lefagyott gépfegyver miatt harc képtelenné vált gépeinket is könnyörtelenül lelövik. Látja, hogy a front legkiválóbb ellenséges repülői, az angolok szinte passzióval teszik ezt, és soha nem kegyelmeznek a védtelennek.

Ezzel szemben az 54 légygőzelmest Francia Guynemer százados elengedi a 61 légygőzelmest német Udet főhadnagyot, mert annak gépfegyvere beszorult. A kanadai Roy Brown lelki furdalást érez, mert le kellett lőnie a 80 légygőzelmest Manfréd von Richthofent (1918. április 21): „Szívesen visszahívnám az életbe.” Az olaszok udvariassági gesztusai szintén emberségről tanúskodnak. A kiváló vadászpilóta, Olivari herceg rossz magyarsággal megírt levelet dob a leivici reptérre 1918. március 15-én: „A magyar bátor, lovagias repülőket üdvözljük nagy nemzeti ünnepükön”, a később ledobott csomagban pedig fényképek a lelőtt magyar pilóta temetéséről és egy fogásba esett magyar repülőőről.

Az angolok nem. Az angolok soha.

Kiss szakkönyveket olvas, tanulmányozza a légiharcok rendszereit, elemzi Manfréd

von Richthofen légcisatáinak leírását Késszül a heroikus feladatára; győzni úgy, hogy lehetőleg ne tapadjon hozzá vér. Kidolgozza és begyakorolja az új módszert: a megszerzett magassági fölény birtokában akár a felhőkből is lecsapni, majd a gép mögő-főlé szinte arasznyi közelségbe kerülve egy puli okosságával és következettségével leterelni az ellenséget hazai repülőtérré. (Bajtársak találták ki ezt az otthoni ízű, tökéletes párhuzamot.) Szökni képtelenség, mert a hajszálpontosan irányított foszforlövedékek kijelölik az egyetlen utat. Csak néha szükséges a légesavar vagy a motor szétlövése, ilyenkor siklórepülésben landolnak a megmentett repülők. Ha nehéz volt a küzdelem, Kiss megjutalmazza őket: leterelés közben magas szintű műrepülő-bemutatót tart nekik. Az elképedés akkora, hogy soha, senki nem próbál elmenekülni.

Itt a példa az angoloknak: vajon mit kezdenek vele? Látni fogjuk: semmit.

Egyelőre főként olaszok az ellenfelek, a kiváló vadászpilóták, Baracca, Baracchini, Scaroni, valamint Olivari és Ruffo di Calabria hercegek. Utóbbi különösen vakmerő. Egy ízben 10 méterre ereszkedik le Asiagonál állásaink fölé, vigyázva végig gépfegyverezi a terepet, majd elegánsan névjegyet dob le, és távozik.

Az olaszok jelentős túlerőben vannak: 1916. június 20-án 10 Caproni bombázó és kíséző vadászok támadják meg váratlanul a pergeinei és Etsch-völgyi reptereket. Kiss bőrruha és szemüveg nélkül rohan gépéhez, megfigyelőjével együtt felszáll 4000 méterre (hány fok lehet ott?), egymaga nekimegy a rajnak, és félórás harc után lelő egy bombázót. A repülőknél még nincs becsülete az osztrák-magyar sajtóban, tehát meg sem említik, holott a német újságok nagy részletességgel számolnak be róla. Két hónappal múlva egy négyes Caproni-raj pályázik a

pergeinei pályaudvarra. Kiss dönt: a vezérgépet kell célba venni. Megközelíti 20 méterre, és folytonosan verkedve lenyomja. A bent ülők sértetlenek. A hivatalos Höfer-jelentés mindig hírt ad Kiss légygőzelmeiről, de csak az első nemesi előnevet használja. Közli a szeptember 17-i harmadik győzelmet is: a Garda-tó mellett kényszerleszállást végzett az olasz Caproni.

A harmadik győzelem láttató, eleven leírásával Kiss József naplója ajándékozott meg bennünket. A repülés magasiskoláját képviselő módszer minden eleme megtalálható benne a foszforlövedékek kivételével. Most erre nem volt szükség.

Tüzérségi megfigyelésre megy pilóta és tisztje. Srapnellfelhők pamacsai látszanak az égen – mit lőhet a tüzérség? Valóban feltűnik egy magát furcsamód biztonságban érző magányos Caproni, holott mindig erős rajokban repülnek csak. Kiss vadászószötné feltámad: „Ez a magányos gép pedig, akármi történik is, ma az enyém lesz!” Ik Caproni még mindig észrevétlennek hiszi magát, gyanútlanul közeledik: „Hatalmas gép, olyan, mint egy erőd. Elöl két motor, hátul egy A szárnyak közötti tartórudak úgy néznek ki, mint valami sűrű oszlopcsarnok.” Kiss már régen felette jár, „aztán irány egyenest a Caproni!” Az menekülni próbál, tüzel, „ami elől én gyors fordulókkal tértem ki.” „Mindig mi voltunk a támadók, mi a gyorsabbak és magasabban járók,” méghozzá tervszerű, szoros közelségben: „A pilótának, a megfigyelőnek és a két gépfegyverlövésznek arcát jól láthattam. Kétségbeesetten dolgoztak.” (Kiss munkának nevezi a harcitévőkénység minden formáját máskor is.) Az ellenség egyre ritkábban lő – mi lehet a háttérben? Baj van itt is, a tiszt gépfegyvere elakad. „De az enyém még jó... Majd végzek én a nagy monstrummal magam is.” Szétlővi a két első motort, a gép

siklórepülésben egyre lejjebb kerül. Közben a saját megfigyelő löni készül a megjavított fegyverrel, de Kiss leint: „A legyőzött ellenfelet nem harcszerű cselekedet szétlőni.” A Caproni most váratlanul zuhanórepülésbe megy át, a gyanakvó Kiss ugyanígy utána; talán szökni akar? A gép eltűnik egy völgyben. Hova lett? „Spirálba fektettem a Brandit”, amely leszáll egy kis erdei tisztáson. (A pilótaiskolában 100 m²-re gyakorolták az ilyesmit - mekkora lehetett az erdei tisztás?) Katonák, civilek jönnek: az olasz gépet megtartották az erős tölgyfák, az utászok már szedik is le a magasból. „A vezető a fején megsérült, de a többieknek semmi baja nincsen. Nagyon megörültünk a jó hírnék.” „Az olasz megfigyelőtiszt igen nagy tisztelettel beszélt velem.” (Németül.) „Igen meglepte őket az osztrák-magyar gép mozgékonyága és repülési fölénye, mert úgy tudták, hogy az ő gépeik sokkal jobbak.” (Jól tudták, csak Kiss-ről nem hallottak még.) A négy „ellenség” nyakába borul megmentőjének, s mikor kiderül, hogy magyar, örömiük határtalan. Kiss három nevet mond csak: „Garibaldi, Türr István, Kossuth Lajos.” Az olaszok szemében könnycsepp jelenik meg. Egy osztrák dragonos főhadnagy méltatlankodva nézi a nagy barátkozást, de szerencsére nem ő a legmagasabb rangú jelenlevő. A magyar alezredes elmagyarázza neki, hogy életüket köszönik meg most a repülőknél. Kissék átvizsgálják az olasz gépet, a fontos műszereket magukkal viszik, majd tiszteletkört írnak le a levegőben a legyőzött ellenség megbecsüléseként, és hazatérnek. Mintha mi sem történt volna, jöhet a jó ebéd. „Az este végtelen nyugalom öntötte el egész bensőmet. Jóleséssel feküdtem le, hogy legyőztem az ellenséges gépet, és ezt a győzelmet nem árnyékolta be emberhalál, hála Istennek, nem volt temetés.”

Október 1-jén reggel parancs jön a 3. hadtesttől: fontos felderítést kell végezni a Dolomitokban. Óriási vihar tombol, istenkísértés most felszállni. Kiss József vállalkozik rá, és sikeresen végrehajtja a feladatot. Gépe azonban a hazai reptér felett légszákba kerül, és lezuhan a szőlők közé. A besesülés súlyos, a trienti kórházban kezelik heteken át.

Karácsonykor Perginében van. Fénykép készül róla és bajtársairól. A háttérben feldíszített karácsonyfa, az asztalkán poharak, alma. Kiss komolyan néz szembe velünk, a bajtársak ugyanúgy, egyikük mandolint penget. Valamennyien viselik kitüntetései- ket. Ünnepe van, Karácsony.

Kiss januárban még pihen, erősödni kell: „egész nap skín szaladgálok”, majd bemutatják IV. Károly királynak, amire a koronázóváros szülötte nagyon büszke.

Az ellenség légifölénye 1917-től kezdve erőteljesen megnövekszik, mert egyre gyakrabban tűnnek fel és nagy létszámban a szövetségesek technikailag is sokkal jobb gépei.

„Távolfelderítő” utakra akkor kezdik küldeni, amikor az ellenség „légizárlat”-a szinte lehetetlenné teszi a felderítést. Ez azt jelenti, hogy különböző magasságokban nagy létszámú vadászrajok keringenek állandóan a levegőben, rajtuk átjutni képtelenségnek látszik. Kiss átjut. Felhők között bujkálva vagy felettük repülve, ha kell, leállított motorral és siklórepülésben néha 200 km-re is behatol az ellenséges vonalak mögé anélkül, hogy egyetlen elhárító lövést is kapna. A felhőlyukakon át minden szükséges információ megszerz.

A távolfelderítő utakra együléses „K. D.” vadászgéppel indul. Szeptemberi naplófeljegyzése megörökíti egy olasz Farman kényszerű lelövését, miközben egy ilyen útról tér haza. „Szerettem volna elfogni és hazavinni, de hosszabb légiharcba benzinhiányom

miatt nem vághattam bele.” Kénytelen a benzintartályra célozni: „A gépből kicsapott a jellegzetes fehér felhő, aztán egy hosszú, fekete füstcsík és lángnyelv..., a gép hirtelen a hátára fordult, és örült kalimpálással bukkolt lefelé.” Kísérteties előkép!

Kiss egyre gyakrabban repülhet vadász-ként. Kovalcsik Gyula tiszthelyetessel pásztázzák a levegőt, hátha akad valami tennivaló. Saját kifejezése szerint „békésen portyázgat” ott fenn, mintha a napfényes pozsonyi korzón sétálgatna vasárnap délután. A nyugalom addig tart, amíg fel nem tűnik az első ellenséges gép.

A nemrég alakult 55. vadászszázadhoz 1917 november elején vezénylik át. Végre! Ez az ő igazi műfaja.

Kiss József repülőéletének legragyogóbb korszaka következik ezután az 55-ös vadászoknál. Társa az osztrák Július Arrighi, aki Brumowsky százados neveltjeként 32 légigyőzelmével 11 vitézségi érmet érdemelt ki, köztük négy aranyat. Az 1917-es légteret őstől kezdve a legőzhetően Kiss-Arrighi-páros uralja. Az 55. sz. parancsnoka, a szintén pozsonyi születésű nemes Maier József százados nemcsak remek szervező, hanem kitűnő kötelékvezető vadászpilóta is. Időnként hármásban indulnak bevetésekre.

Kiss József 1917. november 22-én új táboriposta-címet jelez Irmának: „Fi. K. 55.” „Ősszekerültem Arrighival, az Isonzó legjobb pilótájával. Mindig együtt megyünk vadászatra. Négy nap alatt 11 ellenséges gépet lőttünk le. Ebből rám jut 5 (összesen 12), Arrighire is 5 (összesen 19). Egészen egyforma kitüntetéseinkhez most megkapjuk harmadszor az aranyat. Arrighiben egy másodikkal találtam”.

„November 28-án leszedtem a 13. és 14. olaszt. Megkaptam harmadszor az aranyat, és tiszthelyettes vagyok.”

December „16-án leszedtem a 17-ik ellenséges gépet, égve”.

„Ma a király utasítására beadtak hadnagynak. A napokban várom a 12-ik kitüntetésem (a valóságban a 15-iket), a kisezüstöt ötödször.” (1918. I. 24.)

„Leszedtem a 18. ellenfeletem. A gép és a foglyok sértetlenek. Az első angolok nálunk!” (1918. I. 25.)

A szükségzavú írások jelentős küzdelmekre utalnak.

Ez a páratlan teljesítmény azonban azt is jelzi, hogy az ellenség egyre sűrűbben, egyre nagyobb erővel támad, így vadászaink naponta már kétszer szállnak fel. Kiss módszere mégis változatlan: védtelen gépre nem löni, és lehetőleg megmenteni az ellenség életét. December 16-án módja nyílt volna erre, de a makacs angol önmaga vesztét kereste. Kiss naplója megörökítette a légiharcot.

„Jó néhányszor voltam kint a front fölött, de csak ritkán láttam ellenséges gépet, azt is csak nagy távolságról. Úgy látszik, megszeppentek egy kicsit az angolok, hiszen az 55. vadászszázad megtanította őket a tisztességre.” A délelőtt eredménytelenül telik, de délután feltűnik egy gyanútlan angol Saml. „Még nem vett észre, így hát nekimentem”, „erőteljesen rávettem magamat”, „felülről rácsaptam”, „újra rácsaptam”, és „gépem futószerkezete sokszor egy arasznyira lehetett a pilóta fejétől.” Micsoda technika! Kiss egy bukófordulattal eléje kerül, mert csak a propeller szétlövésével tudja lekényszeríteni. Az angol hevesen tüzel, majd „rémülten látom, hogy... egyenesen belerepül géppuskám tüzebe.” Vagy 100 métert zuhan, „aztán megjelent a jól ismert füstzászló. Tehát a benzintartályt foszforfogoly érte. Kísérteties lángnyelvek csaptak elő a gépből... 15. légigyőzelmem is már a múlté. Sajnáltam

az angolt, Isten látja lelkeket, nem én voltam a hibás.”

Egy hónap múlva, 1918. január 12-én viszont sikerül megmenteni két angol tiszt életét. Kasza Sándor őrmesterrel együtt viaskodnak egy ötös Bristol gyorsfelderítőrajjal, amelyből egyet Kiss 4000 méterről, folytonosan verekedve nyom le a hazai repülőtérré. A megmentett angolok hálásak. Több fénykép készül. Kiss és Kasza ott állnak a hóban az antantkokárdás „B. E.” előtt, egy másikon pedig mosolyogva, összekapaszkodva néznek ránk a korábbi ellenfelek, Kiss, Kasza meg a két angol.

Kiss József mára az Osztrák-Magyar Monarchia légierijének leghíresebb magyar repülője 19 légigyőzelmével. Ennek többszörösét is elérhette volna, ha nem az ellenfél életét védelmezi. Fényképei jelennek meg Az Estben, az Érdekes Újságban, a berlini Weltspiegel és más német lapok is írnak róla. A megszállt Belgrádban megjelenő Belgrádi Hírek 1917. július 16-án közöl Kiss címen hosszú, romantikus hangvételű cikket magyar nyelvű számában. A legértékesebbek azonban Az Aéro c. szaklap képei és szövegei. Immár hatodik éve jelenik meg A repülés, léghajózás és automobilizmus folyóiratoként, s főmunkatársai közé tartozik Bánki Donát műegyetemi tanár is. A fényképek a legyőzött ellenséges gépeket mutatják vagy Kisst a lehozott angol hadnaggyal, csoportképet két másik angollal, más- hol egy megmentett olasz tiszttel beszélget, Kisst bemutatják a királynak, Conrad von Hötzendorf gratulál neki, repülőgép- osztag élén Kiss és vezérgépe Perginében, légifelvétel portyázó „K. D.” gépéről és sok portré. A legismertebb 1918-ban készül, köpenyben, sapkában, minden kitüntetésével látjuk. Három arany, négy nagyezüst, öt kissezüst, négy bronz (ennyit fogadott el) és a Károly csapatkereszt díszíti zubbonyát.

Kiss repülődicsőségének nagyon rögzös volt az útja a közös légierőnél. Hogy szakmai terveit megvalósíthassa, tiszt szeretett volna lenni, de nem volt hozzá érettségije. IV. Károly király személyes utasítására 1918. január 24-én ismét előterjesztették hadnagyi rangra, de a lassú adminisztrációnak még a királyi szándék is kevés volt. Először szakaszvezető, majd törzsrözmester, végül tiszthelyettes lehetett csak.

Január 27-én három olasz géppel vív súlyos légiharcot. Megsebesül, alig tud hazajutni. Mindezt gyerekkori barátjának írja meg február 5-én: „Január 26-án leszedtem egy angolt, így most 19 légyigőzelmem van, s nem is lesz egyhamar több, ami azonban hidegen hagy. Ez csak eszköz lett volna ... valószínű, céloamat már elértem.” Nyilván az angolokra gondol, hiszen több bajtársuk életét mentette meg.

Másnap egy olasz gép jelenik meg váratlanul Pergine felett. Kiss a leggyorsabb és legtüremlenőbb, ismeri a pillanatok értékét: „Úgy, ahogy voltam, beugrottam gépembe... míg a többi piszmogott, eluntam a várást, s egyedül rohantam el.” Még három olasz vadász kerül elő, „de ami még nem esett meg velem, az ma megtörtént.” Elakad a gépfegyverszalag, „vad ütést

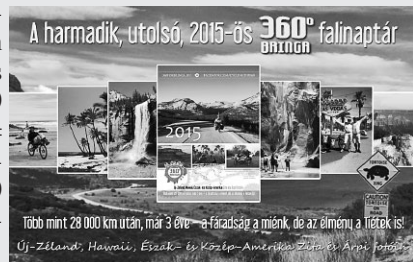
kapok a bal csípőmbé, rögtön lefordultam a masinámmal... egy keserves fél óra múlva mégis hazajutottam. Ma már felkeltem az ágyból.”

A tétlenséget nehezen viseli. Hallja a híreket: a légiharcok eldurvultak. „A fenekedő gyűlölködés, az idegileg elfáradt ember türelmetlensége” érvényesül, írja az ugyancsak pozsonyi születésű Hefty Frigyes, a Hány-század vadásza. Angol, francia és amerikai repülőgépek tömege érkezik, légifölényük óriási.

A Brumowsky, Hány és a többi század repülői helytállnak, de már inkább a szerencse, mint a megérdemelt győzelem kíséri őket. Kiss József 1918 május elején tér vissza Perginébe. Egyedül van. Arrighit 26. légyigőzelve után Albániába vezényelték, Maier százados már a campoformioi vadászrepülő-iskola parancsnoka.

Röviddel halála előtt írja egyik bajtársának: „...A régi gárdából egyedül maradtam. Kemény munka áll mögöttem. Amióta itt vagyok, borzasztó harcaim voltak az angolokkal, akikkel partner nélkül nehezen bírok. Nagyon fáradt vagyok.” A levél tele van sötét színekkel, balsejtelemmel, ami eddig – egy kivétellel – sohasem fordult elő. *Folytatjuk*

Zárug Zita és Harkányi Árpád, a világméretű nászúton levő házaspár, ebben az évben is kiad egy, a fotókból összeállított falinaptárt december elején. Előrendelésre, előjegyzésre van lehetőség Zárug Katinál a 06-309713820-as mobil számon. (1 db = 2 000 Ft, 2 db = 3 900 Ft, 3 db = 5 700 Ft, 4 db = 7 400 Ft, 5 db = 8 500 Ft) A fiatalok október végén a 30. országban, Mexikóban járnak, eddig összesen 29 200 km-t kerékpároztak. Útjukat az interneten is lehet követni a 360fokbringa.hu oldalon.

Szennyessy Judit

Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein

– 2014. július 27–augusztus 1. (2. rész)

Július 27. A Ljubjana városképének kialakításában meghatározó szerepet játszó építész, Jozef Plecnik főműve a pillérek számaról elnevezett Hármast Híd, amely az óvárost köti össze a központtal. A Hármast Hídtól balra húzódik a Piactér, mögötte az Andrea Pozzo által tervezett Szent Miklós Szekesegyház, illetve a piactér lezárásaként az art nouveau stílusú Sárkányok Hídja. Miután átvágtunk a Belvároson, megcsodáltuk a XVIII. században épült Városházát, valamint a Robba szökőkutat, és eljutottunk a hegytetőn magasodó Várhoz. A vár, bár már a középkorban is erőd volt, mai képét az 1511-es földrengés után nyerte el. Fő látványossága a XIX. századi Kilátótorony 150 lépcsőjének megmászása után várt ránk, a város terakotta háztetőitől egészen a Júliai-Alpokig nyúló csodálatos panoráma. Az esős időből vett első ízelítő után beszálltunk a buszba, és elindultunk a szállásunk felé.

Közel egy óras utazás után megálltunk Rostás Pál huszár emlékművénél a Budanjei háromtornyos templom oldalánál. A közhuszár története több mint kétszáz éves. A napóleoni háborúk idején 1813 októberében a Radetzky huszárezred katonáinak egy része összeakaszkodott a menekülő franciákkal. Rostás Pál négy huszártársával az ezred sebesültjeinek biztonságos elvonulása céljából feltartóztatta a közel tizenhatszoros túlerőben lévő franciákat. Egy negyedórás viaskodás után Rostás Pál 30 golyóval a testében utolsóként hullott le a lováról. Az ellenfelei már lőttek, mert a kardjával nem bírtak. A helybeliek végignézték a bátor tettet,

és bajtársai díszsírhelyet adományoztak számára, majd 1845-ben emlékművet emeltek a sírja fölé. 2010-ben helyiek kezdeményezték a szobor újbóli felállítását, melyre a Ljubjanai nagykövetségünk közreműködésével 2013-ban került sor. A szobor előtt főhajtással emlékeztünk a hős huszárra, és közben Issekutz Sarolta elhelyezte a piros-fehér-zöld szalaggal átkötött koszorút, elénekeltük a magyar himnuszot.

Rövid utazás után Nova Goricia házaihoz, majd szálláshelyünkhöz értünk. A jó előkészületeknek köszönhetően hamar megkaptuk a lánykollégium szobakulcsait, és gyorsan elhelyezkedtünk. Utolsó falatig elfogyasztva vacsoránkat altató nélkül vágtunk az éjszakának. A bátrabbak vacsora után Gyuri bácsival felmentek a szálláshelyünk felett magasodó kolostort megtekinteni.

Július 28. Ezen a napon Szlovénia természeti csodáival ismerkedtünk, és első benyomásainkat szereztük az isonzó front környezetéről. Buszunk első állomása Bovec

volt, amely városka telen a síelők, nyáron a vízi sportok kedvelőinek paradicsoma. Lesétáltunk a Soca folyó partjára, hogy a smaragzöld vízre ráhelyezzük babérlevelekből font, és egy úszógumira erősített koszorúkat. A raftingolók segítségével a folyó közepére tett koszorúnk piros-fehér-zöld szalagja az Adriáig hirdette csoportunk emlékeztetését az első világháború elesett hőseire. Himnuszunk messze zengett a szikrázó napsütésben, s hosszan néztük a kanyarokban el, majd ismét feltűnő jelképet. A raftingolók öltözőjében a fiúk speciális vizesblokkot találtak, a lányok pedig ismét sorban álltak. A folyón átívelő hídon megcsodáltuk a Júliai-Alpok magas berceit és a tajtékzó vadvizet. Ezután megtekintettük a Boka vízesést. A 106 méter magas és 30 méter széles természeti tünemény egyike Szlovénia legnagyobb vízeséseinek. A kijelölt turistaúton mentünk, és jutottunk el a vízeséssel szembeni tisztásra, hogy gyönyörködjünk a csodálatos kilátásban. Innen 1,5 km-re álltunk meg legközelebb az első világháború isonzói frontszakaszának egy rekonstruált kavernájánál. Az erdőben megbúvó, föld alatti alagútrendszer ijesztő látványt nyújtott sötétségével és nyirkosságával. Valamennyien arra gondoltunk, hogy milyen

Dr. Szennyessy Judit

szörnyű lehetett katonáinknak hónapokat, éveket ilyen körülmények között harcolva eltölteni.

Utunk következő állomása, a Bovec-től 4 km-re található Kluze erőd volt. Az 1600-as évek közepén épült katonai objektum a Predelre vezető út mentén a

Koritnica patak 60 méter mély szurdoka felett áll. 1797-ben az erődöt Napóleon seregei ellen védték. A nagy számú támadó ellen a védőknek semmi esélye nem volt, s ezért cselhez folyamodtak: az éjszaka leple alatt eltávolították a Koritnicán átívelő hidat. A csel ellenére a védőknek meg kellett adniuk magukat, és a győztesek az erődöt teljesen lerombolták. Az erőd mai formáját 1882-ben nyerte el, és mindkét háborúban fontos védelmi

szerepet töltött be. Az erőd belsejében végignéztük a kiállítást, a büfében pedig egy Sátoraljaújhely szlovák feléből ideköltözött magyar felszolgáló kislánnyal beszélgettünk

A Kluze erőddel szembeni dombon található Fort Hermann-hoz vezetett ezután utunk. A romjaiban is imponáló erődöt az I. világháborúban a tüzezségi támadások teljesen tönkretették. Az erőd tetejéről, melynek során egy lőrészekkel ellátott barlangfolyosón is átjutottunk, csodaszép kilátás nyílik a Koritnica völgyére. Kilencvenkét éves

útítársunk és két kísérője lefelé jövet egy rövidebb utat választott, melynek azonban nincs kiépített lejárata, így Gyuri bácsinak és segítőknek kellett őket „leemelni” a szirt-ről. E rövid intermezzo után már együtt néztük meg az erőd alatt található ossáriumot. Lassan csepegni kezdett az eső, s így Gyuri bácsi azt a döntést hozta, hogy a Soca forrása helyett, a Mlinarica szurdokot tekintjük meg. Egy nagy parcolóban megálltunk és lesétáltunk a Soca medréhez, hogy megtaláljuk a patakon átívelő függőhidat, amelyen el lehet indulni a szurdok felé. A séta 15-percet vett igénybe, ami a Soca-ba ömlő Mlinarica patak mellett halad. Mindenkinek nagyon tetszett a szinte hófehér kövek, sziklák között csörgedező kristálytisza víz látványa. A hazafelé vezető úton, a buszban Julius Kugy munkásságával ismerkedtünk. Az Osztrák-magyar Monarchiában született természettudós és író a Júliai-Alpokban mintegy 50 turista utat fedezett fel. Nevéhez fűződik a Triglavi Nemzeti Parkban található Botanikus Kert megalapítása is. Az első világháborúban tanácsadóként vett részt, a másodikban a szlovén partizánok mentésében segédkezett. Emlékműve a Triglavi Nemzeti Parkban található. Vacsora után ismerkedési est keretében bemutakoztunk egymásnak. Meghallgattuk az Örmény magyarok Egyesületének az alapítástól napjainkig eltelt időszak főbb eseményeit, és az önkormányzati választásokhoz kapcsolódó teendőket. Sorban felállva ki-ki örmény gyökereiről, életpályájáról és családjáról beszélt. A kellemes hangulatú együttléttel kicsit közelebb kerültünk egymáshoz, és másnap már ismerőssékként üdvözlöttük egymást.

Július 29. A mai napon az Isonzói fronttal ismerkedtünk. Útközben Gyuri bácsi segített felidézni az első világháborúról tanultakat, s megadta azt a szellemiséget, amellyel a katonai temetőket, az emlékkápolnákat és a múzeumokat kellett szemlél-

nünk. Az első világháború különösen érzékenyen érintette a magyarokat. Az általános hadkötelezettség a férfi lakosság döntő hányadát hadba szólította, az otthon maradtak pedig megfeszített erővel dolgoztak a győzelemért. Amíg a fronton a csukaszerű kegyenruhába bújtatott százazrek elkeseredett, öldöklő harcot folytattak, addig az otthon maradt szerettek rettegve várták azt a papirost, amely a messzi idegenben harcoló haláláról, eltűnéséről vagy sebesüléséről értesített. Ez a félelem nem volt alapatlan, a hadba szólított kettős Monarchia közel négy milliő katonájából 661 000 soha nem tért vissza 743 000 megsebesült. Az elesettek között mintegy 300 000 volt a magyarok száma. Ezek a magyar katonák elképzelhetetlenül nehéz körülmények között, konok bátorsággal álltak helyt a sivár karsztban és az Alpok égbe nyúló hegyormai között. Sírjaik elborítják e két harcmezőt, hiszen voltak olyan alakulatok, amelyek vesztesége jóval meghaladta a negyven százalékot. Ezek a harcoló katonák egyszerre néztek szembe a tömegpusztítás modern „csodáival”, az automata fegyverekkel, a gáztámadásokkal és tömegrohamokkal, valamint a középkort idéző kézitusákkal. Az első világháború katonái hősök voltak, hiszen helytálltak a legvégsőkig, és saját vérükkel írták be nevüket a magyar hősök emlékkönyvébe.

Az Isonzói hadszíntér felső, északi része 1915 májusától, az olasz királyság

hadüzenet küldésétől 1917. november 19-ig, a Caporettoi áttörésig tartott. Olaszország két támadási irányt jelölt ki. Az egyik Ljubljana, a másik Trieszt felé mutatott., Mindkét út a Görzi medencén keresztül vezetett. A Monarchia úgy határozta meg védelmi stratégiáját, hogy feladta a síkságot, és a hegygerincet védte. Az Isonzó hadsereg élén Borojevic Svetozár állt. Vezetése alatt vertek vissza az osztrák-magyar csapatok tizenegy támadást, majd jutottak el a Piavéig. A 12 Isonzói csatában az olaszok óriási veszteségeket szenvedtek. Ők voltak ugyanis az alulról rohamozók, akik folyamatos tüzéségi tüzet kaptak, s ha ezen átjutottak, ott volt a szögesdrót akadály. Ha pedig ezen nem akadtak fenn, akkor jött a halálos kézitusa. Az olasz katonák a hegyoldalon fedezék nélkül kapaszkodtak felfelé, s ha szerencsésük volt, elrejtőzhetek egy szikla mögé, vagy beugorhattak egy kavernába. Nem volt azonban könnyebb helyzete a védőknek sem. A folyamatos tüzéségi tűzben nappal nem, csak éjszaka lehetett közlekedni. Ekkor kellett feltölteni a készleteket, és levinni a sebesülteket. Ekkor építették a hegyoldalba vájt kavernákat, rókalyukakat és télen a jégbarlangokat. Míg a kavernákban sikerült némi otthonosságot teremteni, addig a

lövészárkokban napokon, heteken keresztül ugyanazt a ruhát viselték, s néztek szembe az ellenséggel.

Buszunkkal Tolminba mentünk, ahol egy szupermarketben feltöltöttük a napközbeni fogyasztásra szánt élelmiszerkészletet, majd átszálltunk négy darab kisbuszba. Az orosz hadifoglyok által épített egysávos hadi úton kapaszkodtak fel buszaink, miközben viharral, záporral párosuló fekete felhők borították sötétbe az alpesi tájat. Csak egy kisbusz ment föl a Javorcai kápolnához. A többiek egy erős kaptatón fölgyalogolva, átáztva érkeztek meg az Osztrák-Magyar Monarchia e kegyeleti helyéhez. A Tolminka folyómeder felett magasodó Szentlélek emléktemplomot az Isonzó front osztrák-magyar elesett védőinek tiszteletére emelték. Az 1916. március 1-től november 1-ig épült templom terveit Remigius Geyling bécsi festő és színpadkép tervező készítette, aki akkoriban főhadnagyként szolgált. A hadnagyként tevékenykedő Jablonszky Géza a szervezés és építésvezetés feladatait vállalta magára. A templomot, melynek alsó része teljes egészében katonák, és a fronton szolgáló kézművesek építették. A bejárat felett magasodik a harangtorony egy napórával,

valamint a Monarchia címerével. Ez utóbbiban a „Béke” felirat olvasható. A templom külső falát az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó húsz tartomány címerei díszítik. A templom belsejében hierarchikus sorrendben 2564 katona nevét vésték vörösfenyő táblákra, (ezek eredetileg lőszeres ládák fedelei

voltak) amelyek egy emlékkönyv lapjait szimbolizálják. A templom belső része a freskókkal és díszítésekkel szecessziós stílusban készült. A kápolna színvilága kék és fekete, amihez fehér és arany díszítés társul.

Az oltár mindkét oldalán a békét szimbolizáló mozaikszerűen ábrázolt Szentlélek angyal formájában jelenik meg. A tabernákulum felső részében a fából faragott keresztre feszített Jézus a mellette térdeplő két angyallal Anton Perathoner asztalos munkája. Megilletődve álltunk és nézelődtünk a kápolnában, betűztük a neveket az emlékkönyvlapokon, és kerestük a magyarokat. Egyik útítársunk megtalálta unokatestvérét és gyertyát gyűjtött tiszteletére. A sok magyar koszorú mellé elhelyeztük a miénket is, és a himnusz eléneklése, valamint a Miatyánk közös elmondása után búcsút vettünk a világ kulturális örökségének részét képező kápolnától.

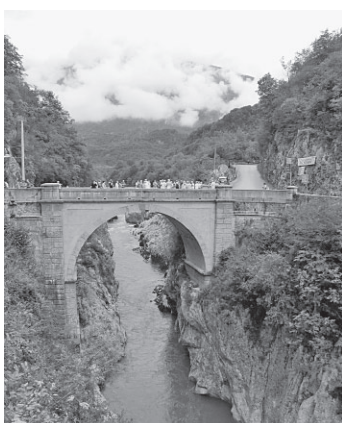
A saját buszunkba történő átszállás után a Kobaridi múzeum felé vitt az utunk. A múzeum az első világháború eseményeinek, azok között is a Caporettoi áttörésnek állít emléket. Az állandó kiállítást néztük meg, melynek legérdekesebb része az a makett, amely az Isonzói csata helyszínét huszonhét négyzetméteres kicsinyítésben mutatja be. A „fehér szoba” zord képeivel a katonák szenvedéseinek széles skáláját tárja elénk, különös tekintettel a hosszú télre és a hatalmas hóra. A következő szoba a hátszág szenvedéseit ábrázolja a polgári lakosság menekülésével, a kórházakkal, temetőkkal. A „fekete szoba” az állóháború borzalmait beszéli el. Egy kavernában pedig azonosulhatunk a szüleink levelet író katona lelki-világával. A tárgyi emlékeket, fegyvereket,

drótvágókat, katonai öltözeteket, sisakokat meg szemlélve megnéztünk egy tizenkilenc perces filmet, amely jó összefoglalást adott a Caporettoi áttörésről. A Caporettoi ütközetre való felkészüléshez több mint egy hónapi idővel rendelkezett a

Monarchia hadvezetése. A támadásban német csapatok is részt vettek. A támadás vezetője Otto von Below tábornok volt. A háborús taktika kidolgozója pedig Oskar von Hutier, aki rohamcsapatokkal képzelte el a támadást beszivárova az ellenséges vonalak mögé. A rohamcsapatok egyik századát a második világháborúban „sivatagi róka” névvel felruházott Erwin Rommel vezette. A rohamcsapatoknak el kellett foglalniuk a stratégiai fontos pontokat, és állandó tűz alatt tartva az ellenséget be kellett várni az előrenyomuló főcsapatokat, akik könnyen elsöpörték a legyengített ellenséget. A beszivárgással az ellenséges vonalak mögé bejutás volt a cél, elvágva a kommunikációs kapcsolatot, és a visszavonulás lehetőségét. A monarchiabeli csapatok gyors tempóban haladtak előre azzal a céllal, hogy bekerítik az olaszfrontszakaszt. A 2. olasz hadsereg vezetője, Cadorna tábornok az utolsó pillanatban rendelte el csapatai visszavonulását egészen a Piave folyóig. Az ütközetben az olasz hadsereg gyakorlatilag megsemmisült. 40 000 halott és 20 000 sebesült mellett 300 000 katona esett fogságba, 3500 pedig dezertált. A vereség hatására az olasz hadsereget újjá kellett szervezni, új főparancsnokot kinevezni és az antanttól angol, francia segédcsapatokat kérni, hogy a Piave mellett állóháborúra fel tudjanak készülni. A film jól mutatta, hogy az olasz hadseregben milyen mélyre süllyedt a háborús morál, hogy

a katonák fegyvereiket eldobálva, a hadsereget elhagyva lakóhelyükre igyekeztek visszatérni. Sajnos a Monarchia csapatai a döntő győzelmet nem tudták elérni, a Piave mellett már védekezésre kellett berendezkedniük. Így jogosan fogalmazódott meg az 1918-ban onnan hazatérő katonákban, hogy miért történt így, hiszen ők sohasem vesztek.

Napóleón-hídon, amit gyakorlatosan is megtekintettünk. Az 1750-ben épült híd onnan kapta nevét, hogy Napóleón ezen a hídon indult az osztrákok elleni csatába. A csoport egyik fele a szemerkélő esőben visszament a busszal a Kobaridi sörözőket meglátogatni, míg bátrabbik és kitartóbb fele a 15 méter magas Kozjak vízesést tekintette meg. A program további részét az erős esőre tekintettel elnapoltuk, s a csata relikviáinak felidézésével tértünk nyugovóra. *Folytatjuk*

A múzeumlátogatás után buszunk áthajtott a Soca 200 m. hosszú szorosát 21 méter magasan átívelő

elnapoltuk, s a csata relikviáinak felidézésével tértünk nyugovóra. *Folytatjuk*

Fővárosi Örmény Klub

2014. november 20., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

I. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kegyeleti barangolása az I. világháború helyszínein: Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein (2014. július 27–augusztus 1.)

Előadó: **Dr. Szarka György**
Vetítettképes beszámoló

II. rész kb. 18 órától

Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom

Szerkesztette és bemutatja **Alexa Károly** irodalomtörténész

Közreműködik **Dr. Szabó András** előadóművész

Rendező: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Támogató: Fővárosi Örmény Önkormányzat

Budapest Főv. II. ker.-i Örmény Önkormányzat

Szomorújelentés

Mély fájdalommal és megrendüléssel tudatjuk, hogy a szerető férj, testvér, apa és nagytata

Flórián Antal

színművész, a Szegedi Nemzeti Színház tagja, tevékeny életének 75., boldog házasságának 45. évében, rövid, súlyos betegségben, 2014. október 17-én csendesen elhunyt.

Drága szeretettünk hamvasztás utáni búcsúztatás 2014. november 10-én, 13 órakor lesz a Farkasréti temetőben a római katolikus egyház szertartása szerint.

Gyászolják: Felesége: Klári, gyermekei: Ági, Laci, Gergő, unokái: Zorka, Ármin, Nóri, Blanka, testvére: Laci, menyee Ildikó és a kiterjedt rokonság otthon és itthon.
Drága emléke, szavai szeretete, bölcsessége örökre bennünk él.

A Szegedi Nemzeti Színház az elhunytat saját halottjának tekinti.

Gyászolja a magyarörmény közösség is, hiszen egy nagyszerű barátot, egy őseire büszke örmény képviselőt veszített el, aki több cikluson keresztül képviselte Budapest II. kerületében az örmény – magyarörmény kultúrát s akire mindenkor számítani lehetett, hogy magas színvonalú előadásaival, a közösség iránti szeretetével, humorával maradandó élményt nyújtson az erdélyi örmény rendezvényeinken.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Bp. II. ker. Örmény Önkormányzat

Az örmény nemzetiségi választások kampánya során tudtuk meg, hogy

Szenkovits Mihály

szervező mérnök, a Magyar Hajó és Darugyár nyugalmazott műszaki igazgatója, a Gépipari Tudományos Egyesület egyik alapító tagja, Bánki Donát díj ezüst fokozatának és több kitüntetésnek birtokosa életének 107. évében, 2012. február 18-án elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatására a Fiumei úti Sírkert szóróparcellájában a római katolikus egyház szertartása szerint került sor 2012. március 7-én, a gyászoló család közlése szerint.

Fájó szívvel tudatjuk, hogy

Fákó István

2014. október 11. napján, életének 61. évében elhunyt.

Felejtethetlen halottunkat folyó év november 6. napján 10,30 órakor Budapest X. Új-köztemetőben a katolikus egyház szertartása szerint helyezük örök nyugalomra.

Drága emléke szívünkben él!

„Istenem! Köszönjük, hogy miénk volt és még az is marad, mert aki szerettei szívében tovább él, nem hal meg, csak távol van.” Szent Ágoston

Fájó szívvel tudatjuk, hogy
vizmai Lukács Aladár

életének 87. évében, 2014. október 19-én elhunyt. A Fiumei úti Nemzeti Sírkertben (Kerepesi temetőben) helyeztük örök nyugalomra szűk családi körben. Lelki üdvéért 2014. október 29-én, szerdán 17 órakor a volt Angolkisasszonyok zárdája mellett álló római katolikus Szent Mihály templomban mondattunk engesztelő szentmisét. (Budapest V. kerület, Váci utca 47/b.)

Gyászolják: felesége, leányai, vejei, unokái, dédunokái, rokonai, barátai és mindazok, akik ismerték és szerették.

Lapzárta után érkezett a megdöbbentő hír, hogy **Dávid Csaba** író, szerkesztő (1943-2014) tragikus hirtelenséggel, sok szenvedés után 2014. október 30-án elhalálozott.

Búcsúztatására november 28-án, pénteken 11 óra 15 perckor a Farkasréti temető Makovecz termében kerül sor.

Gyászoló család

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Kiss Ferenc történész emlékére

Dés városa Erdély egyik legjelesebb történetírójától, karizmatikus tanáregyenységétől búcsúzott. Kiss Ferenc 1942. július 12-én született Désen, itt járt iskolába, majd tanulmányait a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem történelem-filozófia fakultásán folytatta, itt diplomázott 1967-ben. Tanári pályafutását a Beszterce megyei Glódon és Galgón kezdte, majd a Dési Andrei Muresanu Főgimnáziumban folytatta nyugdíjazásáig.

Lelkiismeretes oktató munkája mellett elkötelezte magát a tudományos kutató munkának is. Ennek eredménye a több mint 200 tanulmány és cikk, melyek olyan tekintélyes folyóiratokban láttak napvilágot, mint a Korunk, Steaua, Brassói Lapok, Művelődés, Studii și Articole de Istorie, Acta Musei Prolissensis, Samus, Szamosmente, Astra Dejeana, Erdélyi Örmény Gyökerek stb.

Szerzője, illetve társszerzője több művelődéstörténeti, történelmi könyvnek:

Művelődéstörténeti tanulmányok, Bukarest, 1980;

Az örmény Szamosújvár, Szamosújvár, 2004;

Tisztelgés a Dési Andrei Muresanu Főgimnázium előtt, Texte kiadó, Dés, 2007;

Népi csodás történetek, hiedelmek és szokások, Pro Armenia, Szamosújvár, 2000, román fordításban a Saeculum kiadónál jealent meg Bukarestben 2005-ben.

Utolsó éveit Szolnok-Doboka megye két nagy történetírója életének és munkásságának

tanulmányozása kötötte le. Ennek az elmélyült kutató munkának eredményeképpen született meg két hiánypótló kötete: *Kádár József, Dés városának és a Szamosok vidékének krónikása* Risoprint, Kolozsvár, 2013, illetve *Szongott Kristóf, Szamosújvár és az erdélyi örmények historikusa*, Risoprint, Kolozsvár, 2014

Kiss Ferenc írásai az erdélyi történetírás legjobb hagyományait folytatják, melynek alapja a széleskörű, alapos dokumentáltság, sajátos tematikus koncepció, írói habitus és stílus. Erényei a komolyság, intuíció, tehetség, a raisonneur magatartása, mellyel ezekben az életrajzokban az emberi természet örök törvényei és esetlegességei fölött töpreng. Történetírói munkássága a jövő generációit szólítja meg.

Ami örmény tárgyú írásait illeti, nagy csodálattal adózott e népnek, mely elsőnek vette fel a kereszténységet, tekintélyes kulturális értékekkel járult hozzá a 4-5. századtól az egyetemes emberi kultúrához. Gyakori motívum írásaiban az örménység exodusa, a romániai diaszpórák kialakulása, erdélyi letelepedésük. E nép általa nagyra becsült tulajdonságai a szorgalom, a könyv-, műveltség tisztelete, a vallásosság és a család fontossága értékrendjükben.

Minden évben türelmetlenül várta az örmények nagy ünnepnapját, Szent Gergely napját, melyet Armenopolisban, Szamosújváron ünnepelt nagy szeretettel. Mindannyiszor boldogan emlegette budapesti örmény barátaival való találkozásait. Ebben az évben július 5-én Szent Gergely napján mutatta be a szamosújváriaknak Szongott Kristófról írt könyvét. Hosszú ideig dédelgette a könyv megírásának tervét, nagy tisztelője lévén az erdélyi örmények nagy tudású historikusának.

Kiss Ferenc tanár úr békés, szerény ember volt. Volt sok barátja és vele együttműködők: románok, örmények és zsidók. Szinte észrevétlenül ment el azon az őszi napon, 2014. szeptember 25-én. Rokonok, barátok kollégák, volt tanítványok kísérték utolsó útjára.

P.S. 2014. szeptember 27-én, azon a napon, amikor temették, lett volna a kolozsvári népművészeti múzeumban Szongott Kristófról írt könyvének bemutatója az örmény kultúra napja alkalmából. Udvariasan visszautasította a meghívást, mert nem érezte jól magát... és nem lehetett egyszerre két helyen...

Prof. Constantin Albinetz

Szil-Vay Igrid Árulás arcai

Árulás arcai
e sanda maszkok
grimaszba rejtenek
sok gyilkos tört!

Álarc álarc mögött
mint hagyma héja
réteg a rétegen
egy sem igaz!

Suttogás, fecsegés
kerülje lelked
a zavart nevetés
nem hozzád szól!

Ha eljön majd a nap
a tudás napja
rongyokként lengenek
álca-ruhák!

Sok lépcső fel s alá
mit meg kell tenned:
érez, érints és láss
szólj és dalolj!

Ott fõn a csillagok
hidegen égnek
de fényes hús tüzük
leér hozzád!

Utad majd hazavisz
az otthonodba
hol kenyér s kaszált fű
illata száll!

Sokkal nagyobb erő
mi szólni késztet
csak tedd a dolgodat
és sose félj!

A Corvin közti koszorúzás után, Pongrátz Gergely emléktáblája előtt: Heim Pál, (háttérben Keve Mária), dr. Issekutz Sarolta, Kozma Simon és felesége Ildikó, valamint Esztergály Zsófia

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

Bp. Főv. XIII. ker. Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, Zuglói Örmény Önkormányzat, Izsák és

Környéke Erdélyi Magyarok Közhasznú Egyesülete,

valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Gulyás Zsolt

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

XVIII. évfolyam 214. szám
2014. december

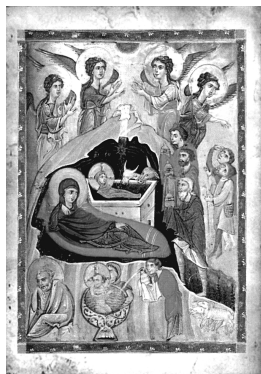

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor – *decemberben kivételesen 19-én, pénteken* – mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

---

Szent Khoszrov imája s megemlékezések*

Vele együtt illet Téged, mindenható Atya, életadó és szabadító Szentlelkeddel együtt a dicsőség, a hatalom és a tisztelet, most és mindenkor és örökkön örökké. Ámen.

Iparművészeti Iskola
képeslapja 1912

A pap a Szentháromságot dicsőítően fejezi be a megemlékezéseket (melyeket halkán mondott azalatt, míg a diakónus Szent Khoszrov imáját hangosan mondta el!). Az Atyát mindenhatónak nevezi – bár ez az egész Szentháromságra vonatkozik – mi emberek a teremtést az Atyának tulajdonítjuk. A Szentléleknek a jelzői viszont: életadó és szabadító. Krisztus a mennybemenetele után küldte a Lelket, hogy irányítsa életünket az örökkévalóság felé. Méltó az egész Szentháromságot dicsőíteni, az óév végén s az új kezdetén, hogy mindannyiunkon, s ezen belül az örményeken is megnyilvánuljon Isten Áldása!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Túra- és kultúra-programválogatás

Nemcsak az emlékhelyeket bejáró útítársak, hanem a Fővárosi Örmény Klub novemberi közönsége is nagy érdeklődéssel hallgatta *Dr. Szarka György* előadását, amelynek címe ez volt: **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kegyeleti barangolása az I. világháború helyszínein: Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein (2014. július 27–augusztus 1.). Az emléktúra vezetője szerint az utazás elsősorban a szeretetről szólt. „Nem zarándokút, nem hadtörténeti tanulmányút, nem bakancsos turistaút volt, illetve nemcsak az. Mindenből volt egy kicsi...”** – kezdte a műsor első előadója.

Gyuri bácsi lebilincselően kalauzolt ezúttal is az emlékhelyeken, és miközben a kivetített képeket néztük, az előadás végére egyre jobban megbizonyosodtunk arról, hogy ez az út valóban a szeretetről szólt. Anélkül, hogy a szeretetről beszélt volna. A 250 ezer elesett hőnek szóló kegyeleti körutazáson baráti társaság vett részt, nem innen-onnan összeszedett, hanem tizenhat utat

Dr. Szarka György

együtt megtett, összeszokott csapat, akik tudják, Szabó Dezső szavaival, hogy „felelősek minden magyarért”. A kegyeleti barangolásról írt beszámoló utolsó részét az 5–11. oldalon közöljük.

Dr. Szarka György vázolta az EÖGYKE 2015. évi tervezett programját is, amely a Négy ország – egy nemzet nevet kapta. A mai Horvátországon, Szerbián és Románián átvezető körutazás céljaként elmondta, hogy a barangolók az összetartozás jegyében szembesüljenek a Drávaszög, Klet-Szlávia, Bácska, Bánság és Partium magyar vonatkozású történelmi és kulturális örökségeivel, valamint rövid túrákkal felfrissüljenek a Bihar-hegység turista

útvonalain. A programvázlat már a klubesten felkeltette sokunk érdeklődését. A 2015 évi barangolásra történő jelentkezés feltételeit, az útvonaltervet, a részletes programot a füzetek következő számaiban adjuk közre.

A klubest második részében *dr. Issekutz Sarolta* felkérte *Alexa*

Károly irodalom-történészt, hogy mutassa be a *Távol az Araráttól... A magyar-örmény irodalom* című kötetet. A könyvbemutatón először *Dr. Szabó András* előadóművész kellemes orgánumával felolvasta *Ady Endre* egyik szép versét, amely a könyvben is megjelent, *A tavalyi cselédekhez* címűt.

A kötet szerkesztője röviden szólt arról, hogy, ki, hogyan került be a kötetbe. Idézte *dr. Issekutz Saroltát*, aki elmondta, hogy harminchét magyar-örmény író, költő, irodalomtudós, kritikus, egyházi férfi, azaz az irodalom művészeinek életrajzát és műveit tartalmazó könyv – válogatás, amelynek lesz folytatása is.

Előadónk ezután kifejtette gondolatait a kötet első szerzőjéről, a XX. század elejét meghatározó magyar irodalmi szellem, *Ady Endre* örmény kapcsolódásáról, anyai ági örménységéről. A vidéki református papi Pásztor családról nem sok adat maradt fenn, de maga a költő írta meg, hogy örmény az édesanyja, és milyen örmény mondókákat mondott. *Ady* egyébként többször ír örmény témákat, például *A magyar Pimodan* (1908), *Az ismeretlen diák, Örmények Párizsban*, stb. A Nyugatban egy kortárs író is említ örmény származását. A legújabb kutatásokban: *Gudenus János József* 2010-ben megjelent *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című kötet 749. oldalán a Simay-család genealógiájának egyik elemeként ott találjuk a tiszzaeszlári Pásztor Máriát (1858–1937) és fiát Diósady *Ady Endrét*.

Természetesen arra nem volt mód, hogy az antológia valamennyi írójáról tudományos előadás hangozzon el, de *Alexa Károly* őszintén vallott az erdélyi magyar-örménység sorát is döntően meghatározó I. világháború emlékeinek hiányáról. Kiemelte, döntő fontosságú az irodalomtörténetben a nyelv, a nyelv használata. A XIX. századi *Petelei István* – az legnagyobb örmény származású magyar novellista *Móricz* előtt, noha magát örményként sehol nem címkézte –, megőrizte

dr. Issekutz Sarolta és Alexa Károly

írásaiban az örménység rituális emlékeit, emancipációját, asszimilációját, városiasodását.

Alexa Károly szólt a szamosújvári „mániákus” *Szongott Kristóf* íróról, aki saját pénzén, húsz éven keresztül adta ki az Armenia folyóiratot. Az „örmény reneszánsz” számon tartja, hogy az ember a gyökereit feltárja, megismerje. A könyvben irodalmi példák mutatják meg az örmény ember, az örmény családiasság, az örmény élet változásait.

Alexa Károly baráti szavakkal emlékezett meg a tragikus hirtelenséggel eltávozott íróról, *Dávid Csabáról*, aki még az előző klubdelutánon itt volt közöttünk. *Dr. Szabó András* pedig felolvasta *Dávid Csaba: Hány haza a kettő?* című írását.

Az olvasmány gyűjtemény szerkesztője a folytatásban *Tutsek Annáról* elmondta azt is, hogy a kilenc kiadást megért *Cilike hebe-hurgya* bakfisának érzelmes történetéből az író nő gyermekkorának *Kolozsvárát* is megismerhetjük.

Fővárosi Örmény Klub közönsége

Az állambiztonsági hivatalnokból korának olvasott, népszerű írója, *Lázár István* Napnyugati meséket írt, neve sajnos sehol nem szerepel az irodalomtörténetben. 1920-ban *A vörös számum* regényében szigorú „magyar elfogultsággal” ír a kommun borzalmas pár hónapjáról.

Dr. Szabó András

A klub résztvevői és irodalomtörténész előadónk számára is ismert, hogy *Lászlóffy Aladár* sok szállal kötődött az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülethez. Előadónk szerint a magyar irodalmi köztudatban korántsem a megfelelő helyen tartják számon, a nemzeti köztiszteltet figyelme még nem eléggé fordult a költő felé.

Alexa Károly még kiemelte, hogy *Bartis Ferenc* költő, az Összmagyar Testület megszervezője, fia, *Bartis Attila* író, valamint *Dragomán György* a leghíresebb mai magyar író, és a felbukkanása után azonnal a magyar irodalom élvonalába emelkedett erdélyi *Bodor Ádám* egyaránt mély örmény beágyazottságra vall.

Befejezésül Dr. Szabó András felolvasta *Bodor Ádám: A Szevan-tó közelében* című írását, Alexa Károly pedig jó szívvel ajánlotta az adventben ezt az olvasmány gyűjteményt mindannyiunk figyelmébe.

A nagy sikert aratott könyvbemutató végén a klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta szólította a könyvben szereplő, és a klubesten jelenlévő *Döbrentei Kornél*, *Kali Kinga* és *Tarján Tamás* írókat, és megkérte őket, vegyék át a tiszteletpéldányukat.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Bp. II. kerületi Örmény Önkormányzat elnöke megemlékezett az októberben elhunyt *Dávid Csabáról*, valamint *Flórián Antal* színművészről is. Végül tájékoztatást kaptunk a soron következő programokról, így arról is, hogy a Fővárosi

Örmény Klub karácsonyi ünnepe műsora nem december 18-án, csütörtökön, hanem egy nappal később, 19-én, pénteken lesz! A novemberi klubdelután dedikálással és agapéval zárult.

Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom

A lexikonszerű könyvet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Kiadó jelentette meg az Erdélyi Örmény Múzeum 20. köteteként. Alexa Károly szerkesztő a 490 oldalas, színes keménykötésű borítóval készült olvasmányos könyvben 37 magyarörmény író, költő, irodalomtörténész, irodalmár pályaképe, fotója és mintegy 160 válogatott szemelvény bemutatására vállalkozott. Abc rendben a könyvben szereplő írók nevei: Ady Endre, Alexa Károly, Ávedik Lukács, Bányai Elemér (Zuboly), Bartis Attila, Bartis Ferenc, Bodor Ádám, Bor Ambrus, Cserei Szász László, Csiky Gergely, Dávid Antal Iván, Dávid Csaba, Dávid Katalin, Doboss Gyula, Döbrentei Kornél, Dragomán György, Flórián Tibor, Gopcsa László, Harmath Lujza, Jankovics Marcell, Kabdebó Lóránt, Kabdebó Tamás, Kali Kinga, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Lázár István, Lázár Jolán, Lukácsi(y) Kristóf, Lukács Móricz, Merza Gyula, Moldován Gergely, Papp Miklós (keresztesi), Petelei István, Szongott Kristóf, Tarján Tamás, Tutsek Anna, és Zárug Péter Farkas. A kötetet az erdélyi örmények múltjából nagyszámú archív fotó, valamint az örmény kódexművészet számos állat- és emberábrázolása illusztrálja.

Szennyessy Judit

Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein

– 2014. július 27–augusztus 1. (3., befejező rész)

Július 30. A mai napon a Doberdói fennsíkon kalandoztunk. Az isonzói front déli szakaszát, a karszt fennsíkot nevezi az emlékezet és a történelmi tudat Doberdónak. Doberdó a magyarság számára szimbolikus jelentéssel bír, s annak a gyászos emléktörténelmi-földrajzi fogalomsornak a része, amelybe Mohács, vagy a Don-kanyar is tartozik. A súlyos veszteségeket, szomorú emlékeket idéző fogalmon túl azonban Doberdó a magyar hadtörténelem egyik legfontosabb emlékhelye és egyúttal a magyar katonai helytállás és hősiesség jelképe is. Ez a front a hegycsúcsokon folyó háborúhoz viszonyítva más kihívásokat jelentett: vízhiányt, nyáron perzselő meleget és a temetetlen halottak rothadó bűzét. A kőfalak és homokzsáképítmények mögött, illetve a lövészárkokban harcoló katonáink folyamatos gránittűzben és kőzárporban védtek állásaikat. A kora reggeli eső miatt látogatásunkat a Redipugliai katonai emlékhelynél kezdjük.

A monumentális építmény a legnagyobb olasz katonai temető. Közel három évig épült, 1938-ban Mussolini

avatta fel. Az emlékhely magán viseli a kor hegemonisztikus törekvéseinek jegeit.

Az egész hegyet beborító tiszta fehér márvány mintegy 100 méter széles. Ide 100.000 katonát helyeztek el, negyven ezret név szerint, hatvan ezret beazonosítatlanul. A csoport kitaróbb tagjai gyalog közelítették meg a tér másik oldalán található múzeumot, az esőtől félők pedig autóbusszal mentek a találkozóhelyre. Az „Első világháború múzeuma” négy teremből és egy fogadóhelyiségből áll. A vitrinekben megtekintettük a háború tárgyait, azaz fegyvereket, katonai egyenruhákat, orvosi felszereléseket és számos fotót a lövészárkokban zajló életről. Találtunk magyar feliratokat és szegényes oltárokat, amelyek azt bizonyítják, hogy katonáink a messzi idegenben is az otthonukra és szeretteikre gondoltak. Innen a Doberdó legvéresebb csatájának helyszínére, a Monte San Michelére utaztunk. Az 1916. augusztus 5-7-ig tartó ütközet hősei az 1. sz. honvéd gyalogezred és a nagyváradi 4. sz. honvéd gyalogezred katonái voltak. Ez utóbbiak Kratochwill Károly ezredes vezetésével a háromszoros olasz

túlerővel szemben fedezték csapataink visszavonulását.

Kitartásuk eredményeként a túzértséget minden ágyúval és felszereléssel együtt ki tudták vonni az első vonalból. A sikeres akcióért nagy árat fizettek, a védelmező 3000 főből mindössze 200 maradt. Kratochwill ezredes 1918 decemberében is tanújelét adta kiváló hadvezetési képességeinek és hazaszeretetének. A szélnek eresztett katonaság romjain újjászervezte a Székely hadosztályt, amellyel sikeresen védelmezte a Máramarosszigettől a Belényesi medencéig tartó frontvonalat a románok betörésével szemben.

San Martino del Carso felé haladva első állomásunk egy épen maradt kaverna megtekintése volt. Majd az Antall kormány idején, 1991. decemberében felállított, Keresztury idézet-ellátott /"áldozatuk...jóra parancs" emléktömböt koszorúztuk meg. Ezután a nagyváradiak gúla alakú emlékművéhez vonultunk, ahol a koszorú elhelyezése után a székely himnuszt is elénekeltük,

utalva a katonák és az ezredes székely kötődéseire. A nagyváradiak emlékművéhez hasonló három darab található a karszton, melyeket a katonák szenvedéseinek helyszínéül Kratochwill ezredes állíttatott fel. Az volt a célja, hogy a katonák idezarándokoló szerettei a négy emlékművet végigjárva ízelítőt kapjanak a háború poklából.

A lövészárkok, földalatti ágyúállások, kavernák megtekintése után a Visintini magyar kápolna felé vitt az utunk. A kápolna helyét IV: Károly magyar király jelölte ki, és katonák kezdték építeni 1916-ban.

1918-ban került volna sor a kápolna felszentelésére, de akkorára az osztrák-magyar hadsereg kénytelen volt visszavonulni. A későbbiekben istállóként, tárolóként használták. 2009 tavaszán kezdték a kápolnát és a telken lévő épületet felújítani a Széchenyi Tudományos Társaság kezdeményezésére és hatóság támogatásával. Magyar munkások, magyar építőanyagokkal dolgoztak, s 2009. május 30-án ökumenikus szertartás keretében, Sólyom László köztársasági elnök jelenlétében szentelték fel a magyar kápolnát. Négy kör alakú, színes ablakában magyar, az olasz, a szlovén és az osztrák címer látható. A kápolna előtt alakították ki

a Hősök falát, amelyet mára számos nemzeti szalag és koszorú díszít. Mi is elhelyeztük koszorúnkat, elénekeltük a himnuszt és mindennapi imádságunkkal is emlékeztünk a nagy háború hőseire. Ezután a délelőtt már megjárt Redipugliai temetőtől mintegy 500 méteres távolságban található Foglianoba mentünk. Itt az osztrák-magyar katonai temető bejárata előtt tűhegyes ciprusok között németnyelvű tábla figyelmeztetett bennünket, hogy a Monarchia sírkertjébe lépünk be. A 2500 névvel megjelölt sírkő között számos, rossz magyarsággal megírt nevet találtunk. A sírkert közepén a 7000 ismeretlen katonára csontjait fedő sírkövön a következő feliratot olvastuk: „Itt fogadta be a baráti Itália testvéri szeretete az ismeretlenség fényében az osztrák-magyar hadsereg 7000 vitézét, akik a hazájukért estek el”. Itt is elhelyeztük koszorúnkat, elénekeltük a himnuszt, és azon

golyósebes katonák és az ezredes székely kötődéseire. A nagyváradiak emlékművéhez hasonló három darab található a karszton, melyeket a katonák szenvedéseinek helyszínéül Kratochwill ezredes állíttatott fel. Az volt a célja, hogy a katonák idezarándokoló szerettei a négy emlékművet végigjárva ízelítőt kapjanak a háború poklából.

elméltünk, hogy a magyar hazafiságba miért nem fér bele egy olyan központi emlékhely felállítása, amely valamennyi doberdói hősnak az emlékezés és tiszteletadás helyszínéül szolgál. Ezután visszanyarodtunk utunk központi helye, Gorizia felé. A 35000 lakosú Gorizia az első világháború előtt még Görz névre hallgatott, és az Osztrák-Magyar Monarchia részeként az osztrák arisztokrácia kedvelt nyaralóhelye volt. Olaszország pálfordulása ajándékként kapta meg a várost a várral, a villanegyeddal, valamint a szőlőskertekkel fedett apró szlovén falvakkal. Az impozáns belvárosban keresztülutaztunk egy-egy pillantást vetve a jezsuiták által épített Szent Ignác templomra, a főtéren található szökőkútra, és a mediterrán villákra. Az árkok mellett elgyalogolva felmentünk a várba, hogy megtekintsük az első világháború múzeumát.

A 1924-ben történő felszenteléskor a „felszabadulás múzeuma” nevet viselte, és azzal a céllal jött létre, hogy az Olaszországhoz került város olasz karakterét mutassa be. Akkor az első világháborús kiállítási tárgyak a gyűjteménynek csak egy hányadát tették ki. 1938-ban átépítették a múzeumot, s ekkor már nevébe is bekerült a világháború. 1983-ban egy áradás erősen megrongálta a gyűjteményt, s egy hosszú restaurálási és koncepcióváltási időszak eredményeként 1990-ben nyílt meg mai formájában a kiállítás. A múzeumban megtekintettük egy 1917-ben kialakított osztrák lövészárkok rekonstruált változatát, Armando Diaz generális íróasztalát, korabeli fegyvereket és ruházatot, valamint a civil lakosság szenvedését és Görz város pusztulását.

A múzeumlátogatás után az Európa téren keresztül a „K und K” jegyeket magán viselő szecessziós pályaudvar mellett átmentünk Nova Goriziába. Ezt a várost a II. világháború hívta életre. Olaszországnál maradt Gorizia, de elvették tőle a győztes hatalmak a vasútállomást, a kolostort, a folyóvölgyeket, valamint a határoló hegyeket. Tito új jugoszláv város építésébe kezdett, melynek eredményeként jellegtelen beton-tömbök, parkok alakultak ki. Ma a város legnagyobb vonzereje számtalan kaszinója. A szocializmus idején a vasútállomás előtt szögesdrótkerítés választotta el egymástól a két várost, a két országot, s értelemszerűen a két világrendet. Szlovénia függetlené válása után a szögesdrótot egy határkő váltotta fel, mára pedig szabad az átjárás a két város között. Hazafelé még megálltunk egy bevásárlóközpontban, s nézegetéssel, vásárlással illetve automata masszírozással töltöttük el a rendelkezésünkre álló szabadidőt. Könnyen elaludtunk, s többen álunkban is koszorúztunk.

Július 31. A mai nap „nyaralásszerű” élményeket ígért. Közös programunk a Solkani katonai temető meglátogatásával kezdődött. Ez az úti cél az eső miatt kimaradt, s így ma pótoltuk. Ezt annál inkább is megtehettük, mert az égen sötét felhők gyülekeztek, s az Adriai tengerrel beígért fürdőzés és napozás elérhetetlennek tűnt. Buszunk elkanyarodott a távolból-felülről lenyűgöző látványt nyújtó Solcano híd mellett, s megálltunk a katonai temetőhöz vezető bozotos út mellett. A 220 méter hosszú ívhíd a világ leghosszabb kőhídja. A híd a Velencei szecesszió idején épült, 1900

és 1905 között. vasúti hídként 1906-ban adták át, s az első áthaladó vonaton ült Ferenc Ferdinánd is. A hidat az osztrákok 1916-ban felrobbantották, de 1927-ben az olaszok közel eredeti állapotában ismét kőből állították helyre. A temetőhöz való eljutás komoly stratégiai feladatot jelentett Gyuri bácsi számára. Meg kellett oldani, hogy a beláthatatlan kanyarban meghúzódó vasúti sínpályán úgy keljünk át, hogy a vonat észlelése esetén azonnal reagálni tudjunk. Segítőit – utastársaink közül- a kanyar két végpontjához állította, s mi egyenként átkeltünk a sínpályán, majd a vasút mellett haladva elértük a Solkani katonai temetőt. Ez a temető 5103 elesett csontjait tartalmazza, köztük 545 magyar katonáét. A morzsolódó sírköveken alumíniumlapocskák mutatják a neveket. Közülük nagyon sok már leesett, vagy olvashatatlan. A temető közepén egy obeliszk áll, amelynek írástáblájára egy német katonai gyászdal első sora került: „Ich hatte einen Kameraden”. A koszorúzás közben tudatosult bennünk, hogy sok katonánk nem akkor halt meg, amikor elesett, hanem amikor neve is eltűnt, s az emlékezésnek nincs körülírható helyszíne. Az idő javult, a felhők mögött ki-kikandikált a nap, és bu-

szunk Duino felé fordult. Közülünk sokan csak annyit tudunk az Adriának erről a gyöngyszeméről, hogy ebből a kastélyból indult végzetes útjára, Szarajevóba Ferenc Ferdinánd 1914-ben. A kastély több mint négyszáz

éve a Della Torre e Tasso (Thurn und Taxis) család tulajdona. A család története szorosan kapcsolódik a postai szolgáltatáshoz, mivel ezt a tevékenységet több mint 350 éven keresztül több Európai államban, így hazánkban is folytatták. A kastély építése egy római előőrs romjain kezdődött a XIV. században és a XVI. században felhúzott torony hozátoldásával fejeződött be.

A kastélyt ma is lakják, mi a kiállítás céljára 2003-ban megnyitott termeket tekintettük meg, és gyönyörködtünk az Adriai tengernek az ablakokból, teraszokról elének táruló csodálatos panorámájában. Ámulattal néztük a kastély igényes berendezését, a kristálygyűjteményt, a korabeli fegyvereket és páncélokat, a miniatűr gyermekjátékokat, valamint a vitrinekben kiállított családtörténeti fotókat. Láttuk továbbá azt a zongorát is, amelyen Liszt Ferenc adott koncertet, s több kiadást a Duinói Elégiából. Ez utóbbi versfolyam Rainer Mária Rilke nevéhez kötődik, aki Mária Della Tassonak ajánlotta művét. A hercegnő a költőt többször meghívta kastélyába és egyik fő mecénása lett. Rilke nevét kapta az a sétány, amely 2 km hosszan vezet a tengerpartról a sziklák mentén a kastély bejáratához. A kastély udvarában szuvenir boltok, kávézók szolgálják a turisták kényelmét. Az udvarban található bunkert is meglátogattuk, amely a II. világháborúban a német tengeri flotta őrhelyeként funkcionált. A kastélyhoz fűződik a „Fehér dáma” legendája,

amely szerint az egyik herceg feleségét a tengerbe vetette, aki azonban halálsikolyával kősziklává változott, s onnan figyelte a kastélyt. Amíg a kastélyban szemlélődtünk, kisütött a nap, s így nem volt akadálya, hogy a beígért tengeri fürdözést kipróbáljuk. A szépen rendben tartott szabad strand kabinjaiban átöltöztünk, és birtokba vettük a tengerpartot. Ez a művelet azért nem

okozott nehézséget, mert rajtunk kívül senki sem volt a vízben, illetve a parton. Ez az időjárás az igazi nyaralóknak hűvös volt, s a mediterrán vidéken amúgy is későn kezdődik az élet. Az éttermek is csak dél körül nyitottak, s bármennyire ínycsiklandozó ételek kerültek a levegőbe, a délutáni program miatt nem tudtunk azokban megebedni. De az úszás is nyúl farknyira sikerült, és a napozást is csak tesztelni tudtuk. Mégis nagyszerű volt a Trieszti öböl hatalmas kékségének, a távolban feltűnő vitorláknak és a tenger morajlásának élményét élvezni. Az 1986 óta UNESCO világörökségeként jegyzett Skocjani barlanghoz pontos időben kellett érkezniünk az előre lefoglalt időpont miatt. A Szlovénia déli részén található Skocjani Nemzeti Park önmagában is különlegesség. 413 hektáros területén a karsztosodás összes formakincse

megtalálható.

Nem véletlen, hogy számos szakkifejezés, így a karszt, dolina stb. erről a vidékről származik. A barlang 1885-től látogatható, az elektromos világítást 1959-ben vezették be. A barlangjárást a „csendes barlangban kezdtük, majd a „paradicsom”- és „nagyteremben” folytattuk. Ezek az elnevezések arra utalnak, hogy itt még nem folyik víz,

de a méretek már itt is lenyűgözőek. Ezután átértünk a „morajos” barlangrészbbe, ahol az átlagos magasság 100 méter. A morajos hangot a barlang alján zúgó óriásfolyam, a Timavo okozza. A Timavo a felszínen Rekanak nevezett folyó földalatti folytatása, amely tenger alatti forrásokban jelenik meg az Adriai tengerben. A „morajos barlangban” a hangok különböző helyekről való érkezése mellett arra a táblára is rácsodálkoztunk, amely az 1965-ös árvíz szintjére emlékeztetett. Az út a folyó felett sziklafalba robbantott ösvényen vezetett tovább, majd egy 45 méter magas szakadékot átívelő függő-

hídon haladtunk át. E két építészeti teljesítmény méltán váltotta ki csodálatunkat és elismerésünket. Túránk utolsó állomása a „Kis serpenyők” terme volt. A serpenyők nem egyebek, mint lépcsőzetesen felépülő mészkőtufa gátak.

A beáramló külső fény jelezte, hogy közel másfélórás barlangjárásunk végéhez közelített. A Schmidl teremben található Nagy-és Kis-dolina 163 méteres mélységével mindannyiunkat lenyűgöztött. Akik nem mentek a barlangba, azok végighaladtak azon a kiránduló úton, amely a sziklafalról leömlő hatalmas zuhatagot, és a barlang alatt útját folytató Timavo folyó völgyét öleli körül. Ez a látvány is egyedülálló élményt kínál.

Erre a napra még egy kegyeleti látogatás maradt, a Gorjenskoj katonai temető megtekintése. A legszebb katonai temetőnek tartják a fehér kőkereszteknek zöld hátteret biztosító bukszusok miatt. Ebben a temetőben 10 000 osztrák-magyar (többnyire magyar) katona alussza örök álmát. Itt is névtelenek az áldozatok, mert a márványból vésett feliratok leoptak. A kovácsoltvas kapun belépve a főösvényen egy kápolnához jutottunk, melyen Horatius idézetet olvastunk: „Édes és dicsőséges dolog a hazáért meghalni”. Elhelyeztük koszorúnkat, elénekeltük a himnuszt, és azzal az érzéssel tértünk nyugovóra, hogy Gyuri bácsinak köszönhetően néhány napon keresztül legalább szimbolikusan osztozhattunk katonáink sorsában.

Augusztus 1. Kora reggel elfogyasztottuk diákszállóbeli utolsó reggelinket és a busz elindult hazafelé. Az első vizesblokkig meghallgattuk Banditól az I.

világháború kitérésének okait, és a nagyhatalmak felelősségét. Elhangzott néhány vers Reményik Sándortól, vitéz Somogyvári Gyulától és Gyóni Gézától, valamint meghallgattunk egy összeállítást első világháborús katonadalokból. Predjama különleges váránál áll-

tunk meg kávézni, és a várat kívülről szemügyre venni. A várat egy 125 méter magas barlang peremére építették. Leghíresebb tulajdonosa Erasmus Lueger rablólovag volt a XIV. században. Mivel a várat nem tudta kívülről bevenni a gyilkost elfogni szándékozó fejedelem, Lueger egyik szolgáját fizette le, aki fénnel jelezte, amikor a lovag elvonult az illemhelyre. Akkor aztán ágyúval porrá zúzták a mellék helyiséget a lovaggal együtt. A rablólovag örök álmát a parkolóban található, árnyat adó hársfa alatt alussza.

A buszban folytattuk az úti élmények összefoglalását, majd felolvastam sebtében megírt, hevenyészett versemet. Meghallgattuk Gyuri bácsi jövő évi tervezett útirányait, s már előttünk magasodott a Lendvai domboldal. A Cuk borház Lendva legmagasabb pontján, 327 méter magasan terített asztallal

várt Bennünket. Éhségünket a házi szalámi-val és egyéb finomságokkal megpakolt hidegtál és a nagymama sós kiflije csillapította. Megnéztük a három országra nyíló ragyogó kilátást, és lementünk a pincébe borkóstolóra. A különböző fantázianevekkel felruházott

fehér, rozé és vörösbor (Hadik-vére; Piroska könnye stb.) jókedvre derített bennünket, és vásárlásra ösztönzött. Borokkal, borecettel, fűszerekkel megrakodva érkezünk a buszhoz, hogy Istenhozzádot intve Szlovéniának elinduljunk a Bem rakpart felé.

Kegyeleti utunk sok szép élménnyel

gazdagított Bennünket. Útitársaink fegyelmek és kulturáltak voltak. Istennek hála az ötvenkét utas betegség, sérülés nélkül úszta meg a kirándulást. Ismeretségek és barátságok szövődtek. Örömmel és meghatottsággal emlékezünk a közösen eltöltött egy hétre.

Szennyessy Judit verse

Kegyeleti barangolás

Ötvenkettőn útra keltünk
Isonzó mellett keringtünk,
Gyuri bácsi úgy vezetett
Szíve, hangja messze zengett.

Vitt bennünket vízeséshez,
Lovagvárhoz, nem is egyhez.
Koszorúnkat vízre tettük,
Harcolókra emlékeztünk.

Este meg már azt kutattuk,
Van-e örmény családtagunk.
Mindenki beszélt magáról,
Gyerekekről, unokákról.

Caporettóba úgy mentünk,
Tudtuk, e helyen mi győztünk.
Láttunk filmet, húszperceset
Öldöklőket, veszteseket.

Doberdói síkvidéken
Kavernákban senyvedt népem,
Egész frontot végig jártuk,
Főhajrával koszorúztunk.

Akinek bírta a lába
Csodás barlang lett jutalma,
Akik pedig fenn maradtak,
Látványként dolinát kaptak.

Gyuri bácsinak hála jár,
Hogy féltőn vigyázott ránk,
Adott sok új ismeretet,
Növelt hazaszeretetet.

Eső áztatta ruhában
Tisztelegtünk Jávorcában
Íszonyatos magasságban
Magyar lelkű kápolnában.

Katonáink itt szenvedtek,
Hegygerincet védelmeztek
Hóba, fagyba, jégbe zárva
Rohantak át a halálba.

Duinóban lábra kaptunk,
Ósi kastélyt körbejártunk,
Szép időben strandolhattunk,
Ebédhez már nem jutottunk.

Kegyeleti volt az utunk,
Számos helyen koszorúztunk,
Magyar Himnuszt énekeltünk,
Hősökért imát rebegtünk.

Most, amikor hazamegyünk,
Mindenkinek híreszteljük:
Hőseinknek nyugóhelye
Nem merülhet feledésbe!

Moravcsek Mária

„A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok”

Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő

(4., befejező rész)

Borzongató élménye a „kísértetgép” föl-det érése és egy másik pusztulásának látványa. Pergine, kora hajnal. Egy idegen Brandenburgi száll le szinte hangtalanul, nem mozdul semmi. Kiss odarohan, minden csupa vér, a pilótaiülés, a kormányrúd, a gép fala, az ülővánkosok. A sebesült pilóta ájultan fekszik, de még le tudta hozni a gépet és a szélhótt fejt megfigyelőtiszt holttestét. Aztán a levegőben motorzúgás, gépfegyverkattogás, bár a felhők-től nem látszik semmi. Majd egy lehulló Brandenburgi félelmetes látványa, ég, mint egy fáklya, lángol, mint egy hatalmas szalmakazal. Mindenki rémülten nézi a bajtársak kétségbeesett viaskodását a halállal. A pilóta dugóhúzóba viszi a gépet; a lángok valóban elalszanak. Csak a szárnyak le ne szakadjanak, csak idejében fel tudja húzni magát! Nem sikerül. A hangárok mögött fúródik orra a földbe, az égő gép és a bennéő repülő látványa leírhatatlan. Boksay Antal megteszi; nem gyenge embereknek való. „A borzalom nem hagyott helyet a részvétnek.”

Kiss József május 24-én reggel 6-kor száll fel utójára három Phönix D.IIA vadászgép rajparancsnokaként. Övé a 422.10 jelű. Primolano felett, a Císmón-folyócska zeg-zugos oldalvölgyei és sziklái körül északnak fordulnak, Lamon község látszik alattuk. Kisst öt angol Sopwith-vadász támadja meg, miközben társai másik öttel viaskodnak. Ő valószínűleg szembefordul velük, ahogy eddig, és tüneményes fordulókkal

tér ki a lövedékek elől. Egyet lelő közü-lük. Most végzetesen elakad a gépfegyver závarzata. Feltehetően lebukik a mélybe, ahogy sebesülésekor, de az angolok jó repülő és kíméletlen vadászok: tíz géppuskából zúdulnak foszforlövedékek a sikló-repülésbe állított, védtelen gépre. A magányos Phönix hatalmas fáklává lobban, és fekete füstszáslót húzva maga után a mély-be zuhan.

Ennyit értettek meg az angolok Kiss József ragyogó emberségéből.

A király még aznap hadnagyi rangra emelte, hősi haláláról pedig az 55. vadászrepülő század tisztikara adta ki a gyász-jelentést német és magyar nyelven: „Az 55. repülőszázad mélyen megrendülve tudatja, hogy legkedvesebb és hűséges bajtársa, Kiss József cs. és kir. hadnagy, tulajdonosa az arany vitézségi éremnek háromszor, az I. oszt. ezüst vitéz éremnek négyszer, a II. oszt. ezüst vitéz éremnek ötször, a bronz és Károly csapatkeresztnek, 1918. május 24-én légiharcban – a hazáért hősi halált halt. Úgy tekintjük őt, mint a vitéz repülő példaképét, aki légiharcából hússzor került ki győzelmesen.

A temetés május 27-én 4 óra 30 perckor történik a perginei halottasházból.

Kegyelet legyen emlékének!

Tábori posta, 511. 1918. május 24.

Az 55. vadászrepülő század tisztikara.”

A gyászjelentés megfogalmazói jól ismerték őt. Kedves volt, hűséges fia a hazának és vitéz repülő. Végtisztességén egész

Pergine ott szorongott, az angolok pedig koszorút és részvétnyilatkozatot dobtak a levicoi reptérre. Álságos részvét!

Katolikus tábori pap temette, bajtársak állták körül az egyszerű, gyalult fakoporsót melyen dísztelen fenyőkoszorú feküdt. A keresztben magyarul szerepelt a név: Kiss József. Magyarország és a magyar repülők gyásza kísérte utolsó útjára.

Aztán a keresztet szebbre cserélték, és a császári és királyi közös légierő németül készítette el feliratát: „Hier ruht Feldpilot Kiss”. Ők is tudták, hogy nem kitüntetésre, hanem pilótajelvényére volt büszke egyedül. Fenyőből, hegyi virágokból kötötték a fejére koszorút, a hantra alpesi kövekből keresztet raktak ki. Olyan volt valamennyi, mint egy-egy hegycsúcs. A hegyek is elbúcsúztatták a levegő lovagját.

A harmadik sírjel földközeli, ferde kőpárna lett beüli egyenlő szárú kereszttel. Ilyenek sorakoznak máig az olaszországi és szlovéniai katonatemetőkben megkopva, csorbán, gyakran név nélkül.

Kiss József rokonát, Kiss Ernő altábornagy aradi vértanút négyszer temették el, ittebei és eleméri Kiss József hadnagy vadászrepülőnek három sírjel jutott.

Vajon van-e negyedik?

Pengineből származó értesülésem

szerint hősi halottaink földi maradványait az 1970-es évek elején átszállították a rovertoi „Castel Dante” csonttemetőbe (osszárumbba). Hatalmas, első világháborús olasz hősi emlékmű ez, amelynek számítógépes kimutatásában Kiss József neve nem szerepel.” Lehetséges, hogy a hamvak mégis eredeti helyükön pihennek?

Kiss József nem érte meg a háború végét, sem az utána következő három nemzetpusztító tragédiát, sem azt, hogy az osztrák-magyar repülők színe-virága ugyanúgy tűzhalált hal, mint ő.

„Úgy érzem magamat, mint a testvéreit vesztett árva gyermek...” - mondja Boksay Antal, a hajdani megfigyelőtiszt.

Azóta a sírok is elárvultak vagy eltűntek, és sokszor hiába keressük hőseink haló portát.

Miért kell másodszor is elpusztulniuk a legteljesebb repülőhalállal, névtelenül, a jeltelen sírok szemrehányó némaságával?

Miért, miért?

A szerző Kiss József nyughelyét keresve az Isonzó Baráti Kör emléktúrájával jutott el a rovertoi ossariumba. Sírját nem találva mécsesét a magyar katonák csontjait rejtő fal előtt gyújtotta meg.

Egy Pergineből küldött újabb levél viszont azt közli, hogy sírkövét felújították.

Zeneagapé

Az Örmény Katolikus Plébánián (Budapest XI. ker., Orly u. 6.), a vasárnap 16, 30-kor kezdődő szentmise utáni zeneagapén, **december 21-én** 17, 30-kor *DJ Szongoth Gábor* V. Karácsonyi CD bemutatója. Az ideji program: 15 karácsonyi dal kizárólag női énekesek előadásában. A dalokat a családi gyűjteményből *Szongoth Anikó* válogatta, bemutatja Szongoth Gábor.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Szongoth Gábor szervező

V. Kolozsvári Magyar Napok

Az erdélyi örmények szerepe abban, hogyan Kolozsvár Kincses legyen

Kerekasztal beszélgetés, történelmi visszpillantás.

A Bálint Júlia által, a 2014-es magyar-örmény kolozsvári napok megrendezése alkalmából kapott felhívásra, amit a Bocskai ház egyik előadó termében rendeztek, azt a megbízást kaptam, hogy pár szóban körvonalazzam az említésre méltó hozzájárulásunkat Kincses Kolozsvár épített történelmi emlékeinek fennmaradásáért.

Nagy megtiszteltetésnek tettem eleget és azon gondolkodtam pár percig, hogy vajon miért is kincses nekünk Kolozsvár, mi az, amivel ezt a nevet kiérdemelte és emlékezetünkbe örökre bevészte.

Kincses Kolozsvárunk, mert kincseket érő emberek teremtett az idők folyamán kik tevékenységükkel kincseket teremtettek a jövőnek. Megemlíteném itt, ebben a kulturális szentélyben, amely napjaink egyik legszebb, példamutatóbb és eredményesebb összefogásának eredményeként jött létre, nagy elődeinket, akiket a Bocskai ház múltja rejteget magában, ha történelem-politikai téren nézzük a névadó fejedelmet vagy kulturális téren említjük Heltai Gáspárt, vagy a gróf Teleki családot és a gróf Bethlen családot, akik ennek a háznak megadták a mai végleges formáját. Ha csak arra gondolunk, hogy ez a ház az óvár alapjaira is támaszkodik, (XIII-XIV sz.) amit az alagsorban, az általam vezetett restaurálás idején feltártunk és megőriztünk, majd a történelem folyamán, ezeknek a nagy családoknak biztosított szülőházat és otthont, a tőzsomszédságában lévő Mátyás király szülőházával együtt, akkor

történelmünk és további sorsunk megalapozóiról beszélhetünk ma itt, ezzel az alkalommal is.

Ők mind nagyot alkottak és hagytak ránk minden téren, ezek azok a kincsek miket tisztelni, becsülni kell, őseink tisztelésére és megmaradásunk érdekében. Ami engem illet, mint szakembert az csak az épített örökségre vonatkozik. A megmaradt épített örökségünk, talán a legkifejezőbb, mindenki számára legkönnyebben érzékelhető kincseinket tárja elé, mutatja fel majdnem minden utcasarkán a városnak, ahol azt nem rombolták le, tüntették el sokszor tudatosan.

Az a megtiszteltetés ért, hogy egy pár fontos ránk hagyott műemlék-épületet tanulmányozhassak, ápoljak minden tudásommal, helyreállítsak és továbbadjak az utánunk következő generációknak, megőrzésre.

Ezek között említeném a még fennmaradt Szabók bástyáját, ami ma egyik fontos kulturális központja a városnak. A városi tanács felismerése révén és szakmai elismerésünkre ez az új funkció egy élő műemlék-épületet hozott létre. Az általam vezetett helyreállítási munkálatokhoz, aminek megtekintésére tisztelettel felkérek mindenkit, csak pár megalakulási történelmi adatot fűznék hozzá. Zsigmond király 1405. július 2-án kibocsátott oklevelével Kolozsvár engedélyt kapott, hogy a várost kibővítsék és bástyákkal megerősített védőfalakkal vegyék körül. A három-négyezer főnyi

lakosság lassan haladt az építkezéssel, erre utal az egyik kapubástyán V. László címe-re, illetve két másikon az 1476-os és 1477-es évszám. Az 1470-es évek végére elkészült új vár, amelynek falai már 3 kilométer hosszúságban övezték a várost és területe hétszeresére nőtt. A várfalat 18 torony és négy bástya őrizte, ezek közé tartozik a ma is fennmaradt Szabók bástyája is. Bethlen Gábor fejedelem korában a várfalakat és bástyákat kijavították, illetve megerősítették ezt igazolja a keleti oldalon fennmaradt Bethlen-címeres, kétrészes, jól kiolvasható emléktábla.

A mi helyreállításunk is a neogótikus tevével ezt a világot próbálja elélni tárn.

A korszerű belső üveges szerkezet összhangban van a restaurálási előírásokkal és biztosítja a régi eredeti falak és teljes belső könnyebb átláthatóságát.

Helyreállítási munkálataim között több barokk és eklektikus műemlék-épület homlokzatának felújítását is felsorolhatnám, mint a mai Bólyai utcai házát vagy a Hősök utcai ház homlokzatát, ami elé restaurálás után oda helyezték az anyafarkast Romulus és Remus szoborcsoportjával és több Horia utcai lakóház és iskola homlokzatot is.

Nem térnék ki a helyreállítási munkálatok részleteire, annak magasztos érzésére, hogy egy őseinktől ránk hagyott kincshez jogot kapunk hozzányúlni, helyreállítani, ápolni, megerősíteni tartószerkezetét,

ha rászorul és tovább biztosítani értékének jövőjét az utánunk érkezőknek, hogy történelmi épített örökségünk szépségeit ők is láthassák és büszkének lehessenek rájuk, mint mi a mai napon, amikor megemlégtünk párat belőlük.

Záró akkordként csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy épített örökségünk itt Kolozsváron nagyon bő és értékes adatkal szolgál, amire nagyon büszkének lehetünk. Fennmaradásuk, tőlünk és utódainktól függ. A mi megmaradásunk is nagymértékben függ ezeknek az értékeknek az elismerésétől és további hasznos értékesítésétől. Ehhez biztatom a mai fiatalságot összefogásra, bátorságra, tanulásra és olyan példászerű közös értékteremtő tevékenységre, amit magyar-örmény elődeink tettek az elmúlt évszázadok alatt.

Épített örökségünk, ezért is egyik legfontosabb és kézzel fogható bizonyítéka itteni létünknek, múltásunknak, de általunk és őseink által teremtett kincseink megmaradásának és fennmaradásának is. Ennek érdekében kell tennünk továbbra is, lehetőségeink szerint, a legnagyobb alázattal, tisztelettel és elismeréssel, történelmi értékeink és történelmünk megőrzése, fenntartása és jövőnk biztosítása céljából.

dr. Bulbuk Márton-István építőmérnök

(Kolozsvár, 2014. augusztus 20.)

Mise időpontváltás

Tájékoztatom a kedves testvéreket, hogy miután a Nagytétényi Plébánián változik a miserend, lehetővé vált, hogy a vasárnapi örmény katolikus Szentmise délelőttre kerüljön. Ennek megfelelően **januártól az örmény katolikus Szentmise 11 órakor kezdődik** az Orlay utcai templomunkban. Remélem, az új időpont többeknek megfelel, így a Szentmisék látogatottsága növekedni fog!

Fülöp Ákos lelkész

Prof. Dr. Garda Dezső (Babes-Bolyai Tudományegyetem-Kolozsvár)

A gyergyószentmiklósi kompánia és a Mercantile

Fórum: az örmény önkormányzatiság alapintézménye¹

(1. rész)

Az erdélyi örmények XVII. századi letelepedésük után közigazgatási szempontból sajátos autonómiával rendelkeztek. Apafi Mihály fejedelemnek 1672-ben kiadott letelepedési engedélye alapján az örmények külön területi-közigazgatási egységeket hozhattak létre Erdély területén. A végleges otthonalapítást Tündérkertben, az örmény települések, településrészek létrejöttét Apafi Mihálynak 1680. október 20-iki szabadsomlevele is elősegítette: „Betsületes híveinknek a kereskedő örményeknek – olvas-hatjuk az említett kiváltságlevélben - Birodalmunkban mindenütt, minden városban, falukban és akármely helyeken és minden sokadalmakban és városokban szabad kereskedések lehessen, megbántódások nélkül kereskedhessenek úgy, hogy anuatim száz kordoványokat tartozzanak számunkra készíteni.”

Az örmények általában Erdély kisebb fontosságú helységeiben kerestek otthon maguknak, mivel a nagyobb települések vezetősége nem akarta őket befogadni, mert versenyhelyzetet jelentettek a helyi iparosoknak és kereskedőknek. Ilyen volt többek között a beszercei szászok magatartása. Az 1672-ben, az Erdélyben otthon kereső örmények legfontosabb központja ugyanis a szászok által lakott **Beszerce** volt. Itt kerestek otthon az örmények vezérük Dániel Tódor révén, de ugyanitt

telepedett le a moldvai örmények szucsávi püspöke Minász Zilifdakián Oglu és az öt kísérelő örmény papok nagy része. Templomot kölcsönöztek, és beszercei székhellyel létrehozták az örmény püspökséget. Iskolát alapítottak és megszervezték a helyi örmény kompániát. Megalapították céheiket és kereskedelmi társaságaikat.

Gazdasági tevékenységük kiváltotta a szász lakosság irigységét, akik versenytársat, konkurenciát érzékeltek a Besztercén otthonra talált örményekben és azok gazdasági tevékenységében. A szászok 1712-ben találták meg az alkalmat az örmények kiűzésére. Négy örmény személy halála után azt híresztelték, hogy az örmények elterjesztették a pestis járványt Besztercén és az örmény Compagnia tagjait 24 órán belül a város elhagyására, kényszerítették. A Besztercéről elűzött örmény családok Szamosújváron telepedtek le.

A kompániákba való szerveződés, bár lehetővé tette az örménység számára az önkormányzatiság érvényesítését, a reális autonómiát számukra a mezővárosok létrehozása, majd pedig a szabad királyi városoknak biztosított kiváltságok biztosították. Ilyen körülmények között az erdélyi örmények mindent elkövettek azért, hogy két örmények által lakott település – Szamosújvár és Erzsébetváros – mezővárosi, majd szabad királyi városi rangot kapjon.

I. Apafi Mihály uralkodása idején az ősi vallását szabadon gyakorló örmény közösség a Habsburg uralom erdélyi állandósulása után, szembe találta magát a katolikus misszionárius papokkal, sőt a Habsburgok igen ügyesen az örmények közül is neveltek ki hittérítőket. Ilyen volt a botosáni születésű Oxendio Virziresco, akinek a XVII. század végén és a XVIII. század elején döntő szerepe volt Erdélybe telepedett népének katolikus hitre való térítésében. Mikor az erdélyi örménység tapasztalta, hogy térítésük elől nincs menekvés, arra kérték Oxendio Virzirescot, hogy érdeklődjön meg: katolikus vallásra való áttérésük ellenében kapnának-e földet, területet városok létrehozására vagy nem. A Habsburgok támogatásukról biztosították az örmény főpapot ebben a kérdésben, de csak vásárlási alapon. Az osztrák hatóságok ígéreteit tudomásul véve az örmények másképp álltak hozzá a katolikus hittérítéshez, röviden ezután pedig nekifogtak városaik létrehozásához. Két helyet szemeltek ki maguknak: az egyik a Martinuzzi vártól délre eső egy négyzetkilométernyi terület volt, a másik, pedig Görgényi uradalom térségében terült el, Görgényszentimre határában. Az 1696-os esztendei válasz a Habsburg hatóságoktól, csupán a bérbevitel lehetőségeit tartalmazta, nem, pedig az örökvásárt. Az örmények főleg akkor háborodtak fel, amikor a Felvincen letelepedett bolgárok I. Lipót császártól megkapták a területvásárlás jogát. Ekkor – az időközben örmény katolikus püspökké kinevezett Oxendio Virziresco – az általa irt memóriummal Bécsbe utazott és a császárnál elérte a két város építéséhez szükséges, földvásárlásra vonatkozó szóbeli engedélyt. Ezek után a püspök, az előzőleg elkészített tervek alapján megkezdte az első örmény város, Szamosújvár felépítését. Az építési munkálatok oly gyorsan haladtak, hogy

Oxendio Virziresco 1700. augusztus 1.-én felavathatta a „Timár Társulat” épületét.

Szamosújvár jogi helyzetét a III. Károly császár (1711–1740) által 1726. október 17-én kibocsátott kiváltságlevél pontosította, mely szabad örmény városnak nevezte a települést (Liberum Oppidum Armenopolitanum vagy Libera Civitas Armenopolis). Ez a város (oppidum = mezőváros) az uralkodótól nyert kiváltságelvek értelmében, nemcsak az adó- és taksafizetés alól mentesült, hanem külön bíróval, tizenkét tanácsossal, örmény és magyar jegyzővel is rendelkezett.

II. József császár Armenopolist 1786-ban a szabad királyi városok rangjára emelte. A szamosújvári örmények ezzel elkerülték azt a lehetőséget, hogy a megyei hatóságoknak legyenek alárendelve. Autonómiájukat tehát megőrizték.

A hagyomány szerint az első örmény családok 1654-ben találtak otthonra a Görgényi – uradalomhoz tartozó *Ebesfalván*. 1658-ban már két papot Ohaneszt és Emanuelst is említették a településen, akik itt fatemplomot építettek. Ugyanebben az esztendőben, az örmény anyakönyvben hat házasságkötésről történt említés a településen.

Az 1685–1686-os esztendőben a katolikus hittérítők elől több mint 20 család menekült el Gyergyószentmiklósról, Ebesfalvára papjuk Potoczki Márton vezetése alatt. Ezek a családok I. Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől megkapták az ingyenes letelepedési engedélyt, és biztosították számukra az ősi vallásgyakorlás jogát. Az ebesfalvi örmény közösség tagjai nem akartak területet változtatni, hanem a meglévő települést akarták örmény városáá fejleszteni. Elképzelésük végrehajtására II. Apafi Mihály támogatását kérték, aki 1696. február 7-én kiváltságlevéllel látta el őket az Apafiak birtokában lévő, Görgényi

1 (Elhangzott az *Örmény Kultúra Napján, az Együttélési modellek a történelmi Erdélyben c. konferencián, a marosvásárhelyi Kulturpalota kistermében, 2014. október 11-én.*)

– uradalomhoz tartozó, ebesfalvi örmény település helyzetének a tisztázása alkalmával. A névleges hatalommal rendelkező erdélyi fejedelem kiváltságlevele a következőket tartalmazta:

- Az ebesfalvi földeket és telkeket jogszerűen az örmény közösségre írta át.

- Az ebesfalvi örmények megkapták a saját bíróválasztási jogot. A kiváltságlevelével lehetővé tette hogy kiváljanak az akkor Gyergyószentmiklóson tartózkodó összes erdélyi örmények bírójának alárendeltségéről.

- A közösség saját papot választhatott.

- Az ebesfalviak egész Erdély területén kereskedhettek.

- Mentésítették őket a lovasfogatok biztosításának a kényszerkötelezettsége alól.

- Az ebesfalvi bíró visszautasíthatta a nemkívánatos örmény családok letelepedési kérelmeit.

- Megtiltotta más nemzetiségi személyeknek, hogy az örmény lakosok között lakóhelyeket építsenek.

Az 1696. február 7-én kibocsátott kiváltságlevellel az ebesfalvi örmény közösség kompánia rangra emelkedett.

1712-ben a hatóságok kétszeresére majd négyszeresére emelték az ebesfalvi örmények állami és helybeli adókötelezettségét, annak ellenére, hogy ezt megelőzően katolikus vallásra térésük ellenében adókedvezményt ígértek az Apafi birtokon tartózkodó örményeknek. Az adóemelésre az ebesfalvi örmények, az ősi vallásura való visszatéréssel válaszoltak, papjuk, a már ismert Potoczki Márton vezetésével. Az ebesfalvi örmények magatartása riadalmat keltett mind a katolikus püspökség körében, mind, pedig a Gubernium hivatalnokai között. Az ebesfalviakkal szemben ellenséges érzületet tápláló Oxendio Virziresco a válsághelyzetet az ebesfalvi örményeknek

Szamosújvárra való áttelepítésével akarta megoldani, melyet a Habsburg császárhoz írt levele is bizonyít.

Mikor az örmény püspök költöztetési terve az ebesfalvi örmények tudomására jutott, a kompánia vezetői Bécsbe utaztak, ahol ismét az ott tartózkodó II. Apafi Mihály segítségét kérték. A névleges hatalommal bíró fejedelem az ebesfalviak kérésére megkérte a császárt, hogy utasítsa el Oxendio Virziresco elköltöztetési javaslatait. A Habsburg uralkodó II. Apafi Mihály beadványára a következőket írta: „nem kényszeríték senkit, hogy más helyekre költözzenek”. Ezzel párhuzamosan az ebesfalvi örményeknek megüzentte, hogy „a legrövidebb időn belül és a legkisebb tiltakozás nélkül térjenek vissza örmény katolikus vallásukra. A visszatérítés érdekében mechtarista szerzeteseket küldtek Ebesfalvára.

1733. augusztus 11-én VI. Károly császár Ebesfalvát mezővárosi rangra emelte Erzsébetváros néven. A Habsburg uralkodó kiváltságlevelével elrendelte az Erzsébetvárosban élő más etnikumú lakosok áttelepítését földcsere vagy kártérítés alapján. Az okiratból kiderül hogy VI. Károly császár jól ismerte a szamosújvári és az erzsébetvárosi örmények közötti ellentéteket, ezért az előbbieknél megtiltotta az Erzsébetvárosra való költözést. A kiváltságlevellel megerősítette a saját pap és plébános választás jogát és megadta a templomépítési engedélyt a településnek. Az önkormányzatiság elve alapján az örmény város lakossága 1 bírót, 12 tanácsost, 1 jegyzőt választhatott, illetve a közigazgatási tevékenységhez szükséges tisztviselőket és kisegítő személyzetet alkalmazhatott. A kiváltságlevellel az erzsébetvárosi örmények számára biztosította a kereskedési jogot, nemcsak Erdély, hanem az egész birodalom területén.

Erzsébetváros a virágkorát Mária Terézia uralkodása alatt érte el. A császárnő 1746. október 3-án kiadott kiváltságlevelében biztosította Erzsébetváros számára a pallosjogot, illetve saját törvényszék létesítéséhez szükséges engedélyt. A császári okirat feljogosította a várost céhek, kereskedelmi társaságok létrehozására. Mária Terézia okirata rendezte Erzsébetváros viszonyát a többi örmény településsel is. Eddig ugyanis az ebesfalviak a gyergyói kompánia bírójának voltak alárendelve. A kiváltságlevellel megjelenésével Armenopolis kivételével Erzsébetvárost emelték ki az összes örmény települések közigazgatási, törvénykezési központjává.

Az 1758. november 28-i kiváltságlevellel Erzsébetvárost a különösképpen kiváltságos városok rangjára emelte. A tizenhárom pontból álló okirat Mária Terézia császárnő elismerését jelképezi az erzsébetvárosi kézműves – kereskedő csoport tevékenységével kapcsolatban. A város az 1758-as esztendőben vásárolta meg örök áron az egész ebesfalvi Apafi birtokot.

1786. december 20-án II. József császár Erzsébetvárost szabad királyi várossá nyilvánította. A császári oklevéllel akár csak Szamosújvár esetében az erzsébetvárosi közösség számára biztosította a megyei hatóságokkal szembeni függetlenséget, de Erdélynek 11 vármegyére való felosztása megfosztotta a települést a többi örmény Compánia feletti közigazgatási, törvénykezési és adóügyi feladatkörétől.

Milyen közigazgatási intézményi háttérrel rendelkeztek az örmények Gyergyószentmiklóson, ahol számbeliileg jelentős kisebbségben éltek a székely lakossággal szemben, de másrészt a sajátos székely autonómia korlátozásokat is jelenthetett az örmény közösségnek kollektív jogai érvényesítése szempontjából ?

Mielőtt azonban rátérnénk közösségi intézményei bemutatására, érzékeltetnénk gyergyószentmiklósi otthonalapításuk főbb mozzanatait.

Gyergyószentmiklóson az örmény kereskedők főleg az 1607-es évi országos vásárjog megszerzése után jelentek meg nagyobb számban Gyergyószentmiklóson. Az 1637. évi, majd az 1654. esztendei letelepedésük a Gyergyószentmiklóson otthonra lelt családfelek kereskedelemmel foglalkozhattak.

A XVIII. század első évtizedeiben Gyergyószentmiklós örmény lakosságának szinte felét kereskedők alkották. Ők nagyrészt kereskedelemmel foglalkoztak, felvevőpiacuk iránya Moldva és Közép Európa között váltakozott. A kevésbé módos réteg esetében a kalmárkodás főleg helyi viszonylatban főleg boltos kereskedés révén valósult meg. A szegényebb rétegnél is kimutatható a kereskedelemmel való foglalkozás.

A Gyergyószentmiklóson letelepedő örmények is kompániába szerveződtek, melynek élén a bíró, a nótárius és az esküdtek álltak. A bíróról viszonylag kevés adattal rendelkezünk, nagyrésztük azonban a nagykereskedők közé tartozott. 1703-ban azonban Ákoncz Gergely bíró megalapította az örmény tímárok társulatát. Vagyoni tekintetben ő is a nagykereskedőkhöz tartozott. 1716-ban Szócs Kereszttest is mint bírót, a nagykereskedők között említették. Az 1729-1733 közötti időszakban az örmény kompánia élén a következő elöljárók álltak: János Lázár bíró, Ábrahám Tódor jegyző és Lukács Miklós, Ábrahám Luszig, Ábrahám István, Vákár János Jakabé, Ákoncz Emánuel Kristófé, Jánosi Márton, Ákoncz János Kristófé, Keresztes János, Mánya Izai, Thumán Jakab, Ábrahám Emánuel tanácsosok (esküdtek).

Folytatjuk

Átadták a Nemzet Művésze díjakat

„Mások mellett Töröcsik Mari, Rubik Ernő, Jókai Anna, Szabó István, Kocsár Miklós, Korniss Péter, Kányádi Sándor, Melocco Miklós, Sebő Ferenc, Marton Éva és Novák Ferenc vehette át a Nemzet Művésze díjat, illetve a cím viselését igazoló díszoklevelet hétfőn a Pesti Vigadó épületében.

A Nemzet Művésze díjat a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) kezdeményezésére 2013-ban hozta létre az Országgyűlés, idén először ítélték oda és 69-en kapták meg tíz kategóriában. Az elismerést a magyar művészeti élet Kossuth-díjas és 65. – a tánc – valamint a cirkuszművészet esetében 50. – életévét betöltött képviselői kaphatják. A díj életjáradékkal jár, ennek összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 23-szorosa, jelenleg 655 ezer 500 forint.

„Kulturális gazdagság nélkül nincs gazdasági sikerekben is erős ország. A Nemzet Művésze díj a legnagyobb szintű elismerés, amelyről művészekből, Kossuth-díjasokból álló bizottság dönt. A díjazottak tiszta, ikonikus nagyságok, akiknek tevékenysége, életműve előtt pályatársak és a közönség egyaránt elismeréssel adózik” – mondta beszédében Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere.

Kiemelte, hogy a legnagyobb művészek esetében a tenni és a lenni egymást feltételezi, nincs alternatíva. Mint kifejtette, a Nemzet Művésze díjjal a magyar művészet szinte minden területét igyekeztek elérni, hiszen minden szintén vannak olyan alkotók, akik életművükkel, alkotásaikkal különlegesen sokat adtak nekünk.

Balog Zoltán felsorolta, hogy az elismerést a színházművészet, az irodalom, a zeneművészet, a képzőművészet,

a filmművészet, az építőművészet, a táncművészet, az iparművészet, a fotóművészet, a népművészet, valamint a cirkuszművészet területén alkotók számára adományozzák...

A Nemzet Művésze címet egyszerre legfeljebb 70-en viselhetik; mivel Kossuth-díjas cirkuszművész jelenleg nincs, idén 69 művészt jelöltek.

„A díj és a cím létrehozását 2012-ben az a méltánytalan helyzet alapozta meg, hogy a művészeti ágak képviselői közül életjáradékra eddig csak a színészek, a filmesek, valamint az operaművészek voltak jogosultak. Tudtuk, hogy a többi művészeti ág képviselői között is sok idős alkotó él, akinek szociális körülményei nagyon nehezek” – mondta korábban az előzményekről Fekete György...

A Nemzet Művésze díjakat az MMA megalakulási dátumához, november 5-höz kapcsolódva adják át...”

(MTI – 2014. 11. 17.) – *részlet*

*

A díjazottak közül az alábbi művészek örmény gyökerekkel is rendelkeznek. A magyarörmény közösség büszke díjazottjaira és további sikeres életet, jó egészséget kíván Nekik. Büszke arra is, hogy az összes díjazott 10 %-át elérő a magyarörmény díjazottak száma.

Filmművészet: Jankovics Marcell filmrendező;

Fotóművészet: Korniss Péter fotóművész.

Képzőművészet: Gross Arnold grafikusművész; Gyulai Líviusz grafikusművész;

Színházművészet: Huszti Péterszínházművész;

Táncművészet: Novák Ferenc koreográfus;

Zeneművészet: Kocsár Miklós zeneszerző.

Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület

Tarján Tamás

Legemlékezetesebb karácsonyom

az, amelyikre nem is emlékszem. 1950-ben szüleimnek sehogyan sem sikerült karácsonyfát szerezniük. Apám mindennapi élethelyzetekben oly könnyen szétporladó akaraterejét a próbára tevő szituációk rendre megsokszorozták. Nekilátott fenyőágakat gyűjteni a vásárcsarnok környékén, majd inkább gyenge, mint közepes kezűgyességével a gallyakat szép körkörösén egy seprűnyélre drótozta. Feldíszítve – így meséli a család – a kis fa elég jól mutatott a szublóton. A kiszáradt ágak azonban a gyertyáktól lángra kaptak. Rohanás a fürdőszobába, fejvesztettség: az apai remekmű összeomlott a ráhajított vizes törölközők alatt. Fénykép őrzi egy kerek fejű kisgyerekek ijedelmét, ám hogy a fa láttán ijedtem-e meg, vagy kevéssel utóbb a tűztől, mára kideríthetetlen.

Édesanyám soha többé nem engedett viaszgyertyákat helyezni a karácsonyfára. Készített is apám egy házilagos izzófűzért, amely minden esztendőben szentestén, este hatkor, az anyuka cseppet követően, a nagy pillanatban mondott csődöt. Következett a sietős izzócsere, a ragtapasszal való rögzítés, a csatlakozó javítása. És, csodák csodája, mindig lón fény. Este nyolcra. A tizenegy kis égő alkotta fonat, ez a technikai műzeumba illő képződmény még a közelmúltban is kihúzott a csávából, amikor úgy tűnt, a százötven villanylámpocskával büszkélkedő vadonatúj fűzér cseperedő fiam kedvéért sem hajlandó szuperálni.

Egyébként az anyuka kisharangja is megvan, remélem, idén újra megcsendül. Anyai nagyapám keze munkája. Színe, formája révén esztétikai unikum; itt csupán kút alakjáról és foltos zöld kalapjáról tesztek említést. A harang kijár belőle, de negyven-ötven perc küszködéssel eddig minden alkalommal vissza tudtam szerelni. A szerkentyűnek pompás helye van az aprócska betlehem mellett, amely az örmény nagypapáéktól öröklődött. Két keleti mágus és egy számár hiányzik belőle. A Kiszjézus nem: amióta az eszemet tudom, ugyanúgy tárja karját a jászolban.

(2005)

(Megjelent: *Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom (szerkesztette Alexa Károly) c. könyvben (Kiadó Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest, 2014)*

December 15-ig tárlatvezetéssel látogatható

Az Orlay utcai Lelkészség (Budapest XI. ker., Orlay u. 6.) örmény muzeális gyűjteményét a látogatók ez év december 15-ig kedd, csütörtök, szombat és vasárnap 14-től 18,30 óráig tárlatvezetéssel látogathatják.

2015. március 16-tól december 15-ig a gyűjtemény új nyitvatartási renddel ismét látogatható lesz.
Zakariás Antal Dirán

Gyarmati Béla

Örmény arcképek (4. rész)

– vizmai Lukács Ignác és Koronghy Hermina

Az örmény arcképekkel nem ismert embereket akarunk bemutatni, hanem egykori örmény elődeink közül némelyeknek, különböző leszármazottaknál máig fennmaradt arcképét szeretném megosztani Olvasóinkkal. Ezeknek a képeknek a piaci értékét nem ismerjük – talán nem sok –, érzelmi értékük azonban felbecsülhetetlen.

Lukács Ignác élete

Lukács Ignác a Lukácsok közül elsőként armális nemességet szerzett erzsébetvárosi Lukács Miklós dédunokájaként,¹ vizmai Lukács Antal Mihály fiaként, gazdag földbirtokos családba született 1811-ben, Lippán². Jogi tanulmányokat végzett, Temes vármegyének előbb al-, majd 1841-től főjegyzője lett. 1840-ben Temesvárott vette feleségül korongyi Koronghy Herminát (*1826 Temesvár, †1885 Budapest), a temesvári polgármester leányát. Házasságukból egy leány és három fiú születet, akik közül különösen Antal lett híres.³ Lukács Ignác 1847–'48-ban Temes vármegye országgyűlési követe volt, aztán szeptemvir⁴ (hétszemélynök) lett, majd a m. kir. semmítőszék bírója, végül kúriai tanácselnök. Tevékenységét nyugalomba vonulásakor valóságos belső titkos tanácsosi címmel és a Vaskoronarend (II. o.) lovagi fokozatával ismerték el. Hermina asszony 1885-ben, Ignác 1890-ben halt meg, mindketten Budapesten.

Bár nem szerepelnek az erdélyi örmény nemesekről szóló műben, de a Koronghy leszármazottak családi emlékezete szerint a Koronghy család is örmény eredetű⁵,

így a Hermina asszonyról készült kép mellett lehet párja a férjéről készültnek – mint ahogy Hermina asszony is méltó párja volt férjének – így az ő képét is bemutatjuk Lukács Ignác portréjával együtt.

A képek

A Lukács Ignácot és a feleségét, Koronghy Herminát ábrázoló festmények egy csodaszámba menő véletlen folytán kerültek a dédunokájukhoz. Eredetileg két „garnitúrában” készültek a képek Ignác két nagyfia, Antal és László számára. A képek egyik („eredeti”) példánya 1945-ben Ignác unokájának, Lukács Géza Ignácnak a gellérthegyi villájában pusztult el, amikor a németek által katonai parancsnokságként használt villát bombatalálat döntötte romba. A családi festmények a család értékeivel együtt megsemmisültek. A képpár „másodpéldánya” egy másik (nőági) leszármazottnál épségben megérte annak halálát az 50-es években, és a széthordott hagyatékából egyedülként – mivel nem kellett senkinek – megmaradtak a festmények, amik végül is szerencsésen Lukács Ignác dédunokájához kerültek. A sors ily módon pótolta a gellérthegyi villában megsemmisült „eredeti” képek elvesztését⁶ és helyreállította az öröklés rendjét.

Mind Lukács Ignác, mind Hermina asszony képe egyidőben, ugyanazon művész keze által született. A Vaskorona rend kitüntetésének Ignácon látható jelvénye arra utal, hogy a kép a nyugalomba vonulása után készült – hiszen ekkor, élete munkásságának elismeréseképpen kapta

a kitüntetését. A képek mintegy 58 cm x 68 cm ablakméretűek, és mindkettőt ugyanolyan, dúsan faragott, széles aranyozott keret szegélyezi. Lukács Ignác ruháját – a Vaskorona rend jelvényén kívül – csupán egyetlen, feltehetően briliáns-gomb díszíti. Arcán látszik a kora: kissé megfáradtnak tűnik.

Vizmai Lukács Ignác nyugalmazott kúriai tanácselnök – Lukács Ignácné, született korongyi Koronghy Hermina

A feleség képe a férjéhez megszólalásig hasonló széles, dúsan faragott keretet kapott. A képek jellegének hasonlósága is sugallja az azonos mestertől való származást. Hermina asszony a képen szélesen dekoltált, elegáns sötét ruhát visel, nyakában apró szemű, többsoros gyöngylánc, fülében diszkrét függő, de a gazdagságnak semmiféle hivalkodó jele nem látható. Arca – férjétől eltérően – derűs, nyugodt.

A képek keletkezése azonban rejtélyes! Sem a művész kilétét, sem a képek keletkezési idejét nem ismerjük, csak annyi bizonyos, hogy 1876, a kitüntetés éve után készült.

Lukács Ignác és Hermina asszony fiági leszármazottai részben Magyarországon, részben Amerikában élnek. A magyarországiakról tudjuk, hogy büszke szeretettel ápolják elődeik emlékezetét.

Lábjegyzet:

¹ Az 1760-ban posztumusz armális nemességet kapott erzsébetvárosi Lukács Miklós gyerkei azonnal nekiláttak a marha-nagykereskedésből jól ismert bánági pihentető puszták környékén való birtokvásárlásnak, így Ignác nagyapja, Lukács Lázár is valódi birtokos – mégpedig nagybirtokos – nemessé vált. Birtokaik fekvése után nevezték magukat vizmai-nak, holott nemesi előnevük valójában nem volt és korábban erzsébetvárosinak nevezték magukat az ot-tani, kereskedési előjogokat biztosító polgárjoguk alapján.

² Egyes források Lukács Ignácot vizmai születésűnek tudják, azonban a lippai rk. plébánia keresztlői anyakönyvébe úgy van bejegyzve, mint akit még születése napján megkereszteltek. Mivel nehéz elképzelni, hogy a vizmai birtokról az aznapos újszülöttet és a gyerekágyas anyát több mint 20 km-re kocsiháttal volna a keresztlőre, azt kell hinnünk, hogy a lippai plébános az újszülöttet szülőházánál, Vizmán keresztelte, aztán bevezette a lippai plébánia anyakönyvébe. (Vizma Lippa filiája volt.)

³ vizmai Lukács Antal (1842–1909), a Földhitelintézet első igazgatója.

⁴ „septem vir” = hét férfi (lat.) A hétszemélynői tábla egyfajta legfelső bíróság volt, ítéletei jogerősek és végrehajthatók voltak, ellenük fellebbezni a királyhoz sem lehetett. A hétszemélyes tábla tagjának lenni magas szakmai elismerést jelentett.

⁵ A Petőfi Irodalmi Múzeum családtörténeti adatbázisa szerint Hermina asszony nem maga volt örmény származású, hanem Henrik öcsének a felesége: Hermina asszony sógornője ugyanis Capdebó Auróra volt, így az örmény rokonság valóban létezett, csak nem egyenes ágon.

⁶ Hangsúlyozni kell, hogy a megmenekült képek ugyanolyan eredetiek, mint a megsemmisültek, hiszen egyszerre, egyazon mestertől készültek, csupán Ignác más-más leszármazottja számára.

Bálintné Kovács Júlia

Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok (3. rész)

Kiegészítés

Sajnálatos módon a Füzetek novemberi számában megjelent írásomból a 25. oldalról kifejejtettem két nevet. Most pótolom.

Puskás Csaba (Puskás Attila testvére) Született: Kolozsvár, 1932. dec. 5. Letartóztatásakor (1959. szept. 3.) tanár volt Gyimesfelsőlokon. A vád szerint 1956-tól „intenzív ellenforradalmi tevékenységet fejtett ki”, diákjai és mások előtt magasztalta a magyar forradalmat; ellenségesen kommentálta a romániai nemzetiségi politikát is. A kolozsvári Katonai Bíróság ítélte el 18 év börtönre. Szamosújváron, majd a Bräilai Nagysziget több kényszermunkatelepén raboskodott, 1964 júniusában szabadult. Hazatérése után Kolozsváron, a Tarományi Villamosműveknél dolgozott, az

1970-es árvíz idején (máj. 22-én) Bethlenben, mentés közben vesztette életét.

Zakariás Dezső – Török-csoport. Született: Salamás, 1944. máj. 23. Letartóztatásakor (1965. nov. 13.) gépész volt a salamási faipari kombinátban. A bukaresti Katonai Törvényszék a társadalmi rend megdöntésére irányuló szervezkedésben a Török József vezette csoportban való részvétel vádjával 7 év börtönre ítélte. A marosvásárhelyi Securitátén töltött vizsgálati fogság után, 1966. aug.-tól a nagyenyedi börtönben töltötte büntetését, onnan szabadult 1968. okt. 18-án. Utána a gyergyószentmiklósi IMG öntödében volt munkás, 1992-ig. Közben 1977-ben Kolozsváron elvégzett egy mesteriskolát.

Az olvasók szíves elnézését kéri Bálintné Kovács Júlia

Flórián Antalra emlékezünk

Az 1998-ban alakult Szegedi Örmény Önkormányzatban a legösszetettebb munkát vállalta el a mi Flórián Antalunk. Ő lett a kultúráért felelős alelnök. Ahogyan a kenyérkereső hivatását, a színművészetet, ezt is ugyanolyan felelősen, kitűnő ízléssel és lelkesen gyakorolva oldotta meg. Értékes, magas színvonalú programokat szervezett, bevonva egyházi-, színházi- és neves civileket szereplőkként a szegedi örmények épülésére. Egy kiállítási megnyitó szövegét is szinte kottázta és úgy adta elő, mint a színpadi szerepeit. Érezte, tudta, hogy nem egyedül neki volt fontos egy-egy rendezvény, hanem a helyi közösséget, az összes jelenlévőt megtisztelte szerényen, de precízen, kitűnően szervezett, gyönyörű hangjával előadott, az érdeklődésre ható előadásaiival, szavaival. A Szegedi Örmény Önkormányzat 2014. évi szavazási előkészületeiért az utolsó percig tevékenykedett, noha erősen készült az új évadra a Szegedi Nemzeti Színházban. Még a szállását is maga tette rendbe, amin utolsó erejéig dolgozott (falazott, festett, stb.).

Sok hála és köszönet Flórián Antinak az összes szegedi örmény, a Dél-magyarországi Örmény Kulturális Egyesület nevében.

Emlékét szeretettel megőrizzük!

Dr. Tóth Rózsa elnök

Flórián Antaltól búcsúztunk

Drága Tóni bátyám,

Most, mikor mindjárt a régi harminc éves vallásháború krónikájának színpadi változatára készülünk – immár nélkülöd – a szegedi Nagyszínházban: meg kell állnunk, hogy elbúcsúzzunk Tőled, Flórián Antal.

Gyakran kellett szembeemenni, szinte mindennel, pedig nem volt ez programunk, csak a Világ olyan, amilyen, s te ezt Shakespeare-rel, és az őt követő Brechtrel együtt tudtad. Tudomásul venni nem akartuk, hiszen akkor föladtuk volna a harcot, s Te az ilyen típusú belenyugvó föladásokra alkatlilag voltál képtelen.

Mindvégig küzdöttél és mindig bízva bíztál.

S amiért ennek ellenére rajongtak érted, vagy legalábbis elfogadtak az értelmetlen harcaink bölcs – vagy éppen gyáva – megkerülői is, az a szent lobogás és a hihetetlenül szelíd, odaadó hűség volt.

Hűség színpadhoz, családhoz, érdemes szerzőkhöz, és minden föladathoz. Észrevétlenül voltál mindenkor nélkülözhetetlen. Közben nagyon is tudtuk, láttuk, éreztük, hogy Hamlet, Lear király, Macbeth, Vízkereszt, Szentivánéji álom, Othello, Rómeó és Júlia – némelyik többször is – Veled válik föltámaszthatóan saját előadásunkká.

És az orosz szatírák sem voltak elképzelhetőek nélkülöd: Gogol postamestereivel a jókedvű reményt hoztad a legkülönfélébb cárhű rendszerek idején is: A nevetéssel is lehet szelíden, ám annál hatásosabban verekedni.

A Csárdáskirálynőben senki ilyen komoly hittel nem lett volna képes elővenni a harmadik kezét a gyertyatartós műkeze mellé, hogy mint inas föladja

a kabátot a primadonna távozásához – a szipogva is röhögni kénytelen, elképedő báli Közönség előtt. Rémulat hivatalnokok, idióta párttitkárok, a konventben elnökölő ostoba főbírák sorát röhögtetted ki a legfontosabb előadásainkban a nagy magyar Alföldön.

Belegondolok, hogy milyen kevésen múlik, hogy itt most széles tömegei álljanak a téged országosan ismerő vicces-filmes-kereskedelmi-színház könnyező híveinek, igen, akiket minden bizonyal a szappanos szórakoztató népcsofolgatás egyik sztárjaként mulattathattál volna.

Ezt úzhetted volna az elmúlt évtizedekben bármikor, ám Neked más sors jutott, s akik hiszünk az elrendelésben, tudjuk: ez így volt rendjén. Már életedben legendák öveztek fiatalabb társaid között a próbáidat, a fölkészülésedet, az általa alakított figurák háttértörténeteit.

És igen, ezeken mindenkor nagy szeretettel mulattunk, mert a Szellem, amit egy mozdulattal voltál képes behozni közeink: erőt, hitet és vidám jókedvet hozott: A „mégis érdemes” gyönyörű illúzióját.

Örök gyerek maradtál, és mikor úgy hozta a kockánk: hosszú szériákban nyűgözted le gyermekeinket is: voltál Játékmester, kiskunfélegyházi és Burkus király, és fölsorolhatatlan: ki és mi mindenki.

Önzetlen ügyszeretetedről haláloed híre után írtam bár, de most, hogy magunk között vagyunk, föl akarom idézni egyik néhány évvel ezelőtti akciódát. A keleti vonatokra ülve pár nap alatt végigjártad Erdély magyarul még beszélő színházi városait, hogy személyesen győzd meg a téged fölthetően elképedve hallgató igazgatókat, akiknél előre bejelentkeztél:

Mindenképpen hívják meg magukhoz azt az előadásunkat, amiben Te magad ugyan nem játszottál, ám melyet a kolozsvári-amerikai divatkortársunk

Flórián Antal

Szamosújváron született 1939. október 24-én. 1965-ben végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetet, és a kolozsvári Állami Magyar Színház tagja lett. Játszott a Békés Megyei Jókai Színházban, a kaposvári Csiky Gergely Színházban, a Katona József Színházban, a Kecskeméti Színházban és a Szegedi Nemzeti Színházban. Alakításaira a groteszk hangvételű szerepformálás jellemző. Több filmben is szerepelt. Főbb szerepei: Jemljanov (Katajev: A kör négyesítés); Florindo (Goldoni: A hazug); Tartaglia (Gozzi: A szarvaskirály); Rinaldo (Modugno: Rinaldo harcba megy); Bubnov (Gorkij: Éjjeli menedékhely); Karenin (Tolsztoj–Sándor J.: Anna Karenina); Toni (Goldoni: Csetepaté Chioggiában). Játszott operettekben is (Orfeusz az alvilágban, Mágna Miska, A cigányprímás, Bob herceg, Fekete Péter).

2014. október 17-én rövid, súlyos betegség után hunyt el.

*

1998-tól az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület színeiben képviselője volt a Szegedi Örmény Önkormányzatnak, majd Budapestre költözésével 2002-től 2014-ig a Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzatnak. Elvesztése fájdalmasan érintette az egész magyarörmény közösséget, de megnyugvást ad az a tudat, hogy most már örökké képviselni fogja a magyarörmény kultúrát, a magyarörmény identitást, a magyarörmény megmaradást.

Drága Anti mindig velünk maradsz, nyugodjál békében! EÖGYKE

ősbemutatójaként föltétlenül mindenhol megmutatni valónak ítéltél: Tiramisu, avagy: Megöltem az anyámat. – Nem volt szívem lebeszélni téged erről az elszánt tettről, miközben ex-igazgatódként is tudtam, hogy mire számíthatunk.

És lám: Nagyváradon mégis megjelenhettünk végül, Kolozsvár pedig két évvel később ráébredt, hogy nekik is be kell mutatniuk a művet. Mégsem utaztál értünk hiába, Tóni bátyám. Egész életemben lelkiismereti kérdés volt számodra a vonalon túl maradt magyarság ügye, büszke örmény őseid igazabb magyarrá tettek minden ezzel kérkedőnél, és különbbé azoknál, akiknek ez soha nem volt fontos. Neked az volt.

Tudjuk, hogy nem lehet kibújni a korból, amelyikben élünk, s ahol halnunk kell. A legutóbbi Vasgrófunk próbáin több részletnél jutott eszembe az akkor még remélhető lehetőség: Flórián Antal szemében láhatom tükröként saját lelkesedésünket.

Ez a nekem játékos, neked halálosan komoly anakronizmus, amellyel csak azért is más normákhoz tartjuk magunkat, mint a mérvet adó „kor-szer”. Ennek a múltból idelátogató eleganciának a fölénye mindenkor lefegyverző eszközöd volt, anélkül, hogy tudatosan akartad volna bosszantani az ünnepeket meg-nem tartókat magad körül.

Nagyon fogsz hiányozni a színházak egyetlen igazi ünnepeiről: a mindenkori Premierről: játszóként, társként és értünk ott figyelő nézőként egyaránt.

Bocsásd meg Tóni bátyám, hogy a hálamból most csak ennyire futotta. Nyugtalan lelked nyugodjék békében, előbb-utóbb jövőnk utánad a méla Jacques erdejéből – köszöntelek. B.

(Dr. Bodolay Géza drámai tagozatvezető elhangzott beszéde Flórián Antal temetésén a budai Farkasréti temetőben, 2014. 11. 11-én.) (www.szinhasz.seged.hu – 2014. 11. 11.)

Dávid Csaba

1943-ban született Marosvásárhelyt. Édesapja, Dávid Antal Iván ekkor a kolozsvári Keleti Újság egyik szerkesztője volt. Apai nagyapja törvényszéki tanácselnök Marosvásárhelyt, anyai nagyapja bányatiszt a Marosújvári Sóbányában. A kézdivásárhelyi Dávid családból származott, rokonságban a Zakariás-, Csiky- és Persián családokkal.

1945 óta családjával Budapesten élt. A Rákóczi Gimnáziumba járt, majd huszonkét évesen Lengyelországba költözött, a Varsói Egyetem lengyel szakos hallgatója volt, később szinkrontolmács. 1974-ben hazajött és a Pannónia Filmstúdióban lett dramaturg, majd 1983-tól hét éven át az egykori IPM egyik szerkesztője, főszerkesztője. Később egyik TV csatorna szerkesztője.

Írói munkássága 1975-ben kezdődött a *Buda megvétele* (1974) című történelmi regénnyel, ezután sok műfordítói munkát végzett (1979-ben tőle jelent meg magyarul először Stanisław Wyspiański *Menyegző* című színműve). 1996 óta egy ismeretterjesztő TV-csatorna egyik szerkesztője.

Megjelent az IPM-ben *A kráter* (1992, III.) című regénye, majd *Életrajzjátékok*

Szomorújelentés

Lapzártakor érkezett a szomorú hír, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezvényeinek hűségese látogatója,

Párizs Egonné született Zakariás Klára Margit

2014. november 20-án elhunyt. Budapesten született 1922. augusztus 17-én, édesapja Zakariás János Emil András, édesanyja Széplaki Margit volt. Búcsúztatására december 11-én, csütörtökön 10 óra 30 perckor a Farkasréti Temető főbejáratánál kerül sor.

címen egy rövidebb-hosszabb írásokból álló gyűjtemény (2001). Ezután a *Város és költője* (2007), a 19. század végi Krakkóról és Stanisław Wyspiańskiról szóló esszékötet, majd egy terjedelmes műfordítás, Aleksander Krawczuk lengyel történész *Római császárok* (a kezdetektől Diocletianus trónraléptéig) és *Római császárnék* című könyve (2008). Melléktermékként *Ókori kalandok* címen rövid írások, a 4. századba vetítve (2010).

Dirán és Júlia (2011) történelmi regény, *Dzurkhithján Ábel útjai* (2013) ugyancsak történelmi regény, végül „...azonképpen itt a földön is...” (2014).

Két házasságából négy gyermeke született.

(Megjelent: *Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom* (szerkesztette: Alexa Károly, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület – 2014 Budapest)

Dávid Csaba 1998-tól 2010-ig, három cikluson keresztül az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jelöltjeként szerzett mandátumot a Budapest I. ker. Budavári Örmény Önkormányzatban, valamint 2007–2011-ig az Országos Örmény Önkormányzat testületében. Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket szerkesztette 1999-től több éven keresztül és rendszeresen publikált a lapban egészen haláláig.

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2014. (XVIII. évfolyam) évi tartalomjegyzéke

XVIII. évfolyam 203. szám, 2014 január

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Szent karácsony ünnepén – Várady Mária
- Laudáció Dr. Kovács Bálint (Szongott Kristóf-díj)
- Laudáció Dr. Pál Emese (Szongott Kristóf-díj)
- Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2013. évi működéséről – dr. Issekutz Sarolta
- Fővárosi Örmény Klub január 16-i műsora: Dr. Szentpétery Tibor, a fotográfus (dokumentumfilm) Előadó: Szentpétery Márta; Kegyeleti barangolás (programajánló) – Dr. Szarka György vetítettképes előadása
- Tájékoztató a parlamenti, önkormányzati és nemzetiségi önkormányzati választásokról – dr. Issekutz Sarolta
- Karácsonyi üdvözlés – Jakubinyi György érsek
- Köszönetnyilvánítás – dr. Issekutz Sarolta
- Benedek Elek: Újzstendei ének (vers)
- 1951 karácsonyának szereplői (fotó)
- Nem volt még ilyen ünnep Udvarhelyen! – Molnár Melinda
- Az Örmények Háza Marosvásárhelyen – Nagy-Bodó Tibor
- Petőfi elveszett levelei – Erdélyi Szemmel 2013/36. karácsonyi szám
- A neoarmenizmus jövője... – Dr. Sasvári László
- Aki, amely, ami... – Murádin László
- A lélek kulcsai (Edvard Mirzoján emlékére) – Szilvay Ingrid
- A Titanic 13 székely áldozata – Erdély, ma 2013. május 5.
- Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzséreiből postamesterek (1. rész) – Gyarmati Béla
- Az Olttól a Küküllőig, avagy hogyan lettem botcsinálta erődtemplom-kutató – Kerny Terézia
- Jakobovits Miklós festőművész
- Jankovics Marcell alkotóművészete Magyar Örökség – Orosz István
- Szongott Kristóf-díj oklevél: Dr. Kovács Bálint és Dr. Pál Emese
- Felhívás – Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó
- Egyházi hírlevél – Ákos atya
- Ünnepeink Gyertyaszentelő Boldogasszonyt Avedik atyával – (a gondnokság)
- Zeneagapé 2014-ben, az Örmény Katolikus Plébánián – Szongoth Gábor
- Helyreigazítás – Dávid Csaba
- Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein – Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programajánlata 2014
- Karácsonyi Zeneagapé – Szongoth Gábor
- Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió – Borosnyay Klára

- Felhívás – Dr. Puskás Attila
- Felhívás: személyi jövedelemadó 1% felajánlása
- Szent karácsony ünnepén átadott Szongott Kristóf-díj két boldog tulajdonosa (fotó)

XVIII. évfolyam 204. szám, 2014 február

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Nagy családi körben emlékeztünk és terveztünk – Béres L. Attila
- Fővárosi Örmény Klub február 20-i műsora: Örmény karakterológia a magyar irodalomban – Kali Kinga előadása
- Dr. Szentpétery Tibor életéről – Padányi Gulyás Gáborné Szentpétery Márta
- Házszenelés az Erdélyi Örmény Gyökerek irodájában – M-ZS
- Felhívás – Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó
- Két könyv az Örmény Klubban – Simó Márton
- Gross Arnold képeit saját tanárai is megvették – NZSA
- Magyar Örökség-díjas az EKE
- Nagy Elődeink: Merza Gyula, az EKE első krónikása – Dr. Polgárdy Géza
- A házszenelés a teológia tükrében – Dr. Puskás Attila
- Hollósy Budán – Kis Kornél Iván
- Választások 2014 – Tájékoztató a választási jogszabályokról – (Béres)
- Választások 2014 – Megkérdeztük dr. Issekutz Sarolta EÖGYKE elnököt
- Az erzsébetvárosi Lukácsok – tőzséreiből postamesterek (2., befejező rész) – Gyarmati Béla
- Új könyvet írt Jankovics Marcell – (MTI, 2013. szeptember 30.)
- Roska Márton és az erdélyi régészet (tegnap és ma) – Bajusz István
- Örmények nyomában Kelet-Anatóliában: 7 éj 8 nap – Dr. Puskás Attila
- Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein – Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programajánlata 2014
- Elhunyt Senkálzsky Endre színművész – MTI, Magyar Nemzet Online 2014. január 5.
- „Ha tudtok, szegezzetek rá új zászlót!” – Jakab Gábor
- Drága Bandi bácsi – Bogdán Zsolt
- Szomorújelentés: Keresztes János
- Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe Avedik Hovaneszján atyával – Fotók: Kabdebó János és Heim Pál
- Zeneagapé az Örmény Katolikus Plébánián – Szongoth Gábor
- Lepsénynél még megvolt! – Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat meghívója
- Felhívás – Dr. Puskás Attila
- Felhívás: személyi jövedelemadó 1% felajánlása
- Avedik Hovaneszján atya ünnepélyes örmény katolikus szentmisét mutatott be – Fotó: Kabdebó János

XVIII. évfolyam 205. szám, 2014 március

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Ön mit gondol: milyenek az örmények? – Béres L. Attila

- Történelmi távlatban a magyarországi örmények – Dr. Sasvári László
- A kínai naptár – M
- Honvágy (novella) – Hracsjja Kocsar
- Retezár család krónikája (5. rész) Govrik– Kovrik család – Retezár Péter
- Az Ararát népe – Hankó Ildikó
- Felhívás – Erdélyi Örmény Gyökerek Kiadó
- Választások 2014 – Tájékoztató a választási jogszabályokról – (Béres)
- Választások 2014 – Megkérdeztük dr. Issekutz Sarolta EÖGYKE elnököt
- Mátyássy László: Mária Anya bronzszobor a Budai Vár fokán
- Az erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái (1. rész) – Gyarmati Béla
- 100 éve született Dávid Antal regényíró – Székely Hírmondó
- Dr. Kabdebó Lóránt prof. emeritus, irodalomtörténész: Epizódok a XX. századi irodalom történetéből – M
- Örmények Magyarfenesen – Bálintné Kovács Júlia
- Lepsénynél még megvolt! – Várady Mária
- Nóti Károly, a pesti kabaré virtuóza – Kovács Dezső
- Zongoraavató a februári Zeneagapén – GG
- Zeneagapé 2014. március 2-án: Vörösváry Márton ifjú hegedű- és zongoraművész
- Zeneagapé az Örmény Katolikus Plébánián – Szongoth Gábor
- Eltávozott Senkálzsky Endre (1914–2014) – Kovács Eszter
- Fővárosi Örmény Klub (március 20.) Dr. Sáska László természetbúvár – Kubassek János vetítettképes előadása
- Gyulai Líviusz székesfehérvári kiállítási meghívó
- Egyházi Hírlevél: Nagyböjt–Húsvét – Fülöp Ákos adminisztrátor
- Felhívás – Dr. Puskás Attila
- Felhívás: személyi jövedelemadó 1% felajánlása
- A Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat farsangi rendezvényének színészei (fotó)

XVIII. évfolyam 206. szám, 2014 április

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Az utókor kései tisztelgése Sáska László előtt – Béres L. Attila
- Fővárosi Örmény Klub (április 17.) „Ezeregytornyú Ani” – Pettendi Szabó Péter és Horváth Zoltán György vetítettképes előadása
- Sáska László, orvos, természetbúvár, Afrika magyar csodadoktora – Dr. Kubassek János
- Sáska László (Nagyenyed, 1890. szeptember 26. – Arusha, Tanzánia, 1978. november 8.) – Wikipedia
- Afrika óriásmadarai – részlet Sáska László: Életem Afrika című könyvéből
- Nemzetiségi választások 2014 őszén – dr. Issekutz Sarolta
- Koszorúzás a nemzeti ünnepen (fotó)
- Díjazottjaink: Kobzos Kiss Tamás, Gudenus János József
- Voith Ági Jászai Mari-díjas, érdemes művész az ünnepelt – A magyarörmény közösség

- 1848–49-re emlékeztek az Orlay utcában (fotó)
- Farsangi örmény bál Székelyudvarhelyen – Szálasy Ferenc
- Örményország. Egy négyezer éves nép örök megosztottságban – Kempler Szonja
- Mitől örmény az örmény? Örmény-magyar rokonságelmélet és a legrégebbi nyomtatvány – Ráczi Tímea
- Helyreigazítás (Hollósy Budán) – Szerkesztőség
- Bodor Ádám Kossuth-díjas erdélyi magyar író – Tallózta Bálintné Kovács Júlia
- Bodor Ádám: Téli napok (novella részlet)
- Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pénzügyi beszámoló 2013 – dr. Issekutz Sarolta
- Székelyföldi körúton Áder János magyar államfő – Bartos Lóránt, Kömény Kamilla, Pethő Melánia, Gy. Turoczki Emese
- Áder János köztársasági elnök látogatása Gyergyószentmiklóson – fotók a Gyergyói Kisújságból. Tallózta Bálintné Kovács Júlia
- Az erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái (2., befejező rész) – Gyarmati Béla
- Kriszdosz Hárjáv, hájráv i merelóc! – Áldott húsvéti ünnepeket kívánunk!
- Húsvét ünnepe közeleg – Fülöp Ákos adminisztrátor
- Húsvéti híradás – Túrmezei Erzsébet verse
- Hollósy József (1860–1898) – Mireisz László
- Karácsonyi Péterre emlékeztek – nagykaroly.ro 2013. 03. 25.
- Örmény vonatkozású utazási emlékek Szingapúrból – Karácsony Károly
- Megint helyesbítés – Dávid Csaba
- Sok örmény étel törökként vált ismertté Európában – Új Szó: Ízvilág 2008. április 5.
- Márciusi zeneagapé – Kátainé Szilvay Ingrid
- 5 évvel ezelőtt – emlékezés Lászlóffy Aladár költőre – I. S.
- Legbelső tájkép – Lászlóffy Aladár verse
- Helyreigazítás (Lepsénynél még megvolt)
- Felhívás – Dr. Puskás Attila
- Felhívás: személyi jövedelemadó 1% felajánlása
- Gyergyói szokás: friss kenyér az Isten hozta mellé (fotó)

XVIII. évfolyam 207. szám, 2014 május

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- A legősibb keresztény építészeti és magyar analógiái – Béres L. Attila
- Francia honkastélyától a mohorai szenespecnéig – képek a Sáska család hányattatásaiából – Harth Tamás: Sáska Edit emlékére (részlet)
- Beharangozó új, tervezett sorozatomhoz – Bálintné Kovács Júlia
- Isaszeg, ahol orvos volt, így emlékezik Dr. Sáska Lászlóra – Sulinet Függelék
- Az arushai doktor – Dr. Sáska László – Cseke Gábor
- Örmény családok Marosvásárhelyen 1848 előtt (Melléklet – 1. rész) – Pál-Antal Sándor
- Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (1. rész) – Pál Emese

- Tavasz a télben – Urmánczy Losonci Lilla festőművész kiállítása – M
- Zeneagapé az örmény katolikus templomban: Várallyay Fülöp – Szongoth Gábor
- Egyházi hírlévél – Fülöp Ákos adminisztrátor
- Örmény Genocídium – Kali Kinga
- Magyarörmény kultúra, magyarörmény identitás. Húsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában c. kiállítás meghívó – Budapest Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat
- Szeretettel köszöntjük a 75 éves Lászlóffy Csabát – Bertha Zoltán
- Lászlóffy Csaba: „Mint szél jöttem, s eltűnök mint a hab” (vers), Hallucináció (vers), Korok (vers)
- Szellemi szülővárosom... – Lászlóffy Csaba: Curriculum vitae
- Magyar találmány nap – Egy magyar ember egy napja
- Fővárosi Örmény Klub (május 15.) A magyar tánc évszázadai – eredeti filmfelvételek az SA archívumából – Novák Ferenc (Tata) koreográfus, rendező, etnográfus előadása
- Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna – az előzmények (1. rész) – Gyarmati Béla
- Gondolatok a gyulai Ladics házról, és a városban lakó valós, vagy csak feltételezett örményekről (1. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (1. rész) – Németh Ferenc
- Szomorújelentés: özv. Szűcs Gyuláné sz. Maczkó Júlianna
- Májusi programok Zuglóban: Zárug László: Az örök fény és az örök igazság – Diramerján Artin: AZnavour – Zárugné Tancsin Katalin
- Felhívás – Dr. Puskás Attila
- Felhívás: személyi jövedelemadó 1% felajánlása
- Karcnai református templom (fotó)

XVIII. évfolyam 208. szám, 2014 június

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- A magyar tánc történetéről – Béres L. Attila
- Fővárosi Örmény Klub (június 19.) „Odaadással, tisztelettel és állhatatossággal.”
- A Karátsonyi család története – Fogarasy Attila helytörténeti kutató előadása
- Nemzetiségi választások 2014 őszén – dr. Issekutz Sarolta
- Örmény családok Marosvásárhelyen 1848 előtt (Melléklet – 2., befejező rész) – Pál-Antal Sándor
- A II. kerületiek kampánynyitó kiállítása – (Béres)
- „Töretlen lelkesedéssel végzik nemes feladatukat” – Schanda Tamás
- Magyarörmény kultúra, magyarörmény identitás – Húsz esztendő a II. kerületi örmények szolgálatában – dr. Issekutz Sarolta
- II. kerületi örmények kiállításai 20 év alatt
- A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat képviselői – Az „Aranycsapat” – dr. Issekutz Sarolta
- Egy híján száz éve történt az örmény genocídium – Molnár Melinda
- A Vörös Hold máig kísért – Bakó Zoltán

- A török miniszterelnök bocsánatot kért Örményországtól – (NOL, 2014. 04. 23.)
- Rilke-ösbemutató Marosvásárhelyen – Antal Erika
- Mariam Kharratján a zongoránál – Szilvay Ingrid
- Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (2. rész) – Pál Emese
- Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna – az előzmények (2. rész) – Gyarmati Béla
- Akik igazságban hallatták szavukat ... Emléktábla Karácsonyi Istvánnak – Balta János
- Híres örmény tudósok és feltalálók – K. Nagy Botond
- Meghívó: Ízek utcája – dr. Issekutz Sarolta
- Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (2. rész) – Németh Ferenc
- Helyreigazítás – Dobó Attila
- Buslig Lajos (1934–2013) – Dr. Gerőffy Ferencz
- Szomorújelentés: Szilágyi Lőrinc
- Szilágyi Lőrinc pap (Gyergyó) búcsúztatója – Magyar Sáska Zsolt
- Az örmény katolikus lelkészség hírei 2014 nyarára – Fülöp Ákos adminisztrátor
- Gondolatok a gyulai Ladics házról, és a városban lakó valós, vagy csak feltételezett örményekről (2., befejező rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Telt ház előtt mutatta be Zuglóban az URARTU Örmény Színház Diramerján Artin: AZnavour című darabját (fotó)

XVIII. évfolyam 209–210. szám, 2014 július–augusztus

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Felelevenített Karátsonyi örökség – Béres L. Attila
- Fővárosi Örmény Klub (július 17.) Film Kabdebó Tamás író, költő, műfordítóról és megzenésített versei – Bevezetőt mond: Kabdebó János
- A Karátsonyi család története (1. rész) – Fogarasy Attila
- A II. kerület lakói nagyon szeretik az örmény ízeket – dr. Issekutz Sarolta
- Zárug László: Az örök fény és Az örök igazság c. verseskötetének bemutatása – Zárugné Tancsin Katalin
- Dr. Erdő Péter az Orlayban (fotó)
- Egy népfaj pusztulása – Dr. Bányai Elemér
- Világosító sz. Gergely vértanuságának keresztútja (V.) – Ávedik Lukács
- Milyen a véletlen – M
- Erdő Péter bíboros ünnepi szentmiséje az örményeknél – (Béres)
- Erdő Péter bíboros úr 2014. június 21-22-én hivatalos látogatást tett... – Fülöp Ákos
- Szentbeszéd Úrnapján („A”év) – Erdő Péter
- Köszönetnyilvánítás – dr. Issekutz Sarolta
- Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna (3. rész) – Gyarmati Béla
- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Egy örmény: hét zsidó – Kali Kinga

- Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (3., befejező rész) – Pál Emese
- Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (3. rész) – Németh Ferenc
- Gyergyóalfalutól Mindszentig és tovább... – Bálintné Kovács Júlia
- Örménymagyarokat tüntettek ki Erdélyben – Bálintné Kovács Júlia
- Laudáció Dr. T. Veress Éva kitüntetésé alkalmából –Dr. Csávossy György
- Húsz év a kerületi örmények szolgálatában – P. ZS.
- Olvasói levelek (Gazdovits Miklós és Dr. Kabdebó Lóránt)
- Nemzetiségi választások – dr. Issekutz Sarolta
- Életem második zarándoklata (1. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Fővárosi Örmény Klub (augusztus 21.) Csiki Gergely, a drámaíró – Ingyenélők – társadalmi dráma (film, 1979)
- Zeneagapé: új, fiatal művészek mutatkoztak be – Zakariás Antal Dirán
- Elhunyt Dr. Bárányi Ildikó Mária – A Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezete
- Baráti részvét Bátyámnak és Családjának – Gaur János
- Roska Tamás visszaadta lelkét Teremtőjének – (Magyar Kurír)
- Egyházi Hírek nyárra – Szerkesztőség
- Dr. Erdő Péter bíboros szentmiséje az Orlay utcában (fotó)
- Dr. Erdő Péter bíboros úr ünnepi szentmiséje az örmény katolikus templomban (fotó)

XVIII. évfolyam 211. szám, 2014 szeptember

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Kánikulai történet: Kabdebó Tamás – Béres L. Attila
- Memento libertatem – Kabdebó Tamás verse
- A Választások előtt Csiky is üzent – Béres L. Attila
- Csiky Gergely – I. S.
- Főpásztori vizitáció az Örmény Katolikus Személyi Plébánián – (Magyar Kurír)
- Homília – Világosító Szent Gergely ünnepe – Küsmödi Attila
- Könyvbemutató Désen – Kovrig Annamária
- „Becsületet szerezte az örmény névnek” – Dr. Sasvári László
- Meghívó szeptember 28-ra, Fogolykiváltó Boldogasszony búcsújára – Fülöp Ákos
- Erzsébetvárosi- és szamosújvári búcsú, 2014 – (képgaléria)
- Bodor Ferenc és Zakariás Antal szerepe 1848/49-ben – Dr. Száva Tibor-Sándor
- A Karátsonyi család története (2. rész) – Fogarasy Attila
- Október 12. napjára kitűzték az önkormányzati és nemzetiségi választásokat – dr. Issekutz Sarolta
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014. évi örmény nemzetiségi önkormányzati választás képviselőjelölti listája – Budapesten
- Magyarörmény irodalom – Dávid Csaba
- Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (4., befejező rész) – Németh Ferenc
- Harc és győzelem a törökök felett – VM

- Örmény arcképek – Lukács Dávid – Gyarmati Béla
- Életem második zarándoklata (2., rendhagyó rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Meghívó a gyergyószentmiklósi IV. Örmény Művészeti Fesztiválra – Kulcsár László
- „A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok” Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő (1. rész) – Moravcsek Mária
- Fővárosi Örmény Klub (szeptember 18.) Bemutatjuk legújabb könyveinket – Alexa Károly: Távol Ararától... A magyarörmény irodalom, Dávid Csaba: ...Azonképpen itt a földön is..., Balázs-Bécsi Attila: Szamosújvári örökség
- Nyilvánosan látogatható lesz az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma
- A kezdődő munkaév kapcsán – Fülöp Ákos
- Szomorújelentés: Botár Edit született Furdek Lujza
- Szomorújelentés: Csíksomlyói Csiky Csaba László
- Szomorújelentés: Dr. Patrubby Miklós
- Szomorújelentés: Dr. Bokross Béláné született Issekutz Sarolta – dr. Issekutz Sarolta
- Meghívó: szeptember 22-én az Aradi Vértanúkra emlékezünk – dr. Issekutz Sarolta

XVIII. évfolyam 212. szám, 2014 október

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Múltunkat őrző könyvek – Béres L. Attila
- Fővárosi Örmény Klub (október. 16.) Választások után dr. Issekutz Sarolta – Bemutatkoznak képviselőink – Bajusz, Ödön meg a többiek – a legendás Pongráz család (Megemlékezés 1956. október 23-áról) – Moderátor: Várady Mária
- Emlékezés és remény – Daczó Katalin
- Requiem egy tábornokért – Budai Merza Pál
- Örmény Művészeti Fesztivál Gyergyószentmiklóson – (Erdély.ma – 2014. szept. 9.)
- Emlékfal a világháborús hősöknek – Pethő Melánia
- Terítéken az örmény kultúra és gasztronómia – Baricz Tamás Imola
- Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok (1. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- ...fényleni fognak, mint a csillagok – Balta János
- Örmény arcképek (2. rész) – Begidsán Katalin – Gyarmati Béla
- Közös égbolt alatt – (Baratsag.hu – 2014. 09. 18.)
- Mi is ott voltunk – dr. Issekutz Sarolta
- Örmény nemzetiségi választás 2014. október 12-én
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014. október 12-i örmény nemzetiségi önkormányzati választás képviselőjelölti listája – Budapesten egyéni képviselőjelöltjeink – dr. Issekutz Sarolta
- Az EÖGYKE Fővárosi listája – dr. Issekutz Sarolta
- Az EÖGYKE Országos listája – dr. Issekutz Sarolta
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület közleménye az Országos Örmény Önkormányzat tájékoztatójára – dr. Issekutz Sarolta
- A magyarörmények legfontosabb megemlékező napja – (Béres)
- Devich Benedek, Várallyay Fülöp, Oláh Krisztián, Vörösváry Márton ifjú hegedű- és

- zongoraművész, Vörösváry Ibolya ifjú hegedű- és brácsaművész – I. S.
- Zeneagapé – Szongoth Gábor
  - Nyilvánosan látogatható lesz az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma
  - A Karátsonyi család története (3., befejező rész) – Fogarasy Attila
  - Emlékképek a nagy Háborúról V. – Magyarörmény hősök emléke – Daczó Katalin
  - Szenttamássy Katalin – Magyar Nemzet Olvasói levelek 2014. szept. 12.
  - „A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok” Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő (2. rész) – Moravcsek Mária
  - Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein – 2014. július 27–augusztus 1. (1. rész) – Dr. Szennyessy Judit
  - Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió felhívása – Borosnyay Klára
  - Zarándokúton Szent Lázár-szigetén (Fotó)

XVIII. évfolyam 213. szám, 2014 november

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Idővel minden megszépülhet – Béres L. Attila
- Kozma Simon kiállítás megnyitóján (2014. aug. 28.) – Székely András Bertalan
- Választások Utáni elnöki értékelés és beszámoló – dr. Issekutz Sarolta
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület mandátumhoz jutott örmény nemzetiségi önkormányzati képviselői, elnökei – EÖGYKE elnök
- Zeneagapé – Szongoth Gábor
- Nyilvánosan látogatható az Örmény Katolikus Lelkészség múzeuma
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az örmény kultúra szolgálatában (2010–2014) – dr. Issekutz Sarolta
- A 110 éve született Zakariás Antal szerepe 1848/49-ben – Dr. Száva Tibor Sándor
- Örmény arcképek (3. rész) – Lukács Róza és Woyciechowski József – Gyarmati Béla
- Könyvajánló – Kovács Bálint
- „Én egy reinkarnálódó személy vagyok” – Laik Eszter
- Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok (2. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- A „Merzs-napló”-hoz – Dr. Sasvári László
- Önszerveződő erdélyi nemzetiségek – Bakó Zoltán
- „A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok” Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő (3. rész) – Moravcsek Mária
- Megjelenik Zárug Zita és Harkányi Árpád falinaptára (hirdetés)
- Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein – 2014. július 27–augusztus 1. (2. rész) – Dr. Szennyessy Judit
- Fővárosi Örmény Klub (november 20): Szarka György vetített képes beszámolója és Alexa Károly: Távol Araráttól... könyvbemutatója
- Szomorújelentés: Flórián Antal
- Szomorújelentés: Szenkovits Mihály
- Szomorújelentés: Fákó István

- Szomorújelentés: vizmai Lukács Aladár
- Szomorújelentés: Dávid Csaba
- Kiss Ferenc történész emlékére – Prof. Constantin Albinetz
- Árulás arcai – Szil-Vay Ingrid verse
- Corvin közti koszorúzás (Fotó)

XVIII. évfolyam 214. szám, 2014 december

- Szent Khoszrov imája s megemlékezések – Dr. Sasvári László
- Túra- és kultúra- programválogatás – Béres L. Attila
- Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom
- Kegyeleti barangolás Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Trieszti-öböl vidékein – 2014. július 27–augusztus 1. (3., befejező rész) – Dr. Szennyessy Judit
- Kegyeleti barangolás – Szennyessy Judit verse
- „A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok” Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászrepülő (4., befejező rész) – Moravcsek Mária
- Zeneagapé – Szongoth Gábor
- V. Kolozsvári Magyar Napok: Az erdélyi örmények szerepe abban, hogy Kolozsvár Kincses legyen – dr. Bulbuk Márton-István
- Mise időpontváltozás – Fülöp Ákos
- A gyergyószentmiklósi kompánia és a Mercantile Fórum: az örmény önkormányzatiság alapintézménye (1. rész) – Prof. Dr. Garda Dezső
- Átadták a Nemzet Művésze díjakat – (MTI – 2014. 11. 17.) – részlet
- Legemlékezetesebb karácsonyom – Tarján Tamás
- December 15-ig tárlatvezetéssel látogatható – Zakariás Antal Dirán
- Örmény arcképek (4. rész) – vizmai Lukács Ignác és Koronghy Hermina – Gyarmati Béla
- Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok (3. rész) – Bálintné Kovács Júlia
- Flórián Antalra emlékezzünk – Dr. Tóth Rózsa
- Flórián Antaltól búcsúztunk – B.
- Flórián Antal – (EÖGYKE)
- Dávid Csaba – Megjelent: Távol az Araráttól...A magyarörmény irodalom (szerkesztette: Alexa Károly, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület – 2014 Budapest)
- Szomorújelentés: Párizs Egonné született Zakariás Klára Margit
- Erdélyi Örményi Gyökerek füzetek 2014. (XVIII. évfolyam) évi tartalomjegyzéke
- A Fővárosi Örmény Klub 2014. évi műsorai
- A Fővárosi Örmény Klub (december 19.): Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014 évi működéséről. – Előadó: dr. Issekutz Sarolta, A 2014 évi Szongott Kristóf-díj átadása, A Kecskés-Együttes ünnepi műsora, Közreműködik: Kátainé Szilvay Ingrid
- Shnorhavor szurp znunt jév, Nor Tari! Áldott Karácsonyt és Boldog Új Évet kívánunk! – A szerkesztőség

A Fővárosi Örmény Klub 2014. évi műsorai

Január 16.

- I. Szentpétery Tibor, a fotográfus (1916. január 5.–2005. február 20.) Előadó: Szentpétery Márta – Dokumentumfilm Dr. Szentpétery Tibor életéből
- II. Kegyeleti barangolás: Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Triest-i-öböl vidékein (2014. július 27–augusztus 1.) programajánló – Dr. Szarka György vetített képes előadása

Február 20.

- Kali Kinga: Örmény karakterológia a magyar irodalomban – Az örmény ember portréja magyar, illetve magyar-örmény írók műveiben

Március 20.

- Dr. Sáska László természetbúvár – Afrika erdélyi örmény származású magyar „csodadoktora” – Kubassek János vetített képes előadása

Április 17.

- „Ezeregytornyú” Ani, az ősi örmény főváros rövid története és építészeti hasonlóságok a koraközépkori magyarországi templomokkal – Pettendi Szabó Péter és Horváth Zoltán György vetített képes előadása

Május 15.

- A magyar tánc évszázadai – eredeti filmfelvételek a SA archívumából – Előadó: Novák Ferenc (Tata) koreográfus, rendező, etnográfus

Június 19.

- „Odaadással, tisztelettel és állhatatossággal.” – A Karátsanyi család története – Fogarasy Attila helytörténeti kutató vetített képes előadása

Július 17.

- Film Kabdebó Tamás író, költő, műfordítóról és megzenésített versei – Bevezetőt mond: *Kabdebó János*

Augusztus 21.

- I. Csiky Gergely, a drámaíró – dr. Issekutz Sarolta
- II. Hajdufy Miklós: Ingyenélők társadalmi dráma filmvetítése

Szeptember 18.

- Bemutatjuk legújabb könyveinket: Alexa Károly: Távol Araráttól... A magyar-örmény irodalom, Dávid Csaba: ...Azonképpen itt a földön is..., Balázs-Bécsi Attila: Szamosújvári örökség – Vendégeink: Alexa Károly és Dávid Csaba

Október 16.

- I. Választások után – dr. Issekutz Sarolta
Bemutakoznak képviselőink
- II. Bajusz, Ödön meg a többiek – a legendás Pongrátz család (Megemlékezés 1956. október 23-áról) – Moderátor: Várady Mária

November 20.

- I. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kegyeleti barangolása az I. világháború helyszínein: Isonzó, Doberdó, Júliai-Alpok, Karszt-hegység és a Triest-i-öböl vidékein (2014. július 27–augusztus 1) – Dr. Szarka György vetítettképes beszámolója
- II. Távol Araráttól... A magyar-örmény irodalom – Szerkesztette és bemutatja Alexa Károly irodalomtörténész, közreműködik: Dr. Szabó András előadóművész

December 19., péntek!

- Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014. évi működéséről. – Előadó: dr. Issekutz Sarolta
- A 2014. évi Szongott Kristóf-díj átadása
- A Kecskés Együttes ünnepi műsora
Közreműködik: Kátainé Szilvay Ingrid

Fővárosi Örmény Klub

2014. december 19., péntek! 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2014. évi működéséről.

Előadó: **dr. Issekutz Sarolta**

A 2014. évi Szongott Kristóf-díj átadása

A **Kecskés Együttes** ünnepi műsora

Közreműködik: **Kátainé Szilvay Ingrid**

Rendezői: *Fővárosi Örmény Önkormányzat*

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Támogatók: *Budapest Főv. II. ker.-i Örmény Önkormányzat, Zuglói Örmény Önkormányzat*

*Sknorhavor szurp
zuunt jév
Nor Tari!*

*Áldott Karácsonyt
és Boldog
Új Évet
kívánunk!*

A szerkesztőség

Krizdosz dznáv – ávedisz! Krisztus megszületett – hirdessétek!

*Az erdélyi örmény katolikus templomokban felcsendülő karácsonyi ének szövegével
áldott karácsonyi ünnepeket, jó egészséget és bőséget kívánunk az új esztendőben*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(felfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormenty@gmail.com),

a Zuglói Örmény Önkormányzat,

valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Gulyás Zsolt

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.